

Valsts reģionālās
attīstības aģentūra

laboratory of analytical and strategic studies

SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”

PĒTĪJUMS
"LATVIJAS PILSĒTU
SOCIĀLI EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES"

ZIŅOJUMS

Pētījuma pasūtītājs:

Valsts reģionālās attīstības aģentūra

Pētījuma veicējs:

SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”

RĪGA, 2007-2008

SATURS

IEVADS	4
1. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJAS IZKLĀSTS.....	6
1.1. Pētījuma mērķis un uzstādījumi	6
1.2. Pētījuma process	6
1.3. Pētījuma metodes	9
1.4. Datu ieguves avoti	10
1.5. Pilsētu izlases sastādīšana	10
1.6. Pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendenču mērīšanas metodoloģija	16
2. POLICENTRISKĀS ATTĪSTĪBAS KONCEPCIJA	18
2.1. Vairāku attīstības centru modelis	18
2.2. Pilsētu sadarbības tīklu modelis	20
2.3. Policentriskās attīstības līmeņi	22
2.3.1. Makro jeb Eiropas līmenis	23
2.3.2. Mezo jeb starpreģionālais līmenis	24
2.3.3. Mikro jeb reģionālais līmenis	24
3. CITU EIROPAS VALSTU PIEREDZE POLICENTRISKUMA IEVIEŠANĀ	26
3.1. Policentriskuma vēsturiskā attīstība	26
3.2. Policentriskās attīstības mērķi	27
3.3. Policentriskā attīstības modeļa ieviešana	30
3.3.1. Telpisko instrumentu ieviešana	30
3.3.2. Ne-telpisko instrumentu ieviešana	32
3.3.3. Stratēģisko plānošanas instrumentu ieviešana	32
3.4. Atsevišķu valstu piemēri policentriskuma ieviešanā	33
3.5. Eiropas lielo pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības stratēģijas	35
3.5.1. Kopenhāgenas nākotne	36
3.5.2. Amsterdamā – „Top” pilsēta	38
3.5.3. Berlīne - Eiropas centrs	39
3.5.4. Oslo - 2020	40
3.5.5. Helsinki - 2025	41
3.5.6. Stokholma - 2030	42
3.5.7. Varšava - 2020	44
3.5.8. Viļņa -2020	45
3.5.9. Sanktpēterburga - 2008	46
4. LATVIJAS PILSĒTU SOCIĀLI EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS ANALĪZE	49
4.1. Dzīves kvalitāte	49
4.1.1. Faktora pamatojums	49
4.1.2. Datu un informācijas analīze	53
4.1.3. Secinājumi	68
4.2. Cilvēkkapitāls un radošums	75
4.2.1. Faktora pamatojums	75
4.2.2. Datu un informācijas analīze	78
4.2.3. Secinājumi	106
4.3. Ekonomiskā attīstība	113
4.3.1. Faktora pamatojums	113
4.3.2. Datu un informācijas analīze	114
4.4.5. Secinājumi	132
4.4. Atvērtība	134
4.4.1. Faktora pamatojums	134
4.4.2. Datu un informācijas analīze	135
4.4.3. Secinājumi	147
4.5. Ekoloģiskā pēda	152
4.5.1. Faktora pamatojums	152
4.5.2. Datu un informācijas analīze	156

4.5.3. Secinājumi	163
4.6. Administratīvā kapacitāte	166
4.6.1. Faktora pamatojums	166
4.6.2. Datu un informācijas analīze	167
4.6.3. Secinājumi	185
5. PILSĒTU SVID ANALĪZE.....	189
5.1. Dzīves kvalitātes analīze	190
5.2. Ekonomiskās aktivitātes analīze	205
5.3. Cilvēkresursu un radošuma analīze	209
5.4. Atvērtības analīze	211
5.5. Ekoloģiskās situācijas analīze.....	214
5.6. Administratīvās kapacitātes analīze.....	216
5.7. Policentriskuma vērtību analīze	216
5.8. Kopsavilkums.....	219
6. PĒTĪJUMA KOPSAVILKUMS.....	225
6.1. Vairāku attīstības centru modelis	225
6.2. Pilsētu sadarbības tīklu modelis.....	227
PIELIKUMI.....	230
Pielikums 1 – Sadaļas „Ekonomiskā aktivitāte” kartes	
Pielikums 2 – Sadaļas „Administratīvā kapacitāte” papildus tabulas	

IEVADS

Lai izvērtētu Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences gan pēdējo 5-10 gadu, gan šobrīdējās situācijas, gan nākotnes prognožu aspektā, SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras pasūtījuma veica pētījumu, kura ietvaros realizēja vispusīgu un kvalitatīvu attīstības tendenču izpēti. Līdz šim pilsētu attīstības tendences mērītas galvenokārt statistiskos griezumos, bet statistisko datu analīze, kas publiski pieejama LR Centrālās Statistikas pārvaldes izdotos krājumos, nedod iespēju tiešā veidā konstatēt Latvijas pilsētu vai citu teritoriju specifiskās problēmas, ļaujot konstatēt visām pilsētām raksturīgas problēmas, neatklājot to specifiku katrā reģionā un pilsētā. Tāpēc pētījumā tika analizēti ne tikai centralizēti apkopotie statistikas dati, bet arī dažādu agrāk veikto sociālo pētījumu datu masīvi, veikta pilsētu attīstības plānu analīze. Tāpat pētījuma ietvaros tika sagatavots ārvalstu pilsētu pieredzes policentriskuma ieviešanā un attīstībā pārskats. Līdz ar to tika sagatavots plašs analītisks redzējums par pilsētu attīstības resursiem, konkurētspējas faktoriem, pilsētvides pievilcību un to kopējo iesaisti uz apkārtējo teritoriju, vadoties no kvantitatīvo un kvalitatīvo datu kopuma.

Pētījumu izstrādāja darba grupa sekojošā sastāvā:

- Roberts Ķīlis, Rīgas Ekonomikas augstskolas asociētais profesors – darba grupas vadība, metodoloģijas izstrāde, ziņojuma redakcija;
- Gints Klāsons, Latvijas Universitāte, maģistra grāds sociālajās zinātnēs, SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” sociālo pētījumu nodaļas vadītājs – pētījuma projekta vadība, kvantitatīvo aptauju izstrāde un vadība, ziņojuma sastādīšana;
- Sandris Mūriņš, Latvijas Universitāte, Sociālo zinātņu doktorants – policentriskuma koncepcijas izstrāde, sadaļu „Atvērtība” un „Cilvēkresursi un radošums” autors, ārvalstu pieredzes pārskata autors, ziņojuma redakcija;
- Viesturs Celmiņš, The New School (ASV), maģistra grāds urbānajā socioloģijā - ārvalstu pieredzes pārskata autors, ziņojuma redakcija;
- Daina Siliņa, Latvijas Kultūras akadēmija, maģistra grāds humanitārajās zinātnēs, Latvijas Universitāte, sociālo zinātņu maģistrante – sadaļu „Cilvēkresursi un radošums” un „Atvērtība” autore, ārvalstu pieredzes pārskata autore;
- Uldis Spuriņš, Fordhamas universitāte (ASV), ekonomikas doktora grāda kandidāts – sadaļas „Ekonomiskā aktivitāte” autors;
- Jānis Brizga, Pasaules dabas fonda pētnieks – sadaļas „Ekoloģiskā pēda” autors;
- Maija Kāle, Albert-Ludwigs Universitāte, Freiburga (Vācija), maģistra grāds sociālajās zinātnēs – sadaļas „Administratīvā kapacitāte” autore;
- Ieva Šterna, HANKEN, Zviedru ekonomikas augstskola Helsinkos, maģistra grāds ekonomikā un uzņēmumu vadībā – sadaļas „Dzīves kvalitāte” autore;
- Maksims Kovaļenko – statistisko aprēķinu, datu masīvu apstrādes eksperts;
- Anna Selecka, Latvijas Universitāte, maģistra grāds sociālajās zinātnēs – konsultācijas kvalitatīvo pētījumu izstrādē;
- Anita Zaļeniece, SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” pētījumu lauka darba projektu vadība – realizēto aptauju lauka darba vadītāja, datu un informācijas ieguves koordinatore.

Pētījuma izstrāde (statistikas datu atlase, pētījuma metodoloģijas izstrāde, attīstības indeksu pilnveidošanas iespēju izvērtēšana, pētījuma struktūras izstrāde) notika sadarbībā ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras Analīzes un pētniecības koordinācijas departamenta pārstāvjiem:

- Ralfs Spāde, Analīzes un pētniecības koordinācijas departamenta direktors;
- Ieva Petruse, Analīzes un pētniecības koordinācijas departamenta Analītiskās nodaļas vadītāja vietniece;
- Valentīna Locāne, Analīzes un pētniecības koordinācijas departamenta Analītiskās nodaļas vadītāja;
- Jānis Bruņenieks, Analīzes un pētniecības koordinācijas departamenta Tematisko pētījumu nodaļas vadītājs;
- Rūta Kesnere, Analīzes un pētniecības koordinācijas departamenta Tematisko pētījumu nodaļas analītiķe.

Atslēgvārdi: pilsētu attīstība, reģionālā attīstība, policentriskums, pilsētu tīkli.

1. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJAS IZKLĀSTS

1.1. Pētījuma mērķis un uzstādījumi

Pētījuma mērķis bija sadarbībā ar Valsts reģionālās attīstības aģentūru izstrādāt pētījumu par Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskām attīstības tendencēm, izvērtējot Latvijas pilsētu izaugsmes, konkurētspējas un valsts policentriskās attīstības veicināšanas potenciālu. Pētījumā iegūtos rezultātus paredzēts izmantot ieteikumu izstrādei pamatotu un efektīvu lēmumu pieņemšanas analītiskās bāzes radīšanai, kā arī paredzēts sagatavot ieteikumus Latvijas pilsētu politikas izstrādei.

Pētījums tika izstrādāts, balstoties uz sekojošiem pieņēmumiem:

- Pilsētu sociāli ekonomisko attīstību stimulējošs faktors ir pievilcīga pilsētu dzīves vide;
- Pilsētas ir valsts un reģionu attīstības dzinējspēks;
- Pilsētām potenciāli ir īpaša un diferencēta ietekme uz policentrisku struktūru balstītas valsts un reģionu līdzsvarotas attīstības veicināšanu.

1.2. Pētījuma process

Pētījums tika realizēts sekojošos loģiskos un secīgos projekta realizācijas posmos:

1. Agrāko gadu (5-10 gadu laika periods) mērījumu izvērtēšana (statistikas datu apkopošana un analīze);
2. Kabineta pētījums:
 - a. par citu valstu pilsētu pieredzi sociāli ekonomiskās attīstības izvērtēšanā un „mērīšanā”;
 - b. par citu iepriekš veiktu sociālo, ekonomisko u.c. pētījumu secinājumiem, metodoloģijām, iegūtajiem datiem;
3. Pilsētu izlases sastādīšana (analīzē tika iekļautas nacionālās nozīmes pilsētas, reģionālie centri, pilsētvides prioritātes pilsētas¹ un izlase no pārējām pilsētām);
4. Pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības izvērtēšanas metodoloģijas izstrāde – balstoties uz 1. un 2. punktā iegūto informāciju;
5. Izstrādātās metodoloģijas lauka darba realizācija (datu un citas informācijas ievākšana);
6. Iegūto datu apstrāde un analīze, tai skaitā, salīdzināšana ar agrāko gadu datiem (statistika un citu pētījumu dati);
7. Policentriskās attīstības modeļu un pilsētu tīklu apraksts un analīze;
8. Gala secinājumu izstrāde, tai skaitā, izstrādātās metodoloģijas precizēšana turpmāko mērījumu veikšanai;
9. Ieteikumu izstrāde lēmumu pieņemšanas analītiskās bāzes radīšanai un pilsētu politikas izstrādei.

Turpmākajā tekstā dots sīkāks izklāsts par realizēto pētījuma procesu.

Pētījuma realizācijas pirmajā posmā tika veikts apkopojums par iepriekš veiktajiem pilsētu attīstības pētījumiem, to apkopotajiem datiem, kā arī izveidots publiski pieejamo statistikas datu saraksts, kurš turpmākajā pētījuma gaitā tika koriģēts un papildināts saskaņā ar jaunāko informāciju, kādu sniedza CSP vai citas valsts institūcijas. Šī izpētes posma mērķis bija noteikt, kādi no daudzveidīgajiem ekonomiskajiem, sociālajiem, u.c. rādītājiem ir brīvi pieejami, lai padziļināti un analītiski pētītu pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences gan pagātnes, gan šodienas, gan arī nākotnes dimensijā.

¹ Pilsētas, kuras noteiktas kā finansējuma saņēmējas Eiropas Savienības fondu 2007.-2013.gadam 3.darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” prioritātē „Policentriska attīstība”.

Veiktie informācijas apkopojumi liecināja, ka kopumā pieejamie statistikas dati sniedz ļoti ierobežotu informāciju tieši pilsētu griezumā. Kā galvenie ierobežojumi minami: (a) datu trūkums griezumā pa izlasē iekļautajām pilsētām (dati bieži vien bija pieejami tikai par nacionālas nozīmes pilsētām vai rajonu centriem, bet ļoti reti – arī par pārējām pilsētām), (b) datu atšķirīgās ieguves metodoloģijas dažādos laika posmos, (c) datu nepilnīga pieejamība par pilnu pētījumā iekļauto laikrindu (10 gadu laika posmu), (d) datu nesalīdzināmība (dati pieejami par pilsētām ar lauku teritorijām vai novadiem, līdz ar to tie ir nesalīdzināmi ar datiem tikai par pilsētām), kā arī (e) datu trūkums par pilsētām vispār (dati pieejami tikai par reģioniem, rajoniem vai tml. statistiskajām vienībām). Līdz ar to pētnieki pieņēma lēmumu lūgt papildus informāciju ne tikai no CSP, bet arī citām valsts institūcijām (par izglītības rādītājiem – LR Izglītības un zinātnes ministrijā, par noziedzības rādītājiem – LR Iekšlietu ministrijā un Valsts policijā, par satiksmes tīkliem valstī – VSIA „Autotransporta direkcija”, par darba tirgu raksturojošiem rādītājiem – LR Labklājības ministrijā u.c.). Lai gan pēc šādu informācijas pieprasījumu sastādīšanas pētnieku rīcībā esošo datu un informācijas apjoms ievērojami palielinājās, tomēr daļa institūciju, kurās tika lūgts sniegt informāciju, atteicās gatavot datus, kā rezultātā daļa analīzei ļoti būtisku datu pētniekiem nebija iespējams iegūt. Sekojoši – jāņem vērā, ka pētījuma izstrādes gaitā būtiskākais ierobežojums pilnvērtīgas un padziļinātas analīzes veikšanā bijusi datu pieejamība, līdz ar to ziņojumā iekļautās analītiskās sadaļas iekļauj tikai tos datus un informāciju, kādu pētījuma realizācijas gaitā bija iespējams iegūt.

Paralēli statistikas datu apkopošanai tika realizēts kabineta pētījums, kura ietvaros apkopota informācija par agrāk veiktiem pētījumiem Latvijā, kuros tieši vai netieši tiek analizēta pilsētu attīstības tematika, tai skaitā, dažādas iedzīvotāju aptaujas, pašu pilsētu realizētās tās iedzīvotāju izpētes u.c. Tāpat tika apkopota informācija par to, kā pilsētu sociāli ekonomiskā attīstība tiek analizēta un „mērīta” ārvalstīs, identificējot piemērotākās metodes izpētes veikšanai, izdalītos kritērijus, kā arī pielietotās pilsētu segmentācijas metodes. Ārvalstu pieredzes apkopojumi tika ņemti vērā izstrādājot pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendenču mērījumu metodoloģiju.

Pēc pētniekiem pieejamo datu un citas informācijas apkopošanas tika identificēti tie rādītāji, kurus papildus varētu iegūt pašvaldību apsekojumā (piemēram, dzīvojamā fonda kopplatības pilsētās, pašvaldību administratīvo kapacitāti raksturojoši dati u.c.). Sekojoši tika realizēts pašvaldību apsekojums, izmantojot pašreizējās anketas, kuras tika nosūtītas visu Latvijas pilsētu (gan pētījuma izlasē iekļauto, gan neiekļauto) pašvaldībām.

Paralēli pašvaldību apsekojumam tika realizēta arī pilsētu iedzīvotāju aptauja, kuras mērķis bija iegūt ar statistikas datiem konfrontējamus un salīdzināmus sociālos rādītājus (piemēram, par iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi pilsētā, par dzīves kvalitāti raksturojošiem subjektīviem novērtējumiem, par pašvaldības sniegto pakalpojumu vērtējumiem u.c.). Līdztekus iedzīvotāju aptaujā iegūtajiem datiem, papildus sociālie raksturojumi un subjektīvo vērtējumu informācija tika iegūta arī no agrāk veiktajiem lielapjoma pētījumiem – LR Labklājības ministrijas realizētajiem Darba tirgus pētījumiem, kā arī LU Sociālo un politisko pētījumu institūta realizētā Tautas attīstības pārskata 2006./2007. pētījuma.

Izmantojot iegūtos statistikas datus un agrāk realizētos pētījumu datu masīvus, pētnieki veica pilsētu izlases sastādīšanu, lai identificētu tās pilsētas (kopskaitā - 38), kuras tika iekļautas pētījuma padziļinātās analīzes izlasē. Sīkāk pilsētu izlases sastādīšanas process aprakstīts 1.5.sadaļā. Visi pētījuma gaitā iegūtie dati tika apkopoti datu tabulās, kuras atsevišķā pielikumā pievienotas dotajam ziņojumam.

Apkopotie datu un informācijas masīvi tika izmantoti pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības padziļinātai analīzei. Situācijas analīze uz jau pieejamo datu bāzes tika realizēta pēc iespējas par 5-10 gadu laika periodu (atkarībā no datu pieejamības un uzticamības). Jau iepriekš minēto ierobežojumu dēļ, pilnvērtīgu salīdzinošu analīzi visbiežāk bija iespējams veikt tikai par laika posmu no 2003. līdz 2007. gadam – par šo laika posmu pieejami vienmērīgi statistiskie dati (pēc vienādas metodoloģijas iegūti un pēc iespējas par visām izlases pilsētām pieejami), turpretī par ilgāku laika posmu pieejamie dati ir nepilnīgi (ievākti pēc atšķirīgām metodoloģijām vai nav pieejami par visām analīzē iekļautajām pilsētām). Lai būtu iespējams veikt korektus pilsētu salīdzinājumus, daļa datu tika pārrēķināti salīdzināmās vienībās (piemēram, uz 1000 iedzīvotājiem vai tml.).

Pilsētu attīstības analīzes ietvaros tika realizēti arī četri kabineta pētījumi: (a) veikts apkopojums par policentriskas attīstības modeļiem un līmeņiem, (b) veikts apkopojums par ārvalstu pieredzi policentrisma modeļu ieviešanā, (c) veikta pilsētu attīstības dokumentu analīze, tai skaitā, detalizēti analizējot pilsētu SVID apkopojumus, kā arī (d) tika veikts pārskats par citu valstu pilsētu attīstības programmām.

Pēc augstāk aprakstīto pētījuma posmu realizācijas tika rīkota darba grupa, kurā piedalījās visi pētījumā iesaistītie eksperti, kā arī Pasūtītāja pārstāvji. Diskusijas mērķis bija Pasūtītājam kopā ar pētniekiem analizēt dažādas iespējamās metodoloģijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības analīzei, kā arī identificēt un kritiski izvērtēt dažādus metodoloģijā iekļaujamus mērījumu kritērijus. Diskusijai pētnieki sagatavoja prezentāciju par līdz tam veikto datu un informāciju apkopojumu, kā arī prezentēja savu piedāvājumu pilsētu attīstības tendenču izpētes metodoloģijai. Uz šo prezentāciju pamata tika realizēta ekspertu un Pasūtītāja diskusija par potenciāli vispiemērotāko metodoloģiju pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendenču analīzes veikšanai.

Pēc diskusijas realizācijas pētnieki, balstoties uz iepriekšējos izpētes posmos iegūtajiem datiem un informāciju, izstrādāja pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendenču mērījumu metodoloģiju. Ņemot vērā, ka līdz šim pilsētu attīstība vērtēta, vairāk balstoties uz statistiskajiem ekonomiskās attīstības rādītājiem, pētnieki par novitāti attīstības tendenču mērīšanā izvirzīja – mērījumos iekļaut arī sociālos raksturojumus, kuri kopā ar ekonomiskiem raksturojumiem ļautu novērtēt pilsētvides pievilcību dažādos tās aspektos (pilsētvide kā dzīves telpa, pilsētvide kā uzņēmējdarbības telpa, pilsētvide kā tūrisma telpa utt.). Tāpat pētnieki kā novitāti izvirzīja dažādu mērķa grupu iekļaušanu mērījumu veikšanā, proti – neanalizēt tikai statistiskos rādītājus, bet realizēt arī vietējo iedzīvotāju, pašvaldību aptaujas, lai noskaidrotu dažādu mērķa grupu viedokļus par konkrēto pilsētu attīstību, tās veicinātājiem un kavēkļiem u.c. Līdz ar to pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences tiks mērītas ne tikai statistiski, bet arī kvalitatīvi padziļināti, izmantojot sociālo pētījumu iespējas.

Pēc metodoloģijas izstrādes (definējot pilsētu klasifikācijas principus un pilsētu attīstības mērījumu metodoloģiju) pētnieki veica pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendenču mērījumu lauka darbu: no vienas puses, tika analizēti tie rādītāji, kuri kā analīzē nepieciešami un pieejami definēti projekta realizācijas sākumposmos, no otras puses, tika realizēta papildus datu ieguve, veicot pašvaldību apsekojumu un iedzīvotāju aptauju.

Pēc pētījuma lauka darba realizācijas tika apkopoti jauniegūtie dati un informācija. Tāpat tika rīkota atkārtota darba grupas diskusija, piedaloties pētniekiem un Pasūtītāja pārstāvjiem, lai atskaitītos par pētījuma progresu un diskutētu par galvenajiem

pētījumā iegūtajiem rezultātiem. Diskusijas mērķis bija kritiski izvērtēt pētījuma gaitā gūtās atziņas un secinājumus, novērtēt izstrādātās metodoloģijas piemērotību pilsētu attīstības tendenču mērījumiem un identificēt nepieciešamās korekcijas mērījumu metodēs un mērāmajos kritērijos. Darba grupas diskusijas saturs tika izmantots, izstrādājot pētījuma gala ziņojumu.

Pētījuma noslēguma posmā pētnieki veica iegūto un iepriekš apkopoto pētījumu datu un informācijas analīzi. Analīzes ietvaros tika veikta arī tendenču identifikācija, jauniegūtos datus salīdzinot ar agrāk iegūtajiem, nosakot attīstības tendenču virzienus un apjomus. Sekojoši pētījuma gala ziņojums sastāv kā no statistiskiem apkopojumiem un datu analīzes, tā arī iekļauj padziļinātu tendenču analīzi, analizējot pilsētu attīstību policentriskas attīstības un pilsētu tīklu aspektā. Līdz ar to izstrādātie secinājumi nodrošina pamatotu un efektīvu lēmumu pieņemšanas analītisko bāzi, kā arī sniedz būtisku informāciju Latvijas pilsētu politikas izstrādei.

1.3. Pētījuma metodes

Lai nodrošinātu vispusīgu pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības procesu analīzi, pētījumā tika izmantoti ne tikai sekundārie (agrāk veikto pētījumu datu analīze, statistikas datu apkopojums, dokumentu analīze), bet arī primārie dati (kuri tiek iegūti pētījuma gaitā), kas ļāva veidot plašāku skatījumu uz izvirzītajiem pētījuma uzdevumiem, iekļaujot ne tikai ierobežoti statistisku informāciju, bet arī situāciju kopumā raksturojošus aprakstus, analizējot gan sociālos, gan ekonomiskos, u.c. pētījuma aspektus.

Kā galvenās pētījuma metodes tika izmantotas sekojošās: (a) anketēšana, (b) telefonintervijas, (c) statistikas apkopojumi, (d) kabineta pētījumi, (e) agrāk veiktu pētījumu datu masīvu sekundārā analīze, (f) ‘prāta vētras’ diskusijas.

Anketēšana tika izmantota pilsētu attīstības rādītāju apkopošanai – pētījuma ietvaros tika realizēts pašvaldību apsekojums, lai apkopotu tos rādītājus, kuri nebija pieejami CSP vai citu institūciju datu bāzēs. Pašvaldību apsekojumā tika aicinātas piedalīties visu Latvijas pilsētu pašvaldības. Izmantojot pašvaldību anketēšanu, projekta ietvaros tika realizēts tā sauktais *action research* – pilsētu pārstāvji tika tiešā veidā iesaistīti pētījuma realizācijā, līdz ar to sniedzot iespējas tiem paust savu vērtējumu un redzējumu, kā arī plašākā nozīmē – nodrošinot pētījuma procesa atvērtību visām ieinteresētajām mērķa grupām.

Telefonintervijas tika realizētas, lai apzinātu pilsētu iedzīvotāju viedokļus par pilsētvides pievilcību, pašvaldības sniegtajiem pakalpojumiem, pilsētu izaugsmes iespējām u.c. jautājumiem. Telefonintervijas tika realizētas visās izlasē iekļautajās pilsētās, kopumā apzinot vairāk kā 1500 respondentu viedokli.

Statistiskie apkopojumi tika izmantoti, lai apzinātu un noteiktā standartizētā formā apkopotu statistikas datus par iepriekšējo periodu mērījumiem, kā arī lai veiktu salīdzinošu analīzi starp jauniegūtajiem un jau pieejamajiem datiem.

Kabineta pētījumi tika realizēti, lai (a) apzinātu ārvalstu pieredzi pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendenču izpētē, (b) apzinātu policentriskuma modeļu un līmeņu teorētiskos un praktiskos aspektus, (c) apkopotu ārvalstu praksi policentriskās attīstības plānošanā, (d) analizētu Latvijas pilsētu attīstības dokumentus, (e) apkopotu Latvijas pilsētu izstrādātās pilsētu SVID analīzes.

1.4. Datu ieguves avoti

Pētījumā izmantotie dati tika iegūti sekojošos avotos:

- Primārie dati – SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” veiktās izpētes:
 - Pašvaldību apsekojums;
 - Iedzīvotāju aptauja;
 - Kabineta pētījumi, apkopojot publiski vai pēc pieprasījuma pieejamo informāciju.
- Sekundārie dati – publiski vai pēc pieprasījuma pieejamie statistikas dati, pētījumu datu masīvi un cita informācija valsts un pašvaldību institūcijās:
 - Centrālā statistikas pārvalde – statistikas dati par visiem pētījumā iekļautajiem analīzes aspektiem (dzīves kvalitāte, ekonomiskā aktivitāte, cilvēkresursi, atvērtība, administratīvā kapacitāte, ekoloģija);
 - Valsts ieņēmumu dienests – dati par iedzīvotāja ienākuma nodokli;
 - Valsts kase – dati par iedzīvotāju ienākuma nodokli;
 - LR Izglītības un zinātnes ministrija – dati par pedagoģisko darbinieku skaitu un personu skaitu, kuras mācījās dažādās mācību iestādēs;
 - Veselības statistikas un medicīnas tehnoloģiju Valsts aģentūra – dati par ģimenes ārstu skaitu, visu specialitāšu ārstu skaitu un gultu skaitu slimnīcās;
 - Nodarbinātības valsts aģentūra – dati par darba meklētāju skaitu un dati par brīvajām darba vietām pilsētās;
 - Ceļu satiksmes drošības direkcija – dati par reģistrēto automobiļu skaitu;
 - LR Finanšu ministrija – dati par ES fondu finansējuma apguvi Latvijas pilsētās, dalījumā pa finansējuma saņēmēju tiem un programmām;
 - LR Iekšlietu ministrijas informācijas centrs – dati par reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem;
 - LR Labklājības ministrija – Eiropas Sociālā fonda līdzfinansētās Nacionālās programmas "Darba tirgus pētījumi" projekta "Labklājības ministrijas pētījumi" pētījumu datu masīvi;
 - Lursoft – dati par jaundibinātajiem uzņēmumiem;
 - LU Sociālo un politisko pētījumu institūts – pētījuma "Pārskats par tautas attīstību 2006/2007. Cilvēkkapitāls: Mans zelts ir mana tauta?" ietvaros realizētās iedzīvotāju aptaujas datu masīvs.

1.5. Pilsētu izlases sastādīšana

Lai sastādītu to pilsētu sarakstu, kuras tiktu iekļautas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības mērījumu izlasē, bija nepieciešams veikt pilsētu grupēšanu un noteiktu skaitu no katras grupas pilsētām atlasīt iekļaušanai pētījumā padziļinātai analīzei. Ņemot vērā pētījuma sākotnējos uzstādījumus un pastāvošo pilsētu statistisko dalījumu, pētnieki pirmajā izlases veidošanas solī izlasē iekļāva republikas nozīmes pilsētas: Rīga, Daugavpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Ventspils. Tāpat šo pilsētu lokā tiek iekļautas Valmiera un Jēkabpils, kuras par republikas nozīmes pilsētām izvirzītas tā sauktajā „novadu kartē” (Ministru kabineta 2007. gada 4. septembrī apstiprinātie grozījumi rīkojumā "Par vietējo pašvaldību administratīvi teritoriālā iedalījuma projektu").

Kā otra izlasē iekļaujama pilsētu grupa tika izvirzīti rajonu centri, tā sauktie reģionālās nozīmes attīstības centri: Aizkraukle, Alūksne, Balvi, Bauska, Cēsis, Dobeles, Gulbene, Krāslava, Kuldīga, Limbaži, Ludza, Madona, Ogre, Preiļi, Saldus, Talsi, Tukums, Valka.

Papildus kā izlasē iekļaujamas tika noteiktas tā sauktās pilsētvides prioritātes pilsētas: Aizkraukle, Cēsis, Daugavpils, Gulbene, Jelgava, Jēkabpils, Kuldīga, Liepāja, Madona, Rīga, Saldus, Talsi, Rēzekne, Valmiera, Ventspils, Līvāni un Smiltene. Tās tiek analizētas kā atsevišķa (unikāla) izlase.

Tādējādi kopējais pilsētu skaits no 3 augstāk minētajām izlasēm ir 29. Statistiskajām analizēm tika pakļautas atlikušās 50 pilsētas, lai veiktu to grupēšanu pēc iespējas mazākā vienību skaitā, no kurām tiktu atlasītas 2-3 katru grupu pārstāvošas pilsētas.

Analīzes mērķis bija izdalīt vairākas administratīvo vienību stratas, izmantojot pieejamos sociāli-ekonomiskos mainīgos. Tas nosaka vairākus metodoloģiskus jautājumus. Pirmkārt, kādi ir atbilstošie mainīgie, lai veiktu klāstera analīzi. Izmantojot dažādus faktoros kā kritērijus saskaņotības noteikšanai, var izveidoties dažāda veida klāsteri. Otrkārt, tā kā nepastāv skaidri noteiktas robežas starp grupām (t.i. homogēnas un skaidri noteiktas apakšgrupas), jāuzdod jautājums, cik tādu ir. Šos jautājumus var risināt arī teorētiski, taču šajā gadījumā mērķis ir sniegt statistiski pamatotu atbildi.

Viens no veidiem, kā noteikt dažādu mainīgo nozīmību klāsteru veidošanā, ir faktoranalīze (*factor analysis*). Sākotnējie dati - visi pieejamie indikatori par pēdējo gadu, un aprēķini rāda, ka var izdalīt 3 faktoros, kas izskaidro 83% no datu dispersijas:

Tabula 1-1. Rotēta komponentu matrica (*Rotated Component Matrix*)

	Komponenti		
	1	2	3
Pastāvīgo iedzīvotāju skaits (gada sākumā) 2007		0,955	
Bezdarba līmenis, % 1.01.2007	-0,767		
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz 1 iedzīvotāju, Ls 2006	0,777	0,436	
Iedzīvotāju skaits darbības vecumā (gada sākumā) 2007		0,951	
Demogrāfiskās slodzes līmenis (gada sākumā) 2007	-0,565		
Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % 2007.-2002.	0,810		
Uzņēmumu skaits 2005.gadā		0,901	
Pašvaldību teritoriju platība 2007.gada sākumā, km ²			-0,893
Iedzīvotāju blīvums civ.km ² 2007			0,853
Attīstības indekss 2006	0,951		

Iegūšanas metode: Pamata komponentu analīze Rotācijas metode: Varimax ar Kaisera normalizāciju.

Rotācija konverģēta 5 atkārtojumos.

Divu pirmo dimensiju interpretācija nav viennozīmīga, jo abas veido mainīgie, kas attiecas gan uz ekonomiku, gan demogrāfiju. Tomēr nosacīti pirmā dimensija ir vairāk ekonomiska, otra - demogrāfiska, bet trešā attiecas uz telpiskiem raksturojumiem. Tādēļ pirmās divas var izmantot administratīvo teritoriju klāsterēšanai. Otra iespēja - apvienot visvairāk pielādētos parametrus no visiem trim faktoriem.

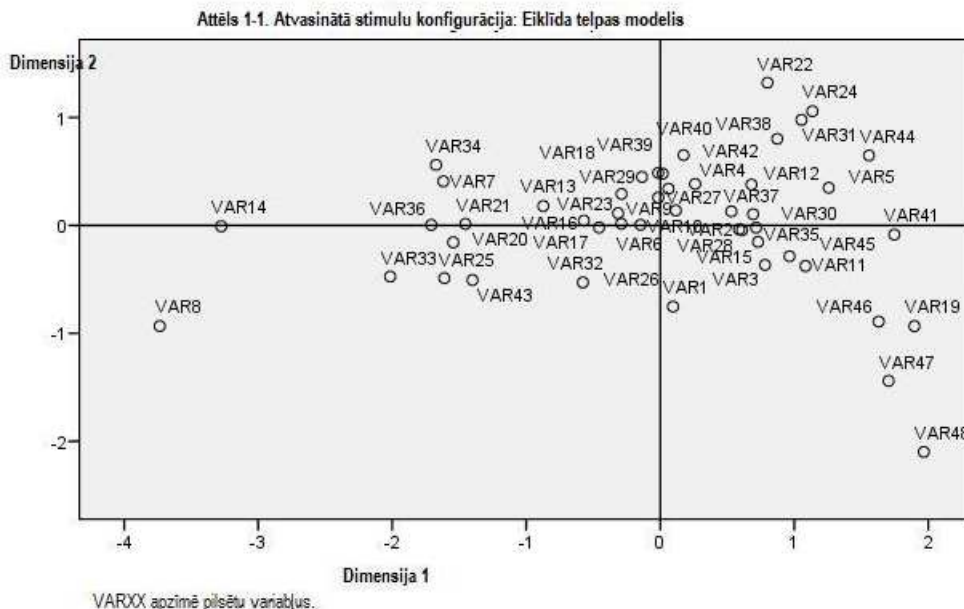
Interesants faktoranalīzes blakusprodukts ir mainīgo korelācijas:

Tabula 1-2. Korelāciju matrica

	Pastāvīgo iedzīvotāju skaits (gada sākumā) 2007	Bezdarba līmenis, % 1.01.2007	Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz 1 iedzīvotāju, Ls 2006	Iedzīvotāju skaits darbības vecumā (gada sākumā) 2007	Demogrāfiskās slodzes līmenis (gada sākumā) 2007	Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % 2007.-2002.	Uzņēmumu skaits 2005.gadā	Pašvaldību teritoriju platība 2007.gada sākumā, km2	Iedzīvotāju blīvums cilv.km2 2007	Attīstības indekss 2006
Korelācija	Pastāvīgo iedzīvotāju skaits (gada sākumā) 2007	1,000	-0,239	0,591	0,998	-0,441	0,475	0,173	0,178	0,528
	Bezdarba līmenis, % 1.01.2007	-0,239	1,000	-0,471	-0,241	0,162	-0,415	-0,203	0,157	-0,730
	Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz 1 iedzīvotāju, Ls 2006	0,591	-0,471	1,000	0,601	-0,573	0,760	0,665	0,302	0,856
	Iedzīvotāju skaits darbības vecumā (gada sākumā) 2007	0,998	-0,241	0,601	1,000	-0,468	0,483	0,915	0,191	0,542
	Demogrāfiskās slodzes līmenis (gada sākumā) 2007	-0,441	0,162	-0,573	-0,468	1,000	-0,535	-0,424	-0,174	-0,679
	Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % 2007.-2002.	0,475	-0,415	0,760	0,483	-0,535	1,000	0,491	-0,078	0,849
	Uzņēmumu skaits 2005.gadā	0,916	-0,233	0,665	0,915	-0,424	0,491	1,000	0,008	0,246
	Pašvaldību teritoriju platība 2007.gada sākumā, km2	0,173	-0,203	-0,213	0,154	-0,024	-0,078	0,008	1,000	-0,583
	Iedzīvotāju blīvums cilv.km2 2007	0,178	0,157	0,302	0,191	-0,174	0,130	0,246	-0,583	1,000
	Attīstības indekss 2006	0,528	-0,730	0,856	0,542	-0,679	0,849	0,023	0,094	1,000
Sig. (1-tailed)	Pastāvīgo iedzīvotāju skaits (gada sākumā) 2007		0,051	0,000	0,000	0,001	0,000	0,120	0,113	0,000
	Bezdarba līmenis, % 1.01.2007	0,051		0,000	0,049	0,136	0,002	0,055	0,083	0,144
	Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz 1 iedzīvotāju, Ls 2006	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,073	0,019	0,000
	Iedzīvotāju skaits darbības vecumā (gada sākumā) 2007	0,000	0,049	0,000		0,000	0,000	0,148	0,097	0,000
	Demogrāfiskās slodzes līmenis (gada sākumā) 2007	0,001	0,136	0,000	0,000		0,001	0,436	0,119	0,000
	Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % 2007.-2002.	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000		0,298	0,188	0,000
	Uzņēmumu skaits 2005.gadā	0,000	0,055	0,000	0,000	0,001	0,000		0,046	0,000
	Pašvaldību teritoriju platība 2007.gada sākumā, km2	0,120	0,083	0,073	0,148	0,436	0,298	0,480		0,000
	Iedzīvotāju blīvums cilv.km2 2007	0,113	0,144	0,019	0,097	0,119	0,188	0,046	0,000	
	Attīstības indekss 2006	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,439	0,263	0,000

Daudzu sakarību ciešums starp mainīgajiem ir „dabisks”, bet novērojamas arī citas korelācijas, tomēr, tā kā tās tiešā veidā neattiecas uz dotā pētījuma tematiku, sīkāk tās aplūkotas netiks.

Lai paredzētu, cik klāsteru ir potenciāli iespējami, var izmantot daudzdimensionālās mērogošanas (*multidimensional scaling*) pieeju. Jāatzīmē, ka to attiecina uz gadījumiem, nevis mainīgajiem, kurus paredzēts grupēt. Daudzdimensionālā mērogošana aplūko gadījumus daudzdimensionālā Eiklīda telpā (*Euclidian space*) (šajā gadījumā – divu dimensiju), tādējādi piedāvājot vizuālu ceļvedi datu dimensijās, kam pamatā ir datu atšķirības un nevienādības. Tā kā atvasinātais modelis ir atbilstošs, var pievērsties iegūtajiem rezultātiem.

Kaut arī datos ir lielas neatbilstības, skaidri izteikti atsevišķi klāsteri nav redzami, ja neskaita gadījumus nr. 8 un 14 (Baloži un Ikšķiles novads), kas ir “atkritēji”, kā arī gadījumu nr. 48 (Zilupes novads). No šādas konfigurācijas var secināt, ka - līdz ar minētajiem izņēmumiem, klāsteru skaits datos visticamāk ir nejaušs.

Divu soļu klāsterošanas (*two-step clustering*) gaita piedāvā šim gadījumam diezgan piemērotas iespējas – automātisku grupu skaita noteikšanu, pēc *Schwarz's Bayesian* kritērija (BIC). Vispirms tiek veikta klāsterošana pēc pirmās dimensijas mainīgajiem, un rezultātā izveidojas divi klāsteri:

Tabula 1-3. Klāstera iedalījums (*Cluster Distribution*)

		N	% no Apvienotā	% no Kopējā
Klāsteris	1	37	77,1%	77,1%
	2	11	22,9%	22,9%
	Apvienotais	48	100,0%	100,0%
Kopā		48		100,0%

Viens no klāstēriem ir daudz lielāks, nekā otrs, bet abos gadījumu skaits ir pietiekams. Abu klāsteru centriskais apraksts:

Tabula 1-4. Vidējo lielumu centra punkts (*Centroids*)

		Bezdarba līmenis, % 1.01.2007		Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz 1 iedzīvotāju, Ls 2006		Demogrāfiskās slodzes līmenis (gada sākumā) 2007		Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % 2007.-2002.		Attīstības indekss 2006	
		Vidējais	Standarta novirze	Vidējais	Standarta novirze	Vidējais	Standarta novirze	Vidējais	Standarta novirze	Vidējais	Standarta novirze
Klāsteris	1	6,999	4,199	140,904	31,599	609,784	54,623	-6,179	3,238	-1,777	0,872
	2	3,420	0,837	249,655	34,514	514,940	66,188	5,237	6,843	0,708	0,840
	Apvienotais	6,179	3,995	165,826	56,142	588,049	69,572	-3,563	6,442	-1,208	1,359

No vidējiem rādītājiem uzreiz redzams, ka pirmajā klāstēri ir daudz mazāk turīgo pilsētu un novadu, ir augstāks bezdarba līmenis, zemāki ienākumi un negatīvs iedzīvotāju skaita pieaugums. Šis klāsteris ir lielākais (77.1%). Otru grupu (22.9%) veido administratīvās vienības ar daudz „pozitīvākām” indikatoru vērtībām.

Zemāk sniegts pārskats par klāsterošanu, kuras pamatā ir faktoru analīzes otrā dimensija:

Tabula 1-5. Klāstera iedalījums (*Cluster Distribution*)

		N	% no Apvienotā	% no Kopējā
Klāsteris	1	45	93,8%	93,8%
	2	3	6,3%	6,3%
	Apvienotais	48	100,0%	100,0%
Kopā		48		100,0%

Tabula 1-6. Vidējo lielumu centra punkts (*Centroids*)

		Pastāvīgo iedzīvotāju skaits (gada sākumā) 2007		Iedzīvotāju skaits darbības vecumā (gada sākumā) 2007		Iedzīvotāju skaits darbības vecumā (gada sākumā) 2006	
		Vidējais	Standarta novirze	Vidējais	Standarta novirze	Vidējais	Standarta novirze
Klāsteris	1	3413,222	1882,153	2173,156	1210,130	2128,000	1179,804
	2	16483,000	4577,079	11048,667	3231,829	10797,333	3044,548
	Apvienotais	4230,083	3798,650	2727,875	2555,251	2669,833	2488,971

Šajā gadījumā, acīmredzot, atšķirīguma pamatā ir administratīvo vienību lielums iedzīvotāju skaita ziņā. Otrai grupai tiek pieskaitītas tikai trīs vienības, tādējādi padarot iznākuma aglomerātus ne pārāk lietojamus izlases stratifikācijas mērķiem.

Kā minēts iepriekš, klāsteru skaitu var definēt paši pētnieki. Automātiskās procedūras palīdz, bet tās pieļauj arī eksperimentus ar klāsteru skaitu, it īpaši, ja tam ir teorētisks pamatojums. K-vidējo klāsteru analīze (*k-means cluster analysis*) pieraksta gadījumus klāsteriem labākajā iespējamajā veidā, iepriekš noteiktam klāsteru skaitam. Jau iepriekš redzējām, ka mainīgie no pirmās dimensijas faktoru analīzē deva labākus rezultātus stratifikācijas ziņā. Eksperiments ar 6 klāsteriem deva sekojošus rezultātus:

Tabula 1-7. Gadījumu skaits katrā no klāsteriem

Klāsteris	1	7
	2	4
	3	5
	4	1
	5	19
	6	12
Validi	48	
Trūkstoši	0	

Tabula 1-8. Beigu klāsteru centri (*Final Cluster Centers*)

	Klāsteris					
	1	2	3	4	5	6
Bezdarba līmenis, % 1.01.2007	3,56	8,17	4,72	3,46	8,12	4,81
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz 1 iedzīvotāju, Ls 2006	250,72	141,54	122,28	303,69	126,82	192,82
Demogrāfiskās slodzes līmenis (gada sākumā) 2007	502,84	516,43	714,66	385,01	604,58	599,63
Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % 2007.-2002.	3,89	-6,72	-7,49	17,02	-6,94	-1,58
Attīstības indekss 2006	0,67	-1,44	-2,25	2,60	-2,04	-0,79

Kā redzams, izņemot klāsteri #4, pārējie ir vairāk vai mazāk skaitliski nozīmīgi, kas šo stratifikāciju padara arī par samērā atbilstošu. Klāsteru interpretācija tomēr nav tik vienkārša kā pirmajā mēģinājumā. Augstās un zemās vērtības visiem mainīgajiem parādās dažādās kombinācijās.

Tā pati analīze otram mainīgo komplektam nedeva interesantus rezultātus (tikai divi klāsteri, kas nav labāks par iepriekšējo rezultātu). Iespējama arī trīs klāsteru atvasināšana ar pirmo mainīgo komplektu (no 4 klāsteriem viens ir skaitliski nepietiekams):

Tabula 1-9. Gadījumu skaits katrā no klāsteriem

Klāsteris	1	8
	2	32
	3	8
Validi	48	
Trūkstoši	0	

Tabula 1-10. Beigu klāsteru centri (*Final Cluster Centers*)

	Klāsteris		
	1	2	3
Bezdarba līmenis, % 1.01.2007	3,54	6,65	6,94
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz 1 iedzīvotāju, Ls 2006	257,34	156,25	112,63
Demogrāfiskās slodzes līmenis (gada sākumā) 2007	488,11	588,46	686,36
Iedzīvotāju skaita izmaiņas, % 2007.-2002.	5,53	-4,70	-8,13
Attīstības indekss 2006	0,91	-1,41	-2,51

Šī stratifikācija ir viegli interpretējama. Pirmo klāsteri veido turīgas administratīvās vienības, ar zemu bezdarbu, augstiem ienākumiem (nodokli), pozitīvu iedzīvotāju skaita pieaugumu un attīstības indeksu. Otrs klāsteris kā lielākais – ar 32 gadījumiem, ir vidējs apvidus ar samērā augstu bezdarba līmeni, daudz zemākiem ienākumiem, negatīvu iedzīvotāju skaita pieaugumu un attīstības indeksu. Pēdējo klāsteri veido administratīvo teritoriju „zemākā klase” ar sliktākajiem vidējiem rādītājiem visās trijās jomās.

Pēdējais modelis ir labāks, kā variants ar tikai diviem klāsteriem, jo tas pievieno papildus stratu, kura ir arī interpretējama praktiskā līmenī. Tas ir arī labāks par variantu ar 4 klāsteriem, jo neietver skaitliski nenozīmīgākās grupas. Līdz ar to var ieteikt šo modeli izmantot tālākai analīzei, kaut arī, kā redzams, ir iespējami daudzveidīgi risinājumi.

Pielietojot augstāk aprakstīto statistisko analīžu metodi, tika iegūtas sekojošas trīs pilsētu grupas:

Klāsteris #1	Klāsteris #2	Klāsteris #3
Baloži	Ainaži ar l.t.	Ape ar l.t.
Ikšķiles novads	Aizpute	Kārsava
Ķeguma novads	Aknīste ar l.t.	Līgatne
Lielvārdes novads	Aloja ar l.t.	Mazsalaca ar l.t.
Olaine	Auce ar l.t.	Sakas novads
Salaspils novads	Baldone ar l.t.	Staicele ar l.t.
Siguldas novads	Brocēnu novads	Subate ar l.t.
Vangaži	Cesvaine ar l.t.	Varakļāni
	Dagda	
	Durbes novads	
	Grobiņa	
	Ilūkstes novads	
	Jaunjelgava ar l.t.	
	Kalnciems ar l.t.	
	Kandavas novads	
	Lubāna	
	Piltene ar l.t.	
	Pļaviņas	
	Priekule	
	Rūjiena	
	Sabiles novads	
	Salacgrīva ar l.t.	
	Saulkrasti ar l.t.	
	Seda ar l.t.	
	Skrunda ar l.t.	
	Stende	
	Strenči	
	Valdemārpils ar l.t.	
	Viesīte ar l.t.	
	Vīlaka	
	Vīļāni	
	Zilupes novads	

Pēc norādīto klāsteru iegūšanas pētīnēki no katra klāsterā pēc nejaušības principa izvēlējās pilsētas, kuras papildus tika iekļautas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības mērījumu izlasē. No klāsterā #1 izlasē iekļautas – Olaine, Baloži un Vangaži. No klāsterā #2 – Aizpute, Cesvaine un Rūjiena. No klāsterā #3 – Līgatne, Mazsalaca un Staicele.

Tādējādi kopējā pētījumā iekļauto pilsētu izlase veidota no 38 pilsētām: Rīga, Daugavpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Ventspils, Valmiera, Jēkabpils, Aizkraukle, Alūksne, Balvi, Bauska, Cēsis, Dobeles, Gulbene, Krāslava, Kuldīga, Limbaži, Ludza, Madona, Ogre, Preiļi, Saldus, Talsi, Tukums, Valka, Līvāni, Smiltene, Olaine, Baloži, Vangaži, Aizpute, Cesvaine, Rūjiena, Līgatne, Mazsalaca un Staicele.

Ņemot vērā, ka viens no būtiskākajiem pētījuma uzstādījumiem ir reģionālās attīstības konteksts, tad pētījumā pilsētas tiek analizētas, pirmkārt, reģionu kontekstā un, otrkārt, salīdzinātas starp reģioniem un starp atsevišķām pilsētām (piemēram, nacionālas nozīmes pilsētas, rajonu centri u.tml.). Katru statistisko reģionu izlasē pārstāv sekojošas pilsētas:

Reģions	Pilsētas
Rīga	Rīga
Kurzeme	Liepāja Ventspils Saldus Talsi Kuldīga Aizpute
Latgale	Daugavpils Rēzekne Krāslava Līvāni Ludza Preiļi Balvi
Pierīga	Jūrmala Ogre Tukums Olaine Limbaži Vangaži Baloži Staicele
Vidzeme	Valmiera Cēsis Smiltene Madona Gulbene Alūksne Valka Rūjiena Līgatne Mazsalaca Cesvaine
Zemgale	Jelgava Jēkabpils Dobele Aizkraukle Bauska

1.6. Pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendenču mērīšanas metodoloģija

Veicot kabineta pētījumu, kurā tika apkopota ārvalstu pieredze pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības mērījumos, kā arī apkopojot līdz šim Latvijā veiktos pētījumus, kas tieši vai netieši attiecas uz dotā pētījuma tēmu, pētnieki izstrādāja metodoloģiju, pēc kādas veikt pilsētu attīstības mērījumus. Izstrādājot metodoloģiju, pētnieki vadījās pēc trim faktoriem: metodoloģijai jāiekļauj gan statistikas datus, gan sociālos mērījumus, metodoloģijai jānodrošina iespējas pilsētas salīdzināt (gan reģionālā, gan starpreģionālā, gan arī nacionālā un potenciāli arī starptautiskā mērogā), tai pat laikā metodoloģijai jābūt loģiskai, saprotamai un viegli piemērojamai atkārtotu (salīdzinošu) pētījumu veikšanai.

Balstoties uz apkopoto ārvalstu pieredzi un Latvijā veiktajiem mērījumiem un tematiskajām analizēm, pētnieki nolēma analizē iekļaut pēc iespējas plašāku loku mērījumu, lai pilsētu attīstību būtu iespējams skatīt kā no ekonomikas un cilvēkresursu, tā arī no dzīves kvalitātes, ekoloģijas un arī administratīvās kapacitātes aspekta. Būtisks pamatojums tam ir pētījuma kopējais uzstādījums pilsētu analīzi veikt, pieņemot, ka svarīgs attīstības veicinātājs ir pievilcīga dzīves vide, kuru savukārt veido gan dzīves kvalitātes faktori, gan ekoloģija, gan pašvaldības administratīvā kapacitāte nodrošināt attīstību u.c. Līdz ar to pētnieki izvirzīja vairākas faktoru kopas, kuras jēdzieniski un metodoloģiski pamatojami izmantojamas „sociāli ekonomiskās attīstības”

jēdziena operacionalizēšanai. Kā pētījumā iekļaujamas izvēlētas sekojošas sešas faktoru kopas: (a) dzīves kvalitāte, (b) ekonomiskā aktivitāte, (c) cilvēkresursi un radošums, (d) atvērtība (*openness*), (e) administratīvā kapacitāte, (f) ekoloģiskā pēda (*ecological footprint*). Katra no faktoru kopām turpmāk ziņojuma tekstā tiek teorētiski un praktiski pamatota, kā arī katra tiek iekļauta analīzē ar noteiktu statistisko un sociālo rādītāju kopumu (skatīt 4.sadaļu).

Kā jau iepriekš tekstā minēts, ļoti būtisks ierobežojošs faktors šādai analīzei ir pieejamo statistikas datu nepilnības (skatīt uzrādītās nepilnības 1.2. sadaļā), kas būtiski sašaurina iespējas padziļināti un vienlīdzīgā līmenī analizēt visu Latvijas pilsētu attīstības rādītājus un tendences. Otrs būtisks ierobežojums ir statistisko datu ieguves metodoloģiju maiņas laika gaitā, kas šobrīd padara lielā mērā neiespējamu ilgāka laika posma analīzi (priekšizpētes laikā pētnieki secināja, ka pilnībā samērojamas metodoloģijas statistiskajiem datiem pieejamas tikai no 2003. gada). Minēto apstākļu dēļ faktoru kopās iekļauti pēc iespējas visi tie statistiskie rādītāji, kuri pieejami par visām izlasē iekļautajām pilsētām. Pilnvērtīgai un izsmeļošai attīstības analīzei papildus būtu nepieciešams izdalīt un iekļaut vēl virkni rādītāju, kuri dotu papildus padziļinātu skatījumu uz pilsētu attīstības procesiem, tomēr šobrīd statistika Latvijā par lielāko daļu pilsētu pieejama tikai vispārējā līmeņa raksturojumu aspektā.

2. POLICENTRISKĀS ATTĪSTĪBAS KONCEPCIJA

Aplūkojot jaunākos akadēmiskos rakstus, var identificēt divus pilsētu sistēmas policentriskos attīstības modeļus - (1) vairāku attīstības centru un (2) pilsētu sadarbības tīklu modeli. Pirmais reģionālo attīstību saista ar vairāku savstarpēji neatkarīgu attīstības centru veidošanos un to izaugsmi, otrs – ar pilsētu sadarbību un spējām vienai otru funkcionāli papildināt.

Tabulā aplūkotas modeļu galvenās iezīmes dažādu pilsētu sistēmas sociāli ekonomisko attīstības paradigmu kontekstā.

Tabula 2-1. Policentrisko attīstības modeļu galvenās iezīmes

	Vairāki attīstības centri	Pilsētu sadarbības tīkli
Teritoriālās attīstības virzītājspēks	Attīstības centri	Pilsētu sadarbība
Attīstības režīms	Centra – perifērijas attiecības	Sadarbība
Papildus ieguvumi	Ārējie pozitīvie efekti (<i>externalities</i>), zināšanu un ideju izplatīšanās (<i>spillovers</i>)	Sinerģija; komplementaritāte
Kritiskā masa	Resursu koncentrācija	Resursu savienošana
Transporta infrastruktūra attīstība	Izaugsmes optimizācija	Sadarbības paplašināšana
Pilsētu ekonomika	Daudzveidība un specializācija	Profilēšanās tīkla ietvaros
Institucionālā kapacitāte	Pilsētas līmenis	Reģionu un starpreģionu līmenis

Piezīme: šajā tabulā apkopoti literatūras analīzes secinājumi par policentrisko attīstības modeļu galvenajām iezīmēm

2.1. Vairāku attīstības centru modelis

Šī policentriskā modeļa telpiskās izaugsmes pamatā ir ideja, ka savstarpēji neatkarīgi attīstības centri ir reģionu izaugsmes un attīstības veicinātāji. Attīstību raksturo centra – perifērijas attiecības, t.i. attīstoties centram (spēcīgai pilsētai), attīstās arī tā perifērija (tuvumā esošās pilsētas un citas teritorijas).

Spēcīgas pilsētas izaugsmi veicina ekonomiskās aglomerācijas process - arvien lielāka ekonomisko aktivitāšu koncentrācija pilsētā un to radītie pozitīvie ieguvumi, kas ir reģiona attīstības virzītājspēks. Tā piemēram, uzlabojoties cilvēku mobilitātei un transporta infrastruktūrai, paplašinās perifērijā esošo pilsētu un teritoriju skaits, tādējādi tiek sekmēta plašākas teritorijas izaugsme, kā arī veidota optimālāka un efektīvāka pilsētu sistēma.

Attīstība centri un papildus ieguvumi: Ekonomiskā aglomerācija veicina spēcīgas pilsētas veidošanos un izaugsmi (Harrison, Maryellen, and Gant: 1997), arvien palielinot ekonomisko aktivitāšu koncentrāciju tajā. (Martin, Gianmarco, Ottaviano: 2001). Piemēram, pilsētās ar lielāku ekonomisko aglomerāciju novēro lielāku darbaspēka produktivitāti (Venable: 2005; Ciccone: 1999; Fan and Scott: 2003).

Attīstības centrus (spēcīgas pilsētas) var radīt dažādi aglomerācijas spēki – gan dabiskās priekšrocības (ostas esamība, tuvums ražošanas materiāliem (meži) utt.) (Ellison and Glaeser: 1999), gan liels preču un pakalpojumu noieta tirgus, kvalificēta darbaspēka koncentrācija, kā arī ideju un zināšanu rašanās un izplatīšanās (*spillovers*) efekti (Krugman: 1994).

Mūsdienās kā viens no svarīgākajiem aglomerācijas ieguvumiem tiek minēti dažādi ārējie pozitīvie efekti (*externalities*) (Henderson, Kuncoro, Turner: 1995), kas rodas kompānijām, cilvēkkapitālam un radošiem cilvēkiem atrodoties vienkopus jeb salīdzinoši tuvu - piemēram, izmantojot kopīgu infrastruktūru, darba tirgu; radot jaunas zināšanas (Duranton and Puga: 2003) vai veidojot formālus un neformālus komunikāciju kanālus un izmantojot lielākas tīklošanās iespējas (Cumbers and

MacKinnon: 2004). Ārējie pozitīvie efekti samazina inovāciju izmaksas, veicina to rašanos un izplatīšanos (Martin, Gianmarco, Ottaviano: 2001).

Centra – perifērijas attiecības: Augot attīstības centram (ekonomiskām un inovāciju aktivitātēm), arvien vairāk ekonomiskās aktivitātes tiek pārvietotas uz perifēriju (Martin, Gianmarco, Ottaviano: 2001). Transformējoties no industriālas pilsētas uz pilsētu, kas orientēta uz zināšanām un pakalpojumiem, pieaug darbaspēka, zemes un citas izmaksas, ko uzņēmumi cenšas samazināt, pārvietojot standartizētas funkcijas (piemēram, ražošanas un informācijas sniegšanu) uz perifērām pilsētām (Krugman: 1994). Tā tiek veicināta visa reģiona attīstību, bet dominējoša pozīcija attiecībā pret resursiem un sadali paliek attīstības centram. Tur koncentrējas lielāko uzņēmumu galvenie biroji, kā arī dažādi biznesa pakalpojumu sniedzēji (piem. IT, finansu un marketinga) (Abdel-Rahman and Anas: 2003), kas, piemēram, samazina biznesa kultūras distanci un kompetences barjeras ārvalstu uzņēmumiem, nodrošinot veiksmīgu viņu darbību lokālos tirgos (Guimarães, Figueiredo, and Woodward: 2000). Tāpat arī ārvalstu uzņēmēji atver savas pārstāvniecības, galvenokārt attīstības centros (Venables: 2005). Perifērajās pilsētās, savukārt, izvietojas ražošanas mītnes un citi standartizētu funkciju veicēji (Duranton and Puga: 2002). Līdz ar to attīstības centri kalpo kā platforma pārrobežu sadarbībai, veicinot perifērijas integrāciju starptautiskos uzņēmējdarbības tīklos.

Daudzveidība un specializācija: Attīstības centros jākoncentrē dažādas ekonomiskās nozares un funkcijas, kuras rada plašu ideju platformu. Kombinējot dažādas idejas un zināšanas, attīstības centros tiek radīti jauni produkti un pakalpojumi. Inovāciju radīšana un izplatīšana ir viena no attīstības centru funkcijām, savukārt to ražošana noris specializētās perifērijas pilsētās (Duranton and Puga: 2001b). Arī citi autori uzsver, ka attīstības centru pilsētās nepieciešams attīstīt daudzveidību, radošumu un diversificētas ekonomiskās aktivitātes (Harrison, Maryellen, and Gant: 1997, Anas: 2004, Duranton and Puga: 2001a), bet perifērijas pilsētām būtu jāspecializējas atsevišķu standartizētu funkciju veikšanai. Ņemot vērā attīstības centra vajadzības, tām jāpārņem centram mazāk vajadzīgas funkcijas, tā mazinot sastrēgumus, pārpalīdzību, piesārņojumu un aktivitāšu parblīvējumu centrā. Bez tam perifērijas pilsētu funkcija ir arī apkalpot lauku iedzīvotājus un uzņēmējus (Puga: 1996).

Koncentrācija un kritiskā masa: Lai sasniegtu attīstības centra radīšanai un izaugsmei nepieciešamo kritisko resursu masu, nepieciešama resursu koncentrācija (Henderson, Shalizi, and Venables: 2001). Piemēram, pieaugot iedzīvotāju skaitam, rodas lielāks pilsētas tirgus potenciāls. Tas piesaista arvien jaunas kompānijas, radot jaunus kompāniju pudurus un paplašinot pilsētas darba tirgus iespējas (Fujita and Thisse: 1996). ASV veiktais pētījums liecina, ka tikai tad, ja pilsētas iedzīvotāju skaits ir lielāks par vienu miljonu, radošās šķiras koncentrācija pilsētā rada ievērojamu papildus efektu zināšanu radīšanā un izplatīšanā (Knudsen, Florida, and Stolarick: 2005). Maz ticams, ka kritiskās masas apjomi būtiski atšķiras starp dažādām valstīm, pilsētām un kultūrām. Drīzāk tā attiecināma uz kādu noteiktu, bet pilsētas attīstībai svarīgu resursu apjomu. Jo mazāka ir pilsēta, jo lielākai jābūt tās specializācijai, lai spētu koncentrēt attīstībai svarīgo resursu kritisko masu. Tāpēc augsta specializācija un atsevišķu resursu koncentrācija ir veids kā var attīstīties mazas un vidēja lieluma pilsētas.

Transporta infrastruktūra un izaugsmes optimizācija. Laika distance mazina ekonomiskās attiecības starp pilsētām, jo pieaug transporta izmaksas, laika patēriņš, rodas informācijas barjeras u.c. (Overman, Redding and Venables: 2003), kas savukārt mazina centra aglomerācijas un izaugsmes pozitīvos efektus (Rosenthal and Strange: 2004).

Uzlabojot transporta infrastruktūru un sistēmu, tiek palašināts pilsētu un teritoriju loks, kuras iekļaujas attīstības centra un perifērijas attiecībās, tādejādi tiek radītas plašākas teritoriālās attīstības iespējas. Kompānijām kļūst lētāk, atrodoties centrā, apkalpot perifēriju pilsētu tirgu (Puga: 1996 un Venable: 2005) un pārvietot noteiktas aktivitātes, piem. ražotnes no centra uz perifēriju. Galvenie biroji tad paliek centros, bet uz transporta infrastruktūras rēķina samazinās vadības izmaksas, kas rodas šāda nošķiruma rezultātā (Duranton and Puga: 2002).

Transporta infrastruktūras uzlabošana var gan palielināt, gan samazināt dažādu centra un perifērijas pilsētu izaugsmes tempu atšķirības (Puga: 2002). Perifērijas pilsētās, kas specializējas un kurām ir resursi atsevišķu attīstības centra funkciju pārņemšanai, ekonomiskā aktivitāte pieaug, bet tajās, kas nespē specializējas un kurām resursu nav – ekonomiskā aktivitāte samazinās.

Kopumā transporta infrastruktūras uzlabojumiem ir atšķirīga ietekme attiecībā uz dažādu pilsētu izaugsmes tempiem, taču visdrīzāk laba transporta infrastruktūra padara pilsētu sistēmu optimālāku un efektīvāku, kā arī mazina attīstības centra aglomerācijas izmaksas - pārapsūtošību, piesārņojumu, satiksmes sastrēgumus u.c. (Venables: 2005; Anas: 2004).

Institucionālā kapacitāte un pilsētu pašvaldības: Šajā policentriskā attīstības modelī, būtiskākā loma ir atsevišķu pašvaldību pārvaldības kapacitātei. Pilsētas sacenšas savā starpā, lai kļūtu gan par attīstības centriem, gan augošām perifērijas pilsētām. Dominē sacensība, kurā atsevišķas pilsētu pašvaldības cenšas iegūt labākus apstākļus savas pilsētas sociāli ekonomiskajai attīstībai. Īstenojot šo modeli, nepieciešams apvienot pašvaldības un valsts resursus transporta infrastruktūras izveidei, lai veicinātu izaugsmei optimālu pilsētu sistēmu, t.i. - radītu ekonomikas aglomerācijas pozitīvos efektus (produktivitātes pieaugumu, zināšanu un ideju radīšanu un izplatīšanos) un mazinātu tās izmaksas (pārapsūtošību, piesārņojumu, sastrēgumus utt.).

2.2. Pilsētu sadarbības tīklu modelis

Pilsētu sadarbības tīkla modeļa telpiskās izaugsmes pamatā ir doma, ka pilsētas sadarbojas un funkcionāli papildina viena otru, lai veicinātu kopējo izaugsmi un attīstību. Tā ir sadarbībā radīta konkurētspēja, kad pilsētām kopīgi strādājot, tiek veidota izaugsmei nepieciešamā kritiskā masa, tiek radīta apjoma ekonomija, kā arī dinamiskas attīstības sinerģija. Pilsētu sadarbības iespējas paplašinās, uzlabojoties cilvēku mobilitātei, kā arī transporta un informācijas tehnoloģiju infrastruktūrai. Attīstoties pilsētu tīklam, attīstās arī tam piekrītošā teritorija.

Sadarbība, sinerģija un komplementaritāte: Pilsētu sadarbība tīkla ietvaros dod lielāku labumu nekā tā veidošanas un uzturēšanas izmaksas. Pateicoties sadarbībai un funkcionāli papildinošai sinerģijai, tīkla pilsētas veido lielāku ekonomiku, nekā atsevišķu pilsētu summa (Meijers: 2005). Sadarbībā balstīta attīstības stratēģija ļauj: (1) kopīgi savienot resursus, lai kopīgi izmantotu infrastruktūru, telpas, pakalpojumus un sasniegtu kritisko masu; (2) attīstīt un izmantot komplementaritātes (apvienot atsevišķu pilsētu spēcīgās puses); (3) optimizēt telpisko daudādību un labāk aizsargāt dabas un lauku savdabību, kā arī to kvalitāti (Meijers and Romein: 2003). Turklāt, pilsētu sadarbība ir veids, kā mazām un vidējām pilsētām risināt liela mēroga finanšu piesaisti.

Pilsētu tīkli: Pilsētas tīkli veidojas, ja divas vai vairāk pilsētas sāk sadarboties, veidojot nozīmīgu kopējās ekonomikas apjomu, kas savukārt veicina izaugsmi gan pašās pilsētās, gan to tuvumā esošajās teritorijās (Batten: 1995). Pilsētas gūst papildus labumu tad, ja tās funkcionāli papildina viena otru, kā arī spēj radīt un izmantot dinamiskas sinerģijas, kas rodas kopīgā izaugsmē, mijiedarbībā, zināšanu apmaiņā un radošumā. Pilsētu tīkls ļauj mazināt pilsētu savstarpējo sacensību par ierobežotiem, iekšējiem un ārējiem resursiem un investīcijām. Līdzīgi kā attīstības centra un perifērijas izaugsmes modeli, tīklā iesaistīto pilsētu attīstība veicina arī apkārtējās teritorijas un neiesaistīto pilsētu attīstību, kāpēc pilsētu tīkls tiek uzskatīts arī par teritoriālās attīstības veicinātāju.

Bieži pilsētu tīklos iesaistās pilsētas, kas atrodas relatīvi tuvu viena otrai, jo cilvēku un preču plūsmas veido šo mijiedarbību (Bailey and Turok: 2001). Tomēr pilsētu tīkli var veidoties arī starp attālākām pilsētām (pat ārpus kāda reģiona robežām), ja pilsētas funkcionāli būtiski viena otru papildina. Lai arī mazākas laika un attāluma distancas ir priekšrocība pilsētu tīklu veidošanā, attīstoties transporta infrastruktūrai un komunikācijas tehnoloģijām, par svarīgāku tīklu veidojošo faktoru kļūst tīkla partneru komplementaritāte un radītā sinerģija (tāpat arī iedzīvotāju skaitam ir mazāka loma pilsētu tīklu veidošanā nekā pilsētu funkcionālai komplementaritātei). Tiek paredzēts, ka nākotnē pilsētu tīklos iesaistīsies arī pārrobežu pilsētas, jo pārnacionālie tīkli starp universitātēm, privātām kompānijām un citām pilsētu funkcijām ir sevišķi nozīmīgi policentriskai attīstībai (Batten: 1995).

Tādējādi, veidojot pilsētu tīklu, jāidentificē tās pilsētas, kas visvairāk var viena otru papildināt, pat ja tās neatrodas ļoti tuvu.

Profilēšanās, augstas vērtības pakalpojumi un radoši cilvēki: Sadarbība ļauj labāk identificēt pilsētām savas salīdzinošās priekšrocības un specializācijas vajadzības gan uz precēm un pakalpojumiem, gan uz komplementaritātes radīšanu (Finnish Ministry of the Interior: 2006). Specializācija rada nepieciešamās starppilsētu plūsmas, veicinot pilsētu tīkla ekonomisko un politisko integrāciju. (ESPON: 2005). Pilsētu profilēšanas tīklā izpaužas divējādi, t.i. gan kā funkcionāla atšķiršanās, gan kā pozicionēšanās pret tīkla parteriem. Tieši pilsētu funkcionālā (fokusējas uz līdzīgām funkcijām,) nevis sektoriālā (fokusējas uz noteiktām industrijām, ekonomikas sektoriem) atšķiršanās un specializēšanās veido pilsētu tīkla komplementaritāti un sinerģiju (Meijers: 2005; Bailey and Turok: 2001). Piemēram, vienā pilsētas jauni produkti tiek radīti, bet otrā - ražoti.

Pilsētu tīkli, kuri veiksmīgi integrējas starptautiskajā ekonomikā, veidojas ap tīkla mezgliem jeb tīkla galvenajām pilsētām. Tīkla mezglos koncentrējas augsti kvalificēts darbaspēks un radoši cilvēki (Kloosterman and Lambregts: 2001). Tīkla mezglos tiek apvienotas pilsētas, kuras sniedz augstas vērtības pakalpojumus (jo īpaši biznesa un finansu), kurās koncentrējās kultūras un radošās industrijas, kurām piemīt izpētes un attīstības kapacitāte, kurās atrodas augstākās izglītības iestādes un plaša tūrisma infrastruktūra (Batten: 1995; Taylor: 2003; Hall: 1999).

Resursu savienošana un kritiskā masa: Šajā policentriskuma modelī kritiskā masa rodas nevis no resursu koncentrācijas kādā pilsētā, bet gan savienojot dažādu pilsētu resursus ar transporta un informācijas tehnoloģijas infrastruktūru (Meijers and Romein: 2003). Pilsētu sadarbība nevis sacensība risina izaugsmei nepieciešamās kritiskās masas nodrošināšanu, kā arī pakalpojumu funkciju savstarpēju papildināšanu un nedublēšanu (Baten: 1995; Meijers and Romein: 2003; Capello: 1999). Tādējādi ir svarīgi aplūkot kopējo pilsētu potenciālu un atsevišķu pilsētu ieguldījumu, lai tām sadarbojoties tiktu veidota izaugsmei nepieciešamā kritiskā masa.

Transporta, informācijas tehnoloģijas tīkli un sadarbības paplašināšana: Arvien pieaug cilvēku un organizāciju darbība ārpus pilsētu fiziskajām un administratīvajām robežām, pilsētas attīstās kā plašs interaktīvs tīklojums, kuru atbalsta ātri transporta un komunikāciju tīkli (Bertolini and Dijst: 2003). Šīs infrastruktūras attīstība ir būtiska kritiskās masas savienošanai pilsētu tīklos, jo cilvēku un informācijas plūsmas ir tās, kas liek pilsētu tīkliem darboties kā telpiskiem veidojumiem (Batten: 1995). Veidojot transporta sistēmu ir svarīgi identificēt pilsētas, kurām ir potenciāls lielu cilvēku plūsmu piesaistē; strādāt pie ātras transporta sistēmas izveides (Bertolini and Dijst: 2003), kā arī iekļaut attālākās pilsētas, jo pretējā gadījumā tās piedzīvos vienvirziena cilvēku plūsmu – ar saviem cilvēku un ideju resursiem atbalstīs tīkla mezgla pilsētu attīstību.

Paplašinot reģiona, starpreģionu un pārrobežu transporta sistēmu, rodas iespējas, arvien jaunām pilsētām iesaistīties sadarbības tīklos, t.i. rodas iespējas teritoriāli paplašināt sadarbības un kopējās attīstības ieguvumus, kā arī mazināt pārapsūtošību, piesārņojumu, satiksmes sastrēgumus izmaksas.

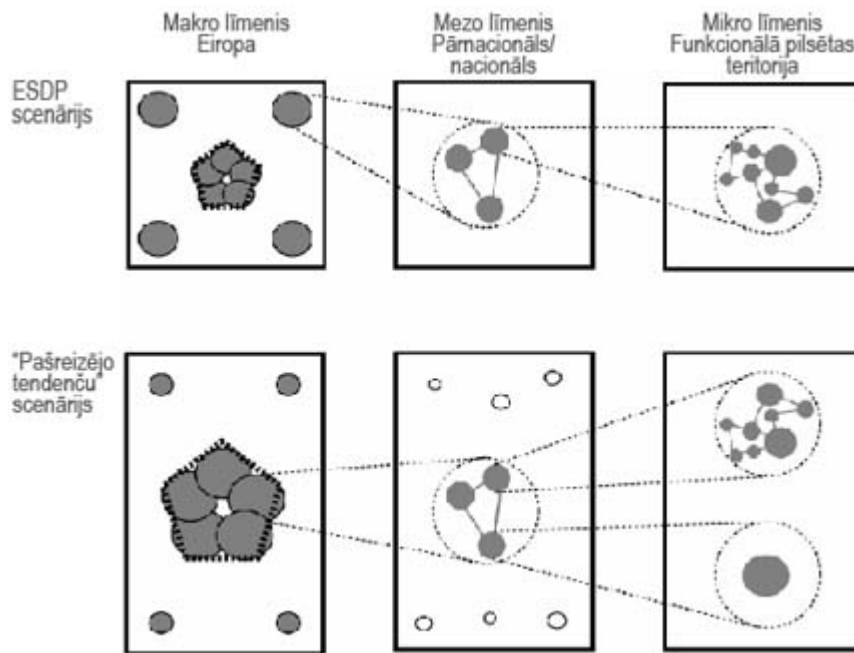
Institucionālā kapacitāte un reģionālās, pārreģionālās institūcijas: Šis modelis paredz pašvaldību savstarpējās konkurences mazināšanos un veicina pašvaldību izpratni par pilsētu tīkla stratēģisko ietvaru, kopējām interesēm un ciešāku sadarbību telpiskās attīstības jomā (Bailey and Turok: 2001). Tā kā pilsētu tīkla institucionālo kapacitāti veido atsevišķu pilsētu kapacitāte, ir svarīgi veidot reģionālas vai pārreģionālās institūcijas. Tās veicinātu pilsētu sadarbību izglītības un sabiedriskā transporta infrastruktūras veidošanā, dialogu starp nozīmīgākiem ekonomikas spēlētājiem (Kloosterman and Lambregts: 2001), kā arī veidotu izpratni par kopīgām interesēm un konkurētspēju, mazinot pašvaldību vadītāju identificēšanos tikai ar savu pilsētu un tās individuālajām attīstības iespējām (Meijers and Romein: 2003).

2.3. Policentriskas attīstības līmeņi

Līdz ar *European Spatial Development Perspective* ziņojumu policentriska pilsētu sistēmas attīstības koncepcija ir kļuvusi par Eiropas attīstības vīziju. Tā tiecas vecināt Eiropas konkurētspēju un mazināt reģionālās attīstības atšķirības, un to var attiecināt uz trīs līmeņiem: (1) makro jeb Eiropas; (2) mezo jeb starpreģionālo; (3) mikro jeb reģionālo līmeni.

Attīstot kādu policentrisku pilsētu attīstības sistēmu, tai skaitā arī Latvijas, būtu jāmeklē papildinošās saites starp dažāda līmeņa pilsētām, un to attīstības vajadzībām. Veiksmīgai pilsētu sistēmas attīstībai būtu jāintegrē trīs dažādu līmeņu vajadzības.

Attēls 2-1. Dažādi policentriskuma līmeņi un to mijiedarbība

Avots: ESPON: 2005

Piezīme: Šajā attēlā ir aplūkoti trīs policentriskuma attīstības līmeņu savstarpējās saites

2.3.1. Makro jeb Eiropas līmenis

Eiropas līmenī policentriska politika stimulē centru un reģionu izaugsmi ārpus galvenā Eiropas centra jeb Pentagona (Londona – Parīze – Milāna – Minhene – Hamburga). (ESPON: 2005)

Lai gan ES ir viens no lielākajiem un ekonomiski spēcīgākajiem reģioniem pasaulē, tajā vērojama nevienmērīga attīstība. 50% no ES IKP tiek ražoti 20% teritorijas, kuru apdzīvo 40% ES iedzīvotāju. Pentagonis tiek uzskatīts par vienīgo Eiropas globālās ekonomiskās integrācijas zonu, kurā koncentrēta lielākā daļa ES ekonomisko funkciju. Tāpēc jaunu ekonomiskās nozīmes zonu radīšana tiek uzskatīta par nepieciešamību ES nākotnes konkurētspējai. (Davoudi: 2002)

Iespējamie varianti jaunajām “globālās ekonomiskās integrācijas zonām”, lai radītu paneiropisku policentriskumu, ir:

1. Hamburga – Ēresuns – Gēteborga – Stokholma – Oslo. Šī zona turpina Pentagonu un gūst labumu no eksistējošajiem pārnacionālajiem Eiropas tīkliem. Tomēr kopējais iedzīvotāju skaits ir relatīvi mazs un Ēresunā pašreiz ir vienīgais tilts.
2. Lisabona – Madride – Barselona – Monpeljē. Pastāv ātrvilciena savienojumi un ap Barselonu vērojama spēcīga izaugsme, tomēr Spānijā un Portugālē ir relatīvi augsts bezdarba līmenis, kas vedina uz domām par ekonomisku vājumu. Iespējama tīklošanās ar Ziemeļāfriku.
3. Vīne – Bratislava – Prāga – Drēzdene – Berlīne. Šādā veidā tiktu atjaunotas vēsturiskās Austrumungārijas saiknes, ko pārrāva Aukstais karš. (Hague and Kirk: 2002)

Eiropas līmeņa skatījumā nepieciešams veicināt spēcīgu pilsētu veidošanos ārpus Pentagona. No visām Latvijas pilsētām tikai Rīga pieder pie MEGA jeb lielo pilsētu grupas. Pēc ESPON konkurētspējas, izaugsmes un zināšanu ekonomikas rādītāju

rangiem Rīga ierindojas pie zemākā mēroga “MEGA 4” pilsētām: Bukarestes, Tallinas, Sofijas, Ļubļanas, Viļņas, Krakovas, Valletas, Korkas, Turku, Bordo, Seviļas, Dženovas.

2.3.2. Mezo jeb starpreģionālais līmenis

Ekonomiskā un komerciālā attīstība ir visbiežākās sadarbības jomas starp reģioniem un Eiropas līmenī. Par pamatu kopīgām stratēģijām kalpo nepieciešamība attīstīt savstarpēji papildinošas īpašības un izmantot plašāk divu vai vairāku centru mārketinga potenciālu. (ESPON: 2005) Nereti arī šķiet, ka pārnacionālas partnerības ir vieglāk izveidot nekā partnerības nacionālajā kontekstā, tādējādi, iespējams, ja pēdējā rada grūtības, var mēģināt īstenot pirmo.

Nacionālajā un pārnacionālajā līmenī (mezo līmenī) paaugstināta policentriskuma un telpiskā līdzsvara politika spēcīnās visstiprākos pilsētu reģionus Eiropas līmenī, un investīcijas būs jākoncentrē šajos reģionos.

Starpreģionu mērogā policentriskuma koncepts lietots arī, lai izskaidrotu paplašināto pilsētu izaugsmes mērogu un metropoļu teritoriju apvienošanu. Piemēram, Gotmans (1957) izveidoja priekšstatu par “megalopoli”, lai definētu 600 jūdžu nepārtrauktu teritoriju Amerikas austrumu krastā no Bostonas līdz Vašingtonai. Pēc trīsdesmit gadiem šis koncepts ir atgriezies plānošanas sfērā, sekojot Ziemeļu ceļa (*Norther Way*) iedarbināšanai. (Leeds Metropolitan University: 2006)

2.3.3. Mikro jeb reģionālais līmenis

Te fokuss ir uz policentriskiem pilsētu reģioniem, kas tiek definēti kā reģions ar divām vai vairākām vairāk vēsturiski un politiski šķīrtām pilsētām bez hierarhiskas pakāpes, bet saprātīgā tuvumā un ar funkcionālu savstarpējo sasaisti. (Davoudi: 2002). Pilsētām ir savstarpēji papildinošas īpašības. Divas vai vairākas pilsētas var papildināt viena otru funkcionāli, piedāvājot iedzīvotājiem un kompānijām savienotajās teritorijās pieeju pilsētu funkcijām, ko parasti piedāvā augsta ranga pilsētas. Tā vietā, lai konkurētu, veidojot vienādas pilsētu funkcijas, ESDP rekomendē, ka pilsētām jāsadarbojas, apvienojot esošos resursus, jo īpaši tos, kas ir savstarpēji papildinoši. (ESPON: 2005).

Reģionālā līmenī policentriska attīstība bieži attiecas uz funkcionālu attiecību attīstību pilsētu pudurī (*cluster*) un bieži ir saistīta ar tādiem jautājumi kā konkurētspēja, telpiski funkcionālā struktūra un sadarbība starp pilsētām. (Meijers, E. et al., 2007: 2). Abi modeļi – makro un mezo – ir savstarpēji saistīti, jo policentriska integrācija reģionālā līmenī veicina pretsvaru dominējošajam Eiropas pentagonam. (ESPON: 2005)

Atsauces

- Abdel-Rahman, H. M., Anas, A. (2003). Theories of Systems of Cities. *University of New Orleans, Department of Economics and Finance in its series Working Papers* with number 2003-08.
- Anas, A. (2004). Vanishing cities: What does the New Economic Geography imply about the efficiency of urbanization? *Journal of Economic Geography*.
- Anas, A. (2004). Vanishing cities: What does the New Economic Geography imply about the efficiency of urbanization? *Journal of Economic Geography*.
- Bailey, N., Turok, I. (2001) Central Scotland as a polycentric urban region: useful planning concept or chimera? *Urban Studies* 38(4):pp. 697-715.
- Batten, D.F. (1995). Network Cities: Creative Urban Agglomerations for the 21st Century. *Urban Studies*, Volume 32, Issue 2, pages 313 – 327.
- Bertolini, L., Dijst, M. (2003). Mobility Environments and Network Cities *Journal of Urban Design*, Volume 8, Number 1, pp. 27-43(17).
- Capello, R. (2000). The City Network Paradigm: Measuring Urban Network Externalities. *Urban Studies*, Volume 37, Number 11.
- Ciccone, A. (1999). Agglomeration-Effects in Europe. *International Economic Review*, Vol. 42, No. 4.,pp. 947-968.

- Cumbers, A., MacKinnon, D. (2004). Introduction: Clusters in Urban and Regional *Development Urban Studies*.
- Davoudi, S. (2002). Policentricity: What does it mean and how is it interpreted in the ESDP? Paper presented at the *EURO Conference Urban and Spatial European Policies: Levels of Territorial Government*. Turin 18-20 April 2002.
- Duranton, G., Puga, D. (2001a). Nursery Cities: Urban diversity, process innovation, and the life-cycle of products. *The American Economic Review*.
- Duranton, G., Puga, D. (2001b). Diversity and Specialisation in Cities: Why, where and when does it matter? *The American Economic Review*.
- Duranton, G., Puga, D. (2002). From sectoral to functional urban specialisation. *NBER Working Paper No. 9112*.
- Duranton, G., Puga, D. (2003). Microfoundations of urban agglomeration economies. *Handbook of Regional and Urban Economics, Vol. 4*.
- Ellison, G., Glaeser, E. L. (1999). The Geographic Concentration of Industry: Does Natural Advantage Explain Agglomeration? *The American Economic Review, Vol. 89, No. 2*, pp. 311-316.
- ESPON. (2005). ESPON 111. Potentials for polycentric development in Europe. http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/259/648/index_EN.html
- Fan, C. C., Scott, A. J. (2003). Industrial Agglomeration and Development: A Survey of Spatial Economic Issues in East Asia and a Statistical Analysis of Chinese Regions. *Economic Geography, Vol. 79*.
- Finnish Ministry of the Interior (2006). Cities making competitive and liveable Europe, *Discussion Paper on urban. development during Finland's EU Presidency Lappeenranta 24-25 October 2006*.
- Fujita, M., Thisse, J.F. (1996). Economics of Agglomeration. *C.E.P.R. Discussion Papers*.
- Guimarães, P., Figueiredo, O., Woodward, D. (2000). Agglomeration and the Location of Foreign Direct Investment in Portugal. *Journal of Urban Economics*.
- Hague, C., Kirk, K. (2002). Polycentricity scoping study. *School of the Build Environment, Heriot-Watt University*.
- Hall, P. (1999). The future of cities. *Computers, Environment and Urban Systems*.
- Harrison, B., Kelley, M.R., Gant, J. (1996). Innovative Firm Behavior and Local Milieu: Exploring the Intersection of Agglomeration, Firm Effects, and Technological Change *Economic Geography, Vol. 72, No. 3*, pp. 233-258.
- Henderson, J. V., Kuncoro, A., Turner, M. (1995). Industrial Development in Cities. *The Journal of Political Economy, Vol. 103, No. 5*, pp. 1067-1090.
- Henderson, J.V., Shalizi, V., Venables, A.J. (2001). *Geography and Development. Journal of Economic Geography* 1:81-105.
- Kloosterman, R.C., Lambregts, B. (2000). Clustering of Economic Activities in Polycentric Urban Regions: The Case of the Randstad. *Urban Studies*.
- Knudsen, B., Florida, R., Stolarick, K. (2005). Beyond Spillovers: The Effects of Creative-Density on Innovation. http://creativeclass.com/rfcgdb/articles/Beyond_Spillovers.pdf
- Krugman, P. (1994). Urban concentration: The role of increasing returns and transport costs. *The World Bank Research Observer*, pp. 241.
- Leeds Metropolitan University. (2006). Essays on the Yorkshire and Humber Region.
- Martin, P., Ottaviano, G.P. (2001). Growth and Agglomeration. *International Economic Review, Vol. 42, No 4*.
- Meijers, E. (2005). Polycentric Urban Regions and the Quest for Synergy: Is a Network of Cities More than the Sum of the Parts? *Urban Studies*.
- Meijers, E., Romein, A. (2003). Realizing Potential: Building Regional Organizing Capacity in Polycentric Urban Regions. *European Urban and Regional Studies*.
- Overman, H. G., Redding, S., Venables, A. J. (2003) The economic geography of trade, production and income : a survey of empirics. In: *Handbook of international trade*. Blackwell handbooks in economics. Blackwell Publishing, Malden, Massachusetts, pp. 353-387. ISBN 0631211616.
- Puga, D. (1996). Urbanisation patterns: European vs. less developed countries. *Centre for Economic Performance, Discussion Paper No. 305*.
- Puga, D. (2002). European regional policies in light of recent location theories. *Journal of Economic Geography*.
- Rosenthal, S. S., Strange, W. C. (2004). Evidence on the Nature and Sources of Agglomeration Economies. *Handbook of Regional and Urban Economics*.
- Taylor, P.J., Walker, D.R.F., Catalano, G., Hoyler, M. (2002). Diversity and Power in the World City Network. *Cities Volume 19, Issue 4*, Pages 231-241.
- Venables, A. J. (2005). Regional Disparities in Regional Blocs: Theory and Policy. *Paper prepared for the Inter-American Development Bank project on 'Deeper integration of Mercosur; dealing with disparities'*.

3. CITU EIROPAS VALSTU PIEREDZE POLICENTRISKUMA IEVIEŠANĀ

Galvenokārt visas Eiropas valstis policentriskumu īsteno savu teritoriju reģionālās attīstības kontekstā, lai arī, iespējams, skaidri un konkrēti to nedefinē savos attīstības plānošanas dokumentos vai arī raksturojot rīcību savas reģionālās politikas aspektā. Šobrīd praktiski viss, kas tiek darīts, lai veicinātu pilsētu un reģionu attīstību, tiek definēts vai nosaukts kā policentrisks.

Pamatā policentriskuma mērķi ir mazināt reģionālās atšķirības valstī un veicināt valsts konkurētspējas palielināšanu. Atsevišķas valstis koncentrējas uz vienu no mērķiem, bet dažās apvieno tos, lai nodrošinātu efektīvu policentrisku valsts teritorijas attīstību.

Kopumā izdalāmi divi būtiskākie policentriskuma modeļi – vairāku attīstības centru un pilsētu sadarbības modelis (sīkāk skatīt 2.nodaļā), tomēr vēsturiski ir mainījušies policentriskuma ieviešanas mehānismi. Atsevišķās valstīs dažādi modeļi tiek pielāgoti atbilstoši ģeogrāfiskai un vēsturiskai situācijai, proti, policentriskuma ieviešanās procesā tiek akcentētas konkrētā attīstības posma aktuālākās problēmas konkrētajā valstī - reģionālo centru attīstība, pilsētu sadarbības tīklu veidošanās veicināšana, galvaspilsētas, reizēm arī citu lielo pilsētu starptautiskā konkurētspējas paaugstināšana u.c.

Kā sekmīgas policentriskās attīstības kavējošo faktoru var minēt valstu politiku koncentrēšanos uz vienu no policentriskuma modeļiem. Piemēram, pilsētu kā nacionālo/ reģionālo centru izveide nereti tiek veikta uz to perifēriju rēķina, kas ir ekonomiski daudz vājākas teritorijas nekā potenciālais attīstības centrs.

Attiecībā uz pilsētu sadarbības tīklojumu ir jāatzīmē, ka reizēm izveidotie pilsētu sadarbības tīklojumi ir neefektīvi - praksē pilsētu sadarbība nesniedz tos vēlamos rezultātus, kas veicinātu iesaistīto pilsētu attīstību. Pārsvārā kavējošais faktors pilsētu tīklojumu sekmīgai realizācijai ir kļūdaini izvēlēta pilsētu sadarbības profilēšanās iespēja, kā arī neefektīva pilsētu savstarpējā savienojamība.

Šajā pētījuma sadaļā tiek apskatīts, kā dažādās Eiropas valstīs ir veidojusies policentriskā reģionālā attīstība, kādi ir tās mērķi un īstenotie valstu policentriskuma modeļi.

3.1. Policentriskuma vēsturiskā attīstība

Iespējams pirmie policentriskās attīstības virzieni ir meklējami Francijā 1960. gadu sākumā, kad tika ieviesta metropoļu vienlīdzības (*métropoles d'équilibre*) koncepcija, kuras mērķis bija līdzsvarot ekonomisko attīstību nacionālā līmenī (pašreizējā terminoloģijā runājot īstenojot kohēzijas principu). Tajā laikā Francijā tika izveidota spēcīga reģionālās attīstības aģentūra DATAR (*Délégation a l'aménagement du territoire et a l'action régionale* – Teritoriālās plānošanas un reģionālās attīstības komiteja), kas darbojas arī pašreiz. 1970. gados Francijā īstenoto metropoļu vienlīdzības koncepciju nomainīja politiskais virziens, kas uzsvāra līkuma uz vidēja lieluma pilsētu un lauku teritoriju attīstību. Savukārt 1980. gados reģionālās attīstības uzsvārs atkal tika likts uz lielāko Francijas pilsētu attīstību.

Savukārt Grieķijā vēsturiski tika attīstīta ‘konkurējošo pilsētu’ koncepcija, kas tika izstrādāta 1970. gados. Šīs koncepcijas ietvaros Grieķijas teritorijā tika izvēlētas piecas pilsētas (ārpus Atēnu reģiona), kas kalpoja kā enkurspunkti turpmākai ekonomiskajai un urbānajai attīstībai reģionā, un tika veicināta šo pilsētu konkurētspēja ar Atēnām. Vēlāk 1980. gados šī koncepcija pārveidojās kā pilsētu – lauku attiecību koncepcija, kuras ietvaros tika izveidots liels daudzums urbāno centru visā valsts teritorijā. Šobrīd ‘konkurējošo pilsētu’ koncepcija tiek īstenota, attīstot tās pilsētas, kas ir starptautiski konkurētspējīgākās. Grieķija kalpo kā piemērs tam, ka tā attīstība, kas lielākā mērogā (piemēram ES) tiek uzskatīta par policentrisku, nacionālā līmenī, iespējams, ir monocentriska. Piemēram, Saloniki pilsēta (otra lielākā pilsēta Grieķijā pēc Atēnām) tika attīstīta kā Atēnu konkurente, bet rezultātā tā izveidojās kā metropolitēna teritorija savā reģionā, veicinot monocentrisku reģiona attīstību.

Atsevišķās valstīs policentriskums tika īstenots, attīstot ‘centrālo vietu’ koncepciju un uzsvāru liekot nevis uz ekonomiskās attīstības līdzsvarošanu, bet gan uz sniegto pakalpojumu nodrošināšanu visai valsts teritorijai. Šīs koncepcijas pamatā bija urbānā izaugsme, balstoties uz centru hierarhisko sistēmu, kas sarindoja pilsētas prioritārā attīstības secībā. ‘Centru vietu’ koncepciju ieviesa, piemēram, Vācija, kā arī padomju laikos tagadējās jaunajās ES dalībvalstīs – arī Baltijā.

Daudzas Eiropas valstīs reģionālajā attīstībā uzsvāru likušas uz atpaliekošo reģionu ekonomisko attīstību. Šajā gadījumā reģionālā politika piemēro teritoriālo pieeju, kad tiek izvēlētas konkrētas platības/ zonas finansiālā atbalsta saņemšanai. Savukārt policentriskums tiek ieviests centrālo zonu izvēles gadījumā, kad tiek izvēlēti konkrēti urbānie centri vai urbāno centru tīklojumi finansiālā atbalsta saņemšanai. Francijā 1960.-1970. gados abas šīs pieejas tika īstenotas, lai veidotu efektīvu teritoriju attīstību. Savukārt Nīderlandē 1980. gadu beigās un 1990. gadu sākumā tika īstenota ‘teritoriju izvēles’ koncepcija, kuras ietvaros tika nodrošināta telpiskās ekonomikas attīstība tajās teritorijās, kas tika uzskatītas par starptautiski konkurētspējīgākajām. Šī pieeja balstījās uz telpiskās ekonomikas struktūru, ko veidoja nevis urbānie centri, bet gan metropolitēnu teritoriju tīklojumi, attīstības koridori un galveno ostu teritorijas.

Jāatzīmē, ka Eiropā atsevišķas valstīs, piemēram, Norvēģija, reģionālo ekonomisko attīstību veidoja kā pamatu nacionālajai politikai. Šajās valstīs policentriska attīstība netika skaidri definēta, kā arī netika veidoti urbānie centri, jo uzskatīja, ka tādējādi tiek veicināta iedzīvotāju aizplūšana no tādiem reģioniem, kas, iespējams, atpalc attīstībā. Pamatā reģionālās politikas mērķis šajās valstīs ir veicināt līdzsvarotu attīstību visā valsts teritorijā, uzsvāru liekot uz reģionālo iestāžu sekmīgu darbību.

3.2. Policentriskās attīstības mērķi

Policentriskuma koncepcija pamatā tika attīstīta 1990. gadu sākumā, kad tika izstrādāta Eiropas Telpiskās attīstības perspektīva, kaut arī atsevišķas valstīs, piemēram, Vācija, policentrisku reģionālo attīstību atbalstīja jau pirms šī dokumenta apstiprināšanas. Tā izmanto policentriskumu, lai definētu reģionālās attīstības virzienu Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs. Šīs perspektīvas mērķis ir nodrošināt kohēzijas procesu starp dažādām ES valstīm/ reģioniem un valstu/ reģionu konkurētspējas paaugstināšanu.

Policentriskuma ieviešanas mērķis ir arī attīstīt ‘pasaules ekonomiskās integrācijas zonas’. Šīs zonas ir teritorijas, kas pilntiesīgi piedalās pasaules ekonomikas apritē un kuru tīklojumu ES līmenī sauc arī par Pentagonu – Londona, Parīze, Milāna, Minhene un Hamburga.

Eiropas Telpiskās attīstības perspektīva saskata ES dalībvalstu reģionālo attīstību kā atsevišķu dinamisku, ekonomiski integrētu teritoriju izveidi, kas ir izkaisītas ES teritorijā un veido starptautisku metropolitēnu tīklojumu.

Daudzas ES dalībvalstis pašreiz īsteno policentrisku savas teritorijas attīstību, ko tās ir arī noteikušas savos attīstības plānošanas dokumentos. Lielākā daļa Eiropas valstu policentrisku attīstību ir norādījušas kā galveno mērķi teritorijas telpiskajai plānošanai, izņemot Itāliju, Zviedriju, Rumāniju un Slovākiju, kā arī Latviju, kas piešķir policentriskumam tikai papildus faktora lomu teritoriju attīstības nodrošināšanai.

ES dalībvalstis policentriskuma ieviešanai saredz divus mērķus – kohēzijā (atšķirību mazināšanā) un konkurētspējas paaugstināšanā.

Tabulā nr.3-1 atspoguļots, kuras valstis policentriskumu izmanto kohēzijas, bet kuras -konkurētspējas attīstīšanai.

Tabula 3-1. Valstu dalījums pēc policentriskuma galvenā mērķa

Policentriskuma mērķis	Valstis
Kohēzija/ atšķirību mazināšana	Dānija, Igaunija, Somija, Francija, Grieķija, Īrija, Itālija, Latvija, Norvēģija, Polija, Portugāle, Slovēnija
Konkurētspējas paaugstināšana	Austrija, Beļģija, Dānija, Igaunija, Somija, Vācija, Grieķija, Īrija, Itālija, Lietuva, Luksemburga, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Slovēnija, Zviedrija, Šveice, Lielbritānija

Avots: (ESPON 2004: 13)

Daudzas valstis kā nevēlamu atzīmē nevienlīdzīgu reģionu, pilsētu attīstību, kad pastāv krasas atšķirības apdzīvotu vietu iedzīvotāju skaitā, ekonomiskā izaugsmē, ražotspējā, privāto un publisko pakalpojumu pieejamībā. Lai šīs nevienlīdzības mazinātu, atsevišķas valstis attīsta ekonomiski atpalikušās teritorijas, tādējādi valstīs tiek attīstīta mazāk polarizēta urbānā sistēma.

Līdz ar atšķirību izlīdzināšanu atsevišķas valstis saskata policentriskuma ieviešanā iespēju palielināt un attīstīt savu pilsētu konkurētspēju. Dažas valstis konkurētspējas attīstību saskata līdztekus kohēzijas īstenošanai, bet atsevišķas valstis policentriskumu saskata tieši konkurētspējas attīstībā. Jāatzīmē, ka valstis ievieš policentriskumu ar mērķi palielināt savu konkurētspēju salīdzinoši biežāk, nekā teritoriju atšķirību mazināšanai.

Jāatzīmē, ka dažās valstīs iekšējās konkurences attīstība starp reģioniem un pilsētām novērš uzmanību no ārējās konkurences – Āzijas, ASV u.c. reģionu pilsētām.

Konkurētspējas kontekstā daudzas valstis izveido pilsētu hierarhiju, norādot lielos centrus, kas konkurē starptautiskā un nacionālā līmenī, reģionālos centrus, kas konkurē nacionālā un reģionālā līmenī, kā arī vietējos centrus. Šāda veida pilsētu klasifikāciju ir izstrādājušas Austrija, Beļģija, Dānija, Igaunija, Vācija, Lietuva, Luksemburga, Nīderlande, Polija un Šveice. Jāatzīmē gan, ka bieži šī pilsētu klasifikācija nav balstīta uz reālo situāciju, bet gan atspoguļo vēlamo nākotnes vīziju.

Lai sekmētu pilsētu konkurētspēju, valstis plāno to teritorijās attīstīt dzīves kvalitāti un pilsētu potenciāla palielināšanu. Lai arī daudzas valstis savu uzmanību galvenokārt koncentrē uz nozīmīgākajiem urbānajiem centriem un to starptautisko pozīciju, atsevišķas valstis arī pievērš uzmanību vidēja lieluma pilsētu potenciāla nostiprināšanai, spilgtākais piemērs ir Itālija.

Lai paaugstinātu pilsētu konkurētspēju, dažās valstīs arī tiek attīstīta reģionālā un vietējā administratīvā kapacitāte, sekmējot starp-pašvaldību sadarbību (Francijā, Itālijā, Vācijā, Nīderlandē, lielākoties visās centrālās un austrumu Eiropas valstīs) vai īstenojot administratīvo reformu, palielinot reģionu un pilsētu platību (Grieķija, Spānija, Francija, kā arī Latvija).

Jāatzīmē arī, ka nereti var izveidoties situācijas, ka policentriskuma mērķi var negatīvi ietekmēt viens otru, piemēram, uzmanību pievēršot nozīmīgu centru attīstībai, var palielināt attīstības atšķirības starp šo centru un parējām pilsētām valstī. “Jaunākās tendences rāda, ka tiekšanās uz policentriskumu Eiropas līmenī ir savienota pāri ar tālāku monocentriskumu nacionālajā līmenī, tas ir, policentriskuma ieviešana noris uz perifērijas un ekonomiski trauslu reģionu rēķina.” (Mūriņš 2007: 7)

Eiropas valstis reģionālajā attīstībā galvenokārt izmanto divus policentriskuma modeļus – attīstības centru un pilsētu tīklojumu izveidi.

Attīstības centru policentriskais modelis iezīmē telpisko izaugsmi, kuru raksturo ideja, ka savstarpēji neatkarīgi attīstības centri ir reģionu izaugsmes un attīstības veicinātāji. Šo attīstību raksturo centra – perifērijas attiecības, t.i. attīstoties centram – spēcīgai pilsētai, attīstās arī tās tuvumā esošās pilsētas un citas teritorijas (skatīt 2.sadaļu).

Tabula 3-2. Kohēzijas piemēri Eiropas valstīs

Valsts	Identificētā atšķirība	Attīstības centru veidi
Dānija	Atšķirība starp galvaspilsētu Kopenhāgeni un pārējām lielajām pilsētām vai urbānajiem reģioniem ekonomisko attīstības iespēju ziņā	Nacionālie centri
Igaunija	Atšķirība starp galvaspilsētu Tallinu un citām lielajām pilsētām sociālās ekonomikas attīstības ziņā	Mazāki valsts centri
Somija	Atšķirība starp pieciem urbanizētākajiem Somijas reģioniem un citām pilsētām vai reģionālajiem centriem iedzīvotāju skaita un nodarbinātības, kā arī ekonomiskās aktivitātes ziņā	Reģionālie centri (vidēja un maza lieluma pilsētas)
Francija	Atšķirība starp galvaspilsētu Parīzi un pārējām valsts administratīvajām teritorijām	Urbānās teritorijas, izņemot Parīzi
Vācija	Atšķirība starp rietumu un austrumu Vācijas daļām	Pilsētas austrumu Vācijā
Grieķija	Atšķirības starp divām lielākajām pilsētām – galvaspilsētu Atēnām un Saloniki, no vienas puses, un, no otras puses, nākamās pilsētas urbānās hierarhijas sarakstā	Lielākās pilsētas, izņemot Atēnas un Saloniki, kā arī lauku centri
Īrija	Atšķirība starp Dublinu un pilsētām atpaliekošajos reģionos	'Vārtu' pilsētas
Itālija	Atšķirības starp ziemeļu un dienvidu Itālijas daļām	Pilsētas dienvidu Itālijā, īpaši vidēja lieluma pilsētas
Norvēģija	Atšķirība starp galvaspilsētu Oslo un citām pilsētām dienvidu daļā, no vienas puses, un citiem reģionu centriem, no otras puses, iedzīvotāju skaita, nodarbinātības, ekonomiskās aktivitātes, kā arī dažādu pakalpojumu pieejamības ziņā	Atsevišķi reģionālie centri
Polija	Atšķirība starp galvaspilsētu Varšavu un vairāk attīstītām pilsētām (galvenokārt rietumos), no vienas puses, un mazāk attīstītām pilsētām atpaliekošajos reģionos, no otras puses, ekonomiskās attīstības ziņā	Mazāk attīstītas pilsētas (austrumu Polijā)
Portugāle	Atšķirība starp galvaspilsētu Lisabonu un Porto, no vienas puses, un nākamajām pilsētām urbānās sistēmas hierarhijas sarakstā, no otras puses	Vidēja lieluma pilsētas
Slovēnija	Atšķirība starp rietumu un centrālo Slovēnijas daļu un austrumu daļu, kā arī atšķirība starp galvaspilsētu Ļubjanu un citām pilsētām	Nacionālie (reģionālie) centri, urbānie reģioni un pārrobežu reģioni.

Avots: (ESPON 2004: 17)

Arvien vairāk sastopama ir arī pilsētu tīklojuma izveide.

Pilsētu sadarbības tīkla modelis iezīmē telpisko izaugsmi, kuru raksturo ideja, ka pilsētas sadarbojas un funkcionāli papildina viena otru, lai veicinātu to kopējo izaugsmi un attīstību. Šo attīstību raksturo sadarbībā radītā konkurētspēja, t.i. pilsētām sadarbojoties tiek veidota izaugsmei kritiska masa, tiek radīta apjoma ekonomija, ka arī dinamiskas attīstības sinerģijas (skatīt 2.sadaļu).

Pilsētu sadarbības tīklojumi tiek veidoti arī, lai palielinātu reģiona konkurētspēju starptautiskā līmenī, ko, iespējams, viena pati pilsēta nespētu nodrošināt.

Tabulā nr.3-3 tiek atspoguļoti Eiropas valstu izveidotie pilsētu tīklojumi.

Tabula 3-3. Pilsētu tīklojumi Eiropas valstīs

Valsts	Koncepcija	Piemērs
Beļģija	Urbānais tīklojums	Flāmu dimanti (Brisele-Antverpene-Ģente-Lēvene)
Dānija	Kompetences reģioni, policentriski nacionālie centri	Stuer-Holstebro-Heming-Ikast, Middelfart-Kolding-Vejle-Fredericia
Igaunija	Urbānais tīklojums	Johvi-Kohtla-Jarve-Narva
Francija	Urbānais tīklojums	Normandijas metropole (Caen-Le Havre-Rouen)
Vācija	Urbānais tīklojums	Reinas Rūras reģions (starp tām Ķelne-Bonna-Dortmunde-Esene-Diseldorfa), Bergišes pilsētu trijstūris (Remscheid-Solingen-Wuppertal)
Griekija	'Dvīņu poli'	Larissa-Volos
Itālija	Pilsētu tīklojums, multicentrisks metropolitēnu sistēma	Emilia-Romagna un Veneto reģions
Īrija	'Savienotie vārti'	Latterkenny-Deety, Athone-Tullamore-Mullingar
Lietuva	Metropoles Viļņa-Kauņa	Viļņa-Kauņa
Nīderlande	Urbānais tīklojums	Randstad (Amsterdama-Roterdama-Hāga-Ūtrehta) un Brabantstad (Breda-Tilburga-Den Bosch-Eindhoven-Helmond)
Polija	'Divi poli'	Varšava-Lodza, Torun-Bydgoszcz
Slovēnija	Pārrobežu (urbānie) reģioni, policentriski (nacionālie) urbānie tīklojumi	Ļubļana-Maribora-Koper (starptautiskās nozīmes centri)
Šveice	Policentrisks sistēma	Ziemeļu valsts daļa (starp tām Cīrihe-Bāzele-Bērna-Vinterhūre-Lucema)
Lielbritānija	Vietu tīklojums	Rietumu Midlands

Avots: (ESPON 2004: 19)

3.3. Policentrisks attīstības modeļa ieviešana

Policentrisks attīstības modeļa ieviešana tiek skatīta no trīs aspektiem: (1) telpisko instrumentu ieviešanas, (2) ne-telpisko instrumentu ieviešanas un (3) stratēģisko plānošanas instrumentu ieviešanas aspektiem.

3.3.1. Telpisko instrumentu ieviešana

Eiropas valstu īstenotie telpiskie instrumenti ir šādi:

- reģionālās politikas investīciju programmas (koncentrējoties uz atpaliekošajiem reģioniem),
- minimāli nepieciešamo pakalpojumu sniegšana,
- infrastruktūras attīstība,
- administratīvās kapacitātes decentralizācija,
- attīstības līgumi, vienošanās,
- sadarbības veidošana, balstoties uz teritoriju izvietojumu,

- projektu pieeja un teritoriālie darbības plāni,
- teritorijas attīstības uzraudzības sistēmas.

Reģionālās politikas investīciju programmas

Investīciju programmas galvenokārt koncentrējas uz atpaliekošajiem reģioniem, tādējādi nodrošinot reģionālās attīstības izlīdzināšanos. Šīs programmas galvenokārt īsteno nozaru ministrijas ekonomikas un iekšlietu jomās, pamatā koncentrējoties uz reģionu ekonomikas restrukturizāciju, piemēram, Lielbritānijā kalnrūpniecība.

Minimāli nepieciešamo pakalpojumu sniegšana

Lai nodrošinātu reģionu attīstību, atsevišķas valstis, tai skaitā Francija, Norvēģija un Zviedrija, uzsver nepieciešamību attīstīt visos reģionos minimāli nepieciešamos pakalpojumus iedzīvotājiem – (augstākā) izglītība, veselības aprūpe, pasta pakalpojumi, ugunsdzēsēji, policija, elektroenerģijas apgāde, telekomunikācijas u.c. pakalpojumi. Valstis paredz, ka minimālo pakalpojumu pieejamības nodrošināšana samazinās iedzīvotāju aizplūšanu no atpaliekošajiem reģioniem.

Infrastruktūras attīstība

Labi attīstītai un tīklotai infrastruktūrai ir ļoti liela nozīme policentriska modeļa ieviešanai valstīs, jo tiek nodrošināta pilsētu atvērtība, kā arī ir vieglāk izveidot pilsētu sadarbības tīklojumu. Pilsētu infrastruktūras attīstība tiek divējādi izprasta - vecajās ES dalībvalstīs infrastruktūras tīklojumi galvenokārt jau ir izveidoti un ir nepieciešami tikai to uzlabojumi, kamēr jaunajās dalībvalstīs infrastruktūra ir salīdzinoši sliktā stāvoklī un ir nepieciešami kardināli tās uzlabojumi.

Administratīvās kapacitātes decentralizācija

Administratīvās kapacitātes decentralizācija tiek īstenota, pārceļot daļu no valsts pārvaldes iestādēm uz atpaliekošajiem reģioniem, tādējādi veidojot jaunas darba vietas tajos. Līdz ar to tiek paredzēta ekonomiskās aktivitātes palielināšanās. Veiksmīgs piemērs šādai administratīvai decentralizācijai ir Austrija, kas pārcēla savu administratīvo aparātu no Vīnes uz provinciālu pilsētu St.Polenu.

Attīstības līgumi, vienošanās

Atsevišķas valstis (Igaunija, Itālija, Francija, Šveice, Polija un Nīderlande) savā urbānajā, telpiskajā un reģionālajā attīstībā izmanto līgumus un vienošanās. Šīs vienošanās noslēdz reģionu, provinču iestādes, kas ir iesaistītas reģionālajā attīstībā un apņemas veikt noteiktās darbības reģionu attīstībai. Piemēram, Igaunijā vienošanās tiek izmantotas 'Centru tīklojuma' programmas saistībā, kuras ietvaros tiek subsidētas mērķa grupas, balstoties uz izstrādātajiem projektiem.

Sadarbības veidošana, balstoties uz teritoriju izvietojumu

Sadarbības veidošana un attīstība ir visvairāk izplatītā policentriskuma iezīme Eiropas valstīs. Sadarbība tiek īstenota, balstoties uz publisko un privāto partnerību, kas nodrošina pilsētu potenciāla attīstību un tā tiek skatīta pilsētu tīklojumu aspektā. Nīderlandē un Vācijā, piemēram, pilsētas var pieteikties uz finansējumu, ja tās ir apvienojušās vai piesakās kā pilsētu tīklojums.

Projektu pieeja un teritoriālie darbības plāni

Lai izmantotu finansējumu reģionālajai attīstībai, atsevišķas valstis izmanto projektu pieeju, kad pilsētas izstrādā projektu atsevišķās nozarēs un iesniedz to apstiprināšanai un finansējuma saņemšanai. Vācijā, piemēram, visā valsts teritorijā tiek īstenoti ‘Telpiskās plānošanas projekti’, kuru mērķis ir izveidot pilsētu tīklojumus. Itālija savukārt īsteno 2,3 miljardu eiro lielu projektu, kura mērķis ir attīstīt vidēja lieluma pilsētas valstī.

Teritoriālie darbības plāni ir samērā līdzīgi projektiem, bet to mērķis ir izstrādāt telpiskās attīstības stratēģijas, ņemot vērā arī lauku teritoriju attīstību.

Teritorijas attīstības uzraudzības sistēma

Lai efektīvi uzraudzītu reģionālo attīstību valstīs, Vācija un Polija ir izveidojušas informācijas sistēmu, kur tiek apkopoti pamatdati par valsts telpisko attīstību.

3.3.2. Ne-telpisko instrumentu ieviešana

Eiropas valstu ne-telpiskie instrumenti ir:

- administratīvā reforma,
- budžeta vienādošana starp ‘bagātajiem’ un ‘nabagajiem’,
- ES finansējums.

Administratīvā reforma

Administratīvā reforma tiek īstenota trīs veidos: (1) izveidojot trešā līmeņa reģionālās pašvaldības, kas ir vidutāji starp nacionālo un vietējo līmeni, (2) apvienojot vietējās administratīvās vienības lielākās un spēcīgākās, (3) izveidojot ceturtnā līmeņa metropolitēnu reģionālās pašvaldības, kas ir vidutāji starp nacionālo un vietējo līmeni.

Reģionālās administrācijas izveidošana ir ļoti raksturīga jaunajām ES dalībvalstīm, ko prasa arī ES likumdošana. Jaunu administrāciju veidošana tiek saistīta arī ar valsts pārvaldes kapacitātes stiprināšanu.

Budžeta vienādošana starp ‘bagātajiem’ un ‘nabagajiem’ un ES finansējums

Pieejamos finanšu resursus valstis iegulda atpaliekošajos reģionos, lai veicinātu līdzsvarotu reģionālo attīstību valstīs.

3.3.3. Stratēģisko plānošanas instrumentu ieviešana

Stratēģisko plānošanas instrumentu ieviešana tiek skatīta caur dažādiem attīstības plānošanas dokumentiem – (1) telpiskās vīzijas, plānojumi, (2) reģionālās ekonomiskās attīstības stratēģijas, (3) plānošanas vadlīnijas vai principi.

Eiropas valstis īsteno reģionālās attīstības politiku saskaņā ar izstrādātajām telpiskajām vīzijām un plānojumiem. Šos dokumentus ir izstrādājušas gandrīz visas valstis, kas ir norādījušas policentriskumu kā primāro faktoru līdzsvarotas reģionālās attīstības ieviešanai, izņemot Norvēģiju.

Lielākā daļa Eiropas valstu nodrošina gan horizontālu, gan vertikālu koordinācijas mehānismu policentriskuma ieviešanai, proti, tiek nodrošināta gan parlamentāra līdzdalība, gan arī reģionālā līmenī notiek aktīva iesaistīšanās reģionālās attīstības politikas izstrādē un īstenošanā.

3.4. Atsevišķu valstu piemēri policentriskuma ieviešanā

Analizējot atsevišķu pilsētu reģionālās politikas ieviestos instrumentus, var secināt, ka dažas valstis ir piemērojušas atsevišķi gan attīstības centru policentriskuma modeli, gan pilsētu sadarbības tīklojuma koncepciju. Savukārt dažas valstis ir ieviesušas abus šos modeļus. Šajā sadaļā ir atspoguļoti dažādu valstu piemēri policentriskuma ieviešanā.

Dānija

Dānijā ir izteikta galvaspilsētas Kopenhāģenas dominance pār citām valsts pilsētām, tomēr šī dominance samazinās. Lai sekmētu pilsētu atšķirību samazināšanos, tika izveidoti pieci ‘nacionālie centri’, kas tiek identificēti kā augstākie centri Dānijas urbānā hierarhijā un kuru mērķis ir veicināt ekonomisko attīstību savos reģionos. Šie ‘nacionālie centri’ ir Kopenhāģena (1.096 miljoni iedzīvotāju), Odense (0.143 miljoni iedzīvotāju), Orhūsa (0.219 miljoni iedzīvotāju), Olborga (0.120 miljoni iedzīvotāju) un Esbjerga (0.114 miljoni iedzīvotāju). Lai veicinātu pilsētu izaugsmi un ekonomisko attīstību, Dānijā līdztekus ‘nacionālajiem centriem’ tika izveidoti arī divi vidēja lieluma pilsētu tīklojumi – (1) Stuer-Holstebro-Heming-Ilkast un (2) Middelfart-Kolding-Vejle-Fredericia.

Igaunija

Apdzīvoto vietu telpiskā līdzsvarošana ir galvenā prioritāte Igaunijas nacionālajā plānā, kas ir izstrādāts līdz 2010.gadam. Apdzīvoto vietu telpiskajai līdzsvarošanai ir paredzēts sekmēt pilsētvides un uzņēmējdarbības vides attīstību, kā arī transporta infrastruktūras uzlabošanu. Igaunija plāno arī veicināt atsevišķu pilsētu kā centru attīstību, piemēram, Tartu vēlas attīstīt kā nozīmīgāko pilsētu dienvidaustrumu reģionā. Izveidojot spēcīgus attīstības centrus, samazināsies atšķirības starp galvaspilsētu Tallinu un pārējām lielajām Igaunijas pilsētām.

Somija

Iedzīvotāju un ekonomiskā aktivitāte pārsvarā tiek koncentrēta piecos urbanizētākajos Somijas reģionos – Helsinki kopā ar Espo un Vantā (1.300 miljoni iedzīvotāju), Tampere (0.340 miljoni iedzīvotāju), Turku (0.320 miljoni iedzīvotāju), Oulu (0.200 miljoni iedzīvotāju) un Jiveskile (0.087 miljoni iedzīvotāju). Somijā pastāv tendence, ka mazās un vidējās pilsētas zaudē savus iedzīvotājus. Lai līdzsvarotu urbāno tīklojumu, tika izstrādāta reģionālo centru programma 2000-2006, kuras galvenais mērķis ir izveidot apmēram 30 spēcīgus reģionālos centrus.

Francija

Ilgu laiku Francijā pastāv monocentriska urbānā sistēma, kur Parīze dominē pār citām Francijas administratīvajām teritorijām. 90. gados tika ieviesta pilsētu tīklojuma koncepcija, kas paredzēja mazināt Parīzes ietekmi valsts urbānajā sistēmā, attīstot Parīzei blakus esošās pilsētas un sekmējot savstarpēju pilsētu sadarbību.

Vācija

Vācijas telpisko atšķirību mazināšana koncentrējas galvenokārt uz pilsētu un lauku teritoriju attīstības līdzsvarošanu, kā arī rietumu un austrumu teritoriju atšķirību mazināšanu, ieguldot salīdzinoši lielas investīcijas, īpaši Vācijas austrumu daļā.

Grieķija

Grieķijai ir senas tradīcijas policentriskuma ieviešanai valstī. Sākotnēji tika veikti pasākumi, lai attīstītu maza un vidēja lieluma pilsētas ar 2 – 15 tūkstošiem iedzīvotāju, kā arī lai attīstītu citas lielās pilsētas un mazinātu Atēnu un Saloniki dominanci. Pēc 1997.gada policentriskais attīstības modelis tika mainīts, uzsvāru liekot tieši uz Atēnu un Saloniki attīstību, lai veicinātu to konkurētspēju Eiropas līmenī.

Īrija

Īrijā pastāv krasa atšķirība starp Dublinu un pārējiem valsts reģioniem. Līdz ar to valsts telpiskās attīstības stratēģijā prioritāte tika likta uz šo atšķirību mazināšanu, identificējot tās pilsētas, kas kalpos kā reģionu attīstības dzinējspēks. Izvēlētās pilsētas ir Korka (0.189 miljoni iedzīvotāju), Limerika (0.091 miljoni iedzīvotāju), Šanona (0.008 miljoni iedzīvotāju), Golveja (0.072 miljoni iedzīvotāju), Vaterforda (0.046 miljoni iedzīvotāju).

Itālija

Itālijas teritorijas dalījums ziemeļu un dienvidu daļās atstāj iespaidu arī uz šo pilsētu nevienlīdzīgo attīstību – pilsētas ziemeļu daļā attīstās daudz labāk nekā dienvidu daļā. Kopš 1993. gada tiek īstenota urbānā programma, kuras mērķis ir mazināt šīs atšķirības un attīstīt vidēja lieluma pilsētas, īpaši dienvidu daļā.

Norvēģija

Norvēģijas urbāno sistēmu raksturo tas, ka attīstītas pilsētas ir vairāk dienvidos, nekā tās ir ziemeļos. Līdz ar to Norvēģija reģionālajā politikā kā prioritāti nosaka nevienlīdzīgas attīstības mazināšanu visā valsts teritorijā, līdzsvarojot nodarbinātību un ražotspēju reģionos. Reģionālā politika tiek atbalstīta arī ar citiem instrumentiem, kas cenšas palielināt policentrisku urbānu sistēmu valstī, piemēram, tā saucamās valsts uzraudzības iestādes, kuru galvenais uzdevums ir nostiprināt reģionālos centrus, lai mazinātu galvaspilsētas Oslo dominanci.

Polija

Polijas urbāno sistēmu var raksturot kā relatīvi policentrisku, lai arī galvaspilsētai Varšavai šobrīd nav konkurentu politisko funkciju un ekonomiskās attīstības ziņā. Nacionālā telpiskās attīstības koncepcija pamatā uzsvāru liek uz austrumu Polijas nacionālo centru – Gdaņskas (0.461 miljoni iedzīvotāju), Poznaņas (0.570 miljoni iedzīvotāju) un Krakovas (0.755 miljoni iedzīvotāju) - attīstību. Pilsētas tiek kategorizētas urbānā hierarhijā, līdz ar to paredzot arī to attīstību hierarhijas ietvaros.

Portugāle

Portugāles urbānajā sistēmā dominē Lisabonas un Portu metropolitēnu teritorijas, kas krasi atšķiras no pārējiem valsts reģioniem. Valstī trūkst vidēja lieluma pilsētas. Lai mazinātu reģionālās atšķirības un veicinātu vidēja lieluma pilsētu attīstību kā pamatelementu valsts urbānajā sistēmā, tika identificētas pilsētas-enkuri, urbānās asis un urbānie tīklojumi.

Slovēnija

Lai arī Slovēnijā ir ieviesta policentriska urbānā sistēma, valstī pastāv tomēr atšķirības starp galvaspilsētu Ļubļanu un parējām maza un vidēja lieluma pilsētām. Pastāv arī reģionālās atšķirības starp valsts rietumu, centrālo un austrumu daļu. Lai veicinātu līdzsvarotu Slovēnijas attīstību, kā arī konkurētspējas veicināšanu, policentriskuma nozīmība tiek uzsvērtā visos telpiskās plānošanas attīstības dokumentos.

3.5. Eiropas lielo pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības stratēģijas

Šī apskata mērķis ir iepazīstināt ar Eiropas lielo pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības vīzijām, kas sniedz būtisku informāciju par Rīgas kā vienas no šādām pilsētām ārējās konkurences vidi un apstākļiem. Lai gan dotā pētījuma tēma ir pilsētu attīstības analīze Latvijas ietvaros (līdz ar to pamatā uzmanība tiek pievērsta pilsētu savstarpējai konkurencei vai sadarbībai Latvijas ietvaros), tomēr runājot par Rīgu (un lielā mērā arī citām republikas nozīmes pilsētām) nav iespējams (un vēlams) ignorēt arī pilsētu starptautisko konkurenci.

Pilsētu apskatā² izvēlētas pilsētas no valstīm ap Baltijas jūru, Skandināvijas valstīm, kā arī Amsterdamā kā ģeogrāfiski tuvākās piejūras valsts pilsēta, kas konkurē ar Baltijas un Ziemeļu jūras valstu pilsētām. Kopumā aplūkotas deviņas pilsētas – Kopenhāgena, Amsterdamā, Berlīne, Oslo, Helsīki, Stokholma, Varšava, Viļņa un Sanktpēterburga.

Tabula 3-4. Pilsētu vīziju pārskats

Pilsēta	Laiks	Ambīcijas	Vīzija	Unikalitāte	Iedzīvotāju skaita pieaugums
Kopenhāgena	-	Eiropas metropole	Starptautiska, dinamiska, pievilcīga, zināšanas, radošums	Zināšanas (inovācijas), radošums	Palielināsies
Amsterdamā	-	Eiropas, pasaules metropole	Starptautiska, dižena, radoša, vārti uz Eiropu	Radošums	Nav zināms
Berlīne	-	Eiropas metropole	Sociālais taisnīgums, vides ilgtspēja, zināšanas, Eiropas Austrumi/ Rietumi	Zinātne, radošums, ģeogrāfiskais novietojums	Nav zināms
Oslo	2020	Pasaules ekonomikas centrs	Zināšanas, kultūra, tūrisms, bizness	Ainava un daba	60 000
Helsīki	2025	Baltijas jūras centrs	Pioniere (inovācijas), zināšanas, daudzpusīga	Zināšanas (inovācijas)	300 000
Stokholma	2030	Baltijas jūras centrs	Kultūras dažādība, ilgtspējīga attīstība, inovācijas un tehnoloģijas	Multikulturālisms	150 000
Varšava	2020	Viduseiropas centrs	Mūsdienīga, dinamiska, zināšanas, finanses	Zinātne	500 000
Viļņa	2020	Centrālaustriņu Eiropas centrs	Politika, bizness, zinātne, kultūra	Ģeogrāfiskais novietojums	Nav zināms
Sanktpēterburga	2008	-	Inovācijas	-	- 6 800 līdz + 6 600

² Informācija par pilsētām iegūta, aplūkojot to oficiālās mājas lapas un tajās norādītās saites uz dokumentiem par pilsētu nākotnes vīzijām un stratēģijām.

Tabulā redzams kopsavilkums par izvēlēto pilsētu nākotnes vīzijām. Ar laiku tiek saprasts gads, kurā vīzijai būtu jāpiepildās, ambīcijas – pilsētu vēlme būt centram vai metropolei attiecībā uz kādu ģeogrāfisku kategoriju, vīzija – galvenie atslēgas vārdi to iztēlējot par pilsētas nākotni, unikalitāte – īpašības pašas pilsētas skatījumā, kuras to atšķir no citām pilsētām, iedzīvotāju skaita pieaugums – prognozes par iedzīvotāju skaita pieaugumu vai samazināšanos līdz plānotajam vīzijas piepildīšanās gadam.

Lielākoties vīzijas ietver trīs atslēgas vārdus: zināšanas (zinātne, augstās tehnoloģijas un inovācijas); radošums (kreativitāte); metropole vai centrs. Tas nozīmē, ka šo pilsētu nākotnes vīzijas būtiski neatšķiras un tas varētu liecināt par savstarpējo vai kādas citas šeit neminētas pilsētas vīzijas atdarināšanu. Vienlaikus jānorāda, ka tas gan, protams, viennozīmīgi nenozīmē, ka atdarināšana ir vienīgais pilsētu attīstības vīziju līdzīguma iemesls (piemēram, iemesls varētu būt arī esošās ekonomiskās, sociālās un ekoloģiskās situācijas determinēts attīstības scenāriju līdzīgums), tomēr pilsētu attīstības aspektā būtisks ir secinājums par pilsētu ļoti līdzīgiem attīstības iespēju skatījumiem. Šādos attīstības scenārijos pilsētas lielā mērā iezīmē attīstību kā ļoti asas savstarpējās konkurences procesu par līdzīgiem resursiem un iespējām, bet mazāk meklē savstarpējās papildināmības iespējas. Uz to norāda arī pilsētu unikalitātes raksturojumi - arī šeit visbiežāk minētas gan zināšanas, gan radošums. Tas varētu nozīmēt, ka pašu pilsētu skatījumā tās nav ļoti atšķirīgas vai arī par attīstības veicinātājiem izvirza vispārējus konkrētajā attīstības posmā populārus aspektus. Atšķirīgas ir tikai Oslo un Berlīnes minētās unikālās iezīmes, t.i., Oslo tās ir daba un ainava (zilais fjords), bet Berlīnei – īpašā pieredze, apvienojot Eiropas Rietumu (bijusī Rietumberlīne) un Austrumu (bijusī Austrumberlīne) pilsētas.

Visas pilsētas lielākoties sevi grib redzēt kā nākotnes centrus vai metropoles: Stokholma un Helsīni - Baltijas jūras reģionā, Amsterdamā un Berlīne – Eiropas centrs, Oslo – pasaules centrs, Varšava un Viļņa – Centrāl-Austrumeiropas centrs. Tikai Sanktpēterburgai vai nu nav šādu ambīciju, vai arī par tām nekas nav zināms.

Pastāv dažas atšķirības starp pilsētām ap Baltijas jūru un Amsterdamu, Kopenhāģenu un Berlīni. Pilsētas ap Baltijas jūru vairāk tiecas vīziju skatīt konkrētā laika posmā, kā arī vairāk uzsver zinātni un inovācijas, bet mazāk - radošumu. Savukārt Amsterdamā, Kopenhāģena un Berlīne vairāk pievēršas radošumam, mēģinot to apvienot gan ar tehnoloģijām, gan zinātni, gan kultūru. Varbūt šī atšķirība ir arī pilsētas statusa pozīcija, jo šīs trīs pilsētas vairāk asociējas ar pasaules un Eiropas centriem. Iespējams, jo modernāka (attīstītāka sociāli ekonomiskā nozīmē) pilsēta, jo vairāk tā rūpējas par kreativitāti.

Gandrīz visas pilsētas plāno iedzīvotāju skaita pieaugumu, lielākoties uz imigrācijas rēķina. Tā ir interesanta parādība, ja ņem vērā, ka Eiropas Savienība plāno iedzīvotāju skaita kritumu. Tas varētu nozīmēt, ka tuvākajos gados būs liela konkurence par cilvēkresursiem, jo īpaši jauniem un talantīgiem cilvēkiem. Maz iespējams, ka visas pilsētas spēs palielināt savu iedzīvotāju skaitu, jo diez vai laukos dzīvojošo skaits saruks tik strauji.

3.5.1. Kopenhāģenas nākotne

2004. gadā Kopenhāģenas pilsētas dome uzsāka pilsētas telpas attīstības projektu, taču nav uzrādīts projekta īstenošanas laika posms. Konsultants un pilsētas plānošanas speciālists Žans Pjērs Šarbono (Parīze, Francija) uzskata, ka Kopenhāģenai nebūtu jāatdarina citas pilsētas, piemēram, Liona vai Barselona, bet gan jāņem vērā pašu pilsētas iedzīvotāju idejas, ar kuru palīdzību varētu mainīt pilsētu. Kopenhāģenas pilsētas telpas attīstības vīzijā ir radīt unikālu Eiropas metropoli, domājot par

tās iedzīvotājiem. Pilsētu paredzēts veidot kā starptautisku tikšanās vietu ar pievilcīgu vidi. Kopenhāgenas vīzija paredz: (1) padarīt pilsētu par elastīgu, starptautisku metropoli; (2) izveidot spēcīgu pilsētas identitāti, dinamisku pilsētas dzīvi un pievilcīgas darba vietas; (3) attīstīt pilsētu par pievilcīgu dzīves vietu.

Pilsētas dzīves un mājokļu uzlabošana ietver trīs svarīgas iniciatīvas: (1) izveidot lielākus dzīvokļus un jaunus un elastīgus mājokļus (tiek norādīts uz iespējām ieviest jaunus, modernus dzīvojamo telpu plānošanas principus, piemēram, dzīvokļus plānojot ar iespējām mainīt telpu plānojumu (mobilas telpu sienas)); (2) esošo mājokļu atjaunošanu, pārveidojot birojus par dzīvokļiem; (3) jaunus mājokļus izvietot Kopenhāgenas ostā.

Tā kā pēdējo 10 gadu laikā Kopenhāgenas iedzīvotāju skaits ir palielinājies par gandrīz 40 000 un tas joprojām turpina pieaugt, pilsētā nepieciešams palielināt mājokļu skaitu. 50% no visiem Kopenhāgenas dzīvokļiem ir divas istabas vai mazāk. Tādēļ viens no risinājumiem, iespējams, ir veidot pārvietojamas dzīvokļu sienas, lai varētu izmainīt interjeru un iegūt papildus telpu. Savukārt pati pilsēta pēc darba laika beigām kļūs dzīvīgāka, ja lielāko daļu tukšo biroju pārveidos par dzīvokļiem.

Jaunus mājokļus plānots izveidot ostas dienvidu daļā ūdens tuvumā. Osta būs pievilcīga uzņēmējdarbības, mājokļu un atpūtas aktivitāšu vieta. Ietiecoties ūdenī, tilti un salas nodrošinās saikni ar apkārtējo vidi. Līdzīgā veidā pievilcīga tiks padarīta arī ostas ziemeļu daļa. Šajā ostas teritorijā paaugstinātās satiksmes intensitātes dēļ nepieciešams veikt arī satiksmes uzlabojumus.

Nākamajos gados paredzēts īstenot trīs nozīmīgas iniciatīvas saistībā ar jauno industriju: (1) atbalstīt uzņēmējdarbības un radošās iniciatīvas, jo pilsētai jāatbilst zināšanu pilsētas standartiem; (2) jānodrošina visiem iedzīvotājiem vienādas iespējas un jāpievēršas integrācijas jautājumiem; (3) jāuzlabo sabiedriskā transporta kvalitāte, paplašinot metro.

Kopenhāgenā parādās jauna veida kompānijas un industrijas – dažāda veida zināšanu kompānijas un industrijas veido 30% no jaunajām kompānijām pilsētas reģionā – īpaši medicīnas, elektronikas, finanšu un apdrošināšanas jomā, bet informācijas tehnoloģiju un komunikāciju kompānijas veido 18%. Īpaši pieaudzis radošo uzņēmumu skaits. Pēdējo 10 gadu laikā to apgrozījums ir palielinājies četras reizes, un puse valsts dizaina kompāniju atrodas Kopenhāgenā. Daudzās etniskajās vidēs ir spēcīga uzņēmējdarbības kultūra, bez tam daudzie un dažādie dzīves stili un dažādās rajonu identitātes ir nozīmīga pilsētas atmosfēras sastāvdaļa un tās nākotnes potenciāla avots.

Lai attīstītu brīvā laika pavadīšanas un pilsētnieku satikšanās vietas nākamajos trijos gados, ir paredzētas trīs nozīmīgas iniciatīvas: (1) uzlabot pilsētas telpu kvalitāti, (2) apvienot trīs elementus – izglītību, kultūru un sportu, attīstot ostas dienvidu daļu un jauno pilsētas teritoriju, (3) pārveidot dažādas pilsētas daļas atbilstoši jauniešu un bērnu vajadzībām. Divas trešdaļas no visiem Kopenhāgenas pieaugušajiem iedzīvotājiem un aptuveni 90% bērnu vecumā no 11 līdz 15 gadiem ir iesaistīti kādā no sportiskajām aktivitātēm. Ļoti populāras ir skeitborda rampas un laukumi, kā arī ostas peldvieta un rotaļu laukumi. Jaunās un vecās teritorijas jāattīsta tā, lai tām būtu elastīgs pielietojums. Nepieciešams rast vietu skrējējiem, bērnu rotaļām un kafejnīcām ar āra apkalpošanu.

Pilsētas telpas attīstība paredzēta saskaņā ar četriem principiem, kuru rezultātā tiks stiprinātas saiknes gan rajonu iekšienē, gan starp tiem: (1) lokālo tirdzniecības ielu labiekārtošana, piemēram, paplašinot ietves, palielinot atpūtas vietas stratēģiskos punktus un uzlabojot apgaismojumu; (2) rajonu infrastruktūru uzlabošana, attīstot iepirkšanās un kultūras centrus, atpūtas zonas, sportošanas iespējas, arī ielu krustojumu šķērsošanas iespēju uzlabošana, dažādu objektu pieejamība cilvēkiem ar kustību traucējumiem utt.; (3) iedzīvotāju nodrošināšana ar jaunām aktīvās un pasīvās atpūtas iespējām; (4) drošu savienojumu izveide pilsētā, gājēju pārvietošanās apstākļu uzlabošana u.tml.

Stratēģija izstrādāta, par pamatu ņemot pētījumus par izaicinājumiem, ar kādiem sastopas Kopenhāgena, un Kopenhāgenas iedzīvotāju aptauju, lai identificētu viņu cerības un prasības saistībā ar pilsētu.

3.5.2. Amsterdamā – „Top” pilsēta

Amsterdamas – „Top” pilsētas programmu izstrādājusi Amsterdamas pilsētas dome, neuzrādot konkrētu programmas īstenošanas laika posmu.

Vīzija: Amsterdamai nepieciešams atjaunoties tā, lai tās nākotne būtu tikpat cienījama, cik tās diženā pagātne. Amsterdamai šobrīd nepieciešams rūpīgi pārdomāt tās radošo potenciālu un savu izpratni par metropoli. Galvenais mērķis ir nodrošināt, lai Amsterdamā atrod savu unikālo nišu Eiropas pasaules klases pilsētu vidū.

Apspriežoties ar uzņēmējiem, sociālajām organizācijām un valdības pārstāvjiem, radusies pārliecība, ka Amsterdamas unikālā un vienojošā īpašība ir radošums. Tas kalpo par dzinuli, kas rada pilsētas pievilcību un dinamiku. Veidojot saiknes starp spēcīgiem un produktīviem radošajiem sektoriem, tiek veicināts inovāciju uzplaukums. Pateicoties pilsētas fiziskajām un intelektuālajām priekšrocībām, kreativitāte Amsterdamā turpinās uzplaukt. Amsterdamā var saglabāt tās kā starptautisku vārtu uz Eiropu pozīciju tikai tad, ja pilsēta paliks uzticīga tās starptautiskās atvērtības un iecietības tradīcijām. Gan tās starptautiskajā tēlā, gan ekonomiskajās saiknēs Amsterdamas nozīme sniedzas tālu aiz pilsētas robežām.

Programmas ietvaros izvirzīti pieci darbības virzieni: (1) izmantot un piesaistīt talantīgus cilvēkus; (2) stimulēt un veicināt izaugsmi; (3) radīt viesmīlības, brīvības un labas apkalpošanas atmosfēru; (4) izmantot un radīt jaunas telpas; (5) veicināt Amsterdamas starptautisko reputāciju.

Amsterdamai ir nenovērtējama iespēja, kas līdz šim izmantota reti – savest kopā pasaules kultūru un ekonomiku. Jaunās tehnoloģijas dod iespēju pārraidīt, piemēram, mūzikas koncertus tiešraidē, padarot tos pieejamus interneta lietotājiem visā pasaulē. Lai šī tehnoloģija būtu plaši pieejama dažādām kultūras institūcijām pilsētā (ieskaitot, piemēram, slaveno koncertzāli *Concertgebouw*), radīts projekts *Culture Player*. Tā ietvaros Amsterdamu iepazīs lielas cilvēku grupas, tādējādi vairojot pilsētas reputāciju. Šis projekts sniegs arī ieguldījumu Amsterdamas kā inovatīvas informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pilsētas tēla izveidē, kā arī atvērs tās kultūras vārtus uz Eiropu. Lai palīdzētu Amsterdamas jaunajiem radošajiem talantiem atrast ceļu uz jaunu mediju formātiem, MTV piedāvās dažādus atbalsta veidus, piemēram, aprikojumu un apmācību.

Daudzsološu, radošu un jaunu uzņēmēju darbību atbalstīs „Talantu Fabrika”, ļaujot tiem maksimāli izmantot savu potenciālu, kā arī koncentrēties uz lielākiem sasniegumiem. „Talantu Fabrika” ir iniciatīva, ko veidojuši *Amsterdam Partners*, Amsterdamas koledža, Amsterdamas universitāte un biznesa kopiena. „Talantu Fabrikas” projekta ietvaros radošiem

iesācējiem tiek piedāvāts uzsākt karjeru, nodrošinot izdevīgu atrašanās vietu, kredīta iespējas, administratīvo atbalstu, atspoguļojumu medijos, kā arī pasūtījumus no vadošajām kompānijām. Izvēlētie kandidāti piedalās trīs gadu intensīvā programmā dažu Amsterdama galveno institūtu vadībā, kas palīdz tiem īstenot uzņēmējdarbības vīzijas.

Vēl cits piedāvājums ir radīt apmācības tīklu kopā ar *ING* banku un *Rabobank*. Tādējādi tiks nodrošināts nepieciešamais atbalsts esošajiem uzņēmējiem. Holdinga kompānija *ABN AMRO* ir piedāvājusi radošiem uzņēmējiem izveidot iesācēju sagatavošanas kredītu programmu, kuras ietvaros tiks piedāvāti ne tikai kredīti, bet arī papildus apmācība.

Sadarbībā ar Ekonomikas ministriju un individuāliem uzņēmējiem Amsterdama īsteno pilotprojektu, lai izpētītu jaunas sabiedriskās un privātās līdzdalības formas. Amsterdama zinātnes parkam nepieciešama jauna ēka iesācējiem zināšanu ekonomikas jomā. Pie šī plāna realizēšanas strādā pilsētas dome sadarbībā ar zināšanu institūcijām.

3.5.3. Berlīne - Eiropas centrs

Berlīnes nākotnes vīzijas pamatā ir dokumenta “Koalīciju līgums 2006–2011” sadaļa “Pilsētas attīstība”, kā arī ierosinātā diskusija par Berlīnes turpmākas attīstības stratēģisko konceptu. Abi dokumenti pieejami Berlīnes oficiālajā interneta mājas lapā.

Berlīne savā nākotnes stratēģijā paredz turpināt darbu pie abu iepriekš atdalīto pilsētas daļu apvienošanas. Tikai šādā ceļā būtu iespējams padarīt Berlīni par Eiropas metropoli. Bez tam Berlīnei pašreizējo strukturālo izmaiņu apstākļos jāpozicionējas tāpat kā citām lielpilsētām, piemēram, Londonai, saistībā ar sociālo taisnīgumu un vides ilgtspēju. Īstenojot sociāli līdzsvarotu un ekoloģiski veselīgu attīstības virzienu, Berlīne varēs iekļūt starp lielākajām Eiropas metropolēm. Berlīne savu unikāliti saskata iespējā veidoties par zināšanu pilsētu, kā arī pilsētu, kas vienlaikus ir gan Eiropas austrumi, gan tās rietumi.

Berlīnes attīstības mērķi 21. gadsimtā ir: (1) konkurētspējas palielināšana globālā mērogā; (2) jaunu darba vietu radīšana; (3) zināšanu uzņēmējdarbības jeb inovāciju attīstīšana; (4) informācijas un komunikācijas tehnoloģiju kā radošuma potenciāla attīstīšana; (5) jauniešu piesaistīšana, lai mazinātu reģiona novecošanos; (6) mērķtiecīga imigrācijas un integrācijas pārraudzība; (7) sociālās vienlīdzības nodrošināšana; (8) vides saudzēšana un satiksmes plūsmu ierobežošana; (9) iedzīvotāju līdzdalības veicināšana lēmumu pieņemšanā; (10) pilsētas integrācija Eiropas Savienības līmenī.

Berlīnei piemīt radošs kultūras un zinātnes potenciāls, tai raksturīgā sociālās vides dažādība un lielā kultūras bagātība veicina Berlīnes atvērtību visam jaunajam un veido īpaši enerģētisku radošo spēku ietvaru. Berlīne ir vislielākā Vācijas pilsēta ar vislielāko pilsētas blīvumu. Spilgti izteiktā vairāku centru pastāvēšana veido daudzu jaunu dzīves stilu ietvaru, veicinot kosmopolītisku pilsētas sabiedrību.

Berlīnes ģeogrāfiskais tuvums jaunajām Eiropas Savienības dalībvalstīm, nodrošina tai unikālu - Eiropas integrācijas sekmētājas - pozīciju, turklāt tā varētu būt piemērota vieta Eiropas Savienības pārvaldes centram, jo pilsēta apvieno gan Eiropas rietumu, gan austrumu pieredzi. Pilsētas uzdevums ir ieņemt centrālo lomu sadarbībā starp Centrālās un Austrumeiropas reģioniem pie Baltijas jūras un Melnās jūras. Berlīnes loma ir nozīmīga, jo tā atrodas Eiropas Savienības

austrumu malā, tādēļ pilsēta var veidoties kā centrs starp austrumu un rietumu tirdzniecību, arī zinātnes un kultūras apmaiņu. Šādā starptautiskā metropolē pastāv iespējas papildus tirgu attīstībai.

Jaunu un radošu cilvēku piesaiste pilsētai būs lielā mērā atkarīga no iespējām izveidot iecietīgas sadarbības formas gan attiecībā uz darbu, gan privāto dzīvi. Tas ir īpaši svarīgs uzdevums, lai nākotnē kavētu pilsētas iedzīvotāju novecošanos.

Berlīnes attīstība un konkurētspējas palielināšana iespējama tikai sadarbojoties reģiona politikas pieņēmējiem un administratīvajiem spēkiem, kā arī uzņēmumiem un starpniekinstitūcijām.

3.5.4. Oslo - 2020

“Visaptverošais attīstības plāns – Oslo līdz 2020. gadam” apstiprināts Oslo pilsētas domē 2004. gada maijā. Ņemot vērā Oslo atrašanās vietas specifiku, izstrādāts arī īpašs visas pilsētas krasta līnijas attīstības plāns “Oslo – fjordu pilsēta”, par kuru ir atbildīgs Oslo pilsētas plānošanas un celtniecības pakalpojumu birojs. Nevienā no abiem dokumentiem nav atspoguļots vīzijas izstrādāšanas veids. Oslo pilsētas attīstības pārvalde raksturo pilsētu kā zināšanu, kultūras, tūrisma, biznesa un tirdzniecības pilsētu. Oslo pilsētas reģions ir augsti attīstīta teritorija, kā arī viens no visspēcīgākajiem pasaules ekonomikas centriem. Pilsētas dzīves kvalitāte atrodas starptautisko vērtējumu virsotnē. Pilsētas raksturīgākās iezīmes ir vecās un jaunās arhitektūras sajaukums, muzeji, parki, kalni, ezeri, meži un fjordi. Pilsētu aptver zilā un zaļā daba – zilais Oslo fjords, zaļie kalni un meži. Pilsētas iedzīvotāji šīs teritorijas izmanto aktivitātēm un atpūtai brīva dabā – kāpšanai kalnos, braukšanai ar velosipēdiem, piknikiem, peldēšanai un slēpošanai.

Visaptverošais attīstības plāns ietver pilsētas attīstības mērķus un uzdevumus nākamajiem gadiem, aptverot plašu jautājumu loku: (1) izglītības kvalitātes uzlabošana, (2) biznesa un tirdzniecības attīstība, (3) mājokļu izbūve, (4) kultūras aktivitātes, (5) vides aspekti, (6) sociālā un kriminālā drošība, (7) efektīva administrācija, (8) sabiedriskās līdzdalības veicināšana un (9) Oslo kā starptautiska pilsēta. Uzsvars tiek likts uz nepieciešamību nodrošināt ilgtspējīgu pilsētas attīstību.

Paredzams, ka pilsētas iedzīvotāju skaits laika posmā līdz 2020. gadam palielināsies par 60 000 jeb 11%. Līdz ar to pieaugs pieprasījums pēc jaunām teritorijām, kurās celt mājokļus, paplašināt biznesa, tirdzniecības un industrijas telpas, kā arī labi attīstītas sabiedriskā un preču transporta un efektīvas ceļu sistēmas un sabiedriskajiem pakalpojumiem. Pilsētas dome lēmusi, ka attīstībai jānorisinās esošajā apbūves zonā, neskartās plašās, pilsētu aptverošās meža zonas saglabājot atpūtas vajadzībām. Oslo pašvaldība aptver aptuveni 450 kvadrātkilometru, no kuriem 300 kvadrātkilometrus aizņem meži un zaļās zonas. Apbūves zonas platība ir 150 kvadrātkilometru, tādējādi iedzīvotāju blīvums ir 3,7 cilvēku uz vienu kvadrātmētru, kas ir ļoti zems salīdzinājumā ar citām Eiropas galvaspilsētām.

Apsverot zemes izmantojumu, aprēķināts, ka pilsēta plānotajā laika posmā ir spējīga uzņemt nodarbinātības pieaugumu 80 000 līdz 100 000 cilvēku apmērā. Oslo būs jānodrošina pietiekami daudz elastīgu teritoriju biznesa, tirdzniecības un industrijas attīstībai. Biznesa un komercdarbības teritorijas plānots izvietot satiksmes mezglu tuvumā. Paredzams, ka nākamajos 15 gados būs nepieciešams ap 30 000 jaunu mājokļu, bet rezervē vēl 10 000. Augstas kvalitātes mājokļus paredzēts veidot saskaņā ar dažāda veida ģimeņu vajadzībām visās pilsētas daļās. Īpaši atzīmējams, ka saskaņā attīstības plānu “Oslo – fjordu pilsēta” Oslo krasta līnijas teritorija, kas iepriekš tika izmantota industriālās preču un pasažieru ostas un cita veida

satiksmes vajadzībām, šobrīd tiek pārveidota par pilsētas iedzīvotājiem saistošu un mūsdienīgu teritoriju. Krasta līnijas teritorija būs publiski pieejama, nodrošinot unikālu un mūsdienīgu vidi gan komerciālajai darbībai, gan dzīvošanai un atpūtai.

2008. gadā tiks atklāts vērienīgs projekts – jauna un iespaidīga operas ēka Bjorvikā. Publiski pieejamas tiks padarītas arī upes, kas plūst cauri pilsētai. Tiek pārbūvētas un veidotas jaunas dzīvojamās teritorijas, parki un citas atpūtas vietas, skatu tornis un biroju ēkas. Šajā apvidū joprojām ir arī platības, kas nav līdz galam sakārtotas. Projekta ietvaros dažādās plašās fjorda pilsētas vietās plānots radīt arī daudz biroju, tūkstošiem jaunu mājojumu, izveidot jaunu Oslo Universitātes kultūras muzeju, viesnīcu, mākslas muzeju, multimediju centru, veikalus, restorānu utt.

Attīstības mērķos ietilpst arī izveidot labāku saikni starp pilsētas centru un fjordu plāna “Oslo – fjorda pilsēta” ietvaros. Īstenojot šo plānu, Oslo ir uzsākusi drosmīgu pilsētas atjaunošanas projektu, ko pārveidojamās teritorijas apjoma ziņā tās plānotāji salīdzina ar Hamburgas, Stokholmas un Kopenhāgenas projektiem, uzsvērdami dažu apgabalu unikālītāti, jo tie atrodas ļoti tuvu pilsētas centram.

Savukārt dokumenta “Ilgtspējīgas attīstības stratēģija, pilsētas ekoloģijas programma 2002-2014” ietvaros izklāstīta pilsētas vides attīstības vīzija, kurā pausta vēlme nodot Oslo nākamajai paaudzei ar labāku vides apstākļu mantojumu. Vēl citi vienlīdz ambiciozi mērķi ir īstenot ilgtspējīgu Oslo attīstību, ko raksturo ekonomiskā, sociālā un kultūras izaugsme saskaņā ar dabas resursu iespējām. Piemēram, cilvēku un preču transporta sistēmas attīstība tiek plānota tā, lai pēc iespējas samazinātu tās negatīvo ietekmi uz vidi. Kopumā ir mērķis padarīt Oslo par pilsētu, kas ir viena no pasaulē viedei draudzīgākajām un ilgtspējīgākajām galvaspilsētām.

3.5.5. Helsinki - 2025

„Helsinki metropoles teritorijas vīziju 2025” izstrādājusi Helsinki metropoles teritorijas attīstības plānošanas padome kopā ar transporta nodaļu 2003. gadā. Vīzijā 2025. gadā šis reģions tiek skatīts kā pionieris globalizētajā pasaulē. Helsinki reģions aug vienmērīgi, tas ir pievilcīgs, konkurētspējīgs Baltijas jūras reģiona centrs, pateicoties augsti izglītotajiem iedzīvotājiem, veiksmīgām kompānijām, labai infrastruktūrai un sabiedriskā transporta sistēmai, kā arī attīstītam pakalpojumu sektoram, daudzpusīgai pilsētas kultūrai un patīkamai dzīves videi. Vīzijas mērķis ir nodrošināt līdzsvarotu iedzīvotāju un darba vietu izaugsmi, bagātināt kopienas struktūru un radīt ilgtspējīgu pilsētas satiksmes sistēmu. Galvenais mērķis ir veicināt funkcionāli jauktu pilsētas tīklojuma struktūru un tajā pašā laikā radīt vidi, kurā jebkura vieta ir sasniedzama ar sabiedrisko transportu. Nepieciešams veicināt atsevišķu rajonu pašpietiekamību, kā arī nodrošināt, lai lielākā daļa pakalpojumu būtu pieejami attālumā, kurš pārvarams ar kājām vai velosipēdu.

Helsinki reģiona iedzīvotāju skaits līdz 2025. gada beigām sasniegs 1,5 miljonus. Tas nozīmē, ka visa reģiona iedzīvotāju skaits palielināsies par 300 000. Iedzīvotāju vecums reģionā ir kļuvis lielāks, tomēr tā iedzīvotāji joprojām ir daudz jaunāki salīdzinājumā ar pārējo valsti. Paredzams, ka no 11 līdz 19% pieaugs to iedzīvotāju skaits, kas ir vecāki par 65 gadiem, bet līdz ar to procentuāli samazināsies darba spējīgo iedzīvotāju un bērnu skaits. Paredzams, ka darba vietu skaits Helsinki reģionā 2025. gadā būs ap 815 000. Darba spējīgo iedzīvotāju skaits vecumā no 15 līdz 64 gadiem ievērojami samazināsies, jo pensionēsies „dzimstības buma” paaudzes (*baby-boom generation*) iedzīvotāji. Darbaspēks Helsinki reģionā 2025. gadā

būs 777 500. Straujākais iedzīvotāju pieaugums būs vērojams apkārtējās teritorijās lielākoties tāpēc, ka centri jau tagad ir daudz blīvāk apbūvēti un tur nav iespējams izvietot nepieciešamo skaitu jaunceltņu.

Darba vietu un dzīvojamo telpu pieaugums radīs nepieciešamību pēc liela skaita jaunceltņu. Paredzēts, ka līdz 2025. gadam mājokļu būvniecība būs 25 miljoni kvadrātmetru, no kuriem metropoles teritorija aizņems 18,5 miljonus kvadrātmetru. Katru gadu ir nepieciešams ap 10 000 mājokļu Helsinku reģionā un ap 8 000 mājokļu metropoles teritorijā. Dzīvojamā platība uz vienu cilvēku palielināsies no aptuveni 33 līdz 38 kvadrātmetriem. Nepieciešamība pēc darba vietu celtniecības tiek paredzēta apmēram 12 miljoni kvadrātmetru Helsinku reģionā un 9,5 miljoni kvadrātmetru metropoles teritorijā. Strauji augusi satiksme ar piepilsētām ārpus metropoles teritorijas. Paredzēts, ka līdz 2025. gadam cilvēku skaits, kas no piepilsētām dodas uz darbu pilsētas centrā, palielināsies līdz vairāk nekā 70 000 jeb 70%. Tas nozīmē, ka pieaugs cilvēku skaits, kas dosies uz darbu pilsētā no vietām ārpus šī reģiona.

Ārējie faktori, kas ietekmē šo teritoriju, ir pasaules ekonomika, Eiropas Savienības paplašināšanās, ražošanas un darbaspēka migrācijas radītās sekas, globālās un lokālās vides problēmas. Papildus apbūves īstenošana ietver arī daudzus neskaidrus faktorus vietējo iedzīvotāju pretestības dēļ. Tiek uzskatīts, ka relatīvi blīva kopienas struktūra vietās, kur ir labi transporta sakari un papildus apbūve, nesīs vislabākos rezultātus visai pilsētas sistēmai. Iedzīvotāju skaita un darba vietu pieaugums tiek vērtēts kā relatīvi augsts, tādēļ būs lielāka nepieciešamība pēc zemes, kas kā vienmēr ietekmēs dzīvojamās vides ērtības, sociālo vidi, ainavu un cilvēku veselību. „Helsinku metropoles teritorijas vīzija 2025” izstrādāta, balstoties uz pētījumu par pašreizējo stāvokli Helsinku reģionā un dzīves un darba izredzēm tajā, kā arī pētījumiem par transportu un informācijas sabiedrību.

3.5.6. Stokholma - 2030

Tā kā nebija pieejams konkrēts Stokholmas pilsētas attīstības vīzijas dokuments, informācija iegūta no Stokholmas pilsētas domes 2002. gada 14. maijā apstiprinātā Stokholmas reģionālā attīstības plāna un Stokholmas pilsētas oficiālās mājas lapas pilsētas attīstības sadaļas. Stokholma sevi uzskata par pievilcīgu pilsētu, kas veiksmīgi konkurē ar citām pilsētām starptautiskā mērogā, nevis ar pārējām Zviedrijas pilsētām un to reģioniem. Lai saglabātu pilsētas pievilcību arī nākotnē, pilsētai jātiecas pēc globālas pilsētas raksturīgām iezīmēm, piemēram, jāpalielina kultūru dažādība. Stokholmas pilsētas reģionam piemīt īpaši labi priekšnoteikumi, lai attīstītos par Baltijas jūras reģiona centru.

Stokholmas pilsētas reģions ir visai atkarīgs no starptautiskajiem kontaktiem un starptautiskā tirgus. Lai attīstītu starptautisko konkurētspēju, nepieciešams veicināt atvērtību pret apkārtējo pasauli un sadarbību ar citiem reģioniem. Starptautiskajā kontekstā Stokholma un tās reģions ir vidēja lieluma metropoles reģions, tādēļ tai nepieciešams izveidot daudz izteismīgāku tēlu nekā lielajām metropolēm.

Kopējā Stokholmas pilsētas reģiona vīzija paredz ilgtspējīgu attīstību, kuru raksturotu sociālais un ekonomiskais līdzsvars. Vīzijas pamatā ir trīs mērķi: (1) starptautiskā konkurētspēja; (2) labvēlīgi un vienlīdzīgi dzīves apstākļi; (3) ilgtspējīga dzīvojamā vide.

Līdz 2030. gadam Stokholmas iedzīvotāju skaits palielināsies vismaz par 150 000. Šajā laikā Stokholmas iedzīvotāju skaits būs 900 000, kas ir par aptuveni 40 000 vairāk nekā šobrīd) būs nepieciešami mājokļi, darba vietas, komerciālie un sabiedriskie pakalpojumi, kā arī ātra un ērta satiksme. Nepieciešamība pēc jaunām darba vietām ir arī priekšpilsētās. Ērtākais plānojums būtu panākams, izvietojot tos esošo vai topošo sabiedriskā transporta mezglu apkārtnē. Turklāt var koncentrēt jaunus mājokļus pilsētas ārējā daļā, īpaši esošo centru apkaimē, tādējādi stiprinot priekšpilsētu centru pozīcijas. Stokholmai jānodrošina ar telpām arī uzņēmumi un organizācijas, izvietojot tos centrālās pilsētas vietās.

Stokholmas reģionam jāturpina izkopt pozitīvu attieksmi pret inovācijām ar mērķi izveidot Stokholmu par pasaules vadošo mājvietu jaunu, uz inovācijām un tehnoloģijām balstītu kompāniju attīstībai. Jauni produkti un pakalpojumi tiks izstrādāti vienlaikus ar jaunām ražošanas, marketinga un izplatīšanas metodēm. Kompānijām būs labas iespējas izmēģināt jaunas menedžmenta, organizācijas, sadarbības un kompetences attīstības formas. Publiskais sektors var stimulēt kompāniju attīstību, veidojot blīvāku un pieejamāku vidi, piemēram, zinātnes parkus. Jāstiprina kontakti ar citu valstu inovatīvajiem reģioniem. Ja Stokholma un tās reģions nākotnē vēlas saglabāt dinamiku un veicināt izaugsmi, svarīgi attīstīt kompetenci, kā arī stiprināt izpēti un attīstību. Tikai šādā gadījumā kompānijas uzskatīs par izdevīgu izvērst zināšanu intensīvas darbības šajā reģionā.

Arvien pieaug arī nepieciešamība pēc augsti apmācīta un izglītota darbaspēka, kā arī veiksmīgas sadarbības starp kvalificētiem izpētes institūtiem. Jācenšas palielināt arī jauniešu skaitu, kas iegūst augstāko izglītību pēc skolas beigšanas. Ievērojami jāpalielina studējošo vietās universitātēs un koledžās. Tāpat nepieciešams attīstīt sadarbību starp tirdzniecību un industriju, izglītību un izpēti.

Reģions ir multikulturāls, un tam jāizmanto šī īpašība kā priekšrocība. Integrācija un imigrācija ir nozīmīgi izaugsmes un atjaunošanās, kā arī sociālās reģiona funkcionēšanas nosacījumi. Trūkumi integrācijas politikā un bēgļu uzņemšana radījusi problēmas ar segregāciju un reģionālajām atšķirībām, kas ir jauna un satraucoša dimensija. Bēgļu imigrantu integrācija var tikt veicināta, veidojot arvien multikulturālākas darba vietas.

Pilsētas fiziskajai struktūrai ir liela ietekme uz cilvēku iespējām tikties vienam ar otru. Labi attīstīta satiksme ļauj cilvēkiem brīvi pārvietoties. Tikšanās vietas veidojas labi funkcionējošās pilsētas vietās, piemēram, tirgos, uz ielām un parkos. Šādas vietas nepieciešams paredzēt cilvēkiem ar dažādu dzīvesstilu. Pilsētas attīstība šajā aspektā var veicināt sabiedrības integrāciju. Augošā pilsētā tās iedzīvotāju labklājībai nepieciešamas zaļās zonas. Tādēļ nepieciešama aktīva plānošana, jo ilgtermiņā jāparedz arī bioloģiskās daudzveidības saglabāšana. Šāda plānošana, lai samazinātu izmaksas, veicama plašā mērogā.

Arī komerciālo pakalpojumu attīstība ir atkarīga no kopējās pilsētas attīstības. Vietējo priekšpilsētu centri arvien biežāk papildina lielos centrus un pilsētas ārējā izvietotos iepirkšanās centrus. Stokholmas reģionā šobrīd ir izteikts viens centrs, kurā koncentrējas lielākā daļa aktivitāšu un darba vietu. Tomēr reģionam attīstoties, rodas potenciāls jaunu centru attīstībai. Lai piekļūtu gan tirdzniecības centriem, gan nelieliem veikaliem, jābūt brīvi pieejamam sabiedriskajam transportam un piekļuvei ar privāto transportu. Attīstīta transporta sistēma veicina arī ārējo priekšpilsētu attīstību sadarbībā vienai ar otru.

iedzīvotāju skaita pieaugums un ekonomisko sakaru attīstība radīs blīvāku privātā transporta satiksmi. Tādēļ nepieciešams sakārtot ceļus, kā arī izbūvēt jaunus savienojumus, lai palielinātu dažādu vietu pieejamību. Savukārt paaugstināta maksas sastrēguma stundās palīdzētu mazināt automašīnu satiksmes blīvumu iekšpilsētā.

Tā kā mainās ārējās pilsētas struktūra un pilsēta turpina augt virzienā uz iekšpusi, iesaistīti daudzi dažādi dalībnieki. Līdz ar to sadarbībā ar pilsētas iedzīvotājiem un uzņēmējiem ir jāveido jauns plānošanas līmenis starp detalizētu attīstības plānu un visaptverošu pilsētas plānu.

3.5.7. Varšava - 2020

Varšavas stratēģiskais attīstības plāns pieņemts 2005. gada 24. novembrī. Tā izstrādē piedalījušies Varšavas pārvaldes darbinieki, kā arī ārējie eksperti un konsultanti, galvenokārt Varšavas augstāko izglītības iestāžu un zinātnisko institūtu darbinieki.

Varšava 2020. gada vīzijā tiek skatīta kā pievilcīga, mūsdienīga, atvērta, ar augstu dzīves līmeni, pieejama un dinamiskā attīstībā esoša metropole, kura ieņem ievērojamu vietu citu visnozīmīgāko Eiropas galvaspilsētu vidū. Tās ekonomika būs balstīta uz zināšanām, ar vēlmi veidoties par Viduseiropas finanšu centru. To iespējams īstenot, pateicoties prasmīgi vadītai reģionālajai politikai un optimāli izmantojot pieejamo savienības atbalstu. Tādējādi Varšavas pilsēta – lielākās vērtspapīru biržas atrašanās vieta reģionā – iegūs Viduseiropas finanšu un ekonomikas centra nosaukumu. Varšava ir arī valstī vadošais tirgus, izstāžu un kongresu centrs ar viesu vajadzībām piemērotu uzņemšanas bāzi. Bez tam Varšava būs arī svarīgs Eiropas kultūras centrs ar labi organizētu publisko telpu. Pilsētas iedzīvotāju skaits plānotajā laika posmā varētu sasniegt 2,5–3 miljonus. Varšava kā Polijas galvaspilsēta vienlaikus ir arī spēcīgākais, lielākais zinātniskais un akadēmiskais centrs ar vislielāko darba tirgu Polijā. Varšava varētu kļūt par lielu Eiropas zinātniski tehnisko centru ar mērķi pārnest zināšanas no zinātnes uz uzņēmējdarbību, kļūstot par vislielāko investoru un darba devēju Viduseiropā. Turklāt Varšavā ir bagātīgs kultūras mantojums un arī plašas zaļās zonas.

Varšavas iedzīvotāji vāji identificējas ar savu pilsētu. Varšavā nav skaidri izteikta pilsētas centra un arī tās priekšpilsētu centru, ir mazs skaits vietējo plānu saistībā ar telpas apsaimniekošanu un zema to kvalitāte, kā arī liela disproporcija dažādu priekšpilsētu telpu attīstībā. Turklāt novērojams zems investīciju pieaugums jaunu produktu izpētē un attīstībā. Pastāv drauds, ka Varšavas loma sauknē starp Poliju un ārvalstīm mazināsies, būs vāja pašvaldību sadarbība Varšavas kā metropoles izveides ietvaros, notiks firmu un turīgāko iedzīvotāju pāriešana uz piepilsētām, pieaugs noziedzība, veidosies pilsētas telpas dezintegrācija – būvniecības sadrumstalotība.

Līdz ar to, lai stiprinātu Varšavas kā metropoles pozīciju reģionālajā, valsts un Eiropas mērogā, tiks pastiprināta Varšavas kā nozīmīga Eiropas saimnieciskā, finanšu un zinātnes, kā arī politisko lēmumu centra loma. Tāpat tiks izveidota institūcija, kas pārraudzīs precīzu visas Varšavas metropoles funkcionēšanu. Savukārt, lai attīstītu mūsdienīgu ekonomiku, kas balstīta uz zināšanām, zinātniskiem pētījumiem un augstām tehnoloģijām, tiks izmantots Varšavas zinātnes potenciāls, kā arī tiks pārbūvēti un atjaunoti akadēmiskie kompleksi.

Iedzīvotāju identitātes sajūtas stiprināšanai tiks pastiprinātas tradīcijas saistībā ar Varšavas kultūras un dabas mantojumu, tiks attīstīti jauni pasaules līmeņa izklaides un kultūras pasākumi, kuri kalpotu par pilsētas firmas zīmi. Tie padarītu Varšavu pievilcīgāku tās iedzīvotājiem un tūristiem.

Lai uzlabotu Varšavas iedzīvotāju dzīves kvalitāti un drošību, tiks paaugstināts publisko pakalpojumu (izglītība, kultūra, atpūta, sports, veselības aprūpe un sociālā palīdzība) līmenis un pieejamība. Tiks pastiprināta sabiedriskā drošība un kārtība; atbalstīta pilsētas būvniecības attīstība, kā arī esošo ēku modernizācija; izmantotas esošās vērtības un garantēta pastāvīga vides uzlabošana. Lai nodrošināšana stabilu kārtību Varšavas publiskajā telpā, tiks veikta pilsētas telpiskās struktūras sakārtošana, kura būtu labvēlīga sabiedrības integrācijai un atdzīvīnātu degradētās teritorijas.

Paredzēts tuvināt pilsētu Vislas upei, pilnīgāk izmantojot to tūristu aktivitātēm un pilsētas iedzīvotāju atpūtai. Tiks apsaimniekota un atjaunota arī Prāgas osta, tādējādi tuvinot pilsētas labā un kreisā krasta daļas iedzīvotājus.

Jaunā Varšavas attīstības stratēģija līdz 2020. gadam izstrādāta, vispirms izveidojot ziņojumu par pilsētas pašreizējo stāvokli, uz kura pamata pēc tam formulēta Varšavas attīstības misija, vīzija, kā arī stratēģiskie un operatīvie mērķi. Veikta interneta aptauja un tiešās intervijas ar Varšavas iedzīvotājiem vecākiem par 15 gadiem, kā arī fokusgrupu diskusijas un īstenota sabiedriskā apspriešana.

3.5.8. Viļņa -2020

Viļņas stratēģisko plānu 2002. gada 19. jūnijā apstiprinājusi Viļņas pilsētas dome.

Viļņas pilsētas vīzija – Lietuvas galvaspilsēta un vismūsdienīgākā pilsēta Centrālajā un Austrumeiropā, starptautisks politikas, biznesa, zinātnes un kultūras centrs. „Viļņas pilsētas vīzijā 2020” ietvertas šādas attīstības prioritātes: (1) palielināt Viļņas starptautisko konkurētspēju; (2) attīstīt jauna veida ekonomiku; (3) radīt progresīvu sabiedrību; (4) attīstīt transporta infrastruktūru.

Viļņa ir pasaules vārti uz Lietuvu. Savukārt, lai Viļņa būtu veiksmīga un konkurētspējīga starptautiska mēroga pilsēta, iespējams izmantot tās izdevīgo ģeogrāfisko novietojumu, kā arī mainīgo politisko situāciju, kā rezultātā Lietuva kļūs par reģiona centru, bet tās galvaspilsēta – par politisku forumu un Ziemeļu, Ziemeļaustrumu un Centrālās Eiropas valstu tikšanās vietu. Starptautiskās nozīmības pastiprināšanās palīdzēs arī zinātnisko pētījumu institūcijām, augstākās izglītības institūcijām un augsto tehnoloģiju kompānijām saņemt arvien vairāk piedāvājumu piedalīties prestižos starptautiskos forumos un projektos, kā arī palielināt ārvalstu investoru interesi par Viļņu.

Viļņa ir pievilcīga vieta gan pašmāju, gan starptautiskajam biznesam. Mūsdienīga transporta sistēma (lidosta, lielceļi, dzelzceļš, sabiedriskais transports) nodrošina ātrus un ērtus savienojumus starp Viļņu ar reģionu un visu pasauli. Viļņa ir progresīvu tehnoloģiju un informācijas ekonomikas centrs, kas stimulē inovācijas gan valstī, gan visā reģionā. Mūsdienīgas ekonomikas attīstība ir cieši saistīta ar lielo potenciālu, kas pašreiz atrodams zinātnes un izglītības jomā.

Vilņa ir informācijas tehnoloģijās balstītas sabiedrības centrs. Tā ir dinamiska vieta radošam darbam, ko veicina jaunieši un nodrošina prasmīgu speciālistu resursi. Vilņā ir arī augsts dzīves līmenis, attīstīta sabiedriskās drošības sistēma veicina sociālo taisnīgumu un drošību dažādajām Vilņas iedzīvotāju grupām. Lietuvas galvaspilsēta atrodas vietā, kur savienojas Rietumu un Austrumu kultūra, tādējādi sekmējot un veicinot daudzveidību.

Vilņa ir viesmīlīga un īpaša pilsēta. Jaunā pilsētas attīstības plānošana tiek veikta saskaņā ar pilsētas bagāto kultūras un dabas mantojumu. Vilņa ir ekoloģiska pilsēta, kas rūpējas par tās unikālo dabu, pielāgojot to pilsētas iedzīvotāju un viesu atpūtas vajadzībām. Vilņas attīstības mērķos ietilpst arī saglabāt un stiprināt estētisko pilsētas tēlu, izmantojot tās īpašo arhitektūras mantojumu.

Pilsēta var lepoties ar efektīvu administrāciju. Vilņas iedzīvotāji aktīvi sniedz nozīmīgus ieguldījumus pilsētas attīstībā, kuras mērķis ir nodrošināt cilvēku labklājību. Gan lietuviešu, gan ārzemju partneri ir aicināti īstenot vērienīgus plānus saistībā ar pilsētas attīstību. Vilņā strauji aug investīcijas biznesā un infrastruktūrā. Galvaspilsētas attīstība ir balstīta ilgtspējas principā. Tās attīstības plāni izstrādāti sadarbībā ar pilsētas reģionu, kā arī citām Lietuvas un ārvalstu pilsētām. Ģeogrāfiskā galvaspilsētas atrašanās vieta un tās senā iecietības un daudzējādības vēsture ir visnozīmīgākie iepriekšējie nosacījumi, lai pilsēta funkcionētu kā tilts starp Rietumiem un Austrumiem.

Vilņas attīstības vīzija veidota, par pamatu ņemot ekspertu un pilsētas iedzīvotāju aptaujas, kā arī vairākas diskusijas un apspriedes tā izstrādes gaitā.

3.5.9. Sanktpēterburga - 2008

Sanktpēterburgas sociāli ekonomiskās attīstības prognozi laika posmam līdz 2008. gadam izstrādājusi Sanktpēterburgas Ekonomiskās attīstības, industriālās politikas un tirdzniecības komiteja.

Galvenais Sanktpēterburgas sociāli ekonomiskās attīstības mērķis ir pilsētas iedzīvotāju labklājība. Šī mērķa sasniegšana ietver šādus uzdevumus: (1) palielināt ienākumus uz vienu iedzīvotāju un samazināt nabadzību; (2) uzlabot Sanktpēterburgas pilsētas vides kvalitāti; (3) nodrošināt Sanktpēterburgas izaugsmi un konkurētspēju; (4) palielināt Sanktpēterburgas budžeta ieņēmumus; (5) rūpēties par indivīdu un stiprināt ģimeni, atbalstīt mātes un bērnus; (6) radīt labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi.

Pieaugošā iedzīvotāju labklājība nodrošinās ekonomikas izaugsmi. Savukārt ekonomiskā izaugsme ir iespējama, vienīgi piesaistot nozīmīgas investīcijas, kam nepieciešama labvēlīga uzņēmējdarbības vide, resursi un personāls.

Līdz 2008. gadam saglabāsies Sanktpēterburgas iedzīvotāju skaita samazināšanās tendence. Pirmais, stagnējošais attīstības scenārijs laikā no 2006. līdz 2008. gadam prognozē iedzīvotāju skaita samazināšanos par aptuveni 6,8 tūkstošiem iedzīvotāju. Otrais scenārijs, kura pamatā ir inovācijas, paredz iedzīvotāju skaita palielināšanos par 6,6 tūkstošiem. Paredzams, ka 2008. gadā pilsētas iedzīvotāju skaits būs attiecīgi 4,502 vai 4,515 miljoni.

Vidējais dzīves ilgums 2008. gadā būs 66,5 gadi (pirmais scenārijs) vai 67,4 gadi (otrais scenārijs). Paredzams, ka migrācijas pieaugums būs attiecīgi 2,1% vai 3,9%. Savukārt darba vietu skaits šajā pašā periodā katru gadu pieaugs par 0,12%.

Izstrādāti divi ekonomiskās attīstības scenāriji. Pirmā scenārija ietvaros Sanktpēterburga varētu saglabāt inerti dinamiku, atsakoties no Krievijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocībām, neuzlabojot investīciju klimatu, kā arī neizstrādājot jaunus, liela mēroga projektus vai stratēģijas. Šo scenāriju var ietekmēt Krievijas pozīcijas vājināšanās starptautiskā enerģijas resursu tirgū. Iekšzemes kopprodukta (IKP) pieaugums šī scenārija ietvaros paredzēts neliels, tas ir, 4,5–4,6% nākamajos gados.

Otrais scenārijs pievēršas attīstības virzienam, īstenojot virkni institucionālo izmaiņu un nozīmīgu stratēģiju dažādos ekonomikas sektoros, izmantojot privāto un publisko uzņēmējdarbību un inovācijas. Šī versija paredz sociālo apdrošināšanu, vidējās algas dubultošanos nākamo četru gadu laikā nacionālajā budžetā un vidēja lieluma pensijas. Paredzams, ka 2007.–2008. gadā IKP pieaugs par 6,1–6,2%.

Pašreizējā mazās uzņēmējdarbības industrija, nodarbinātības struktūra mazajā uzņēmējdarbībā un ieņēmumi no preču un pakalpojumu pārdošanas atspoguļo būtisku attīstību tirdzniecības jomā un sabiedriskajā preču nodrošinājumā. Neskatoties uz pēdējo gadu ražošanas un būvniecības pieaugumu, vēl joprojām inovāciju skaits ir pārāk neliels.

Pirmā scenārija gadījumā mazā uzņēmējdarbība saglabās inerti attīstības dinamiku, kas nav savienojama ar jaunu, liela mēroga projektu īstenošanu. Otrā alternatīva – inovāciju aktīvā – paredz tālāku mazās uzņēmējdarbības attīstību Sanktpēterburgā. To iespējams realizēt, ja Sanktpēterburgā tiks veikta attīstības koncepcijas un mazās uzņēmējdarbības atbalsta īstenošana. Viens no visnozīmīgākajiem pilsētas uzdevumiem laikā līdz 2008. gadam ir saglabāt un atjaunot ne tikai plaši pazīstamo pilsētas vēsturisko arhitektūru, bet arī citas vietas – Ļeņingradas Zooloģisko dārzu, A.S. Puškina Krievijas Valsts Akadēmisko drāmas teātri utt.

Atsauces

Ārvalstu pieredze policentriska ieviešanā:

- Angeldis, M. (2005). Polycentricity in Policies: The Greek Case. *Built Environment*, 31.2
- Antikainen, J., Vartiainen, P. (2005). Polycentricity in Finland: From Structure to Strategy. *Built Environment*, 31.2
- Batten, D.F. (1994) Network Cities: Creative Urban Agglomerations for the 21st Century
- Baudelle, G., Peyrony, J. (2005). Striving for Equity: Polycentric Development Policies in France. *Built Environment*, 31.2
- Davoudi, S., Wishardt, M. (2005). The Polycentric Turn in the Irish Spatial Strategy. *Built Environment*, 31.2
- ESPON (2004). Potentials for Polycentric Development in Europe
- Kloosterman, R.C., Lambregts B. (2001). Clustering of Economic Activities in Polycentric Urban Regions: The Case of the Randstad
- Korcelli, P. (2005). The Urban System of Poland. *Built Environment*, 31.2
- Meijers, E., Romein A. (2003). Realizing Potential: Building Regional Organizing Capacity in Polycentric urban Regions
- Meijers, E. (2005). Polycentric Urban Regions and the Quest for Synergy: Is a Network of Cities More than the Sum of the Parts?
- Mūriņš, S. (2007). Ziņojuma sagatavošana par policentriskas attīstības modeļiem, pilsētu politikas mērķa teritoriju noteikšanu un pilsētu politikās aptvertajām jomām/ nozarēm
- Salone, C. (2005). Polycentricity in Italian Policies. *Built Environment*, 31.2
- Van Ham, M., Hooimeijer, P., Mulder, C.H. (2000). Urban Form and Job Access: Desperate Realities un Randstad
- Warhout, B., Zonneveld, W., Meijers, E. (2005). Polycentric Development Policies in Europe: Overview and Debate. *Built Environment*, 31.2

Lielo pilsētu attīstības vīzijas:

Goldberger, Paul (2005) *Up From Zero: Politics, Architecture and the Rebuilding of New York*. New York: Random House

Gehl, J. (2001) *Public Spaces and Public Life in Riga City Centre*. Gehl Architects Aps. Kobenhavn

The Future Copenhagen and Copenhageners. Urban Strategy 2004 – Visions and Initiatives. 2004

<http://www3.kk.dk/>

Gemeente Amsterdam. Amsterdam Topstad: metropool. 2006 <http://www.iamsterdam.com/>

Koalitionsvereinbarung: Stadtentwicklung.

<http://www.berlin.de/>

Die BerlinStudie: Die BerlinStudie als strategisches Konzept - Zukunftsstrategien für Berlin

<http://www.berlin.de/>

Agency for Planning and Building Services. Oslo's Comprehensive Development Plan 2004 – 2020. 2004

<http://www.plan-og-bygningsetaten.oslo.kommune.no>

Agency for Planning and Building Services. Oslo: The Fjord City – Plans for Urban Development of the Waterfront. 2006

<http://www.plan-og-bygningsetaten.oslo.kommune.no>

Vanolo, Alberto. Internationalization in the Helsinki Metropolitan Area: Images, Visions and Metaphors. 2004

<http://www.urban-europe.net>

YTV Helsinki Metropolitan Area Council, Development Planning Unit. Helsinki Metropolitan Area Vision. Summary. 2003

<http://www.ytv.fi>

Urban Development

<http://www.stockholm.se>

Office of Regional Planning and Urban Transportation. Regional Development Plan 2001 for the Stockholm Region. Short Summary. 2002

<http://www.stockholmsregionen2030.nu/>

Biuro Strategii Rozwoju i Integracji Europejskiej. Strategia rozwoju miasta stołecznego Warszawy do 2020 roku.

<http://www.warszawa.um.gov.pl/>

Vilnius City Municipality's Administration. Municipal Enterprise "Vilniaus Planas". Vilnius City Strategic Plan 2002-2011. 2002

<http://www.vilnius.lt>

Пояснительная записка к прогнозу социально-экономического развития Санкт-Петербурга на 2006 год и на период до 2008 года

<http://www.gov.spb.ru/>

4. LATVIJAS PILSĒTU SOCIĀLI EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS ANALĪZE

4.1. Dzīves kvalitāte

4.1.1. Faktora pamatojums

Kas ir dzīves kvalitāte

Jēdzienam dzīves kvalitāte nav vienotas un vispārpieņemtas definīcijas. Termina skaidrojums balstās uz pieņēmumu, ka ārējai videi jeb apkārtnai ir būtiska ietekme uz tajā mītošo indivīdu dzīves kvalitāti (Biagi et al, 2006: 2). Dzīves kvalitāte „veidojas no daudzām komponentēm, kas objektīvi ietekmē cilvēka dzīvi un subjektīvi izpaužas kā apmierinātības līmenis ar dzīvi” (Stepčenko, 2006: 142). Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2007-2013 ietvaros dzīves kvalitāte definēta kā komplekss, sociāls, ekonomisks, politisks jēdziens, kas aptver plašu valsts iedzīvotāju dzīves apstākļu kopumu (RAPLM, 2006: 10). Šī pētījuma ietvaros dzīves kvalitāte definēta kā dažādu dzīves sfēru kopums, kur katra atsevišķa sfēra sniedz savu neatkārtojamo ieguldījumu indivīda dzīves kvalitātes kopējā uztverē un novērtējumā.

Kāpēc dzīves kvalitāte ir būtiska pilsētu attīstībai

Mūsdienās dzīves kvalitāte kļuvusi par nozīmīgu pilsētu attīstības rādītāju visā pasaulē, ko apliecina tendences gan politikas veidošanā, gan pētniecībā. Dzīves kvalitātes aspekta pieaugošajai nozīmei ir divi galvenie iemesli. Pirmkārt, augstas dzīves kvalitātes sasniegšana tiek izvirzīta par nozīmīgu politisku mērķi. Politīki un valsts pārvaldes pārstāvji nacionālā, reģionālā un pilsētu līmenī ik dienas saskaras ar vides, ekonomiskiem un sociāliem jautājumiem, kas tieši ietekmē iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Iespējas analizēt un mērīt dzīves kvalitāti ir kritisks instruments šo problēmu risināšanā. Tā, piemēram, 1999. gada Barselonas sanāsmē ES dalībvalstis vienojās par nepieciešamību izstrādāt rādītāju grupu, kas mērītu dzīves kvalitāti, lai pilnveidotu politisku un ekonomisku lēmumu pieņemšanu.

Otrkārt, globālās pārorientēšanās uz informāciju un zināšanām balstītu ekonomiku apstākļos dzīves kvalitāte spēlē būtisku lomu pilsētu, reģionu vai valstu savstarpējā konkurencē (Florida, 2002) un ir izšķirošs faktors iedzīvotāju dzīvesvietas un uzņēmumu atrašanās vietas izvēlē (Rogerson, 1999). Pilsētas savā starpā sacenšas par iedzīvotāju un uzņēmumu piesaistīšanu, kā arī gūtajām privātajām investīcijām. Pilsētas, kuras augstu dzīves kvalitātes rādītāju dēļ spēj piesaistīt mērķa grupas, veiksmīgāk attīstās. Pilsētu un valstu attīstības indeksu aprēķini kļuvuši par ikdienu daudzās attīstītajās valstīs – ES, ASV, Kanādā, Jaunzēlandē, Japānā un citviet.

Dzīves kvalitātes jēdziena izcelsme sociāli ekonomiskās teorijas kontekstā

Līdz pat 20. gs. vidum attīstība lielākoties tika mērīta ar ekonomisko rādītāju palīdzību (UNDP, 2007). Tomēr ne vien pētniecībā, bet arī politikas plānošanā laika gaitā aizvien izplatītāks kļuva uzskats, ka ekonomiskā izaugsme nevar un nedrīkst būt par pašmērķi, ja tā neveicina iedzīvotāju labklājību un dzīves apmierinātību. Ne vienmēr materiālās labklājības pieaugums rada laimīgāku cilvēku sabiedrību (Ķīlis, 2007: 10). Piemēram, ASV iekšzemes kopprodukts kopš 20. gs. 40. gadu vidus ir trīskāršojies, tai pat laikā līmenis, kas raksturo apmierinātību ar dzīvi, palicis nemainīgs. Ķīnā savukārt laika posmā no 1994. līdz 2005. gadam cilvēku reālie ienākumi pieauguši par 250%, bet apmierinātība ar dzīvi samazinājusies (ibid.).

Lai novērstu vienkāršotās pieejas nepilnības, tika izstrādāti dažādi attīstības indeksi³, kas ņemtu vērā arī citas būtiskas cilvēces pamatvajadzības, konkrēti – veselību un izglītību (Hasan, 2007: 8). Arī iepriekš tikai ekonomiskos rādītājus

³ Piemēram, Morris (1979) izstrādātais dzīves materiālās kvalitātes indekss (Physical Quality of Life Index).

ietverošais UNDP Tautas attīstības indekss (Human Development Index) tika papildināts ar sociāliem un vides aspektiem (Qizilbash, 2002: 2). 1980. gadu sākumā, nostiprinoties uzskatam, ka labklājība ir kas vairāk par ienākumiem, par būtisku attīstības mērauklu kļuva dzīves kvalitāte, kas nu ietvēra tādas sfēras kā drošība, klimats, veselība, izglītība un mājoklis (Hasan, 2007: 8). Nozīmīga ietekme uz dzīves kvalitātes jēdziena izveidi bijusi t.s. Skandināvu labklājības skolas pārstāvjiem un it īpaši – Nobela prēmijas laureātam Amartija Sen (Amartya Sen). Viņa 1987. gadā izveidotais dzīves kvalitātes koncepts iekļāva arī ekonomikas rādītājus, taču centrējās ap indivīda iespējām un izvēles brīvību jeb rīcībspēju (Biagi, Lambiri, Royuela, 2006: 5).

Dzīves kvalitātes pētījumi ārvalstīs

Pēdējo pāris dekāžu laikā dzīves kvalitāte kļūst par aizvien aktuālāku tematu sociālajās zinātnēs, starp politikas veidotājiem un medijiem visā pasaulē. ES valstīs dzīves kvalitātes pētījumi tiek veikti regulāri, apsekojot konkrētas dzīves kvalitātes sfēras; to veidošanā ir iesaistītas vairākas institūcijas – Eiropas Komisijas Nodarbinātības un sociālo lietu ģenerāldirektorāts, Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions), Eurostats (Eurostat), Eurobarometrs (Eurobarometer) (Stepčenko, 2006: 153). Daudzviet citur pasaulē, piemēram, ASV, Kanādā, Jaunzēlandē u.c., tiek veikti dzīves kvalitātes mērījumi pilsētās un no tiem veidoti salīdzinošie ranžējumi. Pieaugošo koncepta nozīmīgumu pētniecībā demonstrē Biagi et al (2006: 2), saskaitot zinātniskās publikācijas ekonomikas un sociālo zinātņu datubāzēs. Social Science Citation Index datubāzē laikā no 1981. līdz 1990. gadam sastopamas tikai 2 publikācijas par dzīves kvalitāti ekonomiskās attīstības kontekstā, 1991.- 1995.g. – 27, 1996.-2000.g. – 92, 2000.-2005.g. – 103 publikācijas. EconLit datubāzē par dzīves kvalitāti publicēto pētījumu skaits laikā no 1981. līdz 2005. gadam palielinājies septiņas reizes.

Dzīves kvalitātes mērījumi Latvijā

Šis nav pirmais mēģinājums pievērst uzmanību dzīves kvalitātei Latvijā. Jau 2004. gadā Stratēģiskās attīstības komisija (SAK) aizsāka dzīves kvalitātes pētīšanu, analizējot tādus aspektus kā labklājība, drošība un ilgtspēja. 2005. gadā SAK apkopoja vērtējumus par dažādiem dzīves kvalitātes aspektiem - materiālo labklājību, nodarbinātību, ienākumiem, mājokļu apstākļiem, u.c. – dažādās iedzīvotāju vecuma un sociālajās grupās. Par pirmo vērā ņemamo pētījumu, kas pēta dzīves kvalitāti Latvijā reģionu griezumā, uzskatāms UNDP pārskats par tautas attīstību 2004/2005, kurš analizē rīcībspēju reģionos. 2006. gadā SAK izstrādā dzīves kvalitātes indeksu, kas apvieno Latvijas iedzīvotājiem būtiskākos dzīves kvalitātes rādītājus un apskata tos arī reģionu griezumā. Arī Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007-2013 izvirza dzīves kvalitāti kā valsts izaugsmes mērķi un skaidro jēdziena nozīmi un nozīmīgumu.

Kā mērīt dzīves kvalitāti

Dzīves kvalitātes faktors ir daudzdimensionāls un var tikt izteikts ar dažādiem rādītājiem, kuru izvēle un skaits mēdz svārstīties plašā amplitūdā no dažiem līdz pat vairāk nekā 250 rādītājiem (Stepčenko, 2006: 143). To izvēli nereti nosaka datu pieejamība, izpētes telpiskais mērogs (piem., valsts, reģions, pilsēta) un pētījuma mērķis. Rādītājus visbiežāk grupē dažādās sfērās (ekonomika, vide, veselība, izglītība, u.c.) un līmeņos (mikro jeb individuālais, mezo jeb grupu, makro jeb sociētālais). Plaši izmantots iedalījums ir grupēšana objektīvajos un subjektīvajos rādītājos. Objektīvie rādītāji ir kvantitatīvi aprakstoši un skar ārējus nosacījumus, kā, piemēram, materiālā labklājība, ienākumi, taču arī nemonētārus labumus – vides kvalitāte, sociālā infrastruktūra, kultūras pieejamība, sabiedriskās līdzdalības iespējas, u.c. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007-

2013, balstoties uz situācijas analīzi Latvijā 2006.gadā, par nozīmīgiem izvirza šādus dzīves kvalitātes aspektus: materiālā labklājība, nodarbinātība, ienākumi, izglītība, veselība, mājokļa kvalitāte, infrastruktūra, vide, kultūra, drošība (RAPLM, 2006: 10-11). Objektīvo rādītāju analīzei dati tiek iegūti no dažādiem statistikas reģistriem un datu bāzēm, kurās tiek veikti regulāri apkopojumi.

Tomēr dzīves kvalitāte nav ārēju apstākļu savirkņējums vien. Tā ir tieši saistīta arī ar katra konkrēta indivīda pasaules uztveri un iekšējiem, psiholoģiskiem aspektiem (Biagi et al, 2006: 2). Tāpēc, lai gūtu saistošu dzīves kvalitātes mērījumu, objektīvos rādītājus var papildināt ar izpratni par to, kā indivīds vērtē ārējos dzīves apstākļus. Šāda pieeja tiek saukta par subjektīvo analīzi, un tā analizē priekšstatus par labu dzīvi un subjektīvo apmierinātību ar objektīvajiem rādītājiem. Subjektīva vērtējuma iegūšanai populāras ir iedzīvotāju aptaujas. Biežāk sastopamais aptaujas jautājums ir: „Cik lielā mērā Jūs esat apmierināts ar savu dzīvi kopumā?”, kurš, lai arī vienkāršots, tomēr sniedz uzticamu un akurātu vērtējumu (Economist Intelligence Unit, 2005). Bieži vien šādu pieeju kritizē par to, ka tā drīzāk parāda vēlamu, nevis esošo vērtējumu, kā arī ignorē potenciālās atšķirības jautājuma un tajā ietvertu terminu interpretācijā. Tomēr šis vienkāršais jautājums nereti sniedz tādas pašas atbildes, kā daudz sarežģītāki psiholoģiski testi (ibid.). Līdzīgi jautājumi var tikt uzdoti arī par atsevišķām dzīves kvalitātes sfērām. Vēl alternatīva pieeja ir izmantot subjektīvos apmierinātības kritērijus, lai piešķirtu ‘svaru’ objektīvajiem rādītājiem. Pasaules praksē izplatīta pieeja ir objektīvo un subjektīvo rādītāju sintēze, kad tie abi tiek analizēti līdztekus.

Analizējot pieejas dzīves kvalitātes pētīšanai laika gaitā, eksperti secina, ka 1970. gados pētījumu mērķis pārsvarā bija raksturot sociālos apstākļus pilsētās vai starp tām (Lanteigne, 2005: 41). 1970. gadu vidū uzsvars tika likts uz dzīves kvalitātes subjektīvajiem elementiem (sabiedrības līdzdalība, izklaide, rīcībspēja, u.c.), un pētījumi analizējuši subjektīvo vērtējumu ietekmi kopējā dzīves kvalitātes vērtējumā. 1980. gadu beigās dzīves kvalitātes pētniecība ieguva jaunu pavērsienu, kad, analizējot pēc iespējas plašāku rādītāju klāstu, iegūtie rezultāti kalpoja pilsētu salīdzināšanai un ranžējumam. Vēlākie pētījumi vērš uzmanību uz saikni starp ieguldījumiem dzīves kvalitātes celšanā un konkrētās vietas vai reģiona konkurētspējas veicināšanā (Lanteigne, 2005: 42).

Pētnieku starpā norit plašas debates par ‘pareizo’ vai ‘labāko’ sfēru, rādītāju un pieejas izvēli dzīves kvalitātes mērīšanai. Daži pētījumi balstās vienīgi uz subjektīvajiem rādītājiem, kamēr citi – vienīgi uz objektīvajiem. Daži pētnieki izvēlas un pievēršas ļoti šaurai auditorijai (piemēram, kāda etniskā grupa, tehnoloģiju speciālisti, utml.), kamēr citi izmanto milzīgu klāstu subjektīvo un objektīvo datu. Dzīves kvalitātes pētījumu rezultāti ir atkarīgi no pielietotās metodoloģijas, tāpēc, izvērtējot dažādās metodoloģiskās pieejas, vairāki autori iesaka izmantot plašu rādītāju klāstu (Blomquist, Berger, Hoehn, 1998; Stover, Lever, 1992), lai novērstu rezultātu nobīdi un neobjektivitāti. Lai novērstu šādu risku dotajā pētījumā, pētnieki izmanto pēc iespējas visus tos dzīves kvalitātes raksturojošos indikatorus, kādi uz pētījuma veikšanas brīdi ir pieejami.

Pētījumā izmantotie dzīves kvalitātes rādītāji

Dzīves kvalitātes sfēru un rādītāju izvēlē izšķiroša loma ir datu pieejamībai, izpētes telpiskajam mērogam (piem., valsts, reģions, pilsēta) un pētījuma mērķim. Salīdzinot pilsētu attīstību, uzsvars jāliek uz rādītājiem, kas raksturo konkrēto vietu un tādējādi vistiešāk ietekmē iedzīvotāju un uzņēmumu vietas izvēli. Tādi rādītāji ir, piemēram, vide (klimata, piesārņojuma un attīstības izpratnē), noziedzība un drošība, izglītības un veselības resursu pieejamība, sociālā kārtība, arī rekreācijas, izklaides un atpūtas iespējas (Lanteigne, 2005: 45).

Tabula nr.4.1-1 apkopo biežāk izmantotās dzīves kvalitātes rādītāju sfēras dažādos pētījumos. Apkopojums parāda, ka šajā pētījumā iekļauta lielākā daļa pasaules praksē izmantoto dzīves kvalitātes sfēru – ekonomika, vide, sociālie resursi, drošība, izglītība, veselība, mājoklis, ērtības, transports un infrastruktūra.

Tabula 4.1-1. Pētījumos biežāk izmantotās dzīves kvalitātes sfēras.

	Nozīmīgi pētījumi laikā 1999.-2004. g. (Lanteigne, 2005)	Economist Intelligence Unit pētījumi (2005)	UN Habitat Group pētījumi	Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonda pētījumi (Stepčenko, 2006)	APSL pētījums „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences” (2008)
1	Ekonomika (59%)	Materiālā labklājība Nodarbinātība	Ekonomika Nodarbinātība	Ienākumi Nodarbinātība	Materiālā labklājība Nodarbinātība
2	Vide (59%)		Ūdens Atkritumu apsaimniekošana	Ekoloģija	Vide
3	Sociālie apstākļi (59%)	Ģimenes dzīve Sabiedriskā dzīve Politiskā brīvība Dzimuma vienlīdzība Politiskā stabilitāte		Mājsaimniecība un ģimene Sociālā un politiskā līdzdalība Sociālā drošība Iedzīvotāji	Ģimene
4	Drošība (53%)		Drošība	Drošība	Drošība
5	Izglītība (53%)		Izglītība	Izglītība	Izglītība
6	Veselība (47%)	Veselība	Veselība	Veselība	Veselība
7	Mājoklis (41%)		Īpašuma tiesības	Mājoklis	Mājoklis
8	Ērtības (35%)			Brīvais laiks, mediji, kultūra	Kultūra un izklaide
9	Transports (35%)		Transports	Transports	
10	Infrastruktūra (24%)		Infrastruktūra Valsts pārvalde		
11	Apdzīvotība (12%)		Iedzīvotāji		
12	Klimats (6%)	Klimats			

Detalizēti izvēlētie rādītāji apskatāmi Tabulā nr.2. Ekonomika norāda uz iedzīvotāju materiālās labklājības līmeni, kas ir svarīgs dzīves kvalitātes uztverei. Drošība un labvēlīgi mājokļa iegūšanas apstākļi ir priekšnosacījums materiālai un fiziskai labklājībai. Arī apkārtējā vide nav maznozīmīgs faktors. Apmierinātībai ar dzīves vietu ir būtiska loma arī publiski pieejamo pakalpojumu kvalitātei – veselības aprūpei, sabiedriskajam transportam, izglītības iespējām. Visbeidzot, patēriņa, kultūras, atpūtas un sociālās līdzdalības iespējas dzīvesvietā sniedz iespēju iedzīvotājiem izjust piederību un apmierinātību.

Tabula 4.1-2. Pētījumā izmantotie dzīves kvalitātes rādītāji.

Subjektīvie rādītāji (iedzīvotāju aptauja)		Objektīvie rādītāji	
		Sfēra	Rādītājs
Iedzīvotāju aptauja	Apmierinātība ar dzīves kvalitāti Apmierinātība ar pilsētu, kurā dzīvo Pilsētā aktuālākās problēmas (sabiedriskais transports pilsētas teritorijā, sabiedriskais transports uz citām apdzīvotām vietām, noziedzība, atkritumu savākšana, vandālisms, huligānisms, klaiņojoši dzīvnieki, troksnis, gaisa piesārņojums, ūdens kvalitāte, bezdarbs) Apmierinātība ar pieejamām iespējām: (iegūt izglītību, saņemt veselības aprūpi, izklaidēties, pavadīt brīvo laiku, apmeklēt kultūras pasākumus, iepirkties, komunālie pakalpojumi, darba iespējas) Apdzīvota vieta, kurā vislabāk gribētu dzīvot	Materiālā labklājība	Darba alga mēneša LVL (1999.-2007. G.)
		Nodarbinātība	Bezdarba līmenis % (1999.-2007. G.)
		Drošība	Reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits (2002.-2004. G.)
		Izglītība	Iegūtās izglītības līmenis (pamata, vidējā, augstākā %)
		Veselība	Ģimenes ārstu skaits (1999.-2006. G.)
		Kultūra un izklaide	Muzeju skaits (1999.-2006. G.) Teātru skaits (1997.-2006. G.) Kinoteātru skaits (1997.-2006. G.) Kultūras, tautas nami (1997.-2006. G.) Bibliotēkas (1997.-2006. G.) Sporta objektu skaits (2002.-2006. G.)
		Mājoklis	Platība vidēji uz 1 cilvēku m ² (1997.-2006. G.)

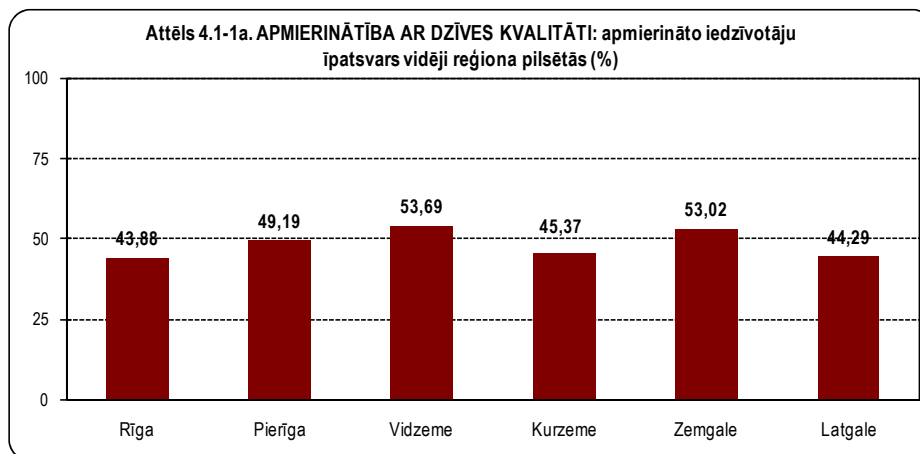
Pašvaldību apsekojums	Pilsētā aktuālākās problēmas (sabiedriskais transports pilsētas teritorijā, sabiedriskais transports uz citām apdzīvotām vietām, noziedzība, atkritumu savākšana, vandālisms, huligānisms, klaiņojoši dzīvnieki, troksnis, gaisa piesārņojums, ūdens kvalitāte, bezdarbs) Pilsētniekiem pieejamo iespēju novērtējums (iegūt izglītību, saņemt veselības aprūpi, izklaidēties, pavadīt brīvo laiku, apmeklēt kultūras pasākumus, iepirkties, komunālie pakalpojumi, darba iespējas) Pilsētas pievilcība tūristiem	Vide	Iedzīvotāju aptauja
-----------------------	--	------	---------------------

4.1.2. Datu un informācijas analīze

Nodaļā analizēti dati par dzīves kvalitātes sfērām: materiālā labklājība, nodarbinātība, drošība, veselība, izglītība, vide, mājoklis, ģimene, kultūra un izklaide. Katrs no pētījumā iekļautajiem faktoriem (izņemot vidi) izteikts ar viena objektīvā rādītāja palīdzību, lai nesarežģītu analīzi un neapgrūtinātu rezultātu uztveri (Lanteigne, 2005:49). Lai gūtu pamatu rezultātu interpretācijai un balstītu to iedzīvotāju uztverē un attieksmē, objektīvie rādītāji tiek papildināti ar subjektīvajiem vērtējumiem, kas iegūti aptaujās.

Apmierinātība ar dzīves kvalitāti

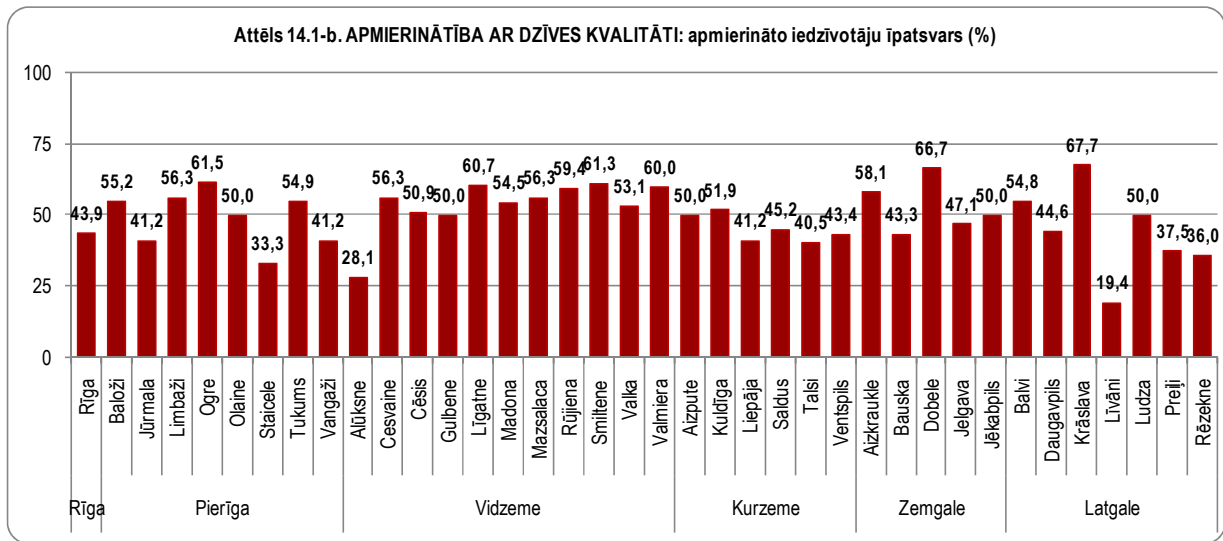
Apmēram puse aptaujāto Latvijas iedzīvotāju ar dzīves kvalitāti ir apmierināti (49.35%). Reģionu griezumā Latvijā vērojams samērā viendabīgs dzīves kvalitātes vērtējums, rodot apstiprinājumu 2006. gadā veiktajiem dzīves kvalitātes indeksa aprēķiniem (Karnītis, 2006:19). Citu reģionu starpā kā augstāks izceļas aptaujāto Vidzemes (53.69%) un Zemgales (53.02%) pilsētu iedzīvotāju apmierinātības līmenis. Salīdzinot 2006. gada dzīves kvalitātes indeksa aprēķini izceļas Pierīgu kā ar dzīves kvalitāti apmierinātāko reģionu, kamēr šajā pētījumā Pierīgas reģions ieņem 3. vietu. Analizējot reģionu griezumā, Rīga ierindojas pēdējā vietā, apmierinātības ziņā ieņemot tikai 27. vietu starp 38 pētījumā iekļautajām Latvijas pilsētām.

Salīdzinot pilsētas reģionu ietvaros, Kurzemes pilsētām raksturīgs visviendabīgākais dzīves kvalitātes vērtējums. Visvairāk apmierināto iedzīvotāju sastopami Kuldīgā (51.92%) un Aizputē (50%), kamēr vismazāk – Liepājā (41.18%) un Talsos (40.54%), taču vērtējumu amplitūda ir salīdzinoši šaura.

Arī Zemgales pilsētu iedzīvotāju skatījumā dzīves kvalitātes līmenis tiek vērtēts samērā vienlīdzīgi. Visvairāk apmierināto starp aptaujātajiem sastopami Dobelē (66.67%) un Aizkrauklē (58.06%), kamēr vismazāk – Jelgavā (47.06%) un Bauskā (43.33%).

Citus reģionu pilsētās iezīmējas izteiktākas atšķirības vērtējumā. Visspilgtāk tas izpaužas Latgalē. Piemēram, Krāslavā (67.74%) vērojams augstākais apmierināto īpatsvars Latvijā, savukārt Līvānos (19.35%) – zemākais. Preiļos (37.5%), Rēzeknē (36%) un Daugavpilī (44.59%) ar dzīves kvalitāti apmierināto īpatsvars ir zemāks nekā vidēji republikā, taču Balvos (54.84%) un Ludzā (50%) – augstāks.

Arī Vidzemē pastāv plaša viedokļu amplitūda, tomēr kopumā reģionam raksturīga augsta apmierinātība ar dzīves kvalitāti. To apliecina arī fakts, ka 6 no 10 aptaujā iekļautajām pilsētām ar augstāko dzīves kvalitātes vērtējumu ir Vidzemē.⁴ Aptaujātie Smiltenes (61.29%), Līgatnes (60.71%) un Valmieras (60%) iedzīvotāji pauž augstu apmierinātību ar dzīves kvalitāti. Arī starp pārējām Vidzemes pilsētām vairāk nekā 50% iedzīvotāju pauž apmierinātību. Izņēmums ir vienīgi Alūksne, kur tikai 28.13% aptaujāto pauž apmierinātību.

Pierīgas reģionā visapmierinātākie ar dzīves kvalitāti ir Ogres (61.54%) iedzīvotāji, arī Limbažu (56.25%), Baložu (55.17%) un Tukuma (54.9%) iedzīvotāji lielākoties ir apmierināti. Staicele tikai 33.33% aptaujāto pauž apmierinātību.

Latvijā iepriekš veiktie pētījumi sniedz pretrunīgas norādes, kā iedzīvotāju skaits pilsētā ietekmē sabiedrības apmierinātību ar dzīves kvalitāti. Latvijas dzīves kvalitātes indeksa pētījums liecina, ka iedzīvotāju skaita ziņā mazākās pilsētās apmierinātība ar dzīvi ir augstāka nekā, piemēram, Rīgā (Karnītis, 2006:20). Orbidāns un Vītiņa gūst pamatojumu augstākai apmierinātībai ar dzīvi tieši Rīgā, pretstatā citām, iedzīvotāju skaita ziņā mazākām pilsētām (2008:20). Šis pētījums nepierāda saikni starp iedzīvotāju skaitu pilsētā un apmierinātību ar dzīves kvalitāti. To var skaidrot ar samērā vienlīdzīgo dzīves kvalitātes novērtējumu dažādu Latvijas pilsētu iedzīvotāju starpā⁵.

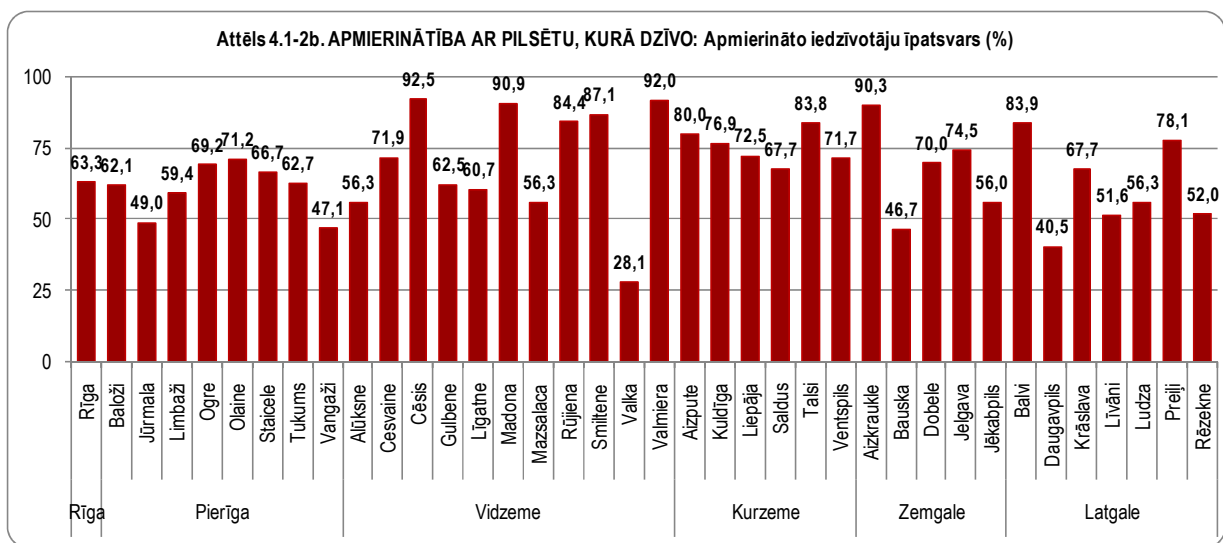
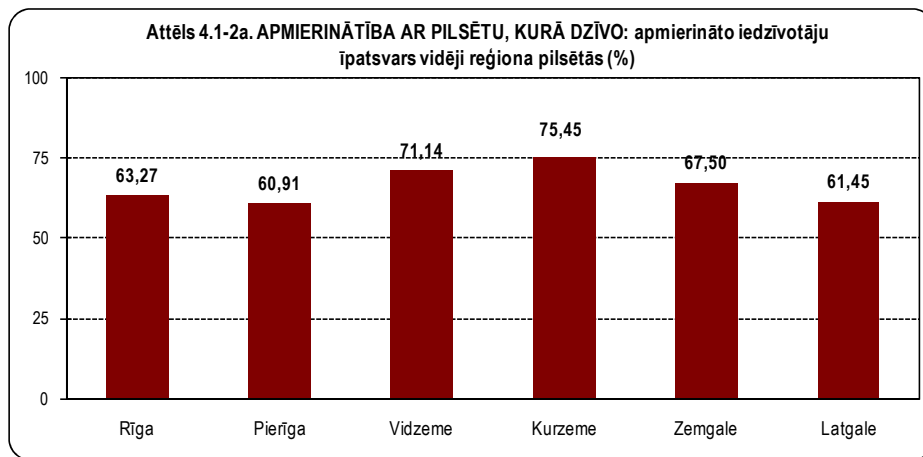
To, ka iedzīvotāji viennozīmīgi nesaista pilsētu ar dzīves kvalitāti, apliecina arī pētījumā gūtie dati par iedzīvotāju apmierinātību ar pilsētu, kurā tie dzīvo. Vidēji Latvijā 67.2% aptaujāto pauž apmierinātību ar 'savu' pilsētu, kas ir ievērojami augstāks nekā vidējais dzīves kvalitātes apmierinātības vērtējums (49.35%). Gandrīz visās pētījumā iekļautajās pilsētās apmierinātība ar pilsētu ir augstāka nekā apmierinātība ar dzīves kvalitāti⁶. Tas apliecina subjektīvās uztveres nozīmīgumu

⁴ Jāņem vērā, ka Vidzemi pētījumā pārstāv 11 pilsētas, kamēr Pierīgu – 8, Latgali – 7, Kurzemi – 6, Zemgali – 5.

⁵ 28 no kopskaitā 38 pētījumā iekļautajām pilsētām apmierinātība ar dzīves kvalitāti ir 40-60%.

⁶ Izņēmumi ir vienīgi Līgatne, Mazsalaca, Valka, Daugavpils.

dzīves kvalitātes faktora analīzē. Dati rāda, ka visapmierinātākie ar pilsētu, kurā dzīvo, ir aptaujātie Kurzemes pilsētu iedzīvotāji (75.45%). Tiem seko aptaujātie Vidzemes (71.14%) un Zemgales (67.50%) pilsētu iedzīvotāji.

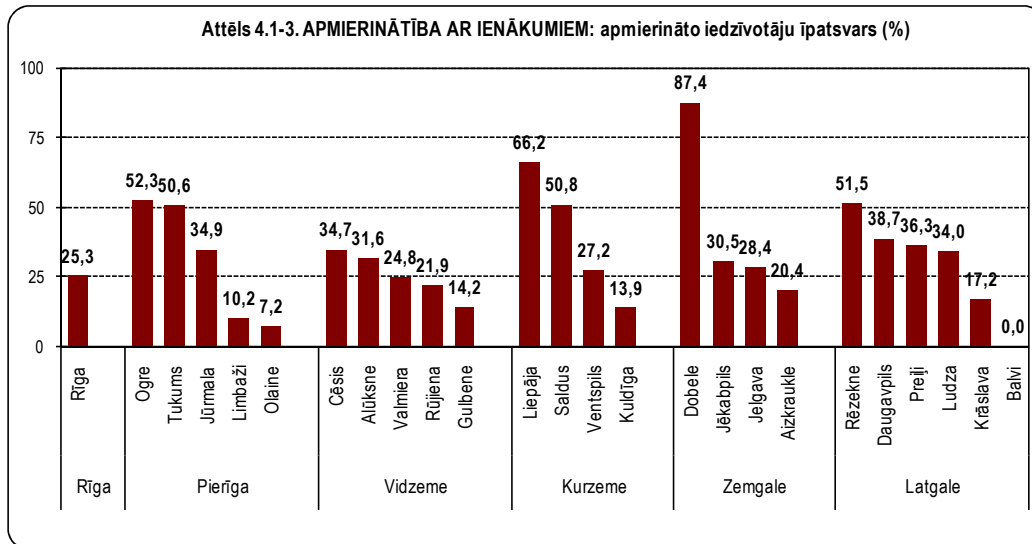
Apmierinātība ar dažādām dzīves sfērām

2004. un 2005. gadā veiktās Eurobarometra aptaujas par Latvijas iedzīvotāju rūpēm norāda, ka būtiskākās problēmas ir inflācija, nodarbinātība, ekonomiskā situācija, veselība un drošība (Karnītis, 2006:13). 2006. gada SIA „Latvijas Fakti” iedzīvotāju aptaujā vēl aizvien nodarbinātība, inflācija, alga, veselības aprūpe un sociālā drošība minētas kā būtiskākās (Karnītis, 2006:9). Pievēršoties nodarbināto iedzīvotāju interesēm, par būtiskākajiem dzīves pašnovērtējuma faktoriem kļūst materiālā labklājība, ģimene un darbs (Hazāns, 2006: 257). Orbidāns un Vītiņa (2008:29) analīzē dažādu faktoru ietekmi uz apmierinātību ar dzīvi, iekļaujot arī personības un institucionālās vides aspektus. Autori secina, ka personiskajām īpašībām (pašapziņa, radošums, neatlaidība, u.c.) ir lielākā pozitīvā ietekme uz apmierinātību ar dzīvi, tomēr citu faktoru ietekmes vērtējums papildina augstāk minētos rezultātus. Apmierinātību pozitīvi ietekmē iespēja uzticēties apkārtējiem un sabiedrībai (sociālā drošība), ģimenes stāvoklis un izglītība.

Lai noteiktu dažādu sfēru ietekmi uz iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi, balstoties uz aptaujas datiem šajā pētījumā tika aplūkota korelācija starp katras atsevišķas faktora sfēras vērtējumu un kopējo apmierinātību ar dzīvi. Iegūtie rezultāti lielā mērā rod apstiprinājumu augstāk minētajiem rezultātiem (Eurobarometrs, 2004, 2005; Karnītis, 2006; Latvijas Fakti, 2006; Hazāns, 2006; Orbidāns un Vītiņa, 2008). Materiālā labklājība ir viens no būtiskākajiem dzīves kvalitātes aspektiem (korelācijas koeficients 0.411), tam seko drošība (0.281), ģimene (0.203), nodarbinātība (0.17) un izglītības iespējas (0.166).

Materiālā labklājība

Sabiedrībā Latvijā nereti izskan viedoklis, ka ekonomiskās labklājības līmenis valstī veicina iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi. Tiek spriests, ka lielāki ienākumi ir būtisks pamats augstākai apmierinātībai ar dzīves kvalitāti (Karnītis, 2006:23). Pasaules praksē daudzi pētījumi mūsdienās rod apstiprinājumu pārlicētibai, ka materiālās labklājības pieaugums ne vienmēr rada laimīgāku sabiedrību (Kīlis, 2007:10). Leijards (Layard) (2003) norāda uz neesošu vai ļoti vāju saikni starp pieaugošu IKP un laimi sabiedrībā. Šis apgalvojums guvis apstiprinājumu arī Latvijā (Orbidāns un Vītiņa, 2008:12).

Augstākais atalgojuma līmenis Latvijā ir Rīgā, kurai seko Kurzeme (šeit – Ventspils, Liepāja). Viszemākais, savukārt, tas ir Latgalē (šeit – Daugavpils, Rēzekne). Atalgojuma ziņā Latvijā iezīmējas būtiskas reģionālas atšķirības: Kurzemē atalgojums ir par 16% zemāks nekā Rīgā, kamēr Latgalē sasniedz tikai 63% no atalgojuma līmeņa Rīgā. Vidējā mēneša bruto darba alga Rīgā 2007. gadā bija 508 Ls. Arī atalgojuma pieauguma temps Rīgā bijis viens no straujākajiem, laikā no 1997. līdz 2007. gadam vidējam pieaugumam sastādot 14%. Tik pat straujš pieauguma temps vērojams arī Jelgavā un Liepājā, kamēr Latgales pilsētās tas ir zemāks, bet viszemākais – Ventspilī.

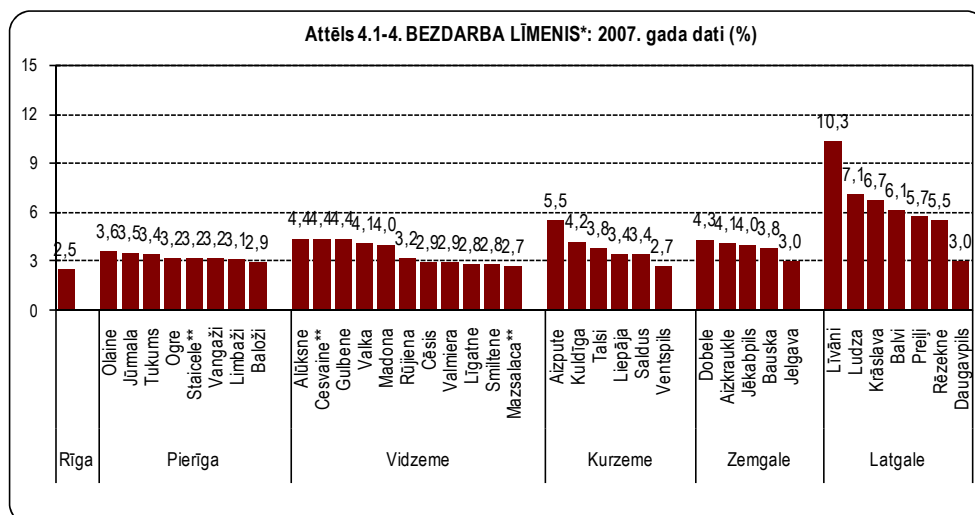
Saikne starp materiālo labklājību un iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi šajā pētījumā analizēta, balstoties uz datiem par iedzīvotāju ienākumiem (objektīvais rādītājs) un apmierinātību ar dzīvi (subjektīvais rādītājs). Labklājības ietekme tika precizēta, ņemot vērā arī iedzīvotāju apmierinātības ar ienākumiem vērtējumu (subjektīvais rādītājs). Rezultāti parāda pozitīvu saikni starp apmierinātību ar ienākumiem un apmierinātību ar dzīvi kopumā (korelācijas koeficients 0.411), taču nerod statistiski pamatotu saikni starp ienākumu līmeni un apmierinātību ar ienākumiem vai apmierinātību ar dzīvi kopumā. Visspilgtāk to apliecina piemēri Rīgā un Kurzemē, kur ienākumu līmenis ir augstāks nekā citviet Latvijā, taču iedzīvotāju apmierinātība ar ienākumiem – zemāka. Rezultātu var skaidrot dažādi: atalgojuma līmenis neatbilst faktiskajiem iedzīvotāju ienākumiem, tas neņem vērā nemonētāros ienākumus (piem., izaudzētā raža lauku dārzos) un papildu ienākumu avotus (piem., izcirstie meža īpašumi), atšķirīgu dzīves dārdzību dažādās dzīvesvietās, u.c. Iegūtā norāde ir būtiska politikas plānotājiem, jo parāda materiālās labklājības ietekmes sarežģītību uz iedzīvotāju apmierinātību.

Rūpes par labklājību valstī aktualizē arī pastāvošās reģionālās atšķirības. Pretēji iepriekš apgalvotajam, zemais atalgojuma līmenis Latgalē veicina iedzīvotāju neapmierinātību ar ienākumiem un dzīvi kopumā. Skaidrojumu tam var meklēt faktā, ka saikne starp ienākumiem un apmierinātību ar dzīvi pastāv līdz noteiktam ienākumu līmenim, pēc kura sasniegšanas materiālā labklājība vairs neveicina sabiedrības apmierinātību ar dzīvi (Diener un Seligman, 2004; Orbidāns un Vītiņa, 2008:20). Tomēr

līdz šī sliekšņa sasniegšanai ienākumu loma mēdz būt būtiska. Rādītāju nelineārā saistība mudina domāt, ka, iedzīvotāju ienākumi Latgalē pagaidām ir nepietiekami augsti, lai neietekmētu apmierinātību ar dzīvi. Arī salīdzinoši lēnāks ienākumu pieauguma temps nekā citviet Latvijā varētu mazināt iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi Latgalē.

Nodarbinātība

Iepriekšējos pētījumos izcelta darba nozīme Latvijas iedzīvotāju vērtību sistēmā un tā ietekme uz apmierinātību ar dzīvi (Hazāns, 2006; Karnītis, 2006; Orbidāns un Vītiņa, 2008). Starp iedzīvotājiem, kas pauž apmierinātību ar darbu, zems dzīves kvalitātes vērtējums nav sastopams (Hazāns, 2006:256). Stabils darbs vairo iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi, jo, pastāvot nedrošībai par darbu, iedzīvotāju apmierinātība ar dzīvi sarūk (Orbidāns & Vītiņa, 2008: 21). 2003. gada Eiropas dzīves kvalitātes apsekojumā Latvija ir vienīgā starp 28 valstīm, kur iedzīvotāju apmierinātība ar darbu ir augstāka, nekā ar citām dzīves jomām, pierādot, ka uz dažādu sfēru fona tieši darbs visspēcīgāk ietekmē iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi kopumā. Šis pētījums apliecina nodarbinātības pozitīvo ietekmi uz apmierinātību ar dzīvi kopumā. Pētījuma rezultāti parāda, ka labākas darba atrašanas izredzes (subjektīvais rādītājs) veicina iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi (subjektīvais rādītājs). Savukārt, darba atrašanas iespēju vērtējums vairumā gadījumu atbilst reālajām darba iespējām dzīvesvietā, jo pilsētās ar augstu bezdarba līmeni (objektīvais rādītājs) iespējas atrast darbu (subjektīvais rādītājs) tiek vērtētas negatīvi un otrādi. Tas liecina, ka bezdarba līmenis ir informatīvs un vērā ņemams rādītājs, skaidrojot iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi.

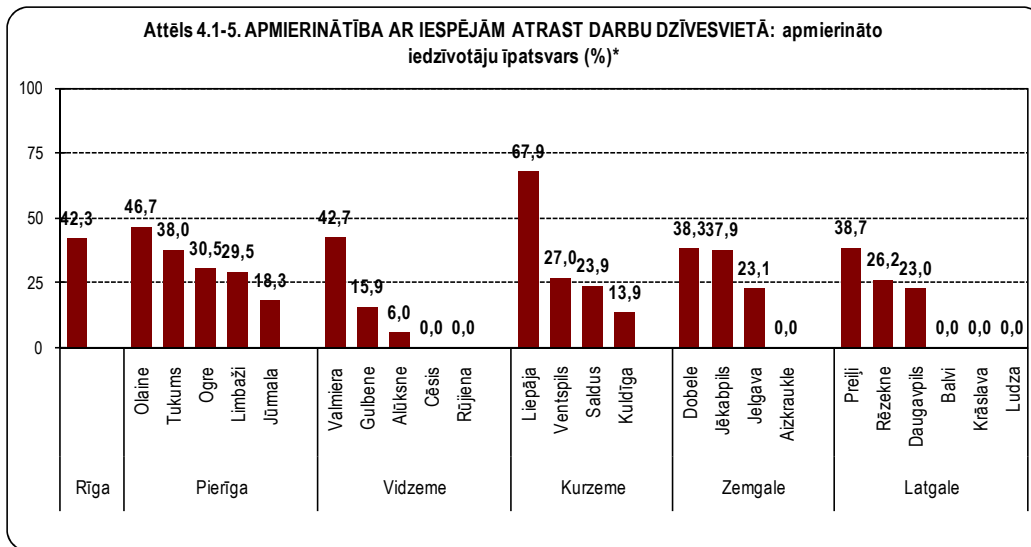

* Bezdarbnieku skaits darbspējas vecuma iedzīvotāju kopskaitā

**Pilsētas ar lauku teritoriju: Staiņele, Cesvaine, Mazsalaca

Augstākais bezdarba līmenis 2007. gadā Latvijā vērojams Latgalē (vidēji 6.3%). Īpaši augsts tas ir Līvānos (10.3%), Ludzā (7.1%), Krāslavā (6.7%), Balvos (6.1%). Arī Rēzeknē (5.7%) un Preiļos (5.5%) tas pārsniedz skaitliski vidējo līmeni Latvijā (3.7%). Vienīgi Daugavpilī bezdarba līmenis (3%) vērtējams kā zems ne vien reģiona, bet arī republikas mērogā. Tas mudina secināt, ka pilsētās ar skaitliski mazāku iedzīvotāju skaitu nodarbinātības problēmas saasinās. Kopš 1999. gada bezdarbs Latgalē sarucis visstraujāk Latvijā. Tātad bezdarbs šajā reģionā ir risināma problēma, ko apliecina arī straujākais sarukums tieši bezdarba ziņā problemātiskākajās pilsētās – Līvānos, Ludzā, Preiļos, Rēzeknē. Kopumā tomēr aptaujātie Latgales iedzīvotāji darba atrašanas iespējas vērtē pesimistiski. Dažādu reģiona pilsētu iedzīvotāji starpā vērojama vienprātība par darba atrašanas problemātiskumu. Galēji pesimistiski iespējas atrast darbu tiek vērtētas Ludzā, Krāslavā un Balvos, kur bezdarba līmenis ir augstākais. Šajās pilsētās 100% aptaujāto pauduši neapmierinātību ar darba atrašanas iespējām. Optimistiskāks vērtējums vērojams iedzīvotāju skaita ziņā lielākajās reģiona pilsētās – Daugavpilī (22.97% apmierināto) un Rēzeknē (26.24%).

Bezdarbs Zemgalē ir otrs augstākais aiz Latgales, un tas ir vienlīdz augsts visās pilsētās, izņemot Jelgavu (3.0%). Tomēr arī Zemgalē bezdarbs kopš 1999. gada ir būtiski krities. Kopumā iespējas atrast darbu Zemgalē tiek vērtētas kritiski; tikai 24.81% aptaujāto Zemgales pilsētu iedzīvotāji darba atrašanas iespējas vērtē apmierinoši. Interesanti, ka visnegatīvāk šādas iespējas vērtē Jelgavas iedzīvotāji, kur bezdarba līmenis ir zemākais reģionā.

*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

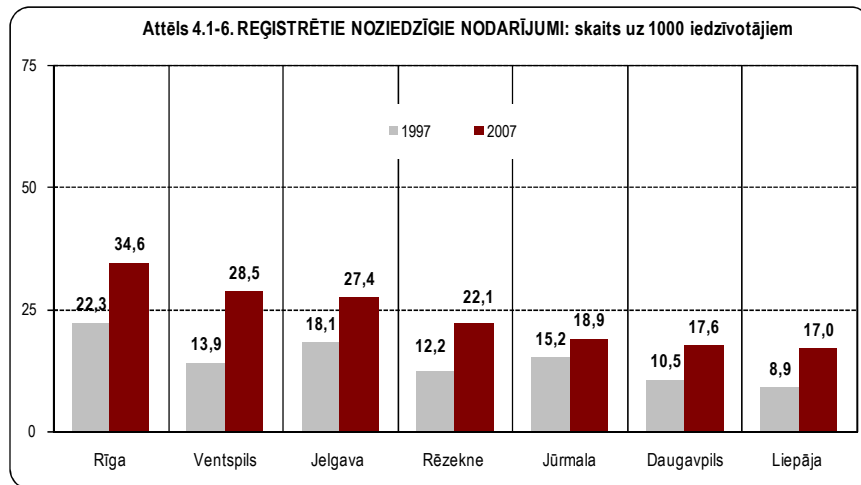
Pētījumā iekļautajās Vidzemes pilsētās bezdarba līmenis ir samērā vienmērīgs. Iedzīvotāju skaita ziņā mazākajās pilsētās bezdarba līmenis pārsniedz skaitliski vidējo Latvijā: Alūksne (4.4%), Cesvaine (4.4%), Gulbene (4.4%), Valka (4.1%), Madona (4%). Lielākajās pilsētās – Cēsis un Valmierā – bezdarba līmenis sastāda tikai 2.9%. Kopš 1999. gada visās pētījumā iekļautajās Vidzemes pilsētās bezdarba līmenis ir samazinājies, it īpaši kritiskākajās pilsētās bezdarba līmeņa ziņā – Cesvainē un Mazsalacā. Iespējas atrast darbu Vidzemē tiek vērtētas samērā pesimistiski, īpaši zemu tās vērtē Cēsu, Rūjienas, Gulbenes un Alūksnes iedzīvotāji. Izņemot Cēsis, šīm pilsētām arī raksturīgs augstākais bezdarba līmenis, kas apliecina saikni starp bezdarba līmeni un apmierinātību ar darba atrašanas iespējām.

Arī Kurzemē bezdarbs ir augstāks iedzīvotāju skaita ziņā ‘mazajās’ pilsētās: Aizpute (5.5%), Kuldīga (4.2%), Saldus (3.4%), Talsi (3.8%). Viszemākais tas ir Ventspilī (2.7%). Bezdarba līmenis Kurzemes pilsētās no 1999. līdz 2007. gadam ir krities. Īpaši straujš kritums bijis Aizputē un Liepājā, kur līdz pat 2004. gadam vērojams augstākais bezdarba līmenis reģionā. Kurzemē kopumā tikai nedaudz vairāk par trešdaļu iedzīvotāju darba atrašanas iespējas uzlūko pozitīvi. Vispesimistiskāk iespējas atrast darbu bērtē Kuldīgas un Saldus iedzīvotāji. Visapmierinātākie ar darba iespējām ir Liepājas iedzīvotāji, kur arī bezdarba līmenis ir zemākais reģionā, bet bezdarba līmeņa sarukums – straujākais.

Pierīgā un Rīgā ir zemākais bezdarba līmenis Latvijā. Pierīgas pilsētu ietvaros bezdarba līmenis ir samērā vienlīdzīgs, un kritums ir ievērojami lēnāks nekā citviet Latvijā. Rīgā 2007. gadā bezdarba līmenis bija 2.7%. Kopš 1999. gada absolūtos skaitļos tas samazinājies uz pusi. Republikas mērogā visapmierinātākie ar darba atrašanas iespējām ir tieši Rīgas iedzīvotāji (42.25%), kur arī bezdarba līmenis ir viszemākais. Pierīgas reģionā darba atrašanas iespējas optimistiski vērtē apmēram trešdaļa aptaujāto, un visapmierinātākie ir Olaines (46.68%) un Tukuma (37.95%) iedzīvotāji.

Drošība

Drošība ir būtisks faktors iedzīvotāju apmierinātības ar dzīvi veicināšanā, kā parāda ne vien šis, bet arī citi Latvijā veiktie pētījumi. Šajā pētījumā uzmanība vērsta iedzīvotāju fiziskajai drošībai, kamēr citos pētījumos nozīmīga izrādījies tieši sociālā drošība, t.i. iespēja uzticēties citiem un sabiedrībai kopumā.

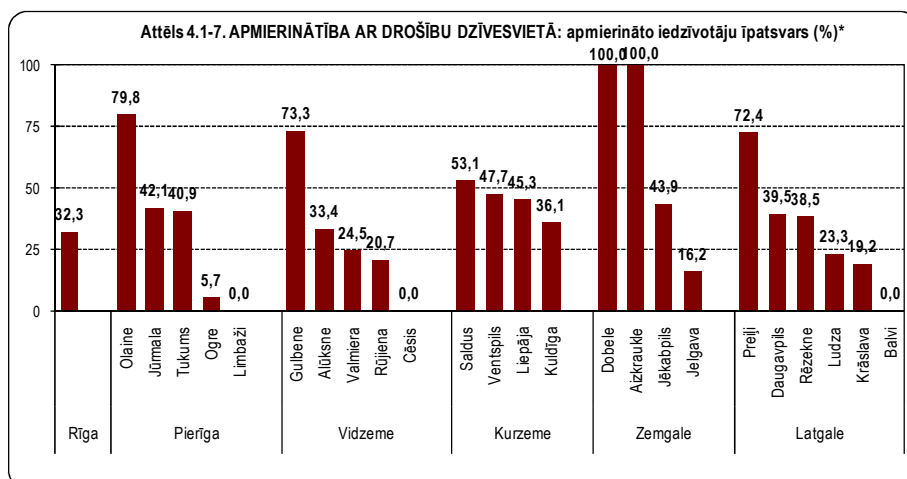

Statistikas dati par noziedzīgo nodarījumu līmeni Latvijā rāda, ka pēdējo 10 gadu laikā visās republikas mēroga pilsētās reģistrēto noziegumu skaits ir palielinājies. Pilsētu pozīcijas saglabājušās samērā nemainīgas, līderpozīcijas ieņemot Rīgai. Laikā no 1997. līdz 2007. gadam noziedzīgo nodarījumu skaits Rīgā pieaudzis par 55% (no 22.3 uz 34.6 nodarījumiem uz 1000 iedz.). Lai arī pieaugums nav konstants un atsevišķos gados vērojams arī kritums, tomēr Rīga saglabā līderpozīcijas.

2. vietu Latvijā noziedzīgo nodarījumu skaita ziņā ieņem Zemgale (Jelgava), kur 2007. gadā veikto noziegumu skaits sastāda 27.4 uz 1000 iedzīvotājiem, iezīmējot 52% pieaugumu kopš 1997. gada.

Noziedzības līmenis nav viennozīmīgi vērtējams Kurzemē, jo Ventspilī tas ir ļoti augsts (2007. gadā 28.5 nodarījumi uz 1000 iedz. un 2. vieta starp republikas nozīmes pilsētām), savukārt Liepājā – zemākais starp aplūkotajām pilsētām (17.0 uz 1000 iedz.). Abās pilsētās gan vērojama vienlīdz strauja izaugsme nodarījumu skaitā: no 1997. līdz 2007. gadam nodarījumu skaits Ventspilī pieauga par 105%, bet Liepājā – par 90%, kas ir augstākie rādītāji Latvijā.

Latgale objektīvi ir drošākais reģions Latvijā. Gan Rēzeknē, gan Daugavpilī ir viens no zemākajiem noziedzīgo nodarījumu skaitiem starp republikas mēroga pilsētām. Arī noziegumu skaita pieaugums abās pilsētās ir samērā zems, kas ļauj cerēt uz pozīciju saglabāšanu arī turpmāk.

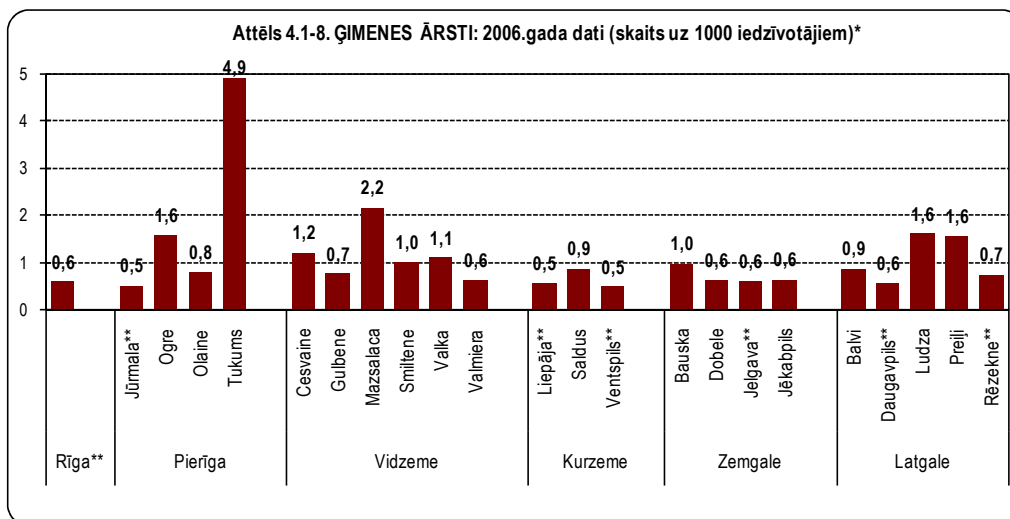

*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

Iedzīvotāju drošības sajūtas vērtējums dažādās Latvijas pilsētās ir krasi atšķirīgs. Reģiona ietvaros amplitūda apmierinātības novērtējumā mēdz pārsniegt pat 80% diapazonu. Nosacīti kā nedrošākās dzīvesvietas iedzīvotāju vērtējumā var izdalīt Vidzemi, Rīgu, Pierīgu un Latgali, bet kā drošākās – Zemgali un Kurzemi. Salīdzinot republikas mēroga pilsētas, visdrošāk jūtas Liepājas un Ventspils iedzīvotāji, savukārt visnedrošāk – Jelgavas un Rīgas. Pretēji sagaidāmajam šie dati neapliecina saikni starp noziedzības līmeni un iedzīvotāju drošības sajūtu. Tas var tikt skaidrots ar izvēlēto objektīvo drošības rādītāju – noziedzīgo nodarījumu līmeni, jo bez noziedzīgajiem nodarījumiem ir daudz cita veida ‘launumu’, kas potenciāli rada nedrošību iedzīvotājos, piemēram, ceļu satiksmes negadījumi, ekonomiska rakstura noziedzība, utt. Tāpat, rezultāti varētu liecināt, ka iedzīvotāju izpratne par drošību neietver fizisko drošību vien, bet līdzīgi kā citos pētījumos var tikt attiecināta arī uz sociālo drošību.

Veselība

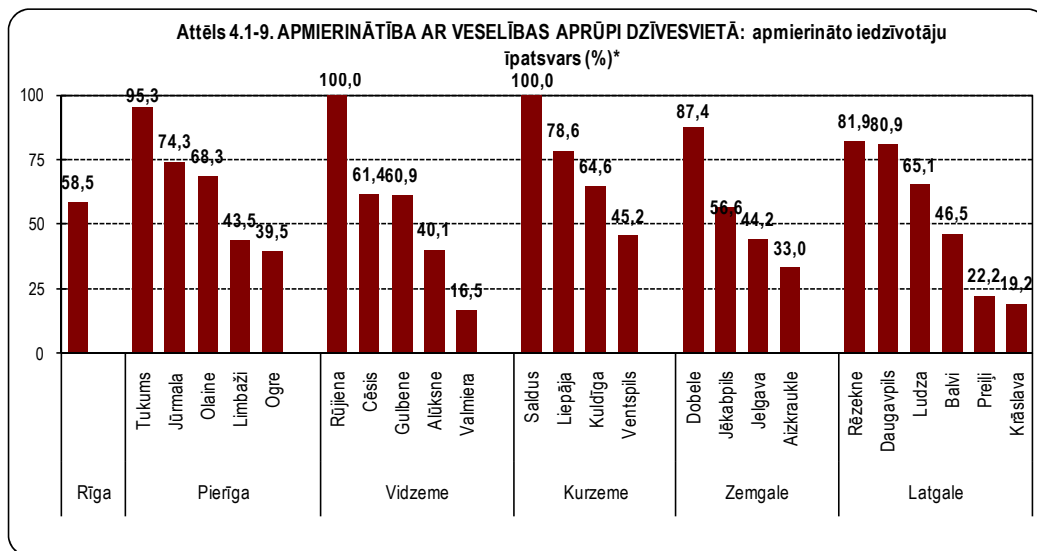
Līdzšinējos pētījumos parādīts, ka Latvijas iedzīvotāji apzinās veselības un dzīves kvalitātes ciešo saistību, tomēr uzskata veselību drīzāk par instrumentu dzīves kvalitātes nodrošināšanai, nevis tās būtisku sastāvdaļu (Bela-Krūmiņa et al: 2006). Šajā pētījumā izvēlētais objektīvais veselības aprūpes rādītājs ir ģimenes ārstu skaits pret iedzīvotāju skaitu. Lai izvērtētu šī rādītāja ietekmi, tas tika salīdzināts ar iedzīvotāju apmierinātību ar veselības aprūpes iespējām dzīvesvietā un apmierinātību ar dzīvi kopumā. Dati parāda, ka iedzīvotāju veselības aprūpes iespēju vērtējums ir pozitīvi saistīts ar iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi. Kopumā tomēr veselības aprūpes iespēju dzīvesvietā vērtējums ir mazāk spēcīgs aspekts apmierinātībai ar dzīvi kopumā nekā, piemēram, materiālā labklājība, nodarbinātība vai drošība. Ģimenes ārstu skaits uz iedzīvotāju skaitu, turpretim, izrādījies neinformatīvs rādītājs, jo pētījuma dati apliecina, ka ģimenes ārstu skaits nav tieši saistāms ar apmierinātību ar veselības aprūpi dzīvesvietā.

*Pašvaldību aptauja

**Par atzīmētajām pilsētām attēlā uzrādīti CSP sniegtie dati

Pat ja pirmajā mirklī ģimenes ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem dažādās pilsētās šķiet samērā vienlīdzīgs, atšķirības nedrīkst nenovērtēt. Visvairāk ģimenes ārstu uz 1000 iedzīvotājiem ir Tukumā (4.9), kamēr vismazāk – Jūrmalā, Liepājā un Ventspilī (0.5 uz 1000 iedz.). Tas nozīmē, ka Rēzeknē viens ģimenes ārsts apkalpo 490 pacientu, kamēr, piemēram, Liepājā – 2000. Šādi pārrēķinot šie skaitļi parāda būtisku atšķirību.

*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

Aplūkojot datus par pieejamo ģimenes ārstu skaitu, iedzīvotāju skaita ziņā mazākajās pilsētās vērojamas priekšrocības. Tomēr augstāks ģimenes ārstu skaits nenozīmē augstāku apmierinātību ar veselības aprūpi dzīvesvietā. Lai arī vidējais apmierinātības vērtējums ar veselības aprūpi dažādos reģionos ir samērā vienmērīgs, krāsas atšķirības iezīmējas starp dažādām pilsētām tieši reģionu ietvaros.

Latgalē, piemēram, visaugstāko apmierinātību ar veselības aprūpi pauž Rēzeknes un Daugavpils iedzīvotāji, kur ģimenes ārstu skaits ir zemāks nekā citās reģiona pilsētās. Vidzemē vieni no apmierinātākajiem ar veselības aprūpi ir Gulbenes iedzīvotāji, kur ģimenes ārstu skaits ir zemākais.

Salīdzinoši apmierināti ar veselības aprūpi dzīvesvietā ir arī Pierīgas pilsētu (64.19%) un Rīgas (58.45%) iedzīvotāji. 95.28% Tukuma iedzīvotāju ir apmierināti ar veselības aprūpes iespējām, Jūrmalā apmierināto īpatsvars ir 74.30%, tomēr šajās pilsētās ģimenes ārstu skaits pret iedzīvotāju skaitu ir krasi atšķirīgs. Vairāk neapmierināto ir Ogrē un Limbažos, kur apmierināti ir tikai attiecīgi 39.53% un 43.52% iedzīvotāju.

Kurzemē sastopami vismazāk ģimenes ārsti attiecībā pret iedzīvotāju skaitu, tomēr apmierinātība ar veselības aprūpi ir visaugstākā republikā. Īpaši apmierināti ir Saldus iedzīvotāji (100%), bet vismazāk – Ventspils (45.24%).

Zemgalē apmierinātākie ir Dobeles un Jēkabpils iedzīvotāji.

Lielākoties ģimenes ārstu skaits dažādās Latvijas pilsētās kopš 2000. gada ir pieaudzis. Tas pieaudzis visās republikas nozīmes pilsētās, izņemot Ventspili. Tomēr arī skaita pieaugums nav izšķirošs faktors iedzīvotāju apmierinātības ar veselības aprūpi dzīvesvietā novērtējumam.

Izglītība

2006. gadā veiktais dzīves kvalitātes pētījums rāda, ka visapmierinātākie ar dzīvi ir iedzīvotāji ar augstāko izglītību (Karnītis, 2006:21). Tiem seko iedzīvotāji, kuri ieguvuši tikai pamata izglītību. Savukārt tie, kas ieguvuši vidējo izglītību, ar dzīvi kopumā ir visneapmierinātākie. Orbidāns un Vītiņa (2008: 20) rod līdzīgu ainu izglītības ietekmei uz iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi:

iedzīvotāji ar augstāko izglītību ir salīdzinoši apmierinātākie ar dzīvi; tiem seko iedzīvotāji ar pamata izglītību; savukārt, viszemākā apmierinātība ar dzīvi ir doktora grādu un vidējo izglītības līmeni ieguvušajiem iedzīvotājiem.

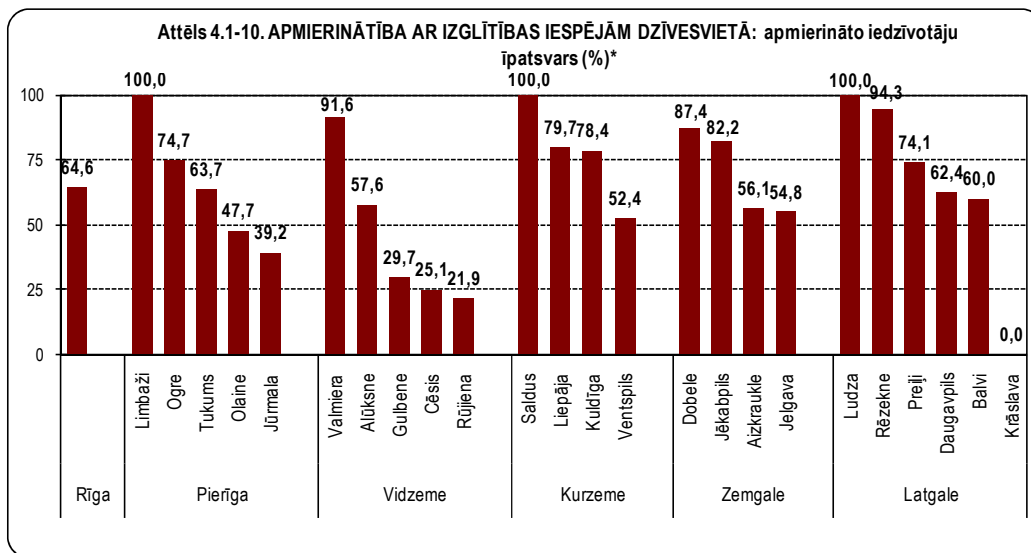
Šī pētījuma rezultāti tikai daļēji apliecina augstāk minētos rezultātus. Izglītības līmenis ir saistīts ar iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi kopumā, lai arī saikne ir vājāka, nekā, piemēram, materiālajai labklājībai un nodarbinātībai. Analizējot izglītības līmeņa ietekmi uz apmierinātību, šī pētījuma dati apliecina iepriekš gūtos rezultātus, ka iedzīvotāji ar augstāko izglītības līmeni kopumā ar dzīvi ir apmierinātākie. Pretēji iepriekšējiem pētījumiem neaplicinās pamata izglītības līmeņa pozitīvā saikne ar apmierinātību.

Lai neapstātos pie izglītības līmeņa vien, bet analizētu izglītības ietekmi uz dzīves kvalitāti dziļāk, pētījumā tika izvērtēta arī iedzīvotāju apmierinātība ar pieejamās izglītības iespējām. Dati liecina, ka izglītības iegūšanas iespēju vērtējums ietekmē apmierinātību ar dzīvi kopumā. Tas liecina, ka apmierinātību ar dzīvi nosaka ne vien esošā situācija, bet arī iedzīvotāju skatījumā pieejamās iespējas, kuras varētu tikt izmantotas nākotnē.

Tabula 4.1-3. Iegūtās izglītības līmenis lielākajās Latvijas pilsētās (%).

	Zemāka par pamata i.	Pamata i.	Vidējā i.	Bakalaurs	Maģistrs	Doktors
Rīga	1.38	18.92	52.77	23.20	3.28	0.44
Pierīga	3.00	23.70	54.12	17.63	1.52	0.03
Vidzeme	2.70	31.94	53.05	11.64	0.66	0.01
Kurzeme	4.70	30.49	49.82	14.32	0.68	0.00
Zemgale	4.05	25.53	54.85	14.02	1.55	0.00
Latgale	2.18	26.75	55.97	12.76	2.19	0.16

Statistikas dati parāda, ka Rīgas iedzīvotāju izglītības līmenis kopumā ir augstāks nekā citviet reģionos. Rīgā vērojams augstākais bakalaura, maģistra un doktorantūras studiju absolventu skaits. Gandrīz 27% Rīgas iedzīvotājiem ir augstākā izglītība. Pārējie reģioni krietni atpaliek no Rīgas. 2. vietā ierindojas Pierīgas pilsētas, taču augstākās izglītības līmenis tur kopumā sastāda tikai 19.18%, savukārt Kurzemē, Latgalē un Zemgalē – tikai ap 15%. Viszemākais augstāko izglītību ieguvušo iedzīvotāju īpatsvars ir Vidzemē (12.31%). Dati par augstāko izglītību attiecīgi liecina par iedzīvotāju ar pamata izglītību īpatsvaru. Augstākais tas ir Vidzemē, zemākais – Pierīgā un Rīgā. Dati apliecina, ka iegūtās izglītības līmenis diemžēl ir saistīts ar iedzīvotāju skaitu pilsētā – mazākajās pilsētās iegūtās izglītības līmenis ir zemāks. Tas liecina, ka izglītības ieguvē ģeogrāfiskajam attālumam un transporta iespējām varētu būt ietekme uz izglītības pieejamību.

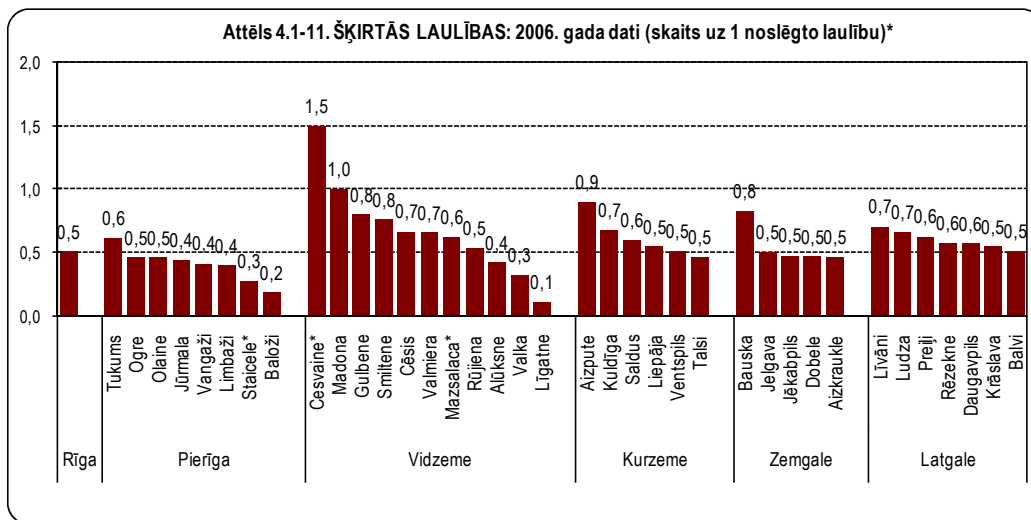
*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

Latvijas iedzīvotāju centieni pēc izglītības ir pretrunīgi. To apliecina, piemēram, Vidzemes pilsētu iedzīvotāji, kuri aptaujā paūz vislielāko neapmierinātību ar sasniegto izglītības līmeni (51.81% apmierināto) un viskritiskāk vērtē arī izglītības iespējas dzīvesvietā (45.17% apmierināto). Tai pat laikā visapmierinātākie ar iegūto izglītību ir Kurzemes iedzīvotāji, kuru izglītības līmenis vidēji ir tikai nedaudz augstāks kā Vidzemē. Kurzemes iedzīvotāji ir arī visapmierinātākie ar pieejamajām izglītības iespējām reģionā. Šīs tendences visspilgtāk izpaužas Saldus un Kuldīgas iedzīvotāju apmierinātības rādītājos, kamēr reģiona lielākajās pilsētās, kur arī izglītības iespējas ir plašākas - Ventspilī un Liepājā – novērtējums ir zemāks.

Ģimene

Attiecības ģimenē un ģimenes saišu stiprums būtiski ietekmē sabiedrības laimes sajūtu jeb apmierinātību ar dzīvi. Orbidāns un Vītiņa (2006:20) parāda, ka precētu, bet atsevišķi dzīvojošu pāru, kā arī šķirteņu un atraitņu vidū apmierinātības līmenis ar dzīvi ir ievērojami zemāks. Veiksmīga ģimenes dzīve nesniedz personīgus emocionālus ieguvumus vien. Noturīga ģimene nodrošina augstāku dzimstību, veic sociālās aizsardzības funkcijas, kā arī ģimenes ietvaros pieejamā materiālā atbalsta ietvaros veicina veselības un izglītības līmeni sabiedrībā (Karnītis, 2006:10). Ilgtermiņā ieguvums no stiprām ģimenes saitēm ir dažādu paaudžu interešu saliedēšana, kas ir kritisks faktors sabiedrības novecošanās apstākļos (ibid.).

Šajā pētījumā iezīmējas negatīva saikne starp izvēlēto objektīvo rādītāju – šķirto laulību skaitu un apmierinātību ar ģimeni. Tāpat šķirto laulību īpatsvars negatīvi ietekmē arī iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi. Dati par 2006. gadu rāda, ka Latvijā tiek šķirta katra otrā noslēgtā laulība (skaitliski vidējais rādītājs ir 0.5 šķirtās uz 1 slēgto laulību). Lielākoties reģionos un pilsētās šķirto laulību skaits attiecībā pret noslēgtajām laulībām laikā no 1997. līdz 2006. gadam ir krities. Tomēr vairākos reģionos vērojams arī šķirto laulību īpatsvara pieaugums, visizteiktāk – Pierīgā, Vidzemē un Latgalē. Neskatoties uz šiem datiem, iedzīvotāju apmierinātība ar ģimeni Latvijā visos reģionos un pētījumā iekļautajās pilsētās vērtējama kā augsta, apmierināto iedzīvotāju īpatsvaram visur pārsniedzot 80%. Starp citiem analizētajiem faktoriem tieši apmierinātība ar ģimeni izpelnās vislielāko vienprātību atbildēs.

*Pilsētas ar lauku teritoriju: Staicele, Cesvaine, Mazsalaca

Zemgales reģiona pilsētās raksturīga visaugstākā apmierinātība ar ģimeni (96.14% apmierināto). Gandrīz visās aptaujātajās Zemgales pilsētās iedzīvotāji ir 100% apmierināti ar savu ģimeni. Zemgalē vērojams viens no zemākajiem šķirto laulību īpatsvaram republikā (vidēji reģionā 0.5 šķirtas laulības uz 1 noslēgto). Aizkrauklē, Dobelē, Jelgavā un Jēkabpilī šķirto laulību skaits pret noslēgtajām atbilst skaitliski vidējam Latvijā (0.5). Izņēmums ir vienīgi Bauska, kur šķirto laulību skaits ir ievērojami augstāks (0.8). Jāuzsver arī, ka Zemgales reģions ir vienīgais, kurā šķirto laulību īpatsvars pēdējās dekādes laikā ir samazinājies.

Visaugstākais šķirto laulību īpatsvars sastopams Vidzemē. Vairākās Vidzemes pilsētās šķirto laulību skaits nereti pārsniedz noslēgto laulību īpatsvaru. Piemēram, Līgatnē 2001. un 2005. gados uz 1 noslēgto laulību tika šķirtas vairāk nekā 2 laulības; Cesvainē 2001. un 2006. tika šķirtas 1.5 laulības uz 1 noslēgto laulību. Šķiršanās rādītāji, kas pārsniedz noslēgto laulību skaitu, vērojami gandrīz visās Vidzemes pilsētās – Valkā, Rūjienā, Madonā, Cēsīs, arī Alūksnē. Kopumā Vidzemes pilsētās raksturīga viszemākā apmierinātība ar ģimeni (83.97% apmierināto). Apmierinātība ir augstāka tajās pilsētās, kur šķirto laulību īpatsvars ir zemāks – Valmierā (83.14%), Alūksnē (100%).

Viszemākais šķirto laulību īpatsvars Latvijā vērojams Pierīgas pilsētās (vidēji 0.4). Lielākajā daļā Pierīgas pilsētu šķirto laulību īpatsvars pēdējās dekādes laikā ir samazinājies (Baložos, Jūrmalā, Ogrē, Olainē, Limbažos), kamēr citās palielinājies (Staicele, Tukums, Vangaži). Apmierinātību ar ģimeni Pierīgā vidēji pauž 92.01% iedzīvotāju. Augstāka apmierinātība ar ģimeni iezīmējas tajās pilsētās, kur šķirto laulību īpatsvars pret noslēgtajām ir zemāks – Jūrmalā (93.79%), Limbažos (100%). Latgalē kopumā šķirto laulību īpatsvars (0.6) ir augstāks nekā skaitliski vidējais Latvijā, tomēr tas tikai retos gadījumos pārsniedz slēgto laulību skaitu. Šķirto laulību īpatsvars ir samērā stabils un vienmērīgs starp dažādām pilsētām. Būtiski pēdējās dekādes laikā tas pieaudzis vienīgi Līvānos, kamēr citās pilsētās reģionā saglabājies nemainīgs. Latgalē 94.26% aptaujāto iedzīvotāju pauž apmierinātību ar ģimeni.

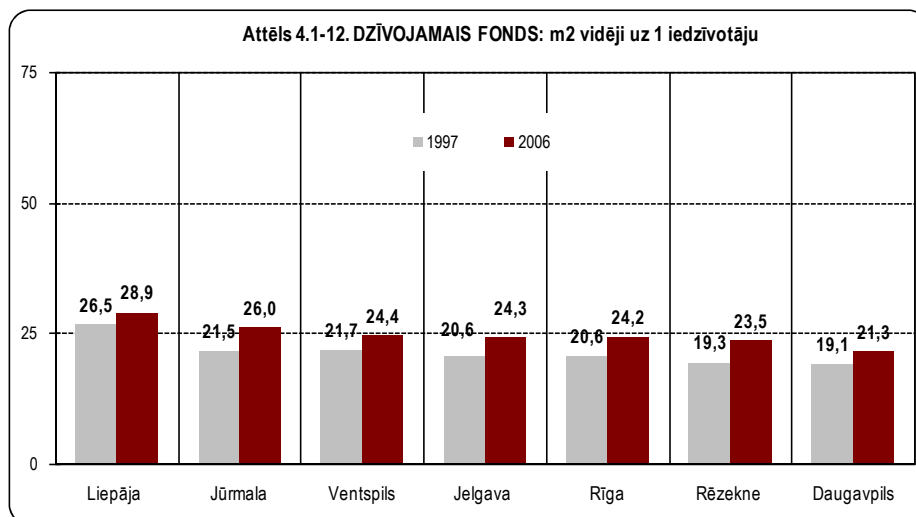
Kurzemē situācija šķirto laulību ziņā ir līdzīga Latgalei. Šķirto laulību īpatsvara izmaiņas ir nelielas, un arī gadījumi, kad šķirto laulību skaits pārsniedz noslēgto laulību skaitu, ir samērā reti. Visbūtiskāk šķirto laulību īpatsvars laikā no 1997. gada ir samazinājies Liepājā. Ar ģimeni apmierinātākie iedzīvotāji Kurzemē sastopami Saldū (100%) un lielākajās reģiona pilsētās – Ventspilī un Liepājā (virs 90%).

Salīdzinājumā ar citām pilsētām Rīgā vērojama stabila tendence šķirto laulību īpatsvaram samazināties. Tomēr Rīgā raksturīga otrā zemākā apmierinātība ar ģimeni - 86.38% iedzīvotāju pauž apmierinātību ar ģimeni, kas ir nedaudz zem skaitliski vidējā rādītāja Latvijā (90.98%).

Mājoklis

Orbidāns un Vītiņa (2008:20) analizē mājokļa platības ietekmi uz sabiedrības apmierinātību ar dzīvi un rod pozitīvu asociāciju, t.i. iedzīvotāju apmierinātības ar dzīvi līmeni būtiski uzlabo lielāka mājokļa platība.

Šajā pētījumā mājokļa platības ietekme (objektīvais rādītājs) uz iedzīvotāju apmierinātību ar mājokli (subjektīvais rādītājs) rod vāju saistību. Tā vērojama tikai dažos reģionos – Latgalē un Rīgā, kur pieejamā mājokļa platība un apmierinātība ar mājokli ir zemas, un Kurzemē, kur mājokļa platība un apmierinātība ir augstas. Toties nepārprotami iezīmējas saikne starp apmierinātību ar mājokli un iedzīvotāju skaitu pilsētā – apmierinātība ar mājokli ir augstāka iedzīvotāju ziņā mazākās pilsētās, kamēr republikas nozīmes pilsētās apmierināto ir ievērojami mazāk. Tas varētu būt skaidrojams ar atšķirībām lielpilsētu un mazpilsētu mājokļu tipos – mazpilsētās iedzīvotāji lielākoties dzīvo privātmājās, kamēr lielākās pilsētās – daudzdzīvokļu namos.

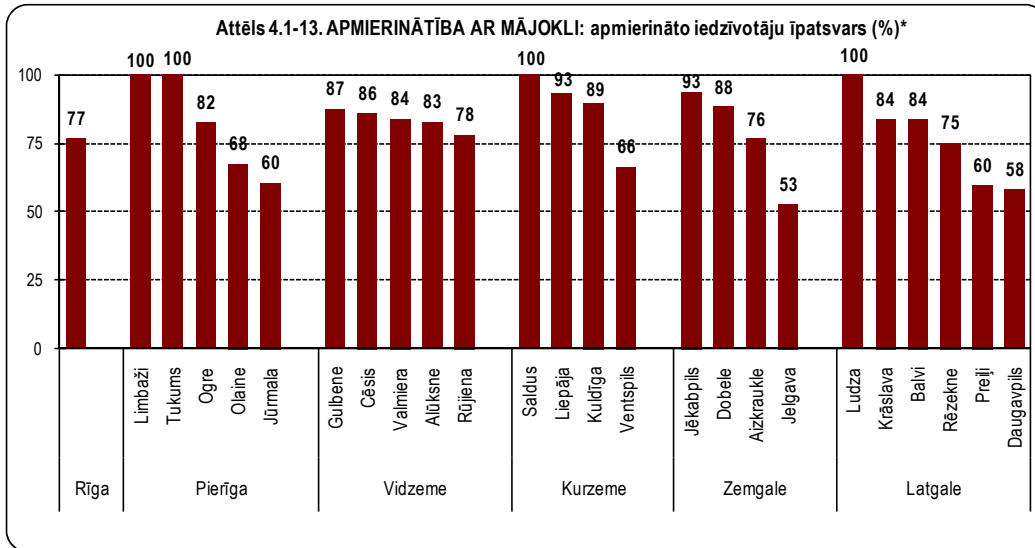
Iedzīvotāju apmierinātība ar mājokli Latvijā kopumā vērtējama kā augsta. Analizējot atsevišķas pilsētas, vērtējumi ir atšķirīgi pat viena reģiona ietvaros. Visapmierinātākie ar mājokli ir Kurzemes iedzīvotāji, it īpaši Saldū (100%), Liepājā (92.82%) un Kuldīgā (89.22%). Vismazāk apmierināti ir Ventspils iedzīvotāji (66.41%). Arī dzīvojamais fonds jau kopš 1997. gada izteikts m² platībā uz vienu iedzīvotāju visattīstītākais ir Kurzemē. Piemēram, Liepājā tas sastāda 28.9 m², savukārt Ventspilī – tikai 24.4 m². Liepājā dzīvojamā platība uz vienu iedzīvotāju pēdējo 10 gadu laikā ir mēreni, taču konstanti pieaugusi, kas, iespējams, pamato augsto iedzīvotāju apmierinātību. Savukārt Ventspilī pieaugums vērojams tikai pēdējo 5 gadu laikā.

Arī Jūrmalā dzīvojamais fonds uz vienu iedzīvotāju ir salīdzinoši virs vidējā, un izaugsmes ziņā tas ir augstākais starp aplūkotajām republikas mēroga pilsētām, nedaudz pārsniedzot 2% gadā. Tomēr Jūrmalas iedzīvotāji ar mājokļiem ir vieni no neapmierinātākajiem visā republikā. Minot citas Pierīgas pilsētas, salīdzinoši zema apmierinātība ar mājokli ir arī Olainē (67.54%), kamēr Limbažos un Tukumā tā sasniedz 100%.

Visšaurākā dzīvojamā platība uz vienu iedzīvotāju ir Latgalē. Daugavpils it īpaši ievērojami atpaliek no citām lielajām pilsētām. Arī dzīvojamā fonda izaugsme Daugavpilī pēdējo 10 gadu laikā bijusi viszemākā. Latgales iedzīvotāji kopumā pauž vislielāko

neapmierinātību ar mājokli. Daugavpilī tikai nedaudz vairāk par pusi iedzīvotājiem pauž apmierinātību ar mājokli (58.14%), Rēzeknē – 74.99%.

Salīdzinoši neapmierināti ar mājokli ir arī Rīgas iedzīvotāji (76.3%). Dati par pieejamo dzīvojamo platību tik tiešām Rīgā ir vieni no zemākajiem.

*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

Vidzemē iedzīvotāji kopumā ir apmierināti ar mājokli. Šeit vērtējums ir krietni viendabīgāks nekā citos reģionos. Visās aptaujātajās pilsētās apmierinātības līmenis ir 78-88% robežās. Visapmierinātākie Vidzemē ir Gulbenes un Cēsu iedzīvotāji, taču arī Alūksnē ir Valmierā apmierinātība ar mājokli ir gandrīz tikpat augsta.

Kultūra un izklaide

Orbidāns un Vītiņa (2008:13) parāda, ka izklaides iespējām ir ievērojama ietekme uz sabiedrības apmierinātību ar dzīvi. Arī šajā pētījumā iedzīvotāji tika aicināti novērtēt kultūras un izklaides iespējas dzīvesvietā, meklējot vērtējuma ietekmi uz apmierinātību ar dzīvi kopumā. Dati parāda minimālu saistību starp šiem diviem vērtējumiem, kas ir pretrunā Orbidāna un Vītiņas slēdzienam.

Kultūras un izklaides resursi var tikt aplūkoti 3 dažādās dimensijās: 1) var analizēt kultūras un izklaides resursu klāstu, 2) to pieejamību iedzīvotājiem (t.i. resursu skaitu pretstatā iedzīvotāju skaitam), kā arī 3) izvēles iespējas konkrēta resursa ietvaros. Datu apkopojums par pieejamo resursu klāstu – kultūras namiem, teātriem, kino teātriem, muzejiem, sporta objektiem un bibliotēkām – apliecina, ka tikai 3 no 7 republikas mēroga pilsētām pieejams plašs resursu klāsts (4. Tabula). Tās ir Rīga, Daugavpils un Liepāja. Kultūras un tautas nami, bibliotēkas, muzeji un sporta objekti ir pieejami visās no aplūkotajām pilsētām, kamēr visretāk sastopami ir teātri un vēl retāk – kino teātri. No pieejamības viedokļa visapmierinātākajiem būtu jābūt Jūrmalas, Ventspils un Rēzeknes iedzīvotājiem, jo šajās pilsētās pieejams visvairāk dažādu kultūras un izklaides resursu pretstatā iedzīvotāju skaitam, piemēram, visvairāk bibliotēku, sporta objektu, muzeju u.c. Izvēles iespēju ziņā konkrētā resursa ietvaros nenoliedzami ieguvēji ir Rīgas iedzīvotāji, kuriem pieejami visvairāk teātru, kino teātru, u.c. resursu, pat, ja to skaits pretstatā iedzīvotāju daudzumam ir zemāks, nekā citās republikas pilsētās.

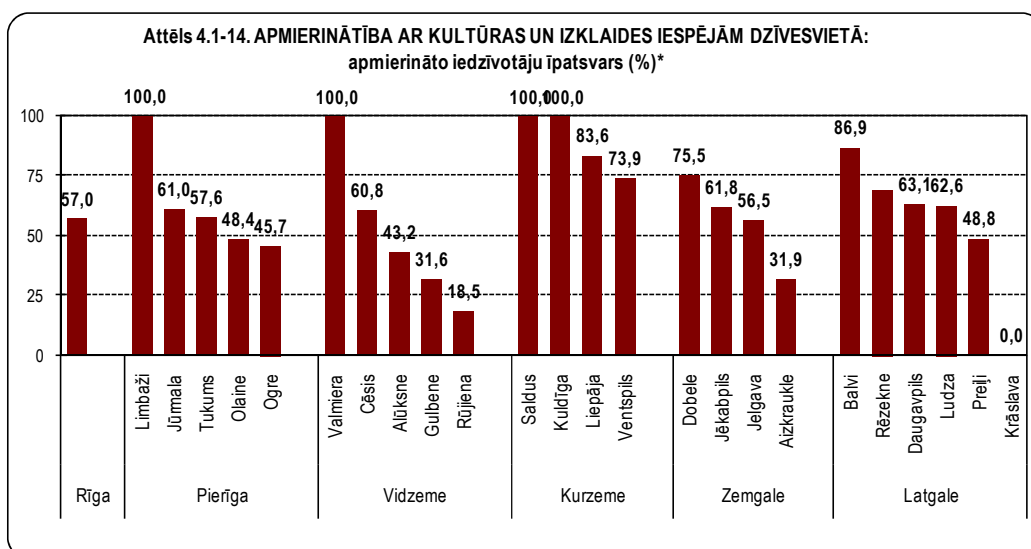
Skatoties laika griezumā, kultūras un tautas namu skaitam kopš 1997. gada gandrīz visās aplūkotajās pilsētās ir tendence samazināties, izņemot Jūrmalu un Rēzekni. Savukārt, tieši šajās abās pilsētās nu jau vairākus gadus iedzīvotājiem nav pieejams kino. Pārējās pilsētās kino teātru skaits palicis nemainīgs. Arī teātru skaits nav mainījies. Turpretim, aizvien samazinās bibliotēku skaits.

Tabula 4.1-4. Kultūras un izklaides iespējas lielākajās Latvijas pilsētās 2006. Gadā (skaits uz 1000 iedzīvotājiem).

Pilsēta	Kultūras, tautas nami	Bibliotēkas	Teātri	Kino	Sporta objekti	Muzeji
Rīga	0.02	0.07	0.01	0.01	0.8	0.05
Daugavpils	0.05	0.07	0.01	0.01	0.9	0.01
Jelgava	0.02	0.08	0	0.02	0.8	0.03
Jūrmala	0.05	0.16	0	0	1.2	0.07
Liepāja	0.02	0.10	0.01	0.01	1.0	0.01
Rēzekne	0.05	0.11	0	0	1.1	0.03
Ventspils	0.02	0.11	0	0.02	1.2	0.03
Valmiera	n/a	n/a	0.04	n/a	n/a	0.04

Iedzīvotāju apmierinātība ar kultūras un izklaides iespējām dzīvesvietā gan reģionu, gan pilsētu starpā ir samērā atšķirīga. Visapmierinātākie ar kultūras un izklaides iespējām ir Kurzemes iedzīvotāji Saldū un Kuldīgā (100% apmierināto). Arī starp Pierīgas pilsētām visaugstāko apmierinātību tiek pausta Limbažos (100%), kamēr Jūrmalā ir tikai 60.99% apmierināto. Rīga, kur izvēles ziņā kultūras un izklaides iespējas ir visplašākās, apmierinātību ar tām pauž tikai nedaudz vairāk kā puse jeb 57% iedzīvotāju. Šo faktu, pirmkārt, varētu skaidrot atšķirīga terminu ‘kultūra’ un ‘izklaide’ izpratne iedzīvotāju starpā. Piemēram, arī TV var tikt uzskatīts par kultūras vai izklaides resursu. Par termina plašo interpretāciju liecina arī pretrunīgie dati starp dažādām pilsētām. Otrkārt, nosacīti pastāv arī atšķirības starp pieejamām kultūras un izklaides iespējām lielās pilsētās (piem., kino, koncerts, teātris, restorāns, naktsklubs) un lauku pilsētām (piem., pašdarbības teātris, puķu audzēšana, makšķerēšana, medības, pastaigas brīvā dabā, utt.).

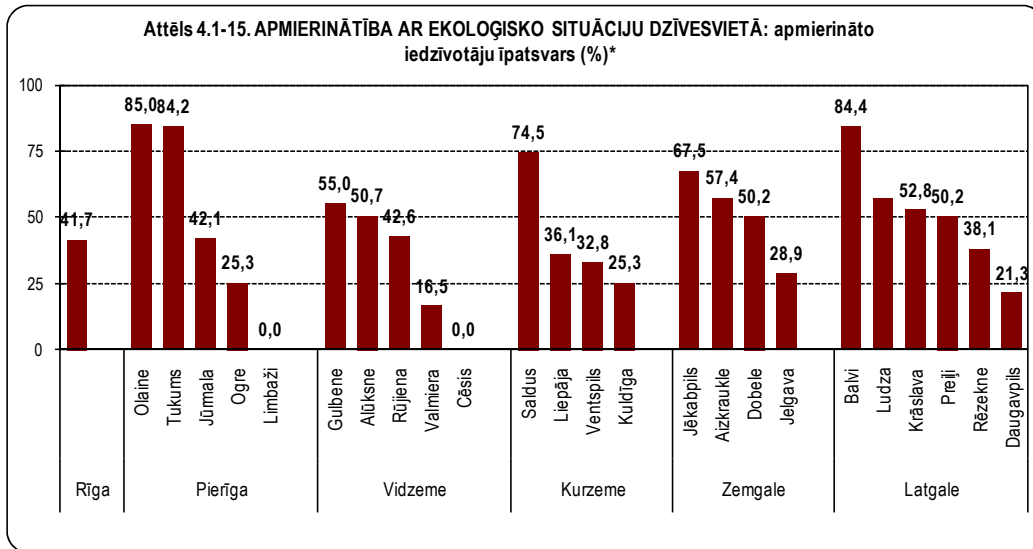
Ja Rīgā un Kurzemes reģionā (piem., Liepājā) apmierinātība neatspoguļo pieejamās plašās kultūras un izklaides iespējas, tad Vidzemē, savukārt, iezīmējas tendence, ka pilsētās ar lielāku iedzīvotāju skaitu apmierinātība ir augstāka. Piemēram, Valmierā 100% aptaujāto pauž apmierinātību ar pieejamām izklaides un kultūras iespējām. Arī Cēsis apmierināto īpatsvars pārsniedz 60%. Savukārt, Rūjienā un Gulbenē tie sastāda attiecīgi tikai 18.46% un 31.57%.

*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

Vide

Datu ierobežotības dēļ vides faktora apskatā izmantoti tikai subjektīvie dati no iedzīvotāju aptaujas. Šajā pētījumā dati neuzrāda saikni starp iedzīvotāju apmierinātību ar ekoloģisko situāciju dzīvesvietā un apmierinātību ar dzīvi kopumā.

*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

Lai arī dažādās pilsētās iedzīvotāju apmierinātība ar ekoloģisko situāciju dzīvesvietā krasi atšķiras, tomēr iezīmējas tendence, ka iedzīvotāju skaita ziņā lielāku pilsētu iedzīvotājiem raksturīga lielāka neapmierinātība. Piemēram, Vidzemē, kurā vērojams viszemākais vērtējums apmierinātībai ar ekoloģisko situāciju (vidēji 32.96% apmierināto), būtiski izceļas Valmierā (tikai 16.48% apmierināto) un Cēsis (0% apmierināto), kamēr citās pilsētās – Alūksnē, Gulbenē un Rūjienā – gandrīz puse iedzīvotāju ar ekoloģisko situāciju ir apmierināti.

Otrs zemākais apmierinātības līmenis vērojams starp Rīgas iedzīvotājiem (41.7% apmierināto), tomēr tas tikai nedaudz atpaliek no Kurzemes vidējā (42.17%). Īpaši zema apmierinātība ar ekoloģisko situāciju Kurzemē ir starp Kuldīgas iedzīvotājiem (25.27%), taču tāpat vērojama arī lielākajās reģiona pilsētās – Liepājā (36.1%) un Ventspilī (32.78%) kamēr visapmierinātākie – Saldū (74.51%).

Krasas atšķirības iezīmējas arī Pierīgas pilsētu iedzīvotāju vērtējumos. Piemēram, Olainē un Tukumā gandrīz 90% aptaujāto pauž apmierinātību ar ekoloģisko situāciju, kamēr Ogrē – tikai 25.5% un Limbažos – 0%.

Visapmierinātākie ar ekoloģisko situāciju dzīvesvietā ir Latgales un Zemgales pilsētu iedzīvotāji, kur aptuveni puse aptaujāto pauž pozitīvu vērtējumu. Salīdzinoši negatīvāku vērtējumu saņem vienīgi reģionu lielākās pilsētas – Jelgava (28.78%), Daugavpils (21.26%) un Rēzekne (38.05%).

4.1.3. Secinājumi

Dzīves kvalitāte un reģionālā attīstība Latvijā

Pētījuma dati parāda, ka vislielākā ieteikme uz iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi kopumā ir materiālajai labklājībai, drošībai, ģimenei un nodarbinātībai.

Materiālās labklājības ziņā lielākās priekšrocības viennozīmīgi bauda Rīgas iedzīvotāji. Atalgojuma līmenis šobrīd Rīgā ir augstākais republikā, un tā izaugsme bijusi straujākā pēdējo 10 gadu laikā. Aiz rīdziniekiem ierindojas Kurzeme – Ventspils un

Liepājas iedzīvotāji, savukārt zemākais atalgojums sastopams Latgales pilsētās. Atalgojuma straujā dinamika tomēr neizslēdz attīstības kādā no reģioniem vai pilsētām. To apliecina arī izmaiņas pilsētu pozīcijās. Piemēram, Ventspils līdz pat 2004. gadam ieņēma pirmo vietu republikā atalgojuma līmeņa ziņā. Šeit būtiski uzsvērt pētījumā gūto rezultātu, ka iedzīvotāju apmierinātību ar ienākumiem nenosaka atalgojuma līmenis vien. To skar dzīves dārdzība, iespējas gūt nemonetārus labumus, papildus ienākumus, kā arī dažādi personīgi motīvi (radošās intereses, u.c.). Tādejādi, iespējas veicināt iedzīvotāju apmierinātību skar ne vien rūpes par darba devēju piesaisti un darba vietu izveidi, bet arī citas sfēras.

Arī nodarbinātības iespējas pilsētā būtiski ietekmē iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi un dzīvesvietu. Rezultāti rāda, ka iedzīvotāju darba atrašanas iespēju vērtējums vairumā gadījumu atbilst reālajām darba iespējām pilsētā, t.i. pilsētās ar augstu bezdarba līmeni iespējas atrast darbu tiek vērtētas negatīvi un otrādi. To parāda dati par Latgales, Kurzemes pilsētām un Rīgu. Salīdzinājumā ar 1999. gadu bezdarba līmenis sarucis visās pētījumā iekļautajās Latvijas pilsētās. Atbalsts nodarbinātības veidošanā būtu nozīmīgs instruments reģionālās attīstības plānotājiem.

Drošības ziņā objektīvi Rīga ieņem pēdējo vietu starp republikas nozīmes pilsētām (t.i. Rīgā noziedzīgo nodarījumu līmenis ir augstākais); tai seko Ventspils un Jelgava. Vismazāk noziedzīgo nodarījumu notiek Liepājā un Daugavpilī. Subjektīvi visdrošāk jūtas Liepājas un Ventspils iedzīvotāji, visapdraudētāk – Rīgas un Jelgavas. Dati liecina, ka iedzīvotāju drošība nav atkarīga no noziedzīgo nodarījumu skaita vien. Iespējams, to ietekmē iespējas uzticēties citiem, sabiedrībai, valsts pārvaldei (Orbidāns & Vītiņa, 2008; Karnītis: 2006), kā arī cita veida noziegumi (piem., ceļa negadījumi, krāpniecība, utt.).

Ģimene ir nozīmīgs faktors apmierinātības ar dzīvi sasniegšanā. Rezultāti rāda, ka visaugstākā apmierinātība ar ģimeni raksturīga Zemgales pilsētu iedzīvotājiem, kamēr zemākā – Vidzemes. Apmierinātību pamato šķirto laulību īpatsvars pret noslēgtajām laulībām, kas visās Zemgales pilsētās pēdējo 10 gadu laikā sarucis, bet Vidzemē pieaudzis salīdzinoši visvairāk pilsētās. Ieguldot rūpes ģimenes kopējās labklājības veicināšanā pilsētām iespējams uzlabot iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi.

Lai arī iedzīvotāju skaitam pilsētās šajā pētījumā nepierādās tieša saistība ar apmierinātību ar dzīvi, tomēr atsevišķas faktoru sfēras ir jūtīgas attiecībā pret iedzīvotāju skaitu. Piemēram, bezdarba līmenis ir zemāks pilsētās ar lielāku iedzīvotāju skaitu, kas veicina apmierinātību ne vien ar darba iespējām, bet arī dzīvi kopumā. Līdzīgi arī apmierinātība ar veselības aprūpes iespējām ir augstāka iedzīvotāju skaita ziņā lielajās pilsētās. Arī izglītības līmenis ir augstāks lielākās pilsētās, veicinot apmierinātību.

Fakts, ka saikne starp pilsētas lielumu un līdz ar to resursu pieejamību un dažādību ietekmē dzīves kvalitāti netieši norāda uz to, ka iedzīvotāji apmierinātību ar dzīvi un dzīves kvalitāti nesaista vienīgi ar dzīvesvietu. To pamato arī šajā pētījumā rastie rezultāti, ka apmierinātība ar dzīvesvietu gandrīz visās pētījumā iekļautajās pilsētās tiek vērtēta augstāk nekā apmierinātība ar dzīves kvalitāti. Kamēr daudzi dzīves kvalitātes aspekti sakņojas un ir atkarīgi tieši no apstākļiem dzīvesvietā, lielu lomu apmierinātībā spēlē arī apstākļu subjektīvā uztvere.

Subjektīvās uztveres nozīmīgumu pētījumā apliecina ar tas, ka vairāki objektīvie rādītāji izrādījušies nepietiekoši informatīvi. Piemēram, ienākumu līmenis nav pietiekami informatīvs rādītājs iedzīvotāju apmierinātībai ar ienākumiem. Veselības aprūpes jomā ģimenes ārstu skaits nepauž iedzīvotāju apmierinātības līmeni ar pieejamo veselības aprūpi dzīvesvietā. Tāpat arī

noziedzīgo nodarījumu līmenis neatspoguļo iedzīvotāju drošības sajūtu. Citi objektīvie rādītāji izrādījušies informatīvi: šķirto laulību skaits negatīvi ietekmē apmierinātību ar ģimeni un dzīvi kopumā, bezdarba līmenis attiecīgi parāda apmierinātību ar darba iespējām un dzīvi kopumā.

Jāpiebilst, ka iedzīvotāju apmierinātību ietekmē ne vien patreizējā situācija, bet arī nākotnes iespēju novērtējums. Visspilgtāk to ilustrē fakts, ka apmierinātību ar dzīvi daudz spēcīgāk ietekmē izglītības iespējas dzīvesvietā, nekā, piemēram, jau sasniegtais izglītības līmenis.

Dzīves kvalitāte un policentriskā attīstība

Dzīves kvalitātes faktora rādītāju analīze mudina domāt, ka iespējas plānot vidi ar augstas dzīves kvalitātes sasniegšanai būtiskiem priekšnosacījumiem ir ne vienā vien Latvijas reģionā un pilsētā. Objektīvie rādītāji par materiālo labklājību un nodarbinātību pirmajā vietā izceļ Rīgu. Rādītāju straujā dinamika norāda uz augstu attīstības potenciālu arī reģionos un citās republikas pilsētās. Gan atalgojuma izaugsme, gan bezdarba līmeņa samazināšanās jau šobrīd citās pilsētās ir augstākas nekā Rīgā. Īpaši labus rezultātus šajā ziņā uzrāda Liepāja, Jelgava, Rēzekne un Daugavpils. Reģionālās attīstības potenciāla vērtējumu paaugstina arī iedzīvotāju subjektīvais viedoklis, kas izpaužas samērā vienlīdzīgā iedzīvotāju apmierinātības ar dzīvi vērtējumā dažādos reģionos Latvijā. Pie tam rādītāju attīstības dinamika apliecina, ka būtiskus uzlabojumus dzīves apstākļos iespējams sasniegt ne vien ilgtermiņā, bet arī dažu gadu laikā.

Apmierinātība ar dzīvi un dzīvesvietu var tikt analizēta arī netieši, aplūkojot datus par iedzīvotāju migrācijas vēlmēm. Pētījuma dati rāda, ka vairāk kā 90% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju vēlas palikt uz dzīvi Latvijā. Visizteiktāk šādu viedokli pauž Vidzemes (94.87%) un Kurzemes (93.80%) pilsētu iedzīvotāji. 70-80% no aptaujātajiem Vidzemes un Kurzemes iedzīvotājiem nevēlas mainīt patreizējo dzīvesvietu arī Latvijas ietvaros.

Tabula 4.1-5. Iedzīvotāju īpatsvars, kas vēlas dzīvot Latvijā un patreizējā dzīvesvietā (%).

	Grib dzīvot Latvijā	Grib dzīvot patreizējā dzīvesvietā
Rīga	89.80	70.41
Pierīga	90.49	71.01
Vidzeme	94.87	69.43
Kurzeme	93.80	77.50
Zemgale	91.98	67.42
Latgale	89.20	62.62

Starp tiem, kas vēlētos mainīt dzīvesvietu republikas ietvaros, kā iekārotākā dzīvesvieta minēta Rīga. Tai seko Valmiera, Ventspils un Jūrmala (6. Tabula). Rīdziniekiem visiekārotākā dzīvesvieta būtu Jūrmala, Rīgas rajons vai Pierīga. Savukārt, pārcelties vēlošie Pierīgas iedzīvotāji vislabprātāk pārceltos uz Rīgu, kamēr arī Ventspils, Valmiera, Jūrmala, Sigulda un Rīgas rajons ir salīdzinoši bieži sastopamas atbildes. Visvairāk vidzemnieku vēlētos dzīvot Valmierā, kamēr otro vietu ieņem Rīga, kam seko Cēsis un Sigulda. Kurzemniekiem gandrīz vienlīdz populāras dzīvesvietas ir Rīga, Ventspils un Liepāja. Savukārt, Zemgalē – populārākā ir Rīga, daļa iedzīvotāju apsver arī Ventspili un Daugavpili kā potenciāli pievilcīgas dzīvesvietas.

Vairums pārcelties gribošo Latgales iedzīvotāji par dzīvesvietas mērķi izvēlētos Rīgu, kamēr starp pārējiem populāras atbildes ir Daugavpils, Rēzekne, arī Jūrmala, Sigulda un Ventspils.

Lai arī pētījuma dati nenovēro tiešu saikni starp iedzīvotāju skaitu pilsētā un apmierinātību ar dzīvi, šī jautājuma rezultāti liecina par iedzīvotāju interesi tieši par lielākajām Latvijas pilsētām, starp kurām viennozīmīgi vispopulārākā ir Rīga.

Tabula 4.1-6. Populārākā vēlamā dzīves vieta.

1	Rīga
2	Valmiera
3	Ventspils
4	Jūrmala
5	Sigulda
6	Cēsis
7	Liepāja
8	Rīgas rajons
9	Daugavpils

Policentriskās attīstības modeļu piemērošana dzīves kvalitātes apsvērumu kontekstā

Ņemot vērā secinājumus no dzīves kvalitātes faktoru analīzes, iespējams izsvērt policentriskās attīstības modeļu ietekmi uz iedzīvotāju apmierinātības veicināšanu.

Policentriskās attīstības kontekstā būtisku lomu ieņem materiālā labklājība un nodarbinātība, jo tieši šos aspektus vistiešāk skar policentriskās attīstības pamat dzinulis – ekonomiskā izaugsme. Būtiski paralēli pilsētu attīstībai un ekonomiskajai izaugsmei vienlaikus rūpēties arī par iedzīvotāju drošību, kā arī radīt priekšnosacījumus ģimenēm piemērotai videi. Drošība ietver ne vien fizisko, bet arī emocionālo drošību – uzticības veicināšanu valsts pārvaldei, valdībai, pašvaldībai, utt. Rūpes par ģimenēm piemērotas vides izveidi ietver dažādu paaudžu līdzaspastāvēšanas fakta atzīšanu un tā iekļaušanu pilsētu infrastruktūras, vides labiekārtošanas, sabiedrisko pakalpojumu un sociālā atbalsta attīstībā.

Balstoties uz pētījuma rezultātiem, faktoru kā veselības aprūpe, izglītības iespējas, kultūras un izklaides iespējas loma apmierinātības veicināšanā ir vērā ņemama, taču ne noteicoša. Šo sfēru attīstības kursu iespējams piemērot izvēlētai policentriskās attīstības stratēģijai. Tas nozīmē, ka veselības aprūpes, izglītības sistēmu, kultūras sfēru iespējams un nepieciešams koordinēt starp pilsētām un reģioniem. Ne katrā pilsētā nepieciešama slimnīca un augstskola, tomēr, plānojot infrastruktūru reģionāli, nepieciešams noteikt optimālo ģeogrāfisko attālumu un ceļošanas iespējas uz izvēlētajiem attīstības punktiem no apkārtējām pilsētām. Tāpat, jāņem vērā arī katra resursa izmantošanas raksturs un biežums (piem., ārsta apmeklējums, sporta kluba apmeklējums, utt.).

Salīdzinot policentrisko modeļu ietekmi uz iedzīvotāju dzīves kvalitāti, vairāku attīstības centru modelis paredz augstāku resursu koncentrāciju tīkla centrā, sekmējot centra daudzveidību un daudzfunkcionalitāti un perifērijas specializāciju šauru funkciju izpildē. Veiksmīgas centra attīstības gadījumā, arī perifērija saņem impulsus attīstībai. Kritisko masu veido centra iedzīvotāju skaits. Šī modeļa ietvaros centra iedzīvotāji baudītu augstāka atalgojuma priekšrocības. Koncentrējot resursus attīstības centrā, centra iedzīvotāji baudītu arī daudzpusīgākās un plašākas nodarbinātības, veselības aprūpes, izglītības, kultūras un izklaides iespējas. Kā negatīvu aspektu perifērijai modelis paredz tieši centra priekšrocības – resursu koncentrētu attīstību centrā, nevis perifērijā. Tomēr ar efektīvas plānošanas palīdzību iespējams mazināt modeļa negatīvos aspektus perifērijai. Neizdevīgākais apstāklis centram būtu augstā iedzīvotāju skaita koncentrācija, kas dzīves apstākļus tajā potenciāli padarītu nedrošākus, kā arī radītu negatīvu iespaidu uz mājokļa jautājumiem.

Sadarbības tīkla modelis uzsver funkcionālas sadarbības nepieciešamību starp dažādām tīklā iesaistītajām pilsētām, apvienojot resursus vienkopus tīklā. Kritisko masu nodrošina panākumi pilsētu savstarpējā komplementaritātē, nevis iedzīvotāju skaits, taču nozīmīga ir arī tīkla locekļu ģeogrāfiskā distance. Pieredze rāda, ka tīkla veidošanai pietiek ar 2 vai vairāk pilsētām. Pie tam veiksmīgas attīstības gadījumā šis modelis paredz arī pārrobežu attīstības iespējas, tīklam pievienojot kaimiņvalstu pilsētas. Šī modeļa ietvaros atšķirības tīkla pilsētu iedzīvotāju atalgojuma ziņā nebūtu tik krasas, taču ierobežotākas būtu nodarbinātības izvēles, ko paredz tīkla dalībnieku komplementaritāte. Tātad, tīkla pilsētas raksturotu specializācija konkrētās jomās vai nozarēs, kas ietekmētu arī nodarbinātību. Tīkla funkcionālā sadarbība pieprasītu resursu apvienošanu tīkla ietvaros tādu sfēru kā veselības aprūpe, izglītība, kultūra un izklaide. Apvienojot resursus, veselības aprūpes, izglītības, kultūras un izklaides iespējas netiktu koncentrētas vienuviet, bet gan izvietotas vienmērīgi tīkla ietvaros. Šāds risinājums ir optimāls, ņemot vērā pētījuma slēdzinu par šo konkrēto resursu (t.i. veselības aprūpe, izglītība, kultūra un izklaide) sekundāto ietekmi uz iedzīvotāju apmierinātību. Ņemot vērā arī apstākli, ka iedzīvotāju koncentrācija nav priekšnosacījums tīkla izveidei, modelis neparedz augstu iedzīvotāju skaita koncentrāciju vienā punktā, bet gan vienmērīgu distribūciju. Līdz ar to modeļa kontekstā neveidojas papildus slodze uz drošības un mājokļa jautājumiem tīkla pilsētās.

Pilsētu sadarbības tīkli

Šajā sadaļā pilsētu sadarbības tīkla modeļa principi attiecināti uz pētījumā iekļautajām 38 Latvijas pilsētām. Tīkli veidoti balstoties uz subjektīvajiem datiem par dzīves kvalitāti no iedzīvotāju apmierinātības aptaujas. Jāuzsver, ka šeit izmantotie modelēšanas principi ir stipri vienkāršoti. Tīkla izveidei izvēlētas pilsētas ar reģionā augstākajiem dzīves kvalitātes rādītājiem, savukārt tālāko atlasīti nosaka komplementaritātes iespējas, t.i. pilsētu iespējas savstarpēji papildināt citai citu, tādējādi veicinot dzīves kvalitāti tīkla ietvaros.

Tīkls 1: Alūksne-Cēsis-Gulbene-Valmiera-Limbaži

Viens vai vairāki pilsētu sadarbības tīkli varētu tikt veidoti no dzīves kvalitātes ziņā pievilcīgākajām Vidzemes reģiona pilsētām un Limbažiem. Augstākā apmierinātība ar dzīvi kopumā starp Vidzemes reģiona pilsētām ir Alūksnē un Gulbenē. Alūksnē un Cēsis sastopama reģionā augstākā apmierinātība ar ienākumiem, savukārt Valmierā, arī Limbažos iedzīvotāji vispozitīvāk vērtē iespējas atrast darbu. Tātad, viena vai vairākas no šīm četrām pilsētām varētu kļūt par tīkla nodarbinātības un ekonomiskās aktivitātes resursu. Apmierinātība ar veselības aprūpi visaugstākā ir Cēsis un Gulbenē, bet kultūras un izklaides iespējas – Cēsis un Valmierā, kamēr izglītības iespējas – Valmierā un Alūksnē. Šie rādītāji liecina, ka, ņemot vērā patreizējo attīstības stāvokli, iespēja kļūt par tīkla veselības aprūpes, kultūras un izklaides, kā arī izglītības resursiem ir vairākām reģiona pilsētām. Taču tas nenozīmē, ka arī nākotnē visām augstāk minētajām pilsētām būtu jāturpina šo resursu attīstīšana, jo pētījums liecina, ka šie trīs faktoru ietekmē, taču nav kritiski dzīves kvalitātes celšanai. Ar ekoloģisko situāciju visapmierinātākie ir Gulbenes un Alūksnes iedzīvotāji, savukārt ar drošības līmeni – Gulbenes iedzīvotāji. Visās reģiona pilsētās vērojama vienlīdz augsta apmierinātība ar mājokli un ģimeni.

Tīkls 2: Daugavpils-Rēzekne-Jēkabpils

Aptaujas dati parāda, ka starp Latgales pilsētām lielākās iespējas apmierināt iedzīvotājus dažādos dzīves kvalitātes aspektos ir Daugavpilij un Rēzeknei. Balvos ir iedzīvotājus visapmierinošākā ekoloģiskā situācija, Ludzā – augstākā apmierinātība ar mājokli, savukārt Preiļos – ar drošību, taču visos pārējos aspektos Rēzekne un Daugavpils ierindojas pirmajās vietās. Piemēram, veselības aprūpe iedzīvotāju skatījumā ir vienlīdz attīstīta Rēzeknē un Daugavpilī. Kultūras un izklaides, kā arī

izglītības iespējas tiek augstāk vērtētas starp Rēzeknes iedzīvotājiem, savukārt apmierinātība ar dzīvi kopumā – Daugavpilī. Ar ienākumiem apmierinātākie ir Rēzeknes iedzīvotāji. Ne Rēzeknē, ne Daugavpilī, nedz arī citviet Latgales reģionā iedzīvotāji nav apmierināti ar darbu un iespējām atrast darbu. Šajos rādītājos augstu vērtējumu sasniedz Jēkabpils. Atrodoties salīdzinoši tuvu, Jēkabpils varētu papildināt Latgales pilsētu tīklu, veicinot nodarbinātības jautājuma risināšanu.

Tīkls 3: Olaine-Jelgava-Dobele-Rīga

Šis tīkls apvienotu Pierīgas un Zemgales pilsētas, kā arī Rīgu. Rīgas iekļaušana tīklā nodrošinātu pieeju vairākiem tādiem nozīmīgiem resursiem kā izglītības, kultūras un izklaides iespējas, kas citās tīkla pilsētās nav tik attīstītas, taču ģeogrāfiskā attāluma ziņā būtu sasniedzamas arī Rīgā. Starp šī nosacītā reģiona pilsētām apmierinātība ar dzīvi kopumā augstākā ir Olainē un Dobelē, iespējas atrast darbu – Rīgā un Olainē, savukārt apmierinātība ar ienākumiem – Dobelē. Tas liecina, ka Rīgas iedzīvotāji varētu saglabāt darba vietas Rīgā, pārceļoties uz dzīvi Pierīgā vai tuvākajās pilsētās Zemgalē un citos reģionos, kur dzīves dārdzība nav tik augsta. Šajās pilsētās, konkrēti Olainē un Dobelē, arī apmierinātība ar drošību un ekoloģiskā situācija ir apmierinošāka. Ar veselības aprūpes sistēmu apmierinātākie ir Dobeles un Olaines iedzīvotāji.

Tīkls 4: Rīga-Jūrmala-Tukums

Rīgas priekšrocība arī šajā tīklā būtu darba iespējas, kamēr visos pārējos aspektos apmierinātāki ir Jūrmalas un Tukuma iedzīvotāji. Kultūras un izklaides iespēju ziņā – Jūrmalas iedzīvotāji, veselības aprūpes ziņā – gan Jūrmalas, gan Tukuma iedzīvotāji, ekoloģiskā situācija – Tukums, drošība – Jūrmala, Tukums.

Kurzemes reģiona pilsētas

No dzīves kvalitātes faktora viedokļa pētījumā iekļautās Kurzemes reģiona pilsētas vērtējamās kā pašpietiekamas. Gan Liepājā, gan Ventspilī dažādi dzīves kvalitātes resursi ir vienlīdz pieejami un attīstīti, tāpēc katra no šīm pilsētām drīzāk varētu tikt iekļauta atsevišķā pilsētu sadarbības tīklā, nevis vienā. Piemēri tam varētu būt sekojoši tīkli: Ventspils-Talsi-Tukums, Ventspils-Talsi-Kuldīga, Liepāja-Saldus-Aizpute, Liepāja-Saldus-Kuldīga, u.c.

Atsauces

- Arora, A., Florida, R., Gates, G.J., Hamlet, M. (2000). Human Capital, Quality of Place, and Location.
- Bela, B., Tisenkopfs, T. (2006). Dzīves kvalitāte Latvijā: sociālā pētījuma rezultāti. Krāj.: Politikas gadagrāmata Latvija 2005. Zinātne.
- Biagi, B., Lambiri, D., Royuela, V. (2006). Quality of Life in the Economic and Urban Economic Literature. CUEC Working Papers.
- Blomquist, G.C., Berger, M.C., Hoehn, J.P. (1988). New Estimates of Quality of Life in Urban Areas, American Economic Review, 78.
- Clark, T.N. (2001). Urban Amenities: Lakes, Opera, and Juice Bars: Do They Drive Development?, The University of Chicago, pieejams <http://culturalpolicy.uchicago.edu/workshop/juicebars.html>
- Diener, E., Seligman, M., (2004). Beyond money: Toward an economy of well-being. Psychological Science in the Public Interest, 5, 1-31.
- Economist Intelligence Unit, The Quality of Life Index, 2005.
- Florida, R. (2002.) The Economic Geography of Talent, Annals of the Association of American Geographers, 92 (4).
- Hasan, L. (2007). On Measuring Complexity of Urban Living, MPRA, Pakistan Institute of Development Economics, pieejams <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/6619/>.
- Kamītis, E. (2006). Latvijas iedzīvotāju dzīves kvalitātes indekss, Stratēģiskās analīzes komisijas darba grupas atskaite.
- Ķīlis R. (2007). Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, Pamatziņojums.
- Lanteigne, C. A. (2005). Quality of Life in Cities, The University of New Brunswick.

Layard, R. (2003). Lionel Robbins Memorial Lectures 2003. Pieejams: <http://cep.lse.ac.uk/events/lectures/layard/RL030303.pdf>, skatīts 23.04.2008.

LR Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (RAPLM) (2006). Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007-2013.

Orbidāns A., Vītiņa A., (2008). What Makes Latvians Happy? Implications for Public Policies. Bachelor Thesis. SSE Riga.

Qizilbash, M. (2002). On the Measurement of Human Development, School of Economic and Social Studies, UEA.

Stover, M.E., Leven, C.L. (1992). Methodological Issues in the Determination of the Quality of Life in Urban Areas, Urban Studies, 29 (5).

UNDP (2007), Human Development Course Book Latvia.

UNDP, Pārskats par tautas attīstību: Rīcībspēja reģionos, Latvija, 2004/2005.

4.2. Cilvēkkapitāls un radošums

4.2.1. Faktora pamatojums

Vairāki empīriskie pētījumi pierāda, ka cilvēkkapitāls ir svarīgs pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības faktors. To analizējuši tādi autori kā Edvards L. Gleizers (Edward L. Glaeser), Hosē A. Šeinkmans (Jose A. Scheinkman) un Andrejs Šeifers (Andrei Sheifer) (Glaeser, Scheinkman and Sheifer 1995), Kērtiss Dž. Simons (Curtis J. Simon), Klarks Nardinelli (Clark Nardinelli) (Simon, Nardinelli et al 1998) u.c.

Nobela prēmijas ieguvējs Roberts Lūkass (Robert Lucas, 1988) apgalvo, ka cilvēkkapitāla koncentrācija noteiktās vietās samazina zināšanu pārneses un jaunu zināšanu un ideju radīšanas izmaksas un tādējādi palielina individu, kompāniju, kā arī visa reģiona produktivitāti kopumā. Šāda ražīguma pieaugums ir pilsētu un reģionu attīstības virzītājspēks. Un mūsdienās pilsētas, kurām piemīt zināšanu, radošuma un inovāciju potenciāls, kā arī spēja to izmantot, sociālekonomiski attīstās straujāk. Arī Copenhagen Institute for Future Studies 2004 atzīst, ka nākotnē, jo īpaši Eiropā, cilvēku radošums un inovācijas ieņems arvien nozīmīgāku lomu valstu, pilsētu un kompāniju konkurētspējas veidošanā.

R. Florida raksta, ka radošums ir aizvietojis dabas resursus, kā izšķirošus un nozīmīgus ekonomiskās izaugsmes avotus. Pilsētas un reģioni priekšrocības var iegūt ar spēju radīt, piesaistīt un saglabāt talantīgus un radošus cilvēkus, kas rada inovācijas, attīsta tehnoloģiju industrijas un nodrošina vidi ar idejām, prasmēm un iztēli, jo vērtības radīšana daudzos ekonomikas sektoros arvien vairāk balstās uz netaustāmiem aktīviem. (Gertler, Florida, et al 2002: 1).

Aplūkojot ASV pilsētu izaugsmi, Florida secinājis, ka pilsētas, kuras radošuma indeksa sarakstā ieņem vadošās pozīcijas, arī ekonomiski attīstās straujāk. Tām ir augstāks iekšzemes kopprodukts (IKP) uz vienu iedzīvotāju un tas straujāk pieaug. (2002). Savukārt pētot Zviedrijas pilsētu reģionus, R. Florida atklāja, ka reģionos, kuros ir augstāks radošās šķiras koncentrācijas līmenis, ir lielāka iedzīvotāju vidējā darba alga (Mellander and Florida 2007).

Citiem vārdiem, pilsētu konkurētspēja slēpjas radošumā – spējā radīt jaunas idejas, un inovācijās – spējā šīs idejas īstenot. Bez tam arvien vairāk pieaug arī to pilsētu skaits, kuras apzinās radošuma un inovāciju nozīmīgo lomu ne tikai ekonomikas attīstībā, bet arī pievilcīgas dzīves vietas radīšanā jaunu un talantīgu cilvēku piesaistei. Ir autori, kas norāda, ka ekonomiskā attīstība ir cieši saistīta ar sociālajām attiecībām, kas ir galvenais, citu izaugsmi veicinošu resursu, mobilizētājs (Michael Woolcock and Deepa Narayan 1999: 19). Čārlzs Landri, savukārt, ir novērojis, ka arvien vairāk Eiropas pilsētu (piemēram, Helsinki, Barselona, Dublina, Roterdama u.c.) mēģina pozicionēt sevi kā radošas pilsētas, definējot kultūru kā attīstības dzinuli. (Charles Landry: 2000).

Šajā sadaļā cilvēkkapitāla un radošumā analizē izmantoti vairāki savstarpēji saistīti elementi:

- (1) radošums (radošā šķira) kā sociālās un ekonomiskās izaugsmes virzītājspēks un radošās šķiras veidošanās priekšnoteikumi;
- (2) zināšanas jeb talants;
- (3) tehnoloģiju pielietojums;

- (4) iedzīvotāju tolerance un dažādība (sīkāk sk. arī sadaļu par atvērtību) kā radošās šķiras koncentrācijas priekšnosacījums kādā ģeogrāfiskā vietā;
- (5) sociālais kapitāls.

Lai būtu iespējams runāt par dažādiem cilvēkkapitāla kvalitatīvajiem nosacījumiem, papildus aplūkoti demogrāfiskie rādītāji un iedzīvotāju migrācija un novecošanās, kas ir šodien ir būtiskas parādības Latvijā.

Migrācija un novecošanās

2004. un 2005. gadā no Latvijas emigrēja aptuveni 40 000 iedzīvotāju, no kuriem lielākā daļa (38%) bija jaunieši vecumā no 20-29 gadiem (Krišjāne, Blaus, Bērziņš et al 2007). Prognozēts, ka līdz 2030. gadam iedzīvotāju skaits Latvijā samazināsies par 12,6% (United Nations Population Division 2006), turklāt gan Eiropā, gan Latvijā iedzīvotāju vecuma struktūra liecina par sabiedrības novecošanos. ASV valdības stratēģiskās domas centrs National Intelligence Council (2004) prognozē, ka jau 2015. gadā Eiropā sagaidāma šo demogrāfisko procesu izraisīta ekonomikas lejupslīde.

Ņemot vērā iepriekšminēto, ir svarīgi noskaidrot, kuru Latvijas pilsētu iedzīvotāji noveco visstraujāk un no kurām Latvijas pilsētām emigrē visvairāk iedzīvotāju? Atbildes uz šiem jautājumiem sniedz dati par: imigrācijas un emigrācijas gadījumu skaita atšķirībām gada laikā, noteiktā teritorijā (pilsētā); cilvēku skaitu ekonomiski aktīvajā (darbaspējas) vecumā (no 15 līdz 64 vai no 20 līdz 59); gados vecāku cilvēku skaitu, kas lielākoties nav ekonomiski aktīvi (vecāki par 65 gadiem vai 60 gadiem) u.tml.

Radošums un tā kapitāls

R.Florida un citi autori (Irene Tinagli, Meric Gertler u.c.) cilvēkkapitāla izpratnē lielāko nozīmi pievērš radošumam. Pilsētas un reģioni, kuros radošās šķiras un talantu ir vairāk, attīstās straujāk. Šāda sakarība novērota gan ASV, gan Eiropas Savienības valstīs un to mēdz dēvēt par radošo ekonomiku, kad radošie cilvēki veido nozīmīgu ieguldījumu pilsētu attīstībā, radot jaunas tehnoloģijas, jaunu saturu (reklāmas, pētījumus, skaņdarbus u.c.), patentus, preču zīmes, dizainus, autortiesības u.tml. Apvienojumā ar toleranci un tehnoloģijām, radošā šķira veido pilsētu radošuma kapitālu jeb radošuma indeksu (Florida et al 2001, 2002, 2004, 2007). Tolerance, savukārt, ir nozīmīga, jo tā rada lielāku atvērtību sadarbībai, ideju radīšanai, apmaiņai un ieviešanai, citiem vārdiem - raksturo pilsētu atvērtības pakāpi.

Radošā šķira un talanti

Radošo šķiru veido zinātnieki, inženieri, mākslinieki, mūziķi, arhitekti, menedžeri, profesionāļi u.c., kuru darbs saistīts ar radošiem vai konceptuāliem uzdevumiem, bet radošās šķiras indekss ir radošās šķiras īpatsvars kopējā nodarbinātībā (Florida and Tinagli 2004: 13). Jēdziens “radošā šķira” (creative class) radies ASV, bet tas pielāgots arī Eiropas kontekstam (Florida and Tinagli 2004: 5), balstoties uz 3 T modeli, ko veido tehnoloģijas, talants un tolerance. Gan tehnoloģijas, gan talantīgie un radošie cilvēki, kas tās rada, ir ārkārtīgi mobili resursi. Savukārt, jo tolerantāka jeb atvērtāka ir valsts vai reģions, jo vairāk talanta tas ir spējīgs mobilizēt un piesaistīt (Florida and Tinagli 2004: 12).

Radošās šķiras un talantu vietā citi autori runā par iedzīvotāju izglītības līmeni. Tā Vijajs K. Matus (Vijay K. Mathur), Pols D. Gotlībs un Maikls Fogartijs (Paul D. Gottlieb and Michael Fogarty), K. Dž. Simons un K. Nardinelli, Kristofers L. Vīlers

(Christopher H. Wheeler), E. L. Gleizers un Alberts Zaics (Albert Saiz), Antonio Čikone (Antonio Ciccone) un Džovanni Peri (Giovanni Peri)) izglītības līmeni uzskata par vienu nozīmīgākajiem ekonomiskās izaugsmes un labklājības dzinūjiem pilsētu un jo īpaši lielpilsētu teritorijās (metropolitan areas). Secināts, ka pilsētas, kurās ir proporcionāli vairāk augsti izglītotu cilvēku, ilgākā laika posmā attīstās ātrāk (Simon and Nardinelli 2002: 59). Gleizers un Zaics atzīmē, ka cilvēkkapitāls kā cilvēku zināšanas un prasmes palielina produktivitāti pilsētu un lielpilsētu līmenī (Glaeser and Saiz 2003: 42). Izglītības līmeņa mērīšanas atskaites punkti ir dažādi – bakalaura grāds (Gottlieb and Fogarthy 2003), koledžu beigušie (Simon and Nardinelli 2002), kopējais izglītošanās ilgums. Pilsētu talantus veido (1) iedzīvotāju procents vecumā no 25 līdz 64 gadiem ar bakalaura (vismaz četru gadu) vai augstāku grādu un (2) izpētes zinātnieku (research scientists) un inženieru skaits uz tūkstoš darbiniekiem (Florida and Tinagli 2004: 15).

Tehnoloģijas

Teorētiķi, kas jau senāk pētījuši ekonomikas izaugsmi, piemēram, Jozefs Šumpēters (Joseph Schumpeter) 20. gadsimta sākumā, atzīmējuši tehnoloģiju lomu. Arī mūsdienās valstīm, kurām piemīt spēcīgas novatoriskās spējas un spēcīgi augsto tehnoloģiju industriālie sektori, ir ievērojamas priekšrocības jaunu komerciālu produktu, jaunas pārticības un jaunu darbavietu radīšanā, stiprinot savu izaugsmi (Florida and Tinagli 2004: 19).

Eiropas tehnoloģiju indekss, ko izveidojis R.Florida, ietver:

- (1) I&A (izpētes un attīstības) indeksu, ko veido izdevumi izpētei un attīstībai kā procents no IKP;
- (2) inovāciju indeksu – patentu pieteikumu skaits uz miljoniem iedzīvotājiem;
- (3) augsto tehnoloģiju indeksu – augsto tehnoloģiju patentu skaits tādās nozarēs kā biotehnoloģijas, informācijas tehnoloģijas, farmācija un kosmosa aviācija uz miljoniem iedzīvotājiem.

Tolerance

R.Florida un I.Tinagli identificē toleranci kā radošas konkurences balstu, un izsaka pieņēmumu, ka pieņemtā cēloņa un sekunsecība būtu jāskata otrādi – proti, iespējams, ka noteikta veida sociālā saliedētība rada dinamisku zināšanu ekonomiku, nevis otrādi (Florida and Tinagli 2004: 9). Tolerance būtiski ietekmē valstu un reģionu spēju mobilizēt savas radošās spējas un konkurēt ar radošo talantu. Tā ir kritiska mūsdienu ekonomikas konkurētspējas dimensija (Florida and Tinagli 2004: 12).

Pilsētu tolerances, iedzīvotāju etniskās un sociālās dažādības un talantīgu cilvēku piesaistes kontekstā, aplūkota arī iespēja piesaistīt augsto tehnoloģiju firmas. R.Florida un Gerijs Geitss (Gary Gates) min, ka tehnoloģiju biznesa pārstāvjus vilina vietas, kas pazīstamas ar domu dažādību un atvērtību (Florida and Gates 2003: 200).

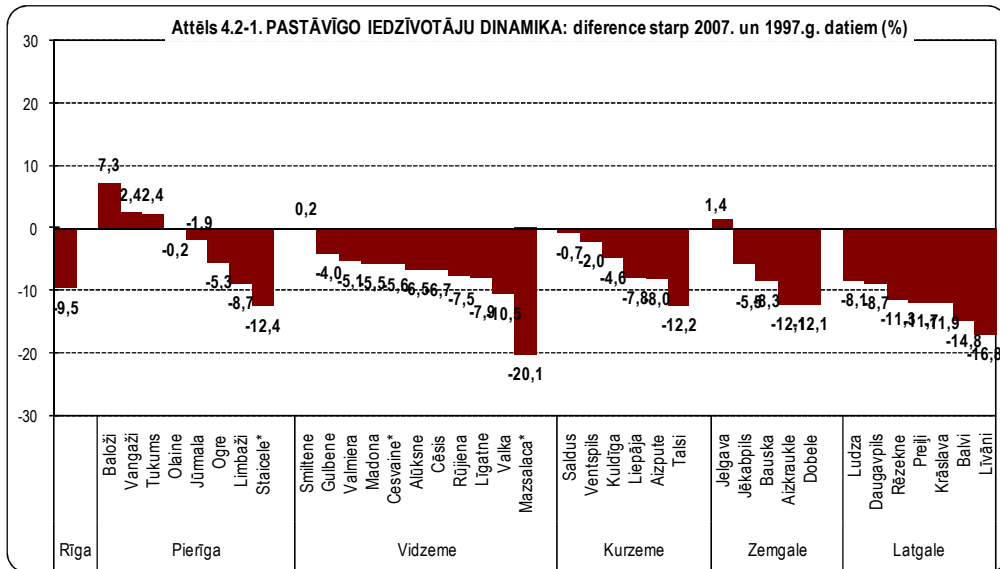
Eiropas tolerances indekss (Florida and Tinagli 2004) veidots, apvienojot:

- (1) attieksmi pret minoritātēm (seksuālajām, etniskajām);
- (2) vērtību rādītājus, kas uzrāda, cik lielā mērā valstī atspoguļojas tradicionālās vērtības iepretī mūsdienu jeb laicīgajām vērtībām. Tostarp ietverti jautājumi par attieksmi pret Dievu, reliģiju, nacionālismu u.c.
- (3) pašizpaušmes rādītājus t.i., cik lielā mērā valsts novērtē individuālās tiesības un pašizpaušmi. Šajā aspektā ir ietverti jautājumi par pašizpaušmes iespēju novērtējumu, zinātņi un tehnoloģijām, brīvo laiku u.c.

4.2.2. Datu un informācijas analīze

Iedzīvotāju skaits un dabiskais pieaugums

Aplūkojot pastāvīgo iedzīvotāju skaitu reģionu pilsētās laika posmā no 1997. līdz 2007. gadam, lielākoties novērojamas negatīvas tendences, kaut arī atsevišķās pilsētās iedzīvotāju skaits ir pieaudzis. Kopumā apskatītajās pilsētās iedzīvotāju skaits šajā periodā ir samazinājies par 121 252 civl., ar lielākiem zaudējumiem Latgales pilsētās (10,2% jeb 21 606 civl.) un Rīgā - 9,5% jeb 75 462 civl.

*Pilsētas ar lauku teritoriju: Staicele, Cesvaine, Mazsalaca

Pierīgas pilsētās iedzīvotāju skaits sarucis par 2 791 civl. (2%). Skaitliski vislielākais samazinājums bijis Ogrē - 1 467 iedzīvotāji., bet procentuāli visvairāk iedzīvotāju zaudējusi Staicele (12,4%). Iedzīvotāju pieauguma ziņā, skaitliski lielākais tas šajā periodā bijis Tukumā - 458 civl., bet procentuāli lielākais - Baložos (7,3%).

Vēl jāmin, ka Kurzemes pilsētās iedzīvotājus skaits sarucis - par 10 863 iedzīvotājiem (6%), Vidzemes pilsētās - par 6 242 iedzīvotājiem (6,1%) un Zemgales pilsētās - par 4 288 iedzīvotājiem (3,4%).

Dati liecina, ka laika posmā no 1997. līdz 2006. gadam apskatītajās 38 Latvijas pilsētās ilgtermiņa negatīva dabiskā pieauguma rezultātā iedzīvotāju skaits kopumā samazinājies par 75 611 cilvēkiem. Rīgā tas samazinājies par 41 052 cilvēkiem (5,1% no 1997. gada iedzīvotāju skaita), kas ir 54,3% no kopējās dabiskā iedzīvotāju skaita samazināšanās.

Pierīgas reģiona lielākajā pilsētā - Jūrmalā, no 1997. līdz 2006. gadam dabiskā samazinājuma dēļ iedzīvotāju skaits sarucis par 3 585 cilvēkiem (6,3% no Jūrmalas iedzīvotāju skaita 1997. gadā), bet otrajā lielākajā pilsētā - Ogrē, tas samazinājies par 826 cilvēkiem (3,0%) un Tukumā - par 410 cilvēkiem (2,1%). No reģiona mazākajām pilsētām visvairāk negatīvā dabiskā pieauguma dēļ iedzīvotāju skaits samazinājies Staicelē - 187 (8,4%), Vangažos - 72 (1,8%), Olainē - 164 (1,3%) un Limbažos - 94 (1,0%).

Vidzemes reģiona lielākajā pilsētā - Valmierā, no 1997. līdz 2006. gadam dabiskā samazinājuma dēļ iedzīvotāju skaits sarucis par 1 119 cilvēkiem (3,9% no Valmieras iedzīvotāju skaita 1997.gadā). Attiecīgi Cēsis iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 909 cilvēkiem (2%), Gulbenē - par 684 (7,1%), Alūksnē - par 555 (5,6%) un Valkā - par 548 (7,7%). Procentuāli - Līgatnē par 12,9% (198 iedzīvotāji), Mazsalacā - par 7,0% (198 iedzīvotājiem), Rūjienā - 6,4% (248).

Kurzemes reģiona lielākajā pilsētā – Liepājā, no 1997. līdz 2006. gadam dabiskā samazinājuma dēļ iedzīvotāju skaits sarucis par 4 435 (4,8% no Liepājas iedzīvotāja skaita 1997. gadā), bet Ventspilī par 4,4% (1 938 iedzīvotājiem), Aizputē – 3,9%, Kuldīgā – 4,7% (640), Talsos un Saldū par 2,6%.

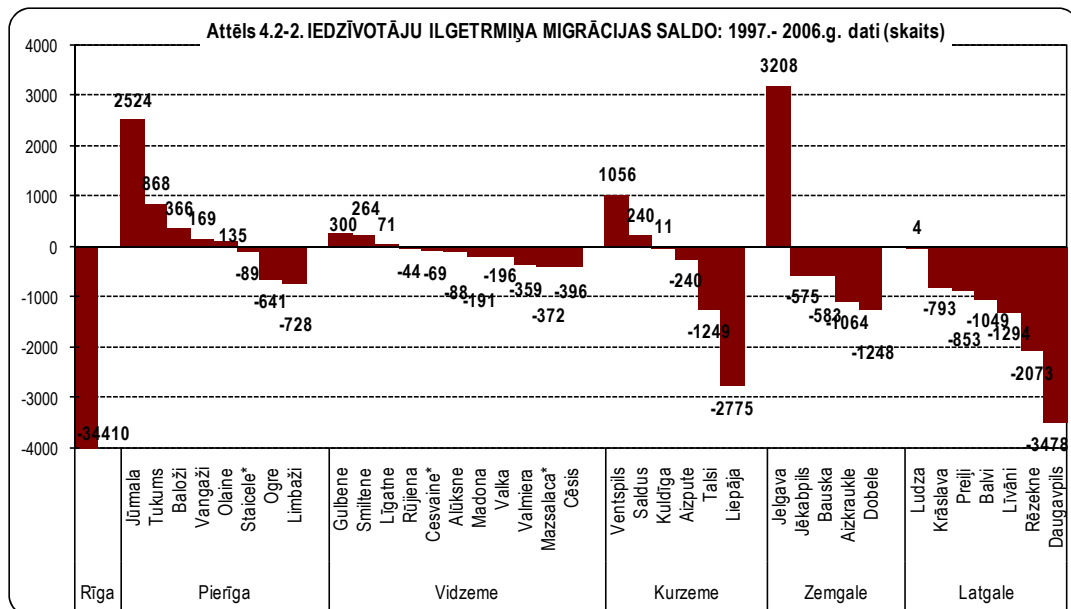
Zemgales reģiona lielākajā pilsētā – Jelgavā, no 1997. līdz 2006. gadam dabiskā samazinājuma dēļ iedzīvotāju skaits sarucis par 2 270 cilvēkiem jeb par 3,5%. Līdzīga lieluma pilsētās - Dobelē un Bauskā, iedzīvotāju skaits samazinājies attiecīgi par 287 (2,3%) un 346 cilvēkiem (3,1%).

Latgales reģiona lielākajā pilsētā – Daugavpilī, no 1997. līdz 2006. gadam dabiskā samazinājuma dēļ iedzīvotāju skaits sarucis par 6 816 cilvēkiem jeb 5,8%. Arī citās Latgales reģiona pilsētās šajā laika posmā iedzīvotāju skaits ir samazinājies - procentuāli visvairāk (8,2%, 879 cilvēki) Ludzā, Rēzeknē – 6,2% (2 557 cilvēki), Krāslavā - 5,3% (646 cilvēki) un Līvānos – 5,2% (581 cilvēki). Balvos un Preiļos samazinājums ir mazāks kā citās Latgales reģiona pilsētās, attiecīgi – 3,6% (343 cilvēki) un 2,6% (248 cilvēki).

Pilsētu desmitnieku, kuras procentuāli ir visvairāk zaudējušas iedzīvotājus negatīva dabiskā pieauguma dēļ, veido Līgatne, Staicele, Ludza, Valka, Gulbene, Mazsalaca, Rūjiena, Jūrmala, Rēzekne un Daugavpils.

Migrācija

Dati liecina, ka kopumā laika posmā no 1997. līdz 2006. gadam, apskatītajās 38 Latvijas pilsētās, ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits samazinājies par 45 641 cilvēkiem. Rīgā tas samazinājies par 34 410 cilvēkiem (4%), jeb 75,4% no visiem izbraukušajiem minēto Latvijas pilsētu iedzīvotājiem.

*Pilsētas ar lauku teritoriju: Staicele, Cesvaine, Mazsalaca

Jūrmalā, no 1997. līdz 2006. gadam ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits palielinājies par 2 524 cilvēkiem (4%), bet otrajā lielākajā pilsētā – Ogrē, samazinājies par 641 (samazinājas par 2%). Tukumā migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits palielinājies par 868 cilvēkiem (4%). Visvairāk iebraukušo iedzīvotāju skaits iebraukušos šeit pārsniedza 2003. gadā, kad migrācijas saldo bija 398 cilvēki. No Pierīgas reģiona mazākajām pilsētām visvairāk migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits

palielinājies Baložos – par 366 cilvēkiem (pieauga par 9%) un 2006. gadā iebraukušo iedzīvotāju skaits pārsniedzis izbraukušo iedzīvotāju skaitu par 330 cilvēkiem.

Valmierā, 1997.-2006. gadā ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits samazinājies par 359 cilvēkiem (1%). Visvairāk izbraukušo skaits iebraukušo skaitu pārsniedza 1999. gadā, kad no pilsētas izbrauca 811 iedzīvotāji vairāk nekā iebrauca (saldo). Arī Cēsis šajā laika posmā iedzīvotāju skaits ir samazinājies (par 396 cilvēkiem jeb 2%), un 2006. gadā šo pilsētu atstāja par 180 iedzīvotājiem vairāk, nekā tajā iebrauca uz dzīvi. Mazsalacā, kurā 2006. gada sākumā pastāvīgo iedzīvotāju skaits bija 2 308 cilvēki, apskatītajā laika intervālā iedzīvotāju skaits samazinājies par 372 cilvēkiem jeb 13%. Šajā pilsētā vislielākais negatīvais migrācijas saldo radītājs (- 233) bija 1999.gadā, tomēr arī 2006. gadā tas bija negatīvs (- 21).

Liepājā laikā no 1997. līdz 2006. gadam ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits samazinājies par 2 775 iedzīvotājiem (3%). Šajā periodā visvairāk Liepājas iedzīvotāju izbrauca 1997. gadā, samērojot ar iebraukušo skaitu (migrācijas saldo – 642), tomēr arī 2006. gadā pilsētu atstāja par 148 iedzīvotājiem vairāk, nekā iebrauca. Savukārt, Ventspilī iedzīvotāju skaits kopumā ir palielinājies par 1 056 cilvēkiem (2%), lai gan arī pēdējos - 2005. un 2006. gadā - pilsētu atstāja vairāk nekā tajā iebrauca, attiecīgi migrācijas saldo radītāji bija - 41 un -73.

Zemgales reģiona lielākajā pilsētā – Jelgavā, laika posmā no 1997. līdz 2006. gadam, ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits palielinājies par 3 208 cilvēkiem jeb par 5%. Migrācijas saldo kopš 2000. gada šeit ir pozitīvs - visvairāk iedzīvotāju (1 629) pilsētā iebrauca 2001. gadā. Dobelē un Bauskā iedzīvotāju skaits ir samazinājies attiecīgi par 1 248 (10%) un 583 cilvēkiem (5%). Visvairāk iedzīvotāju (624) Dobeli atstāja 1999. gadā, bet Bausku – 1998. gadā, 292 iedzīvotāji. 2006. gadā Dobelē iedzīvotāju skaits palielinājās par 20 cilvēkiem, bet Bauskā – samazinājās par 61 cilvēku.

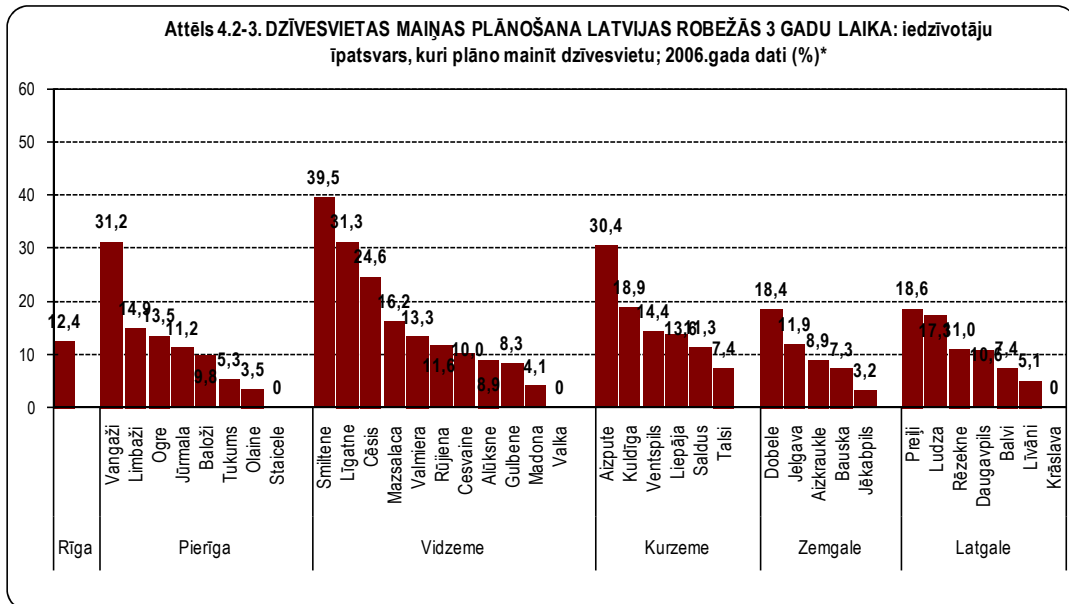
Daugavpilī, laika posmā no 1997. līdz 2006. gadam, ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits samazinājies par 3 478 cilvēkiem jeb 3 %. Migrācijas saldo pilsētā ir bijis negatīvs visus šos gadus, un visvairāk iedzīvotāju (677) pilsētu atstājuši 2006. gadā. Arī citās Latgales reģiona pilsētās šajā laika posmā iedzīvotāju skaits ir samazinājies. Piemēram, Balvos, kur 2006. gada sākumā bija 8 051 iedzīvotājs, 1997.-2006. gadā iedzīvotāju skaits samazinājās par 1 049 cilvēkiem (11 %). Vienīgā reģiona pilsēta, kurā šajā laika posmā ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits palielinājies, ir Ludza ar rādītāju - 4 iedzīvotāji. 1999. gadā šajā pilsētā uz dzīvi ieradās par 536 iedzīvotāji em vairāk nekā devās prom, bet kopš 2000. gada ilgtermiņa migrācijas saldo ir bijis negatīvs.

Kopumā visvairāk iedzīvotāju zaudējušas Rīga, Daugavpils, Rēzekne, Līvāni, Balvi, Preiļi un Krāslava. Salīdzinoši daudz iedzīvotāju izbraukuši arī no Liepājas, Talsiem, Dobeles un Aizkraukles. No Vidzemes reģiona pilsētām visvairāk iedzīvotāju izbraukuši no Cēsīm, Mazsalacas un Valmieras, tomēr salīdzinoši Vidzemes reģiona pilsētu negatīvais migrācijas saldo radītājs nav pārāk augsts.

Visvairāk iedzīvotāju skaits ilgtermiņa migrācijas rezultātā pieaudzis Jelgavā un vairākās Pierīgas reģiona pilsētās – Jūrmalā, Tukumā un Baložos. No Kurzemes reģiona pilsētām iedzīvotāju skaits visvairāk pieaudzis Ventspilī, bet no Vidzemes reģiona pilsētām - Gulbenē un Smiltēnē.

Labklājības ministrijas (LM) 2006. gadā veiktā pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” ietvaros tika uzdots jautājums par dzīvesvietas maiņas plānošanu Latvijas robežās 3 gadu laikā. Rezultāti liecina, ka 12,4% Rīgas iedzīvotāju bija plānojuši mainīt dzīvesvietu Latvijas robežās 3 gadu laikā.

Pierīgas reģionā visbiežāk šādi plāni ir Vangažu iedzīvotājiem (31,2%), bet Jūrmalā mainīt dzīvesvietu Latvijas robežās 3 gadu laikā plānojuši 11,2% iedzīvotāju.

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Vidzemes reģionā visvairāk iedzīvotāju dzīvesvietas maiņu plānojuši Smiltēnē (39,5%), otrs augstākais rādītājs šajā reģionā ir Līgatnē – 31,3%, bet Valmierā šādu nodomu izteikuši 13,3% iedzīvotāju. Kurzemes reģionā mainīt dzīvesvietu Latvijas robežās 3 gadu laikā visbiežāk plānojuši Aizputes iedzīvotāji (30,4%), Liepājā - 13,6%, bet Ventspilī – 14,4%.

Zemgales reģionā dzīvesvietas maiņu Latvijas robežās bija plānojuši 18,4% Dobeles, 11,9% Jelgavas un 3,2% Jēkabpils iedzīvotāju, bet Latgales reģionā visbiežāk par šādiem plāniem runājuši Preiļu iedzīvotāji (18,6%). Daugavpilī - 10,6%, un arī otrajā lielākajā šī reģiona pilsētā – Rēzeknē, mainīt dzīvesvietu Latvijas robežās 3 gadu laikā bija plānojuši 11% iedzīvotāju.

To desmit Latvijas pilsētu vidū (Vangaži, Smiltene, Līgatne, Cēsis, Mazsalaca, Aizpute, Kuldīga, Dobele, Preiļi un Ludza), kurās mainīt dzīvesvietu Latvijas robežās 3 gadu laikā plānojuši vairāk nekā 15% iedzīvotāju, visvairāk ir Vidzemes reģiona pilsētu. Divās no tām – Smiltēnē un daudzkārt mazākajā Līgatnē – ir visaugstākie rādītāji no visām aplūkotajām Latvijas pilsētām (attiecīgi 39,5% un 31,3%). Pilsētu desmitnieka vidū ir arī viena Pierīgas reģiona pilsēta – Vangaži (virs 4 100 iedzīvotājiem) ar rādītāju 31,2%; pa divām pilsētām no Kurzemes un Latgales reģioniem, kā arī viena pilsēta no Zemgales reģiona.

Minētās pilsētas pēc lieluma ir visai atšķirīgas – Līgatnē 2006. gadā bija aptuveni 1 300 iedzīvotāju, bet Cēsis - vairāk nekā 18 500 iedzīvotāju. Jāatzīmē arī fakts, ka šo desmit pilsētu vidū nav nevienas no Latvijas 10 lielākajām pilsētām.

LM pētījumā “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” tika uzdots arī jautājums par plānoto pārceļšanās vietu: (1) uz citu vietu savā pašvaldībā, (2) uz Rīgu, (3) uz citu pilsētu vai - (4) uz laukiem. Sīkāk aplūkoti pieci augstākie rādītāji par katru plānoto pārceļšanās vietu.

Uz Rīgu visvairāk plāno pārcelties Smiltenes iedzīvotāji (34,5%) un citas Vidzemes pilsētas – Cēsu iedzīvotāji (14,9%). No Dobeles uz Rīgu plāno pārcelties 8,1% iedzīvotāju, no Kuldīgas – 8%, bet no Preiļiem – 6,7% iedzīvotāju. No 5 pilsētām ar vislielāko gribētāju īpatsvaru pārcelties uz Rīgu, nav nevienas Pierīgas reģiona pilsētas.

Uz citu vietu savā pašvaldībā visvairāk plāno pārcelties Līgatnes pilsētas iedzīvotāji (31,3%). No Aizputes iedzīvotājiem - 14,1%, Mazsalacā – 9,2%, Ludzā – 8,2%, bet Rīgā – 7,3%. No piecām pilsētām ar vislielāko gribētāju īpatsvaru pārcelties uz citu vietu savā pašvaldībā, nav nevienas Pierīgas un Zemgales reģiona pilsētas.

Uz citu pilsētu visvairāk plāno pārcelties Dobeles iedzīvotāji (4,4%) un Preiļu iedzīvotāji - 3,1%, kā arī Tukuma - 2,2% Ventspils - 1,9% un Limbažu - 1,5% iedzīvotāji. Starp piecām pilsētām ar visaugstākajiem rādītājiem saistībā ar plāniem pārcelties uz citu pilsētu, nav nevienas Vidzemes reģiona pilsētas un Rīgas iedzīvotāja.

Uz Pierīgu visvairāk plāno pārcelties 3,9% Rūjienas, 2% Ogres, 1,8% Līvānu un 1,5% Alūksnes iedzīvotāju. Uz laukiem visvairāk plāno pārcelties Talsu iedzīvotāji (4%), kā arī 3,5% Cēsu, 3,3% Bauskas, 2,8% Balvu un 2,3% Tukuma iedzīvotāju. Starp piecām pilsētām ar visaugstākajiem rādītājiem attiecībā uz plānoto pārcelšanos uz laukiem, nav Rīgas iedzīvotāju.

Tabula 4.2-1. PLĀNOJAMĀ PĀRCELŠANĀS VIETA: 2006.gada dati;
iedzīvotāju īpatsvars (%)*

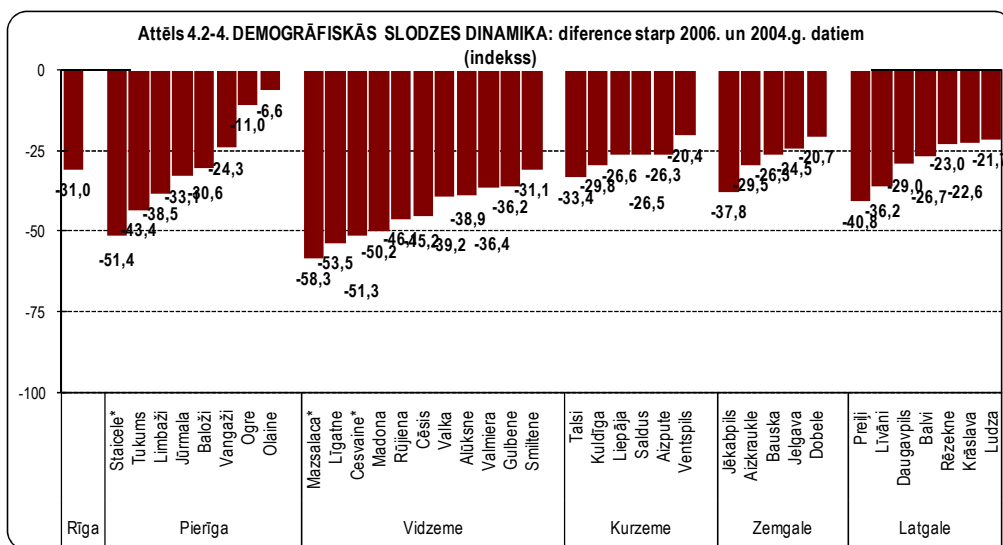
Reģions	Pilsēta	Uz citu vietu savā pašvaldībā	Uz Rīgu	Uz Pierīgu	Uz citu pilsētu	Uz laukiem	Skaidri nezinu
Rīga	Rīga	7,3	0,0	0,0	1,4	0,4	2,0
Pierīga	Limbaži	4,7	5,8	0,0	0,0	1,5	2,9
	Ogre	6,0	2,3	1,2	2,0	1,3	0,6
	Jūrmala	6,9	1,2	0,6	0,6	1,3	0,4
	Baloži	2,2	3,5	0,0	4,1	0,0	0,0
	Tukums	0,8	0,0	2,3	0,0	2,2	0,0
	Vangaži	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,5
	Olaine	2,1	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0
	Vidzeme	Smiltene	0,0	34,5	0,0	0,0	0,0
Līgatne		31,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cēsis		5,2	14,9	3,5	0,0	0,0	0,0
Mazsalaca		9,2	0,0	0,0	0,0	0,0	7,0
Valmiera		4,3	3,0	1,0	0,8	1,0	2,1
Rūjiena		4,5	3,2	0,0	3,9	0,0	0,0
Cesvaine		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0
Gulbene		3,9	0,0	1,8	0,0	0,0	2,6
Madona		4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Alūksne		0,0	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0
Kurzeme	Aizpute	14,1	0,0	0,0	0,0	0,0	6,5
	Kuldīga	1,5	8,0	0,0	1,5	0,0	7,6
	Ventspils	4,5	4,1	1,5	0,0	1,9	2,3
	Liepāja	5,2	3,9	0,3	0,0	1,3	2,2
	Saldus	2,8	4,9	0,6	0,0	0,0	0,6
	Talsi	3,4	0,0	4,0	0,0	0,0	0,0
Zemgale	Dobele	3,9	8,1	0,0	0,0	4,4	0,0
	Jelgava	5,3	0,9	0,0	0,0	0,0	4,8
	Aizkraukle	1,6	4,1	1,7	0,0	0,0	1,6
	Bauska	1,5	2,5	3,3	0,0	0,0	0,0
	Jēkabpils	2,2	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Latgale	Preiļi	0,0	6,7	0,0	0,0	3,1	8,8
	Ludza	8,2	0,0	1,8	0,0	0,0	7,3
	Rēzekne	4,5	0,7	2,2	0,5	0,7	2,5
	Daugavpils	6,9	1,9	0,0	0,0	0,0	1,2
	Balvi	0,0	0,0	2,8	0,0	0,0	4,6
	Līvāni	3,3	0,0	0,0	1,8	0,0	0,0

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Kopumā visvairāk iedzīvotāju plāno pārcelties uz Rīgu vai uz citu vietu savā pašvaldībā. Visvairāk uz citurieni pārcelties plāno Vidzemes reģiona pilsētu iedzīvotāji – starp pilsētām, kuru iedzīvotāji visbiežāk plāno pārcelties uz citu vietu, Vidzemes reģiona pilsētas parādās 7 reizes (no tām divas reizes – Cēsis). To pilsētu vidū, kuru iedzīvotāji visvairāk plāno pārcelties uz citu vietu, Latgales reģiona pilsētas parādās 5 reizes (no tām divas reizes – Preiļi); Kurzemes reģiona pilsētas - 4 reizes, Zemgales reģiona pilsētas 3 reizes (no tām divas reizes – Dobele), Pierīgas reģiona pilsētas - 3 reizes (no tām 2 reizes – Tukums). Savukārt Rīga parādās tikai vienu reizi pie plānotās pārcelšanās vietas savā pašvaldībā.

Novecošanās

Demogrāfiskā slodze ir rādītājs, kas raksturo bērnu un pensijas vecuma iedzīvotāju attiecību pret iedzīvotājiem darbības vecumā un to izsaka ar indeksa palīdzību. Demogrāfiskās slodzes rādītāji turpmāk ir analizēti, salīdzinot 2004. un 2006. gadu. Kopumā visās 38 pētījumā aplūkotajās Latvijas pilsētās demogrāfiskā slodze 2006. gadā ir samazinājusies. Rīgā - par 31 indeksa punktu.

*Pilsētas ar lauku teritoriju: Staicele, Cesvaine, Mazsalaca

Pierīgas reģionā visvairāk demogrāfiskā slodze samazinājusies mazākajā no šajā reģionā aplūkotajām pilsētām – Staiceilē (par 51,4 punktu). Reģiona lielākajā pilsētā – Jūrmalā, demogrāfiskā slodze šajā laika posmā samazinājusies par 33,1 punktiem, bet salīdzinoši vismazāk tā samazinājusies Olainē (par 6,6 punktiem).

Vidzemes reģionā visvairāk (par 58,3) demogrāfiskā slodze samazinājusies salīdzinoši nelielajā Mazsalacā (2006. gadā tur bija vairāk kā 2 200 iedzīvotāju). Valmierā demogrāfiskā slodze samazinājusies par 36,4, bet Cēsis – par 45,2.

Kurzemes reģionā visvairāk (par 33,4) demogrāfiskā slodze samazinājusies Talsos (2006. gadā tur bija gandrīz 11 400 iedzīvotāju). Liepājā tā samazinājusies par 26,6, bet Ventspilī – par 20,4 punktiem.

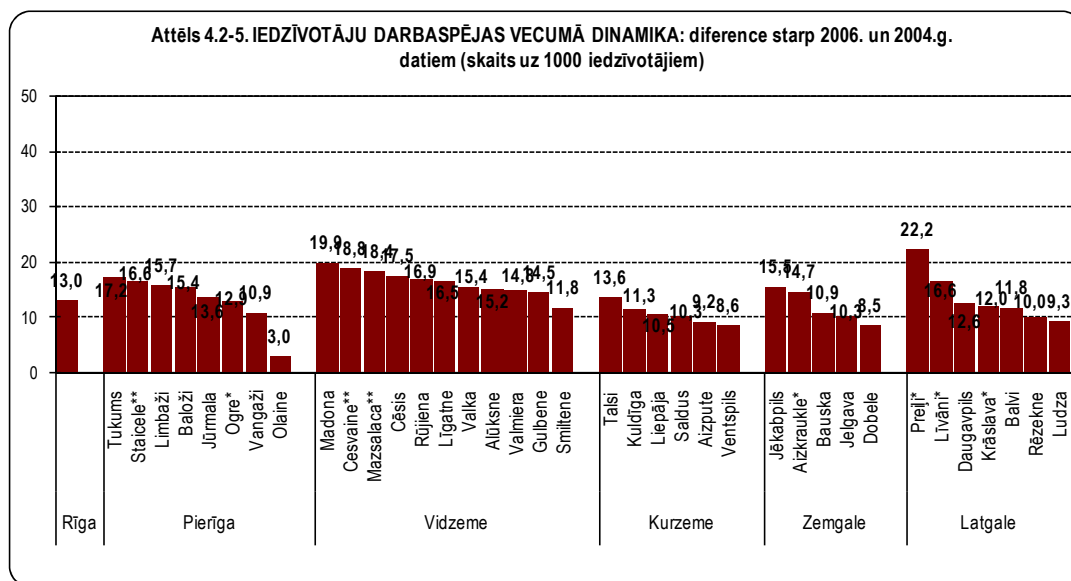
Zemgales reģionā visvairāk (par 33,7 punktiem) demogrāfiskā slodze samazinājusies šī reģiona otrajā lielākajā pilsētā – Jēkabpilī (2006. gadā vairāk kā 26 700 iedzīvotāju), savukārt reģiona lielākajā pilsētā – Jelgavā, demogrāfiskā slodze šajā laika posmā samazinājusies par 24,5 punktiem.

Latgales reģionā 2006. gadā visvairāk (par 23) demogrāfiskā slodze samazinājusies Preiļos (2006. gadā gandrīz 8 300 iedzīvotāju). Daugavpilī demogrāfiskā slodze samazinājusies par 29, bet Rēzeknē – par 23 punktiem.

Kopumā no visām 38 apskatītajām Latvijas pilsētām, visvairāk demogrāfiskā slodze samazinājusies Vidzemes reģiona pilsētās. To deviņu pilsētu vidū, kur demogrāfiskā slodze samazinājusies par vairāk kā 40 indeksa punktiem, ir sešas Vidzemes reģiona, divas Pierīgas reģiona un viena Latgales reģiona pilsēta. Visvairāk demogrāfiskā slodze samazinājusies nelielās pilsētās – Mazsalacā (-58,3), Līgatnē (-53,5), Staicele (-51,4), Cesvainē (-51,3) un Madonā (-50,2). Savukārt vismazāk demogrāfiskā slodze samazinājusies divās salīdzinoši lielās Pierīgas reģiona pilsētās – Olainē (-6,6) un Ogrē (-11).

Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā

Izmaiņas, kas skar iedzīvotāju skaitu darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem, arī analizētas, salīdzinot 2004. un 2006. gada rādītājus. Visās aplūkotajās 38 Latvijas pilsētās iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem šajā laika posmā ir palielinājies.

* Novadi: Ogres, Aizkraukles, Krāslavas, Līvānu, Preiļu

** Pilsētas ar lauku teritoriju: Staicele, Cesvaine, Mazsalaca

Rīgā šis skaits ir palielinājies par 13 (no 641 uz 654) iedzīvotājiem, bet Pierīgas reģionā vislielākais (par 17,2) pieaugums vērojams Tukumā (no 620,4 uz 637,5). Skaitliski visvairāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem Pierīgas reģionā ir Ogrē – 2006. gadā šis rādītājs bija 733,9 (pieaugums kopš 2004. gada par 12,9). Bet vismazākais pieaugums (par 3) vērojams Olainē (no 668,5 līdz 671,4).

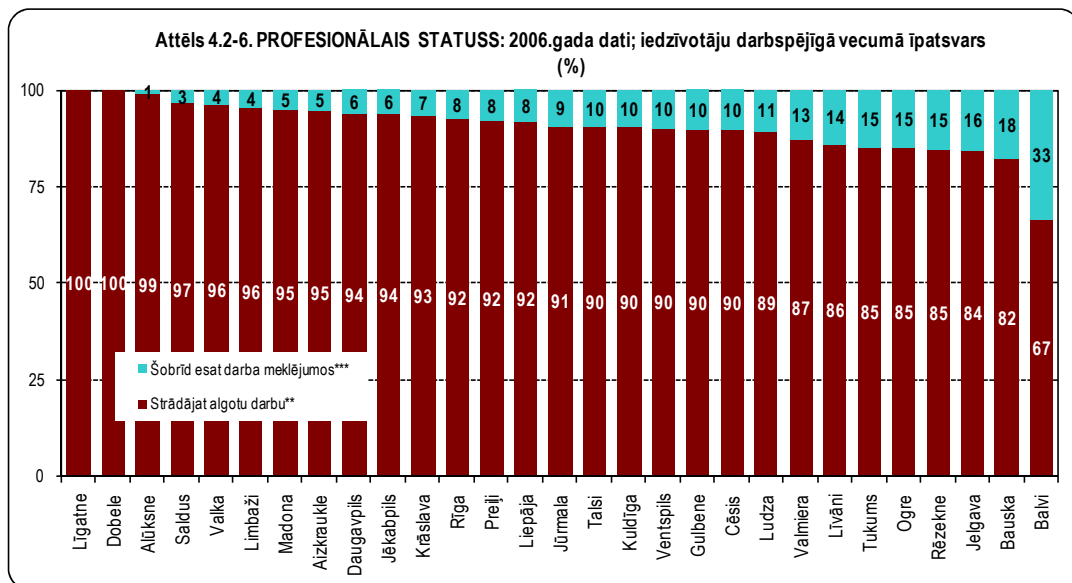
Vidzemes reģionā vislielākais pieaugums iedzīvotāju skaitam darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem (par 19,9) ir Madonā (no 619,1 līdz 638,9). Skaitliski visvairāk darbaspējīgo uz 1000 iedzīvotājiem ir Valmierā - 646,1 civ., 2006.gadā, bet vismazāk – Līgatnē (564,2 iedzīvotāji darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem). Kurzemes reģionā visvairāk (par 13,6) iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā palielinājies Talsos (no 632,9 līdz 646,6). Zemgales reģionā visvairāk (par 15,5) iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā palielinājies Jēkabpilī (no 632,1 līdz 647,6), bet skaitliski vairāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem šajā reģionā 2006. gadā bija Aizkrauklē (772,4). Latgales reģionā visvairāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem 2006. gadā bija Līvānos (826,7). Savukārt vislielākais iedzīvotāju pieaugums darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem (par 22,2) laika posmā no 2004. līdz 2006. gadam bija Preiļos (no 791,2 līdz 813,4).

To 15 pilsētu vidū, kurās no 2004. līdz 2006. gadam iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem palielinājies par vairāk kā 15, visvairāk (8 no 15) ir Vidzemes pilsētu. No visām pilsētām vislielākais darbaspējīgo iedzīvotāju pieaugums

vērojams Preiļos (+22,2 iedzīvotāji uz 1000). Savukārt 2006. gadā visvairāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem bija Latgales reģiona Līvānos (826,7), Preiļos (813,4) un Aizkrauklē (772,4). To 15 pilsētu vidū, kurās 2006. gadā uz 1000 iedzīvotājiem bija vairāk kā 650 iedzīvotāju darbaspējas vecumā, visvairāk (7 no 15) ir Latgales pilsētu.

Nodarbinātība

Aplūkojot Latvijas pilsētu iedzīvotāju profesionālo statusu, izmantoti LM pētījuma “Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas” dati. Iedzīvotāji darbaspējas vecumā savu profesionālo statusu norādījuši kā – “strādā algotu darbu”⁷, vai “atrodas darba meklējumos”⁸.

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” Nr. VPD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003 pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”)

**T.sk. darba devējs, pensionārs, pašnodarbinātais, vai atrodas bērnu kopšanas vai slimības atvaļinājumā ne ilgāk kā gadu.

***T.sk. bezdarbnieks (līdz vienam gadam).

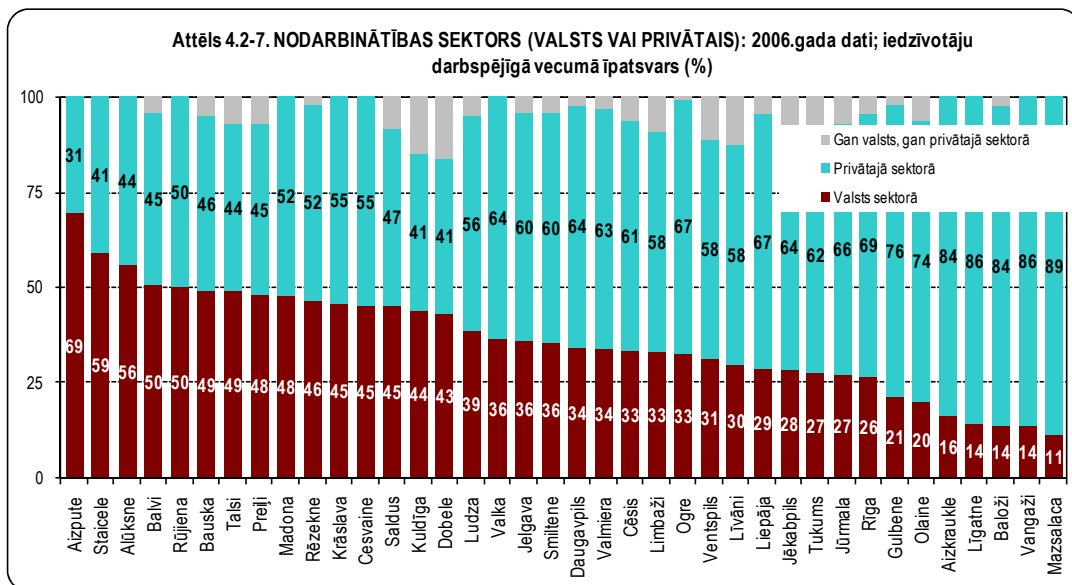
Visvairāk algotu darbu strādā Zemgales reģiona Dobeles iedzīvotāji, Vidzemes reģiona Līgatnes un Alūksnes iedzīvotāji, Kurzemes reģiona Saldus iedzīvotāji, Vidzemes reģiona Valkas un Pierīgas reģiona Limbažu iedzīvotāji. Šajās pilsētās algotu darbu strādā vairāk kā 95% iedzīvotāju. Otrajā lielākajā Latvijas pilsētā un lielākajā Latgales reģionā pilsētā Daugavpilī algotu darbu strādā 93,8% iedzīvotāju, bet Rīgā – 92,4% iedzīvotāju.

Visvairāk darba meklējumos ir Latgales reģiona Balvu iedzīvotāji (33,5%) un Bauskas (18%) un Jelgavas iedzīvotāji (15,6%) Zemgales reģionā. Rīgā darba meklējumos ir 7,6% iedzīvotāju.

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” ietvaros iedzīvotāji arī norādīja, kādā sektorā – valsts vai privātajā – viņi strādā.

⁷ T.sk. darba devējs, pensionārs, pašnodarbinātais, vai atrodas bērnu kopšanas vai slimības atvaļinājumā ne ilgāk kā gadu.

⁸ T.sk. bezdarbnieks (līdz vienam gadam).

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Valsts sektorā strādā 26,5% Rīgas iedzīvotāju, bet piecās citās pilsētās valsts sektorā strādā vairāk kā puse iedzīvotāju. Visvairāk - 69,2% valsts sektorā strādā Kurzemes reģiona Aizputes iedzīvotāji. Pierīgas reģiona Staiceilē valsts sektorā strādā 59% iedzīvotāju, Vidzemes reģiona Alūksnē – 55,7% iedzīvotāju, Latgales reģiona Balvos – 50,4% iedzīvotāju un Vidzemes reģiona Rūjienā – 50,2% iedzīvotāju. Nevienā no šīm piecām pilsētām iedzīvotāju skaits nav lielāks par 10 000.

Savukārt, 27 pilsētās vairāk kā puse iedzīvotāju strādā privātajā sektorā. Vislielākais privātajā sektorā strādājošo īpatsvars ir Vidzemes reģiona Mazsalacā - 88,9% no iedzīvotājiem, Pierīgas reģiona Vangāžos - 86,4%, Vidzemes reģiona Līgatnē - 86,1%, Zemgales reģiona Aizkrauklē - 83,9% un Pierīgas reģiona Baložos - 83,7%. Nevienā no šīm piecām pilsētām iedzīvotāju skaits nav lielāks par 10 000. Rīgā privātajā sektorā strādā 69% no pilsētas iedzīvotājiem.

LM pētījuma “Darbaspēka profesionālā mobilitāte” datus norādīts arī darba devēju īpatsvars procentos. Tā visvairāk darba devēju ir starp Pierīgas reģiona Ogres (6,2%) un Tukuma (5,6%) iedzīvotājiem. Virs 3% darba devēju īpatsvars pilsētu iedzīvotāju vidū ir Rīgā - 3,6%, Vidzemes reģiona Valkā un Alūksnē (attiecīgi 3,5% un 3,3%), Zemgales reģiona Aizkrauklē un Jelgavā (attiecīgi 3,1 un 3%), kā arī Kurzemes reģiona Saldū – 3%. Otrajā lielākajā Latvijas pilsētā Daugavpilī darba devēju īpatsvars ir 0,8%.

Radošā šķira

No LM pētījuma “Darbaspēka profesionālā mobilitāte” (2006) aptaujas jautājuma par patreizējo respondenta profesiju izriet, ka visās pētījumā ietvertajās pilsētās kopā ir aptuveni 299 000 radošās šķiras pārstāvju (zinātnieki, inženieri, mākslinieki, mūziķi, arhitekti, menedžeri, profesionāļi u.c., kuru darbs saistīts ar radošiem vai konceptuāliem uzdevumiem (Florida and Tinagli 2004: 13)). No tiem Rīgā - 173,7 tūkstoši, kas ir 58,1% no visiem radošās šķiras pārstāvjiem Latvijas pilsētās.

Skaitliski otrs lielākais rādītājs ir Latgales reģiona Daugavpilī (23,3 tūkst.), kam seko Liepāja Kurzemes reģionā (17,3 tūkst.), Jūrmala Pierīgas reģionā (13,3 tūkst.) un Jelgava Zemgales reģionā (12,2 tūkst.). Savukārt Vidzemes reģiona augstākais

rādītājs ir Valmieras pilsētā – 4,7 tūkst. Tas ir mazāks par Pierīgas reģiona otro lielāko rādītāju Ogrē (7,7 tūkst.), Latgales reģiona otro lielāko rādītāju Rēzeknē (7,2 tūkst.) un Kurzemes reģiona otro lielāko rādītāju Ventspilī (5,9 tūkst.).

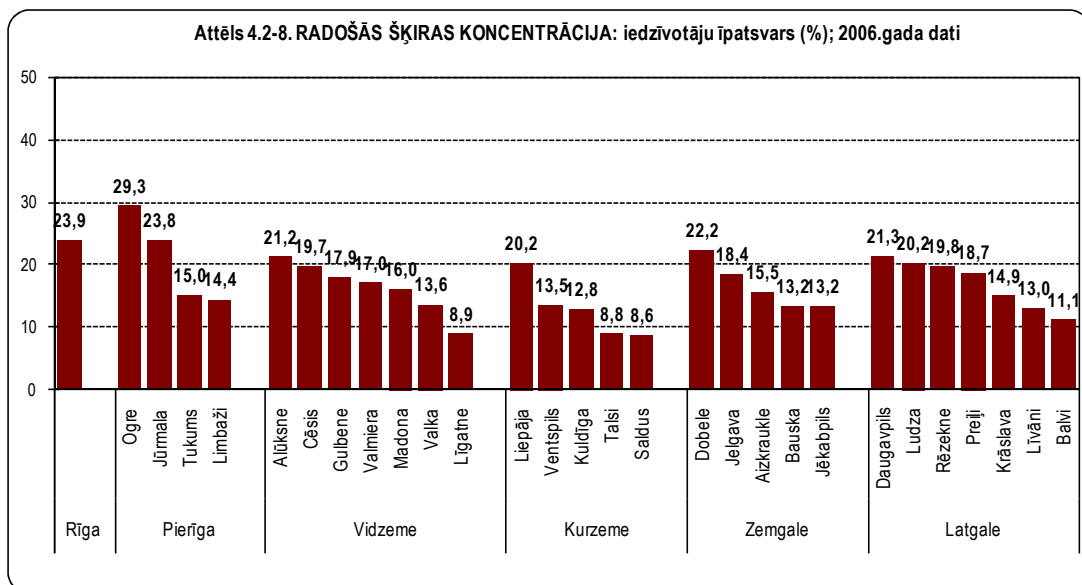
Rēzeknē ir mazāk kā 1/3 daļa no Daugavpils radošās šķiras pārstāvju skaita (7,2 tūkst.), bet arī kopējais iedzīvotāju skaits Rēzeknē ir proporcionāli mazāks, salīdzinot ar Daugavpili. Citās, pēc iedzīvotāju skaita līdzīgās Latgales pilsētās – Krāslavā, Ludzā, Līvānos, Preiļos un Balvos - radošās šķiras pārstāvju skaits ir 2 000 un mazāk (attiecīgi 1,6 tūkst., 2 tūkst., 1,2 tūkst., 1,6 tūkst. un 0,9 tūkst.).

Kurzemes reģiona Ventspilī 2006. gadā bija uz pusi mazāk iedzīvotāju, nekā reģiona lielākajā pilsētā Liepājā, tai pat laikā Ventspilī bija tikai aptuveni 1/3 daļa no Liepājas radošās šķiras pārstāvju skaita (5,9 tūkst.). Kuldīgā, Saldū un Talsos radošās šķiras pārstāvju skaits ir diezgan līdzīgs – attiecīgi 1,7 tūkst., 1,1 tūkst. un 1 tūkst.

Pierīgas reģiona Ogres pilsēta ir vairāk uz pusi mazāka nekā Jūrmala, un arī radošās šķiras pārstāvju Ogrē ir proporcionāli mazāk nekā Jūrmalā – 7,7 tūkst. Ogrē līdzīgāka lieluma reģiona pilsētā - Tukumā savukārt ir divarpus reizi mazāk radošās šķiras pārstāvju nekā Ogrē (3 tūkst.).

Zemgales reģiona līdzīga lieluma pilsētās Bauskā un Aizkrauklē ir aptuveni vienāds radošās šķiras pārstāvju skaits – ap 1,4 tūkst. Arī Vidzemes reģiona līdzīga lieluma pilsētās – Gulbenē, Alūksnē un Madonā – ir ļoti līdzīgs radošās šķiras pārstāvju skaits – attiecīgi 1,7 tūkst., 2 tūkst. un 1,5 tūkst.

Visaugstākā radošās šķiras koncentrācija (iedzīvotāju īpatsvars %) no pētījumā ietvertajām pilsētām ir Pierīgas reģiona Ogres pilsētā (29,3%). Rīgā radošās šķiras koncentrācija ir 23,9%, Zemgales reģionā visaugstākais radošās šķiras koncentrācijas rādītājs ir Dobelē (22,2%), Latgales reģionā – Daugavpilī (21,3%), Vidzemes reģionā – Alūksnē (21,2%) un Kurzēmē – Liepājā (20,2%).

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka profesionālā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Lai arī Pierīgas reģiona Limbaži ir gandrīz uz pusi mazāka nekā Tukums, abās pilsētās ir ļoti līdzīga radošās šķiras koncentrācija – Tukumā 15% un Limbažos 14,4%. Arī Zemgales pilsētās Bauskā un gandrīz trīs reizes lielākajā Jēkabpilī, radošās šķiras koncentrācija ir vienāda – 13,2%.

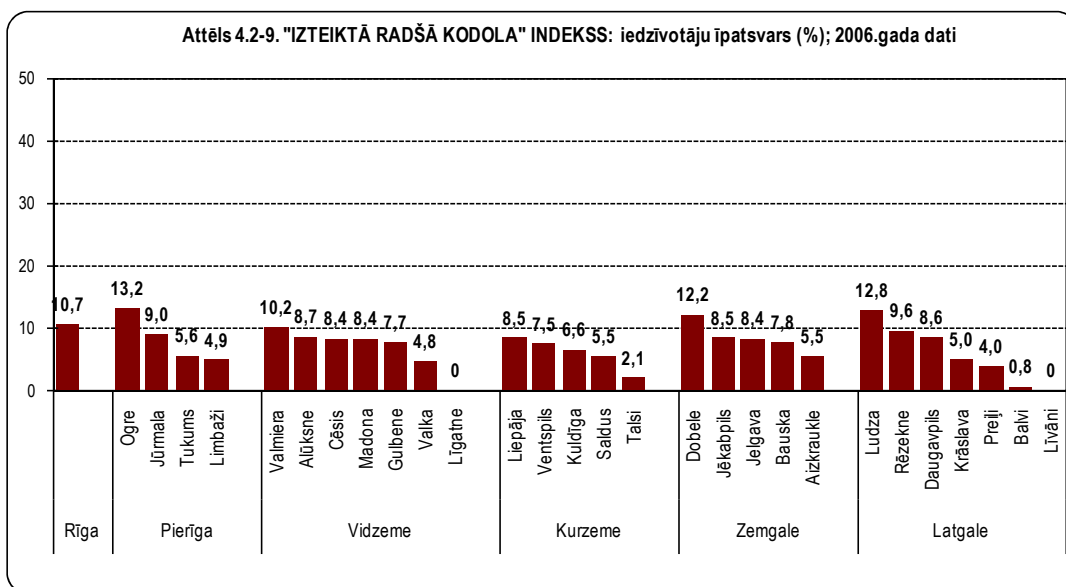
Latgales reģiona Balvi ir gandrīz 15 reizes mazāki par Daugavpili, tomēr Balvos (11,1%) radošās šķiras koncentrācija ir tikai aptuveni uz pusi mazāka nekā Daugavpilī (21,3%).

Vidzemes reģiona Alūksnē ir par divām trešdaļām mazāk iedzīvotāju nekā Valmierā, taču Alūksnē (21,2%) ir augstāka radošās šķiras koncentrācija nekā Valmierā (17%). Arī starp savstarpēji līdzīga lieluma pilsētām – Gulbeni, Alūksni un Madonu – ir atšķirība radošās šķiras koncentrācijā (attiecīgi 17,9%, 21,2% un 16%).

Kurzemes reģiona Ventspils ir trīsreizes lielāka par Kuldīgu, bet radošās šķiras koncentrācija abās pilsētās ir līdzīga – Ventspilī 13,5% un Kuldīgā 12,8%. Taču arī līdzīga lieluma pilsētās kā Saldū un Talsos radošās šķiras koncentrācija ir ļoti līdzīga – attiecīgi 8,6% un 8,8%.

Radošais kodols

Papildus radošās šķiras indeksam tika aprēķināts arī “izteiktā radošā kodola” (super-creative core) indekss, ko veido zinātnieki un inženiertehniskie darbinieki, mākslinieki, dizaineri un izklaides industrijas darbinieki kā iedzīvotāju īpatsvars procentos. Saskaņā ar iegūtajiem rezultātiem, arī visaugstākais izteiktā radošā kodola rādītājs Pierīgas reģionā ir Ogrē (13,2%), Latgales reģionā – Ludzā (12,8%), Zemgales reģionā – Dobeļē (12,2%), Rīgā (10,7%), Vidzemes reģionā – Valmierā (10,2%) un Kurzemes reģionā – Ventspilī (7,5%).

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka profesionālā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Ludza ir vairāk kā 10 reizes mazāka par Daugavpili, tomēr Ludzā (12,8%) ir par trešdaļu augstāks izteiktā radošā kodola rādītājs, nekā Daugavpilī (8,6%). Arī iedzīvotāju skaita ziņā līdzīga lieluma pilsētu – Krāslavas, Ludzas, Preiļu un Balvu – vidū vērojamas atšķirības pēc izteiktā radošā kodola rādītāja, kas Krāslavā ir aptuveni 5%, Ludzā – 12,8%, Preiļos – aptuveni 4%, bet Balvos – 0,8%.

Arī Zemgales reģionā ļoti līdzīga lieluma pilsētās – Dobelē un Bauskā – ir krasi atšķirīgi radošā kodola rādītāji, attiecīgi 12,2% Dobelē un 7,8% Bauskā. Savukārt gandrīz vienādi rādītāji ir tāda atšķirīga lieluma pilsētās kā Jēkabpils un Jelgava – 8,5% un 8,4%.

Vidzemes reģiona pilsētās Gulbenē, Alūksnē un Madonā ir līdzīgi izteiktā radošā kodola rādītāji – 7,7% Gulbenē, 8,7% Alūksnē un 7,6% Madonā. Ar šo pilsētu rādītājiem salīdzināms arī mazliet lielākās pilsētas – Cēsu – radošā kodola rādītājs, kas ir 8,4%.

Kurzemes reģiona līdzīga lieluma pilsētās Kuldīgā un Talsos ir ļoti atšķirīgi izteiktā radošā kodola rādītāji – 6,6% un 2,1%. Savukārt Ventspilī, kas ir aptuveni trīs reizes lielāka par Kuldīgu, šis rādītājs ir tikai nedaudz lielāks – 7,5%, bet Kuldīgā – 6,6%.

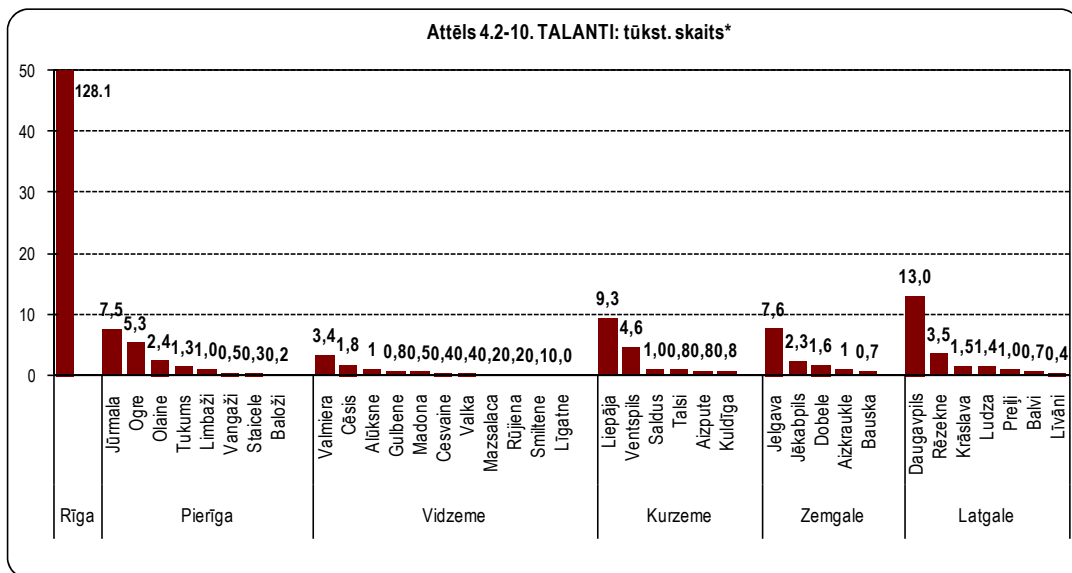
Lai arī proporcionāli iedzīvotāju skaitam pēc radošās šķiras koncentrācijas (23,9%) Rīga apskatīto Latvijas pilsētu vidū ir 2. vietā aiz Ogres (29,3%), pēc izteiktās radošās šķiras indeksa (10,7%) tā ir tikai ceturtajā vietā aiz Ogres (13,2%), Ludzas (12,8%) un Dobeles (12,2%).

Talanti

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (2006) ietvaros Latvijas pilsētu iedzīvotāji tika aptaujāti par augstāko līdz šim iegūto izglītības līmeni. Lai aprēķinātu talantu skaitu šajās pilsētās, tika skatīti iedzīvotāji, kas ir ieguvuši vismaz bakalaura grādu un iedzīvotāji darbaspējas vecumā.

Visu reģionu pilsētās un Rīgā kopā ir aptuveni 207,3 tūkst. talantu darbaspējas vecumā, no kuriem Rīgā ir koncentrēts vislielākais talantu skaits – aptuveni 128,1 tūkstotis darbaspējas vecumā (26,9% no visiem Rīgas iedzīvotājiem), bet pārējās pilsētās kopā – 79,2 tūkst. Rīgas talantu skaits veido 61,8% no kopējā Latvijas pilsētu talantu skaita.

Latgales reģionā visvairāk talantu ir Daugavpilī (aptuveni 13 tūkst. darbaspējas vecumā, jeb 17,9% no Daugavpils iedz.), Kurzemes reģionā – Liepājā (apm. 9,3 tūkst darbaspējas vecumā jeb 17,0% no Liepājas iedzīvotājiem), Zemgales reģionā – Jelgavā (apm. 7,6 tūkst. darbaspējas vecumā, 17,6% no Jelgavas iedzīvotājiem), Pierīgas reģionā – Jūrmalā (apm. 7,5 tūkst. darbaspējas vecumā, 20,9% no Jūrmalas iedzīvotājiem), bet Vidzemes reģionā visvairāk talantu ir Valmierā (apm. 3,4 tūkst. darbaspējas vecumā, 18,9% no Valmieras iedzīvotājiem.).

*Autoru aprēķini. Izmantoti 2006.gada dati

Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka profesionālā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

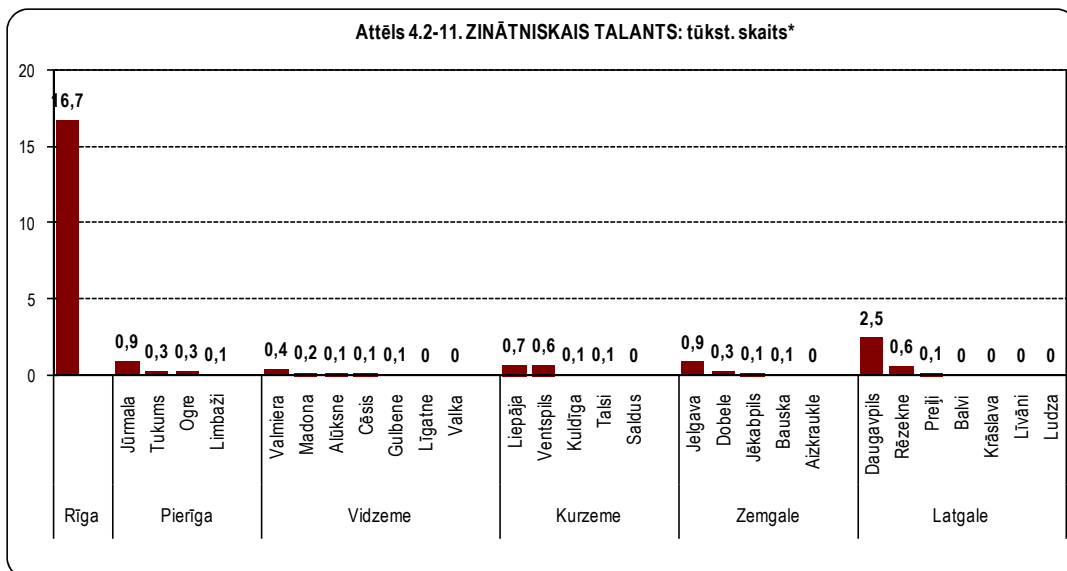
Latgales reģiona Rēzeknē, kas ir aptuveni trīs reizes mazāka par Daugavpili, ir arī aptuveni trīs reizes mazāks talantu skaits – 3,5 tūkst darbaspējas vecumā (14,3% no Rēzeknes iedzīvotājiem). (Daugavpilī – 13 tūkst. jeb 17,9%). Savukārt samērā līdzīga lieluma pilsētās – Krāslavā, Ludzā, Līvānos, Preiļos un Balvos talantu skaits ir atšķirīgs. Krāslavā un Ludzā talantu skaits ir gandrīz vienāds – attiecīgi 1,5 tūkst. (19,6%) un 1,4 tūkst. (21,6%), bet Preiļos – 1 tūkst. (14,3%) Savukārt Līvānos un Balvos ir mazāk nekā tūkstotis talantu – 0,4 tūkst. (4,9%) un 0,7 tūkst (13,3%).

Kurzemes reģionā Ventspils ir aptuveni uz pusi mazāka nekā Liepāja, un arī talantu skaits Ventspilī ir aptuveni uz pusi mazāks – 4,6 tūkst darbaspējas vecumā 16,1% no Ventspils iedzīvotājiem. (Liepājā – 9,3 tūkst., 17,0%). Līdzīga lieluma pilsētās – Kuldīgā, Saldū un Talsos – ir arī ļoti līdzīgs talantu skaits, attiecīgi – 0,8 tūkst. (9,6%), 1 tūkst.(12,2%) un 0,8 tūkst. (10,7%). Līdzīgs skaits talantu ir arī par šīm pilsētām mazākajā Aizputē – arī 0,8 tūkst (24,2%).

Lai gan Zemgales reģiona pilsētas Dobeles un Bauskas ir līdzīga lieluma, Dobeles talantu skaits (1,6 tūkst. darbaspējas, 22,4% no Dobeles iedzīvotājiem) ir vairāk nekā divas reizes lielāks par Bauskas talantu skaitu (0,7 tūkst jeb 10,7%). Savukārt Bauskā, kas ir mazliet lielāka par Aizkraukli, ir nedaudz mazāks talantu skaits salīdzinājumā ar Aizkraukles 0,9 tūkst.(13,8%). Pierīgas reģiona Tukums ir gandrīz divreiz lielāks nekā Limbaži, bet Tukumā ir tikai nedaudz lielāks talantu skaits – 1,3 tūkst. darbaspējas, 10,6% no Tukuma iedzīvotājiem, kamēr Limbažos – aptuveni 1 tūkst. (18,2%). Apskatītajās Pierīgas reģiona mazākajās pilsētās – Baložos, Vangāžos un Staicele ir arī šajā reģionā mazākais talantu skaits, attiecīgi – 0,2 tūkst. (5,6%), 0,5 tūkst.(17,3%) un 0,3 tūkst. (25,3%).

Vidzemes reģiona līdzīga lieluma pilsētās Gulbenē un Alūksnē ir arī līdzīgs talantu skaits – 0,8 tūkst. (12,6%) un 1 tūkst. (17,1%). Lai gan arī Madonā ir ļoti līdzīgs iedzīvotāju skaits kā Gulbenē un Alūksnē, Madonā ir aptuveni uz pusi mazāks talantu skaits – 0,5 tūkst.(9,2%), kas ir gandrīz tikpat, cik trīs reizes mazākajā Cesvainē (0,4 tūkst. jeb 19,31%).

Papildus vispārējam talanta radītājam, tikai aprēķināts arī zinātniskais talants, ko veido fizikas, dabas un sociālo zinātņu pārstāvji. Visu reģionu pilsētās un Rīgā kopā ir aptuveni 25,3 tūkst. zinātniskā talanta, no kuriem Rīgā – 16,7 tūkst., bet pārējo reģionu pilsētās kopā – 8,54 tūkst. zinātniskā talanta.

*Autoru aprēķini. Izmantoti 2006.gada pētījuma dati

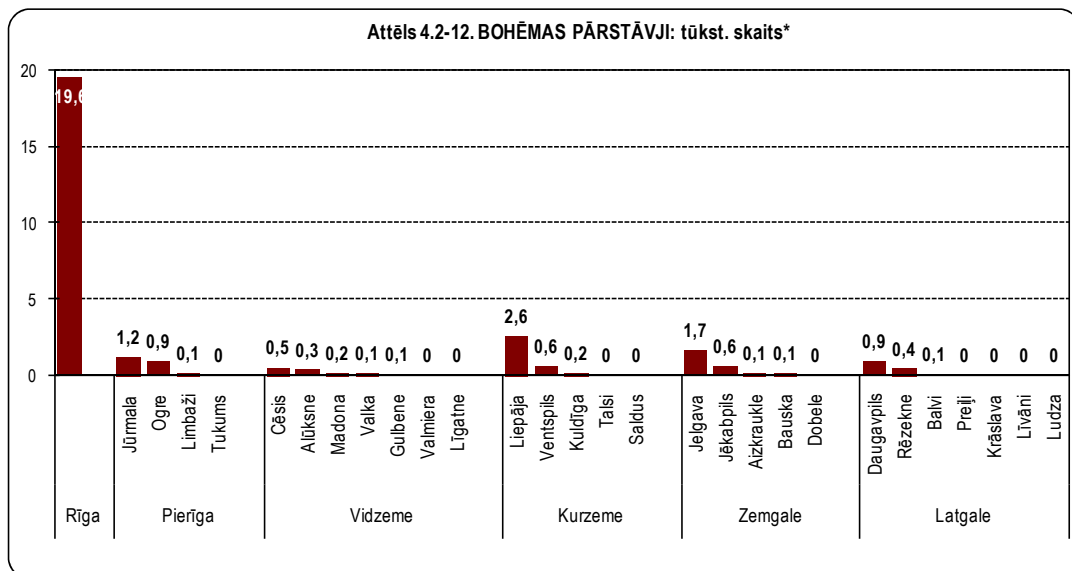
Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka profesionālā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Latgales reģionā visvairāk zinātniskā talanta ir Daugavpilī – 2,5 tūkst., Rēzeknē – 0,6 tūkst., bet Preiļos – 0,1 tūkst. Gan Pierīgas reģiona Jūrmalā, gan Zemgales reģiona Jelgavā ir ap 0,9 tūkst. zinātniskā talanta. Pierīgas reģiona Tukumā un Ogrē ir vienlīdz daudz jeb ap 3 tūkst. zinātniskā talanta. Kurzemes reģionā visvairāk zinātniskā talanta ir Liepājā – 0,7 tūkst., bet Ventspilī, kas ir uz pusi mazāka par Liepāju – 0,6 tūkst. Savukārt Vidzemes reģionā visaugstākais zinātniskā talanta skaits ir Valmierā – 0,4 tūkst., bet Madonā, kas ir trīsreiz mazāka par Valmieru – 0,2 tūkst.

Bohēmas pārstāvji

Nosakot bohēmas pārstāvju skaitu pilsētās apskatītas tādas radošās profesijas kā dažādu jomu mākslinieku, izklaides un mediju industrijas darbinieku skaits pilsētas iedzīvotāju vidū 2006. gadā (dati – LM pētījums “Darbaspēka profesionālā mobilitāte”). Visās aplūkotajās reģionu pilsētās un Rīgā kopā ir aptuveni 30,3 tūkst. bohēmas pārstāvju, no kuriem 19,6 tūkst. ir Rīgā (2,7% no Rīgas iedzīvotājiem), bet 10,8 tūkst. – pārējās reģionu pilsētās. Tādējādi Rīgā ir 64,6% visu aplūkoto Latvijas pilsētu bohēmas pārstāvju.

Kurzemes reģionā visvairāk bohēmas pārstāvju bija šī reģiona lielākajā pilsētā Liepājā – 2,6 tūkst (3,0% no Liepājas iedzīvotājiem). Ventspilī, kas ir aptuveni divas reizes mazāka nekā Liepāja, 2006. gadā bija gandrīz piecas reizes mazāk bohēmas pārstāvju nekā Liepājā – 0,6 tūkst (1,3%). Zemgales reģionā visvairāk bohēmas pārstāvju bija Jelgavā – 1,7 tūkst. (2,5%), bet Pierīgas reģionā – Jūrmalā (1,2 tūkst., 2,2%). Pierīgas reģiona Ogrē, kas ir gandrīz divas reizes mazāka nekā Jūrmala, 2006. gadā bija 0,9 tūkst. bohēmas pārstāvju (3,5% no Ogres iedzīvotājiem) jeb par 25% mazāk nekā Jūrmalā.

*Autoru aprēķini. Izmantoti 2006.gada pētījuma dati

Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka profesionālā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Latgales reģionā visvairāk bohēmas pārstāvju bija Daugavpilī – 0,9 tūkst. (0,8% no Daugavpils iedzīvotājiem) Lai gan Daugavpils ir aptuveni trīs reizes lielāka par Rēzekni (0,4 tūkst. bohēmas pārstāvju, 1,2% no Rēzeknes iedzīvotājiem), Daugavpilī bohēmas pārstāvju skaits ir tikai aptuveni divas reizes lielāks. Savukārt Vidzemes reģionā 2006. gadā visvairāk bohēmas pārstāvju bija Cēsīs – 0,5 tūkst. (2,9% no Cēsu iedzīvotājiem).

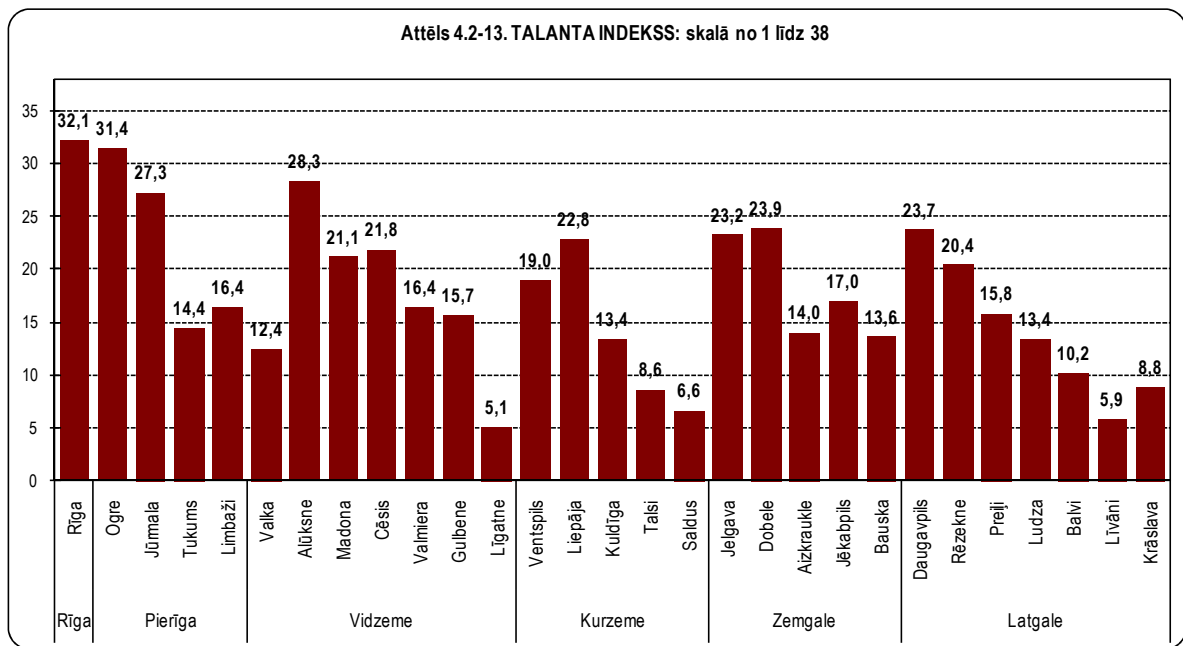
Arī katrā reģionā visvairāk bohēmas pārstāvju ir attiecīgā reģiona lielākajā pilsētā – Vidzemes reģionā Liepājā, Pierīgas reģionā – Jūrmalā, Latgales reģionā – Daugavpilī, Zemgales reģionā – Jelgavā. Vienīgi Vidzemes reģionā lielākais bohēmas pārstāvju skaits nav tās lielākajā pilsētā Valmierā, bet gan Cēsīs.

Pilsētu talantu indekss

Piezīme: Pilsētai tika aprēķināts punktu skaits no 0 līdz 38 (38 pilsētas), kur 38 ir maksimālais vērtējums, katrā no talantu dimensijām. Punktu skaits pilsētai tika aprēķināts, kā attiecība pret pilsētu, kura guva maksimālo vērtējumu. Talantu indekss ir vidējais aritmētiskais punktu skaits četras talantu dimensijās.

Talantu indeksu veido (1) cilvēkkapitāla koncentrācija (iedzīvotāji, kas ieguvuši vismaz bakalaura grādu), (2) radošās šķiras koncentrācija, (3) zinātniskais talants un (4) bohēmas pārstāvju koncentrācija.

Kopumā 11 pilsētās talantu indekss ir lielāks par 20. No šīm pilsētām ir trīs Vidzemes reģiona pilsētas, pa divām Pierīgas, Zemgales un Latgales reģiona pilsētām, viena Kurzemes reģiona pilsēta un Rīga. Visaugstākais talantu indekss ir Rīgā – 32,1. Nedaudz mazāks talantu indekss ir Pierīgas reģiona otrajā lielākajā pilsētā Ogrē (virs 26100 iedzīvotājiem) – 31,4. Šo 11 pilsētu vidū ir tādas reģionu lielākās pilsētas kā Pierīgas reģiona Jūrmala, Latgales reģiona Daugavpils, Zemgales reģiona Jelgava un Kurzemes reģiona Liepāja. Ārpus šo pilsētu grupas ar talantu indeksu virs 20 ir palikusi Vidzemes reģiona lielākā pilsēta Valmiera.

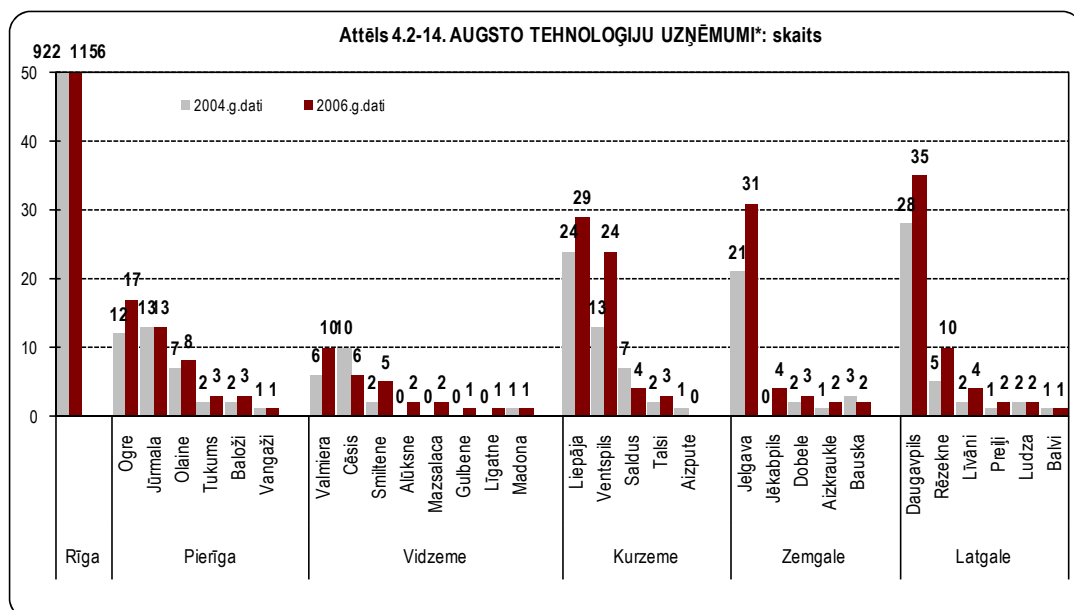

Talantu indekss zem 10 ir piecās pilsētās, no kurām viena ir Vidzemes reģiona pilsēta un pa divām Latgales un Kurzemes reģiona pilsētām. Viszemākais talantu indekss (5,1) ir Vidzemes reģiona Līgatnē (gandrīz 1300 iedzīvotāju), nedaudz augstāks talantu indekss ir Latgales reģiona Līvānos (virs 9300 iedzīvotājiem) – 5,9 un Kurzemes reģiona Saldū (virs 12400 iedzīvotājiem) – 6,6.

Tehnoloģijas

Aplūkojot statistikas datus par zinātnisko institūciju skaitu, visās reģionu aplūkotajās pilsētās to skaits kopā ir 94. Rīgā ir koncentrēti 83% no visu apskatīto pilsētu zinātniskajām institūcijām.

Visvairāk zinātnisko institūciju ir Rīgā (78). Reģionos visvairāk zinātnisko institūciju ir Zemgales reģiona Jelgavā (5), kam seko Latgales reģiona Rēzeknes pilsēta (4 zinātniskās institūcijas), Kurzemes reģiona Ventspils (2) un Vidzemes reģiona Valmiera ar 1 zinātnisko institūciju. Savukārt aplūkotajās Pierīgas pilsētās nav nevienas zinātniskās institūcijas.

NACE 24 Ķīmisko vielu, to izstrādājumu un ķīmisko šķiedru ražošana; NACE 33 Medicīnisko, precīzijas un optisko instrumentu, pulksteņu ražošana; NACE 32 Radio, televīzijas un sakaru iekārtu un aparātūras ražošana; NACE 30 Biroja tehnikas un datoru ražošana

Augsto tehnoloģiju uzņēmumu⁹ skaits salīdzināts 2004. un 2006. gadā.

2004. gadā apskatītajās Latvijas pilsētās kopā bija 1091 augsto tehnoloģiju uzņēmums, no kuriem Rīgā – 922 jeb 85% no visiem Latvijas šāda veida uzņēmumu. 2006. gadā apskatītajās Latvijas pilsētās kopā bija 1385 augsto tehnoloģiju uzņēmumi, no kuriem Rīgā – 1156 jeb 83%. Kopumā 2006. gadā salīdzinājumā ar 2004. Latvijā augsto tehnoloģiju uzņēmumu skaits pieaudzis par 294 uzņēmumiem jeb 21,2%, savukārt Rīgā - par 234 uzņēmumiem (20%).

Gan 2004., gan 2006. gadā pēc Rīgas visvairāk augsto tehnoloģiju uzņēmumu bija Kurzemes reģiona pilsētās – kopā 47 uzņēmumi 2004. gadā un 60 uzņēmumi 2006. gadā. Kurzemes reģionā tādējādi augsto tehnoloģiju uzņēmumu skaits laikā no 2004. līdz 2006. gadam bija palielinājies par 13 uzņēmumiem jeb 21,7%.

No Kurzemes reģiona pilsētām gan 2004., gan 2006. gadā visvairāk augsto tehnoloģiju uzņēmumu bija Liepājā – 24 uzņēmumi 2004. gadā un 29 uzņēmumi 2006. gadā. Ventspilī, kas ir aptuveni divas reizes mazāka par Liepāju, 2004. gadā arī bija aptuveni uz pusi mazāk augsto tehnoloģiju uzņēmumu (13 uzņēmumi), bet 2006. gadā to skaits Ventspilī jau bija 24 uzņēmumi, kas ir tikai par 5 uzņēmumiem mazāk nekā Liepājā.

Latgales reģionā 2004. gadā bija 39, bet 2006. gadā – 54 augsto tehnoloģiju uzņēmumi, tādējādi 2006. gadā šo uzņēmumu skaits Latgalē bija palielinājies par 15 uzņēmumiem jeb 27,8%. Lielākais augsto tehnoloģiju uzņēmumu skaits Latgales reģionā gan 2004., gan 2006. gadā bija Daugavpilī – attiecīgi 28 un 35 uzņēmumi, tātad to skaits laikā no 2004. līdz 2006. gadam palielinājās par 7 uzņēmumiem jeb 20%. Rēzeknē, kas ir trīsreiz mazāka par Daugavpili, 2006. gadā bija 10 augsto tehnoloģiju uzņēmumi. Tomēr 2004. gadā Rēzeknē bija divreiz mazāk (5) augsto tehnoloģiju uzņēmumi.

Pierīgas reģionā 2004. gadā bija 37 augsto tehnoloģiju uzņēmumi, turpretī 2006. gadā – 45, kas ir par 8 uzņēmumiem jeb 17,8% vairāk. Ogrē, kas ir gandrīz divas reizes mazāka par Jūrmalu, 2004. gadā bija gandrīz tikpat daudz augsto tehnoloģiju uzņēmumu, cik Jūrmalā – attiecīgi Jūrmalā to skaits bija 13, bet Ogrē – 12. Savukārt 2006. gadā Jūrmalā šo uzņēmumu skaits bija palicis nemainīgs (13 uzņēmumi), bet Ogrē palielinājies par 5 uzņēmumiem. Jāatzīmē, ka, lai gan Tukums ir aptuveni piecas reizes lielāka pilsēta par Baložiem un Vangažiem, 2004. gadā Tukumā bija tikai 2 augsto tehnoloģiju uzņēmumi – tikpat cik Baložos, bet Vangažos – viens uzņēmums. Salīdzinoši 2006. gadā gan Tukumā, gan Baložos bija par vienu augsto tehnoloģiju uzņēmumu vairāk (pa 3 uzņēmumiem katrā pilsētā), bet Vangažos joprojām bija viens augsto tehnoloģiju uzņēmums.

Zemgales reģionā 2004. gadā bija 27, bet 2006. gadā – 42 augsto tehnoloģiju uzņēmumi. Tādējādi laikā no 2004. līdz 2006. gadam Zemgalē kopumā šo uzņēmumu skaits pieaudzis par 15 uzņēmumiem jeb 35,7%. Vislielākais augsto tehnoloģiju uzņēmumu skaits Zemgales reģionā 2004. gadā bija Jelgavā – 21 augsto tehnoloģiju uzņēmums, bet 2006. gadā to skaits bija 31, uzrādot pieaugumu par 10 uzņēmumiem jeb 32,3%.

⁹ NACE 24 Ķīmisko vielu, to izstrādājumu un ķīmisko šķiedru ražošana; NACE 33 Medicīnisko, precīzijas un optisko instrumentu, pulksteņu ražošana; NACE 32 Radio, televīzijas un sakaru iekārtu un aparatūras ražošana; NACE 30 Biroja tehnikas un datoru ražošana; NACE 72 Datorpakalpojumi un ar datoriem saistītas darbības.

Vismazāk augsto tehnoloģiju uzņēmumu gan 2004., gan 2006. gadā bija Vidzemē – attiecīgi 19 un 28 uzņēmumi. Vidzemes reģionā 2004. gadā visvairāk augsto tehnoloģiju uzņēmumu bija Cēsīs – 10 uzņēmumi, bet 2006. gadā Cēsīs bija par 4 uzņēmumiem mazāk. Turpretī 2006. gadā Vidzemes reģionā visvairāk augsto tehnoloģiju uzņēmumu bija Valmierā – 10 uzņēmumi. Kopš 2004. gada šo uzņēmumu skaits Valmierā bija palielinājies par 4 uzņēmumiem.

Savukārt vidējo tehnoloģiju¹⁰ uzņēmumu skaits visās apskatītajās Latvijas pilsētās 2004. gadā bija 295 uzņēmumi, bet 2006. gadā – 306 uzņēmumi. Tādējādi šajā laikā vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaits bija palielinājies par 11 uzņēmumiem jeb 3,6%.

2004. gadā Rīgā bija 211 uzņēmumi jeb 69% no visiem Latvijas pilsētās esošajiem vidējo tehnoloģiju uzņēmumiem. 2006. gadā Rīgā bija 222 uzņēmumi jeb 75% no visiem Latvijas pilsētās esošajiem vidējo tehnoloģiju uzņēmumiem. Rīgā 2006. gadā vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaits salīdzinājumā ar 2004. gadu pieauga par 11 uzņēmumiem jeb aptuveni 5%.

Gan 2004. gadā, gan 2006. gadā pēc Rīgas visvairāk vidējo tehnoloģiju uzņēmumu bija Kurzemes reģiona pilsētās – kopā 19 uzņēmumi 2004. gadā un 27 uzņēmumi 2006. gadā. Kurzemes reģionā tādējādi vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaits laikā no 2004. līdz 2006. gadam bija palielinājies par 8 uzņēmumiem jeb 29,6%.

No Kurzemes reģiona pilsētām gan 2004., gan 2006. gadā visvairāk vidējo tehnoloģiju uzņēmumu bija Liepājā – 9 uzņēmumi 2004. gadā un 13 uzņēmumi 2006. gadā. Savukārt Ventspilī laikā no 2004. līdz 2006. gadam vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaits bija palielinājies divas reizes – no 4 uzņēmumiem 2004. gadā līdz 8 uzņēmumiem 2006. gadā.

Latgales reģionā 2004. gadā bija 17, bet 2006. gadā 21 – vidējo tehnoloģiju uzņēmums, tādējādi 2006. gadā šo uzņēmumu skaits Latgalē bija palielinājies par 4 uzņēmumiem jeb aptuveni 19%. Lielākais vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaits Latgales reģionā gan 2004., gan 2006. gadā bija Daugavpilī – attiecīgi 9 un 11 uzņēmumi. Rēzeknē, kas ir trīsreiz mazāka par Daugavpili, 2004. gadā bija 6 vidējo tehnoloģiju uzņēmumi, bet 2006. gadā - jau 9.

Pierīgas reģionā 2004. gadā bija 17 vidējo tehnoloģiju uzņēmumi, turpretī 2006. gadā – 18. Tukumā, kas ir gandrīz trīs reizes mazāka pilsēta par Jūrmalu, 2004. gadā bija 7 un 2006. gadā 8 vidējo tehnoloģiju uzņēmumi, bet Jūrmalā 2004. gadā – 2 un 2006. gadā 3 vidējo tehnoloģiju uzņēmumi.

Vidzemes reģionā 2004. gadā bija 13, bet 2006. gadā – 19 vidējo tehnoloģiju uzņēmumi, tādējādi 2006. gadā šo uzņēmumu skaits Vidzemē bija palielinājies par 6 uzņēmumiem jeb 31,6%. Vidzemes reģionā 2004. gadā visvairāk vidējo tehnoloģiju uzņēmumu bija Valmierā (6), bet 2006. gadā Valmierā bija par 4 uzņēmumiem vairāk.

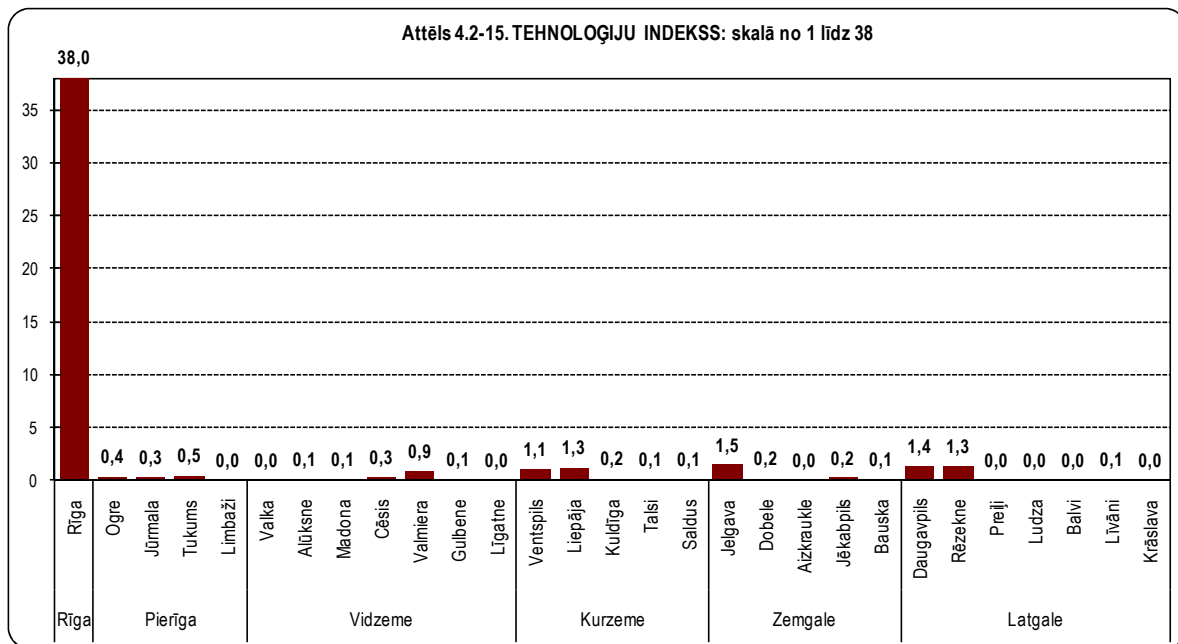
Vismazāk vidējo tehnoloģiju uzņēmumu gan 2004., gan 2006. gadā bija Zemgales reģionā – attiecīgi 7 un 10. Tādējādi laika posmā no 2004. līdz 2006. gadam Zemgalē kopumā šo uzņēmumu skaits bija pieaudzis par 3 uzņēmumiem. Vislielākais vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaits Zemgales reģionā gan 2004., gan 2006. gadā bija Jelgavā – attiecīgi 4 un 5 vidējo tehnoloģiju uzņēmumi.

¹⁰ NACE 31 Elektrisko mašīnu un aparātu ražošana, NACE 34 Automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošana, NACE 29 Iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošana.

Tehnoloģiju indekss

Piezīme: Pilsētai tika aprēķināts punktu skaits no 0 līdz 38 (38 pilsētas), kur 38 ir maksimālais vērtējums, katrā no tehnoloģijas dimensijām. Punktu skaits tika aprēķināts, kā atsevišķas pilsētas pret pilsētu, kura guva maksimālo vērtējumu. Tehnoloģijas indekss ir vidējais aritmētiskais punktu skaits trijās tehnoloģiju dimensijās.

Tehnoloģiju indekss aprēķināts, ņemot vērā (1) zinātnisko institūciju skaitu pilsētā, (2) augsto tehnoloģiju un (3) vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaitu. Tehnoloģiju jomā ir tikai viens izteikts līderis – Rīga, kurai visās trīs kategorijās ir visaugstākais indekss – 38.

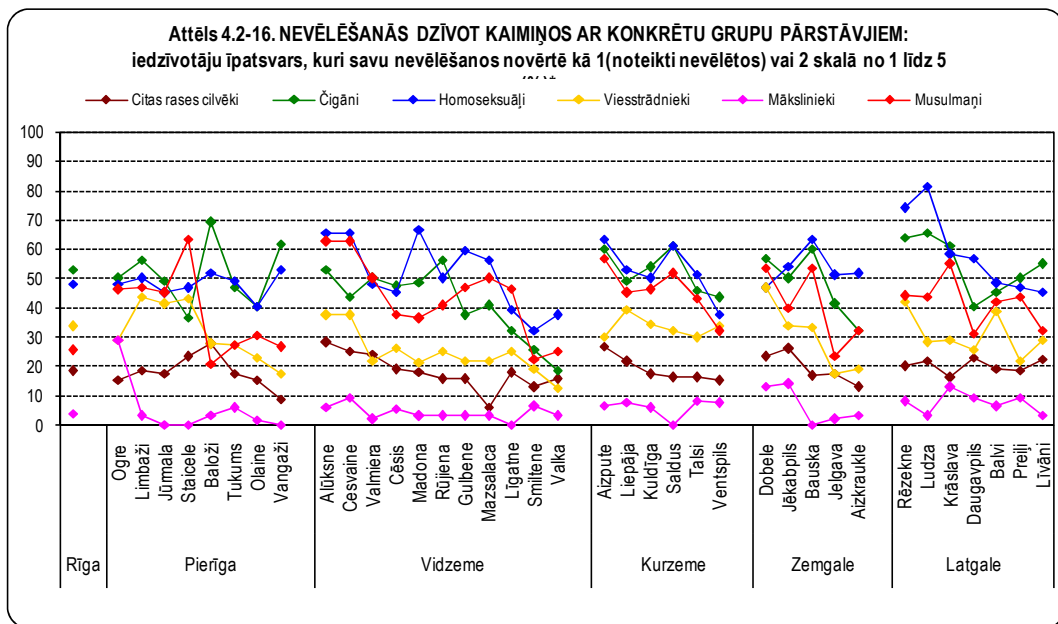

Otrs augstākais rādītājs ir Zemgales reģiona lielākajai pilsētai Jelgavai (vairāk nekā 66000 iedzīvotāju), taču salīdzinājumā ar Rīgu tās kopējais tehnoloģiju indekss ir ļoti zems – 1,5. Vēl virs 1 tehnoloģiju indekss ir šādām pilsētām – Latgales reģiona lielākajai pilsētai Daugavpilij (1,4), otrai lielākajai Latgales reģiona pilsētai Rēzeknei (1,4), kā arī Kurzemes reģiona lielākajai pilsētai Liepājai (1,3) un otrai lielākajai šī reģiona pilsētai Ventspilij (1,1).

Tolerance

Pētījuma ietvaros veiktajā iedzīvotāju aptaujā tika uzdots jautājums par nevēlēšanos dzīvot kaimiņos ar konkrētu grupu pārstāvjiem: (1) citas rases cilvēkiem, (2) čigāniem, (3) homoseksuāļiem, (4) viesstrādniekiem, (5) māksliniekiem un (6) musulmaņiem. Aplūkotās atbildes, kurās iedzīvotāji savu nevēlēšanos dzīvot kaimiņos ar minēto grupu pārstāvjiem, vērtējuši “noteikti nevēlētos” (atbildes 1 un 2 skalā no 1 līdz 5).

Rīgas iedzīvotāji visvairāk nevēlētos dzīvot blakus čigāniem (53%) un homoseksuāļiem (48%). Gandrīz trešdaļa aptaujāto Rīgas iedzīvotāju (33,7%) nevēlētos dzīvot kaimiņos viesstrādniekiem. Nedaudz vairāk par ceturto daļu Rīgas iedzīvotāju (25,5%) nevēlētos dzīvot kaimiņos arī musulmaņiem. Mazāk iebildumu Rīgas iedzīvotājiem ir pret dzīvošanu kaimiņos ar citas rases cilvēkiem (18,4%) un vismazāk – pret dzīvošanu kaimiņos ar māksliniekiem (4,1%).

*Latvijas pilsētu iedzīvotāju aptauja

Latgales reģionā visvairāk aizspriedumu ir pret iespēju, ja kaimiņos dzīvotu homoseksuāļi, to nevēlētos 81,3% Ludzas iedzīvotāju (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 9 800). Šajā kategorijā ļoti augsts rādītājs (74%) ir arī Latgales reģiona Rēzeknes pilsētā (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 36 000). Savukārt Latgales reģiona lielākajā pilsētā – Daugavpilī (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 108 000) – homoseksuāļiem kaimiņos nevēlētos dzīvot 56,8% aptaujāto iedzīvotāju. Ludzā 65,6% un Rēzeknē 64% iedzīvotāju nevēlētos dzīvot kaimiņos ar čigāniem, kas šajā kategorijā ir divi augstākie rādītāji Latgales reģionā. Savukārt no šī reģiona pilsētām visvairāk pretenziju pret iespēju dzīvot kaimiņos ar musulmaņiem ir Krāslavas (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 10 600) iedzīvotājiem – 54,8%. Daugavpilī šis rādītājs ir viszemākais Latgales reģionā – 31,1%. Viesstrādniekiem visvairāk (42%) kaimiņos dzīvot nevēlētos dzīvot Rēzeknes, bet vismazāk (21,9%) – Preiļu (pilsētas iedzīvotāju kopskaits gandrīz 8 300) iedzīvotāji. Pretenzijas pret iespēju dzīvot kaimiņos ar citas rases cilvēkiem visvairāk ir Daugavpils iedzīvotājiem (23%), bet vismazāk (16,1%) pret to iebilst Krāslavas iedzīvotāji. Arī Latgales reģionā vismazāk pretenziju ir pret iespēju dzīvot kaimiņos ar māksliniekiem, – gandrīz visās šajā reģionā apskatītajās pilsētās šis rādītājs ir zem 10%, izņemot Krāslavu, kur māksliniekiem kaimiņos nevēlētos dzīvot 12,9% iedzīvotāju.

Pierīgas reģionā visaugstākais rādītājs ir Baložos (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 4 500), kur 69% iedzīvotāju nevēlētos dzīvot kaimiņos ar čigāniem. Šajā reģionā ar čigāniem kaimiņos nevēlētos dzīvot arī 61,8% Vangažu iedzīvotāju (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 4 000). Arī Pierīgas reģiona lielākajā pilsētā – Jūrmalā (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 55 000) – ar čigāniem kaimiņos nevēlētos dzīvot gandrīz puse (49%) iedzīvotāju. Pierīgas reģionā visvairāk (63,3%) ar musulmaņiem kaimiņos nevēlētos dzīvot Staiceles iedzīvotāji (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 1 900). Otrs augstākais rādītājs (46,9%) šajā kategorijā Pierīgas reģionā ir Limbažos (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 8 600). Arī salīdzinoši daudz Pierīgas reģiona lielākās pilsētas – Jūrmalas – iedzīvotāju nevēlētos dzīvot kaimiņos ar musulmaņiem (45,1%). Pierīgas reģionā visvairāk jeb 52,9% Vangažu iedzīvotāju nevēlētos dzīvot kaimiņos ar homoseksuāļiem. Šis rādītājs ir salīdzinoši augsts (virs 40%) visās apskatītajās Pierīgas reģiona pilsētās. Viesstrādniekiem kaimiņos visvairāk (43,8%) nevēlētos dzīvot Limbažu iedzīvotāji un 43,3% Staiceles iedzīvotāju. Visvairāk (27,6%) citas rases cilvēkiem kaimiņos nevēlētos dzīvot Pierīgas reģiona Baložu iedzīvotāji, bet vismazāk pretenziju (tikai 8,8%) pret citas rases cilvēkiem kaimiņos ir Vangažu iedzīvotājiem. Māksliniekiem kaimiņos dzīvot nevēlētos visai maz Pierīgas reģiona pilsētu iedzīvotāju (vairākās

pilsētās šis rādītājs ir zem 6%), tomēr Ogre (virs 2600 iedzīvotāju) ir vienīgā Pierīgas reģiona pilsēta, kurā šis rādītājs ir salīdzinoši augsts – 28,8%.

Vidzemes reģionā visvairāk (66,7%) Madonas pilsētas (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 9 100) iedzīvotāju nevēlētos dzīvot kaimiņos ar homoseksuāļiem. Ļoti līdzīgi rādītāji ir arī šī reģiona Alūksnē (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 9 200) un Cesvainē (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 3 200) – abās 65,6%. Vidzemes reģiona lielākajā pilsētā – Valmierā (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 27 500) – šis rādītājs ir 48%. Vislielākās pretenzijas Vidzemes reģionā par iespēju dzīvot kaimiņos ar musulmaņiem pauduši Alūksnes un Cesvaines iedzīvotāji – abās pilsētās 62,5%. Vismazāk iedzīvotāju (22,6%) dzīvot kaimiņos ar musulmaņiem nevēlas Smiltēnē (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 5 900). Visvairāk (56,3%) čigāniem kaimiņos nevēlētos dzīvot Rūjienas iedzīvotāji (pilsētas iedzīvotāju kopskaits gandrīz 3 600) un Valmierā – puse jeb 50% pilsētas iedzīvotāju. Pret viesstrādniekiem kā kaimiņiem visvairāk iebildumu būtu Alūksnes un Cesvaines iedzīvotājiem – 37,5%, bet vismazāk (12,5%) – Valkas (iedzīvotāju skaits pilsētā – virs 6 300) iedzīvotājiem. Citas rases cilvēkiem kaimiņos visvairāk (28,1%) nevēlētos dzīvot Alūksnes iedzīvotāji, bet vismazāk (6,3%) pretenziju pret citas rases cilvēkiem kā kaimiņiem būtu Mazsalacas (iedzīvotāju skaits pilsētā virs 2 200) iedzīvotājiem. Arī Vidzemes reģionā vismazāk iebildumu dzīvot kaimiņos ir pret māksliniekiem. Tikai Cesvainē māksliniekiem kaimiņos dzīvot nevēlētos 9,4% iedzīvotāju, bet vairākās pilsētās, piemēram, Gulbenē un Madonā, kurās iedzīvotāju skaits ir ap 9 200, šis rādītājs ir attiecīgi tikai 3,1% un 3%.

Kurzemes reģionā visvairāk jeb 63,3% Aizputes (iedzīvotāju skaits pilsētā gandrīz 5 400) iedzīvotāju nevēlētos dzīvot kaimiņos ar homoseksuāļiem. Salīdzinoši augsts rādītājs (52,9%) šajā kategorijā ir Kurzemes reģiona lielākajā pilsētā Liepājā (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 85 000). Arī attiecībā uz musulmaņiem kā kaimiņiem Aizputē ir visaugstākais rādītājs – 56,7% Aizputes iedzīvotāju nevēlētos dzīvot tiem kaimiņos. Čigāniem kaimiņos visvairāk (61,3%) nevēlētos dzīvot Saldus (pilsētā gandrīz 12 500 iedzīvotāju) iedzīvotāji, bet viesstrādniekiem – Liepājas iedzīvotāji (39,2%). Aizputē ir vislielākie iebildumi arī pret citas rases cilvēkiem – 26,7%. Otrs augstākais rādītājs šajā kategorijā ir Liepājā – 21,6%. Arī Kurzemes reģionā salīdzinoši maz cilvēku nevēlētos dzīvot kaimiņos māksliniekiem. Šajā kategorijā visaugstākie rādītāji ir Talsos (iedzīvotāju skaits ap 11 400) – 8,1% un Liepājā – 7,8%.

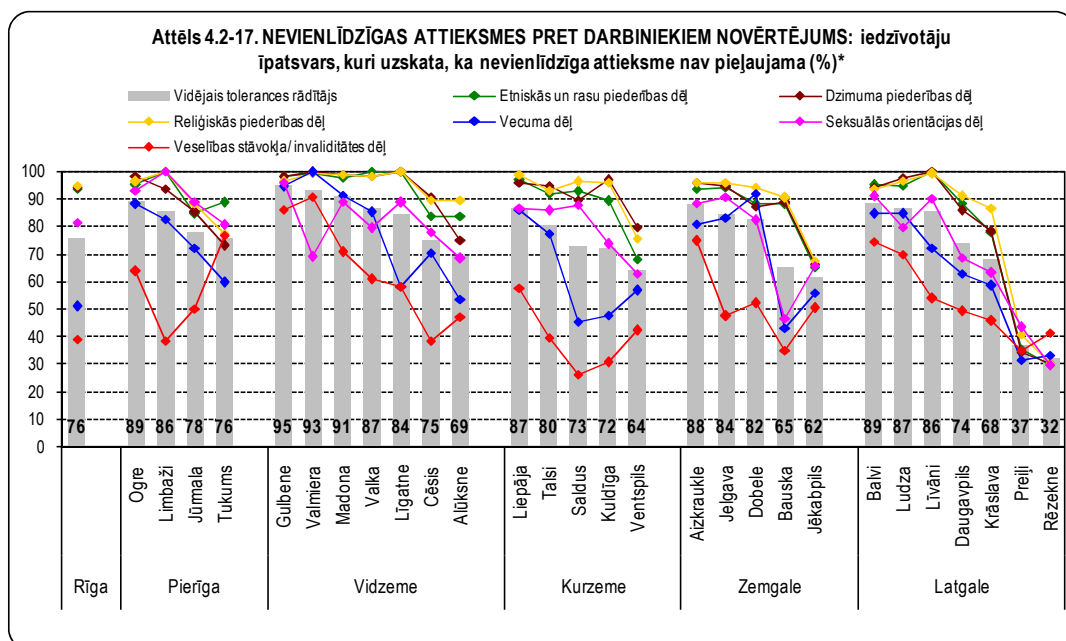
Zemgales reģionā vislielākie aizspriedumi pret dzīvi kaimiņos ir ar homoseksuāļiem, ko norādījuši 63,3% Bauskas iedzīvotāju (iedzīvotāju skaits pilsētā – virs 10 200). Šī reģiona lielākajā pilsētā Jelgavā (iedzīvotāju skaits pilsētā virs 66 000) homoseksuāļiem kaimiņos nevēlētos dzīvot nedaudz vairāk nekā puse jeb 51% iedzīvotāju. Arī pret čigāniem kā kaimiņiem visvairāk (60%) pretenziju ir Bauskas iedzīvotājiem. Musulmaņiem kaimiņos nevēlētos dzīvot vienāds skaits (53,3%) Bauskas un Dobeles (iedzīvotāju skaits pilsētā virs 11 100) iedzīvotāju, taču Jelgavā šis rādītājs ir viszemākais no apskatītajām Zemgales reģiona pilsētām – 23,5%. Viesstrādniekiem kaimiņos nevēlētos dzīvot 46,7% Dobeles iedzīvotāju. Arī šajā kategorijā viszemākais rādītājs ir Jelgavā – 17,6%. Savukārt pret citas rases pārstāvjiem kā kaimiņiem vislielākie iebildumi ir Jēkabpils (iedzīvotāju skaits pilsētā virs 26 700) iedzīvotājiem – 26%. Lai arī Zemgales reģiona kontekstā vismazāk iedzīvotāju nevēlētos dzīvot kaimiņos ar māksliniekiem, Jēkabpilī un Dobelē šie rādītāji ir salīdzinoši augsti – attiecīgi 14% un 13,3%.

Sagrupējot visu reģionu pilsētas pēc nevēlēšanās dzīvot kaimiņos ar noteiktu grupu pārstāvjiem, visaugstākie rādītāji bija attiecībā uz homoseksuāļiem (četrās pilsētās virs 60%), čigāniem (piecās pilsētās virs 60%), pēc tam musulmaņiem (astoņās

pilsētās virs 50%), viesstrādniekiem (piecās pilsētās virs 40%), citas rases cilvēkiem (četrās pilsētās virs 25%) un vismazāk – attiecībā uz māksliniekiem (četrās pilsētās virs 10%). Visvairāk cilvēkiem, kas pieder kādai no šīm grupām, kaimiņos nevēlētos dzīvot to pilsētu iedzīvotāji, kurās kopējais iedzīvotāju skaits (2007. gadā) bija ap 10 000. Šādas pilsētas kopā bija 8, no kurām Dobeles un Bauskas parādās pa trim reizēm, Saldus, Krāslava, Ludza un Alūksne – pa divām reizēm, bet Madona un Limbaži – katru vienu reizi. Visvairāk šo pilsētu iedzīvotāji pauduši nevēlēšanos dzīvot kaimiņos musulmaņiem (piecās no astoņām pilsētām), homoseksuāļiem un čigāniem (pa trijām no astoņām pilsētām), māksliniekiem un viesstrādniekiem (pa divām no astoņām pilsētām) un citas rases cilvēkiem (vienā no astoņām pilsētām). Šo astoņu pilsētu vidū ir divas Zemgales reģiona pilsētas (Bauska un Dobeles), divas Latgales reģiona pilsētas (Krāslava un Ludza) un divas Vidzemes reģiona pilsētas (Alūksne un Madona), kā arī pa vienai pilsētai no Pierīgas (Limbaži) un Kurzemes (Saldus).

Nevienlīdzība darba tirgū

Lai aplūkotu tolerances (iecietības) situāciju Latvijas pilsētās, analizēti LM pētījuma “Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas” dati par nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem 2006. gadā. Šajā aprakstā īpaša uzmanība pievērsta nevienlīdzīgai attieksmei (1) etniskās un rasu piederības dēļ, (2) dzimuma piederības dēļ, (3) reliģiskās piederības dēļ, (4) vecuma dēļ, (5) seksuālās orientācijas dēļ un (6) veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ. Pētījumā dati par katru no šīm grupām katrā pilsētā uzrādīti pēc iedzīvotāju īpatsvara %. Šī pētījuma vajadzībām no šīm sešām grupām izrēķināts vidējais rādītājs par katru pilsētu.

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi”

Nr. VPD1/ESF/ NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003 pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”

Vidējais tolerances rādītājs Rīgā ir 75,5%. Šeit visai līdzīgā apjomā tiek noraidīta nevienlīdzīga attieksme pret darbiniekiem reliģiskās piederības dēļ (94,5%), dzimuma piederības dēļ (93,8%) un etniskās un rasu piederības dēļ (93,3%). Tikai nedaudz vairāk kā puse Rīgas iedzīvotāju (50,9%) noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem vecuma dēļ. Savukārt no apskatītajām sešām grupām Rīgas iedzīvotāji vismazāk noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ – 39,1%.

Pierīgas reģionā augstākais vidējais tolerances rādītājs ir Ogres pilsētā – 88,9%. No visiem sešiem rādītājiem vismazāk jeb 63,7% noraidījuši nevienlīdzīgu attieksmi pret darbinieku veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ. Otrs augstākais vidējais (85,7%) tolerances rādītājs Pierīgas reģiona Limbažu pilsētā, kas ietver 100% nevienlīdzīgas attieksmes noraidījumu gan etniskās un rasu piederības dēļ, gan reliģiskās piederības dēļ, gan seksuālās orientācijas dēļ. Arī Limbažos vismazāk jeb 38,3% iedzīvotāju noraidījuši nevienlīdzīgu attieksmi veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ. Arī citās Pierīgas reģiona pilsētās vidējais tolerances rādītājs pret iepriekšminētajām sešām grupām ir salīdzinoši augsts – Jūrmalā tas ir 78,1% un Tukumā – 75,9%.

Latgales reģionā augstākais vidējais tolerances rādītājs ir Balvu pilsētā – 88,6%. Šajā pilsētā visvairāk (94,9%) noraidījuši nevienlīdzīgu attieksmi etniskās un rasu piederības dēļ, bet vismazāk (74,2%) – veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ. Divās citās šī reģiona pilsētās – Rēzeknē un Preiļos – vidējais tolerances līmenis (attiecīgi 32,3% un 36,7%) ir ne tikai viszemākais Latgales reģionā, bet arī visu apskatīto Latvijas reģionu pilsētu vidū.

Latgales reģiona Rēzeknes iedzīvotāji vismazāk (29,4%) noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbinieku seksuālās orientācijas dēļ, bet salīdzinoši visvairāk (41,3%) – veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ. Savukārt Preiļos vismazāk (31,4%) nevienlīdzīga attieksme pret darbinieku tiek noraidīta vecuma dēļ, bet salīdzinoši visvairāk (43,3%) – seksuālās orientācijas dēļ.

Vidzemes reģionā augstākais vidējais tolerances rādītājs ir Gulbenē – 94,6%. Vienlīdz daudz (97,8%) Gulbenes iedzīvotāju noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbinieku etniskās un rasu piederības dēļ, un dzimuma piederības dēļ, bet salīdzinoši vismazāk (86%) – veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ. Arī četrus citus Vidzemes reģiona pilsētus – Valmieras (92,9%), Madonas (90,8%), Valkas (86,85) un Līgatnes (84,2%) – vidējie tolerances rādītāji ir salīdzinoši augsti.

Kurzemes reģionā visaugstākais tolerances rādītājs ir Liepājā – 86,8%. Liepājā visvairāk no aplūkotajām sešām grupām tiek noraidīta nevienlīdzīga attieksme pret darbiniekiem reliģiskās piederības dēļ – 98,5%. Nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem etniskās un rasu piederības dēļ, kā arī dzimuma piederības dēļ noraida salīdzinoši daudz Liepājas iedzīvotāju – attiecīgi 96,8% un 96%. Vismazāk jeb 57,5% Liepājas iedzīvotāju noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ. Kurzemes reģiona pilsētu vidū zemākais vidējais tolerances rādītājs ir Ventspilī, kas ir aptuveni divas reizes mazāk par Liepāju, kur tas ir 64,1%. Tāpat kā Liepājā arī Ventpils iedzīvotāji (42,2%) vismazāk noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ.

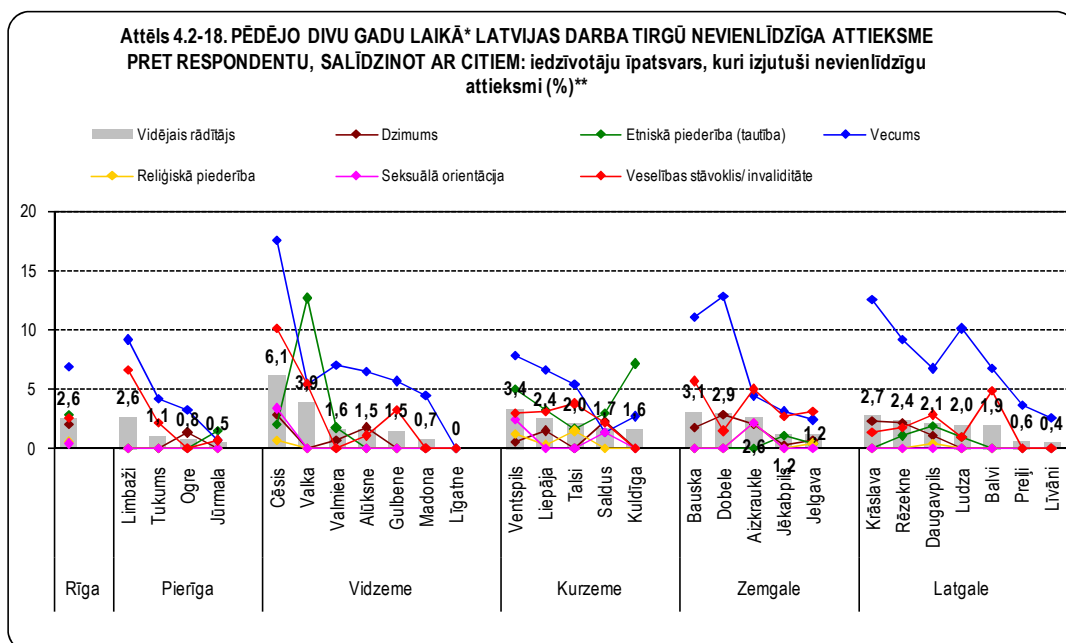
Apskatīto piecu Zemgales reģiona pilsētu vidū visaugstākais (88,1%) vidējais tolerances rādītājs ir Aizkrauklē, kas no šīm piecām pilsētām ir vismazākā ar iedzīvotāju skaitu 2006. gadā mazliet virs 8 800. Aizkraukles iedzīvotāji visvairāk noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem dzimuma piederības un reliģiskās piederības dēļ – attiecīgi 95,9% un 95,6%. Zemgales reģionā viszemākais vidējais tolerances rādītājs ir Jēkabpilī – 61,7%. Šeit nevienlīdzīgu attieksmi pret visām sešām grupām noraida salīdzinoši maz iedzīvotāju – zem 70%. Vismazāk jeb 50,2% Jēkabpils iedzīvotāju noraida nevienlīdzīgu attieksmi pret darbiniekiem veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ.

Apskatot 38 Latvijas pilsētas kopā pēc šiem rādītājiem, redzams, ka ir 15 pilsētas (Ogre, Limbaži, Gulbene, Valmiera, Madona, Valka, Līgatne, Liepāja, Talsi, Aizkraukle, Jelgava, Dobeles, Balvi, Ludza, Līvāni), kurās vidējais tolerances rādītājs

attiecībā uz noraidīto nevienlīdzīgo attieksmi pret darbiniekiem (1) etniskās un rasu piederības dēļ, (2) dzimuma piederības dēļ, (3) reliģiskās piederības dēļ, (4) vecuma dēļ, (5) seksuālās orientācijas dēļ un (6) veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ ir augstāks par 80%. Šo pilsētu vidū visvairāk (piecas) ir Vidzemes reģiona pilsētas, no kurām trijās pilsētās – Gulbenē, Valmierā un Madonā – ir visaugstākais vidējās tolerances līmenis no visām Latvijas pilsētām. Šo 15 pilsētu vidū ir pa trim pilsētām no Zemgales un Latgales reģiona un pa divām no Kurzemes un Pierīgas reģiona. No lielākajām Latvijas pilsētām (virs 25 000 iedzīvotāju) šo 15 pilsētu vidū ir Kurzemes reģiona Liepājas pilsēta (vairāk nekā 85 900 iedzīvotāju) ar astoto augstāko vidējo tolerances rādītāju, Zemgales reģiona Jelgavas pilsēta (vairāk nekā 66 000 iedzīvotāju) ar trīspadsmito augstāko vidējo tolerances rādītāju, Vidzemes reģiona Valmieras pilsēta (vairāk nekā 27 500 iedzīvotāju) ar otro augstāko vidējo tolerances rādītāju un Pierīgas reģiona Ogres pilsēta (vairāk nekā 26100 iedzīvotāju) ar ceturto augstāko vidējo tolerances rādītāju.

Arī aplūkojot pētījuma (LM “Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”) rezultātus attiecībā uz respondentu viedokli par nevienlīdzīgas attieksmes izjušanu pret sevi pēdējo divu (2005. un 2006.) gadu laikā Latvijas darba tirgū, salīdzinot ar citiem pēc dažādiem aspektiem atlasīti tie paši seši aspekti – (1) dzimums, (2) etniskā piederība (tautība), (3) vecums, (4) reliģiskā piederība, (5) seksuālā orientācija un (6) veselības stāvoklis/invaliditāte. No šiem sešiem aspektiem aprēķināts vidējais pret sevi izjustās nevienlīdzīgās attieksmes rādītājs.

Rīgā vidēji pret sevi nevienlīdzīgu attieksmi izjutuši 2,6% iedzīvotāju. Rīgā vismazāk iedzīvotāju (0,4%) uzrādījuši, ka izjutuši nevienlīdzīgu attieksmi darba tirgū seksuālās orientācijas dēļ, bet visvairāk (6,9%) norādījuši, ka izjutuši nevienlīdzīgu attieksmi darba tirgū sava vecuma dēļ. Līdzīgs daudzums Rīgas iedzīvotāju izjutuši nevienlīdzīgu attieksmi etniskās piederības (tautības) dēļ un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ – attiecīgi 2,9% un 3%.

* 2005. un 2006.gadā

** Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” Nr. VPD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003 pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”

Visaugstākais vidējais pret sevi izjustās nevienlīdzīgās attieksmes rādītājs darba tirgū (6,1%) Vidzemes reģionā ir Cēsis, kas ir otrā lielākā no apskatītajām šī reģiona pilsētām (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 18 500). Cēsis visvairāk iedzīvotāju

pret sevi izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi vecuma un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ – attiecīgi 17,5% un 10%. Arī Valkas iedzīvotāji salīdzinoši daudz darba tirgū izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi, vidējais rādītājs šajā pilsētā ir 3,9%. Šeit visvairāk iedzīvotāju (12,6%) izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi darba tirgū etniskās piederības (tautības) dēļ. Savukārt vecuma un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ nevienlīdzīgu attieksmi izjūtuši attiecīgi 5,3% un 5% iedzīvotāju.

Kurzemes reģionā augstākais vidējais izjustās nevienlīdzīgās attieksmes rādītājs (3,4%) ir šī reģiona otrajā lielākajā pilsētā – Ventspilī (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 43 800). Šajā pilsētā visvairāk iedzīvotāju jeb 7,8% izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi vecuma dēļ, bet 5% - etniskās piederības (tautības) dēļ. Kopumā Kurzemes reģiona pilsētās vidējie izjustās nevienlīdzīgās attieksmes rādītāji salīdzinoši nav augsti. Vienīgi Kuldīgā (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 1 300) salīdzinoši daudz jeb 7,1% iedzīvotāju izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi etniskās piederības (tautības) dēļ.

Zemgales reģionā augstākie vidējie izjustās nevienlīdzības rādītāji (3,1% un 2,9%) ir līdzīga lieluma pilsētās – Bauskā (gandrīz 10 300 iedzīvotāju) un Dobelē (virs 11 100 iedzīvotājiem). Abās šajās pilsētās visvairāk iedzīvotāju izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi darba tirgū vecuma dēļ – Bauskā 11,1% un Dobelē – 12,9%.

Latgales reģionā augstākie vidējie izjustās nevienlīdzīgās attieksmes pret sevi rādītāji ir Krāslavā (2,7%), kurā iedzīvotāju skaits 2006. gadā bija virs 10 700, un Latgales reģiona lielākajā pilsētā Rēzeknē (2,4%). Šos rādītājus pamatā veido lielais šo pilsētu iedzīvotāju skaits, kas izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi pret sevi darba tirgū vecuma dēļ – Krāslavā 12,6% un Rēzeknē 9,2%. Nevienlīdzīgu attieksmi vecuma dēļ izjūtuši arī salīdzinoši daudz Ludzas pilsētas (iedzīvotāju skaits – virs 10 000) iedzīvotāju – 10%.

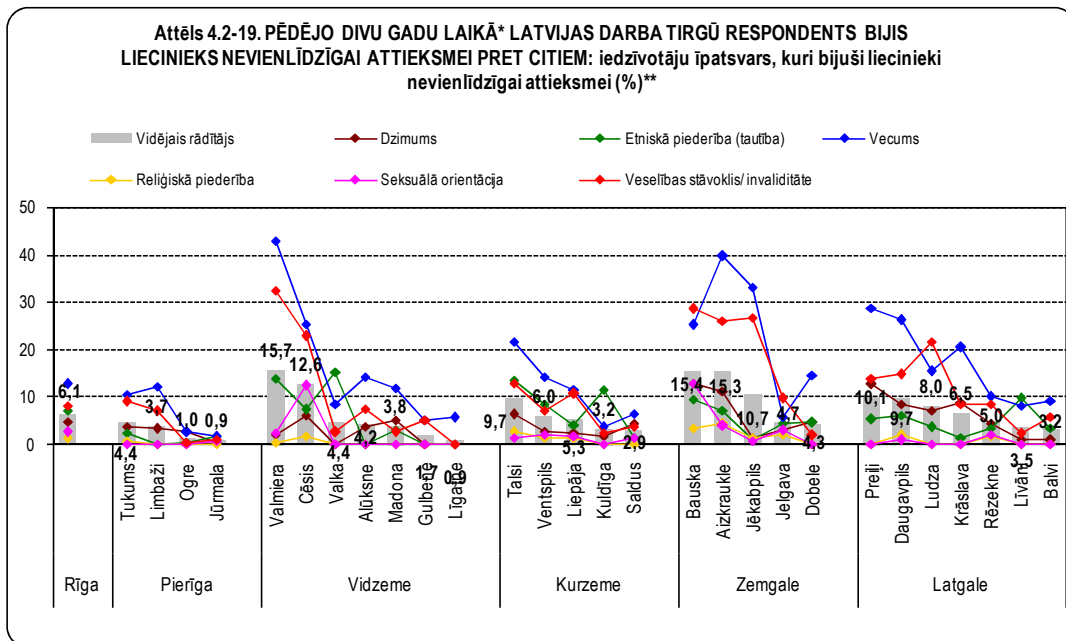
Pierīgas reģionā augstākais vidējais izjustās nevienlīdzīgas attieksmes rādītājs (2,6%) ir Limbažos, kur visvairāk iedzīvotāju (9,1%) izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi darba tirgū vecuma dēļ. Pierīgas reģiona lielākajā pilsētā – Jūrmalā (pilsētas iedzīvotāju kopskaits vairāk kā 55 600 iedzīvotāju) – vidējais izjustās nevienlīdzīgas attieksmes rādītājs ir salīdzinoši zems – 0,5%. Šajā pilsētā visvairāk iedzīvotāju izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi etniskās piederības (tautības) dēļ (1,5%) un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ (1%).

No šiem sešiem aspektiem – (1) dzimums, (2) etniskā piederība (tautība), (3) vecums, (4) reliģiskā piederība, (5) seksuālā orientācija un (6) veselības stāvoklis/invaliditāte – visvairāk iedzīvotāju izjūtuši nevienlīdzīgu attieksmi darba tirgū vecuma dēļ. Šajā aspektā visaugstākie rādītāji (virs 10%) ir pilsētās, kurās iedzīvotāju skaits ir no 10 000 līdz 20 000, tas ir, Vidzemes reģiona Cēsu pilsētā (17,5%), Zemgales reģiona Dobelē (12,9%), Latgales reģiona Krāslavā (12,6%), Zemgales reģiona Bauskā (11,1%) un Latgales reģiona Ludzā (10%). Apskatot vidējos šo aspektu rādītājus, redzams, ka visaugstākie rādītāji (virs 3%) ir divās Vidzemes reģiona pilsētās (Cēsīs un Valkā attiecīgi 6,1% un 3,9%), kā arī Kurzemes reģiona Ventspilī (3,4%) un Zemgales reģiona Bauskā (3,1%).

Arī pētījuma (LM “Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”) rezultāti attiecībā uz respondentu kā liecinieku nevienlīdzīgai attieksmei pret citiem pēdējo divu (2005. un 2006.) gadu laikā Latvijas darba tirgū atlasīti tie paši seši aspekti – (1) dzimums, (2) etniskā piederība (tautība), (3) vecums, (4) reliģiskā piederība, (5) seksuālā orientācija un (6) veselības stāvoklis/invaliditāte. No šiem sešiem aspektiem aprēķināts vidējais novērotais pret citiem vērstās nevienlīdzīgās attieksmes

rādītājs.

Rīgā vidējais novērotā nevienlīdzīgās attieksmes pret citiem rādītājs ir 6,1%. Visvairāk Rīgas iedzīvotāju (12,7%) novērojuši pret citiem vērstu nevienlīdzīgu attieksmi darba tirgū vecuma dēļ. Salīdzinoši daudz Rīgā novērota nevienlīdzīga attieksme pret citiem arī veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ (8%) un etniskās piederības (tautības) dēļ (7%).

* 2005. un 2006.gadā

** Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” Nr. VPD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003 pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”)

Vidzemes reģionā visaugstākais vidējais novērotais pret citiem vērsts nevienlīdzīgās attieksmes rādītājs (15,7%) ir šī reģiona lielākajā pilsētā Valmierā (vairāk nekā 27 500 iedzīvotāju). Šo rādītāju veido galvenokārt salīdzinoši ļoti lielā novērotā nevienlīdzīgā attieksme vecuma dēļ – 42,8%, kā arī nevienlīdzīgā attieksme veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ – 32%. Arī Vidzemes reģiona otrajā lielākajā – Cēsu – pilsētā ir augsts vidējais novērotais pret citiem vērsts nevienlīdzīgās attieksmes rādītājs – 12,6%. Arī šo rādītāju veido galvenokārt lielā novērotā nevienlīdzīgā attieksme vecuma un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ – attiecīgi 25,3% un 23%.

Zemgales reģionā divi augstākie vidējie novērotie pret citiem vērsts nevienlīdzīgās attieksmes rādītāji ir Bauskā (15,4%) un Aizkrauklē (15,3%). Abas šīs pilsētas ir mazākās no šajā reģionā aplūkotajām pilsētām (gandrīz 10 300 iedzīvotāju Bauskā un vairāk nekā 8 800 iedzīvotāju Aizkrauklē). Bauskā visvairāk nevienlīdzīgu attieksmi pret citiem darba tirgū novērots veselība stāvokļa dēļ (29%), bet Aizkrauklē – vecuma dēļ (39,6%). Abās pilsētās visai daudz novērota nevienlīdzīga attieksme pret citiem darba tirgū dzimuma dēļ (Bauskā 12,8% un Aizkrauklē 11,1%). Arī Jēkabpilī (virs 26 700 iedzīvotājiem) visvairāk nevienlīdzīga attieksme novērota šo divu iemeslu – vecuma un veselības stāvokļa/invaliditātes – dēļ, attiecīgi 33% un 27%.

Latgales reģionā augstākais vidējais novērotais nevienlīdzīgās attieksmes pret citiem rādītājs (10,1%) ir Preiļos (virs 8 300 iedzīvotājiem). Šajā pilsētā visvairāk nevienlīdzīga attieksme pret citiem darba tirgū novērota vecuma dēļ (28,6%), veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ (14%) un dzimuma dēļ (12,7%). Arī Latgales reģiona lielākajā pilsētā – Daugavpilī (virs 109 400

iedzīvotājiem) – visvairāk nevienlīdzīga attieksme pret citiem darba tirgū novērota vecuma dēļ (26,2%) un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ (15%).

Kurzemes reģionā augstākais vidējais novērotās nevienlīdzīgās attieksmes pret citiem rādītājs ir Talsos (9,7%). Talsu pilsētā (gandrīz 11600 iedzīvotāju) visvairāk nevienlīdzīga attieksme pret citiem darba tirgū novērota vecuma dēļ (21,5%), etniskās piederības (tautības) dēļ (13,5%) un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ (13%).

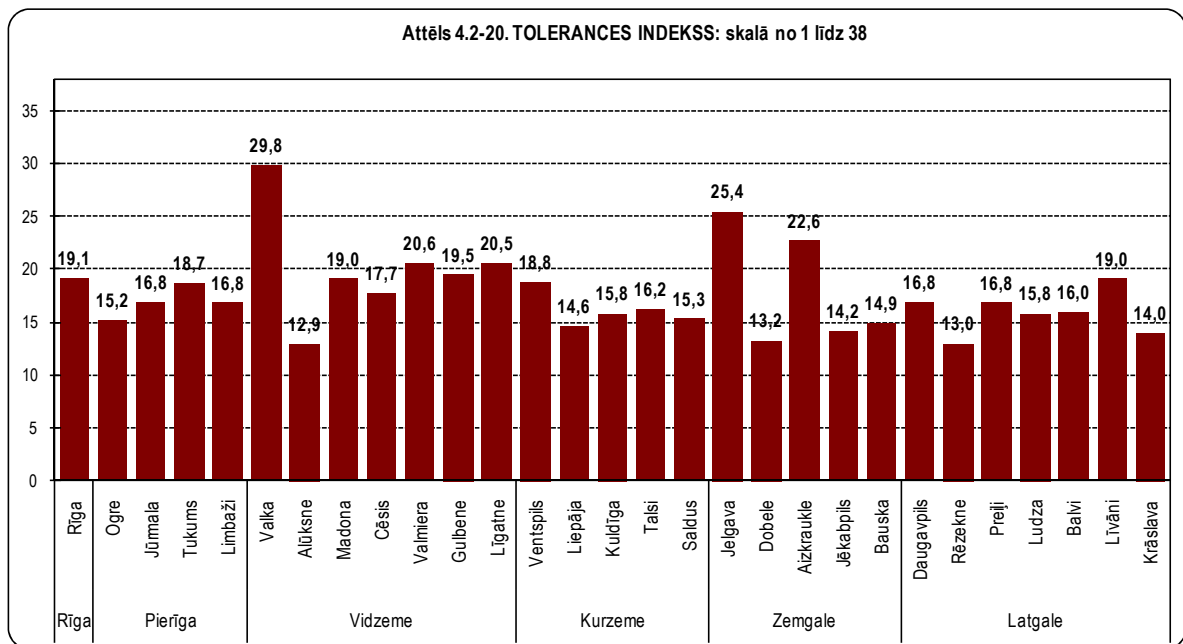
Pierīgas reģionā augstākais vidējais novērotais nevienlīdzīgās attieksmes pret citiem rādītājs ir Tukumā (4,4%). Arī šajā pilsētā (virs 19800 iedzīvotājiem) visvairāk nevienlīdzīgas attieksmes pret citiem darba tirgū novērota vecuma dēļ (10,4%) un veselības stāvokļa/invaliditātes dēļ (9%). Pierīgas reģiona lielākajā pilsētā – Jūrmalā (vairāk nekā 55600 iedzīvotāju) – vidējais novērotais nevienlīdzīgās attieksmes pret citiem rādītājs ir salīdzinoši zems (0,9%). Jūrmalā visvairāk nevienlīdzīga attieksme pret citiem novērota etniskās piederības (tautības) dēļ (1,7%) un vecuma dēļ (1,5%).

No visiem sešiem aspektiem visvairāk nevienlīdzīgas attieksmes pret citiem darba tirgū novērots vecuma dēļ un veselības/invaliditātes dēļ. Visvairāk nevienlīdzīga attieksme pret citiem šo divu iemeslu dēļ novērota Vidzemes reģiona lielākajā pilsētā Valmierā (42,8% vecuma dēļ un 32% veselības/invaliditātes dēļ), šī paša reģiona Cēsu pilsētā (25,3% vecuma dēļ un 23% veselības/invaliditātes dēļ), kā arī Zemgales reģiona Aizkrauklē (39,6% vecuma dēļ un 26% veselības/invaliditātes dēļ) un Bauskā (25,2% vecuma dēļ un 29% veselības/invaliditātes dēļ). Lielākā nevienlīdzīgā attieksme pret citiem darba tirgū seksuālās orientācijas dēļ novērota Zemgales reģiona Bauskas pilsētā (12,8%). Savukārt nevienlīdzīga attieksme pret citiem reliģiskās piederības dēļ novērota maz visu reģionu pilsētās (augstākais rādītājs – 4% Zemgales reģiona Aizkrauklē).

Pilsētu tolerances indekss

Piezīme: Pilsētai tika aprēķināts punktu skaits no 0 līdz 38 (38 pilsētas), kur 38 ir maksimālais vērtējums, katrā no tolerances dimensijām. Punktu skaits pilsētai tika aprēķināts, kā attiecība pret pilsētu, kura guva maksimālo vērtējumu. Tolerances indekss ir vidējais aritmētiskais punktu skaits sešās tolerances dimensijās.

Tolerances indekss veidots, apvienojot cilvēku attieksmi pret iespēju dzīvot kaimiņos ar (1) citas rases cilvēku, (2) čigāniem, (3) homoseksuāļiem, (4) viesstrādnikiem, (5) māksliniekiem un (6) musulmaņiem. Kopumā ir 9 pilsētas, kurās tolerances indekss ir virs 20.

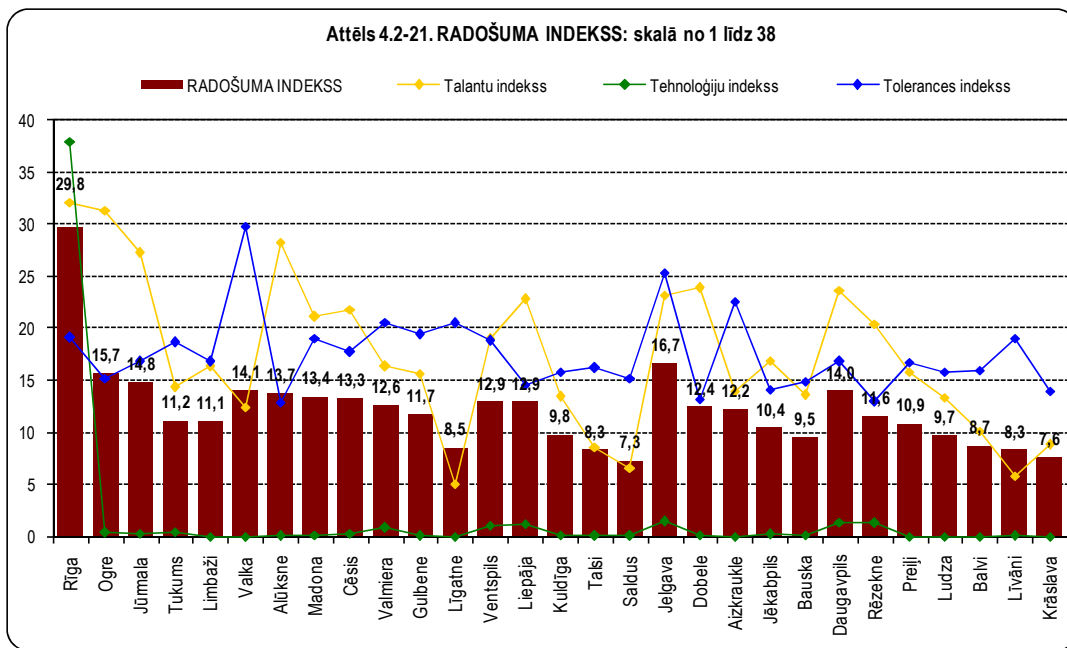

No šīm pilsētām piecas ir Vidzemes reģiona pilsētas, divas Zemgales un divas Pierīgas reģiona pilsētas. Rīgā tolerances indekss ir 19,1. Visaugstākais tolerances indekss ir Vidzemes reģiona Valkas pilsētā (virs 6300 iedzīvotājiem) – 29,8. Vidzemes reģiona Smiltēnē (virs 5900 iedzīvotājiem) un Zemgales reģiona lielākajā pilsētā Jelgavā (virs 66000 iedzīvotāju) tolerances indekss ir līdzīgi augsts – attiecīgi 25,8 un 25,4. Viszemākais tolerances indekss ir Vidzemes reģiona Alūksnē (virs 9200 iedzīvotājiem), Vidzemes reģiona Cesvainē (virs 3200 iedzīvotājiem) – abās pilsētās šis indekss ir 12,9 un Latgales reģiona otrajā lielākajā pilsētā Rēzeknē (virs 36300 iedzīvotājiem) – 13.

Radošuma indekss

Piezīme: Pilsētai tika aprēķināts punktu skaits no 0 līdz 38 (38 pilsētas), kur 38 ir maksimālais vērtējums, katrā no talantu dimensijām. Punktu skaits pilsētai tika aprēķināts, kā attiecība pret pilsētu, kura guva maksimālo vērtējumu. Radošuma indekss ir vidējais aritmētiskais punktu skaits trijās dimensijās, t.i. talantu, tehnoloģijas un tolerances.

Radošuma indeksu veido visi trīs iepriekšminētie indeksi – (1) tolerances indekss, (2) tehnoloģiju indekss un (3) talanta indekss. Vislielākais radošuma indekss ir Rīgai – 29,8, ko veido vadošā pozīcija tehnoloģiju indeksā un talantu indeksā un 12. vieta tolerances indeksā. Rīgas radošuma indeksa pozīcija ir ievērojami augstāka par, piemēram, nākamo augstāko indeksu 16,7, kas ir Zemgales reģiona Jelgavas pilsētai. Turpretī pārējo pilsētu radošuma indeksi samazinās visai pakāpeniski, neveidojot krasas atšķirības. Trešais augstākais radošuma indekss ir Pierīgas reģiona otrajai lielākajai pilsētai Ogrēi (15,7), bet ceturtais – Pierīgas reģiona lielākajai pilsētai Jūrmalai.

Zemākie radošuma indeksi (zem 10) ir deviņās pilsētās - Saldus, Krāslava, Talsi, Līvāni, Līgatne, Balvi, Bauska, Ludza, Kuldīga -, no kurām četras ir Latgales reģiona pilsētas, trīs ir Kurzemes reģiona pilsētas un pa vienai Kurzemes un Zemgales reģiona pilsētai. Divi zemākie radošuma indeksi (7,3 un 7,6) ir Kurzemes reģiona Saldū (virs 12500 iedzīvotājiem) un Latgales reģiona Krāslavā (virs 10600 iedzīvotājiem).

4.2.3. Secinājumi

Novecošanās un migrācija

Iedzīvotāju skaits ir samazinājies visos Latvijas reģionos. Taču visvairāk iedzīvotājus zaudējusi Vidzeme un Latgale. Vairākās Vidzemes reģiona pilsētās (īpaši Līgatnē, Mazsalacā) salīdzinājumā ar citu Latvijas reģionu pilsētām ir maz iedzīvotāju darbaspējas vecumā un ir liela demogrāfiskā slodze, kā arī salīdzinoši mazs dzimušo skaits. Bez tam dažām Vidzemes reģiona pilsētām (piemēram, Smiltenei, Līgatnei) arī nākotnes perspektīvā pastāv liela iespēja zaudēt iedzīvotājus, par ko liecina iedzīvotāju plānotā dzīvesvietas maiņa trīs gadu laikā.

Vairākās Latgales reģiona pilsētās (piemēram, Daugavpilī, Rēzeknē) ir ievērojami liels izbraukušo iedzīvotāju skaits iepretī iebraukušajiem (negatīvs migrācijas saldo), kā arī negatīvs dabiskais pieaugums. Turklāt Latgales reģiona lielākajā pilsētā un Latvijas otrajā lielākajā pilsētā Daugavpilī visvairāk samazinājies vīriešu skaits. Rīgā ir zemākais dabiskā pieauguma un negatīvākais migrācijas saldo rādītājs. Attiecībā uz pilsētu lielumu nav izdarāmi viennozīmīgi secinājumi par iedzīvotāju skaita samazināšanos, migrāciju un dabisko pieaugumu. Daudz iedzīvotāju zaudē gan mazās Latvijas pilsētas (ar mazāk kā 10000 iedz.), gan lielākās Latvijas pilsētas – Rīga, Daugavpils, Liepāja un Jelgava.

Neskatoties uz iedzīvotāju skaita samazināšanos Latvijas pilsētās, ir novērojamas arī pozitīvas tendences. Visvairāk iedzīvotāju skaits palielinājies Pierīgas reģiona pilsētās, kā arī atsevišķās Zemgales reģiona pilsētās (Aizkrauklē, Jelgavā un Jēkabpilī). Iedzīvotāju skaita pieaugumu Pierīgas reģiona pilsētās varētu saistīt ar Rīgas izaugsmi un izplešanos. Visaugstākais rādītājs Pierīgas reģionā ir Baložos, ko var uzskatīt arī par Rīgas piepilsētu. Šajā pilsētā 2006. gadā bijusi vismazākā demogrāfiskā slodze, visvairāk dzimušo uz 1000 iedzīvotājiem, kā arī lielākais dabiskais pieaugums. Savukārt Pierīgas reģiona Jūrmala ir vienīgā no septiņām republikas nozīmes pilsētām, kurā laika posmā no 2000. līdz 2007. gadam

pieaudzis vīriešu skaits. Jūrmalā ir arī otrs augstākais ilgtermiņa migrācijas saldo rādītājs, t.i. šajā pilsētā iebrukušo iedzīvotāju skaits pārsniedzis izbraukušo iedzīvotāju skaitu. Šīs tendences varētu skaidrot ar Rīgas tuvumu (pusstundas brauciens ar vilcienu), kā arī Jūrmalu kā pievilcīgu dzīvesvietu.

Savukārt laikā no 1997. līdz 2006. gadam vispozitīvākais migrācijas saldo bijis Zemgales reģiona Jelgavā. Arī Jelgava atrodas relatīvi tuvu Rīgai (50 minūšu brauciens ar vilcienu), tādējādi iedzīvotāju skaita pieaugumu ap Rīgu esošajās pilsētās varētu saistīt ar šī brīža Rīgas pārapdzīvotību un lielajām nekustamo īpašumu cenām. Pozitīvi rādītāji ir arī atsevišķās Latgales reģiona pilsētās attiecībā uz iedzīvotāju skaitu darbaspējas vecumā, tostarp Līvānos un Preiļos šis rādītājs ir visaugstākais no visām apskatītajām Latvijas pilsētām. Nākotnes perspektīvā mazāk iedzīvotāju varētu zaudēt Latgales reģiona Krāslava un Pierīgas reģiona Staicele, jo šo pilsētu iedzīvotāji vismazāk plānojuši trīs gadu laikā mainīt dzīvesvietu.

Iedzīvotāju skaits minēto iemeslu dēļ palielinās galvenokārt pilsētās, kurās ir vairāk nekā 4000 iedzīvotāju, taču izteiktas likumsakarības nav vērojamas. To pilsētu vidū, kurās pieaug iedzīvotāju skaits, lielākās pilsētas ir Zemgales reģiona Jelgava (virs 66000 iedzīvotājiem) un Pierīgas reģiona Jūrmala (virs 55600 iedzīvotājiem), bet visaugstākie rādītāji ir Pierīgas reģiona Baložos, kur dzīvo tikai vairāk nekā 4200 iedzīvotāju.

Pilsētu radošums

Vislielākais radošuma indekss ir Rīgā (29,8). Nākamā pilsēta – Zemgales reģiona Jelgava, no Rīgas būtiski atpaliek (indekss 16,7). Šāda situācija salīdzināma ar Lielbritāniju, kurā arī dominē viena lielpilsēta (Londona) un plašs reģions ap to (Latvijas gadījumā – Pierīgas reģions) (Nathan 2007: 137). Rīgā ir arī visaugstākais talantu indekss un tehnoloģiju indekss, bet savu radošuma indeksu Rīga varētu palielināt, paaugstinot tolerances pakāpi. Tāpat iespējams palielināt arī talantu indeksu.

Pēc Rīgas, nākamie radošuma indeksi izkārtoti diezgan blīvi – 2. vietā ir Zemgales reģiona Jelgava (4. lielākā Latvijas pilsēta), 3. vietā ir Pierīgas reģiona Ogre (10. lielākā Latvijas pilsēta) utt. To 19 pilsētu vidū (neskaitot Rīgu), kurās radošuma indekss ir virs 10, visvairāk ir Vidzemes pilsētu (6) un pa četrām no Zemgales un Pierīgas reģiona, 3 no Latgales un 2 no Kurzemes reģiona.

Latvijas reģionu lielāko pilsētu radošuma indeksu veido dažādas talanta, tehnoloģiju un tolerances kombinācijas. Tomēr visām pilsētām, izņemot Rīgu, ir ļoti zems tehnoloģiju indekss. Runājot par pārējiem rādītājiem, gan Latgales reģiona Daugavpils, gan Kurzemes reģiona Liepāja, gan Pierīgas reģiona Jūrmala varētu ievērojami paaugstināt arī tolerances pakāpi un talantu indeksu. Savukārt tādas pilsētas kā Zemgales reģiona Jelgava un Vidzemes reģiona Valmiera tolerances indeksā ir apsteigušas Rīgu, tomēr īpaši Valmierai būtu uzlabojams talantu indekss. Kurzemes reģiona Ventspilij abi rādītāji – gan talantu indekss, gan tolerances indekss ir vidējā līmenī, ko varētu paaugstināt.

Rīgā dzīvo 173,7 tūkst. radošās šķiras pārstāvju, jeb 58,1% no visiem radošās šķiras pārstāvjiem, kas dzīvo Latvijas pilsētās. Skaitliski otrs lielākais rādītājs ir Latgales reģiona Daugavpilī (23,3 tūkst.), kam seko Liepāja Kurzemes reģionā (17,3 tūkst.), Jūrmala Pierīgas reģionā (13,3 tūkst.) un Jelgava Zemgales reģionā (12,2 tūkst.). Savukārt visaugstākā radošās šķiras koncentrācija (iedzīvotāju īpatsvars procentos) no pētījumā ietvertajām pilsētām ir Pierīgas reģiona Ogres pilsētā (29,3%).

Rīgā radošās šķiras koncentrācija ir 23,9%, Zemgales reģionā visaugstākais radošās šķiras koncentrācijas rādītājs ir Dobelē (22,2%), Latgales reģionā – Daugavpilī (21,3%), Vidzemes reģionā – Alūksnē (21,2%) un Kurzemē – Liepājā (20,2%).

Lai gan ir pilsētas, kurās radošās šķiras pārstāvju ir (skaitliski) salīdzinoši vairāk, tomēr jāsecina, ka koncentrācija ir samērā vienlīdzīga. Rīgai būtu jāpalielina radošās šķiras koncentrācija, bet jāsamazina strādnieku skaita koncentrācija, pārvietojot rūpniecību uz citām pilsētām. Tādējādi būtu iespējams arī samazināt Rīgas pārpalīdzīvotību un veicināt straujāku pilsētas izaugsmi.

Aplūkojot pilsētu tolerances rādītājus (virs 25), redzams, ka visaugstākie tie ir divās salīdzinoši nelielās Vidzemes reģiona pilsētās – Valkā un Smiltēnē, kā arī lielākajā Zemgales reģiona pilsētā – Jelgavā.

Savukārt vislielākais potenciāls tehnoloģiju jomā ir tieši Rīgai, kas ieņem vadošo lomu. Pārējās pilsētas šajā jomā ļoti atpaliek. Rīgas tehnoloģiju indekss ir 38, bet nākamajai pilsētai Jelgavai – tikai 1,5. Rīgā ir koncentrēti 83% no visu apskatīto reģionu pilsētu zinātniskajām institūcijām. Tāpat Rīgā izvietoti – 1156 jeb 83% no visiem Latvijas augsto tehnoloģiju uzņēmumiem (pavisam 2006. gadā apskatītajās Latvijas pilsētās bija 1385 šādi uzņēmumi). Tā kā lielākā daļa zinātnisko institūciju un tehnoloģiju uzņēmumu atrodas Rīgā, tai būtu jāizmanto šī priekšrocība, veidojot tehnoloģiju pudurus, lai veicinātu lielāku mijiedarbību starp šiem uzņēmumiem un ar tehnoloģiju saistītajiem pētnieciskiem institūtiem.

Talantu indeksu veido četri koncentrācijas rādītāji – iedzīvotāju skaits ar vismaz bakalaura grādu, radošās šķiras koncentrācija, zinātniskā talanta koncentrācija un bohēmas pārstāvju koncentrācija. Augstākais kopējais jeb talantu indekss ir Rīgā un Pierīgas reģiona Ogres pilsētā. Salīdzinot minētos četrus talanta indeksa sastāvā esošos rādītājus, Rīgā ir vismazākā bohēmas koncentrācija. Savukārt, lai arī Ogrē ir visaugstākais radošās šķiras un vismaz bakalaura grādu ieguvušo koncentrācijas rādītājs, zinātniskā talanta koncentrācija ir salīdzinoši zema. Augstākā zinātniskā talanta koncentrācija ir Zemgales reģiona Dobelē, taču tur faktiski nav bohēmas pārstāvju. Otra augstākā zinātniskā talanta koncentrācija ir Rīgā. Visaugstākā bohēmas koncentrācija ir Vidzemes reģiona Alūksnē, no kuras tikai nedaudz atpaliek Ogrē, Pierīgas reģionā.

Policentriskas attīstības modeļi

Aplūkojot Latvijas pilsētas policentriskas attīstības un radošo ekonomiku kontekstā, uzmanība galvenokārt pievērsta 10 lielākajām pilsētām pēc iedzīvotāju skaita (ar vairāk nekā 20 000 iedzīvotāju pēc 2006. gada datiem). Šīs pilsētas ir: Rīga, Daugavpils (Latgale), Liepāja (Kurzeme), Jelgava (Zemgale), Jūrmala (Pierīga), Ventspils (Kurzeme), Rēzekne (Latgale), Valmiera (Vidzeme), Jēkabpils (Zemgale) un Ogrē (Pierīga). Tādējādi no Latgales, Kurzemes, Zemgales un Pierīgas reģiona ir pa divām pilsētām, bet no Vidzemes reģiona – viena.

Pilsētu specifika skatīta pēc šādu kategoriju rādītājiem:

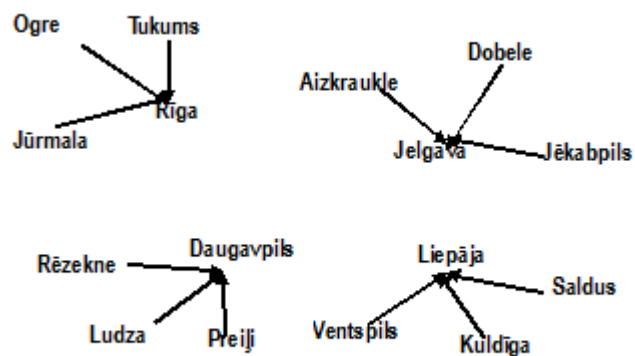
- (1) radošums (radošās šķiras pārstāvju skaits un koncentrācija, kā arī izteiktā radošā kodola koncentrācija);
- (2) bohēmas pārstāvju (dažādu jomu mākslinieku, izklaides un mediju industrijas darbinieku) skaits un koncentrācija;
- (3) zinātnieku skaits un koncentrācija, kā arī zinātnisko institūciju skaits;
- (4) augsto un vidējo tehnoloģiju uzņēmumu skaits;
- (5) talantu (iedzīvotāju ar vismaz bakalaura grādu) skaits un darba devēju procents no strādājošajiem.

No minētajām kategorijām atlasīti augstākie rādītāji un aplūkots, kurām no 10 lielākajām pilsētām piemīt augstākie rādītāji, meklējot potenciālos attīstības centrus. Gadījumos, kad lielākās pilsētas kādā reģionā nebija starp līderēm kādās kategorijās, skatītas arī mazākas pilsētas ar augstiem rādītājiem, tiecoties identificēt potenciālos sadarbības tīklus.

Vairāku attīstības centru modelis

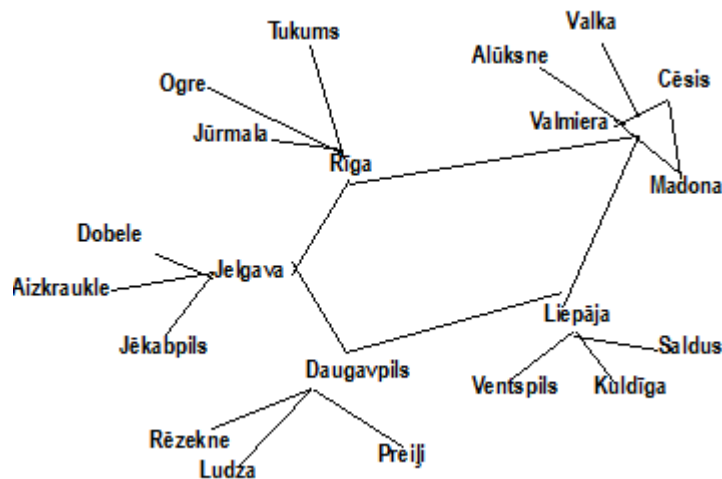
Ņemot verā ierobežotos resursus un relatīvo mazo teritoriju, mazāks attīstību centru skaits un lielāka resursu koncentrācija tajos ļautu veiksmīgāk un straujāk attīstīties spēcīgākām pilsētām. Kā neatkarīgi lielāki attīstības centri iezīmējas šādas pilsētas: Rīga, Liepāja Kurzemes reģionā, Jelgava Zemgales reģionā, Daugavpils Latgales reģionā. Taču Vidzemes reģionā pēc minētajiem cilvēkkapitāla un radošuma rādītājiem nav saskatāms izteikts centrs. Līdz ar to, lai šīs pilsētas sasniegtu kritisko masu un kļūtu par attīstības centriem, tām jāpiesaista cilvēkkapitāls no apkartējām pilsētām un apdzīvotajām vietām.

Tādējādi Kurzemes reģiona Liepājai būtu jāpiesaista cilvēkkapitāls no Ventspils, Kuldīgas un Saldus, Zemgales reģiona Jelgavai no Dobeles, Aizkraukles un Jēkabpils, Latgales reģiona Daugavpilij no Rēzeknes, Ludzas un Preiļiem. Tā kā Vidzemes reģionā nav redzams izteikts potenciālais attīstības centrs cilvēkkapitāla un radošuma ziņā, tad iespējams Vidzemes reģiona pilsētām būtu jāpiesaistās kādam citam blakus esošā reģiona centram – Jelgavai, Rīgai vai Daugavpilij. Šāds modelis šobrīd darbojas jau Rīgas gadījumā, Rīgai piesaistot cilvēkkapitālu, piemēram, no Pierīgas reģiona Jūrmalas un Ogres.

Pilsētu sadarbības tīklu modelis

Pilsētu sadarbības modeli cilvēkkapitāla un radošuma gadījumā būtu iespējams veidot, savā starpā satīklojot lielās pilsētas ar augstākajiem rādītājiem – Rīgu, Liepāju, Jelgavu un Daugavpili, kas būtu četri tīkla mezgli. Savukārt Vidzemes pilsētas – Valmiera, Cēsis un Madona – būtu satīklojamas, veidojot otrā līmeņa tīklu, un pievienojot to četru lielo pilsētu tīklam, kā piekto tīkla mezglu veidojumu. Arī pirmajiem četriem tīkla mezgliem iezīmējas vairākas citas sadarbības pilsētas – Rīgai Pierīgas reģiona Jūrmala un Ogre, Kurzemes reģiona Liepājai - Ventspils, Zemgales reģiona Jelgavai - Dobele, Latgales reģiona Daugavpilij - Rēzekne un Ludza.

Piezīme: Rīga, Liepāja, Jelgava, Daugavpils – pirmā līmeņa; Ogre, Jūrmala, Dobele, Rēzekne, Ludza, Ventspils, Valmiera, Cēsis, Madona, Kuldīga, Saldus, Jēkabpils, Preiļi, Alūksne, Valka, Tukums – otrā līmeņa tīkli.

Attēlā redzamas potenciālās pilsētu sadarbības iespējas. Rīgā ir gan augsts radošuma līmenis, daudz bohēmas pārstāvju, vadošās pozīcijas zinātnē un tehnoloģijās, kā arī daudz talantu un darba devēju. Pierīgas reģiona Ogrē un Jūrmalā kopā ņemot ir augsts radošuma līmenis, daudz bohēmas pārstāvju. Ogrē Jūrmalā un Tukumā kopā ir salīdzinoši daudz tehnoloģiju uzņēmumu. Gan Ogrē, gan Jūrmalā ir daudz talantu, Ogrē ir salīdzinoši daudz darba devēju, bet gan Ogrē, gan Jūrmalā ir vāji zinātnes rādītāji.

Kurzemes reģionā Liepājā ir augsts radošuma līmenis un daudz bohēmas pārstāvju. Liepājā un Ventspilī kopā ņemot ir vāji zinātnes rādītāji, bet daudz talantu, un pieskaitot Kuldīgu - arī salīdzinoši daudz tehnoloģijas uzņēmumu. Saldū atsevišķi skatoties ir salīdzinoši daudz darba devēju. Zemgales reģiona Jelgavā ir daudz bohēmas pārstāvju un salīdzinoši daudz tehnoloģiju uzņēmumu. Jelgavai kopā ar Dobeļi ir augsts zinātnes rādītājs. Jelgavā un Jēkabpilī ir daudz talantu, bet Jelgavā un Aizkrauklē - salīdzinoši daudz darba devēju. Dobeļē atsevišķi skatoties, ir augsts radošuma līmenis.

Latgales reģiona Daugavpilij kopā ar Ludzu ir augsts radošuma līmenis, bet kopā ar Rēzekni - salīdzinoši daudz tehnoloģiju uzņēmumu, kā arī augsts zinātnes līmenis un daudz talantu. Bohēmas pārstāvju skaits ir zems visās Latgales reģiona pilsētās.

Vidzemes reģionā visaugstākais radošuma līmenis ir Alūksnei kopā ar Valmieru, bet pieskaitot Madonu - arī salīdzinoši augsts zinātnes līmenis. Alūksnei kopā ar Cēsīm ir salīdzinoši daudz bohēmas pārstāvju, bet Cēsīm kopā ar Valmieru - daudz tehnoloģiju uzņēmumu. Valmierā ir visvairāk talanta, bet Alūksnē un Valkā ir salīdzinoši daudz darba devēju.

Lai sasniegtu kritisko masu, jāpalielina pilsētu sadarbība jeb - cilvēkkapitāla un radošuma kontekstā, cilvēku sadarbība starp dažādām pilsētām. Šāds pilsētu sadarbības tīkla modelis būtu veidojams, lai palielinātu Rīgas starptautisko konkurētspēju. Turklāt tās pilsētas, kas atrodas relatīvi tuvu citu valstu robežām, varētu veidot sadarbības tīklus ar citu valstu pilsētām, piemēram, Liepāja Latvijā un Palanga Lietuvā.

Atsauces

- Arora, A., Florida, R., Gates, G. J., & Kamlet, M. (2000). Human Capital, Quality of Place, and Location. Report prepared on behalf of Heinz Endowments and Sustainable Pittsburgh. September 2000.
- Ciccone, A., & Peri, G. (2000). Human Capital and Externalities in Cities. CEPR Discussion Papers 599, C.E.P.R. Discussion Papers.
- Coleman, James S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, Vol. 94.
- Copenhagen Institute for Future Studies (2004). Creative Man. Ed. Klaus /E. Mogensen http://www.creativeman.info/index_en.htm#
- Florida, R., & Gates, G. (2003). Technology and Tolerance: the Importance of Diversity to High-Technology Growth. Chapter 7 in "The City as an Entertainment Machine. *Research in Urban Policy*", Volume 9, pp. 199 – 219.
- Florida, R. (2001). *The Geography of Bohemia*. Pittsburg, PA: Carnegie Mellon University.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class*. ew York: Basic Books.
- Florida, R., & Tinagli I. (2004). *Europe in the Creative Age*. London: Demos.
- Gertler, M. S., Florida, R., Gates, G., & Vinodrai, T. (2002). Competing on Creativity: Placing Ontario's Cities in North American Context. A report prepared for the Ontario Ministry of Enterprise, Opportunity and Innovation and the Institute for Competitiveness and Prosperity.
- Glaeser, E. (1998) "Are cities dying?", *Journal of Economic Perspectives*, 12, 139-160.
- Glaeser, E. L., & Saiz, A. (2003). *The Rise of the Skilled City*. Federal Reserve Bank of Philadelphia. Working paper No. 04-2.
- Gottlieb, P. D., & Fogarty, M. (November 2003). Educational Attainment and Metropolitan Growth. *Economic Development Quarterly*, Vol. 17, No. 4., pp. 325-336.
- Krišjāne, Z., Blaus, A., Bērziņš M. et. al. (2007). *Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte*. Latvijas Univeristāte, Rīga.
- Landry, C. (2000). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. London: Comedia
- Lochner, K., Kawachia, I., & Kennedy, B. P. (1999). Social capital: a guide to its measurement. *Health & Place* 5, pp. 259-270.
- Lucas, R. (1988). "On the mechanics of economic development", *Journal of Monetary Economics*, 22, 1-42.
- Mellander, C. & R. Florida (2007). *Creative Class or Human Capital*. Jonkoping: Jonkoping International Business School.
- Nathan, M. (2007). Wrong in the right way? Creative class theory and city economic performance in the UK. In Lovink, G., Rossiter, N. (Eds.), *MyCreativity Reader. A critique of creative industries* (p. 123-140). Amsterdam: Institute of Network Cultures.
- National Intelligence Council. (2004, December). Mapping the Global Future Sk. 20.12.2006 <http://www.clubofamsterdam.com/content.asp?contentid=580>
- Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *World Population Prospects: The 2006 Revision and World Urbanization Prospects: The 2007 Revision*, <http://esa.un.org/unup>, Sunday, February 17, 2008; 9:51:26 AM.
- Putnam, R. (2001). "Social Capital: Measurement and Consequences." *Isuma*. Vol. 2, No. 1 (Spring).
- Regional Policy – Inforegio. Pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/index_en.htm (Skatīts 10. februārī, 2008)
- Simon, C. J., & Nardinelli, C. (2002). Human capital and the rise of American cities, 1900–1990. *Regional Science and Urban Economics* 32, pp. 59–96.
- Temkin, Kenneth and William M. Rohe (1998) "Social Capital and Neighborhood Stability: An Empirical Investigation," *Housing Policy Debate* 9:1, pp. 61-88.

Wheeler, C. H. (2006). Human Capital Growth in a Cross Section of U.S. Metropolitan Areas. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, March/April 2006, 88(2), pp. 113–132.

Wolfe, D. A. (2002). Social Capital and Cluster Development in Learning Regions. Forthcoming in *Knowledge, Clusters and Learning Regions*, ed. J. Adam Holbrook and David A. Wolfe. Kingston: School of Policy Studies Queen's University.

Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society* 27, Kluwer Academic Publishers, pp. 151-208.

Woolcock, M. & Narayan, D. (1999). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. Final version submitted to the World Bank Research Observer. To be published in Vol. 15(2), 2000.

4.3. Ekonomiskā attīstība

4.3.1. Faktora pamatojums

Lielākā daļa ekonomisko darbību mūsdienās notiek pilsētās. Urbanizācijas procesa galvenais dzinulis ir bijusi rūpnieciskā revolūcija, kuras rezultātā liela daļa iedzīvotāju nodarbinātību lauksaimniecībā nomainījā ar darbu rūpniecībā (vēlāk arī pakalpojumu sfērā) un pārvācās uz dzīvi pilsētās (*Kim (in press)*). Trīsdesmit pēc IKP lielākās pasaules pilsētas 2005. gadā saražoja aptuveni 16% no pasaules IKP. Tādu metropoļu kā Tokijas un Ņujorkas IKP daļas ir aptuveni līdzvērtīgas visas Kanādas vai Spānijas IKP, bet Londonas IKP daļa pārsniedz Zviedrijas un Šveices IKP (*PricewaterhouseCooper 2007*). Ja ražošana arī tiek izvietota ārpus pilsētām, uzņēmumi, kas to veic, ir cieši saistīti ar pilsētām un, visticamākais, ka to vadība atrodas un darbojas pilsētās. Tāpat cilvēki, kas izvēlas dzīvot ārpus pilsētām, nereti tajās strādā vai vismaz iepērkas un izklaidējas.

Tirgus ekonomika un pilsētu attīstība ir vienmēr bijusi cieši saistīta – pilsētas bija pirmās vietas, kuras balstījās un bija pilnībā atkarīgas no tirgus un apmaiņas procesa, nevis ražošanas. Mūsdienās pilsētas saistās ar priekšrocībām un iespējām, ko piedāvā dažādu ekonomisko nozaru aglomerācija. No otras puses, pilsētas vienmēr ir radījušas arī tirgus nepilnības, un to iedzīvotāji ir centušies šīs nepilnības novērst ar ekonomiskās politikas palīdzību (Hohenberg 2004). Tādējādi, analizējot pilsētu attīstību un plānojot to nākotni, neizbēgami ir jāpieskaras pilsētas raksturojošajiem ekonomiskajiem aspektiem.

Tomēr telpiskā dimensija, lai gan ir būtiska, bieži nav noteicošā ekonomiskās analīzes sastāvdaļa. Piemēram, pētot izglītības ietekmi uz ekonomisko izaugsmi vai skaidrojot bezdarba cēloņus, empīriski tiek apkopoti dati par dažādām vietām (pilsētām, reģioniem, valstīm utt.), kas ļauj salīdzināt dažādās institucionālās vides. Šajos pētījumos svarīgi ir noskaidrot sociāli ekonomisko mainīgo savstarpējās kauzālās saistības, un noteiktai vietai tiek piešķirta tikai pastarpināta nozīme. Varbūt tieši apskatāmo jautājumu daudzveidība ir kavējusi telpiskās ekonomikas kā atsevišķas ekonomiskās nozares attīstību (Duranton (in press)).

Protams, ekonomisti ir pētījuši arī jautājumus, kuros telpiskais aspekts ir primārais. Piemēram, kāpēc cilvēki veido pilsētas? Kāpēc vienas nozares uzņēmumi izvietojas tuvu viens otram, veidojot nozaru pudurus? Kāpēc novērojama dzīvojamo rajonu segregācija? Tāpat ir jomas, kurās telpiskās dimensijas nozīme vēl nav līdz galam izprasta. Piemēram, analizējot sociālos tīklojumus, kā arī tehnoloģiju un zināšanu izplatīšanos un pārņemšanu (spillovers), vēl nesen tika spekulēts, ka līdz ar komunikāciju tehnoloģiju attīstību ekonomisko aģentu izvietojums telpā kļūs nenozīmīgs. Taču šobrīd jau tiek uzskatīts, ka komunikāciju tehnoloģijas un tieša savstarpējā saskarsme nevis aizstāj, bet gan papildina viena otru (skatīt, piemēram, Charlot, Duranton 2006).

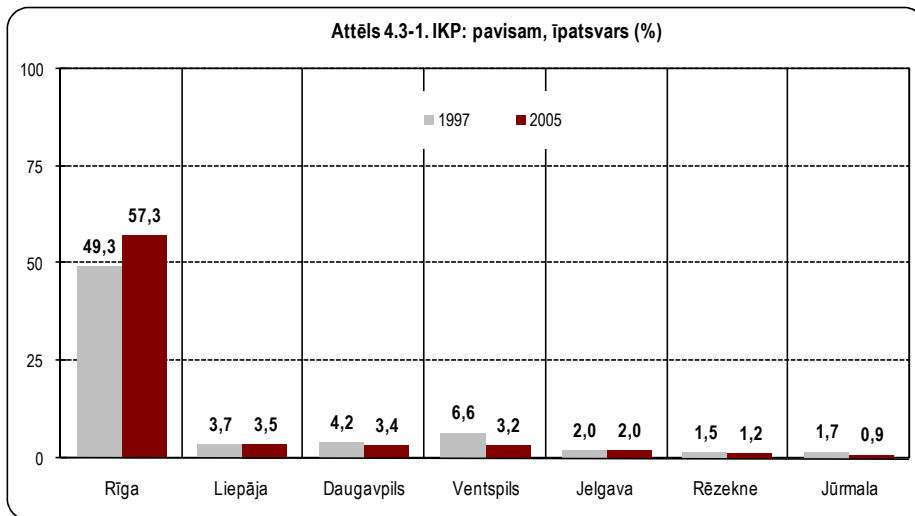
Apskatot izmaiņas Latvijas pilsētu ekonomiskajā aktivitātē pēdējo desmit gadu laikā, pētījuma autori centīsies veikt vispusīgu analīzi, pieskaroties gan vispārējiem ekonomiskās attīstības indikatoriem, gan pievēršot īpašu uzmanību telpiskajiem aspektiem. Datu un informācijas analīzes nodaļā tiks analizēti vairāki ekonomiskie indikatori, kā arī paplašināti tiks analizētas pieaugošas resursu atdeves iespējas Latvijas pilsētās.

4.3.2. Datu un informācijas analīze

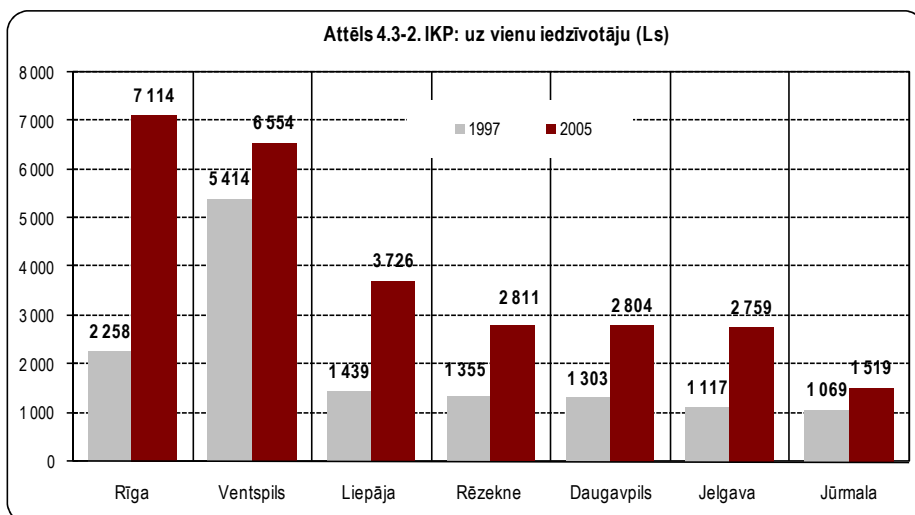
Šajā nodaļā īsumā aprakstīti daži no ekonomisko aktivitāti raksturojošiem indikatoriem.

Iekšzemes kopprodukts

Lielākais vairums preču tiek saražots un pakalpojumu sniegts Rīgā. Laika periodā no 1997. līdz 2005. gadam iekšzemes kopprodukts (IKP), kas saistās ar Rīgu, dubultojās un pārsniedza 4 miljardus latu. Savukārt Rīgas īpatsvars Latvijas IKP no 49% 1997. gadā pieauga līdz 57% 2005. gadā. Pārējo pilsētu īpatsvars uz Rīgas fona ir bijis niecīgs gan deviņdesmito gadu otrajā pusē, gan pēc gadsimtu mijas. Jelgavas, Liepājas un Rēzeknes īpatsvars palicis nemainīgs, bet Daugavpils un īpaši Ventspils nozīmība pat ir samazinājusies. Savukārt absolūtos skaitļos Daugavpils, Jelgavas Liepājas un Rēzeknes IKP ir palielinājies, bet Jūrmalas un Liepājas – samazinājies. Bez tam kopš 2003. gada samazinājies ir arī Rēzeknes iekšzemes kopprodukts.

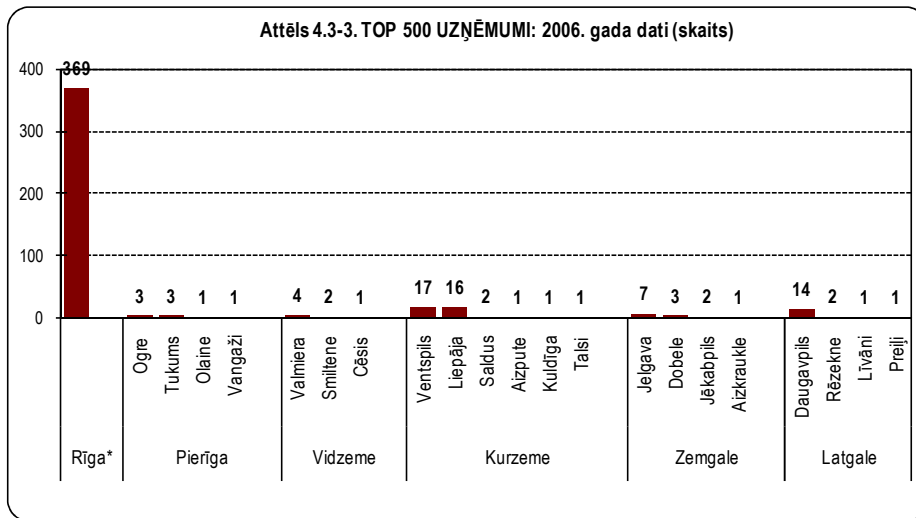

Iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju dinamika ir līdzīga. Rīgā kopš 1997. gada tas ir vairāk kā dubultojies un 2005. gadā bija 5 530 latu. Starp pārējām pilsētām izceļas Ventspils, kuras 2005. gada IKP uz vienu iedzīvotāju bija 5 094 latu, kas ir mazāk, nekā Rīgā, tomēr ievērojami vairāk, nekā citās Latvijas pilsētās. Kopš 1997. gada situācija Ventspilī gan ir pasliktinājusies – iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju samazinājies par 17%. Tas saistīts nevis ar iedzīvotāju pieplūdumu, bet kopējā IKP samazināšanos. Kopš 2002. gada situācija gan uzlabojas, taču sasniegt 1997. gada līmeni nav izdevies. Jūrmalas IKP uz vienu iedzīvotāju arī ir nedaudz samazinājies, savukārt pārējās pilsētās, par kurām ir pieejami dati, tas ir pieaudzis.

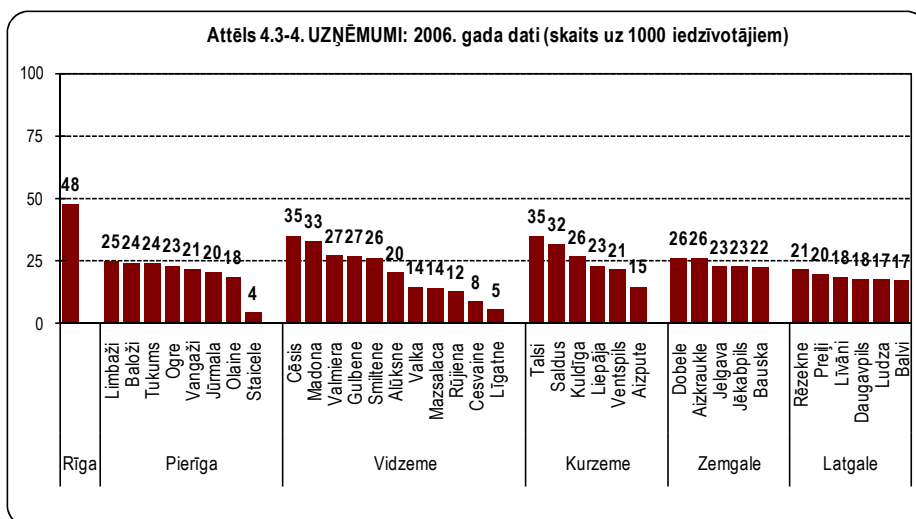
Uzņēmējdarbība

Vairāk nekā 70% jeb 369 no TOP 500 uzņēmumiem 2006. gadā atradās Rīgā. Reģionu līmenī savukārt izcēlās Liepāja (16 uzņēmumi) un Ventspils (17) Kurzēmē, bet Daugavpils (14) Latgalē. Vidzemes pilsētās kopā darbojās tikai 7 no TOP 500 uzņēmumiem, no kuriem 4 bija Valmierā. Zemgalē visvairāk TOP 500 uzņēmumu bija Jelgavā (7).

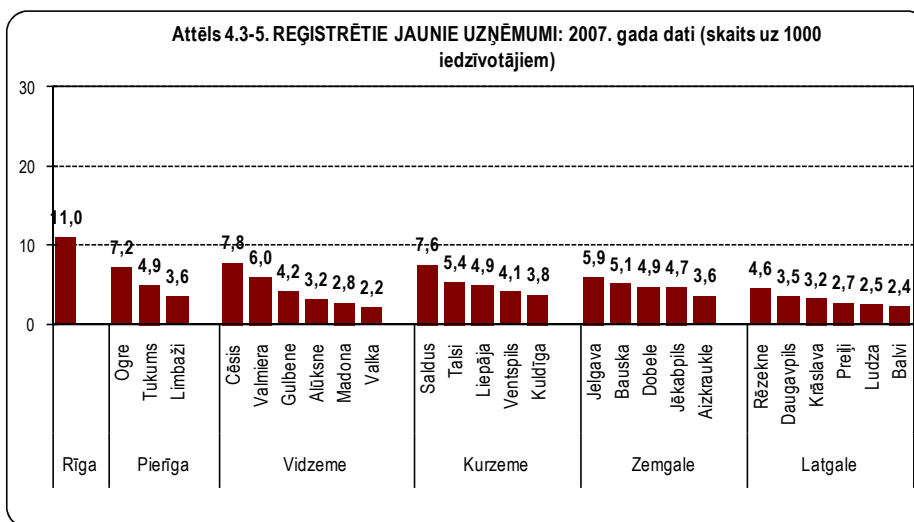
*Pie Rīgas pieskaitīti uzņēmumi, kuri atrodas Mārupes pagastā

Kopumā laika periodā no 2004. līdz 2006. gadam visvairāk uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem bija Rīgā un šim indikatoram bija tendence palielināties. 2006. gadā Rīgā bija 47,6 uzņēmumi uz katrām 1000 iedzīvotājiem. No Pierīgas reģiona pilsētām, kas iekļautas mūsu izlasē, izcēlās tikai Staicele, kur uzņēmumu bija ievērojami mazāk, pie tam to skaits uz 1000 iedzīvotājiem kopš 2004. gada samazinājās. Vidzemes reģionā starp vadošajām pilsētām bija Cēsis un Madona – 2006. gadā attiecīgi 35,1 un 32,9 uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem. Līdzīgi kā Pierīgas reģionā, arī Vidzemē uzņēmumu skaitam pilsētās, izņemot Līgatni, kopš 2004. gada bija tendence palielināties. Kurzemes reģionā visvairāk uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem 2006. gadā bija Talsos (34,6) un Saldū (31,6), un visās mūsu apskatāmajās pilsētās uzņēmumu skaitam bija tendence palielināties. Tāpat uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem pieauga arī Zemgales pilsētās, taču starp tām grūti izcelt kādu, kuras rādītāji būtu ievērojami augstāki vai zemāki. Visbeidzot Latgalē visvairāk uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem gan 2004., gan 2006. gadā bija Rēzeknē.

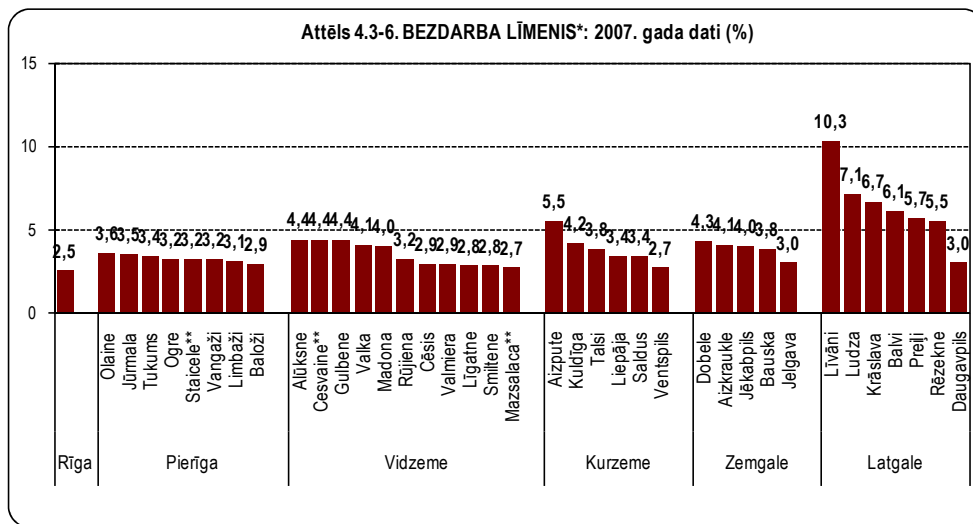
Līdzīgi kā ar kopējo un TOP 500 uzņēmumu skaitu, visvairāk jauno uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem laika periodā no 2002. līdz 2007. gadam katru gadu tika reģistrēti Rīgā (11 jauni uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem 2007. gadā). Starp Pierīgas

reģiona pilsētām, par kurām ir pieejami dati, var izcelt Ogrī, bet kopējo tendenci jauno uzņēmumu skaitam palielināties var attiecināt uz visām Pierīgas pilsētām. Starp Vidzemes pilsētām vadošās ir Cēsis un Valmiera – attiecīgi 7,8 un 6 jauni uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem 2007. gadā. Kurzemē pozitīvā nozīmē jāizceļ Saldus (7,8 uzņēmumi), bet negatīvā - Kuldīga, kur 2007. gada rādītājs (3,8 jauni uzņēmumi uz katriem 1000 iedzīvotājiem), lai gan ir augstāks, nekā apskatāmā perioda sākumā, tomēr pēdējo trīs gadu laikā novērojama tendence jauno uzņēmumu skaitam samazināties. Zemgalē līdzīga situācija ir Aizkrauklē, bet labākie rādītāji - Jelgavā. Savukārt Latgalē 2007. gadā salīdzinot ar 2002. visās apskatāmajās pilsētās jauno uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem bija vairāk, taču vidēji tās atpalika no pārējo reģionu pilsētām. Vislabākā situācija bija Rēzeknē, kur 2007. gadā uz 1000 iedzīvotājiem bija reģistrēti 4,6 jauni uzņēmumi.

Darbaspēka tirgus

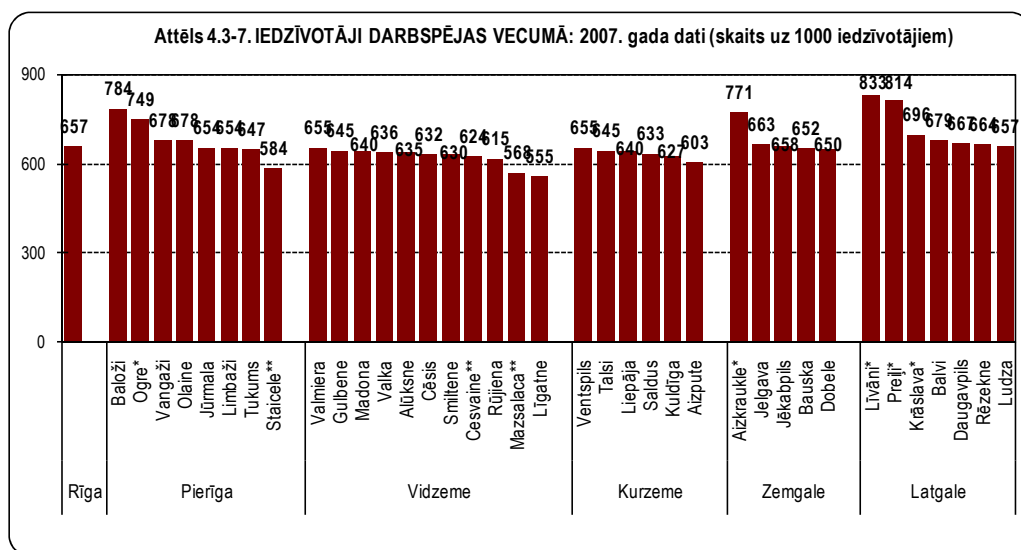
Viszemākais oficiālais bezdarba līmenis 2007. gadā mūsu izlasē iekļautajās pilsētās bija Rīgā (2,5%), bet visaugstākais – Līvānos (10,3%). Latvijai piedzīvojot ekonomisko izaugsmi, kopš deviņdesmito gadu beigām kopējā tendence bezdarba līmenim ir bijusi samazināties. Pie tam bezdarbs ir samazinājies gan pilsētās, kur tas bija samērā zems jau sākotnēji (piemēram, Ogrē, Līgatnē, Saldū u.c.), gan pilsētās, kur bezdarba apjomi bija lielāki (piemēram, Ludzā, Krāslavā, Liepājā u.c.). Pierīgas reģionā 2007. gadā vislabākā situācija bija nelielajās Rīgas rajona pilsētās – Baložos un Vangažos, taču arī pārējās reģiona pilsētās bezdarba līmenis bija salīdzinoši zems. Vidzemes reģionā 2007. gadā vairākās pilsētās (Cēsis, Līgatnē, Mazsalacā, Smiltēnē un Valmierā) bezdarba līmenis bija zemāks par 3%, bet visstraujāk tas bija samazinājies Cesvainē - no 11,8% 1999. gadā līdz 4,4% 2007. gadā, kas gan vēl arvien bija viens no augstākajiem reģionā. Kurzemes reģionā iespaidīgu situācijas uzlabojumu ir piedzīvojusi Liepāja, kur bezdarba līmenis kopš 1999. gada ir samazinājies par 10,2 procentu punktiem un 2007. gadā sasniedzis 3,4% atzīmi. Liepāja ir bijusi arī viena no retajām pilsētām, kur bezdarbs turpināja samazināties arī 2004. gadā, kad virknē pilsētu (tai skaitā Rīgā) tas nedaudz palielinājās. Labākais rādītājs 2007. gadā Kurzemes reģionā bija Ventspilī (2,7%), bet sliktākais - Aizputē (5,5%). Zemgales reģionā savukārt zemākais bezdarba līmenis 2007. gadā bija Jelgavā (3%), bet pārējās reģiona pilsētās tas svārstījās ap 4%. Latgales reģionā izceļas Daugavpils, kur 2007. gadā oficiālais bezdarba līmenis bija tikai 3% salīdzinot ar 10,6% 1999. gadā. Pārējās Latgales pilsētās, lai gan bezdarbs ir samazinājies (visvairāk – par 14,3 procentu punktiem – Līvānos), tas saglabājas ievērojami augstākā līmenī, nekā citur Latvijā.

* Bezdarbnieku skaits darbaspējas vecuma iedzīvotāju kopskaitā

**Pilsētas ar lauku teritoriju: Stacele, Cēsvalne, Mazsalaca

Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā uz 1000 iedzīvotājiem ir viens no retajiem rādītājiem, kurā Rīga nav viena no līderiem. Visaugstākais šis rādītājs bija Līvānos, kur 2007. gadā aptuveni 814 no katriem 1000 iedzīvotājiem bija darbaspējas vecumā, bet viszemākais – Līgatnē, kur tādu bija tikai aptuveni 555. Pierīgas reģionā vidēji visvairāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā bija Baložos un Ogrē, bet vismazāk - Staicelē. Vidzemē 2007. gadā nevienā pilsētā darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits uz 1000 iedzīvotājiem nepārsniedza 700, un bez Līgatnes arī Mazsalacā tas ir zem 600. Labākais rādītājs bija Valmierai, kur 2007. gadā aptuveni 655 no 1000 iedzīvotājiem bija darbaspējas vecumā. Kurzemes reģionā visās apskatāmajās pilsētās darbaspējīgo iedzīvotāju skaits 2007. gadā bija robežās no 600 līdz 650 uz katriem 1000 iedzīvotājiem. Vidēji, visvairāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā dzīvoja Ventspilī, bet vismazāk - Aizputē. Zemgalē tajā pašā gadā vislabākā situācija bija Aizkrauklē (aptuveni 771 no 1000 iedzīvotājiem darbaspējas vecumā), bet arī Dobeles rādītājs (aptuveni 650), kas reģiona līmenī bija vissliktākais, visas Latvijas līmenī ir samērā labs. Latgalē bez Līvāniem izceļas arī Preiļi, kur aptuveni 814 no 1000 iedzīvotājiem bija darbaspējas vecumā, un arī nevienā no pārējām pilsētām darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits nav mazāks par 650 uz katriem 1000 iedzīvotājiem.

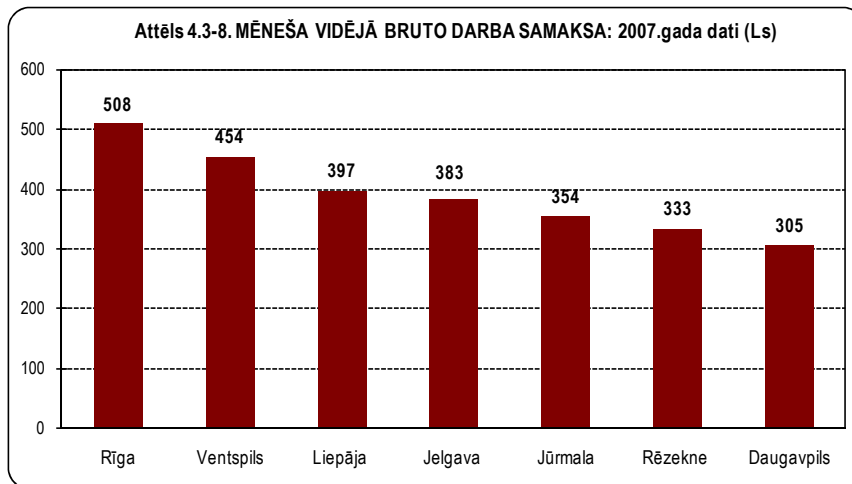
* Novadi: Ogres, Aizkraukles, Krāslavas, Līvānu, Preiļi

** Pilsētas ar lauku teritoriju: Stacele, Cēsvalne, Mazsalaca

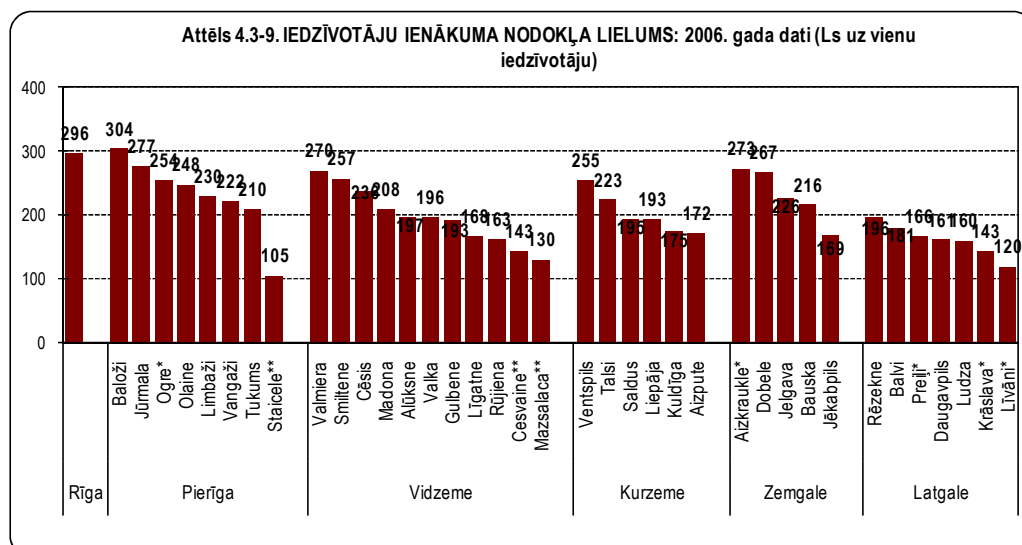
Iedzīvotāju ienākumi

Mēneša vidējā bruto darba samaksa republikas nozīmes pilsētās 2007. gadā ir redzama 1. attēlā. Lielāka vidējā darba alga ir Rīgā, bet zemākā - Daugavpilī. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, Rīga par līderi kļuva tikai 2006. gadā, bet līdz tam lielākā vidējā alga bija Ventspilī.

Ja salīdzina iedzīvotāju ienākuma nodokļa apmēru uz vienu iedzīvotāju, 2006. gadā starp analizētajām pilsētām visaugstākais tas bija Baložos (304 lati), bet viszemākais - Staicele (105 lati).

Rīgā savukārt iekasētais ienākuma nodoklis uz vienu iedzīvotāju bija 296 lati un samērā augsts tas bija arī pārējām Rīgas rajona pilsētām, tai skaitā Jūrmalai (277 lati), kuras ražošanas rādītāji nebija starp labākajiem. Citās Pierīgas reģiona pilsētās vērojama tendence šim rādītājam samazināties, palielinoties attālumam līdz Rīgai. Vidzemes reģionā vislielākais iedzīvotāju ienākuma nodokļa apjoms uz vienu iedzīvotāju bija Valmierā (270 lati), bet samērā liels tas bija arī Smiltēnē (257 lati). Savukārt ievērojami mazāks tas bija Mazsalacā (130 lati) un Cesvainē (143 lati). Kurzemes vadošās pilsētas 2006. gadā šajā aspektā bija Ventspils (255 lati) un Talsi (223 lati), bet arī pārējo pilsētu rādītāji nenokritās zem 170 latiem uz vienu iedzīvotāju. Zemgalē izceļas Aizkraukle (273 lati) un Dobele (267 lati), bet salīdzinoši mazākas iedzīvotāju ienākuma nodokļa nomaksas ir fiksētas Jēkabpilī (169 lati). Savukārt Latgales pilsētās rādītāji kopumā ir zemāki, nekā citos reģionos, un nevienā no pilsētām iedzīvotāju ienākuma nodokļa apjomi nepārsniedz 200 latus uz vienu iedzīvotāju. Visvairāk nodokļu iekasēts ir Rēzeknē (196 lati), bet vismazāk – Līvānos (120 lati).

* Novadi: Ogres, Aizkraukles, Krāslavas, Līvānu, Preiļu

** Pilsētas ar lauku teritoriju: Staicele, Cesvaine, Mazsalaca

Eiropas Savienības finanšu līdzekļu apguve

Aptuveni puse no visiem ES fondu apguvei iesniegtajiem un īstenotajiem projektiem bija saistīti ar Rīgu, kas ir mazāk, nekā Rīgas parastā daļa (piemēram, Rīgā saražo aptuveni 60% no Latvijas iekšzemes kopprodukta). Savukārt naudas izteiksmē no kopējā ES finansējuma Rīga ir saņēmusi apmēram 70% jeb 227 miljonus latu. Lielākā daļa (40%) Rīgai piesaistīto līdzekļu ir ieguldīti infrastruktūras uzlabošanā.

No Pierīgas reģiona pilsētām var izcelt Ogrī, kura ir piesaistījusi ES finansējumu gandrīz 4 miljonu latu apmērā. Atšķirībā no Rīgas, Ogrē lielākā daļa līdzekļu (46%) ir ieguldīta uzņēmējdarbības attīstībā. Turpretī Staicele ir ieguldīti tikai nedaudz vairāk par 100 000 latu ES fondu līdzekļu.

Vidzemes reģionā visvairāk ir ieguldīts Valmierā (6,7 miljoni latu), Cēsīs (3,1 miljons latu) un Madonā (2 miljoni latu), bet vismazāk - Līgatnē (tikai 5 000 latu). Ja Valmierā aptuveni vienāds daudzums līdzekļu ir ieguldīts infrastruktūrā (39%) un uzņēmējdarbības attīstībā (36%), tad Cēsīs un Madonā vairāk nekā 50% ES fondu naudas ir investēts infrastruktūrā.

Kurzemes reģionā visveiksmīgāk ES finansējumu ir izdevies piesaistīt Liepājai (15,4 miljoni latu) un Ventspilij (9,1 miljons latu), bet Aizpute ir saņēmusi ievērojami mazāk, nekā pārējās mūsu izlasē ietvertās Kurzemes reģiona pilsētas – 276 000 latu. Liepājā 40% no kopējā ES finansējuma ir ieguldīti lauksaimniecībā un zivsaimniecībā, bet 35% – infrastruktūrā. Ventspilī savukārt 36% ieguldījumu bija lauksaimniecībā un zivsaimniecībā, 31% – uzņēmējdarbības attīstībā, bet 27% – infrastruktūrā.

Zemgalē nenoliedzams līderis ir Jelgava (11,7 miljoni latu), bet pārējās pilsētas piesaistījušas aptuveni no viena līdz diviem miljoniem ES fondu naudas. Jelgava ir viena no retajām pilsētām, kur lielākā daļa (30%) ES fondu līdzekļu ieguldīta sociālajos projektos. Savukārt Latgalē visvairāk ieguldīts Daugavpilī (6,9 miljoni latu) un Rēzeknē (4,9 miljoni latu), bet Balvos, Līvānos un Ludzā no ES fondiem ieguldīts mazāk par 400 000 katrā. Daugavpilī lielāko daļu (45%) ES finansējuma ieguldīja infrastruktūrā, bet Rēzeknē 45% - sociālajos projektos.

Pieaugoša resursu atdeve Latvijas pilsētās

Saskaņā ar telpisko neiespējamības teorēmu noslēgtā homogēnā telpā¹¹, kur pārvietošanās starp identiskajām vietām ir saistīta ar transporta izmaksām un uzņēmumu izmantoto ražošanas tehnoloģiju raksturo proporcionāla resursu atdeve (*constant returns to scale*)¹², lai minimizētu transporta izmaksas, ekonomiskā aktivitāte telpā būtu jāizkasa vienmērīgi – tur nenotiktu ne ražošanas koncentrācija, ne uzņēmumu un cilvēku aglomerācija un līdz ar to nebūtu arī pilsētu (Starrlett 1974).

Lai izskaidrotu empīriskos novērojumus, kuri, protams, ir pretēji augstāk minētajam apgalvojumam, ir jāatsakās no vismaz viena pieņēmuma – homogēnas telpas vai proporcionālas resursu atdeves. Ievērojami starptautiskās tirdzniecības apjomi parasti tiek skaidroti, izmantojot dažādus novērojumus par telpas neviendabīgumu (piemēram, dažādu ražošanas faktoru pārpilnību noteiktās vietās). Savukārt ražošanas koncentrēšanās un pilsētu veidošanās pamatā parasti ir pieaugoša resursu atdeve (*increasing returns to scale*).

¹¹ Viendabīga telpa, kur dažādām vietām nav specifisku iezīmju.

¹² Proportcionāla resursu atdeve – ražošanas process, kurā, palielinot visu izmantojamo resursu apjomu par noteiktu daudzumu, proporcionāli (par tikpat) palielinās arī saražotās produkcijas apjoms. Piemēram, ja visu ražošanā izmantojamo resursu apjoms tiek dubultots, tad proporcionālas resursu atdeves gadījumā arī saražotās produkcijas apjoms dubultosies.

Bieži, aprakstot uzņēmumu un cilvēku izvietojumu telpā, pieaugoša resursu atdeve pilsētās tiek uzskatīta par vispārpieņemtu patiesību. Piemēram, Alonso modelī, kurš veiksmīgi izskaidro saistību starp transporta un dzīvojamo platību izmaksām monocentriskā telpā, centrāla biznesa rajona eksistence, kuram raksturīga pieaugoša resursu atdeve, tiek vienkārši pieņemta nevis izskaidrota (Alonso 1964). Taču pēdējā laikā arvien vairāk pētījumu kā teorētiski, tā arī empīriski mēģina skaidrot pilsētām raksturīgās pieaugošās resursu atdeves mikroekonomiskos pamatus. Nosacīti var izdalīt trīs pieaugošās resursu atdeves avotus, kuru pamatā ir dalīšanās, saderības un mācīšanās mehānismi (Duranton, Puga 2004).

Dalīšanās mehānismi skaidro, kā ekonomiskie aģenti var gūt papildus labumu no aglomerācijas, kopīgi izmantojot aprīkojumu, iekārtas vai kādu īpašumu; izejvielu, resursu un pusfabrikātu tirgus daudzveidību, ko ļauj uzturēt lielāki gala produkcijas ražošanas apjomi; šaurāk specializētu uzņēmumu pakalpojumus, kuri veidojas, pateicoties lielākiem ražošanas apjomiem; kā arī savstarpēji sadalot dažādus riskus. **Saderības** mehānismi savukārt ietver tos pilsētām raksturīgo pieaugošo resursu atdeves skaidrojumus, kuru pamatā ir aglomerācijas radītie uzlabojumi darbaspēka tirgū, kas atvieglo darba devējiem atrast atbilstošu darbinieku, bet darba ņēmējiem - piemērotu darba vietu. Visbeidzot pieaugošo resursu atdevi skaidrojošie **mācīšanās** mehānismi balstās uz aglomerācijas priekšrocībām informācijas un zināšanu radīšanā, izplatīšanā un uzkrāšanā (Ibid).

Lai saprastu, kuras Latvijas pilsētas saviem uzņēmumiem piedāvā pieaugošās resursu atdeves iespējas, sākotnēji aprēķināsim pilsētu tirgus potenciālus un tad analizēsīm eksportējošo uzņēmumu aglomerāciju.

Tirgus potenciāls

Lai izvērtētu reģionu un pilsētu īpatsvaru valsts ekonomikā, kā arī to atrašanās vietas izdevīgumu vietējo un starptautisko tirgu piekļuvei, kas spēlē būtisku lomu atsevišķu uzņēmumu un visu nozaru lokalizācijā, bieži tiek aprēķināti dažādo administratīvo vienību tirgus potenciāli. Pirmais šo ideju popularizēja Čaunsijs Hariss (Chauncy Harris), kurš aprakstīja ražošanas nozaru izvietojumu ASV un tirgus potenciāla nozīmību uzņēmumiem izvēloties, kur uzsākt vai uz kuriem pārcelt savu ražošanu (Harris 1954). Savukārt nesenākā pagātnē, piemēram, Pjērs-Filips Kombs (Pierre-Philippe Combes) un Henrijs Overmans (Henry Overman) ir aprēķinājuši ES NUTS 2 reģionu tirgus potenciālus un, aprakstot ekonomiskās aktivitātes telpiskos aspektus ES, norāda, ka ES raksturīga attīstīta centra un nabadzīgāku perifēriju struktūra (Combes, Overman 2004). Savukārt Marius Brulharts (Marius Brühlhart) un Pamina Koeniga (Pamina Koenig) min tirgus potenciālu un piekļuvi starptautiskiem tirgiem kā faktoros, kas nosaka atalgojuma un nodarbinātības telpisko struktūru Centrāleiropas valstīs (Brühlhart, Koenig 2006).

Tirgus potenciālu kādā noteiktā administratīvā vienībā (pilsētā, novadā, rajonā utt.) aprēķina kā izvēlētajās un citu administratīvo vienību ekonomisko aktivitāti raksturojoša mainīgā svērto summu, par svariem izmantojot attālumu starp šīm administratīvajām vienībām vai laiku, kas nepieciešams, lai nokļūtu no vienas administratīvās vienības citā:

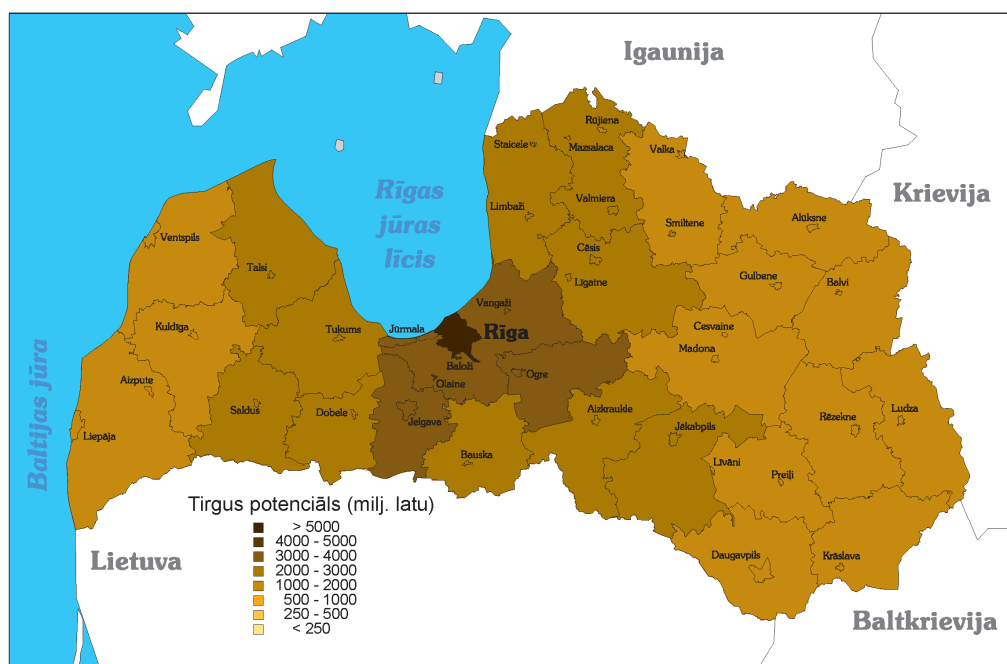
$$TP_i = \sum_j \frac{x_j}{d_{ij}},$$

kur x_j apzīmē ekonomisko aktivitāti raksturojošu indikatoru (piemēram, iekšzemes kopproduktu, nodarbinātību, darba algu utt.) j reģionā, bet d_{ij} – sasaisti (attālumu vai laiku, kas jāpavada ceļā) starp reģioniem i un j .

Citiem vārdiem sakot, aprēķinot tirgus potenciālu vērā tiek ņemts ne tikai analizējamās pilsētas ekonomiskais stāvoklis, bet arī tai tuvumā esošo rajonu un pilsētu statistiskie rādītāji. Pie tam, jo tālāk atrodas divas pilsētas vai rajoni, jo mazāk tie ietekmē viens otru. Piemēram, Baložu tirgus potenciālu, vairāk ietekmēs Rīgas, nekā Liepājas ekonomiskā attīstība. Savukārt Rūjienas tirgus potenciāls būs atkarīgs no situācijas Valkā vairāk, nekā no situācijas Daugavpilī. Protams, būtiski ir ne tikai attālumi, bet arī attiecīgo pilsētu un rajonu ekonomiku raksturojošie rādītāji. Piemēram, nosakot Līgatnes tirgus potenciālu absolūtos skaitļos, Rīgai, visticamākais, būs daudz lielāka nozīme, nekā Smiltenei, lai gan abas atrodas aptuveni vienā attālumā no Līgatnes.

Lai noteiktu Latvijas pilsētu tirgus potenciālus, sākotnēji izmantosim datus par reālo iekšzemes kopproduktu 2000. gada salīdzināmās cenās republikas nozīmes pilsētās un rajonos. Savukārt attālumi starp pilsētām tiks mērīti kilometros pa ātrāko ceļu, kas tās savieno. Tā kā galvenais uzdevums, aprēķinot pilsētu tirgus potenciālus, ir iegūt priekšstatu par ekonomiskās darbības koncentrāciju Latvijā un viennozīmīgi nav iespējams pateikt, cik būtisks, piemēram, Valmieras tirgus potenciālam ir ekonomiskās aktivitātes palielinājums Cēsīs, izmantojot datus par attālumiem starp pilsētām, tiks izveidoti vairāki attālumu indeksi, kuri attiecīgi piešķirs lielāku vai mazāku svaru apkārt esošajām teritoriālajām vienībām. Pamata indekss (I10) piederēs intervālam no 1 līdz 10, kur 1 atbilst attālumam 0, bet 10 – 526 km, kas ir garākais attālums starp divām Latvijas pilsētām. Līdz ar to, aprēķinot tirgus potenciālu, analizējamās teritoriālās vienības pašas saražotajam iekšzemes kopproduktam tiek piešķirts vislielākais svars 1, savukārt apkārt esošo teritoriālo vienību iekšzemes kopproduktu īpatsvars samazināsies atkarībā no tā, cik tālu no analizējamās teritoriālās vienības tās atrodas. Aprēķinot tirgus potenciālu rajoniem par atskaites punktu tiek ņemts rajona centrs. Savukārt aprēķinot attālumu līdz rajonam, tiek izmantoti attālumi līdz visām rajonā esošajām pilsētām un aprēķināts vidējais. Nosakot tirgus potenciālu pilsētām, par kurām dati ir pieejami tikai rajonu līmenī, viss rajona IKP tiek asociēts ar katru no rajonā esošajām pilsētām.

4.3-10. attēls. Tirgus potenciāls 2005. gadā (I10, milj. latu)¹³

Avots: IKP dati no Centrālās statistikas pārvaldes, attālumi starp pilsētām no www.viamichelin.com, kartes rāmi sagatavoja Kārlis Kalviškis, autoru aprēķini.

¹³ Kartes lielākā izšķirtspējā skatīt ziņojuma Pielikumā 1.

Mūsu izlasē ietverto pilsētu un rajonu tirgus potenciāli 2005. gadā ir apkopoti kartē un redzami 10. attēlā. Lai atšķirības tirgus potenciālos parādītu vizuāli, ir izveidoti astoņi intervāli. Administratīvās vienības (pilsētas un rajoni) ir iekrāsotas krāsā, kas atbilst intervālam, kuram attiecīgā pilsēta vai rajons pieder, sākot ar gaiši dzeltenu (tirgus potenciāls mazāks par 250 miljoniem latu) un beidzot ar tumši brūnu (tirgus potenciāls lielāks par 5 000 miljoniem latu). Piemēram, Jelgavas tirgus potenciāls 2005. gadā ir 3 343 miljoni latu, bet Ventspils – 1 884 miljoni latu.

Rīgas tirgus potenciāls ir ievērojami augstāks, nekā citām Latvijas pilsētām, pie tam tas lielā mērā nosaka arī pārējo rajonu un pilsētu tirgus potenciālus – jo tālāk tās atrodas no Rīgas, jo mazāks to tirgus potenciāls. Zīmīgi, ka neviena no pārējām pilsētām neparādās kā alternatīvs reģionāls centrs. Vienīgi Smiltenes tirgus potenciāls ir salīdzinoši augstāks nekā Valkas un Valkas rajona tirgus potenciāls, bet Mazsalacas un Rūjienas – salīdzinoši zemāks nekā Valmieras un Valmieras rajona tirgus potenciāls, taču arī tas izskaidrojams ar šo pilsētu attālumu līdz Rīgai nevis kāda reģionālā centra dominantī.

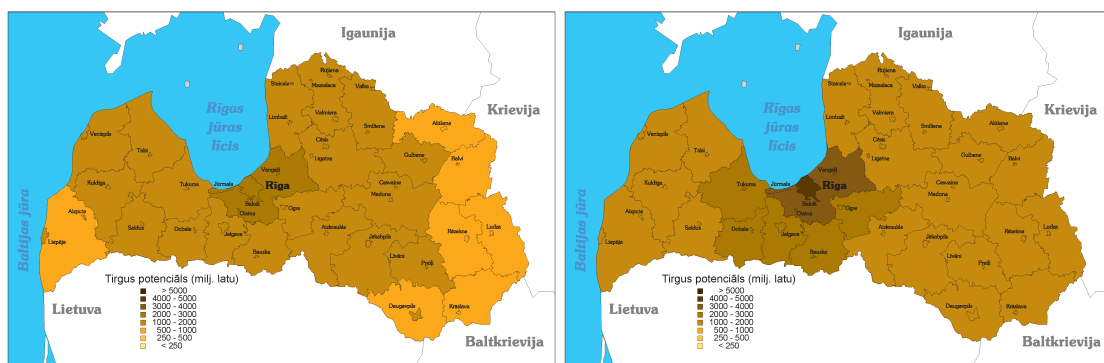
Ja aplūkojam, kā Latvijas pilsētu tirgus potenciāls mainījies kopš deviņdesmitajiem gadiem (skatīt 10. un 11. attēlu), varam redzēt, ka ekonomiskās aktivitātes koncentrācija ir pieaugusi. 1997. gadā Rīgas tirgus potenciāls ir salīdzināms ar Rīgas rajona pilsētu tirgus potenciāliem, bet reģionos Liepāja un Daugavpils parādās kā centri, kuru tirgus potenciāls nav pilnībā atkarīgs no Rīgas ekonomiskās attīstības. Taču jau 2001. gadā, bet īpaši 2005. gadā Rīga pilnībā dominē un nosaka citu Latvijas pilsētu tirgus potenciālu.

Lai samazinātu attālāko administratīvo vienību īpatsvaru un palielinātu iespēju atrast reģionālos centrus, var izmainīt attālumu indeksu tā, lai attālumu vērtības pieder intervālam no 1 līdz 100. Līdz ar to I100 indeksā 1 atbildīs attālumam 0, bet 100 – 526 km. Tādējādi aprēķinot, piemēram, Daugavpils tirgus potenciālu Rīgas īpatsvaram vajadzētu samazināties. Tomēr, izmantojot arī šo I100 indeksu, situācija būtiski nemainās (skatīt 12. attēlu). Kopš 1997. gada tirgus potenciāla koncentrācija ap Rīgu ir pieaugusi, bet reģionālo centru nozīmīgums samazinājies. Vienīgi atšķirībā no iepriekš apskatītā gadījuma kā reģionālie centri arī 2005. gadā saglabājas Rēzekne un Daugavpils, taču to ietekme ir salīdzinoši neliela ārpus attiecīgi Rēzeknes un Daugavpils rajoniem, jo jau Preiļu, Madonas un Jēkabpils rajonu pilsētu tirgus potenciāls ir vairāk atkarīgs no ekonomiskās aktivitātes Rīgā.

4.3-11. attēls. Tirgus potenciāls (I10, milj. latu).

1997. gads.

2001. gads.

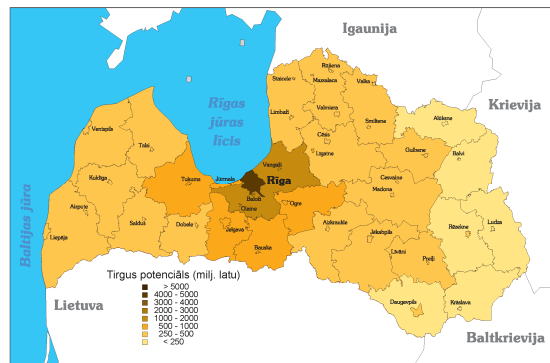
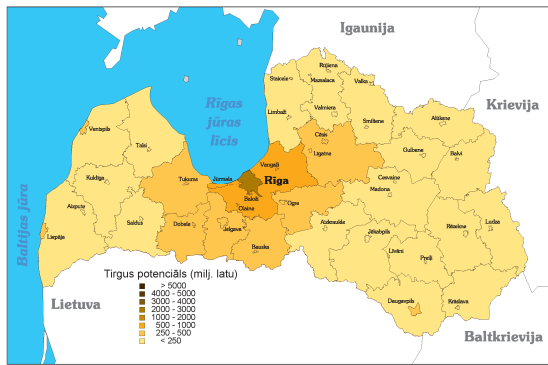

Avots: IKP dati no Centrālās statistikas pārvaldes, attālumi starp pilsētām no www.viamichelin.com, kartes rāmi sagatavoja Kārlis Kalvišis, autoru aprēķini.

4.3-12. attēls. Tirgus potenciāls (I100, milj. latu).

1997. gads.

2005. gads.

Avots: IKP dati no Centrālās statistikas pārvaldes, attālumi starp pilsētām no www.viamichelin.com, kartes rāmi sagatavoja Kārlis Kalviškis, autoru aprēķini.

Lai ņemtu vērā apdzīvotības blīvumu, salīdzinām arī Latvijas pilsētu tirgus potenciālu uz vienu iedzīvotāju (skatīt 14. attēlu). Šim nolūkam tiek izmantoti dati par reālo iekšzemes kopproduktu uz vienu iedzīvotāju 2000. gada cenās. Kartēs tāpat kā iepriekš pilsētu un rajonu teritorijas atkarībā no tā, kuram tirgus potenciāla intervālam tās pieder, tiek iekrāsotas vienā no astoņām krāsām, sākot ar gaiši dzeltenu (tirgus potenciāls mazāks par 2 500 latiem uz vienu iedzīvotāju) un beidzot ar tumši brūnu (tirgus potenciāls lielāks par 20 000 latu uz vienu iedzīvotāju).

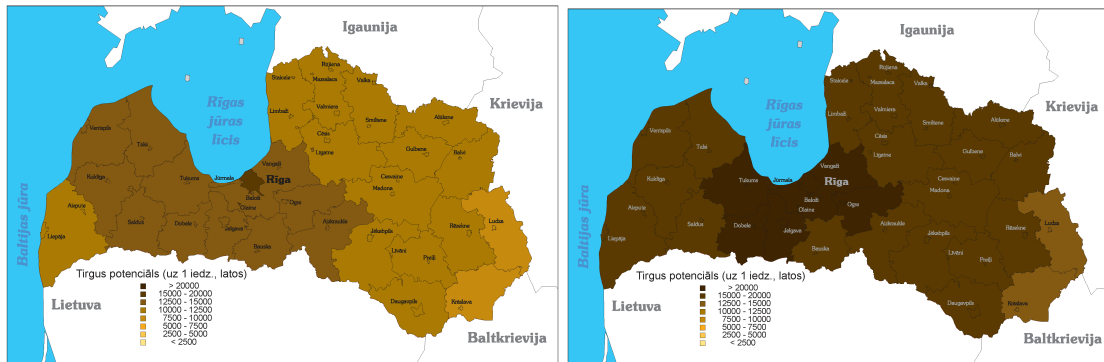
Arī šeit Rīgas tirgus potenciāls ir augstāks, nekā citās Latvijas pilsētās, taču sadalījums ir vienmērīgāks un atšķirības starp Rīgu un citām pilsētām nav tik izteiktas. Kopumā tas norāda uz to, ka vismaz daļēji Rīgas dominante ir saistīta vienkārši ar lielāku darbaspēka tirgu, nevis augstāku ražīgumu. Bez tam Ventspils un mazākā mērā arī Jelgava parādās kā būtiski reģionālie centri. Izmantojot I100 attālumu indeksu, kas lielāku īpatsvaru aprēķinos piešķir tieši analizējamai administratīvai vienībai, redzams, ka 1997. gadā Ventspils tirgus potenciāls pat bija augstākais Latvijā. Pie tam, neskatoties uz Rīgas straujo attīstību laika posmā līdz 2005. gadam, Ventspils saglabā savu reģionālo nozīmīgumu, lai gan tās ietekme pat uz tuvākajām pilsētām un rajoniem, salīdzinot ar Rīgu, ir neliela. Šie rezultāti ļauj izdarīt pieņēmumu, ka tirgus potenciāla līmenī Ventspils un arī Jelgava varētu būt salīdzinoši pievilcīgas uzņēmumiem, kuriem būtisks ir nevis apjomīgs pieprasījums un liels darbaspēka tirgus, bet gan atsevišķi nozīmīgi partneri.

4.3-13. attēls. Tirgus potenciāls (uz 1 iedz. latos).

110

1997. gads.

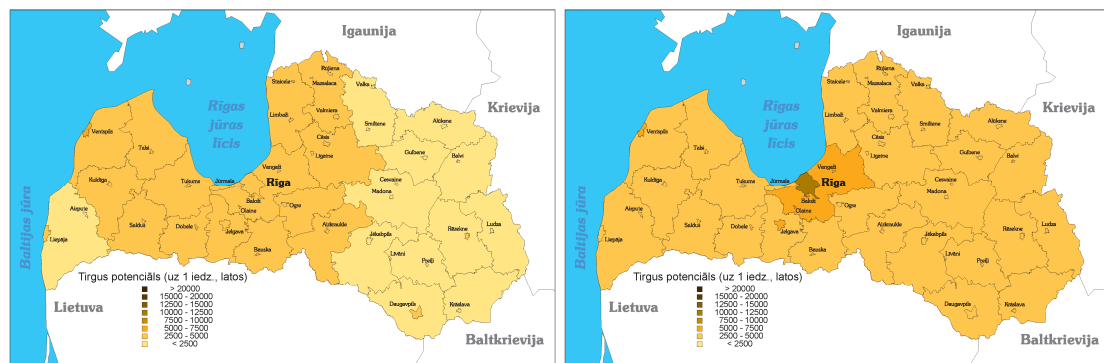
2005. gads.

1100

1997. gads.

2005. gads.

Avots: IKP dati no Centrālās statistikas pārvaldes, attālumi starp pilsētām no www.viamichelin.com, kartes rāmi sagatavoja Kārlis Kalvišis, autoru aprēķini.

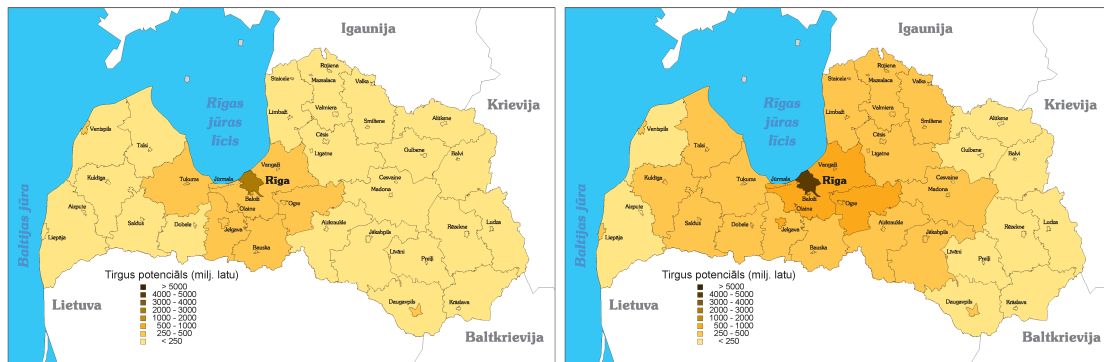
Aprēķinot svarus kā alternatīvu attālumiem starp pilsētām, var izmantot arī novērojumu par laiku, kas jāpavada ceļā, lai ar automašīnu nokļūtu no vienas pilsētas citā. Laika indeksus aprēķina līdzīgi kā attāluma indeksus. LI100 indekss pieder intervālam no 1 līdz 100, kur 1 atbilst 0 minūtēm, bet 100 – 430 minūtēm, kas ir ilgākais vidējais ceļā pavadāmais laiks, lai nokļūtu no vienas Latvijas pilsētas citā (no Liepājas Zilupē). Latvijas pilsētu un rajonu tirgus potenciāli, kas aprēķināti izmantojot šo indeksu, ir redzami kartēs, kas apkopotas 5. attēlā. Pamata tendence saglabājas – Rīgas tirgus potenciāls salīdzinājumā ar citām pilsētām un rajoniem kopš 1997. gada ir pieaudzis. Tāpat var novērot arī ekonomiskās aktivitātes koncentrāciju ap Rīgu. Tirgus potenciāla aprēķinos uz vienu iedzīvotāju 1997. gadā vēl spilgtāk kā reģionālais centrs parādās Ventspils un pirmo reizi arī Valmiera. Taču jau 2005. gadā arī šie mērījumi norāda uz Rīgas dominantes palielināšanos, lai gan Ventspils tirgus potenciāls vēl arvien ir augstāks, nekā apkārtējos rajonos un pilsētās.

4.3-14. attēls. Tirgus potenciāls (laika indeksi).

LI100, milj. latu

1997. gads.

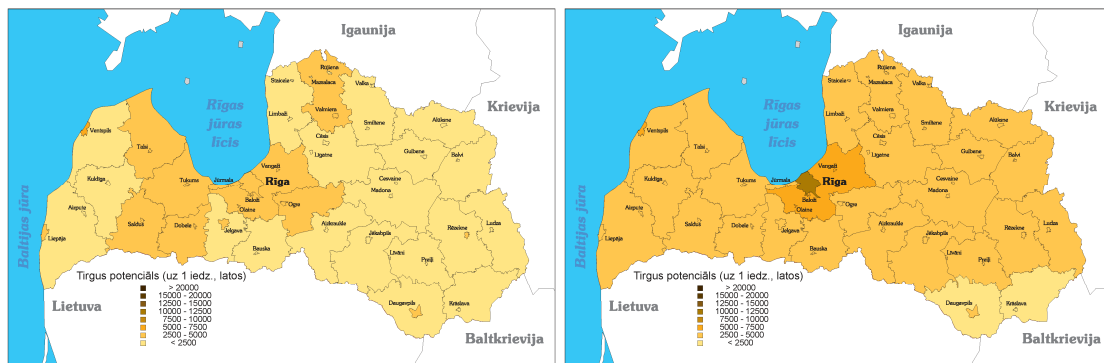
2005. gads.

LI100, uz 1 iedz. latos

1997. gads.

2005. gads.

Avots: IKP dati no Centrālās statistikas pārvaldes, laika mērijumi no www.viamichelin.com, kartes rāmi sagatavoja Kārlis Kalviškis, autoru aprēķini.

Visi tirgus potenciāla aprēķini ir veikti izmantojot tikai datus par ekonomisko aktivitāti Latvijas iekšienē. Protams, tie ietver Latvijas eksportu, bet neietver datus par to, kas notiek ārpus Latvijas robežām. Piemēram, Valkas tirgus potenciālu noteikti ietekmē ne tikai ekonomiskā attīstība Valmierā, bet arī Valgā, taču tas augstāk aprakstītajos aprēķinos nav ņemts vērā. Tā kā Latvijas ekonomisko izaugsmi pēdējo desmit gadu laikā lielā mērā noteica tieši iekšējā pieprasījuma pieaugums, nevis uzlabojumi Latvijas uzņēmumu produktivitātē vai konkurētspējas palielināšanās starptautiskajos tirgos, retrospektīvi šīm nepilnībām nevajadzētu būtiski ietekmēt aprēķinu rezultātus. Taču, izmantojot tirgus potenciāla mērījumus nākotnes prognozēm, jāņem vērā, ka Latvija nav izolēta valsts, bet gan arvien vairāk integrējas globālajā sistēmā. Tādēļ jāpieņem, ka pierobežu (īpaši Lietuvas un Igaunijas) teritorijā esošo pilsētu tirgus potenciāls ir lielāks, nekā to parāda augstāk aprakstītie aprēķini.

Tāpat lidostu (un zināmā mērā arī ostu un dzelzceļa mezglpunktu) pilsētu, kas galvenokārt attiecas uz Rīgu, bet arī uz Liepāju, Ventspili un Daugavpili, tirgus potenciāls ir augstāks, nekā iepriekš minēts. Salīdzinājumam, lai ar automašīnu no Rīgas nokļūtu Rēzeknē nepieciešamas vairāk nekā trīsarpus stundas, bet ar lidmašīnu no Rīgas nepilnā pusotrā stundā var nokļūt Berlīnē un nepilnās trīs stundās - Parīzē vai Londonā. Protams, šie ir dažāda veida un izmaksu pārvietošanās veidi, kā arī Rīgas un Rēzeknes tirgi, atrazdamies vienas valsts ietvaros, ir ciešāk sasaistīti, nekā Rīgas un, piemēram, Berlīnes tirgi, taču nenoliedzami, ka starptautiska lidosta vēl vairāk palielina Rīgas tirgus potenciālu.

Kopumā var secināt, ka, neskatoties uz to, vai tiek izmantoti dati par reālo iekšzemes kopproduktu vai iekšzemes kopproduktu uz vienu iedzīvotāju, kā arī pielietojot dažādus pilsētu savstarpējās sasaistes novērtējumus, Rīgas tirgus potenciāls uz 2005. gadu bija ievērojami lielāks, nekā citu Latvijas pilsētu tirgus potenciāli. Pie tam, salīdzinot ar 1997. gadu, Rīgas tirgus potenciāls bija palielinājies. Citas Latvijas pilsētas diemžēl konsekventi aprēķinos kā reģionālie centri neparādās.

Pilsētas un eksportētāji

Vieni no uzņēmumiem, kuri, iespējams, varētu iegūt no aglomerācijas, ir eksportētāji. Potenciāli, lokalizējoties vienuviet, tiem varētu rasties iespējas gan savstarpēji dalīties ar eksportēšanai nepieciešamiem resursiem (piemēram, infrastruktūru vai tirgus izpētes datiem), gan izmantot specializētu firmu pakalpojumus (piemēram, starptautisko mārketingu), gan nepieciešamības gadījumā vieglāk atrast jaunus darbiniekus (piemēram, speciālistus par kādas konkrētas valsts tirgu). Pie tam eksportētāji varētu gūt kā no vienas, tā no dažādu nozaru uzņēmumu aglomerācijas. Līdzīgi uzņēmumi, kuri savstarpēji konkurē, visticamākais, nebūs ieinteresēti datu apmaiņā, bet varētu uzlabot darbaspēka tirgu, piesaistot aglomerācijas vietai atbilstošāku darbaspēku. Savukārt atšķirīgākiem uzņēmumiem, visticamākais, nebūtu pieejama specifiska informācija, bet tie varētu būt ieinteresēti sadarboties un dalīties ar vispārīgu informāciju par starptautiskajiem tirgiem (piemēram, par kādas valsts nodokļu politiku vai tirdzniecības praksēm un ieradumiem).

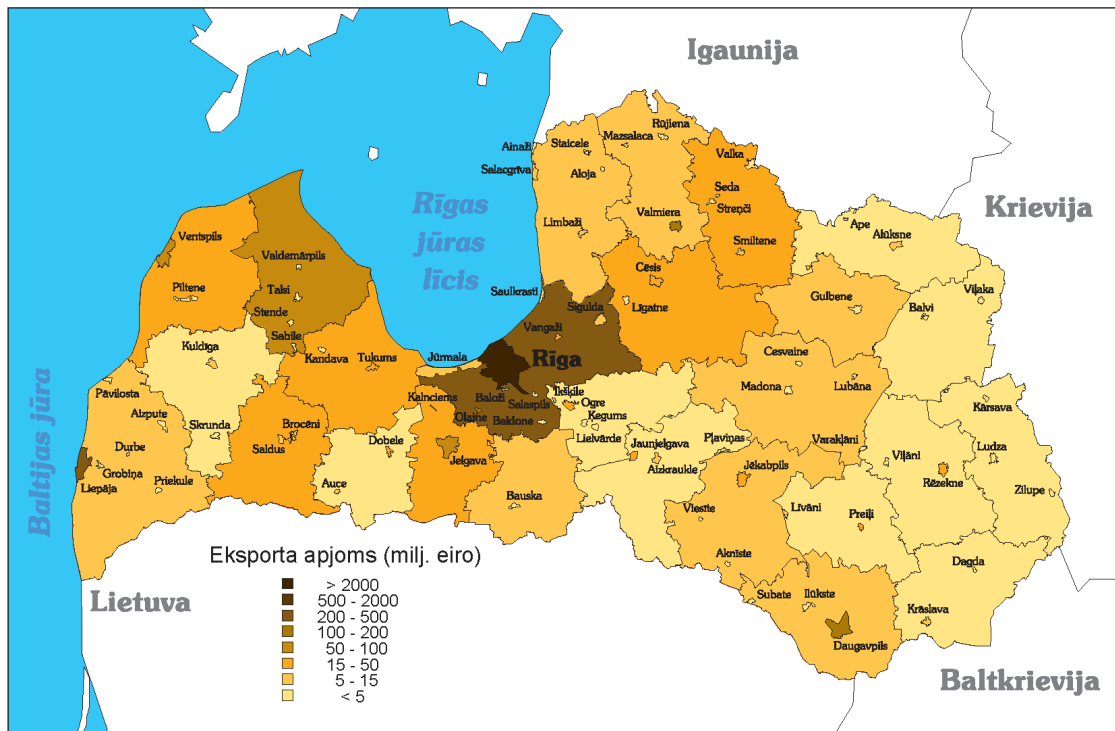
Dažādas pilsētas savukārt varētu būt vairāk vai mazāk piemērotas šādai aglomerācijai. Vienas par eksporta centriem izveidojušās vēsturiski, pateicoties kādai dabīgai priekšrocībai (piemēram, ostai), kura mūsdienās, iespējams, vairs pat nav pati būtiskākā priekšrocība. Citas savukārt par tādiem kļuvušas pateicoties labi sakārtotai un efektīvai institucionālai videi. Taču, neskatoties uz to, kā pilsētām ir izdevies piesaistīt eksportētājus, kad tajās jau ir lokalizēties pietiekams skaits eksportējošu uzņēmumu, citiem uzņēmumiem šādas pilsētas varētu likties pievilcīgākas.

Amerikāņu ekonomists Stjuarts Rozentāls (Stuart Rosenthal) un kolēģi ir pētījuši ASV eksportējošo uzņēmumu galveno mītņu izvietojumu ASV ģeogrāfiskajā telpā. Viņu būtiskākais secinājums ir, ka specifiskās zināšanas un kontakti eksporta tirgos, kuri ir pastāvīgi jāatjauno, veicina eksportētāju koncentrāciju štatu, apgabalu un pasta indeksu reģionu līmeņos. Pie tam, jo valsts, uz kuru uzņēmumi eksportē, ir mazāk integrēta pasaules ekonomikā un jo zemāks ir tās kredītreitings, jo attiecīgie eksportētāji ir koncentrētāki ģeogrāfiskajā telpā (Lovely, Rosenthal, Sharma 2005). Savukārt franču ekonomiste Koeniga ir analizējusi, kas ietekmē Francijas uzņēmumu lēmumus uzsākt savas produkcijas eksportu, un secina, ka to lielā mērā nosaka citu eksportējošu uzņēmumu klātesamība. Pie tam ieguvumi no aglomerācijas ir lielāki, ja uzņēmumi eksportē līdzīgas preces, ja tie eksportē uz vieniem un tiem pašiem tirgiem un ja šie tirgi atrodas samērā tālu un tiek klasificēti kā sarežģīti (Koenig 2005).

Lai analizētu Latvijas eksportētāju aglomerāciju, izmantojam datus par Latvijas uzņēmumu eksporta apjomiem, eksportējošo uzņēmumu skaitu 2006. gadā un to atrašanās vietām – datus par eksportējošo uzņēmumu juridiskajām adresēm. Tādējādi uzņēmuma atrašanās vieta mūsu analīzē ir uzņēmuma vadības atrašanās vieta, kas var sakrist, bet var arī nesakrist ar vietu, kur notiek ražošana. Tā kā koncentrējamies uz aglomerācijas radītām priekšrocībām, kas saistītas tieši ar eksportēšanu, mūs interesē vadības atrašanās vieta, jo uzņēmumu eksporta departamenti vai cilvēki, kas uzņēmumos nodarbojas ar eksporta jautājumiem un potenciāli varētu izmantot augstāk minētās priekšrocības, būs vairāk saistīti ar uzņēmuma vadību, nekā ar ražošanu.

Telpiski dati ir apkopoti pa rajoniem, pilsētām un pasta indeksiem. Mūsu galvenais fokuss šajā pētījumā ir pilsētas, tādēļ sākotnēji aprakstīsim to nozīmi rajonu, reģionu un visas Latvijas ietvaros. Taču iespējams, lai pilnībā izmantotu aglomerācijas radītās priekšrocības, uzņēmumiem jāatrodas vēl tuvāk cits citam, nekā vienas pilsētas ietvaros, tādēļ nedaudz aplūkosim arī vēl sīkāku teritoriālu sadalījumu – pasta nodaļas.

4.3-15. attēls. Eksporta apjoma sadalījums pa pilsētām un rajoniem 2006. gadā (milj. eiro).

Avots: dati par eksportu no LIAA, kartes rāmi sagatavoja Kārlis Kalviškis, autoru aprēķini.

Eksporta apjoma sadalījums pa pilsētām un rajoniem ir parādīts 15. attēlā. Lai varētu redzēt, kuras pilsētas ir nozīmīgas eksportējošo uzņēmumu mājvietas, esam izveidojuši karti. Tajā pilsētas un rajoni ir iekrāsoti astoņās dažādās krāsās, atbilstoši to uzņēmumu eksporta apjomiem. Gaiši dzeltenas ir pilsētas un rajoni, kuru eksporta apjomi ir vispieticīgākie – mazāki par 5 miljoniem eiro (piemēram, Līgatne, kuras eksporta apjoms 2006. gadā bija aptuveni 4 miljoni eiro), nedaudz tumšākās krāsās, atbilstoši kartē norādītajai skalai – pilsētas un rajoni ar lielākiem eksporta apjomiem (piemēram, Valmiera, kuras eksporta apjoms sasniedza aptuveni 106 miljonus eiro, ir iekrāsota gaiši brūnā krāsā) un visbeidzot tumši brūnā – Rīga, kuras eksporta apjoms 2006. gadā pārsniedza 2 miljardus eiro.

Rajonu rādītāji neietver pilsētu datus, tādēļ ir iespējams tos salīdzināt un izvērtēt, kuras pilsētas izceļas uz rajonu fona. Piemēram, Tukuma rajonā ir 36 eksportējoši uzņēmumi. No tiem 15 atrodas Tukumā, viens – Kandavā, bet pārējie 20 – ārpus Tukuma rajona pilsētām. Kartē attiecīgi ir atzīmēti pilsētās darbojošos uzņēmumu kopējie eksporta apjomi, bet rajona eksporta apjoms ir šo 20 ārpus pilsētām bāzēto uzņēmumu eksporta apjoms.

Rajonu līmenī kā eksportējošo uzņēmumu centri izdalāmas Liepāja, Daugavpils, Valmiera, Jelgava un Ventspils, kuru eksporta apjomi bija ievērojami lielāki, salīdzinot ar citām pilsētām un rajoniem, izņemot, protams, Rīgu un Rīgas rajonu.

Savukārt Ogres, Dobeles, Jēkabpils, Preiļu, Rēzeknes un arī Jaunjelgavas eksporta apjomi, lai gan nav būtiski valsts līmenī, tomēr izceļas uz to pārstāvēto rajonu vai citu tuvāko pilsētu fona.

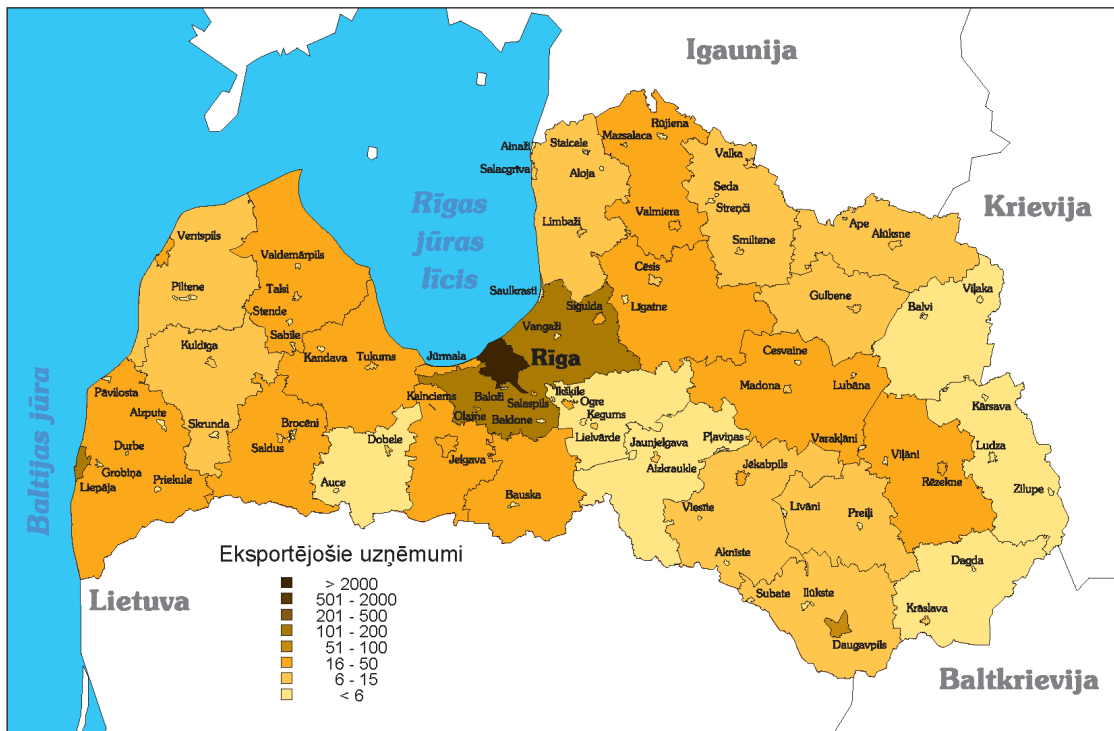
Turpretim Talsu rajona uzņēmumu eksporta apjomi bija ievērojami lielāki nekā šī rajona pilsētās atrodošos uzņēmumu eksports. Tas galvenokārt saistīts ar atsevišķu būtisku kokapstrādes un zivju pārstrādes uzņēmumu lēmumu bāzēties ārpus Talsu rajona pilsētām un zināmā mērā norāda, ka atrodies Talsu rajona pilsētās attiecībā uz eksportēšanu priekšrocības ir minimālas. Līdzīga, bet ne tik izteikta situācija, jo šajos rajonos lielleksportētāji nav izvēlējušies bāzēties ne rajonu, ne to pilsētu teritorijās, bija arī Saldus, Valkas, Madonas un Gulbenes rajonos.

Reģionu līmenī kā galvenie eksporta centri jāatzīmē Liepāja, Daugavpils, Valmiera, Ventspils, Jelgava un, protams, Rīga. Pierīgas reģionā absolūtos skaitļos lielākie eksporta apjomi bija Olainē, Ogrē, Tukumā un Vangažos, taču, salīdzinot ar Rīgu vai Rīgas rajonu, nevienu no tām nevar klasificēt kā eksportētājiem relatīvi pievilcīgu. Vidzemes reģionā vienīgā būtiskā eksporta apjomu koncentrācija bija Valmierā, kuras uzņēmumi 2006. gadā eksportēja preces aptuveni 106 miljonu eiro vērtībā. Absolūtos skaitļos vairāk par 15 miljoniem eiro eksportēja Cēsu uzņēmumi, taču uz visa reģiona fona, tas nav būtisks eksporta apjoms. Kurzemes reģionā būtiskākais eksportējošo uzņēmumu centrs bija Liepāja, kuras uzņēmumu eksporta apjomi bija aptuveni 247 miljoni eiro, taču jāizdala arī Ventspils, kuras eksports bija aptuveni 56 miljoni eiro. Zemgalē būtiskākā eksportētāju koncentrācija bija Jelgavā, kuras uzņēmumi 2006. gadā eksportēja produkciju aptuveni 62 miljonu eiro apmērā, bet kā otrā līmeņa centri izdalāmas Dobeles, Jēkabpils un Jaunjelgava. Visbeidzot Latgalē lielākie eksporta apjomi bija Daugavpilij, kuras uzņēmumu eksports bija aptuveni 138 miljoni eiro. Pēc tam seko Rēzekne, taču reģiona līmenī tās uzņēmumu eksporta apjoms ir nenozīmīgs.

Valsts līmenī lielākā eksporta apjomu koncentrācija bija Rīgā. Gandrīz 60% no Latvijas kopējā eksporta, saražoja Rīgā bāzētie uzņēmumi. Šī koncentrācija ļoti uzskatāmi ir redzama kartē, kas parādīta 15. attēlā. Ja kāda pilsēta Latvijā patiešām dod iespēju saviem uzņēmumiem sasniegt paaugstinātu resursu atdevi, tad tā ir Rīga. Jāatzīmē gan, ka Rīgā ir koncentrējušies ne tikai eksportētāji, bet gan visa ekonomiskā darbība kopumā. Piemēram, 2005. gadā 57% no Latvijas iekšzemes kopprodukta radīja Rīgā. Tādēļ uzņēmumu lēmumi par savu mājvietu izvēlēties Rīgu noteikti ir saistīti ne tikai ar iespējamajām priekšrocībām eksporta tirgu apgūvē. Otrs Latvijas līmeņa eksporta centrs ir Liepāja, kas būtiski atpaliek no Rīgas, bet kuras uzņēmumu eksporta apjoms ir aptuveni divreiz lielāks nekā Daugavpilī un Valmierā.

Eksporta apjomu koncentrācija, iespējams, norāda uz atsevišķu lielu uzņēmumu atrašanās vietām, kā tas ir, piemēram, Talsu rajona un Valmieras gadījumā, kur attiecīgi VIKA Wood un Valmieras Stikla Šķiedra sastāda ievērojamu daļu no kopējā eksporta apjoma. Tā kā gribam noskaidrot, kuras Latvijas pilsētas piedāvā papildus priekšrocības eksportētājiem, ko radījusi eksportējošo uzņēmumu aglomerācija šajās pilsētās, dažu lielu uzņēmumu dominante varētu radīt maldīgu priekšstatu. Kā alternatīvu mērījumu izmantojam uzņēmumu skaitu. Arī šis mērījums nav ideāls, jo nenodala lielos no mazajiem eksportētājiem, taču kopā ar iepriekš aprakstīto eksporta apjomu sadalījumu ļaus mums noteikt, kuras Latvijas pilsētas varētu būt piemērotākās eksportējošajiem uzņēmumiem.

4.3-16. attēls. Eksportējošo uzņēmumu sadalījums pa pilsētām un rajoniem 2006. gadā.

Avots: dati par eksportētājiem no LIAA, kartes rāmi sagatavoja Kārlis Kalviškis, autoru aprēķini.

Eksportējošo uzņēmumu sadalījums pa pilsētām un rajoniem ir apkopots kartē un redzams 16. attēlā. Līdzīgi kā iepriekš izdalām astoņus intervālus, kuri kartē ir iekrāsoti dažādās krāsās, sākot ar gaiši dzeltenu (mazāk par 6 eksportējošiem uzņēmumiem) un beidzot ar tumši brūnu (vairāk kā 2 000 eksportējošu uzņēmumu). Tāpat kā iepriekš, rajonu rādītāji neietver tos uzņēmumus, kuri atrodas attiecīgo rajonu pilsētās.

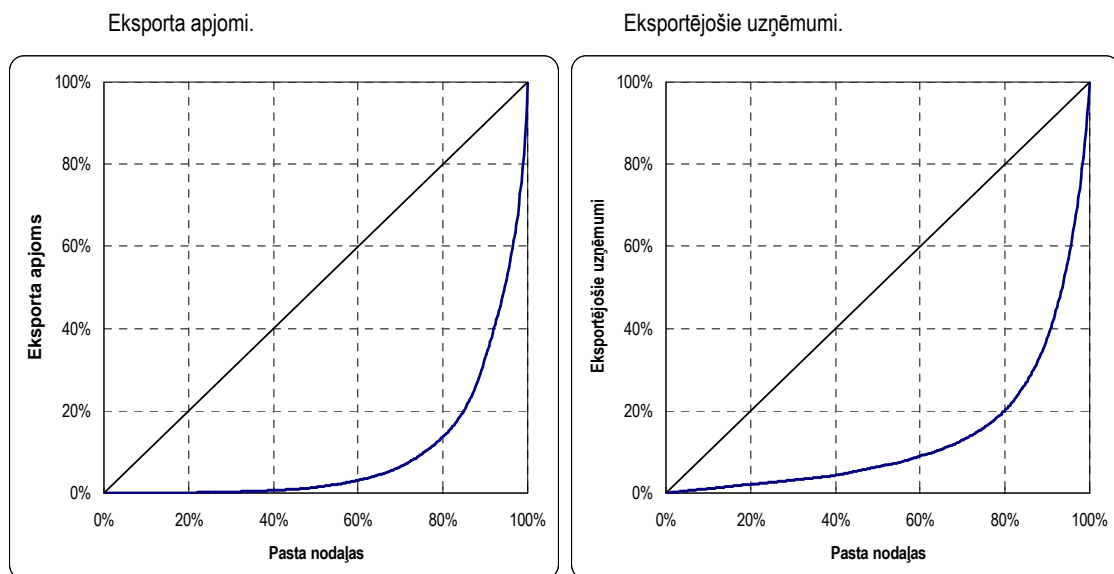
Rajonu līmenī eksportējošo uzņēmumu koncentrācija bija paaugstināta Liepājā (137 uzņēmumi, salīdzinot ar 20 uzņēmumiem Liepājas rajonā un vēl 11 apkārtējās pilsētās) un Daugavpilī (75 uzņēmumi, salīdzinot ar 8 uzņēmumiem Daugavpils rajonā un apkārtējās pilsētās). Lai gan valsts līmenī nenožīmīgas, uz rajonu un apkārtējo pilsētu fona izcēlās arī Ventspils (49 uzņēmumi), Rēzekne (34 uzņēmumi), Ogre (31 uzņēmums) un Jēkabpils (16 uzņēmumi). Taču maz ticams, ka šīs pilsētas saviem uzņēmumiem piedāvātu pieaugošas resursu atdeves iespējas. Savukārt Madonas rajonā, kur kopumā bāzējas 32 uzņēmumi tikai 11 par savām mājvietām izvēlējušies rajona pilsētas. Līdzīga situācija ir Tukuma un Preiļu rajonos.

Reģionu līmenī bez Rīgas izcelt var vienīgi Liepāju un Daugavpili. Savukārt Jelgava un Valmiera, kuras pēc eksporta apjomiem ieņēma vadošās pozīcijas attiecīgi Zemgalē un Vidzemē, pēc eksportējošo uzņēmumu skaita būtiski neatšķiras no apkārtējām pilsētām un rajoniem.

Valsts līmenī vienīgais izteiktais eksportējošo uzņēmumu centrs ir Rīga. 2006. gadā Rīgā darbojās vairāk kā 2 000 eksportētāju, kas sastādīja 63% no visiem Latvijas eksportējošiem uzņēmumiem. Līdz ar to Rīga ir piesaistījusi ne tikai atsevišķus lielus eksportētājus, bet arī ievērojamu daļu no visiem Latvijas eksportētājiem. Protams, daļa no šiem uzņēmumiem Rīgā atrodas vēl kopš padomju laikiem vai ir izveidoti uz šādu uzņēmumu bāzes, tādēļ nevarētu apgalvot, ka tie apzināti izvēlējušies Rīgu par savām mājvietām, jo tā atvieglojusi uzņēmumu eksportu. Tomēr šie uzņēmumi nav izvēlējušies

Rīgu atstāt un jebkurā gadījumā, iespējams, tagad izmanto pilsētas piedāvātās priekšrocības eksportā pat, ja tas nebija sākotnējais iemesls, kas noteica uzņēmumu izvēli bāzēties Rīgā.

4.3-17. attēls. Lorenca līknes: eksporta apjoma un eksportējošo uzņēmumu sadalījums pa pasta nodaļām
2006. gadā (%)

Avots: dati par eksportu un eksportētājiem no LIAA, autoru aprēķini.

Amerikāņu ekonomisti Rozentāls un Viljams Streindžs (William Strange), kuri apraksta aglomerāciju, izmantojot datus par jaunu uzņēmumu izveidi un to radītajām jaunajām darba vietām, secina, ka priekšrocības no aglomerācijas radītās pieaugošās resursu atdeves strauji samazinās attālinoties no aglomerācijas centra. Tādēļ viņi uzskata, ka ekonomiskās aktivitātes telpiskos aspektus vajadzētu pētīt pēc iespējas mazākā mērogā. Viņu reģionālā atskaites vienība ir pasta indeksi un jauno uzņēmumu izveidi viņi aprēķina uz vienu kvadrātmetru (Rosenthal, Strange 2003). Bez tam pasta indeksu iedalījumam ir vēl viena priekšrocība – tās nav politiski administratīvas vienības. Tādēļ ir lielāka iespēja, ka aglomerācija pasta indeksu līmenī, norādīs uz tirgus radītu pieaugošu resursu atdevi nevis uz nepieciešamību atrasties tuvāk pilsētu vai visas valsts pārvaldei. Tā kā mums pieejamos datus par eksportējošajiem uzņēmumiem arī ir iespējams sadalīt pa pasta indeksiem, aplūkojām Latvijas eksportētāju aglomerāciju arī šajā sadalījumā.

Kopumā Latvijas eksportējošie uzņēmumi ir izvietojusies 339 pasta indeksu apgabalos, kas ir pietiekams skaits, lai aprēķinātu Lorenca līknes, kuras var redzēt 17. attēlā. Pirmā no tām parāda eksporta apjomu sadalījumu pa pasta nodaļām. Uz horizontālās ass augošā secībā, sākot ar pasta indeksa apgabalu, kura eksporta apjoms bija vismazākais, un beidzot ar visiem pasta indeksu apgabaliem kopā, ir atlikta summētā pasta indeksa apgabalu proporcija. Savukārt uz vertikālās ass ir atlikta attiecīgo pasta indeksa apgabalu eksporta apjoma proporcija. Citiem vārdiem sakot, pirmā Lorenca līkne parāda, cik lielu daļu procentos no kopējā eksporta apjoma eksportēja, piemēram, 10%, 20%, 30% un tā līdz pat 100% pasta indeksa apgabalu. Pie tam pasta indeksa apgabali ir sakārtoti tā, ka pirmie tiek summēti tie, kuru eksporta apjomi ir nelieli, bet kā pēdējie tiek pieskaitīti pasta indeksa apgabali ar lielākajiem eksporta apjomiem. Tādējādi, ja eksporta apjomi pa pasta indeksa apgabaliem būtu sadalīti vienmērīgi, t.i. visos pasta indeksa apgabalos būtu vienāds eksporta apjoms, tad Lorenca līkne būtu 45° novilkta taisne. Savukārt, jo Lorenca līkne izliektāka, jo sadalījums ir nevienlīdzīgāks – atsevišķu pasta indeksa apgabalu eksporta apjomi ir ievērojami lielāki nekā pārējo.

Lorenca līknes parasti izmanto, lai analizētu ienākumu vai uzkrājumu sadalījumu starp kādas valsts iedzīvotājiem. Tādēļ nevienlīdzīgs resursu sadalījums šajos pētījumos parasti tiek uztverts kā kaut kas negatīvs. Turpretī mūsu gadījumā nevienlīdzīgs eksporta apjomu sadalījums starp pasta indeksa apgabaliem, kas uzskatāmi redzams apskatot pirmo Lorenca

4.3-1. tabula. Nozīmīgākās pasta nodaļas pēc eksporta apjoma un eksportējošo uzņēmumu skaita 2006. gadā

NO	PASTA INDEKSS	PILSĒTA	ĒKSPORTA APJOMS (MILJ. LATU)
1	LV-1010	Rīga, centrs (no Eksporta līdz Brīvības ielai)	305
2	LV-1004	Rīga, Zemgales priekšpilsēta (Bauskas un Mūkusalas ielas)	251
3	LV-1005	Rīga, Ziemeļu rajons (Sarkandaugava un Ganību dambis)	176
4	LV-1073	Rīga, Latgales priekšpilsēta (Katlakalna un Krustpils ielas)	151
5	LV-3401	Liepāja, centrs	143

NO	PASTA INDEKSS	PILSĒTA	ĒKSPORTĒTĀJU SKAITS
1	LV-1010	Rīga, centrs (no Eksporta līdz Brīvības ielai)	136
2	LV-1005	Rīga, Ziemeļu rajons (Sarkandaugava un Ganību dambis)	124
3	LV-1050	Rīga, centrs (ap Vecrīgu)	121
4	LV-1004	Rīga, Zemgales priekšpilsēta (Bauskas un Mūkusalas ielas)	111
5	LV-1073	Rīga, Latgales priekšpilsēta (Katlakalna un Krustpils ielas)	100

Avots: dati par eksportu un eksportētājiem no LIAA, autoru aprēķini.

līkni, norāda, ka atsevišķi pasta indeksa apgabali eksportētājiem ir pievilcīgāki nekā citi un ļauj izdarīt pieņēmumu, ka uzņēmumi, kas par savām mājvietām izvēlējušies šos pasta indeksa apgabalus, gūst papildus priekšrocības no aglomerācijas radītās pieaugošās resursu atdeves.

Otrajā Lorenca līknē ir attēlots eksportējošo uzņēmumu sadalījums pa pasta indeksa apgabaliem. Šeit uz vertikālās ass ir atlikta eksportējošo uzņēmumu proporcija un līdzīgi kā iepriekš Lorenca līkne parāda, cik liela daļa procentos no kopējā eksportētāju skaita, bija izvēlējušies bāzēties, piemēram, 10%, 20%, 30% un tā līdz pat 100% pasta indeksa apgabalu, kur pasta indeksu apgabali atkal ir sakārtoti augošā secībā, sākot ar tiem, kurus par savām mājvietām izvēlējušies neliels skaits eksportējošo uzņēmumu un beidzot ar tiem, kuros eksportējošo uzņēmumu bija salīdzinoši visvairāk. Arī šī Lorenca līkne norāda uz samērā nevienlīdzīgu sadalījumu – atsevišķi pasta indeksa apgabali eksportētājiem ir daudz pievilcīgāki, nekā citi.

Nozīmīgākie pasta indeksa apgabali pēc eksporta apjomiem un eksportējošo uzņēmumu skaita ir apkopoti 1. tabulā. Kā redzams, vispievilcīgākā vieta eksportētājiem ir Rīgas centra daļa starp Eksporta un Brīvības ielām, kas atrodas netālu no Rīgas ostas, bet kurai raksturīga dzīvojamā, nevis rūpnieciskā apbūve, un kurā bez tam ir izvietojušās arī vairākas vēstniecības. Četri no pieciem pasta indeksa apgabaliem ir nozīmīgākie gan pēc eksporta apjoma, gan pēc eksportējošo uzņēmumu skaita un visi atrodas Rīgā. Salīdzinājumam, Liepājas centrā (LV-3401), kas ir piektais nozīmīgākais pasta indeksa apgabals pēc eksporta apjoma, bet nav starp pieciem nozīmīgākajiem apgabaliem pēc eksportētāju skaita, atrodas 61 uzņēmums (12. nozīmīgākais rādītājs).

Analizējot datus šajā līmenī būtiskākais secinājums ir, ka ne visa Rīga ir vienlīdz izdevīga. Piemēram, Liepājas centrā ir koncentrējušies ievērojami vairāk eksportējošu uzņēmumu nekā virknē Rīgas pasta indeksa apgabalu. Bez Liepājas reģionālā līmenī salīdzinoši nozīmīgi eksporta centri ir arī Valmieras LV-4201 pasta indeksa apgabals, kurā koncentrējušies visi Valmieras eksportējošie uzņēmumi (8. nozīmīgākais pēc eksporta apjoma, bet tikai 35. pēc eksportētāju skaita), un Daugavpils LV-5410 pasta indeksa apgabals (15. nozīmīgākais pēc eksporta apjoma, bet tajā darbojas tikai 10 uzņēmumi).

Kopumā jāsecina, ka pieaugoša resursu atdeve no eksportētāju aglomerācijas, visticamākais, uz šo brīdi ir novērojama tikai Rīgā un varbūt Liepājā. Pie tam Rīgas gadījumā šīs priekšrocības varētu būt saistītas nevis ar visu pilsētu, bet gan atsevišķām teritorijām (piemēram, LV-1010 pasta indeksa apgabalu).

4.4.5. Secinājumi

Tirgus potenciāla aprēķinu rezultātus var apskatīt arī policentriskas attīstības modeļu ietvaros. Tā kā pilsētu tirgus potenciāli tika noteikti izmantojot datus par iekšzemes kopprodukta sadalījumu, kas dod vispārīgu priekšstatu par ekonomisko stāvokli, bet nenorāda uz atsevišķu nozaru attīstību vai pilsētu specializāciju, iegūtie rezultāti pamatā var tikt izmantoti, lai novērtētu vairāku attīstības centru modeļa spēju izskaidrot Latvijas telpisko struktūru. Aprēķini norāda, ka ekonomiski būtiskākais Latvijas attīstības centrs ir Rīga. Pie tam tās nozīmīgums kopš deviņdesmito gadu otrās puses ir būtiski pieaudzis. Pierīgas reģiona pilsētu (gan mazo Baložu, Olaines, Vangažu, gan salīdzinoši lielāko Jūrmalas, Tukuma, Ogres) tirgus potenciālu un attīstības iespējas lielā mērā nosaka situācija Rīgā. Kā alternatīvi attīstības centri, kuru ietekme gan nesniedzas būtiski ārpus to atrašanās rajona robežām, atsevišķos gadījumos parādās Liepāja un Ventspils Kurzemes reģionā, Jelgava Zemgalē, Daugavpils un Rēzekne Latgalē un Valmiera Vidzemē. No šīm pilsētām Ventspili un arī Jelgavu varētu raksturot kā "pašpietiekamus" centrus, kuri būtiski neietekmē apkārtējās pilsētas un citas teritorijas. Neskaitot Rīgu, Daugavpils visvairāk atbilst teorētiskajam attīstības centram ar modelī aprakstītajām centra – perifērijas attiecībām, taču tās attīstība un spēja attīstīt apkārtējās teritorijas nav bijusi pārāk augsta. Visbeidzot Liepājai ir vislielākais potenciāls, kas jau daļēji tiek izmantots (piemēram, jau tagad no Liepājas ir nodrošināta avio satiksme uz Rīgu, Kopenhāgenu un Hamburgu, kā arī Liepājā ir koncentrējušies ievērojams skaits eksportējošu uzņēmumu), iesaistīties starptautiskos tīklojumos.

Par pilsētu sadarbības tīkla modeļa spēju izskaidrot Latvijas telpisko struktūru, izmantojot pieejamos datus, ir samērā grūti. Vēsturiski atsevišķām pilsētām ir saglabājusies nozaru specializācija (piemēram, ķīmiskā rūpniecība Olainē, metālapstrāde Daugavpilī, tranzīta pakalpojumi ostu pilsētās Rīgā, Ventspilī un Liepājā, tūrisms un izklaide Jūrmalā), taču funkcionālā specializācija nav novērojama. Pat Rīgā, kurai ir vislielākās specializācijas iespējas nav novērojama kādu funkciju (piemēram, ražošanas, pakalpojumu vai pētniecības) koncentrācijas paaugstināšanās vai samazināšanās. Vēl vairāk SVID analizē Rīgas nozīmības samazināšanās kādā no šīm funkcijām pat tiek uzskatīta par draudu Rīgas attīstībai.

Viena no pilsētu specializācijas iespējām varētu būt dažādu ar eksportēšanu saistītu pakalpojumu sniegšana. Eksportējošo uzņēmumu telpiskā izvietojuma analīze norāda, ka šo uzņēmumu pastiprināta koncentrācija, kas iespējams dod pieaugošas resursu atdeves iespējas, novērojama atsevišķās Rīgas teritorijas daļās, kā arī Liepājā. Tas gan nenozīmē, ka visiem eksportētājiem būtu izdevīgi atvērt pārstāvniecības kādā no šīm vietām (piemēram, virkne uzņēmumu darbojas ar konkrētu

partneri un ir vienojušies par eksportēšanu vēl pirms ražotnes izveides), taču uzņēmuma, kas savai produkcijai meklē jaunus eksporta tirgus, darbība Rīgā vai Liepājā varētu būt izdevīgākā nekā citur Latvijā.

Attiecībā uz pilsētu specializācijas iespējām nākotnē, no vienas puses būtiski ļaut šo lēmumu pieņemt pašām pilsētām vai precīzāk tajās esošajiem un potenciālajiem uzņēmējiem, pēc iespējas specializācijas procesu decentralizējot. No otras puses, ja šāda specializācija notiks, tā neizbēgami samazinās Rīgas nozīmīgumu specializācijas jomā. Tādēļ svarīgi, lai Rīga nemēģina šo procesu bremsēt. Tāpat nevajadzētu pieļaut pilsētu savstarpējo konkurenci par kādu specializācijas jomu, izmantojot "citām pilsētām kaitējošu" (beggar-thy-neighbour) politiku un jebkurā gadījumā pilsētu politikas galvenajam fokusam vajadzētu būt institucionālās vides sakārtošanai un sabiedrisko labu piegādes efektivitātes uzlabošanai, nevis dažādām it kā konkurētspēju veicinošām politikas iniciatīvām (piemēram, selektīvām nodokļu atlaidēm, noteiktu nozaru attīstības veicināšanai, puduru veidošanai utt.).

Atsauces

- Alonso, William (1964). *Location and Land Use*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brühlhart, Marius, Koenig Pamina (2006). Regional Wages and Industry Location in Central Europe. *Economics of Transition*, Vol. 14 (2), 245-267.
- Charlot, Sylvie, Duranton, Gilles (2006). Cities and Workplace Communication: Some Quantitative French Evidence. *Urban Studies*, Vol. 43 (8), 1365-1394.
- Combes, Pierre-Philippe, Overman, Henry G. (2004). The Spatial Distribution of Economic Activities in the European Union. In V. Henderson and J.-F. Thisse (Eds.), *Handbook of Regional and Urban Economics*, Vol. 4. Amsterdam: North-Holland.
- Duranton, Gilles, Puga, Diego (2004). Micro-foundations of Urban Agglomeration Economies. In V. Henderson and J.-F. Thisse (Eds.), *Handbook of Regional and Urban Economics*, Vol. 4. Amsterdam: North-Holland.
- Duranton, Gilles (in press). Spatial Economics. In *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Second Edition.
- Harris, Chauncy D. (1954). The Market as a Factor in the Localization of Industry in the United States. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 44 (4), 315-348.
- Hohenberg, Paul M. (2004). The Historical Geography of European Cities: An Interpretive Essay. In V. Henderson and J.-F. Thisse (Eds.), *Handbook of Regional and Urban Economics*, Vol. 4. Amsterdam: North-Holland.
- Kim, Sukkoo (in press). Urbanization. In *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Second Edition.
- Koenig, Pamina (2005). Agglomeration and the Export Decision of French Firms. CREST Working Paper #2005-02.
- Lovely, Mary E., Rosenthal, Stuart S., Sharma, Shalini (2005). Information, Agglomeration, and the Headquarters of U.S. Exporters. *Regional Science and Urban Economics*, Vol. 35 (2), 167-191.
- PricewaterhouseCoopers (2007). The 150 Richest Cities in the World by GDP in 2005. Skatīts 09.06.2008. <http://www.citymayors.com/statistics/richest-cities-2005.html>
- Rosenthal, Stuart S., Strange, William C. (2003). Geography, Industrial Organization, and Agglomeration. *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 85 (2), 377-393.
- Starrett, David A. (1974). Principles of Optimal Location in a Large Homogenous Area. *Journal of Economic Theory*, Vol. 9, 418-448.

4.4. Atvērtība

4.4.1. Faktora pamatojums

Atvērtības un mobilitātes nozīme pilsētu sociālekonomiskajā attīstībā

Akadēmiskajos rakstos atvērtība lielākoties tiek saistīta ar globalizāciju (piemēram, Scott 2003; Wei 2001; Gertler: 2002), proti, cik valsts, reģions vai pilsēta ir atvērta sadarbībai ar citiem (t.sk. citām pilsētām), kā arī - cik tā ir spējīga iekļauties globālajās, starpreģionu un starppilsētu plūsmās (tirdzniecības, darbaspēka kustības, kapitāla, tūrisma u.c.). Piemēram, Pasaules ceļojumu un tūrisma padomes (World Travel and Tourism Council) atvērtības indekss mēra valstu atvērtību starptautiskajai tirdzniecībai un tūrismam (2001). Sociologu (Florida 2002; Landry 2006) pētījumi liecina, ka, jo atvērtāki ir iedzīvotāji pret imigrantiem, citām etniskajām grupām, kā arī dažādu kultūru cilvēkiem (piem. sadarbojas kopīgos projektos), jo radošāki procesi noris pilsētā, kā rezultātā pilsēta sociālekonomiski attīstās straujāk.

Prasmes un apmācības

Viens no nozīmīgākajiem pilsētu ekonomiskās izaugsmes un labklājības dzinūjiem ir iedzīvotāju atvērtība izglītības un apmācības iespējām. Apmācības kursi uzlabo darbinieku prasmes un kompetenci - viena apmācības gada pieaugums palielina vidējo darba ražīgumu par 8-11% (Ciccone and Peri 2000), un ekonomisti uzskata, ka mūsdienās izglītības līmenis ir kļuvis par vienu no nozīmīgākajiem ekonomiskās labklājības dzinējspēkiem pilsētu teritorijās. Piemēram, pilsētas, kurās ir proporcionāli vairāk augsti izglītotu cilvēku, ilgākā laikā posmā attīstās ātrāk (Simon and Nardinelli 2002: 59).

Kapitāla plūsma

Kā jau minēts, jo pilsēta ir atvērtāka starptautiskajai tirdzniecībai, jo straujāka ir tās izaugsme un mazāks nevienlīdzības līmenis. Bet pilsētu ekonomiskajai atvērtībai svarīga ir ne tikai starptautiskā tirdzniecība, bet arī kapitāla plūsma, t.i., cik pilsēta ir atvērta gan kapitālam uzņēmējdarbības uzsākšanai, gan riska kapitālam inovatīvu pakalpojumu un produktu radīšanai.

Tūrisms un tā plūsma

Mūsdienās pieaug tūrisma loma pilsētu attīstībā, sniedzot papildus ieņēmumus, paplašinot pilsētu iedzīvotāju sociālos tīklus un bagātinot ar starpkultūru komunikācijas pieredzi. Atvērtība pret tūrismu raksturo pilsētas spēju iesaistīties un gūt labumu no starptautiskās un lokālās tūrisma plūsmas. Taču ne katra pilsēta ir vienlīdz konkurētspējīga un tai atvērta (Gooroochurn 2003; Mazanec et al 2007).

Satīklotība

Var uzskatīt, ka, jo lielāka ir pilsētas sasniedzamības pakāpe – ātrāka nokļūšana no daudzām vietām –, jo tai ir lielākas iespējas uzkrāt dažādas zināšanas. Piemēram, jo vairāk ir tiešo starptautisko reisus, jo vairāk pilsētā noris starptautiskas konferences, tādējādi pilsēta ātrāk uzkrāj un rada jaunas idejas (Lever 2002). Pilsētas fizisko sasniedzamību ietekmē tās ģeogrāfiskais novietojums un transporta tīkli, bet potenciālo sasniedzamību – cilvēku vēlme tur doties. Pilsētas, kuras ir ģeogrāfiski tuvu dažādiem resursiem, kā arī loģistikas tīkliem, var attīstīties straujāk.

Talantu un darba plūsma

Var uzskatīt, ka pilsētām, kurp dodas dzīvot, strādāt vai mācīties dažādas (rasu, etniskās izcelsmes, nacionalitātes, dzimuma un seksuālās orientācijas) cilvēku grupas, piemīt augsta atvērtības sistēmas pakāpe (Florida and Tinagli 2004). Šī atvērtības

iezīme raksturo pilsētas spēju iesaistīties un gūt labumu no talantu, darba un mācību plūsmas (starpvalstu un starppilsētu migrācija). Augsta atvērtības pakāpe veicina radošumu, jo ļauj notikt ideju apmaiņai un indivīdu sadarbībai, jeb tīklojumam jaunu ideju radīšanai un ieviešanai. Radošums, savukārt, sekmē pilsētas sociālekonomisko izaugsmi.

4.4.2. Datu un informācijas analīze

Prasmes un apmācības

LM pētījuma “Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas” ietvaros Latvijas pilsētu iedzīvotājiem tika uzdots jautājums par zināšanu un prasmju papildināšanu pēdējo trīs gadu laikā. Tabulā 3 apkopotas atbildes, kurās aptaujātais norādījis zināšanu un prasmju papildināšanu: (1) izglītības iestādēs; (2)ursos, semināros un (3) patstāvīgi.

Tabula 4.4-1. ZINĀŠANU UN PRASMJU PAPILDINĀŠANA
PĒDĒJO TRĪS GADU LAIKĀ: atbilžu īpatsvars (%)*

Reģions	Pilsēta	Izglītības iestādēs	Kursos, semināros	Patstāvīgi
Rīga	Rīga	19,9	25,8	28,6
Pierīga	Tukums	32,0	38,0	38,7
	Jūrmala	27,2	26,1	24,2
	Limbāži	15,0	38,8	22,6
	Ogre	24,3	17,7	9,3
Vidzeme	Alūksne	38,8	53,4	65,0
	Cēsis	27,3	51,6	70,0
	Gulbene	29,6	40,5	35,1
	Valka	6,3	48,9	47,9
	Līgatne	28,6	40,6	17,6
	Valmiera	7,7	42,2	20,1
Kurzeme	Madona	12,6	23,2	26,1
	Ventspils	48,3	49,6	52,8
	Saldus	26,5	53,6	66,4
	Liepāja	15,9	31,3	25,3
	Talsi	11,8	25,0	28,2
	Kuldīga	18,1	22,9	6,6
Zemgale	Bauska	44,9	71,5	90,7
	Aizkraukle	29,1	48,9	40,8
	Jēkabpils	24,4	43,1	31,7
	Dobeles	28,2	39,6	31,0
	Jelgava	19,3	21,3	21,3
Latgale	Balvi	53,5	62,8	40,3
	Ludza	25,7	47,7	47,7
	Krāslava	22,2	53,7	33,3
	Preiļi	32,8	36,7	37,3
	Rēzekne	24,1	26,7	31,1
	Daugavpils	15,5	31,9	23,3
	Līvāni	5,9	16,7	31,5

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” Nr. VPD1/ESF/ NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003 pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”)

Rīgā patstāvīgi zināšanas un prasmes papildinājuši 28,6% aptaujāto, kursus un semināros – 25,8%, izglītības iestādēs – 19,9%. Pierīgas reģionā visi (100%) Baložu, Olaines, Staiceles un Vangažu aptaujātie iedzīvotāji pēdējo trīs gadu laikā papildinājuši zināšanas un prasmes izglītības iestādēs,ursos un semināros, kā arī patstāvīgi. Pierīgas reģiona lielākajā pilsētā – Jūrmalā – 27,2% aptaujāto iedzīvotāju papildinājuši zināšanas un prasmes izglītības iestādēs, 26,1% –ursos un semināros, bet 24,2% – patstāvīgi.

Vidzemes reģionā visi (100%) Cesvaines, Mazsalacas, Rūjienas un Smiltenes aptaujātie iedzīvotāji pēdējo trīs gadu laikā papildinājuši zināšanas un prasmes izglītības iestādēs,ursos un semināros, kā arī patstāvīgi. Vidzemes reģiona lielākajā pilsētā – Valmierā – 42,2% aptaujāto iedzīvotāju papildinājuši zināšanas un prasmesursos un semināros, 20,1% – patstāvīgi, bet 7,7% – izglītības iestādēs.

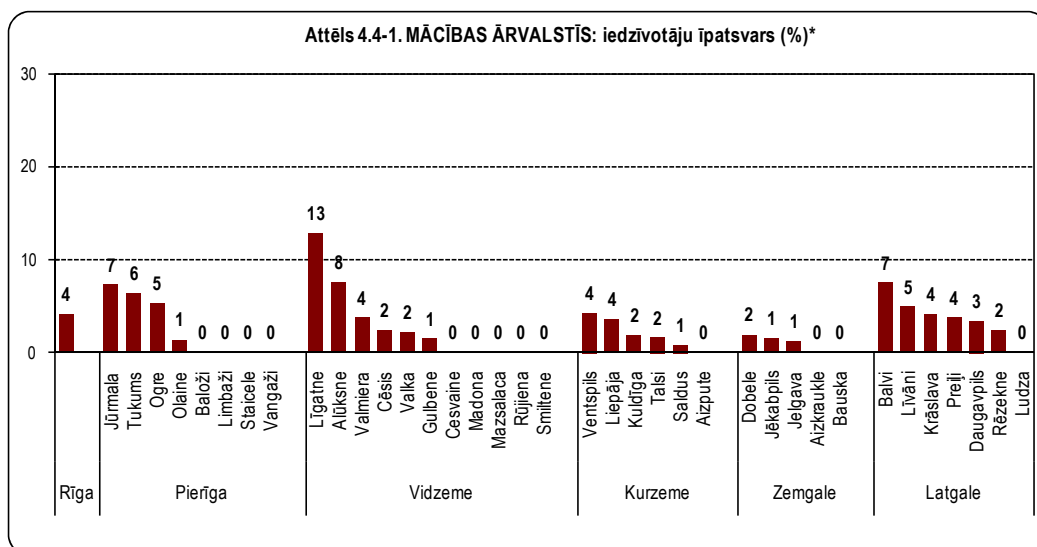
Kurzemes reģionā visi (100%) aptaujātie Aizputes iedzīvotāji pēdējo trīs gadu laikā papildinājuši zināšanas un prasmes izglītības iestādēs,ursos un semināros, kā arī patstāvīgi. Kurzemes reģiona lielākajā pilsētā – Liepājā – 31,3% aptaujāto iedzīvotāju papildinājuši zināšanas un prasmesursos un semināros, 25,3% – patstāvīgi, bet 15,9% – izglītības iestādēs.

Zemgales reģionā visvairāk pēdējo trīs gadu laikā zināšanas un prasmes izglītības iestādēs,ursos un semināros un patstāvīgi papildinājuši Bauskas pilsētas iedzīvotāji, attiecīgi 44,9%, 71,5% un 90,7%. Savukārt Zemgales reģiona lielākajā pilsētā – Jelgavā, zināšanas un prasmes izglītības iestādēs papildinājuši 19,3% aptaujāto iedzīvotāju, betursos un semināros, kā arī patstāvīgi – 21,3% aptaujāto iedzīvotāju.

Latgales reģionā visvairāk pēdējo trīs gadu laikā zināšanas un prasmes izglītības iestādēs, kā arīursos un semināros papildinājuši Balvu iedzīvotāji, attiecīgi 53,5% un 62,8%. Savukārt zināšanas un prasmes patstāvīgi visvairāk jeb 47,7% papildinājuši Ludzas iedzīvotāji. Latgales reģiona lielākajā pilsētā – Daugavpilī – zināšanas un prasmes izglītības iestādēs papildinājuši 15,5% aptaujāto iedzīvotāju,ursos un semināros – 23,3%, bet patstāvīgi – 23,3% aptaujāto iedzīvotāju.

Pilsētās, kurās visi (100%) aptaujāto iedzīvotāju papildinājuši zināšanas un prasmes izglītības iestādēs,ursos un semināros un patstāvīgi, galvenokārt nav vairāk par 6000 iedzīvotāju. Vienīgais izņēmums ir Pierīgas reģiona Olaine (ap 12800 iedzīvotājiem). Šo pilsētu vidū visvairāk ir Vidzemes un Pierīgas reģiona pilsētu (pa četrām no katra reģiona) un viena Kurzemes reģiona pilsēta.

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” pilsētu iedzīvotājiem tika uzdots arī jautājums par mācībām ārvalstīs. Apkopotas atbildes par gadījumiem, kad mācības ārvalstīs bijušas ilgākas par vienu mēnesi.

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Kā redzams grafikā, ārvalstīs ilgāk par mēnesi mācījušies aptuveni 4% aptaujāto rīdzinieku. Pierīgas reģionā visvairāk jeb 7,2% ārvalstīs ilgāk par mēnesi mācījušies šī reģiona lielākās pilsētas – Jūrmalas – iedzīvotāji. Nedaudz mazāk (6,3%) ārvalstīs mācījušies Pierīgas reģiona Tukuma iedzīvotāji.

Vidzemes reģionā visvairāk jeb 12,8% ārvalstīs ilgāk par mēnesi mācījušies Līgatnes iedzīvotāji. Ārzemēs ilgāk par mēnesi mācījušies 3,7% šī reģiona lielākās pilsētas – Valmieras – iedzīvotāju. Kurzemes reģionā visvairāk jeb 4,2% ārvalstīs ilgāk par mēnesi mācījušies otras lielākās Kurzemes reģiona pilsētas Ventspils iedzīvotāji. Ārzemēs ilgāk par mēnesi mācījušies 3,6% šī reģiona lielākās pilsētas – Liepājas – iedzīvotāju.

Zemgales reģionā visvairāk jeb 1,9% ārvalstīs ilgāk par mēnesi mācījušies Dobeles iedzīvotāji, arī Zemgales reģiona lielākajā pilsētā – Jelgavā – šis rādītājs ir visai līdzīgs (1,2%). Latgales reģionā visvairāk jeb 7,4% ārvalstīs ilgāk par mēnesi mācījušies Balvu iedzīvotāji, kā arī vairāk nekā divas reizes mazāk (3,3%) šī reģiona lielākās pilsētas – Daugavpils – iedzīvotāji.

Attiecībā uz pilsētu lielumu nav novērojamas likumsakarības. To pilsētu vidū, kurās visvairāk (virs 5%) iedzīvotāju mācījušies vairāk par mēnesi, ir gan tādas mazas pilsētas kā Līgatne (ap 1300 iedzīvotāju), gan Pierīgas reģiona Jūrmala (ap 55600 iedzīvotājiem). Tomēr lielākā daļa šo pilsētu ir Pierīgas reģiona pilsētas (Jūrmala, Tukums un Ogre), un arī Vidzemes reģiona Līgatne atrodas relatīvi tuvu Rīgai. Vēl šo pilsētu vidū ar augstākajiem rādītājiem ir Vidzemes reģiona Alūksne un Latgales reģiona Balvi.

Kapitāla plūsma uzņēmējdarbības uzsākšanai

Aplūkojot datus par Hipotēku bankas Atbalsta programmu pārvaldes ALTUM jauno “Starta programmu uzņēmējdarbības sākšanai, redzams, ka visvairāk aizdevumu un grantu izmantots Vidzemes reģionā – 8 pilsētās, Latgales reģionā – 6 pilsētās, Zemgales un Kurzemē reģionā – 5 pilsētās, Pierīgas reģionā – 3 pilsētās, kā arī Rīgā.

Tabula 4.4-2. Starta programmas uzņēmējdarbības sākšanai izmantošana*

Reģions	Pilsēta (investīciju vieta)	Projektu skaits	Vidējais granta lielums uzņēmuma dibināšanai (Ls)	aizdevuma lielums vienam projektam (Ls)
Rīga	Rīga	77	1951	22596
Vidzeme	Valmiera	25	2208	14827
Latgale	Daugavpils	15	2151	14919
Zemgale	Jelgava	13	1364	22313
Kurzeme	Liepāja	10	2130	20702
Kurzeme	Saldus	10	1625	8714
Vidzeme	Cēsis	9	2250	17408
Pierīga	Tukums	9	939	38200
Kurzeme	Kuldīga	7	2250	19704
Kurzeme	Ventspils	7	1891	20571
Zemgale	Bauska	6	2250	10633
Vidzeme	Alūksne	5	2250	14000
Latgale	Preiļi	5	2250	16801
Latgale	Rēzekne	4	1985	19463
Zemgale	Aizkraukle	3	2024	23667
Latgale	Balvi	3	2250	22333
Zemgale	Dobele	3	2250	38333
Zemgale	Jēkabpils	3	2010	11967
Kurzeme	Talsi	3	2250	25446
Vidzeme	Valka	3	1971	14104
Vidzeme	Gulbene	2	663	2325
Pierīga	Jūrmala	2	2250	34000
Vidzeme	Limbaži	2	2036	12848
Latgale	Krāslava	1	2250	4200
Latgale	Līvāni	1	2250	39420
Vidzeme	Madona	1	2250	50000
Pierīga	Ogre	1	0	7500
Vidzeme	Smiltene	1	2250	5000

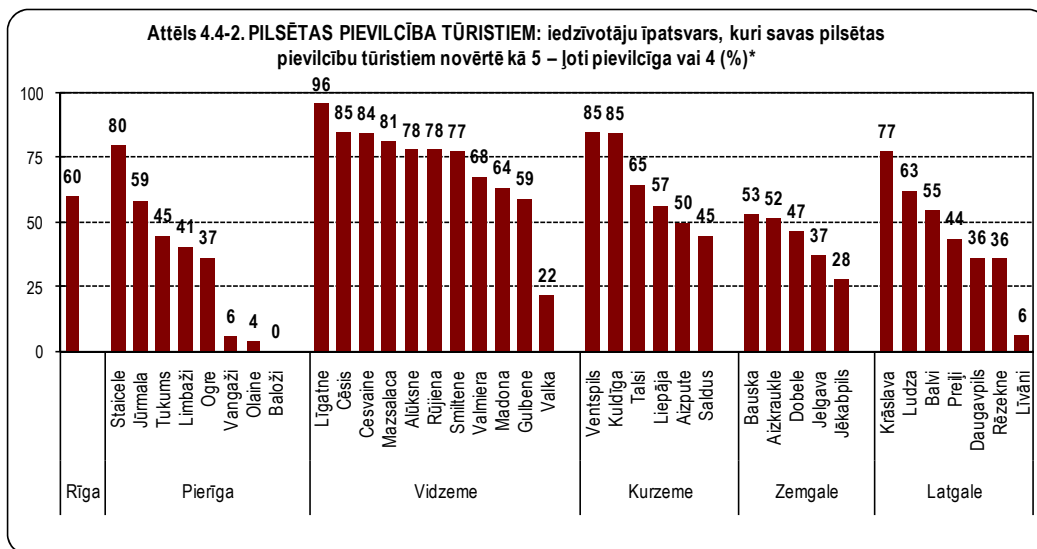
*Hipotēku bankas Atbalsta programmu pārvaldes ALTUM dati

Visvairāk projektu atbalstīts Rīgā – 77 projekti, kam seko Vidzemes reģiona Valmiera ar 25 projektiem, Latgales reģiona Daugavpils ar 15 projektiem, Zemgales reģiona Jelgava ar 13 projektiem un divas Kurzemes reģiona pilsētas – Liepāja un Saldus, kurās katrā atbalstīts pa 10 projektiem. Vidējais granta lielums uzņēmuma dibināšanai vienā projektā ir 2250 Ls (13 no 28 pilsētām), 14 pilsētās tas svārstās no 2208 Ls līdz 663 Ls, bet vienā pilsētā grants uzņēmuma dibināšanai nav piešķirts.

Savukārt vidējā aizdevuma apjoms vienam projektam svārstās no 50000 Ls Vidzemes reģiona Valmierā līdz 2325 Ls Latgales reģiona Balvos. No 20000 līdz 40000 Ls aizdevums vienam projektam saņemts kopā 11 pilsētās – trijās Zemgales pilsētās (Dobelē, Jēkabpilī un Aizkrauklē), trijās Latgales pilsētās (Rēzeknē, Preiļos un Krāslavā), divās Kurzemes pilsētās (Ventspilī un Kuldīgā), divās Vidzemes pilsētās (Valkā un Gulbenē), kā arī vienā Pierīgas pilsētā – Jūrmalā. Arī aizdevums no 10000 līdz 20000 Ls vienam projektam saņemts kopā 11 pilsētās – trijās Kurzemes reģiona pilsētās (Saldū, Liepājā un Talsos), divās Latgales reģiona pilsētās (Daugavpilī un Līvānos), divās Zemgales reģiona pilsētās (Bauskā un Jelgavā), divās Vidzemes reģiona pilsētās (Cēsīs un Alūksnē), vienā Pierīgas reģiona pilsētā (Tukumā) un Rīgā. Aizdevums zem 10 000 Ls vienam projektam saņemts kopā piecās pilsētās – trijās Vidzemes reģiona pilsētās (Madonā, Smiltēnē un Limbažos), vienā Pierīgas reģiona pilsētā (Ogrē) un vienā Latgales reģiona pilsētā (Balvos).

Tūrisms un tā plūsma

2007. gadā veiktajā aptaujā iedzīvotājiem tika lūgts novērtēt savas pilsētas pievilcību tūristiem. Rīgu par tūristiem pievilcīgu uzskata 60,2% tās iedzīvotāju. No Rīgas reģiona pilsētām par tūristiem pievilcīgāko pilsētu uzskatīta Jūrmala, to apgalvojuši 58,8% aptaujāto Jūrmalas iedzīvotāju.

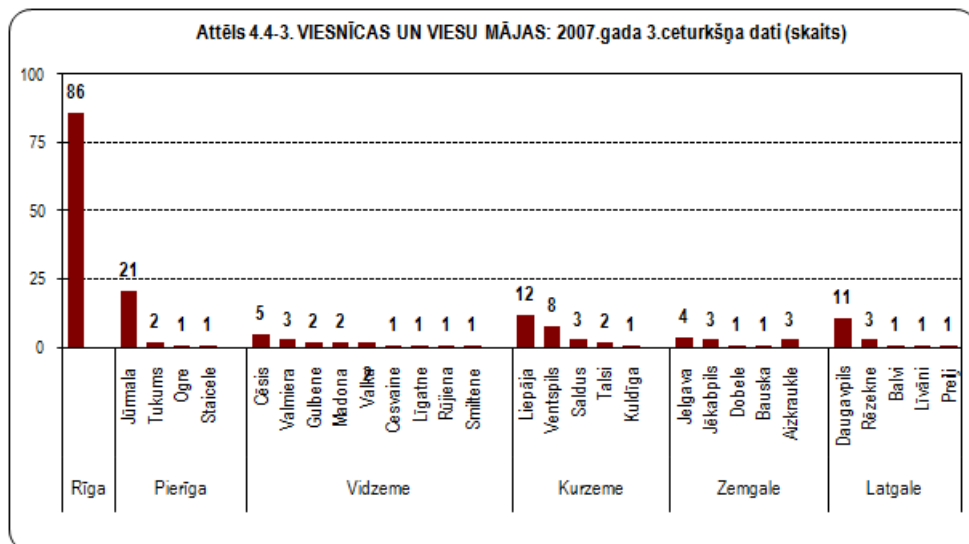
*Latvijas pilsētu iedzīvotāju aptauja

Vidzemes reģionā vairāku pilsētu – Līgatnes, Cēsu, Cesvaines un Mazsalacas – iedzīvotājiem savas pilsētas šķiet pievilcīga tūristiem, attiecīgi 96,4% Līgatnes, 84,9% Cēsu, 84,4% Cesvaines un 81,3% Mazsalacas iedzīvotājiem. Kurzemes reģionā divu pilsētu – Ventspils un Kuldīgas – iedzīvotāji savas pilsētas uzskata par tūristiem pievilcīgām, attiecīgi 84,9% un 84,6%. Savukārt savu pilsētu par pievilcīgu tūristiem uzskata 56,9% Kurzemes reģiona lielākās pilsētas – Liepājas – iedzīvotāju.

Salīdzinoši maz Zemgales reģiona pilsētu iedzīvotāju uzskata savas pilsētas par tūristiem pievilcīgām. Augstākais rādītājs ir Aizkrauklē, kur 51,6% uzskata šo pilsētu par tūristiem pievilcīgu. Savukārt savu pilsētu par tūristiem pievilcīgu uzskata 37,3% Zemgales reģiona lielākās pilsētas – Jelgavas – iedzīvotāju.

Latgalē visvairāk jeb 77,4% Krāslavas iedzīvotāju uzskata savu pilsētu par tūristiem pievilcīgu. Tomēr Latgales reģiona lielākajā pilsētā – Daugavpilī – šis rādītājs ir vairāk nekā divas reizes zemāks. Savu pilsētu par tūristiem pievilcīgu uzskata 36,5% Daugavpils iedzīvotāju.

Augstākie rādītāji (virs 80%) ir četrām Vidzemes reģiona pilsētām (Līgatnei, Cēsīm, Cesvainei un Mazsalacai) un divām Kurzemes reģiona pilsētām (Ventspilij un Kuldīgai). Šos rādītājus ir grūti izskaidrot, jo šie ir pašu pilsētas iedzīvotāju vērtējums par savu pilsētu, nevis tūristu viedoklis par pilsētu pievilcību. Tādējādi kādu pilsētu augstie rādītāji varētu, iespējams vairāk liecināt par lepnumu ar savu pilsētu.

Statistikas dati liecina, ka 2007. gada trešajā ceturksnī, Rīgā bija visvairāk jeb 86 viesnīcas un viesu mājas. Pierīgas reģionā visvairāk viesnīcu un viesu māju bija Jūrmalā – 21, Kurzemes reģionā – Liepājā (12) un Ventspilī (8), Latgales reģionā – Daugavpilī (11), Vidzemes reģionā – Cēsīs (5) un Zemgales reģionā – Jelgavā (4). Pārējās pilsētās viesnīcu un viesu māju skaits ir salīdzinoši neliels (3 vai mazāk).

Visvairāk viesnīcu un viesu māju ir lielākajās reģiona pilsētās, izņemot Vidzemes reģiona Valmieru, kurā bija par divām viesnīcām un viesu mājām mazāk nekā Cēsīs. Savukārt Kurzemes reģionā salīdzinoši daudz viesnīcu un viesu māju bija divās pilsētās – Liepājā un Ventspilī.

Pārcelšanās iemesli

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” ietvaros tika uzdots jautājums par pārcelšanās iemesliem un jauno dzīvesvietu. Apkopotas atbildes par šādiem atbilžu variantiem: (1) ģimenes apstākļu dēļ, (2) saistībā ar darbu, (3) saistībā ar mācībām, (4) sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību, (5) šis mājoklis ir labāks par iepriekšējo.

Tabula 4.4-3. PĀRCELŠANĀS UZ JAUNO DZĪVESVIETU IEMESLI: atbilžu īpatsvars (%)*

Reģions	Pilsēta	Ģimenes apstākļu dēļ	Šis mājoklis ir labāks par iepriekšējo	Saistība ar darbu	Sakara ar īpašuma iegādi vai celtniecību	Saistība ar mācībām
Rīga	Rīga	53,3	16,0	13,2	10,3	8,6
Pierīga	Tukums	83,0	15,0	7,0	8,2	2,3
	Ogre	69,9	22,5	9,9	12,7	0,0
	Baloži	45,9	0,0	23,6	29,5	10,3
	Staicele	38,0	0,0	19,5	42,5	0,0
	Vangaži	60,5	7,1	18,4	7,1	0,0
	Limbaži	39,8	30,1	11,9	4,1	0,0
	Olaine	66,9	6,7	0,0	6,7	0,0
	Jūrmala	40,8	14,0	4,2	18,8	2,0
Vidzeme	Rūjiena	72,4	12,4	39,9	0,0	0,0
	Valka	52,4	18,4	36,9	16,5	0,0
	Smiltene	54,5	52,2	12,3	0,0	0,0
	Līgatne	25,6	16,9	37,1	37,1	0,0
	Madona	58,1	7,9	33,7	7,9	8,2
	Alūksne	46,3	34,2	4,4	20,1	7,6
	Gulbene	48,3	21,0	7,2	23,9	5,1
	Cesvaine	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
	Mazsalaca	84,1	0,0	16,0	0,0	0,0
	Valmiera	27,3	10,3	23,2	25,9	8,8
Kurzeme	Cēsis	47,5	4,8	11,4	10,3	20,3
	Kuldīga	51,9	24,0	18,5	16,5	4,5
	Talsi	25,8	14,0	33,6	29,1	5,4
	Liepāja	45,7	18,6	14,9	6,9	14,9
	Aizpute	50,1	39,1	7,3	0,0	0,0
	Saldus	53,0	6,2	18,5	9,8	0,0
Zemgale	Ventspils	33,0	21,8	8,8	9,1	3,6
	Jēkabpils	56,7	23,6	26,5	4,2	2,0
	Dobele	40,1	0,0	46,0	0,0	19,5
	Aizkraukle	51,8	27,7	13,4	0,0	6,9
	Jelgava	41,6	11,5	9,7	7,9	23,1
Latgale	Bauska	27,3	31,6	19,3	14,5	0,0
	Krāslava	19,6	37,6	50,0	8,6	0,0
	Ludza	66,4	9,0	15,9	4,6	0,0
	Rēzekne	49,3	9,4	15,9	5,7	14,7
	Daugavpils	60,2	14,4	7,4	7,4	5,1
	Preiļi	31,6	21,4	16,9	15,7	7,0
	Balvi	42,8	22,3	13,8	4,5	0,0
Livāni	Livāni	51,9	9,5	13,6	4,0	0,0

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Rīgā vairāk nekā puse jeb 53,3% aptaujāto iedzīvotāju kā pārcelšanās iemeslu uz jaunu dzīvesvietu minējuši ģimenes apstākļus. Savukārt salīdzinoši vismazāk jeb 8,6% iedzīvotāju pārcēlušies uz jaunu dzīvesvietu saistībā ar mācībām.

Pierīgas reģionā visvairāk (83%) ģimenes apstākļu dēļ uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies Tukuma iedzīvotāji. Savukārt Pierīgas reģionā visvairāk (42,5%) uz jaunu dzīvesvietu sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību pārcēlušies Staiceles iedzīvotāji. Visvairāk jeb 30% labāka mājokļa dēļ salīdzinājumā ar iepriekšējo pārcēlušies Limbažu iedzīvotāji. No visām Pierīgas reģiona pilsētām visvairāk saistībā ar darbu un mācībām uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies Baložu iedzīvotāji, attiecīgi 23,6% un 10,3%. Pierīgas reģiona lielākajā pilsētā – Jūrmalā – visvairāk (40,8%) iedzīvotāju uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies ģimenes apstākļu dēļ.

Labāka mājokļa dēļ salīdzinājumā ar iepriekšējo pārcēlušies visi (100%) aptaujātie Vidzemes reģiona Cesvaines iedzīvotāji. Ģimenes apstākļu dēļ visvairāk jeb 84,1% pārcēlušies Mazsalacas iedzīvotāji. Saistībā ar darbu visvairāk (39,9%) pārcēlušies Rūjienas iedzīvotāji, bet sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību – visvairāk (37,1%) Līgatnes iedzīvotāju. Savukārt saistībā

ar mācībām visvairāk (20,3%) pārcēlušies Cēsu iedzīvotāji. Arī Vidzemes reģiona lielākajā pilsētā – Valmierā – visvairāk (27,3%) iedzīvotāju uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies ģimenes apstākļu dēļ.

Ģimenes apstākļu dēļ visvairāk jeb 53% pārcēlušies Kurzemes reģiona Saldus iedzīvotāji. Labāka mājokļa dēļ salīdzinājumā ar iepriekšējo visvairāk (39,1%) pārcēlušies Aizputes iedzīvotāji. Saistībā ar darbu (33,6%) un sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību (29,1%) visvairāk pārcēlušies Talsu iedzīvotāji, bet saistībā ar mācībām – visvairāk jeb 14,9% Liepājas iedzīvotāju. Tomēr visvairāk jeb 45,7% Liepājas iedzīvotāju uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies ģimenes apstākļu dēļ.

Ģimenes apstākļu dēļ visvairāk jeb 56,7% pārcēlušies Zemgales reģiona Jēkabpils iedzīvotāji. Saistībā ar darbu visvairāk (46%) uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies Dobeles iedzīvotāji. Labāka mājokļa dēļ salīdzinājumā ar iepriekšējo (31,6%) un sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību (14,5%) visvairāk pārcēlušies Zemgales reģiona Bauskas iedzīvotāji, bet saistībā ar mācībām visvairāk (23,1%) pārcēlušies Jelgavas iedzīvotāji. Tomēr visvairāk jeb 41,6% Zemgales reģiona lielākās pilsētas – Jelgavas – iedzīvotāju uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies ģimenes apstākļu dēļ.

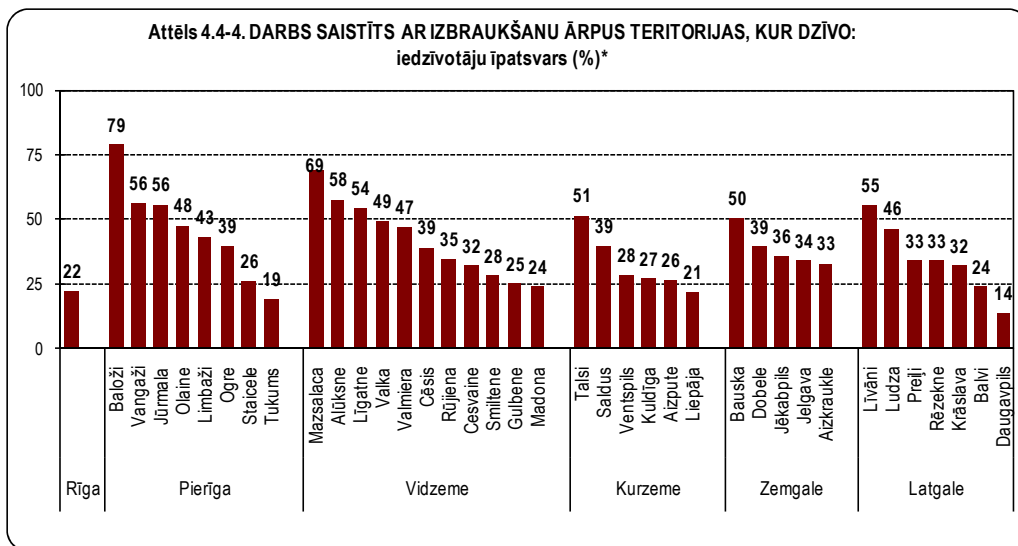
Ģimenes apstākļu dēļ visvairāk jeb 66,4% pārcēlušies Latgales reģiona Ludzas iedzīvotāji. Saistībā ar darbu pārcēlušies aptuveni puse (50%) Krāslavas iedzīvotāju. Arī labāka mājokļa dēļ salīdzinājumā ar iepriekšējo visvairāk (37,6%) pārcēlušies Krāslavas iedzīvotāji. Turpretī sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību visvairāk (15,7%) pārcēlušies Latgales reģiona Preiļu iedzīvotāji, bet saistībā ar mācībām visvairāk jeb 14,7% pārcēlušies Rēzeknes iedzīvotāji. Visvairāk jeb 60,2% Latgales reģiona lielākās pilsētas – Daugavpils – iedzīvotāju uz jaunu dzīvesvietu pārcēlušies ģimenes apstākļu dēļ.

Izplatītākie pārcelšanās iemesli uz jaunu dzīvesvietu ir ģimenes apstākļu dēļ, kam seko labāks mājoklis salīdzinājumā ar iepriekšējo un saistībā ar darbu. Nedaudz retāk pārcelšanās iemesls ir saistībā ar mācībām, bet visretāk – sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību. Ģimenes apstākļu dēļ visvairāk (virs 60%) pārcēlušies Pierīgas reģiona pilsētās (četras pilsētas), kā arī divās Vidzemes un divās Latgales reģiona pilsētās. Savukārt starp pilsētu lielumiem nav vērojamas izteiktas kopsakarības.

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” ietvaros pilsētu iedzīvotājiem tika lūgts norādīt nosacījumus, pie kādiem dotos strādāt uz citu pašvaldību. Atlasīti divi atbilžu varianti: (1) apmierinošs atalgojums un (2) ja tuvumā būtu mājoklis ar labiem dzīves apstākļiem.

Talantu un darba plūsma

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” ietvaros Latvijas pilsētu iedzīvotājiem tika lūgts norādīt, vai darbs un mācības saistītas ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kur aptaujātais dzīvo. Turklāt gadījumā, kad mācības saistītas ar izbraukšanu ārpus teritorijas, aplūkoti divas iespējas: (1) ir atsevišķi braucieni ne biežāk kā divas reizes mēnesī un (2) aptaujātais mācās citas pašvaldības teritorijā.

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Rīgā 22% iedzīvotājiem darbs ir saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo aptaujātie. Savukārt mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā ārpus teritorijas izbrauc 11,6% Rīgas iedzīvotāju. Atsevišķus braucienus ārpus teritorijas ne biežāk kā divas reizes mēnesī veic 1,8% Rīgas iedzīvotāju.

Pierīgas reģionā visvairāk jeb 78,7% Baložu iedzīvotāju darbs saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo aptaujātie. Taču mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā ārpus teritorijas izbrauc visi (100%) aptaujātie Pierīgas reģiona Olaines iedzīvotāji, kā arī 94,1% Baložu iedzīvotāju. Atsevišķus braucienus mācību dēļ ārpus teritorijas visvairāk (26,1%) veic Pierīgas reģiona Limbažu iedzīvotāji. Darbs ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo, saistīts vairāk nekā pusei jeb 55,5% Pierīgas reģiona lielākās pilsētas – Jūrmalas – iedzīvotāju. Ārpus teritorijas mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā izbrauc 60,9% Jūrmalas iedzīvotāju, bet atsevišķus braucienus mācību dēļ veic 2,1% Jūrmalas iedzīvotāju.

Vidzemes reģionā visvairāk jeb 69% Mazsalacas iedzīvotājiem darbs saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo. Taču mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā ārpus teritorijas izbrauc visi (100%) aptaujātie Valkas pilsētas iedzīvotāji, kā arī 88,7% Madonas iedzīvotāju. Atsevišķus braucienus mācību dēļ ārpus teritorijas Vidzemes reģionā visvairāk (31,1%) veic Alūksnes iedzīvotāji. Darbs ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo, saistīts nedaudz mazāk nekā pusei jeb 46,8% Vidzemes reģiona lielākās pilsētas – Valmieras – iedzīvotāju. Ārpus teritorijas mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā izbrauc 40,4% Valmieras iedzīvotāju, bet atsevišķus braucienus mācību dēļ veic aptuveni piektdaļa jeb 20,1% Valmieras iedzīvotāju.

Kurzemes reģionā visvairāk jeb nedaudz vairāk nekā puse (51,3%) Talsu iedzīvotājiem darbs saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo. Arī atsevišķus braucienus mācību dēļ ārpus teritorijas Kurzemes reģionā visvairāk (27,4%) veic Talsu iedzīvotāji. Mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā ārpus teritorijas visvairāk (40,7%) izbrauc Kuldīgas pilsētas iedzīvotāji. Darbs ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo, saistīts nedaudz vairāk nekā piektdaļai jeb 21,4% Kurzemes reģiona lielākās pilsētas – Liepājas – iedzīvotājiem. Ārpus teritorijas mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā izbrauc aptuveni desmitā daļa (10,7%) Liepājas iedzīvotāju, bet atsevišķus braucienus mācību dēļ veic vēl mazāk (8,6%) Liepājas iedzīvotāju.

Zemgales reģionā visvairāk jeb nedaudz vairāk nekā puse (50,2%) Bauskas iedzīvotājiem darbs saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo. Arī atsevišķus braucienus mācību dēļ ārpus teritorijas Zemgales reģionā salīdzinoši visvairāk (10,3%) veic Bauskas iedzīvotāji. Mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā ārpus teritorijas visvairāk (32,6%) izbrauc Zemgales reģiona lielākās pilsētas – Jelgavas – iedzīvotāji. Aptuveni trešdaļa (33,6%) Jelgavas iedzīvotāju darbs saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas. Savukārt atsevišķus braucienus mācību dēļ veic vēl salīdzinoši ļoti maz jeb 3,4% Jelgavas iedzīvotāju.

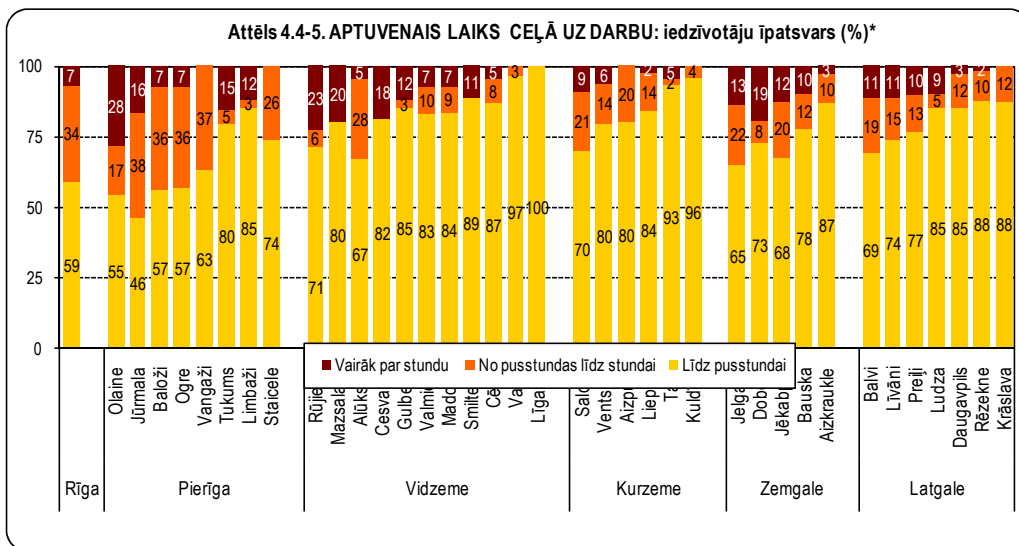
Arī Latgales reģionā visvairāk jeb nedaudz vairāk nekā puse (55,5%) Līvānu iedzīvotājiem darbs saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo. Arī atsevišķus braucienus mācību dēļ ārpus teritorijas Latgales reģionā visvairāk (51,3%) veic Līvānu iedzīvotāji. Mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā ārpus teritorijas visvairāk (61,8%) izbrauc Balvu pilsētas iedzīvotāji. Darbs ar izbraukšanu ārpus teritorijas, kurā dzīvo, saistīts 13,6% Latgales reģiona lielākās pilsētas – Daugavpils – iedzīvotājiem. Ārpus teritorijas mācību dēļ citas pašvaldības teritorijā izbrauc aptuveni divdesmitā daļa (4,7%) Daugavpils iedzīvotāju, bet atsevišķus braucienus mācību dēļ ārpus teritorijas nav norādījis neviens no aptaujātajiem Daugavpils iedzīvotājiem.

To pilsētu vidū, kuru iedzīvotājiem visvairāk (virs 50%) darbs saistīts ar izbraukšanu ārpus teritorijas, visvairāk ir Pierīgas reģiona pilsētu (četras), kā arī trīs Vidzemes reģiona pilsētas, viena Latgales un viena Zemgales pilsēta. Varētu, iespējams, pieņemt, ka visvairāk no Pierīgas reģiona pilsētām darba dēļ brauc uz Rīgu, bet par citu reģionu pilsētām konkrētus pieņēmumus ir grūti izdarīt, lai arī acīmredzot kaut kāds darba tirgus tīklojums pastāv arī citviet, ņemot vērā iepriekšminētos citu reģionu rādītājus.

Arī saistībā ar mācībām citas pašvaldības teritorijā visvairāk (virs 60%) no teritorijas, kur dzīvo, izbrauc Pierīgas reģiona pilsētu iedzīvotāji (piecas pilsētas), kā arī divu Vidzemes pilsētu un vienas Latgales pilsētas iedzīvotāji. Savukārt atsevišķus braucienus ārpus teritorijas, kurā dzīvo, visvairāk (virs 25%) īsteno Latgales pilsētu (divas pilsētas) iedzīvotāji, kā arī vienas Vidzemes, Kurzemes un Pierīgas pilsētas iedzīvotāji. Attiecībā uz pilsētu lielumu nav novērojamas ciešas likumsakarības. Iespējams, svarīgāks faktors ir darba iespējas blakus pilsētās (piemēram, Pierīgas reģiona Jūrmalai salīdzinoši tuvu esošā Rīga), nevis pilsētas lielums.

Satīklotība

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” veiktās aptaujas ietvaros Latvijas pilsētu iedzīvotājiem tika lūgts norādīt aptuveno laiku ceļā uz darbu un ceļā uz mācībām. Aptuvenais laiks ceļā uz darbu un mācībām iedalīts trīs daļās – (1) līdz pusstundai, (2) no pusstundas līdz stundai un (3) vairāk par stundu.

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Rīgas iedzīvotāji gan ceļā uz darbu, gan ceļā uz mācībām visvairāk jeb attiecīgi 59% un 66,3% pavada līdz pusstundai. Vairāk par stundu ceļā uz darbu un ceļā uz mācībām pavada salīdzinoši maz jeb attiecīgi 6,6% un 5,5% Rīgas iedzīvotāju.

Pierīgas reģionā līdz pusstundai visvairāk (85,4%) ceļā uz darbu pavada Limbažu iedzīvotāji, savukārt līdz pusstundai visvairāk (80,7%) ceļā uz mācībām pavada Tukuma iedzīvotāji. No pusstundas līdz stundai ceļā uz darbu visvairāk (37,5%) pavada Jūrmalas iedzīvotāji, bet ceļā uz mācībām – Baložu iedzīvotāji (60,4%). Vairāk par stundu ceļā uz darbu salīdzinoši visvairāk (28,2%) pavada Olaines iedzīvotāji, bet ceļā uz mācībām vairāk par stundu pavada visi (100%) aptaujātie Pierīgas reģiona Staiceles iedzīvotāji. Šī reģiona lielākās pilsētas – Jūrmalas – iedzīvotāji ceļā uz darbu visvairāk (46,1%) pavada līdz pusstundai, bet ceļā uz mācībām – no pusstundas līdz stundai (40,4%).

Vidzemes reģionā līdz pusstundai ceļā uz darbu pavada visi (100%) aptaujātie Līgatnes iedzīvotāji, bet šo pašu laiku ceļā uz mācībām pavada visi (100%) aptaujātie Rūjienas iedzīvotāji. No pusstundas līdz stundai ceļā uz darbu visvairāk (28,4%) pavada Alūksnes iedzīvotāji, bet ceļā uz mācībām – Cēsu iedzīvotāji (15,7%). Vairāk par stundu ceļā uz darbu salīdzinoši visvairāk (22,6%) pavada Rūjienas iedzīvotāji, bet ceļā uz mācībām vairāk par stundu pavada visi (100%) aptaujātie Valkas iedzīvotāji. Vidzemes reģiona lielākās pilsētas – Valmieras – iedzīvotāji ceļā uz darbu visvairāk (82,8%) pavada līdz pusstundai, bet ceļā uz mācībām – vai nu līdz pusstundai (46,8%) vai vairāk par stundu (46,6%).

Kurzemes reģionā līdz pusstundai visvairāk (96,3%) ceļā uz darbu pavada Kuldīgas iedzīvotāji, savukārt līdz pusstundai visvairāk (81,4%) ceļā uz mācībām pavada Aizputes iedzīvotāji. No pusstundas līdz stundai ceļā uz darbu salīdzinoši visvairāk (21,2%) pavada Saldus iedzīvotāji, bet ceļā uz mācībām – Aizputes iedzīvotāji (18,6%) un Talsu iedzīvotāji (18,4%). Vairāk par stundu ceļā uz darbu pavada salīdzinoši maz Kurzemes reģiona pilsētu iedzīvotāji. Ceļā uz darbu vairāk par stundu salīdzinoši visvairāk pavada Saldus iedzīvotāji (8,9%). Savukārt ceļā uz mācībām vairāk par stundu pavada 40,7% Kuldīgas iedzīvotāju. Kurzemes reģiona lielākās pilsētas – Liepājas – iedzīvotāji gan ceļā uz darbu (83,9%), gan ceļā uz mācībām (79,2%) – visvairāk pavada līdz pusstundai.

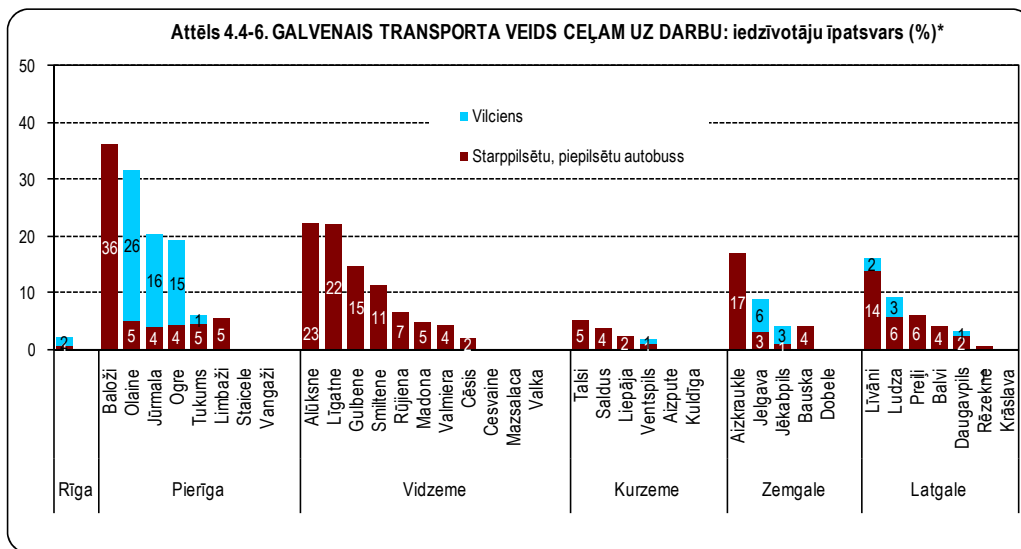
Zemgales reģionā ceļā uz darbu līdz pusstundai visvairāk (86,9%) pavada Aizkraukles iedzīvotāji, bet līdz pusstundai ceļā uz mācībām visvairāk (80,3%) Bauskas iedzīvotāji. No pusstundas līdz stundai ceļā uz darbu visvairāk (21,6%) pavada Zemgales reģiona lielākās pilsētas – Jelgavas – iedzīvotāji, bet tādu pašu laiku ceļā uz mācībām visvairāk (14,7%) pavada Bauskas iedzīvotāji. Savukārt vairāk par stundu ceļā uz darbu visvairāk (19,2%) pavada Dobeles iedzīvotāji, bet ceļā uz mācībām vairāk par stundu visvairāk (35,6%) pavada Jēkabpils iedzīvotāji. Zemgales reģiona lielākās pilsētas – Jelgavas – iedzīvotāji gan ceļā uz darbu (67,9%), gan ceļā uz mācībām (61,8%) – visvairāk pavada līdz pusstundai.

Latgales reģionā ceļā uz darbu līdz pusstundai visvairāk pavada Rēzeknes (87,8%) un Krāslavas (87,6%) iedzīvotāji, bet līdz pusstundai ceļā uz mācībām visvairāk (90,2%) pavada Latgales reģiona lielākās pilsētas – Daugavpils – iedzīvotāji. No pusstundas līdz stundai gan ceļā uz darbu, gan ceļā uz mācībām visvairāk – attiecīgi 19,4% un 30,1% pavada Latgales reģiona Balvu iedzīvotāji. Vairāk par stundu ceļā uz darbu visvairāk nepieciešams pavadīt Balvu (11,4%) un Līvānu (11,3%) iedzīvotājiem, bet ceļā uz mācībām vairāk par stundu visvairāk (77,1%) pavada Preiļu iedzīvotāji. Latgales reģiona lielākās pilsētas – Daugavpils – iedzīvotāji gan ceļā uz darbu (85,4%), gan ceļā uz mācībām (90,2%) – visvairāk pavada līdz pusstundai.

Līdz pusstundai visvairāk (virs 90%) ceļam uz darbu un mācībām pavada četru Vidzemes pilsētu (Līgatnes, Rūjienas, Valkas un Gulbenes) iedzīvotāji, kā arī divu Kurzemes (Kuldīgas un Talsu) un vienas Latgales pilsētas (Daugavpils) iedzīvotāji. Laiku no pusstundas līdz stundai gan uz darbu, gan uz mācībām visvairāk (virs 35%) pavada Pierīgas reģiona pilsētu (Baložu, Olaines, Jūrmalas, Vangažu un Ogres) iedzīvotāji.

Savukārt vairāk par stundu ceļā uz mācībām kopumā pavada vairāk iedzīvotāju nekā ceļā uz darbu. Virs 50% ceļā uz mācībām vairāk par stundu pavada divu Vidzemes reģiona pilsētu (Valkas un Madonas), divu Pierīgas reģiona pilsētu (Staiķeles un Olaines), kā arī divu Latgales reģiona pilsētu (Preiļu un Līvānu) iedzīvotāji. Turpretī virs 15% (augstākais rādītājs – 28,2%) ceļā uz darbu vairāk par stundu pavada triju Pierīgas reģiona pilsētu (Olaines, Jūrmalas un Tukuma), triju Vidzemes reģiona pilsētu (Rūjienas, Mazsalacas un Cesvaines), kā arī vienas Zemgales reģiona pilsētas (Dobeles) iedzīvotāji.

LM pētījuma “Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” ietvaros pilsētu iedzīvotājiem tika lūgts norādīt galveno transporta veidu ceļam uz darbu un mācību iestādi. Abiem ceļa mērķiem atlasīti gadījumi, kad aptaujātais izmanto sabiedrisko transportu: (1) starppilsētu, piepilsētu autobusu un (2) vilcienu.

*Eiropas Savienības struktūrfondu nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „Labklājības ministrijas pētījumi” pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” (Projekta līguma Nr. PD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003)

Minētos transporta veidus gan ceļam uz darbu, gan ceļam uz mācību iestādi izmanto salīdzinoši maz Rīgas iedzīvotāju. Starppilsētu, piepilsētu autobusu ceļam uz darbu izmanto 0,7% Rīgas iedzīvotāju, bet vilcienu – 1,6% Rīgas iedzīvotāju. Savukārt ceļam uz mācību iestādi starppilsētu, piepilsētu autobusu izmanto 1,9%, bet vilcienu – 0,9% Rīgas iedzīvotāju.

Rīgas reģionā visvairāk (36,3%) ar starppilsētu, piepilsētu autobusu uz darbu brauc Baložu iedzīvotāji, bet ar vilcienu – Olaines iedzīvotāji (26,4%). Ceļam uz mācību iestādi starppilsētu, piepilsētu autobusu kā galveno transporta veidu norādījuši visi (100%) aptaujātie Staceles iedzīvotāji, bet vilcienu visvairāk jeb 77,9% arī ceļam uz mācību iestādi izmanto Olaines iedzīvotāji. Pierīgas reģiona lielākās pilsētas – Jūrmalas – iedzīvotāji gan ceļam uz mācību iestādi (29,5%), gan ceļam uz darbu (16,4) vairāk izmanto vilcienu, bet starppilsētu, piepilsētu autobusu kā galveno transporta veidu salīdzinoši mazāk – attiecīgi 3,1% un 4,1% - Jūrmalas iedzīvotāju.

Vidzemes reģionā braucienam uz darbu vilcienu kā galveno transporta veidu nav norādījis neviens no aptaujāto pilsētu iedzīvotājiem. Visvairāk starppilsētu, piepilsētu autobusu ceļam uz darbu izmanto Alūksnes (22,5%) un Līgatnes (22,1%) iedzīvotāji. Turpretī ceļam uz mācību iestādi vilcienu izmanto salīdzinoši daudz Madonas iedzīvotāju – 43,4%. Starppilsētu, piepilsētu autobusu ceļam uz mācību iestādi visvairāk (49,3%) izmanto Cesvaines iedzīvotāji. Vidzemes reģiona lielākās pilsētas – Valmieras – iedzīvotāji abus transporta veidus vairāk izmanto ceļam uz mācībām. 30,4% Valmieras iedzīvotāju dodas uz mācību iestādi ar starppilsētu, piepilsētu autobusu, bet 2,6% – ar vilcienu. Savukārt ceļam uz darbu starppilsētu, piepilsētu autobusu kā galveno transporta veidu izmanto 4,4% Valmieras iedzīvotāju, bet vilcienu ceļam uz darbu kā galveno transporta veidu nav norādījis neviens aptaujātais Valmieras iedzīvotājs.

Arī Kurzemes reģionā vilcienu kā galveno transporta veidu izmanto ļoti maz pilsētu iedzīvotāju – tikai 1% aptaujāto Ventspils iedzīvotāju dodas ar vilcienu uz darbu un 6,5% - uz mācību iestādi. Starppilsētu, piepilsētu autobusu salīdzinoši visvairāk (5,2%) ceļam uz darbu izmanto Talsu iedzīvotāji, bet ceļam uz mācību iestādi – 32% Saldus iedzīvotāju. Kurzemes reģiona lielākajā pilsētā – Liepājā – starppilsētu, piepilsētu autobusu ceļam uz darbu izmanto 2,5% iedzīvotāju, bet ceļam uz mācību iestādi – 10,9% iedzīvotāju.

Zemgales reģionā visvairāk starppilsētu, piepilsētu autobusu gan ceļam uz darbu, gan ceļam uz mācību iestādi izmanto Aizkraukles iedzīvotāji – attiecīgi 17% un 14,5%. Turpretī vilcienu visvairāk ceļam uz darbu izmanto Zemgales reģiona lielākās pilsētas – Jelgavas – iedzīvotāji (5,6%), bet ceļam uz mācību iestādi – Jēkabpils iedzīvotāji (17%). Arī salīdzinoši daudz Jelgavas iedzīvotāju (14,4%) kā galveno transporta veidu ceļam uz mācību iestādi norādījuši vilcienu.

Latgales reģionā visvairāk jeb 13,9% Līvānu iedzīvotāju dodas uz darbu ar starppilsētu, piepilsētu autobusu, savukārt uz mācību iestādi šo transporta veidu visvairāk (58,8%) izmanto Preiļu iedzīvotāji. Ceļam uz darbu kā galveno transporta veidu visvairāk (3,2%) vilcienu norādījuši Ludzas iedzīvotāji, bet ceļam uz mācību iestādi – Līvānu iedzīvotāji (21,1%). Latgales reģiona lielākās pilsētas – Daugavpils – iedzīvotāji uz darbu vairāk dodas ar starppilsētu, piepilsētu autobusu (2,3%), bet ar vilcienu – 0,8% Daugavpils iedzīvotāju. Turpretī uz mācību iestādi vilcienu kā galveno transporta veidu norādījuši 2,9% Daugavpils iedzīvotāju, bet starppilsētu, piepilsētu autobusu – neviens no aptaujātajiem Daugavpils iedzīvotājiem.

Ceļam uz mācību iestādi abi transporta veidi – gan starppilsētu, piepilsētu autobuss, gan vilciens – norādīti vairāk nekā ceļam uz darbu. Savukārt salīdzinot šos abus transporta veidus savā starpā, starppilsētu, piepilsētu autobusu izmanto vairāk nekā vilcienu. Visvairāk (virs 50%) starppilsētu, piepilsētu autobusu ceļam uz mācību iestādi izmanto divu Pierīgas reģiona pilsētu (Staiķes un Baložu), kā arī divu Latgales reģiona pilsētu (Preiļu un Krāslavas) iedzīvotāji. Vilcienu ceļam uz mācību iestādi visvairāk (virs 25%) kā galveno transporta veidu izmanto triju Pierīgas reģiona pilsētu (Olaines, Ogres un Jūrmalas), kā arī vienas Vidzemes pilsētas (Madonas) iedzīvotāji.

Starppilsētu, piepilsētu autobusu ceļam uz darbu visvairāk (virs 15%) izmanto vienas Pierīgas pilsētas (Baložu), divu Vidzemes pilsētu (Alūksnes un Līgatnes), kā arī vienas Zemgales pilsētas (Aizkraukles) iedzīvotāji. Savukārt vilcienu kā galveno transporta veidu ceļam uz darbu visvairāk (virs 15%) izmanto triju Pierīgas reģiona pilsētu (Olaines, Jūrmalas un Ogres) iedzīvotāji, kuri vilcienu visvairāk izmanto arī ceļam uz mācību iestādi.

4.4.3. Secinājumi

Atvērtība zināšanām, valodām un tehnoloģijām

No piecām lielākajām pilsētām (Rīgas, Daugavpils, Liepājas, Jelgavas, Jūrmalas), ārvalstīs visvairāk mācījušies Rīgas un Jūrmalas iedzīvotāji (vairāk par mēnesi un vairāk par 4%). Pierīgas reģionā izteiktākas bijušas mācības ārzemēs un dažādu prasmju papildināšana pēdējo trīs gadu laikā (izglītības iestādēs,ursos un semināros, patstāvīgi). Vidzemes reģiona iedzīvotāji galvenokārt papildinājuši dažādas prasmes un zināšanas pēdējo trīs gadu laikā (izglītības iestādēs,ursos un semināros, patstāvīgi).

Attiecībā uz zināšanu un prasmju papildināšanu pēdējo trīs gadu laikā Rīgas rādītāji ir visai zemi. Salīdzinoši augstāka ir zināšanu un prasmju papildināšana patstāvīgi. Rīgā ir atbalstīti visvairāk projekti Starta programmā uzņēmējdarbības veicināšanai. Kopumā vairāk projektu atbalstīts tajās pilsētās, kurās ir universitātes, tādējādi šo pilsētu iedzīvotāji visvairāk izmantojuši šo iespēju. Iespējams, universitātes sekmē uzņēmējdarbības potenciālu.

Mobilitāte saistībā ar darbu un mācībām

Uz citu dzīvesvietu vairāk iedzīvotāju pārcēlušies darba, nevis mācību dēļ. Darba dēļ visvairāk iedzīvotāji pārcēlušies uz Vidzemes reģiona pilsētām, kā arī atsevišķām Latgales, Zemgales un Kurzemes reģiona pilsētām. Savukārt mācību dēļ uz citu dzīvesvietu visvairāk pārcēlušies uz Zemgales reģiona pilsētām, kā arī atsevišķām Vidzemes, Kurzemes, Latgales un Pierīgas reģiona pilsētām.

Darba dēļ visvairāk iedzīvotāju (virs 30%) pārcēlušies uz Latgales reģiona Krāslavu, Zemgales reģiona Dobeli, Vidzemes reģiona Rūjieni, Līgatni, Valku un Madonu, kā arī Kurzemes reģiona Talsiem. Savukārt saistībā ar mācībām visvairāk (virs 10%) iedzīvotāji pārcēlušies uz Zemgales reģiona Jelgavu un Dobeli, Vidzemes reģiona Cēsīm, Kurzemes reģiona Liepāju un Latgales reģiona Rēzekni. Šīs pilsētas, uz kurām iedzīvotāji visvairāk pārcēlušies darba dēļ, ir dažāda lieluma, tomēr nevienā nav vairāk par 12000 iedzīvotājiem. Līdz ar to nevar viennozīmīgi apgalvot, ka darba dēļ cilvēki pārceltos dzīvot uz lielākām pilsētām. Turpretī to pilsētu vidū, uz kurām visvairāk iedzīvotāji pārcēlušies sakarā ar mācībām, ir arī salīdzinoši lielas pilsētas, kā Zemgales reģiona Jelgava un Kurzemes reģiona Liepāja.

Sakarā ar īpašuma iegādi vai celtniecību visvairāk (virs 20%) iedzīvotāju pārcēlušies uz Pierīgas reģiona Staiceli un Baložiem, Vidzemes reģiona Līgatni, Valmieru, Gulbeni un Alūksni, kā arī Kurzemes reģiona Talsu pilsētu. Savukārt potenciāli strādāt uz citu pašvaldību, ja tuvumā būtu mājoklis ar labiem dzīves apstākļiem, visvairāk (virs 20%) varētu doties Zemgales reģiona Jēkabpils, Vidzemes reģiona Valmieras, Mazsalacas un Cēsu, Latgales reģiona Krāslavas un Pierīgas reģiona Limbažu iedzīvotāji.

Ar izbraukšanu no teritorijas, kur dzīvo, biežāk saistītas mācības nekā darbs. Uz mācībām citas pašvaldības teritorijā visbiežāk brauc Pierīgas un Vidzemes reģiona pilsētu iedzīvotāji, kā arī atsevišķu Latgales reģiona pilsētu iedzīvotāji. Arī uz darbu ārpus teritorijas, kur dzīvo, visvairāk brauc Pierīgas un Vidzemes reģiona pilsētu iedzīvotāji, kā arī atsevišķu Latgales, Kurzemes un Zemgales reģionu pilsētu iedzīvotāji.

Iespēju nākotnē doties strādāt uz citu pašvaldību apmierinoša atalgojuma dēļ visvairāk (virs 65%) pieļāvuši Pierīgas reģiona Baložu un Limbažu, Kurzemes reģiona Kuldīgas un Talsu, Vidzemes reģiona Gulbenes, Latgales reģiona Preiļu un Zemgales reģiona Dobeles iedzīvotāji. Darba (apmierinoša atalgojuma) dēļ uz citu pašvaldību visvairāk varētu doties Pierīgas un Kurzemes reģiona pilsētu iedzīvotāji, kā arī atsevišķu Vidzemes, Latgales un Zemgales reģiona pilsētu iedzīvotāji.

Sliktus ceļus kā galveno šķērslī nokļūšanai uz tuvāko lielo pilsētā galvenokārt minējuši Latgales reģiona Ludzas iedzīvotāji, bet problēmas ar sabiedrisko transportu – Kurzemes reģiona Saldus un Pierīgas reģiona Olaines iedzīvotāji. Tomēr nav novērojama kopsakarība starp sliktiem ceļiem vai problēmām ar sabiedrisko transportu un mazāku iedzīvotāju pārvietošanos darba vai mācību dēļ.

Ceļā pavadītais laiks un transporta līdzeklis

Runājot par ceļā uz darbu un mācību iestādi pavadāmo laiku, redzams, ka pilsētu iedzīvotāji vairāk laika ceļā pavada dodoties uz mācību iestādi nevis uz darbu. Visvairāk pilsētu iedzīvotāji ceļā uz mācību iestādi pavada līdz pusstundai (astoņās pilsētās vairāk 80% no tiem, kas dodas uz mācību iestādi), taču salīdzinoši daudziem ceļš līdz mācību iestādei prasa pat vairāk kā

stundu (sešās pilsētās vairāk nekā pusei no tiem, kas mācās), tostarp Vidzemes reģiona Valkas un Madonas iedzīvotājiem, Pierīgas reģiona Staiceles un Olaines iedzīvotājiem, kā arī Latgales reģiona Preiļu un Līvānu iedzīvotājiem.

Salīdzinājumam, ceļā uz darbu ievērojams pārsvars strādājošo iedzīvotāju pavada līdz pusstundai (18 pilsētās vairāk nekā 80% strādājošo). Mazāk ir pilsētnieku, kas ceļā uz darbu pavada no pusstundas līdz stundai (5 pilsētās vairāk kā 30% no strādājošajiem) un vēl mazāk - to, kam jāpavada vairāk kā stunda (7 pilsētās no 15% līdz 28% strādājošo), tostarp vairāk nekā stundu pavada Pierīgas reģiona Olaines, Jūrmalas un Tukuma, Vidzemes reģiona Rūjienas, Mazsalacas un Cesvaines, kā arī Zemgales reģiona Dobeles iedzīvotāji.

Vidēji vairāk kā stundu ceļā uz mācību iestādi pavada 29,5% iedzīvotāju, kas mācās, bet no tiem, kas strādā - vairāk kā stundu ceļā uz darbu pavada vidēji 8,6%. No pusstundas līdz stundai ceļā uz darbu vai mācību iestādi vidēji pavada līdzīgi - 14% un 12,2% iedzīvotāju.

Starpilsētu un piepilsētu autobusus pilsētnieki vairāk izmanto ceļam uz mācību iestādi, nevis ceļam uz darbu. Visvairāk (virs 50%) - no Pierīgas reģiona Staiceles un Baložiem, Latgales reģiona Preiļiem un Krāslavas, kā arī Vidzemes reģiona Cesvaines. Savukārt uz darbu visvairāk (virs 10%) iedzīvotāju ar starppilsētu un piepilsētu autobusu dodas no Pierīgas reģiona Baložiem, Vidzemes reģiona Alūksnes, Līgatnes, Gulbenes un Smiltenes, Zemgales reģiona Alūksnes un Latgales reģiona Līvāniem.

Vilcienu kā galveno transporta veidu ceļam uz darbu vai mācībām pilsētnieki norādījuši retāk nekā starppilsētu vai piepilsētu autobusu. Tomēr arī ar vilcieniem vairāk iedzīvotāju dodas uz mācībām nevis darbu. Visvairāk (virs 20% no tiem, kas mācās) to izmanto Pierīgas reģiona Olaines, Ogres un Jūrmalas, kā arī Vidzemes reģiona Madonas un Latgales reģiona Līvānu iedzīvotāji.

Arī ceļam uz darbu vilcienu kā galveno transporta līdzekli visvairāk (virs 10%) izmanto Pierīgas reģiona Olaines, Jūrmalas un Ogres pilsētu strādājošie iedzīvotāji. Tā kā gan uz mācībām, gan darbu ar vilcienu visvairāk dodas Pierīgas reģiona pilsētu strādājošie iedzīvotāji, tad var pieņemt, ka galamērķis ir Rīga (vai Jelgava - Olaines gadījumā). Tāpat redzams, ka vilcienu kā galveno transporta līdzekli izmanto lielākoties to pilsētu iedzīvotāji, kuras ar citām pilsētām savieno elektriskā vilciena satiksme. No ilgtspējīgas attīstības viedokļa dzelzceļa satiksme būtu jāattīsta.

Policentriskas attīstības modeļi

Aplūkojot Latvijas pilsētas policentriskas attīstības un atvērtības kontekstā, par attīstības centriem (1. policentriskas attīstības modeļa gadījumā) un pilsētu sadarbības tīkla mezglu punktiem (2. modeļa gadījumā) ņemtas tās pilsētas, kas identificētas sadaļā “Cilvēkkapitāls un radošums”. Šīs pilsētas ir: Rīga, Liepāja, Jelgava un Daugavpils (jo lielāks radošu cilvēku skaits). Par pamatojumu šeit kalpo apsvērumi, ka atvērtība nav nodalāma no cilvēkkapitāla un ir tā papildinājums. Atvērtības raksturojumam ņemti tādi rādītāji kā:

- (1) interneta tehnoloģiju prasmes (t.i., prasmes strādāt ar datoru un internetu);
- (2) iedzīvotāju īpatsvars, kas mācījušies ārvalstīs;
- (3) valodu zināšanas (krievu un angļu);

(4) “Starta programmas” izmantojums uzņēmējdarbības uzsākšanai.

Vairāku attīstības centru modelis

Rīgu raksturo salīdzinoši augsti minētie atvērtības rādītāji, izņemot interneta tehnoloģiju prasmes. Jāatzīmē, ka Rīgā ir visvairāk uzsāktu uzņēmējdarbības projektu “Starta programmas” ietvaros. Savukārt Kurzemes reģiona potenciālajā attīstības centrā – Liepājā, būtu jāveicina iedzīvotāju mācības ārvalstīs, kā jāuzlabo krievu valodas zināšanas.

Arī Latgales reģiona Daugavpilī un Jelgavā, Zemgales reģionā būtu jāveicina iedzīvotāju mācības ārvalstīs. Jelgavā bez tam būtu nepieciešams uzlabot arī interneta tehnoloģiju prasmes.

Lai gan atvērtības perspektīvā Vidzemes reģionā nav pilsētu, kas būtu iezīmējamās kā potenciālie attīstības centri, būtiski, ka Valmiera ir otrajā vietā aiz Rīgas pēc uzņēmējdarbības uzsākšanas projektu skaita.

Izteikts aglomerācijas modelis vērojams Rīgas un Pierīgas reģiona attiecībās, ko galvenokārt raksturo kopīgs darba tirgus, jo Pierīgas reģiona pilsētu iedzīvotāji brauc strādāt uz Rīgu. Par to liecina fakts, ka Pierīgas reģiona pilsētu iedzīvotāji visbiežāk ceļā uz darbu un mācību iestādi pavada laiku no pusstundas līdz stundai, kas varētu būt nepieciešams, lai no Pierīgas reģiona pilsētām nokļūtu Rīgā.

Kā jau iepriekš minēts, ceļā uz darbu vai mācībām visbiežāk pilsētnieki pavada laiku līdz pusstundai. Šāds modelis izteikti demonstrējas Vidzemes reģiona, kā arī Latgales un Kurzemes reģiona pilsētās. Tādējādi, lai arī nav konkrēti zināms, uz kuriem darba vai mācību dēļ dodas šo pilsētu iedzīvotāji, var pieņemt, ka pastāv zināmi iedzīvotāju pārvietošanās tīkli.

Ja minētās lielās pilsētas – Rīga, Liepāja, Jelgava un Daugavpils – kļūtu par attīstības centriem, tās varētu piesaistīt strādājošos un tos, kas mācās, pusstundas-stundas braucienā no šīm pilsētām. Tādā gadījumā nepieciešams attīstīt transporta sistēmu, kas nevis savieno lielās pilsētas savā starpā, bet saista centrus ar to perifērijā esošajām pilsētām. Šādā veidā iespējams paplašināt teritoriju, kas var iesaistīties centra un perifērijas attiecībās.

Pilsētu sadarbības tīklu modelis

Dati par pilsētnieku piederības izjūtu liecina, ka visvairāk pilsētu iedzīvotāji izjūt piederību Latvijai un tikai pēc tam rajonam. Tas liecina, ka rajons un, iespējams, arī reģions šo cilvēku dzīvē nefunkcionē kā nozīmīga piederības/identifikācijas kategorija. Līdz ar to var domāt, ka pilsētu sadarbības tīklu veidošanu nevajadzētu ierobežot ar reģioniem, bet izmantot esošo, salīdzinoši augsto piederības izjūtu Latvijai un izvērst pilsētu sadarbības tīklus visas Latvijas mērogā.

Jāatzīmē, ka skatot pilsētu sadarbības tīklus tikai atvērtības perspektīvā, pilsētām ir maz iespēju šajā ziņā vienai otru papildināt.

Kā jau iepriekš minēts, salīdzinoši daudz pilsētu iedzīvotāju ir gatavi doties uz darbu un/vai mācību iestādi, ceļā pavadot noteiktu laiku. Līdz ar to, lai izveidotu sadarbības tīklus starp lielajām pilsētām, nepieciešams starp tām vairāk attīstīt sabiedriskā transporta (īpaši dzelzceļa) satiksmi.

No Liepājas tuvumā esošās Aizputes pilsētas iedzīvotāji jau tagad uz darbu brauc no pusstundas līdz stundai, kas ļauj pieņemt, ka Liepāja varētu turpināt attīstīties par spēcīgu tīkla mezglu. Līdzīgi arī pārējās potenciālās tīkla mezgla pilsētas varētu izmantot apkārt esošo mazāko pilsētu iedzīvotāju pārvietošanās ieradumus. Tādējādi ap lielajiem mezgliem būtu iespējams attīstīt otrā līmeņa tīklus. Ņemot vērā, ka vismaz šobrīd Vidzemes reģionā neiezīmējas neviena potenciāla mezgla pilsēta, šajā reģionā līdzīgi kā cilvēkkapitāla un radošuma gadījumā, veidojas otrā līmeņa tīkls, kas piesaistāms lielāko pilsētu sadarbības tīklam.

Atsauces

- Batten, D. F. (1995). *Network Cities: Creative Urban Agglomerations for the 21st Century*. *Urban Studies*, Volume 32, Issue 2, pages 313 – 327
- Ciccone, A., Peri, G. (2000). *Human Capital and Externalities in Cities*. CEPR Discussion Papers 599, C.E.P.R. Discussion Papers.
- Florida, R., Tinagli, I. (2004). *Europe in the Creative Age*. London: Demos.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. Basic Books.
- Gertler, M. S. (2002). *Urban Economy and Society in Canada: Flows of People, Capital and Ideas*. Center for Globalization and Policy Research, School of Public Policy and Social Research, UCLA Working Paper No. 10
- Gooroochurn, N, Sugiyarto, G., DeHaan C. (2003). *Competitiveness indicators in the travel and tourism industry*. Tourism and Travel Research Institute Nottingham University Business School
- Horrigan, J.B., Wilson, R.H. (2002). *Telecommunications technologies and urban development: strategies in US cities*. *International Journal of Technology, Policy and Management* Issue: Volume 2 (3)
- Landry, C., Wood, P., Bloomfield, J. (2006). *Cultural diversity in Britain. A toolkit for cross-cultural co-operation*. Joseph Rowntree Foundation
- Lever, W. F. (2002). *Correlating the Knowledge-base of Cities with Economic Growth*. *Urban Studies*, Volume 39, Issue 5 & 6, pp. 859 – 870
- Lovely, M E., Rosenthal, S.S., Sharma S. (2005). *Information, Agglomeration, and the Headquarters of U.S. Exporters*. *Regional Science and Urban Economics*, Vol. 35 (2), pp. 167-191.
- Mazanec, J.A., Wöber, K., Zins, A. H. (2007). *Tourism Destination Competitiveness: From Definition to Explanation?* *Journal of Travel Research* 2007; 46; 86
- Scott, A. J., Storper, M. (2003). *Regions, Globalization, Development*. *Regional Studies*, vol. 37: 6&7, pp 579-593
- Simon, C. J., Nardinelli, C. (2002). *Human capital and the rise of American cities, 1900–1990*. *Regional Science and Urban Economics* 32, pp. 59–96.
- Wei, S-J., Wu Y. (2001). *Globalization and inequality: evidence from within China*. National Bureau of Economic Research. Working Paper 8611 <http://www.nber.org/papers/w8611>

4.5. Ekoloģiskā pēda

4.5.1. Faktora pamatojums

Ekoloģiskās pēdas nospiedums (EPN) ir zemes un ūdens platība, kas nepieciešama kādas sabiedrības ilgtermiņa izdzīvošanai pie noteiktiem dzīves standartiem, izmantojot pašreizējās tehnoloģijas. Šajā gadījumā Latvijas pilsētu EPN ir hektāros izteikta zemes platība, kas nepieciešama, lai saražotu attiecīgās pilsētas iedzīvotāju patērēto pārtiku, enerģiju, preces un pakalpojumus, kā arī, lai absorbētu radīto piesārņojumu un nodrošinātu telpu infrastruktūrai. Ekoloģiskās pēdas koncepcijas labākai izprašanai noder šāds piemērs.

Pilsētai pāri ir uzcelts stikla kupols, kas laiž cauri gaisu, taču ierobežo materiālo resursu kustību pāri pilsētas robežām. Šīs sabiedrības pastāvēšana ir pilnībā atkarīga no tā, kas sākotnēji atrodas zem kupola. Ir skaidrs, ka šāda sabiedrība ietu bojā, ja tā nebūtu nodrošināta ar visiem dzīvības uzturēšanai nepieciešamajiem resursiem un nebūtu iespējams utilizēt tās radītos atkritumus. Līdz ar to cilvēki nomirtu badā, nosmaktu vai saindētos savos radītajos atkritumos. Citiem vārdiem sakot, šī sabiedrība nevarētu ilgstoši pastāvēt, ja tai nebūtu pietiekamas “ekoloģiskās ietilpības”, lai panestu ekoloģisko “slogu”.

Pilsētu ekoloģiskā ietilpība ir salīdzinoši ļoti neliela. Līdz ar to pilsētas teritorija nespēj nodrošināt visus nepieciešamos dabas resursus (atjaunojamus un neatjaunojamus) un ekosistēmu pakalpojumus, lai nodrošinātu pilsētas iedzīvotāju ilgspējīgu eksistenci. Tāpēc pilsētu ilgtspējība ir atkarīga no ārējiem resursiem un ekosistēmām ārpus to ģeogrāfiskajām robežām. Tieši ekoloģiskās pēdas aprēķins vislabāk spēj parādīt šīs mijiedarbības starp dažādām patēriņa kategorijām un zemes teritorijām pašā pilsētā un ārpus tās.

Ekoloģiskā pēda strauji iegūst popularitāti, kā efektīvs vides un attīstības indikators. *Global footprint network* regulāri aprēķina pasaules valstu (tai skaitā arī Latvijas) EPN, izmantojot starptautiskos statistikas datus. Ekoloģiskā pēda ir iekļauta Šveices, Apvienoto Arābu Emirātu, Japānas, Beļģijas, Ekvadoras un Francijas oficiālajos ikgadējos statistikas ziņojumos. Tai pašā laikā EPN tiek plaši izmantots arī vietējā līmenī. Ekoloģiskā pēda ir kļuvusi par daudzu pilsētu vides ilgtspējības indikatoru un to izmanto, piemēram, Berlīne, Helsinki, Liverpūle, Londona, Manila, Sandiego, Tokija, Toronto u.c. Piemēram, Lielbritānijā regulāri ekoloģiskās pēdas aprēķini tiek veikti visām pilsētām un tie tiek izmantoti ne tikai vides ilgtspējas mērīšanai, bet arī pilsētu attīstības scenāriju un stratēģiju izstrādē.

Aprēķina metodika

Ekoloģiskā pēda ir kā bilance, jo no vienas puses tiek skatīts pieprasījums: teritoriju, kas nepieciešama pārtikas, apģērba un citu patēriņa preču saražošanai, un CO₂ emisiju absorbēšanai, ekoloģiskās pēdas nospiedums, bet no otras puses - piedāvājums, jeb bioietilpība, kas ir visu bioloģiski produktīvo teritoriju (arāmzemes, ganības, mežu platības, ūdens teritorijas¹⁴) kopsumma.

Gan ekoloģiskā pēda, gan bioietilpība tiek izteikta **globālajos hektāros** (gha), kas ir bioloģiski produktīvā teritorija (kopumā pasaulē 11,2 miljardi ha) ar pasaules vidējo ražību – lauksaimniecības ražošanas potenciālu. Līdz ar to viens hektārs ražīgas augsnes ir vienāds ar vairākiem globālajiem hektāriem. Globālo hektāru izmantošana ekoloģiskās pēdas aprēķinā atvieglo

¹⁴ Bioietilpībā tradicionāli netiek iekļauti purvi, jo par to bioproduktivitāti trūkst precīzas informācijas.

rezultātu starptautisko salīdzināšanu. Hektāru pārvēršanai globālajos hektāros tiek izmantoti **ekvivalences faktori** (skatīt 1. tabulu). Piemēram, aramzeme ir produktīvāka par ganībām un, līdz ar to, tai ir augstāks ekvivalences faktors. Tātad, ja pilsētas teritorijā dominē infrastruktūra (tiek uzskatīts, ka apbūvētās teritorijas aizņem augstvērtīgas aramzemes), tās bioietilpība ir salīdzinoši liela.

4.5-1. tabula: Ekvivalences un ražības faktori (2005. gads)

Zemes tips	Ekvivalences faktori (gha/ha)	Globālie ražības faktori
Aramzemes	2,21	1,13
Ganības	0,40	1,60
Meži	1,20	1,90
Ūdens teritorijas	0,36	0,02
Apbūvētā teritorija	2,21	1,00

Avots: GFN, 2006a

Vēl viens būtisks rādītājs ir **ražības faktors**, kas parāda attiecīgā bioproduktīvās zemes tipa ražību dažādās valstīs (skatīt 1. tabulu). Piemēram, uz vienu ganību hektāru Jaunzēlandē vidēji ir iespējams iegūt vairāk gaļas, nekā Latvijā. Šīs atšķirības izriet no vietējām īpatnībām, piemēram, nokrišņu daudzuma, augsnes kvalitātes vai atšķirīgas apsaimniekošanas.

Katra bioproduktīvā teritorija tiek transformēta globālajos hektāros, šo teritoriju reizinot ar attiecīgās teritorijas ekvivalences faktoru un attiecīgo ražības faktoru. Šo aprēķinu var izteikt šādā formulā:

$$\text{Bioietilpība (gha)} = \text{teritorija (ha)} * \text{ekvivalences faktors (gha/ha)} * \text{ražības faktors (-)}$$

Ekoloģiskās pēdas aprēķinam tiek izmantotas vairākas metodes, kuras visas balstās Matisa Vekerneidžela (Mathis Wackernagel) izstrādātajā metodikā, kas pamatā tiek piemērota valstu nacionālo ekoloģisko pēdu aprēķinam, izmantojot starptautiski pieejamos datus. Nacionālo ekoloģiskās pēdas aprēķinu iegūtos datus tālāk var izmantot ekoloģiskās pēdas aprēķiniem reģionālā vai lokālā līmenī. 2008. gada sākumā Pasaules Dabas Fonds veica Latvijas EPN aprēķinus, izmantojot nacionālos statistikas datus, un izvērtēja EPN aprēķina piemērotību ilgtspējīgas attīstības vērtēšanā. Šo aprēķinu rezultāti ir izmantoti arī šajā pētījumā par pilsētu ekoloģisko pēdu.

Lai aprēķinātu kādas pilsētas ekoloģisko pēdu, tiek summēti dažādi resursu patēriņa un atkritumu/ emisiju rašanās elementi. Tas notiek, pirmkārt, identificējot visas patēriņa preču un pakalpojumu grupas un to apjomus un, otrkārt, katram elementam aprēķinot ekoloģisko pēdu, šīs preces vai pakalpojuma pilnā dzīves ciklā¹⁵.

Ekoloģisko pēdu var aprēķināt arī izmantojot ietilpības-izplūdes metodi (input-output analysis). Šī metode, ko izstrādājuši K.B. Bicknell (*Bicknell K.B. et al.*: 1998) un uzlaboja J.J. Ferngs (*Jiun-Jiun Ferng*: 2001) un citi, iegūst arvien lielāku pielietojumu, jo tā dod lielāku precizitāti un paplašina modelēšanas un datu analīzes iespējas. Taču ietilpības-izplūdes tabulu izveide ir kompleksa un darbietilpīga process un Latvijas gadījumā šādas tabulas nav pieejamas. Līdz ar to šī metode Latvijā netiek izmantota.

¹⁵ Preces vai pakalpojuma dzīves cikls ir secīgi un saistīti preces posmi, sākot ar izejvielu iegūvi un izmantošanu, preces vai pakalpojuma lietošanu un beidzot ar atkritumu apglabāšanu.

Ekoloģiskās pēdas aprēķins sākas ar zemes izmantošanas matricas izveidi (skatīt 2. tabulu), kurā jau bez minētajām bioproduktīvajām teritorijām tiek iekļauta arī infrastruktūra un teritorijas, kas nepieciešamas CO₂ absorbēšanai. Šajā matricā tiek iekļautas arī patēriņa kategorijas:

- Elektroenerģija,
- Siltumapgāde,
- Transports,
- Apbūve,
- Pārtikas produkti,
- Rūpniecības preces,
- Pakalpojumi.

4.5-2. tabula: Ekoloģiskās pēdas matrica – ha uz vienu iedzīvotāju Rīgas pilsētā

Kategorijas	Enerģijas apgādes zeme	Apbūvētā zeme	Aramzeme	Ganības	Jūras teritorijas	Mežu zemes	Kopējā platība
Elektroenerģija	0,6036	0,0059					0,6096
Siltumenerģija	1,2722					0,1141	1,3863
Transports	0,4316						0,4316
Apbūve		0,0800					0,0800
Pārtikas produkti	0,0764		0,8715	0,7838	0,4469		2,1786
Rūpniecības preces	0,0066		0,0284	0,0168	0,0000	0,0251	0,0769
Pavisam	2,3904	0,0860	0,9000	0,8005	0,4469	0,1392	4,7629

Ekoloģiskās pēdas matrica parāda zemes izmantošanu, kas nepieciešama patērēto preču un pakalpojumu dzīves cikla nodrošināšanai pie noteikta cilvēku skaita un patēriņa modeļiem. Iedzīvotāju skaits un informācija par dažādām patēriņa kategorijām tiek izmantota, lai aprēķinātu vidējo gada patēriņu uz vienu iedzīvotāju. Pārrēķini par attiecīgo patēriņa kategoriju pārvēršanu globālajos hektāros ir aprakstīti zemāk, bet līdzīgi kā bioietilpības gadījumā, arī ekoloģiskā pēda tiek reizināta ar ekvivalences faktoriem, lai iegūtu starptautiski salīdzināmus rezultātus:

Ekoloģiskā pēda (gha) = teritorija (ha) * ekvivalences faktors (gha/ha)

Transports

Transporta ekoloģiskā pēda atspoguļo attiecīgās pilsētas atkarību no transporta sektorā izmantotajiem fosilajiem energoresursiem un parāda zemes platību, kas nepieciešama transporta radīto CO₂ emisiju absorbēšanai. Transporta sektora ekoloģiskās pēdas aprēķinā ir izmantoti Ceļu Satiksmes Drošības Direkcijas (CSDD, 2007) dati par transporta līdzekļu ikgadējo nobraukumu un degvielas patēriņu, kā arī dati par pilsētās reģistrēto transporta līdzekļu (vieglo automašīnu, kravas automašīnu un autobusu) skaitu.

Transporta sektora ekoloģiskā pēda aprēķināta pēc šādas formulas:

$$EPN = (DP * EI * 1,23 * 0,7) / 100$$

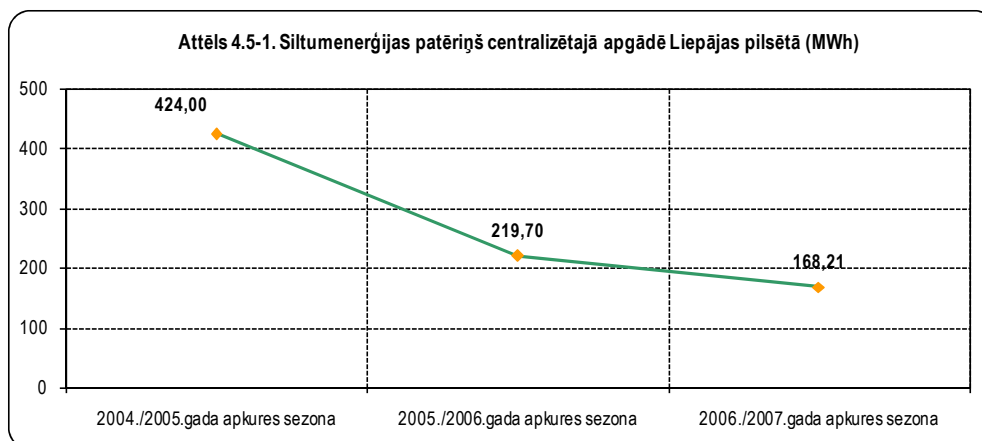
Kur:

- DP – transporta līdzekļa degvielas patēriņš gadā,
- EI (intensitāte) – degvielas energoietilpība (0,035 GJ/l),
- 1,23 - koeficients - netiešais oglekļa patēriņš mašīnu ražošanā un ceļu uzturēšanā,
- 0,7 - transportlīdzekļu izmantošanas koeficients (aktīvu transportlīdzekļu izmantotāju skaits - 70 %),
- 100 - CO₂ asimilēšanas rādītājs (1ha uz 100GJ gadā).

Siltumenerģija un elektroenerģija

Siltumenerģijas un elektroenerģijas ekoloģiskā pēda parāda pilsētas iedzīvotāju atstātās slodzes uz klimata izmaiņām, mežu teritorijām vai ganībām, atkarībā no enerģijas ieguvē izmantoto resursu veida. Tieši fosilo energoresursu (dabas gāze, ogle, mazuts u.c.) sadedzināšana ir galvenais klimata izmaiņas veicinošais faktors. Bez tam siltumenerģijas un elektroenerģijas ieguve veicina arī gaisa piesārņojumu, kas ir būtisks pilsētvides kvalitātes rādītājs.

Siltumenerģijas radītā ekoloģiskā pēda tika aprēķināta izmantojot Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) datus par dzīvojamo platību pilsētās un pieņēmumu, ka vidējais siltumenerģijas patēriņš Latvijā ir 220-250 kWh uz 1 m² gadā (Ekonomikas Ministrija, 2006: 18). Dati par siltumapgādē izmantoto kurināmo veidiem un apjomu ir iegūti no Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūras (LVĢMA) tiešsaistes datubāzes Gaiss 2. Šī datubāze parāda tikai centralizētās apkures sistēmā izmantotos energoresursus, tāpēc tiek pieņemts, ka vismaz 20% kopējās siltumapgādes tiek iegūti izmantojot koksni, kas ir galvenais siltumapgādes resurss individuālajā apkurē¹⁶. Siltumenerģijas patēriņš ir arī atkarīgs no klimatiskajiem apstākļiem, ko labi demonstrē Liepājas piemērs, kur siltumenerģijas patēriņš pa gadiem ir būtiski mainījies (1. attēls).

Avots: www.latinzenieris.lv, 2008

Siltumapgādes ekoloģiskā pēda tiek aprēķināta pēc šādas formulas:

$$\text{Ekoloģiskā pēda (gha)} = \text{Oglekļa absorbēšanas faktors (gha/GJ)} * \text{Patērētā energoresursa apjoms (GJ)}$$

¹⁶ Koksne plaši tiek izmantota gan centralizētajā siltumapgādē (2004.gadā koksnes īpatsvars 24,2%), gan lokālajā un individuālajā siltumapgādē (2004.gadā koksnes īpatsvars 56,8%) (EM, 2006: 18).

Pēc tāda paša principa tiek aprēķināta arī elektroenerģijas patēriņa ekoloģiskā pēda. Dati par elektroenerģijas patēriņu pilsētu griezumā ir saņemti no A/S Latvenergo.

Aprēķinā ir izmantoti oglekļa absorbēšanas faktori, kurus aprēķina pēc šādas formulas:

Oglekļa absorbēšanas faktors (m^2/MJ) = Oglekļa intensitāte (tC/GJ) / 1000 (MJ/GJ) *

(1-31% - okeāna oglekļa absorbēšanas apjoms) / Oglekļa absorbēšanas spējas (tC/ha) * 10 000 (ha/m^2)

Oglekļa intensitāte degvielai – 0,0208 tC/GJ ; Naftas oglekļa absorbēšanas faktors (m^2/MJ) = 0,02/1000 * (1-0,29) / 1 * 10000 = 0,14 gha/GJ

Pārtikas un saimniecības preces

Pārtikas un saimniecības preču ekoloģiskā pēda parāda, kāda teritorija (pamatā aramzemes un ganības, mazāk meži) ir nepieciešama šo vajadzību apmierināšanai. Pārtikas ekoloģiskā pēda arī parāda iedzīvotāju diētas paradumus, kas saistās arī ar iedzīvotāju veselību un labklājību. Pārtikas un saimniecības preču patēriņš parāda arī tos energoresursu apjomus, kas ir izmantoti attiecīgo preču ražošanas stadijā.

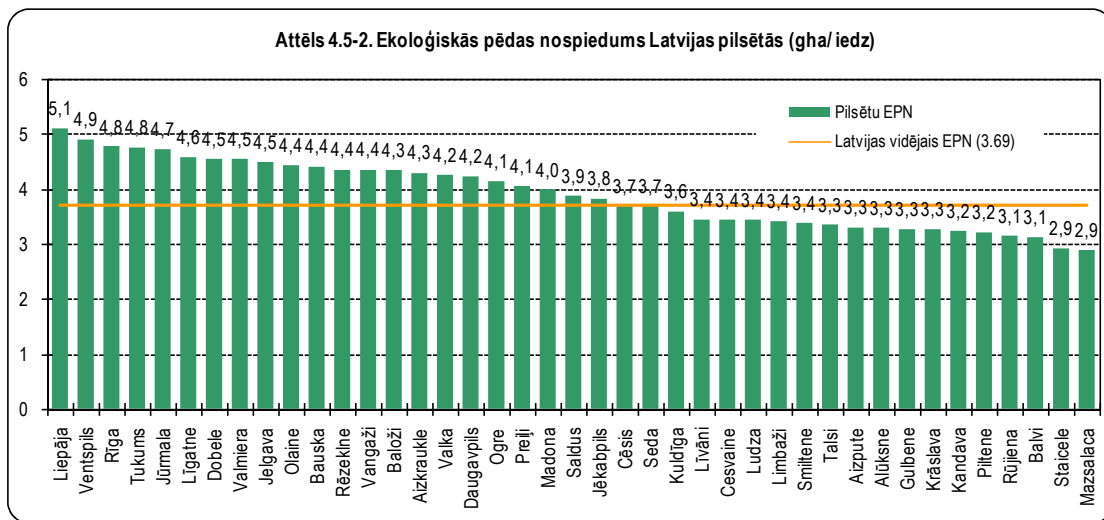
Pārtikas produktu un saimniecības preču ekoloģiskā pēda tika aprēķināta izmantojot CSP un tirgus izpētes kompānijas AC Nielsen datus par pārtikas produktu un saimniecības preču patēriņu naturālajās vienībās un naudas izteiksmē. Diemžēl šādi dati ir pieejami tikai kategorijās: pilsētas, lauki, Rīga, 7 republikas pilsētas. Līdz ar to katras konkrētas pilsētas pārtikas un saimniecības preču patēriņš tika pārrēķināti pēc attiecīgās pilsētu grupas iedzīvotāju vecuma struktūras – balstoties uz pieņēmumu, ka dažādās vecuma grupās ir atšķirīgs ikdienas kaloriju patēriņš. Pārtikas un rūpniecības preču ekoloģiskā pēda tika aprēķināta pēc šādas formulas:

Ekoloģiskā pēda (gha) = Patēriņš (t) * Ekvivalences faktors / Ražības faktors ($(t/yr)/ha$)

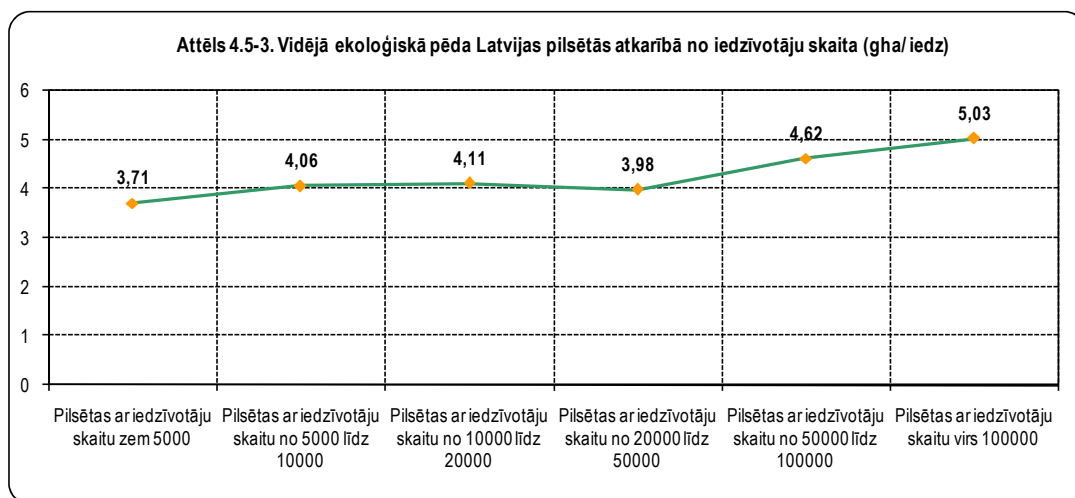
4.5.2. Datu un informācijas analīze

Šajā pētījumā apskatīto pilsētu ekoloģiskās pēdas nospiedums ir robežās no 5,1 globālais hektārs uz vienu pilsētas iedzīvotāju (Liepāja) līdz 2,9 $gha/iedz.$ (Mazsalaca). Savukārt vidējais apskatīto pilsētu ekoloģiskās pēdas nospiedums ir 4,45 $gha/iedz.$ Pētījumā iekļautās pilsētas aptver visus Latvijas reģionus (Rīgu, Pierīgu, Vidzemi, Latgali, Kurzemi un Zemgali) un vairāk kā pusi Latvijas iedzīvotāju (1,432 miljoni). Kopējais ziņojumā iekļauto pilsētu ekoloģiskās pēdas nospiedums ir 6,4 miljoni globālo hektāru, kas sastāda 75% no Latvijas kopējās ekoloģiskās pēdas nospieduma (8,5 miljoni globālo hektāru).

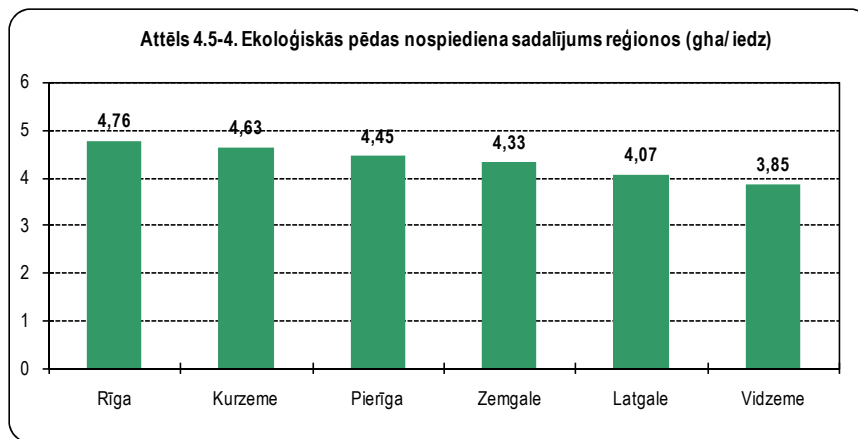
Apskatīto pilsētu ekoloģiskās pēdas nospiedums ir ievērojami lielāks par Latvijas vidējo ekoloģisko pēdu, kas 2005.gadā bija 3,69 $gha/iedz.$ Astonpadsmit no pētījumā apskatītajām pilsētām ekoloģiskās pēdas nospiedums bija zem Latvijas vidējā rādītāja. Neskatoties uz to, Latvijas un tās pilsētu iedzīvotāju ekoloģiskā pēda ievērojami pārsniedz globāli pieejamo ekoloģiskās pēdas daļu, kas, sadalot visu pasaules bioloģiski produktīvo teritoriju ar pasaules iedzīvotāju skaitu, sastāda 1,9 gha uz vienu iedzīvotāju. Tas nozīmē, ja visi pasaules iedzīvotāji dzīvotu (patērētu tik daudz resursus un radītu tik daudz emisiju) tā kā vidēji Latvijā, būtu nepieciešamas 2 planētas zeme. Savukārt, ja visi dzīvotu tā kā Liepājā, Ventspilī vai Rīgā, būtu nepieciešamas 2,6 planētas Zeme, visu vajadzību nodrošināšanai.

No 3. attēla izriet, ka ekoloģiskās pēdas apjoms ir daļēji saistīts ar iedzīvotāju skaitu pilsētā. Pilsētām ar iedzīvotāju skaitu virs 50 000 ir arī salīdzinoši lielāka ekoloģiskā pēda. Ekoloģiskā pēda pilsētās ar iedzīvotāju skaitu no 50 000 līdz 5 000 iedzīvotāju būtiski neatšķiras un tuvojas Latvijas vidējam rādītājam. Savukārt pilsētām ar iedzīvotāju skaitu zem 5 000 ekoloģiskā pēda ir zemāka par Latvijas vidējo rādītāju. Taču šie ir vidējie rādītāji un vienas grupas ietvaros var būt pilsētas ar ievērojami atšķirīgu ENP. Tā piemēram pilsētu grupā ar iedzīvotāju skaitu no 20 000 – 50 000 iedzīvotāju ir Ventspils, kuras ENP ir 4,9 gha/iedz., un Jēkabpils ar 3,8 gha/iedz.

Atšķirības ENP ir vērojamas arī reģionālā griezumā. Lielākais ENP ir Rīgas pilsētā, kam seko Kurzemes reģions. Pārējos reģionos (Pierīgas, Zemgales un Latgales) ENP ir zem Latvijas pilsētu vidējā rādītāja. Salīdzinoši mazāka ekoloģiskā pēda ir vērojama Vidzemē. Tas skaidrojams ar to, ka tajā nav iekļauta neviena no septiņām republikas nozīmes pilsētām, kurās ir lielāka pārtikas produktu patēriņa ekoloģiskā pēda. Puse no Vidzemes reģiona apskatītajām pilsētām arī nav pieslēgta dabas gāzes tīklam, līdz ar to siltumapgādē lielā mērā tiek izmantota koksne, kas samazina enerģētiskās ekoloģisko pēdu.

Latvijas pilsētu ekoloģiskā pēda salīdzinājumā ar citu Eiropas Savienības pilsētu, kurām ir veikti ekoloģiskās pēdas aprēķini, ir nedaudz mazāka. Piemēram, Lielbritānijas pilsētu mazākā ekoloģiskā pēda ir 5,1 gha/iedz., bet lielākā 6,52 gha/iedz. (*Calcott et.al.: 2007*). Savukārt Oslo pilsētas aprēķinātais EPN ir 6,83 gha/iedz. (*Carlo, Thorsen Norland, 2002: 21*), bet Berlīnes EPN ir 9,06 gha/iedz. (*Pacholsky b.d.*). Eiropas valstu vidējais ekoloģiskās pēdas nospiedums ir 4,4 gha/iedz. Līdz ar to var secināt, ka Eiropas pilsētnieku ekoloģiskā slodze ir salīdzinoši lielāka, kā lauku teritorijās dzīvojošajiem iedzīvotājiem. Tas ir galvenokārt skaidrojams ar energoietilpīgas rūpniecības koncentrāciju pilsētās un pilsētu iedzīvotāju lielākiem patēriņa apjomiem.

Ja Latvijas ekoloģiskās pēdas rādītājs ir salīdzinoši zemāks par Eiropas valstu vidējo ekoloģiskās pēdas nospiedumu, tad Latvijas pilsētu ekoloģiskā slodze pārsniedz šo Eiropas vidējo atzīmi un tuvojas attīstīto Eiropas valstu ekoloģiskajai pēdai. Tas raksturo Latvijas pilsētu (īpaši Rīgas, Liepājas, Ventspils un Pierīgas reģiona pilsētu) pieaugošo uz fosilajiem energoresursiem balstīto dzīvesveidu un energoietilpīgas rūpniecības attīstību.

Bioietilpība

Pilsētu bioietilpība parasti ir daudz mazāka par to ekoloģisko pēdu – teritoriju, kas nepieciešama pilsētnieku vajadzību nodrošināšanai. Ekoloģiskās pēdas aprēķini Baltijas jūras sateces baseina 29 lielākajām pilsētām parāda, ka šo pilsētu ekoloģiskā pēda 565 līdz 1130 reizes pārsniedz to bioietilpību. Lai pilsētas nodrošinātu ar kokmateriāliem, ko tās patērē, ir nepieciešama teritorija, kura ir 17 reizes lielāka par šo pilsētu teritoriju. Lai pilsētniekus nodrošinātu ar pārtikas produktiem, ir nepieciešama 50 reizes lielāka zemes teritorija un lai pilsētu nodrošinātu ar zivīm - 133 reizes lielāka jūras teritorija (*Folke et al. 1997*).

Tātad pilsētas iedzīvotāju vajadzību nodrošināšanai ir nepieciešamas produktīvas ekosistēmas ārpus pašu pilsētu teritoriālajām robežām, kas nodrošina dabas resursus (koksne, pārtika, zivju produkcija u.tml.) un ekosistēmu pakalpojumus (CO₂ absorbēšanu, zemes auglības nodrošināšana u.tml.). Tāpat pilsētas ir atkarīgas no ārējām teritorijām tīra gaisa nodrošināšanai un atkritumu absorbēšanai. Diemžēl pašreizējie pilsētu plānotāji šos ekosistēmu sniegtos pakalpojumus uztver par bezmaksas servisu. Taču ekosistēmu spēja cilvēku radīto atkritumu absorbēšanai un patērēto resursu ģenerēšanai jau ir pārsniegta un līdz ar to, plānojot pilsētu attīstību, ļoti būtiski ir analizēt arī to radītās slodzes un ņemt tās vērā tālākās attīstības plānošanā.

Arī Latvijas pilsētu ekoloģiskā pēda ievērojami pārsniedz to pieejamo bioietilpību. Lai Latvijas pilsētas varētu nodrošināt visas savas vajadzības, izmantojot tikai Latvijas pieejamo teritoriju (kas, protams, nav reālā situācija), būtu nepieciešama puse Latvijas bioproduktīvās teritorijas. Bioietilpība Latvijā pēdējo 13 gadu laikā ir pieaugusi par 26% (no 10,5 miljoniem ha 1992. gadā līdz 13,3 miljoniem ha 2005. gadā), pamatā pateicoties pieaugumam aramzemju un meža zemju bioietilpībā – 68%, un tagad ir 5,8 gha/iedz. (Brizga, 2008: 18).

Latvijas pilsētu bioietilpība ir salīdzinoši neliela. Tā svārstās no 1,591 gha/iedz. Piltenē, kur ir salīdzinoši lielas meža teritorijas, līdz 0,08 gha/iedz. Rīgā, kas ir blīvi apdzīvota teritorija. Visās pilsētās, izņemot Pilteni, lielāko daļu bioproduktīvās teritorijas aizņem tieši infrastruktūras objekti, bet salīdzinoši daudz ir arī bioproduktīvās mežu zemes: 75 % Piltenē, 29 % Ventspilī, 26 % Daugavpilī, 18 % Liepājā un 17 % Jelgavā. Savukārt aramzemes sastāda 0-22 %, bet ganības 0-4 % no bioproduktīvās teritorijas. Tā kā infrastruktūras objekti parasti tiek veidoti uz zemes ar augstu bioietilpību (līdzīgu kā ganībām), būtiski ir panākt šo teritoriju racionālu izmantošanu. Pilsētu izplešanās palielina infrastruktūras konkurenci ar aramzemēm un tādejādi samazina racionālu lauksaimniecības zemju izmantošanu.

Pārtikas preču patēriņa ekoloģiskā pēda

Apskatot dažādu patēriņa kategoriju lomu ekoloģiskās pēdas nospiedumā, var secināt, ka lielākās slodzes saistās tieši ar pārtikas preču patēriņu. Latvijā kopumā pārtikas preču patēriņš veido 55 % kopējā ekoloģiskās pēdas nospieduma, bet pilsētu gadījumā svārstās no 40 % Līgatnē līdz 64 % Krāslavā. Līdz ar to ietekmes uz vidi mazināšanai pārtikas preču patēriņa radīto slodžu samazināšana ir viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem.

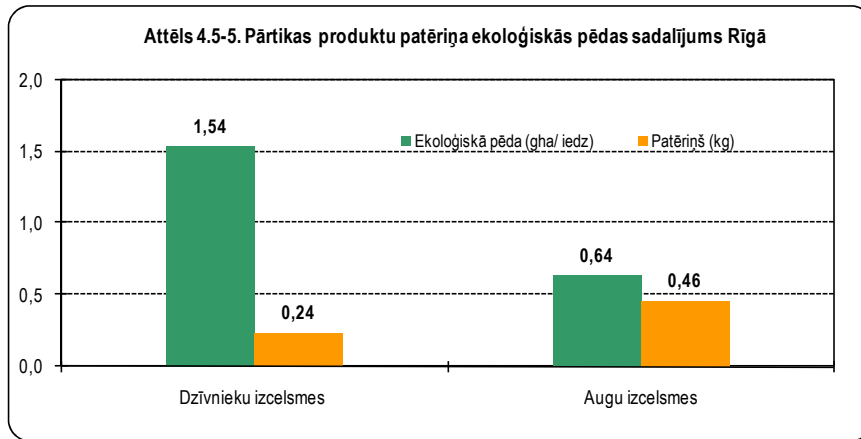
Pārtikas produktu patēriņa ekoloģiskā pēda starp pilsētām būtiski neatšķiras - augstākais rādītājs ir 2,18 gha/iedz. Rīgā un zemākais rādītājs - 1,81 Staielē un Mazsalacā. Līdzīgi kā mājāsaimniecību budžetā, kur mājāsaimniecībām ar nelieliem ienākumiem lielākā daļa izdevumu aiziet pārtikas preču patēriņā, arī ekoloģiskās pēdas gadījumā, lielāka pārtikas preču patēriņa ekoloģiskā pēda ir pilsētām ar mazāku ekoloģisko pēdu.

Būtisks pārtikas preču patēriņa enerģijas apjoms saistās ar izmaiņām patērētāju uzvedībā – arvien vairāk cilvēki dodas iepirkties ar privāto automašīnu. Tieši patērētāju braucieni uz veikalu sastāda lielāko iekļautās enerģijas (*embodied energy*)¹⁷ daļu pārtikas produktos. Tāpēc ekoloģiskās pēdas samazināšanai ļoti būtiski, plānojot pilsētas attīstību, ir veidot sabiedriskā transporta infrastruktūru, kas sasaista iedzīvotāju dzīves un tirdzniecības vietas.

Dažādām pārtikas precēm ražība (no viena ha iegūtā raža) savstarpēji būtiski atšķiras. No šīs ražības lielā mērā ir atkarīga arī pārtikas preču patēriņa ekoloģiskā pēda. Taču katras atsevišķas pārtikas preces ekoloģiskā pēda ir atkarīga arī no apjoma, kādā šī prece tiek patērēta. Lielākās pārtikas preču patēriņa slodzes Latvijas pilsētās ir tieši uz aramzemēm, ganībām un zvejas teritorijām. Šeit arī parādās būtiskākās diētas atšķirības starp Latvijas iedzīvotājiem. Ja nepieciešamās aramzemju platības starp Latvijas pilsētām būtiski neatšķiras, tad ganību platībās gan ir vērojamas ievērojamas atšķirības. Rīgā ir lielākās slodzes uz ganībām – 0,8 gha/iedz., kas saistās ar salīdzinoši lielo pieprasījumu pēc gaļas produktiem, bet Latvijas mazpilsētās – Aizpute, Līgatne, Mazsalaca, Cesvaine un Staiela - tikai 0,57 gha/iedz, jo ir salīdzinoši mazāks dzīvnieku izcelsmes produktu patēriņš.

¹⁷ Enerģija, kas ir patērēta attiecīgā produkta ražošanā.

Baltijas jūras reģions ir vairāk vai mazāk ilgtspējīgs lauksaimniecības un mežsaimniecības sfērās pie pašreizējā patēriņa apjoma, bet zivsaimniecībā situācija ir savādāka. Lai apgādātu Baltijas jūras reģiona iedzīvotājus ar zivju produktiem, ko tie patērē, būtu nepieciešamas vēl 6 Baltijas jūras. Tas nozīmē, ka zivju produkcijas nodrošināšanai esam atkarīgi ne tikai no Baltijas jūras zivju resursiem, kas pastāvīgi ir uz izsīkšanas robežas, bet arī no zivju resursiem citās jūrās un pasaules okeānos.

Lielākā pārtikas preču ekoloģiskā pēda ir liellopu gaļas produktiem (0,69 gha/iedz.), zivīm un citiem jūras produktiem (0,45 gha/iedz.) un graudaugiem un to izstrādājumiem (0,34 gha/iedz.). Savukārt pārējām pārtikas preču grupām ekoloģiskās pēdas nospiedums ir salīdzinoši daudz zemāks. 5. attēls parāda gaļas izstrādājumu patēriņa lielo slodzi uz vidi, jo viena kilograma gaļas saražošanai ir nepieciešams daudz vairāk dabas resursu, nekā viena kg augu izcelsmes produkcijas ražošanai.

Līdz ar to ilgtspējīgu pilsētu iedzīvotāju pārtikas paradumu veicināšanai ir jābūt vērstai uz:

- vietējās un sezonālas pārtikas popularizēšanu;
- bioloģiski audzētas pārtikas izvēli;
- pārtikas atkritumu samazināšanu;
- augļu, dārzeņu un savvaļas zivju patēriņa palielināšanu, bet gaļas un zivjaudzētavās audzētu zivju patēriņa - samazināšanu.

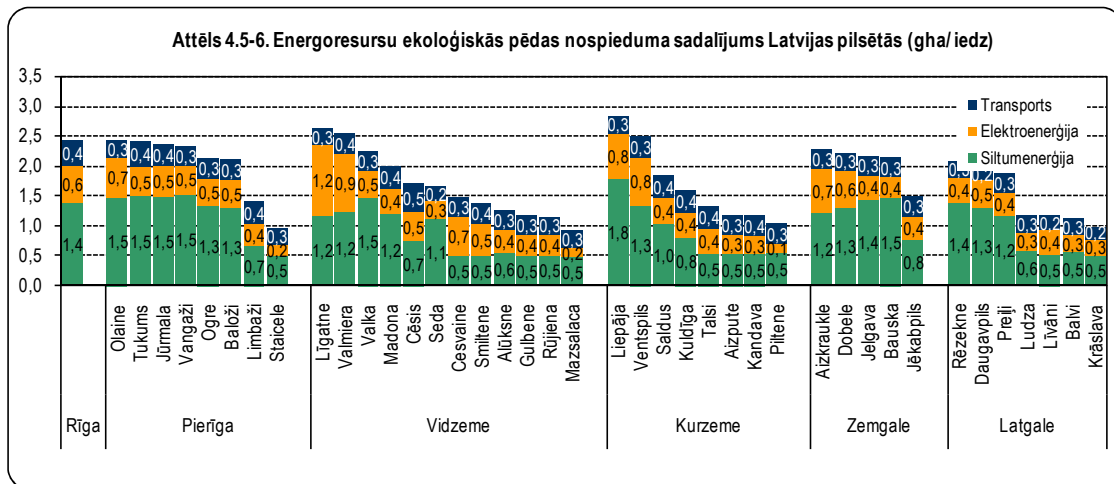
Rūpniecības preču patēriņš salīdzinājumā ar pārtikas preču patēriņu sastāda tikai 2 % no kopējā EPN (vidēji 0,08 gha/iedz.) un atšķirības starp pilsētām ir nelielas. Būtiskākās slodzes saistās tieši ar apģērbiem (kokvilna, ādas izstrādājumi) un papīru un tā izstrādājumiem. Taču būtisks ir arī rūpniecības preču ražošanā ieguldītās enerģijas apjoms. Salīdzinājumā ar citām Eiropas pilsētām, rūpniecības preču patēriņš Latvijas pilsētās ir neliels. Tas var būt saistīts ne tikai ar salīdzinoši nelielo materiālo resursu patēriņu, bet arī ar faktu, ka CSP rūpniecības preču tirdzniecības statistika ir nepilnīga un pieejama tikai naudas izteiksmē nevis naturālajās vienībās. Līdz ar to patiesais Latvijas pilsētu iedzīvotāju EPN apjoms var būt nedaudz lielāks.

Energoresursu patēriņa ekoloģiskā pēda

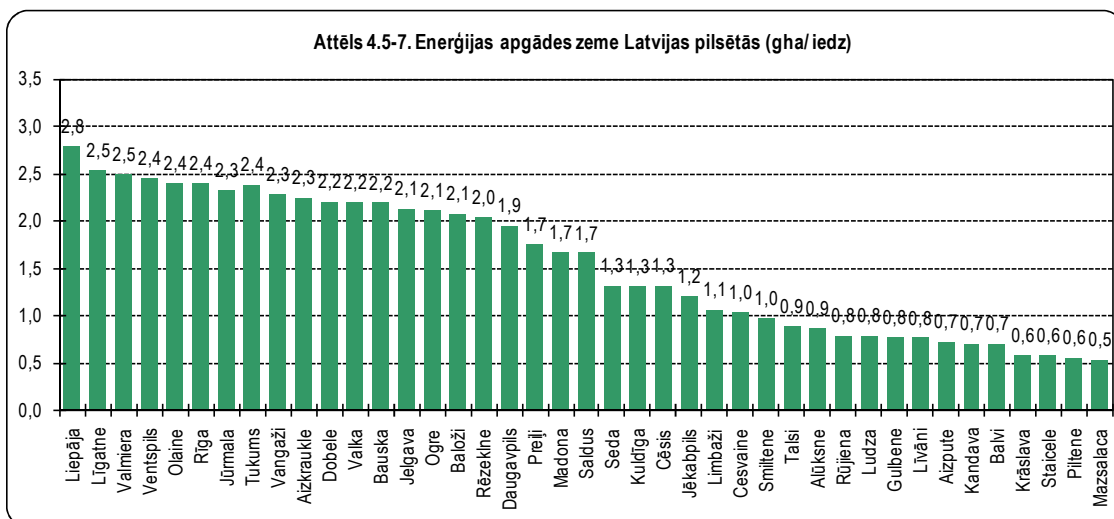
Energoresursu patēriņš aiz pārtikas preču radītās ekoloģiskās pēdas ir otra būtiskākā Latvijas pilsētu ekoloģiskās pēdas sastāvdaļa, kas sastāda vismaz 55-17 % no pilsētas kopējās EPN. Tas parāda to, cik būtiska ir enerģija, mūsu ikdienas

vajadzību nodrošināšanā. Taču, ja pārtikas produktu patēriņa ekoloģiskā pēda starp pilsētām atšķirās maksimāli tikai par 17 %, tad atšķirības energoresursu radītajā ietekmē uz vidi ir daudz būtiskākas (skatīt 6. attēlu).

Ar energoresursiem saistītā ekoloģiskā pēda pamatā veidojas no siltumapgādes, transporta un elektroenerģijas patēriņa. Taču energoresursu patēriņš parādās arī lauksaimniecisko un rūpniecisko produktu patēriņā kā iekļautā enerģija. 6. attēls parāda energoresursu patēriņa sadalījumu Latvijas pilsētās. Kā redzams, lielākais ekoloģiskās pēdas īpatsvars ir tieši siltumapgādei, bet arī elektroenerģijas patēriņš un transporta loma ekoloģiskajā pēdā ir uzskatāmi par būtiskiem.

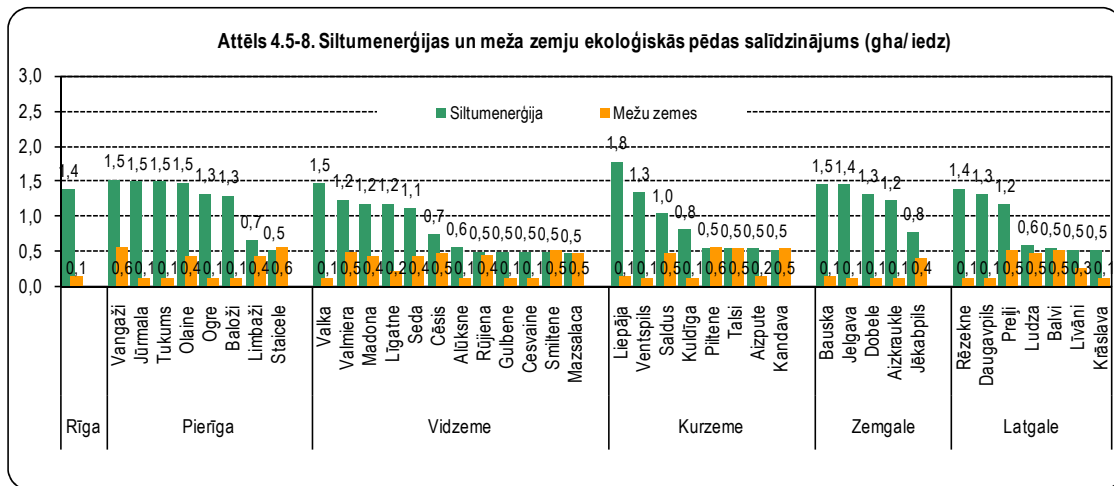

Latvijā liela daļa enerģijas tiek iegūta arī no atjaunojamajiem resursiem: hidroenerģija elektroapgādē sastāda nedaudz vairāk par 40%, bet biomasas siltumapgādē aptuveni 50% no visas patērētās enerģijas. Bet tieši fosilās enerģijas izmantošana ir vainojama pie globālajām klimata izmaiņām. 7. attēls parāda pilsētu atkarību no fosilajiem energoresursiem. No šī var redzēt, ka tieši lielākās un rūpnieciski attīstītākās pilsētas ir atkarīgas no fosilās degvielas. Palielinoties fosilās enerģijas cenām, šīm pilsētām nāksies restrukturēties un efektīvāk izmantot resursus.

Siltumapgāde sastāda no 14% (Smiltene un Cesvaine – 0,49 gha/iedz.) līdz 35% (Liepājas – 1,77 gha/iedz.; Vangāži – 1,53 gha/iedz.; Valka – 1,47 gha/iedz.) no pilsētas kopējās ekoloģiskās pēdas nospieduma. Siltumapgādes ekoloģiskajā pēdā ir arī vērojamas lielākās atšķirības starp pilsētām. Tas ir skaidrojams ar atšķirīgajiem siltumapgādē izmantojamajiem energoresursiem. Pilsētās, kurās ir ievilkta dabasgāze (Liepāja, Rīga, Tukums, Jūrmala, Dobele, Jelgava, Rēzekne, Baloži,

Aizkraukle, Daugavpils, Ogre u.c.), ir vērojama lielāka atkarība no fosilā kurināmā un līdz ar to arī lielāka siltumapgādes ekoloģiskā pēda. Ventspils un Valka, kas nav pieslēgtas dabasgāzes apgādei savukārt izmanto mazutu, sašķidrināto krāšņu kurināmo un ogles. Taču pārējās pilsētas siltumapgādē pamatā izmanto biomasu, kas attiecīgi samazina šo pilsētu ekoloģisko pēdu. Tas ir arī labi redzams 7. grafikā – pilsētas ar lielāko ekoloģisko pēdu energoresursu patēriņā ir arī pilsētas ar lielāko kopējo ekoloģisko pēdu.

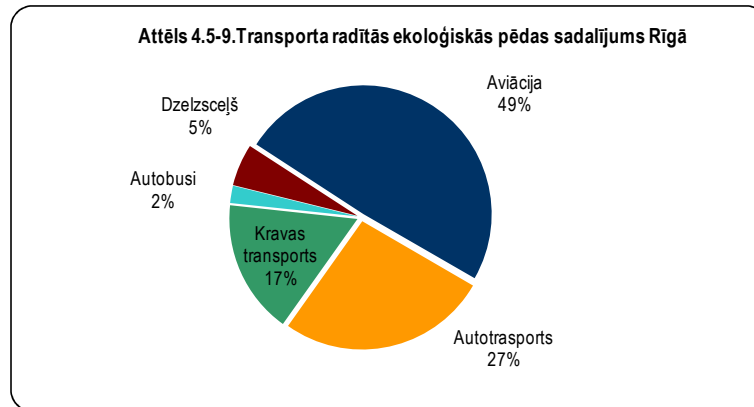

Taču pilsētas ar mazāku ekoloģisko pēdu ir lielākās meža resursu izmantotājas. Piemēram, Ludza, Balvi, Piltene, Kandava Madona, Cēsis, Jēkabpils un Seda (skatīt 8. attēlu). Meža resursi pamatā tiek izmantoti siltumapgādē un tie sastāda no 1% līdz 18% no pilsētas kopējās ekoloģiskās pēdas. Tā kā Latvija ir bagāta ar mežu resursiem un tiek uzskatīts, ka meži Latvijā tiek ilgtspējīgi apsaimniekoti un mežu krāja ar gadiem tikai pieaug, koksnes un citu biomasas resursu izmantošana siltumapgādē būtu optimālais risinājums siltumapgādes ekoloģiskās pēdas samazināšanai.

Siltumapgādes ekoloģiskā pēda ir atkarīga ne tikai no siltumapgādē izmantotajiem energoresursiem (atjaunojamajiem energoresursiem ir mazāka ekoloģiskā pēda), bet arī no dzīvojamās telpas platības – jo lielāka dzīvojamā telpa uz vienu iedzīvotāju, jo lielāka ekoloģiskā pēda. Tā kā Latvijā vēl joprojām ir salīdzinoši neliela dzīvojamā platība uz vienu iedzīvotāju – vidēji 26 m² (pilsētās tā ir vēl mazāka), ir paredzams, ka nākamajos gados šī apdzīvojamā platība augs. Taču arī lietošanā nodoto mājokļu energoefektivitāte ir ļoti zema. Vidējais siltumenerģijas patēriņš, kas pilsētu griezumā savstarpēji būtiski neatšķiras, ir 220-250 kWh/m² gadā. Savukārt pasīvās mājās (izmanto modernākos enerģijas taupīšanas risinājumus) siltumenerģijas patēriņš var būt samazināts pat līdz 15 kWh/m² gadā. Līdz ar to, siltumapgādes ekoloģiskās pēdas samazināšanai, būtiski ir nodrošināt augstas energoefektivitātes prasības mājokļos.

Otrs būtiskākais energoresursu patēriņš ir **elektroenerģija**, kas sastāda no 5 % (Piltene – 0,15 gha/iedz.) līdz 35 % (Vangaži – 0,48 gha/iedz.) no pilsētu ekoloģiskās pēdas. Lielākā ekoloģiskā pēda uz vienu iedzīvotāju ir Līgatnē (1,16 gha/iedz.) un Valmierā (0,95 gha/iedz.). Tas saistās ar faktu, ka šajās pilsētās ir energoietilpīga rūpniecība. Salīdzinoši liela elektroenerģijas ekoloģiskā pēda ir arī Liepājas (EPN - 0,76 gha/iedz.) un Ventspils (EPN - 0,79 gha/iedz.) pilsētās, kur Ventamonjaks un Liepājas metalurģs ir vieni no lielākajiem elektroenerģijas patērētājiem Latvijā. Salīdzinoši liels elektroenerģijas patēriņš ir arī Aizkrauklē, kas saistās ar Aizkraukles hidroelektrostacijas darbību. Taču mazākā elektroenerģijas radītā ekoloģiskā pēda ir Piltēnē – 0,15 gha/iedz.

Trešais būtiskākais fosilās enerģijas patēriņa elements ir **transportis**. Latvijā vidēji transporta radītā ekoloģiskā pēda sastāda 0,37 gha/iedz. taču pilsētās šis rādītājs pamatā ir lielāks. Lielākā transporta ekoloģiskā pēda ir Rīgā (0,43 gha/iedz.), bet mazākā Daugavpilī un Krāslavā – 0,21 gha/iedz. Transporta radītā ekoloģiskā pēda ir atkarīga no reģistrēto transporta līdzekļu skaita un to nobraukuma (pēc kā tiek aprēķināts degvielas patēriņš), kā arī attiecīgās pilsētas iedzīvotāju aviācijas izmantošanas intensitātes. Lielākā daļa transporta radītās ekoloģiskās pēdas saistās ar aviotransportu un privāto automašīnu izmantošanu, bet sabiedriskā transporta radītās slodzes ir salīdzinoši nelielas (skatīt 9. attēlu).

Transporta radītās ekoloģiskās pēdas samazināšanai būtiski ir ierobežot fosilās enerģijas izmantošanu, samazināt gaisa pārlidojumus, it īpaši tos, kuri īsāki par 500 km, un veicināt sabiedriskā transporta attīstību pilsētas iekšienē un starp pilsētām.

Infrastruktūra

Infrastruktūras objekti nodrošina gan mājokli, gan rūpniecisko ražošanu un transporta pakalpojumus, pilsētvidē infrastruktūra arī aizņem ievērojamu pilsētas teritorijas daļu. Taču infrastruktūras nozīme kopējā pilsētu ekoloģiskajā pēdā ir salīdzinoši neliela. Tā svārstās no 0,08 gha/iedz. Rīgā līdz 0,30 gha/iedz. Baložos.

4.5.3. Secinājumi

Pilsētu ekoloģiskās pēdas aprēķini parāda, ka EPN Latvijas pilsētās ir lielāka kā vidēji valstī. Lielāko daļu šīs ekoloģiskās slodzes sastāda pārtikas preču patēriņš, bet otrajā vietā ir siltumapgāde, elektroenerģijas patēriņš un transporta radītās slodzes. Ja pārtikas preču patēriņā EPN atšķirības starp pilsētām nav lielas, tad energoresursu patēriņā tās var būt pat 5 reizes, piemēram starp Liepāju un Mazsalacu. Tas parāda lielāko daļu Latvijas pilsētu atkarību no fosilajiem energoresursiem. Šādas atkarības samazināšana būtiska ir Liepājai, Līgatnei, Valmierai, Ventspilij, Olainei, Rīgai, Tukumam, Jūrmalai, Vangāžiem, Dobelei, Jelgavai, Rēzeknei, Baložiem, Aizkrauklei, Daugavpilij, Valkai, Bauskai, Preiļiem, Madonai un Ogrēi.

Neskatoties uz to, ka Rīga ir lielākā Latvijas pilsēta, kas daudzos rādītājos būtiski atšķiras no citām Latvijas pilsētām, Rīgai nav lielākā ekoloģiskā pēda. Rīgas ekoloģiskā pēda pēc savas struktūras būtiski neatšķiras no citu republikas nozīmes pilsētu ekoloģiskās pēdas. Rīga pamatā ir atkarīga no enerģētikas apgādes teritorijām, kas nepieciešamas radīto CO₂ emisiju absorbēšanai, bet ievērojama atkarībai ir arī no aramzemēm, ganībām un jūras teritorijām. Līdz ar to Rīga, tāpat kā citas pilsētas ir atkarīga no dabas resursiem un ekosistēmu pakalpojumiem, kas tiek radīti ārpus to teritorijām. Rīgā ir salīdzinoši augstāks pārtikas un rūpniecības preču patēriņš, kā arī lielākas transporta, siltumapgādes un elektroenerģijas patēriņa radītās slodzes, ja salīdzina ar Latvijas vidējo rādītāju vai citu pilsētu vidējo rezultātu. Rīgas iedzīvotāju vajadzību nodrošināšanai ir nepieciešamas lielas mežu un lauksaimniecības zemju teritorijas. Salīdzinot ar citu Eiropas lielpilsētu (Londona, Oslo, Berlīne)

ekoloģisko pēdu, Rīgā ir liels privātā transporta radītais ekoloģiskās pēdas nospiedums, bet mazāks aviācijas radītais slogs. Tāpat Rīgā ir arī mazāka dzīvojamā platība uz vienu iedzīvotāju, kas samazina siltumapgādes radīto EPN.

Salīdzinot divus policentriskas attīstības modeļus ekoloģiskās pēdas kontekstā, atbalstāmāks būtu pilsētu sadarbības tīkla modelis, jo tas paredz nevis resursu (šajā gadījumā atjaunojamo un neatjaunojamo dabas resursu) koncentrāciju, bet sadarbību resursu efektīvākai izmantošanai. Šāda sadarbība vislabāk var izpausties energoresursu izmantošanas ziņā – pilsētas var sadarboties biomasu izmantojošas koģenerācijas staciju izbūvē, kas nodrošinātu pilsētu vajadzības ar videi draudzīgu elektroenerģiju un siltumapgādi. Sadarbība ir atbalstāma arī transporta tīklu izveidē, lai veicinātu sabiedriskā transporta attīstību starppilsētu satiksmē.

Taču profilējoties tīkla ietvaros būtiski ir izvērtēt tā rezultātā radītās izmaiņas uz pilsētas ekoloģisko pēdu. Koncentrēšanās uz energoietilpīgu vai resursu-intensīvu uzņēmējdarbību, var būtiski pasliktināt attiecīgās pilsētas ekoloģisko situāciju un palielināt ekoloģiskās pēdas rādītājus.

Taču ekoloģiskās pēdas samazināšanai pilsētās vēl būtiskāk ir veidot sadarbību ne tikai ar citām pilsētām, bet arī ar lauku teritorijām, kas pamatā nodrošina pilsētu eksistencei vitāli svarīgu ekosistēmu funkcionēšanu. Veidojot uz biomasu orientētu energoapgādi pilsētām ir būtiski sadarboties ar lauku teritorijām, kurās notiek šīs biomasas ieguve. Tā kā visefektīvāk ir izmantot biomasu, kas iegūta 50 km rādiusā ap pilsētu, pilsētu plānotājiem un politiķiem aktīvi būtu jāiesaistās arī reģionālās plānošanas procesā, lai veicinātu pilsētu pieguļošo teritoriju spēju apgādāt pilsētas ar nepieciešamajiem resursiem. Līdzīga situācija attiecas arī uz pārtikas produktiem. Pilsētām ir būtiski atbalstīt videi draudzīgu lauksaimniecisko ražošanu un pārstrādi piepilsētas teritorijās, tādējādi nodrošinot savus iedzīvotājus ar kvalitatīvu, svaigu un videi draudzīgu uzturu.

Vēl ekoloģiskās pēdas kontekstā būtiska ir diskusija par pilsētu izplešanos. Pilsētu apdzīvotības blīvums, attālums līdz urbānajiem centriem un mājokļu veids lielā mērā nosaka mājāsaimniecību ekoloģisko pēdu. Analizējot šos faktorus tiek izdalītas divas pieejas. Pirmā, kas uzsver kompakta pilsētas priekšrocības, kam pamatā ir augstāka energoefektivitāte. Otrā, paredz attīstīt salīdzinoši atvērta tipa pilsētas ar plašām zaļajām zonām. Oslo universitātes pētnieki savukārt piedāvā decentralizētās koncentrācijas pieeju. Šī pieeja paredz koncentrētu mini-pilsētu izveidi lielākas pilsētas ietvaros. Šāda pieeja dotu:

- augstu zemes izmantošanas efektivitāti, jo nepieciešamie pakalpojumi būtu iedzīvotājiem pieejamā attālumā;
- jauktu zemes lietojumu, lai biroji, veikali, tirdzniecības vietas būtu integrēti dzīvojamajā zonā;
- ierobežotu ceļu un autostāvvietu platību ar uzsvaru uz sabiedrisko transportu, gājēju un velobraucēju infrastruktūru;
- augstu vietējo pašnodrošinājumu ikdienas vajadzību apmierināšanai;
- sabiedrisko pakalpojumu (skolas, slimnīcas, bibliotēkas u.c.) tuvums;
- publisko telpu ar parkiem, ielu kafejnīcām un pagalmiem (*Carlo, Thorsen Norland 2002: 26*).

Atsauces

- Berrini, M. and Bono, L. (2007) Urban ecosystem Europe: An integrated assessment on the sustainability of 32 European cities, Ambienteitalia
- Bratka V., Melece L. (2006) Nobeiguma pārskats: par zinātnisko projektu “Pārtikas un lauksaimniecības produktu bilance, patēriņš, tā struktūra un uzturvērtība Latvijā no 2003. līdz 2005. gadam un prognoze 2007. - 2013. gadam starptautisko saistību izpildei un uzraudzības programmu izstrādei”, līguma Nr. 050706/s352
- Brizga, J. (2008). Latvijas ekoloģiskās pēdas nospiedums pasaulē, Pasaules dabas fonds, Rīga
- Carlo, A., Thorsen Norland, I. (2002) The Ecological Footprint of the City of Oslo – Results and Proposals for the Use of the Ecological Footprint in Local Environmental Policy, Report no. 1/02, ProSus, Oslo
- Calcott, A., Bull, J. (2007) Ecological footprint of British city residents, WWF, UK
- Centrālā statistikas pārvalde - CSP (2007) Mājsaimniecību budžeta datubāze, skatīta 06.11.2007.: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ledzsoc/lkgadējie%20statistikas%20dati/Mājsaimniecību%20budžets/Mājsaimniecību%20budžets.asp>
- Ceļu satiksmes drošības direkcija – CSDD (2007) Transportlīdzekļu sadalījums pa pilsētām un pagastiem, skatīts 2008-04-24, <http://www.csdd.lv/?pageID=1098883023>
- Ekonomikas Ministrija - EM (2006) Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007. – 2016. gadam, pieejams http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_15063_3.doc
- European Commission (2006) LIFE in the City: Innovative solutions for Europe’s urban environment, Belgium
- GFN (2006a) National Footprint Account for Latvia. 2006 Partner Edition. Global Footprint Network, Oakland, CA.
- GFN Standards Committees (2006b) Global Footprint Standards 2006. Global Footprint Network, Oakland, CA.
- Giljum S., Best A., Simmons C., Shmelev S. (2007), “ Scientific assessment and evaluation of the indicator “Ecological Footprint””, Sustainable Europe Research Institute, Austria
- Folke C., Jansson A., Larsson J. (1997) Ecosystem Appropriation by Cities, *Ambio*, XXVI, p.167-172.
- LVM, (Meža statistika 2006, CD)
- Newman, P. (2006) The environmental impact of cities, *Environment and Urbanization*; 18; 275
- Pacholsky, J. (b.d.) Ecological footprint of Berlin (Germany) for the year 2000
- Ponomarjova, P. (2004) „Olaines pilsētas ekoloģiskās pēdas nospiedums”, maģistra darbs, RTU, Enerģijas un Elektroenerģijas fakultāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmas katedra, 72 lpp.
- Putnis, G. (2004) „Valkas pilsētas ekoloģiskās pēdas nospiedums”, maģistra darbs, RTU, Enerģijas un Elektroenerģijas fakultāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmas katedra, 84 lpp.
- Stabulniece, I. (2004) „Jelgavas iedzīvotāja ekoloģiskais pēdas nospiedums”, Jelgava
- Von Stokar, T., Steinemann, M., Rüegge, B. (2006) Ecological Footprint Of Switzerland, Technical Report (http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00268/00551/index.html?lang=en&download=NHZLpZeg7t.Inp6i0NTU042iZ26in1ad1iZn4Z2qZpnO2Yuq2Z6qpJCDen57hGym162epYbg2c_JiKbNoKSn6A--)
- Von Stokar, T., Steinemann, M., Rüegge, B., Schmill, J. (2006a) Ecological Footprint of Switzerland: Technical Report. Federal Statistical Institute of Switzerland et al., Neuchâtel, Switzerland.
- Von Stokar, T., Steinemann, M., Rüegge, B., Schmill, J. (2006b) Switzerland’s ecological footprint. A contribution to the sustainability debate. Swiss Statistics Series. Federal Statistical Institute of Switzerland et al., Neuchâtel, Switzerland.
- WWF (2006) Living planet report 2006, Gland, Switzerland
- www.latinzenieris.lv (2008) Energoefektīvi renovētās ēkās Liepājā par siltumu un karsto ūdeni maksā par desmit reizes mazāk, skatīts 2008-04-24, http://www.building.lv/readnews.php?news_id=95830

4.6. Administratīvā kapacitāte

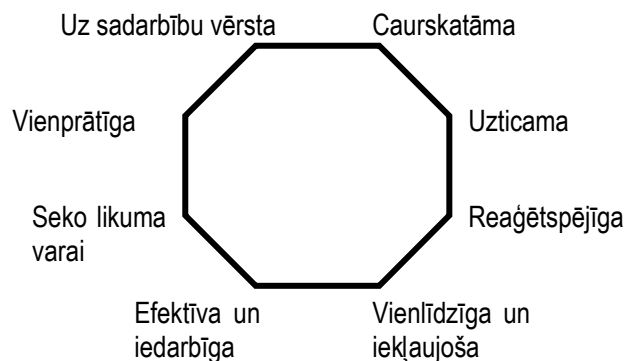
4.6.1. Faktora pamatojums

Institucionālā un administratīvā kapacitāte attiecas uz sabiedrisko struktūru spēju identificēt un atrisināt politikas īstenošanas jautājumus. Kapacitāte aplūko funkcionālu nosacījumu kopumu, kas ļauj valdībām labāk izstrādāt un īstenot programmas. Kapacitātes jēdziens dažkārt tiek cieši saistīts ar priekšstatu par institūcijas attīstību, un institūcijas modernizāciju var raksturot kā kapacitātes veidošanas procesu, piemēram, jaunas pakāpes problēmu risināšanas instrumentu institucionalizācija un internalizācija (kompetence, prasmes, tehnoloģijas utt.), kas izstrādāti reaģējot uz īstenošanas jautājumiem vai paredzot tos (Jaenicke: 2001).

Administratīvā kapacitāte kā vērā ņemams faktors ekonomikas attīstības analīzē, tika atzīta astoņdesmito gadu sākumā, kad starptautiskās institūcijas – Pasaules Banka, Starptautiskais Valūtas fonds u.c., kas sniedza palīdzību mazāk attīstītajām valstīm, secināja, ka, par spīti dabas resursu bagātībām un attīstīto valstu dāvinājumiem, mazattīstītās valstis turpināja grīmt aizvien lielākā nabadzībā. Lielā mērā šo valstu neveiksmīgā attīstības pieredze tika skaidrota ar to valdības vājo kapacitāti veicināt pārmaiņas un ieviest uzlabojumus. Līdz ar to pasaules palīdzības sniedzējvalstis un starptautiskās institūcijas pastiprinātu uzmanību pievērsa tieši labas pārvaldības (*good governance*) jautājumiem, jeb valsts pārvaldības kvalitātei – korupcijas rādītājiem, efektivitātei, valsts spējai nodrošināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Pats termins ‘pārvaldība’ nav jauns - tas ir tikpat sens, kā civilizācija. Pārvaldība ir lēmumu pieņemšanas process un process, kādā lēmumi tiek ieviesti (vai netiek ieviesti). Pārvaldības analīze centrējas uz formālo un neformālo ieinteresēto pušu iesaisti lēmumu pieņemšanas procesos un to ieviešanā. Labai pārvaldībai ir astoņi galvenie raksturlielumi. Tā ir uz sadarbību un kopsaucēju vērsta, uzticama, caurskatāma, reaģējoša, efektīva un iedarbīga, iesaistoša un seko likuma varai. Tā nodrošina korupcijas mazināšanos, to, ka tiek ņemti vērā minoritāšu viedokļi un dzirdētas visneaizsargātāko sabiedrības grupu balsis. Tā ir arī reaģējoša un nodrošina gan sabiedrības tagadnes, gan nākotnes vajadzības¹⁸.

Labas pārvaldības raksturlielumi¹⁹

¹⁸ <http://www.unescap.org/huset/gg/governance.htm>, 29/04/2008

¹⁹ <http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.asp>, 29/04/2008

Apzinoties pārvaldības jautājumu sarežģītību, pēdējo gadu laikā līdz ar atsevišķu lokālu attīstības veiksmes stāstu izveidi (piemēram, Bangaloras straujo attīstību Indijā) pētnieku uzmanība lielā mērā no valsts līmeņa ir pievērsusies pilsētu līmenim, uzskatot, ka “pilsētas ir mūsu sabiedrības galvenie sabiedriskie, komunikāciju, transakciju un biznesa centri” (Graham & Marvin 1996: 4). Manuels Kastels publikācijā “Lokālais un globālais: pilsētu pārvaldība informācijas laikmetā”, uzsvera, ka vietējās pašvaldības ir nozīmīgākie spēlētāji, kas var veicināt pārmaiņas un “var visefektīvāk veicināt ražošanas un konkurētspējas apstākļus tiem uzņēmumiem, no kuriem atkarīga sabiedrības labklājība” (Borja et. Al, 1997.: 3).

Administratīvās kapacitātes nozīme pilsētu attīstībā

Pašvaldību administratīvā kapacitāte ir būtisks priekšnoteikums pilsētas konkurētspējas nodrošināšanai – ar tādiem instrumentiem kā 1) pilsētas mārketinga, 2) uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides nodrošināšana, 3) investīciju piesaiste, 4) iedzīvotāju dzīves kvalitātei nepieciešamo pašvaldības pakalpojumu nodrošināšana.

Tieši pilsētu pašvaldības nodrošina pilsētas mārketingu caur “sabiedrisko attiecību un mārketinga aktivitātēm vai liela mēroga pasākumiem, veidojot sabiedriskas vai privātas vai apvienotas institūcijas, radot un attīstot tehnoloģiju centrus, sniedzot finansiālu atbalstu uzņēmumiem u.c.” (Borja et.al., 1997: 211). Pilsētas mārketinga aktivitātes, par kurām tieši atbildīga pašvaldība, lielā mērā ietekmē tūrisma plūsmu pilsētā, un veido tās tēlu potenciālo investoru acīs.

No pašvaldību administratīvās kapacitātes spējas tieši atkarīga arī uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides nodrošināšana, radot uzņēmējdarbību motivējošus finanšu un regulatīvus politikas instrumentus. Pašvaldību kompetencē ir nodrošināt inovācijām labvēlīgu platformu. No pašvaldību administratīvās kapacitātes atkarīgi arī tādi uzņēmējdarbību ietekmējoši faktori, kā korupcija un noziedzības līmenis pilsētā.

Pašvaldības administratīvā kapacitāte nosaka to, cik lielā mērā pilsēta spēj radīt ārējām investīcijām labvēlīgu vidi. Kā rādītājs šādai investīcijām labvēlīgai videi, ir arī pašvaldību spēja sadarboties (Latvijas piemērs – apvienoties novados, lai varētu optimizēt resursu un padarīt darbību efektīvāku, spēt piesaistīt ES fondus un ārējos investorus). Devids Hārvijs (David Harvey) uzsver, ka tieši šī sadarbības veidošana ir sarežģīts un delikāts uzdevums, un lielā mērā atkarīgs no līdera neatlaidības un prasmēm (piemēram, harizmātiska pašvaldības vadītāja, gudra pilsētas administratora vai pārtikuša uzņēmēja) (Harvey, 1989:7).

No pašvaldību spējas nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus – ūdens apgādi, izglītības un veselības aprūpes institūcijas - atkarīga pilsētas iedzīvotāju dzīves kvalitāte, kas var būt nozīmīgs faktors pilsētas attīstībā – ietekmējot tādas rādītājus, kā noziedzība, demogrāfiskā situācija u.c.

4.6.2. Datu un informācijas analīze

Faktora 'administratīvā kapacitāte' nozīme Latvijas politikas plānošanas dokumentos

Pilsētu pašvaldību administratīvās kapacitātes loma atzīta Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2007. – 2013. gadam, kur punktā 4.1.3. paredzēts Latvijā izveidot “Rīcībspējīgas pašvaldības un reģionus” (27. lpp.). Attiecīgi Valsts stratēģiskajā ietvardokumentos (VSID) 2007.-2013. gadam paredz nozīmīgu fondu apjomu novirzīt tieši pilsētu pašvaldību administratīvās kapacitātes celšanai (tā, piemēram, ESF tiks novirzīts speciālistu piesaistei plānošanas reģioniem, pilsētām un novadiem un

plānošanas reģionu un vietējo pašvaldību administratīvās un attīstības plānošanas kapacitātes stiprināšanai). Administratīvās kapacitātes stiprināšanas pasākumi tiek realizēti darbības programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” prioritātē „Administratīvās kapacitātes stiprināšana”. Indikatīvais ESF ieguldījums šajā aktivitātē ir 52 410 000 EUR. Prioritātē paredzētās administratīvās kapacitātes celšanas galvenās aktivitātes ir:

- Politikas ietekmes novērtējums un politikas izpēte;
- Valsts iestāžu pakalpojumu kvalitātes uzlabošana un administratīvo šķēršļu novēršana;
- Valsts pārvaldes iestāžu darbības kvalitāte un efektivitāte;
- Cilvēkresursu plānošanas ieviešana un vadības sistēmas valsts pārvaldē;
- Sociālo partneru, nevalstisko organizāciju un pašvaldību kapacitātes stiprināšana;
- Valsts ierēdņu apmācību programmas uzlabošana;
- Speciālistu piesaiste plānošanas reģionos, pilsētās un novados;
- Attīstības plānošanas kapacitātes paaugstināšana plānošanas reģionos un pašvaldībās (VSID 2007-2013: 95).

Arī citi Latvijas nozīmīgākie politikas plānošanas dokumenti atzīst pašvaldību administratīvās kapacitātes lomu pilsētu attīstības nodrošināšanā. Latvijas nacionālajā Lisabonas programmā 2005.-2008.gadam konstatēts, ka „reģionos ārpus Rīgas ekonomiskās aktivitātes palielinās izteikti lēnākos tempos nekā Rīgā un tās apkārtnē. Viens no iemesliem ir pārāk lēna administratīvi teritoriālā reforma, tāpēc Latvijā ilgstoši pastāv liels skaits ekonomiski un administratīvi vāju pašvaldību, kas nespēj nodrošināt visu pašvaldību funkciju veikšanu” (7.lpp.), kā arī “daudzas mazās pašvaldības nespēj nodrošināt lēmējvaras un izpildvaras nodalīšanu, tāpēc pašvaldībās ir salīdzinoši augsts pārvaldes izdevumu īpatsvars un pretstatā tam zema administratīvā un nepietiekama finansiālā kapacitāte, nepietiekams pašvaldību pakalpojumu izpildes apjoms, kas nenodrošina attīstību” (22. lpp.). Kā vienu no mērķiem Lisabonas programma izvirza: „veicināt pašvaldību attīstību un nodrošināt to kapacitātes celšanos, īstenojot savstarpēji koordinētu nozaru un reģionālo politiku (atbildīgā – Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija) – īstenojot administratīvi teritoriālo reformu līdz 2009.gada pašvaldību vēlēšanām, lai izveidotu optimālu pašvaldību pārvaldes un organizatorisko struktūru un sekmētu to kapacitāti (2005.– 2009.gads) (23. lpp.). Kopumā var secināt, ka nozīmīgākie politikas plānošanas dokumenti Latvijā par vienu no Latvijas pilsētu attīstības stūrakmeņiem izvirza tieši pašvaldību administratīvo kapacitāti.

Pašvaldību administratīvais aparāts

Cilvēkresursi

Lai izvērtētu pašvaldību administratīvo aparātu kā nozīmīgs rādītājs var kalpot pašvaldību pašnovērtējums piecu punktu skalā (kur 1 nozīmē, ka nemaz nepiekrīt, bet 5 – ka pilnībā piekrīt), novērtējot izteicienus „Pašvaldībai ir pietiekami cilvēkresursu, lai spētu ilgtermiņā plānot un realizēt pilsētas attīstību” un „Pašvaldībai ir pietiekami finanšu resursu, lai spētu ilgtermiņā plānot un realizēt pilsētas attīstību”²⁰.

²⁰ P6 jautājums 01 un 02 no pašvaldību apsekojuma.

Tabula 4.6-1. IZTEICIENU PAR PAŠVALDĪBAS ADMINISTRATĪVO KAPACITĀTI NOVĒRTĒJUMS*

Cik lielā mērā Jūs piekrītat sekojošiem izteicieniem? Novērtējumu sniedziet piecu punktu skalā, kur 1 nozīmē, ka nemaz nepiekrītat, bet 5 – ka pilnībā piekrītat			
Reģions	Pilsēta	Pašvaldībai ir pietiekami cilvēkresursu, lai spētu ilgtermiņā plānot un realizēt pilsētas attīstību	Pašvaldībai ir pietiekami finanšu resursu, lai spētu ilgtermiņā plānot un realizēt pilsētas attīstību
Rīga	Rīga	4	1
Pierīga	Ogre	4	3
	Tukums	4	3
	Olaine	4	3
	Limbaži	4	3
Vidzeme	Mazsalaca	3	3
	Smiltene	3	3
	Valka	4	3
	Valmiera	5	4
	Gulbene	2	3
	Rūjiena	4	2
	Cesvaine	4	2
Kurzeme	Liepāja	4	3
	Saldus	4	3
	Aizpute	3	2
	Ventspils	3	3
Zemgale	Jelgava	4	4
	Aizkraukle***	4	4
	Dobeles	4	2
	Bauska	4	2
	Jēkabpils	4	1
Latgale	Ludza	4	4
	Daugavpils	2	3
	Rēzekne	3	3
	Balvi	4	2
	Krāslava***	3	2
	Preiļi	3	2

*Pašvaldību aptauja

***Novada dati

Novērtējot cilvēkresursu kapacitāti, tikai Valmieras pilsētas pašvaldība sevi novērtējusi ar maksimālo 5 punktu skaitu, savukārt Daugavpils un Gulbene devušas viszemāko vērtējumu pilsētu vidū, novērtējot pašvaldības cilvēkresursu kapacitāti ar 2. Rīga un Pierīgas reģions savu cilvēkresursu kapacitāti vērtējuši ar 4. Vidzemes reģiona vidējais pašvērtējums ir 3,57. Zemgales reģiona pilsētas savus cilvēkresursus visas novērtējušas ar 4, Kurzemes pilsētas vērtē savus cilvēkresursus starp 3 un 4, savukārt Latgales pašnovērtējums ir 3.

Papildus cilvēkresursu novērtējumam ņemts vērā arī pašvaldību mārketinga aktivitāšu novērtējums, tādējādi demonstrējot ne tikai pašnovērtējumu, bet arī pašvaldību reālo darbības kapacitāti. Uz jautājumu “Cik bieži pašvaldības pārstāvji piedalās starptautiskos pasākumos ārpus Latvijas, lai popularizētu savu pilsētu (veidotu kontaktus ar uzņēmējiem, piesaistītu tūristus u.tml.)?” lielākā daļa pašvaldību atbildējušas “reizēm” vai “regulāri”. Precīzāku ieskatu pilsētas mārketinga aktivitātēs iespējams gūt, apskatot Tabulu 4.6-2, kas norāda, ka Liepāja, Ventspils un Daugavpils salīdzinoši ir aktīvākas starptautisku pasākumu rīkošanā.

Līdz ar to, lai gan Daugavpils negatīvi vērtējusi cilvēkresursu kapacitāti pašvaldībā, tā tomēr spējusi veikt nozīmīgas mārketinga aktivitātes. Savukārt, Ventspils un Liepājas pašvaldību pašnovērtējums saskan ar to reālo darbību pilsētu mārketinga jomā.

Tabula 4.6-2. STARPTAUTISKIE NOTIKUMI PILSĒTĀ*

		Cik starptautiskie notikumi (konferences, izstādes, vieslekcijas u.tml.) notikušie pilsētā?			
Reģions	Pilsēta	2007	2006	2005	2004
Rīga	Rīga
Pierīga	Limbaži
	Olaine
	Tukums
Vidzeme	Cesvaine	2	1	0	0
	Gulbene	0	0	0	0
	Mazsalaca	10	7	7	5
	Rūjiena	2	.	.	.
	Smiltene
	Valka	15	15	10	10
	Valmiera	1	1	1	1
Kurzeme	Aizpute
	Liepāja	36	44	32	34
	Saldus	1	1	1	.
	Ventspils	43	34	38	39
Zemgale	Aizkraukle***	9	4	3	2
	Bauska	6	4	2	.
	Dobele	1	9	3	1
	Jelgava
	Jēkabpils	2	1	1	1
Latgale	Balvi	5	3	4	3
	Daugavpils	35	15	18	12
	Krāslava***	2	2	1	.
	Ludza	2	2	2	1
	Preiļi	6	5	5	5
	Rēzekne	7	6	4	7

*Pašvaldību aptauja

***Novada dati

Finanšu resursi

Savukārt vērtējot pašvaldību rīcībā esošos finanšu resursus, atklājas kritiskāks pašvaldību vērtējums. Visnegatīvāk situāciju vērtējušas Rīga un Jēkabpils, pilnībā nepiekrītot apgalvojumam, ka „pašvaldību rīcībā ir pietiekami finanšu resursi, lai spētu ilgtermiņā plānot un realizēt pilsētas attīstību”. Tikai četras pilsētas novērtējušas savu finanšu kapacitāti ar 4: Valmiera, Aizkraukle, Jelgava un Ludza. Kopumā reģionu griezumā pilsētas savus pieejamos finanšu resursus vērtē ar vidējo rādītāju 3.

Valsts Stratēģiskajā ietvardokumentā (VSID) 2007.-2013. gadam atzīmēts, ka Latvijā ir vērojama pakāpeniska fiskālās situācijas uzlabošanās – „kopš 2000.gada valsts budžeta deficīts vairs nav pārsniedzis 3% no IKP, un kopš 2003.gada Latvijas budžeta deficīts ir bijis būtiski zemāks nekā vidēji ES valstīs. Vispārējās valdības budžeta deficīta samazināšanos pēdējos gados pamatā ir noteicis pārpalikums sociālās apdrošināšanas budžetā, kā arī pakāpeniska fiskālās situācijas uzlabošanās pašvaldību budžetā. Kā faktoru, kas neļauj vēl straujāk samazināt budžeta deficīta apjomu, varētu minēt ierobežoto līdzekļu apjomu, kas tiek pārdalīts ar valsts budžeta palīdzību. Vienlaicīgi katru gadu ievērojami pieaug nepieciešamība finansēt esošās valsts funkcijas, kā arī jaunās prioritātes” (VSID 2007-2013:14). Tālāk minēts, ka „pašvaldību budžetu attīstība pēdējos gados liecina, ka pamatā samazinās pašvaldību konsolidētā budžeta fiskālais deficīts, tomēr turpina saglabāties atšķirības pašvaldību spējā finansēt nepieciešamās funkcijas. Vidzemes reģionā izdevumi uz vienu iedzīvotāju par 15,4% pārsniedz valsts vidējo rādītāju, kamēr Latgales reģionā izdevumi uz vienu iedzīvotāju veido tikai 91,8% no valsts vidējā rādītāja” (VSI 2007-2013:15)

Tabula 4.6-3. Pašvaldību budžetu rādītāji

	2001		2002		2003		2004	
	Fiskālā balance (tūkst. latu)	Izdevumi uz vienu iedzīvotāju (lati)	Fiskālā balance (tūkst. latu)	Izdevumi uz vienu iedzīvotāju (lati)	Fiskālā balance (tūkst. latu)	Izdevumi uz vienu iedzīvotāju (lati)	Fiskālā balance (tūkst. latu)	Izdevumi uz vienu iedzīvotāju (lati)
Valstī kopā	-28 118	224	-36 498	279	-12 932	305	648	347
Rīgas reģions	-23 039	251	-28 673	287	-7 455	300	13 283	396
Vidzemes reģions	-1 501	220	-1 039	304	-1 181	352	-2 028	399
Kurzemes reģions	259	226	-4 154	286	-1 403	299	-2 633	367
Zemgales reģions	-1 751	203	230	262	-311	302	-3 300	365
Latgales reģions	-2 085	180	-2 862	244	-2 582	280	-1 972	333

Avots: CSP ikgadējais izdevums „Latvijas reģioni skaitļos”

Attīstības plānošanas kapacitāte

Ņemot vērā pašvaldību novērtējumu par savā rīcībā esošajiem cilvēkresursiem un finanšu resursiem, šajā sadaļā analizēta pašvaldību plānošanas kapacitāte – ilgtermiņa attīstībai. Lielākā daļa pašvaldību pārstāvju, kas apsekojumā atbildēja uz jautājumu: “Jūsaprāt, kas ir tās nozares, ar kurām varētu būt saistītas Jūsu pilsētas attīstības iespējas?²¹”, norādījuši tūrismu. Lai gan gandrīz katra pašvaldība savos attīstības plānos ietver tūrisma attīstību, lielās grupās pilsētas tālāk var sadalīt tādās, kas vēlas specializēties uz ražošanu, IT attīstību (Jēkabpils, Bauska, Ogre, Ventspils, Saldus, Jelgava, Daugavpils, Ludza u.c.), un tādās, kas specializējas kultūras, sporta un atpūtas attīstību (Rēzekne, Aizkraukle, Ape, u.c.). Daļa pilsētu savu attīstību saredz visās nozarēs: gan kultūras attīstībā, gan ražošanas izaugsmē.

Sasaistot pilsētu pašvaldību pārstāvju noteiktās attīstības nozares ar jautājumu: “Kā Jūs īsumā nodēfinētu – kas ir galvenais izaicinājums Jūsu pilsētai tuvākajiem 5-10 gadiem?”²², redzam, ka liela daļa pilsētu minējušas vispārējus plānus: “uzlabot dzīves vidi”, “nodrošināt pilsētas dinamismu”, “kļūt par nozīmīgu novada centru”, “pilnveidot pašvaldības infrastruktūru” neminot konkrētus pasākumus, kurus vajadzētu veikt 5-10 gadu laikā. Tomēr specifiskāk savas ieceres noteikušas, piemēram, 1) Rēzekne (kas sevi definē kā kultūras centru): “uzbūvēt daudzfunkcionālu centru - koncertzāli, īstenojot visus iecerētos pilsētvides projektus, attīstīt radošo industriju, attīstīt sporta būves”, 2) Daugavpils (kas sevi definē kā industriālu pilsētu): “realizēt lielus starptautiski nozīmīgus projektus (t.sk. Daugavpils cietokšņa kompleksa renovācija un M. Rotko mākslas centra izveide, Daugavpils lidostas izveide, multifunkcionāla sporta centra būvniecība u.c.) tā saglabājot pilsētas kā pakalpojumu sniedzēja un ekonomiskās attīstības centra lomu”.

²¹ P4 jautājums no pašvaldību apsekojuma.

²² P7 jautājums no pašvaldību apsekojuma.

Tabula 4.6-4. PAŠVALDĪBAS PLĀNOŠANAS KAPACITĀTE: pilsētas attīstības iespējas

Pilsēta	Nozares, ar kurām varētu būt saistītas pilsētas attīstības iespējas
Preiļi	Tūrisms, rūpniecība, inovācijas, kultūra
Rūjiena	Pārtikas ražošana, mēbeļu ražošana, tekstila ražošana
Valmiera	Valmieras pilsētas pašvaldība Latvijas izpratnē ir tipiska ražošanas pilsēta. Pilsētas attīstība var būt saistīta ar pārtikas ražošanu, metālapstrādi, visas nozares, kas saistītas ar stiklašķiedras pārstrādi, apstrādi un tālāku izmantošanu; liels potenciāls
Cesvaine	Kokapstrāde, pārtikas rūpniecība, tūrisms
Aizpute	-
Tukums	Ja tās ir domātas ražošanas nozares, tad tās ir pārtikas ražošana, tirdzniecība, kokapstrāde, metālapstrāde, būvniecība un tūrisms
Olaine	-
Rēzekne	Rēzeknes pilsētas attīstības vīzija - Rēzekne ir Austrumlatvijas izglītības un kultūras centrs pamato noteiktu nozaru attīstību: izglītība, kultūra, radošā industrija, uzņēmējdarbība, transports un loģistika
Aizkraukle	Pakalpojumu pieejamība - kultūra, izglītība, sports u.c. uzņēmējdarbības attīstība - apstrādes rūpniecība; tūrisma attīstība
Valka	Tūrisms, izglītība, loģistika, uzņēmējdarbība
Jēkabpils	Ražošana, loģistika
Bauska	Industriālā un loģistikas parka attīstība (investīcijas, inovatīvas ražotnes); apkalpošā sfēra, tūrisma infrastruktūra
Liepāja	Osta, tranzīts un loģistika, rūpniecība, tūrisms
Salaspils	Lauku teritorijas tūrisms. Attīstot tūrisma infrastruktūru un izmantojot esošās tūristu piesaistes vietas Salaspils un tās apkārtnē varētu kļūt par interesantu VIA Baltica koridora posmu, kas piedāvātu tūristiem ēdināšanu, naktsmītnes, atpūtas un izklaide
Ogre	Uzņēmējdarbības attīstība elektronikas un elektrotehnikas nozarē, vieglā rūpniecība, tās attīstība, tūrisma attīstība pēc novada apvienošanās, tirdzniecība
Dagda	Tūrisms, pakalpojumu sfēra
Varakļāni	-
Ventspils	Loģistika, elektronika, rūpniecība
Saldus	Ražošanas attīstība
Strenči	Kvalitatīva (attīstīta infrastruktūra) un ērta (pieejami pakalpojumi) dzīves vide ģimenēm. Aktīva atpūta kā tūrisma produkts (laivošana, nūjošana, riteņbraukšana, pārgājieni), mazās ražotnes
Jelgava	Zinātne un pētniecība, inovācijas, radošās industrijas, metālapstrāde un mašīnbūve, kokapstrāde, pārtikas pārstrāde
Gulbene	Pakalpojumu sfēra, tūrisms, transporta pakalpojumi (auto un dzelzceļa), kokapstrāde, būvniecības nozare
Daugavpils	Plaša spektra pakalpojumu sniegšana (iesk. izglītību), ekonomiskās aktivitātes (mašīnbūve, būvniecība, tirdzniecība, ķīmiskā rūpniecība un pārtikas pārstrāde)
Dobeles	Ķīmiskā rūpniecība, kokapstrāde, metālapstrāde, autoserviss, labības pārstrāde, auglīkopības selekcija, sabiedriskā ēdināšana
Balvi	Nemateriālā kultūra, tūrisms, transporta pakalpojumi, kokapstrāde, ražošanas attīstība
Viesīte	Tūrisms, uzņēmējdarbība (mazie uzņēmumi, individuālais darbs, esošo uzņēmumu modernizācija), uzlabojumi pakalpojumu jomā, lauksaimniecība (tradīc. In netradic.)
Rīga	Tranzīts, loģistika, konferenču un biznesa tūrisms, biotehnoloģija, IT pakalpojumi
Jaunjelgava	Tūrisms, individuālo māju celtniecība Daugavas krastā, tirdzniecības centra uzcelšana, atjaunota mēbeļu ražotne, kultūra, izglītība, veselība, nodarbinātība
Sabīle	Tūrisms, amatniecība
Limbāži	Mazie un vidējie uzņēmumi, pakalpojumi, izglītība, kultūra, sporta iespējas, tūrisms, patīkama dzīvesvieta
Pļaviņas	Tūrisms, vieglā rūpniecība, dolomīta ieguve un pārstrāde, tirdzniecība, amatniecība
Kārsava	Eiropas savienības austrumu robeža
Krāslava	Tūrisms, kokapstrāde
Aknīste	Kokapstrāde, kūdras ieguve, sociālo pakalpojumu sniegšana, tūrisms
Piltene	Tūrisms, netradicionālā un bioloģiskā lauksaimniecība
Ape	Kultūra, tūrisms, sports
Seda	-
Smiltene	Čeļu būve, tūrisms un atpūta, pakalpojumi un tirdzniecība, pārtikas ražošana, mežizstrāde un kokapstrāde
Ludza	Ražošanas uzņēmumu atvēršana
Ikšķile	Celtniecība, dzīvojamais sektors
Kegums	-

Kopumā šeit vērojamas pretrunas: lai gan daļa pilsētu sevi redz kā ražošanas nozarē attīstītu pilsētu, kas veicina inovāciju, tomēr pašvaldību tuvāko gadu plānos ietilpst galvenokārt pašvaldības infrastruktūras sakārtošana, neatzīmējot tādas aktivitātes kā biznesa centru/inkubatoru, ražošanas centru attīstība. Kopumā pilsētas, uzskaitot savus plānus tuvāko 5-10 gadu laikā, sniedza vispārīgus plānus pašvaldību pakalpojumu uzlabošanā un tūrisma infrastruktūras sakārtošanā.

Tabula 4.6-5. PAŠVALDĪBAS PLĀNOŠANAS KAPACITĀTE: galvenais izaicinājums

Pilsēta	Galvenais izaicinājums pilsētai tuvākajiem 5-10 gadiem
Preiļi	Uzņēmējdarbības attīstība, inovācijas, tūrisms
Rūjiena	Pierobežas attīstība; pilsētas kultūrvēsturiskā tēla saglabāšana, stājoties pretī jauniešu vilinājumam radīt moderni lētos objektus pilsētvidē, centrā, ka piemēram, Maxima, Statoil, Leader price, plastmasas logi u.c.
Valmiera	Valmieras pilsētai varētu būt 2 izaicinājumi tuvāko 5-10 gadu laikā - darbaspēka trūkums (ne tikai kvalificēta darbaspēka trūkums, bet darbaspēka trūkums kopumā) un iedzīvotāju pirkspējai atbilstoša dzīvojamā fonda trūkums
Cesvaine	Modernizēt infrastruktūru
Aizpute	-
Tukums	Tuvāko gadu laikā, veidojot novadu, ir svarīgi noturēt Tukuma pilsētas dinamiskās attīstības tempus.
Olaine	Attīstīt pilsētas labklājību: vidi, saglabājot rūpniecību (videi draudzīgu) un augstu cilvēku labklājību turpinot infrastruktūras attīstīšanu
Rēzekne	Uzbūvēt daudzfunkcionālu centru - koncertzāli, īstenot visus iecerētos pilsētvides projektus, attīstīt radošo industriju, attīstīt sporta būves
Aizkraukle	Aizkraukles novads ir pievilcīga dzīves telpa aizkraukļiešiem, kurā tie var īstenot savas vēlmes un ieceres
Valka	Veidot Valku kā attīstības centru starp Latviju un Igauniju. Starptautiska pārrobežu studiju centra izveide. Infrastruktūras skārtošana - ielas, Lugažu parks, Pedeles upes rekreācijas zonas izveide, loģistikas centra izveide, ūdenssaimniecības sakārtošana
Jēkabpils	Attīstīt uzņēmējdarbību, izmantot ES finanses
Bauska	Izveidot papildus darba vietas, attīstīt ražošanu, sakārtot ielas, radīt iespējas atpūtai (sportam, kultūrai)
Liepāja	Palielināt iedzīvotāju skaitu pilsētā, padarot pilsētu pievilcīgu ģimenēm. Izveidot starptautisku loģistikas un tūrisma centru. Attīstīt esošo rūpniecību orientējot to uz inovācijām un vides saudzēšanu
Salaspils	Salaspils teritorijas infrastruktūras attīstība
Ogre	Kopējo pilsētas ceļu attīstība (ielas, tuneļi, tilti), sociālās jomas attīstība - sakārtošana. Veiksmīgs darbs pēc novada apvienošanās (pēc 8 pag. Pievienošanas). Transporta (sabiedriskā) infrastruktūras attīstība. Tūrisma struktūras attīstība
Dagda	Iedzīvotāju demogrāfiskā stāvokļa uzlabošana. Sakarā ar administratīvi teritoriālo reformu saglabāt pilsētvides pakalpojumus iedzīvotājiem, nepasliktināt esošo situāciju. Investoru piesaiste, kura veidotu uzņēmējdarbības vidi
Varakļāni	Komunālie pakalpojumi (ūdens apgāde, centrālās katlu mājas projektēšana) un būvniecība
Ventspils	Videi draudzīga, par saprātīgām cenām energoresursu pieejamība, majokļu politika, ES fondu sekmīga apguve
Saldus	dienvidkurzemē
Strenči	-
Jelgava	Apgūt ES struktūrfondus, sakārtot ielas un infrastruktūru, veidot pievilcīgu pilsētvidi
Gulbene	Sakārtot pilsētas infrastruktūru, izveidot pievilcīgu pilsētvidi, uzlabot pakalpojumu pieejamību, attīstīt tūrisma nozari, attīstīt veselības un sociālās aprūpes nozari, kvalitatīvas atpūtas un izklaides iespēju nodrošināšana iedzīvotājiem, Gulbenes pilsē
Daugavpils	Realizēt lielus starptautiski nozīmīgus projektus (t.sk. Daugavpils cietokšņa kompleksa renovācija un M. Rotko mākslas centra izveide, Daugavpils lidostas izveide, multifunkcionāla sporta centra būvniecība u.c.) tā saglabājot pilsētas kā pakalpojumu snied
Dobele	Tūrisma attīstība, pilsētas infrastruktūras sakārtošana, Dobeles pilsdrupu atjaunošana, radīt iedzīvotājiem patīkamu un kvalitatīvu dzīves vidi
Balvi	Uzņēmējdarbības attīstība, profesionālās skolas izveide, sporta kompleksa celtniecība, pilsētas ūdens un kanalizācijas sistēmas sakārtošana, ielu renovācija, vidi degradējošu objektu sakārtošana un tūrisma attīstība
Viesīte	Svarīgākais uzdevums nodrošināt Viesītes kā attīstības centra attīstību. Saglabāt un izveidot infrastruktūru nepieciešams modernizēt un uzturēt atbilstoši līmenim
Rīga	Sakārtot to infrastruktūras daļu, par kuru atbild pašvaldība (ceļi, tilti, ūdensapgāde). Veicināt PPP sadarbību realizējot lielos pilsētas projektus. Attīstīt ne tikai pilsētas centrālo daļu, bet arī citas apkaimes
Jaunjelgava	Ķūt par Jaunjelgavas novada centru, panākt lai namu īpašnieki sakārtotu savus īpašumus pieklājīgā izskatā, panākt, lai uzbūvētu apvedceļu apkārt Jaunjelgavai
Sabīle	Atjaunot vecpilsētu (ēkas pārsvarā ir privātpašumi), ielu infrastruktūru, sakārtot vīnkalnu, ūdenssaimniecības un attīrīšanas iekārtu infrastruktūru, pabeigt sporta halles celtniecību un realizēt ar sportu saistītus projektus šajā objektā
Limbaži	Sakārtot infrastruktūru: siltumapgādes rekonstrukcija, komunālās sabiedrības jautājums (ūdens apgāde, kanalizācija, apgaismojums), ielu, ceļu remonts, bibliotēkas - zinību centra celtniecība, peldbaseina celtniecība, domes īpašumu sakārtošana (skolas, bēr
Pļaviņas	Pilsētas pievilcība iedzīvotājiem un pilsētas viesiem
Kārsava	Izveidot novada centru
Krāslava	Jaunu darba vietu radīšana, algu pieaugums, vides labiekārtošana
Aknīste	Infrastruktūras sakārtošana, uzņēmējdarbības veicināšana
Piltene	Novadu izveidošanas rezultātā radušās problēmas. ES struktūrfondu realizācija
Ape	Uzņēmējdarbības vides, ceļu infrastruktūras, ūdens un kanalizācijas sistēmas sakārtošana. Sporta infrastruktūras izveide un pilnveidošana
Sēda	-
Smiltene	Saglabāt pilsētas iedzīvotāju skaitu, veicināt dzimstību
Ludza	Ķūt par novada centru ar iedzīvotājiem plašu pakalpojumu klāstu
Ikšķile	Kultūra, infrastruktūra, izglītība
Kegums	-

Stāk analizējot pilsētu plānošanas dokumentus, redzams, ka galvenokārt pilsētas ir izstrādājušas savus attīstības dokumentus kā vidēja termiņa attīstības programmas (skatīt detalizētu informāciju ziņojuma Pielikumā 2). Tie ir piecu līdz septiņu gadu plānošanas dokumenti, kuros ir iekļauti pilsētu esošo situāciju apraksti, stratēģiskie attīstības mērķi un uzdevumi, kā arī investīciju plāni šo mērķu sasniegšanai. Ilgtermiņā savu pilsētas attīstību ir ielānojušas salīdzinoši mazāk

pilsētu – 10-12 gadu termiņa plānošanas dokumentus ir izstrādājusi Aizpute, Alūksne, Dobeles, Krāslava, Limbaži, Ogre, Preiļi, Staicele, Vangaži, bet visilgstošākais plānošanas periods ir Daugavpils attīstības stratēģijai – 25 gadi, plānojot savu rīcības programmu 7 gadiem.

Apskatot dokumenta izstrādes detalizācijas pakāpi, redzam, ka detalizēti attīstības plāni izstrādāti tikai dažām pilsētām: Jelgavai, Rēzeknei, Ventspilij, Cēsīm, Dobelei un Kuldīgai. Vispārīgu attīstības dokumentu, bet ar atsevišķām detalizētām sadaļām izstrādājušas vairākas pilsētas, tai skaitā Daugavpils, Liepāja, Jēkabpils, Limbaži, Ogre u.c.

Salīdzinot dokumenta izstrādes detalizācijas pakāpi ar dokumenta laika periodu, varam vērot, ka detalizētāk izstrādāti vidēja termiņa attīstības plāni un programmas (līdz 7 gadiem), savukārt vispārīgāk attīstības nostādnes izstrādātas dokumentos ar ilgāku plānošanas termiņu (līdz 25 gadiem). Tādējādi varam secināt, ka pilsētu pašvaldības konkrēti paredz savas darbības sešus gadus uz priekšu, taču rodas grūtības, domājot par pilsētas attīstību ilgtermiņā.

Attiecībā uz pilsētu plānošanas dokumentu satura izstrādi (skatīt detalizētu informāciju ziņojuma Pielikumā 2), vērojamas būtiskas atšķirības pilsētu vidū.

Ekonomika: biznesa vide

Plānojot pilsētas ekonomikas biznesa vidi, aptuveni puse analizē iekļauto pilsētu savos plānos atzīmējušās jaunu uzņēmumu veidošanu, taču tikai Preiļi un Cēsis plāno arī atbalstu ārvalstu investīciju projektu apstiprināšanai. Savukārt atbalsta sniegšanu neformālajam sektoram (ekonomikas aktivitātēm, kas neietilpst formālajā sektorā, ko regulē ekonomikas un likumdošanas normas) iekļāmojušas tikai Dobeles un Jēkabpils pašvaldības.

Ekonomika: konkurētspēja

Detalizēti pilsētas konkurētspējas analīzi plānošanas dokumentos iestrādājušas Rīga, Rēzekne, Ogre, Preiļi, Ventspils, Cēsis, Kuldīga, Smiltene, Tukums un Daugavpils. Šīs pilsētas plāno arī klāsteru, biznesa inkubatoru un industriālo parku attīstību, un inovāciju veicināšanu (izņemot Cēsis un Kuldīgu), taču ārvalstu tiešās investīcijas no nosauktajām pilsētām plānojušas tikai Rīga, Preiļi un Kuldīga. Ņemot vērā, ka NAP 2007-2013, kā vienu no attīstības stūrakmeņiem izvirzījis uzņēmumu tehnoloģisko izcilību un elastību, uzsverot investīcijas inovācijās, un radošo industriju attīstībā, redzam, ka šobrīd tikai neliels skaits pilsētu seko šīm nostādņām. Arī analīzi par iekļaujoša un noturoša darba tirgus izveidi, kas NAP 2007-2013 ir viens no galvenajiem attīstības nodrošinātājiem, savos attīstības plānos iekļauj tikai daļa pilsētu.

Cilvēkresursi

Salīdzinoši ar ekonomikas plānojumu, sadaļa par cilvēkresursiem pilsētu attīstības plānos attīstīta ar lielāku detalizācijas pakāpi. Tas varētu būt tiešs rezultāts NAP attīstībai, kad ‘cilvēks centrā’ ideja integrēta pilsētu attīstības plānošanas dokumentos, kā arī aizvien pieaugošajai migrācijas problēmai, kas liek pašvaldībām aktīvāk domāt, kā piesaistīt iedzīvotājus pilsētai. Pilsētas plāno apmācību kursus un izglītības pieejamību, taču finansiālu palīdzību studentiem plāno sniegt tikai Vangažu pašvaldība. Arī izglītības-ekonomikas saikni savos attīstības plānos ietvēris salīdzinoši neliels skaits pilsētu (lielākoties tās pašas, kas detalizēti bija izstrādājušas arī pilsētas ekonomikas attīstību).

Tomēr šeit jāatzīmē, ka pēdējo gadu laikā, realizējot ES struktūrfondu programmas, pašvaldības vairāk devušas priekšroku ERAF (fokusētu uz infrastruktūras attīstību), nevis ESF (investīcijas cilvēkresuros) (VPA, 2.ziņ, 2006:7). Arī līdzšinējās NVA problēmas ar pašvaldību vadītājiem nodarbinātības plānu izstrādē atspoguļo pašvaldību līdz šim zemo ieinteresētību cilvēkresursu un darba tirgus attīstībā²³.

Vide

Pašvaldības samērā detalizēti izstrādājušas plānus saistībā ar vidi: vides kvalitāti, pakalpojumu nodrošināšanu un enerģētikas efektivitāti. Lai gan pašvaldības sīki plānojušas savu pakalpojumu izstrādi, tajā pašā laikā tikai neliels skaits pašvaldību pārzina savas pilsētas iedzīvotāju pieprasījumu pēc pakalpojumiem (Rīga, Rēzekne, Daugavpils u.c.). Tādējādi rodas draudi, ka pašvaldība veido savus plānus, nebalstoties uz pieprasījumu no iedzīvotāju puses.

Telpiskais plānojums un infrastruktūra

Telpisko pilsētu plānojumu, salīdzinot ar citām tematiskajām sadaļām, pilsētas izstrādājušas detalizēti, kā to pieprasīja likumi, un noteica strauji augošais īpašumu tirgus. Piemēram, mājvietu piedāvājums un pieprasījums izstrādāts detalizēti visās pilsētās. Taču, kas attiecas uz plašāku pilsētu telpiskā plānojuma analīzi, tikai četras pilsētas (Rīga, Smiltene, Limbaži un Jelgava) plānos ietver savas pilsētas attīstības formu (monocentrisku vai multicentrisku).

Finanšu resursi

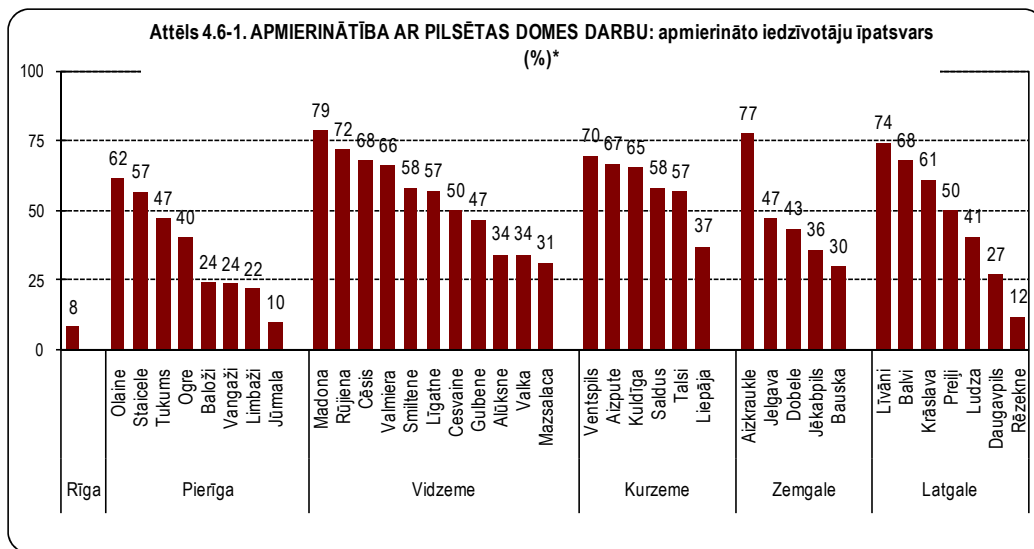
Vērojot pilsētu attīstības plānos ietverto finanšu resursu plānošanas detalizācijas pakāpi, var secināt, ka pilsētu pašvaldībām nav lielas skaidrības par savā rīcībā esošajiem un plānotajiem finanšu resursiem. Tieši šī finanšu resursu nepārzināšana varētu izskaidrot kopējo tendenci veidot vispārīgus pašvaldību attīstības plānus. Kamēr pašvaldības detalizētāk plāno pilsētu vadības pieeju pilsētu pārvaldībai (centralizēta vai decentralizēta pilsētas vadība, attiecības ar privāto sektoru un pilsonisko sabiedrību, kā arī pilsētas SVID), tomēr attīstības plānos pietrūkst finanšu plānojuma.

Pakalpojumu nodrošināšana

Apmierinātība ar pilsētas domes un to institūciju darbu

Iedzīvotāju aptaujā, atbildot uz jautājumu par apmierinātību ar domes darbu, redzams, ka neviens no iedzīvotājiem nav novērtējis savas pilsētas domes darbu ar 5 (visaugstāko vērtējumu), taču divniekus izpelnījušās Rīgas un Jūrmalas pašvaldības.

²³ Personīga komunikācija ar NVA pārstāvi, 23/03/2008.

*Latvijas pilsētu iedzīvotāju aptauja

Pašas pašvaldības gan bijušas devīgākas savos vērtējumos, Rīgas dome savu darbu novērtējusi ar 4, savukārt Liepājas, Valmieras un Preiļu domes - ar 5. Kritiskākas bijušas Valkas, Jēkabpils, Daugavpils, Gulbenes un Ogres pašvaldības, vērtējot savu darbu ar 3.

Tabula 4.6-6. PAŠVALDĪBAS UN PAŠVALDĪBU INSTITŪCIJU DARBA NOVĒRTĒJUMS*

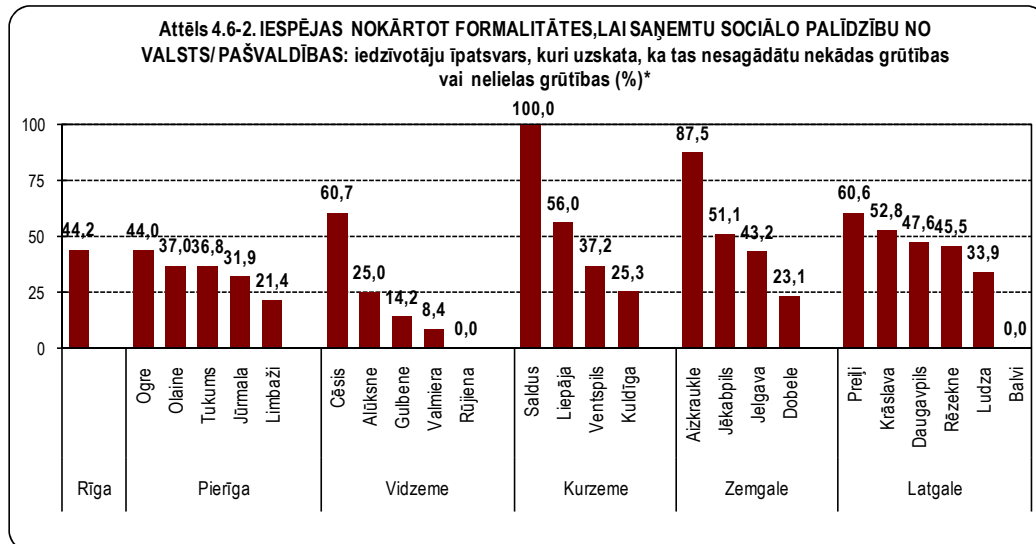
Tagad novērtējiet, lūdzu, pašvaldības un pašvaldību institūciju darbu Jūsu pilsētā dažādos tās aspektos. Novērtējumu sniedziet piecu punktu skalā, kur 1 nozīmē, ka darbu vērtējat ļoti slikti, bet 5 – ka ļoti labi.											
Reģions	Pilsēta	Pilsētas Domes darbs kopumā	Pašvaldības policijas darbs	Veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāte	Pašvaldības nodrošināto komunālo pakalpojumu kvalitāte	Sabiedriskās kārtības nodrošināšana na pilsētā	Pašvaldības nodrošināto sociālās palīdzības pakalpojumu kvalitāte	Teritorijas labiekārtošana pilsētā	Sabiedriskā transporta kvalitāte pilsētā	Valsts iestāžu (tādu kā VID, VSAA, UR) filiāļu pieejamība pilsētā	
Rīga	Rīga	4	3	3	3	4	4	4	3	5	
Pierīga	Limbaži	4	3	4	3	3	4	3	3	4	
	Ogre	3	2	3	4	2	3	4	3	4	
	Tukums	4	4	3	4	3	5	5	4	4	
	Cesvaine	4	3	2	4	3	3	3	3	1	
Vidzeme	Gulbene	3		3	3	2	2	2	2	4	
	Mazsalaca	4		4	4	3	4	3		4	
	Rūjiena	4		3	3	3	4	3		3	
	Smiltene	4		4	3	2	4	3	3	2	
	Valka	3	4	4	3	3	5	3	3	4	
	Valmiera	5	4	5	4	4	5	3	5	5	
	Kurzeme	Aizpute	4	3	3	3	2	3	3	2	2
Liepāja		5	5	4	3	5	5	5	3	5	
Saldus		4	3	1	3	4	3	3	4	5	
Ventspils		4	4	3	3	4	4	4	4	3	
Zemgale	Aizkraukle***	4	4	3	4	4	5	4	4	4	
	Bauska	4	4	4	4	2	4	3	3	4	
	Dobele	4	3	4	3	4	5	4	3	5	
	Jelgava	4	3	4	3	4	4	4	4	4	
Latgale	Jēkabpils	3		3	3	3	4	4	4	5	
	Balvi	4	2	3	3	3	4	3	3	3	
	Daugavpils	3	3	4	3	4	4	4	3	4	
	Krāslava***	4	4	4	4	4	4	4		5	
	Ludza	4	4	3	4	3	4	4	4	4	
	Preiļi	5	5	2	3	5	5	5	5	1	4
Rēzekne	4	4	3	4	4	4	4	4	2	5	

*Pašvaldību aptauja

***Novada dati

Attiecībā uz iedzīvotāju apmierinātību ar domes darbu reģionu griezumā, vērojams, ka Rīgas un Pierīgas reģiona pilsētu iedzīvotāji bijuši neapmierinātāki ar domes darbu, taču Vidzemes reģionā četrās un Kurzemes reģionā trijās pilsētās apmierināto iedzīvotāju skaits pārsniedz 60% (Zemgalē un Latgalē šādi rādītāji vērojami divās pilsētās).

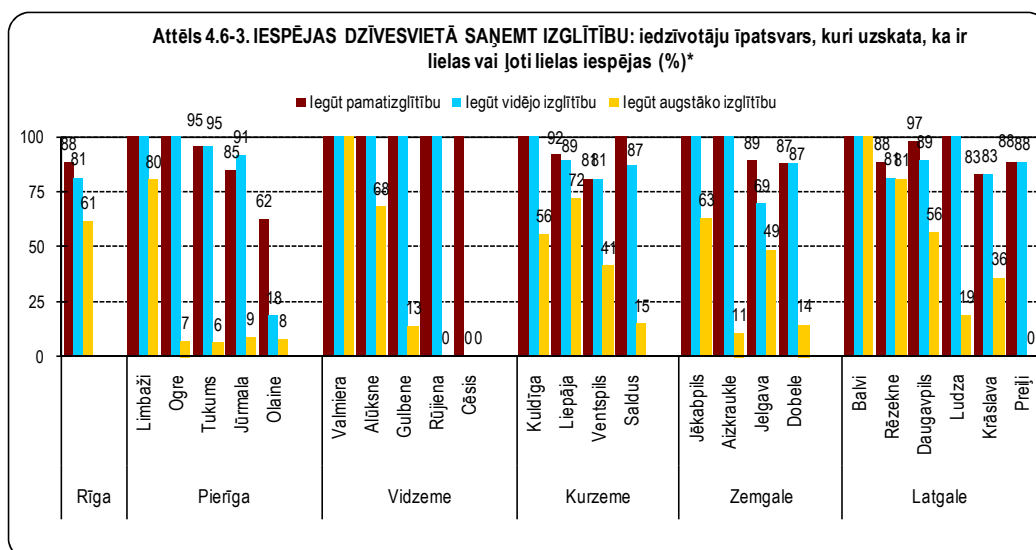
Vērtējot iedzīvotāju vispārējo apmierinātību ar pašvaldības darbību, atbildot uz jautājumu: „Cik viegli būtu nokārtot formalitātes, lai saņemtu sociālo palīdzību no valsts/ pašvaldības?”, puse vai mazāk par pusi respondentu uzskata, ka tas nesagādātu nekādas grūtības, vai nelielas grūtības (Jūrmalā 31,90%, Jelgavā 43,18%, Daugavpilī 47,62%, Ventspilī 37,19%, Liepājā – nedaudz vairāk par pusi – 56,03%, savukārt Rīgā 44,15%)²⁴. Aptuveni vienai trešdaļai pilsētu iedzīvotāju sadarbība ar pašvaldību, viņuprāt, nesagādātu ne mazākās grūtības, norādot, ka vienai trešdaļai pilsētu iedzīvotāju ir pozitīvs priekšstats par savas pašvaldības darbu.

Līdzīgus rezultātus parāda arī iedzīvotāju aptauja, kur apmierināto iedzīvotāju ar pašvaldības pakalpojumiem skaits ir zem 50%, un vairumā gadījumu sniegts vērtējums 3 punkti.

Apmierinātība ar izglītības iespējām pilsētā

Novērtējot savas iespējas dzīvesvietā, iedzīvotāji gan Vidzemē, gan Zemgalē, Latgalē un Kurzemē uzskata, ka pilsētas piedāvā lielas iespējas iegūt pamata un vidējo izglītību. Attiecībā uz iespējām iegūt augstāko izglītību, respondentu vērtējums atšķiras: vispozitīvāk savas iespējas vērtējuši Liepājas iedzīvotāji (71,64%), bet visnegatīvāk – Jūrmalas iedzīvotāji (8,63%). Pārējās pilsētās iedzīvotāju vērtējums savām iespējām iegūt augstāko izglītību variē ap 50%, respektīvi, puse iedzīvotāju uzskata, ka iespējas iegūt augstāko izglītību savā pilsētā ir lielas.

²⁴ Šajā sadaļā analizētas tikai tās pilsētas, kuru respondentu skaits bija statistiski nozīmīgs.

Arī pašvaldības pozitīvi vērtējušas izglītības iespējas pilsētās. Vidzemes reģionā četras pašvaldības iespējas vērtējušas ar 5, Zemgalē divas un Latgalē viena pašvaldība. Rīgas un Tukuma (Pierīgas reģions) pašvaldības arī novērtējušas izglītības iespējas savā pilsētā ar augstāko vērtējumu. Ļoti kritiska bijusi tikai Ogres pašvaldība, novērtējot izglītības iespējas pilsētā ar atzīmi 2.

Novērtējiet, cik plašas ir pilsētas iedzīvotājiem pieejamās iespējas sekojošās kategorijās. Novērtējumu sniedziet piecu punktu skalā, kur 1 nozīmē, ka iespējas ir ierobežotas, bet 5 – ka iespējas ir ļoti plašas.		
Reģions	Pilsēta	Iespējas iegūt izglītību
Rīga	Rīga	5
	Limbaži	4
	Ogre	2
	Tukums	5
	Cesvaine	3
	Gulbene	4
	Mazsalaca	5
	Rūjiena	5
	Smiltene	3
	Valka	5
	Valmiera	5
Kurzeme	Aizpute	3
	Liepāja	4
	Saldus	4
	Ventspils	4
Zemgale	Aizkraukle***	4
	Bauska	4
	Dobele	5
	Jelgava	5
	Jēkabpils	4
Latgale	Balvi	3
	Daugavpils	3
	Krāslava***	4
	Ludza	4
	Preiļi	4
	Rēzekne	5

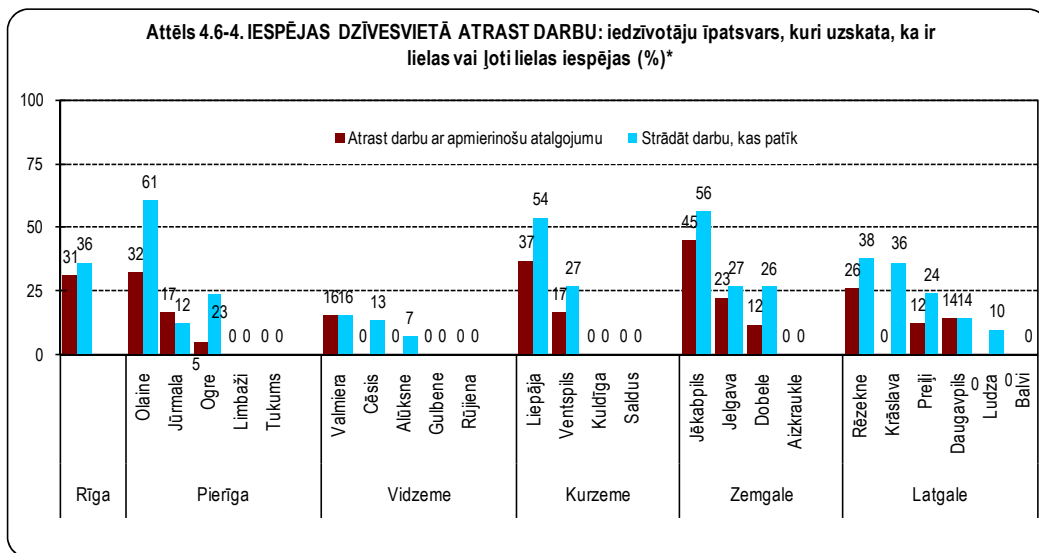
*Pašvaldību aptauja

***Novada dati

Apmierinātība ar iespējām atrast atbilstošu darbu pilsētā

Kamēr iedzīvotāju uzskats par iespējām iegūt izglītību ir pozitīvs, pretēja aina atklājas uzskatos par iespējām atrast darbu. Tikai 16,54% Jūrmalas respondentu uzskata, ka pilsēta piedāvā lielas iespējas atrast darbu ar apmierinošu atalgojumu. Līdzīgi iedzīvotāji domā arī Ventspilī (16,72%) un Daugavpilī (14,29%). Nedaudz pozitīvāk situāciju redz Jelgavas iedzīvotāji (22,51%), bet vislabvēlīgāk situāciju vērtējuši Liepājas (36,94%) un Rīgas (30,94%) iedzīvotāji. Līdzīgi pilsētu iedzīvotāji vērtējuši savas iespējas strādāt darbu, kas patīk – atkal visaugstāko novērtējumu šai iespējai devuši Liepājas respondenti (53,81%), savukārt viszemāko – Jūrmalas respondenti (12,15%).

Arī iedzīvotāju aptaujas rezultāti parāda visai negatīvu vērtējumu iespējām atrast darbu savā pilsētā, kas 5 atzīmju skalā parasti variē starp 2 un 3. Tikai Valmieras un Aizkraukles iedzīvotāji savas iespējas atrast darbu vērtējuši ar 4.

Savukārt pašvaldību pārstāvju vērtējumi parāda, ka lielo pilsētu pašvaldības darba iespējas novērtējušas pozitīvi (liekot atzīmi 4), savukārt mazo pilsētu pašvaldības bijušas negatīvākas savos vērtējumos.

Apmierinātība ar infrastruktūru un sociālajiem pakalpojumiem

Nozīmīgākās problēmas, kas kavē pilsētu attīstību, ir novecojusi un nepievilcīga sabiedriskā infrastruktūra, tai skaitā sabiedriskā transporta, uzņēmējdarbības, kultūras u.c. infrastruktūra, nepietiekams sabiedrisko pakalpojumu klāsts, zema pašvaldību administratīvā kapacitāte (VSI 2007-2013:83). Ielu un ceļu stāvokli visnegatīvāk novērtējuši Daugavpils (9,07%) un Jelgavas (8,91%) respondenti, taču vispozitīvāk atkal respondenti no Liepājas (89,21%).

Tabula 4.6-8. APMIERINĀTĪBA AR INFRASTRUKTŪRU UN SOCIĀLAJIEM PAKALPOJUMIEM: apmierināto iedzīvotāju īpatsvars (%)*

Reģions	Pilsēta	Sadzīves pakalpojumi	Sabiedriskais transports	Ielu/ceļu stāvoklis
Rīga	Rīga	78,6	76,4	41,3
Pierīga	Jūrmala	95,3	95,3	58,0
	Limbaži	82,7	49,3	73,9
	Ogre	87,2	83,4	20,7
	Olaine	80,1	56,0	0,0
	Tukums	100,0	0,0	0,0
Vidzeme	Alūksne	66,2	47,6	0,0
	Cēsis	26,0	79,2	0,0
	Gulbene	73,7	24,1	0,0
	Rūjiena	33,8	60,9	0,0
Kurzeme	Valmiera	0,0	78,1	0,0
	Kuldīga	76,1	86,2	66,8
	Liepāja	88,8	69,5	48,1
	Saldus	88,9	100,0	14,7
Zemgale	Ventspils	53,8	50,5	22,2
	Aizkraukle	100,0	74,0	74,0
	Dobele	94,0	80,9	49,3
	Jelgava	77,9	75,1	8,9
Latgale	Jēkabpils	42,4	65,4	31,7
	Balvi	87,6	86,9	86,9
	Daugavpils	100,0	95,0	24,9
	Krāslava	73,3	90,8	9,1
	Ludza	54,0	65,1	9,4
	Preiļi	48,8	11,9	0,0
Rēzekne	35,9	19,2	0,0	

*Pārskats par tautas attīstību 2006/2007

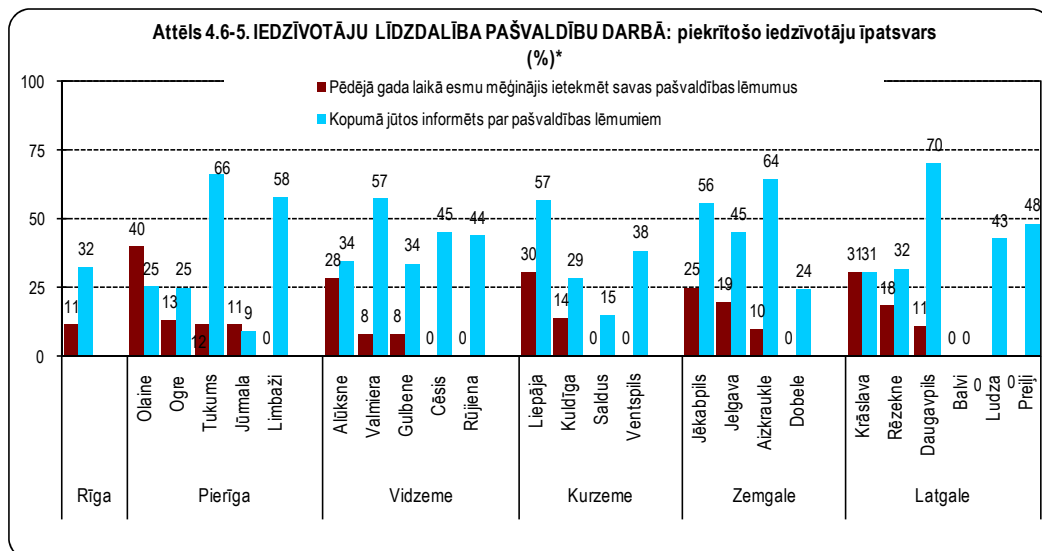
Attiecībā uz pašvaldību nodrošinātajiem komunālajiem un sociālās palīdzības pakalpojumiem, kā arī sabiedrisko transportu pilsētā vispozitīvāk situāciju novērtējuši Cēsu, Madonas, Talsu, Ventspils, un Valmieras iedzīvotāji. Kopumā tomēr iedzīvotāji, tāpat kā pašvaldības, piedāvātos komunālos un sociālās palīdzības pakalpojumus un arī transportu vērtē visai viduvēji.

Apmierinātība ar pilsētu kopumā

Iedzīvotāju aptaujas rezultāti parāda, ka kopumā Latvijas iedzīvotāji ir apmierināti ar pilsētu, kurā viņi dzīvo. Rīgā apmierināti ar savu pilsētu ir 63,27%. Pierīgas reģionā visapmierinātākie ir Olaines iedzīvotāji (71,15%), savukārt visneapmierinātākie - Jūrmalas iedzīvotāji (49,02% iedzīvotāju ir apmierināti ar pilsētu). Savukārt Vidzemē ar pilsētu visapmierinātākie ir Cēsu un Madonas iedzīvotāji (vairāk kā 90% apmierināti), taču visneapmierinātākie ir Valkas iedzīvotāji (tikai 28% apmierināti ar pilsētu). Kurzemes reģiona pilsētu iedzīvotāji kopumā ir apmierināti ar savām pilsētām, un apmierināto skaits nenokrīt zem 67%. Arī Zemgales reģionā kopumā vērojama apmierinātība ar savu pilsētu. Izņēmums ir Bauska, ar kuru apmierināti ir tikai 47% iedzīvotāju. Latgalē kopumā vērojama mazāka iedzīvotāju apmierinātība ar savu pilsētu: ar Daugavpili apmierināti vien 40,54% tās iedzīvotāju.

Iedzīvotāju līdzdalība un iesaiste

Analizējot iedzīvotāju vēlmi piedalīties pašvaldību lēmumu pieņemšanā, redzams, ka Jūrmalas pilsētā tikai 11,32% respondentu pēdējā gada laikā ir mēģinājuši ietekmēt savas pašvaldības lēmumus (piemēram, piedalījušies apspriešanās, rakstījuši vēstules u.tml.). Tikai 9,11% respondentu Jūrmalā kopumā jūtas informēti par pašvaldības lēmumiem. Atšķirīga situācija bijusi Kurzemē. Liepājā 30,36% respondentu pēdējā gada laikā ir mēģinājuši ietekmēt savas pašvaldības lēmumus, kamēr Ventspilī neviens no respondentiem to nav darījis. Taču aptuveni puse no respondentiem gan Ventspilī, gan Liepājā kopumā jūtas informēti par pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem. Vērtējot iedzīvotāju apmierinātības līmeni ar pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem, redzams, ka Jelgavā puse respondentu pauž apmierinātību ar pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem, un 19,46% pēdējā gada laikā ir mēģinājuši ietekmēt šos lēmumus. Atšķirīga situācija vērojama Latgalē, kur vairāk kā 70% respondentu Daugavpilī kopumā jūtas informēti par pašvaldības darbību, taču tikai 10,91% respondentu pēdējā gada laikā mēģinājuši šos lēmumus ietekmēt. Arī Rīgā tikai desmitā daļa respondentu pēdējā gada laikā izrādījuši aktivitāti piedalīties pašvaldības lēmumu pieņemšanā, un puse no respondentiem jūtas informēti par pašvaldības darbību.

Analizējot pašvaldību darbu, pašvaldību apsekojuma rezultāti parāda, ka visas pašvaldības regulāri rīko atklātās domes un komiteju sēdes, rīko deputātu pieņemšanas un informē par savu darbu masu medijos. Mazāk pašvaldības rīkojušas sabiedriskās apspriešanas. Savukārt, sabiedriskās domas aptaujas un atklātās diskusijas ir krietni retāka prakse pašvaldību lēmumu pieņemšanas procesos (šo rezultātu, ka pašvaldības reti veic iedzīvotāju aptauju jau varējām vērot to izstrādātajos attīstības plānos, kur tikai dažas pašvaldības balstīja savus lēmumus iedzīvotāju aptaujas rezultātos).

Tabula 4.6-9. IEDZIVOTAJU, UZŅĒMEJU UN CITU MĒRĶA GRUPU VIEDOKĻU APZINĀŠANAS MECHANISMU IZMANTOŠANA

		Cik bieži pašvaldība izmanto sekojošus iedzīvotāju, uzņēmēju un citu mērķa grupu viedokļu apzināšanas mehānismus?					
Reģions	Pilsēta	Sabiedriskās domas aptaujas	Atklātās diskusijas	Sabiedriskās apspriešanas	Atklātās domes, komiteju sēdes	Deputātu pieņemšanas	Informēšana par pašvaldības darbu masu medijos
Rīga	Rīga	Regulāri	Reti	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri
Pierīga	Limbaži	Reizēm	Reti	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Ogre	Reti	Reti	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Olaine	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Tukums	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
Vidzeme	Cesvaine	Reti	Reizēm	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Gulbene	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Mazsalaca	Reizēm	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Rūjiena	Nekad	Reti	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Smiltene	Reizēm	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Valka	Reti	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Reizēm	Regulāri
	Valmiera	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
Kurzeme	Aizpute	Reti	Reti	Reizēm		Regulāri	Regulāri
	Liepāja	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Saldus	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Ventspils	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
Zemgale	Aizkraukle***	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Bauska	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Dobeles	Nekad	Reti	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Jelgava	Reizēm	Reti	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Jēkabpils	Reizēm	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
Latgale	Balvi	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Daugavpils	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Krāslava***	Nekad	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Reizēm	Regulāri
	Ludza	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Preiļi	Reizēm	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri
	Rēzekne	Regulāri	Reizēm	Regulāri	Regulāri	Regulāri	Regulāri

*Pašvaldību aptauja

***Novada dati

Savukārt, izpētot pašvaldību mājas lapas, varam vērot, ka lielākā daļa pašvaldību mājas lapās piedāvā vai nu pašvaldības vadītāja e-pastu vai telefonu. Lielo pilsētu - Rīgas, Jūrmalas, Liepājas, Ventspils, kā arī Balvu pašvaldību mājas lapās nav ne pilsētas mēra telefona, ne e-pasta adreses. Savukārt, pašvaldības vadītāja mobilā tālruna numurs lielākoties ievietots mazāku pilsētu mājas lapās – Alūksnes, Limbažu, Madonas, Ogres, Preiļu, Valkas un Mazsalacas.

E-pārvalde

Lai novērtētu pašvaldību gatavību veidot ar sabiedrību atvērtu diskusiju, pētījuma ietvaros tika veikta arī pašvaldību mājas lapu analīze, vērtējot, cik plaši tiek izmantotas elektroniskās saziņas iespējas, kādi tiešie informatīvie pakalpojumi sabiedrībai ir pieejami, tpašu uzmanību pievēršot mājas lapu draudzīgumam attiecībā pret ierindas apmeklētāju, nevis profesionālas informācijas meklētāju. Plašāka izpēte par iedzīvotāju iespējām saņemt e-pakalpojumus (piemēram, iespēju elektroniski reģistrēt bērnus bērnu dārzā, vai elektroniski sekot līdzi rindām uz dažādiem pašvaldību sniegtiem pakalpojumiem) laika un citu resursu trūkuma dēļ nav ietverta pētījumā, tomēr pašvaldību mājas lapu izpēte ļauj iegūt vispārēju iespaidu par pilsētu e-pārvaldi (piemēram, pilsētās, kur pašvaldības mājas lapa neietver iespējas iedzīvotājiem sazināties ar domes darbiniekiem

elektroniski, visticamāk būs arī zems e-pakalpojumu līmenis citās pārvaldības sfērās: saziņā ar bērnu dārzu, elektroniskās rindas iespējas u.c.).

Par gatavību diskutēt un uzklaustīt arī alternatīvus viedokļus vislielākajā mērā liecina mājas lapās pieejamās iespējas publiski paust savu viedokli forumos, diskusiju telpās un viesu grāmatās. Kā īpaši būtiska jāuzsver iespēja uzdot savus jautājumus un saņemt atbildes – ja uzdot jautājumu elektroniski iespējams gandrīz visās pašvaldību mājas lapās (izņemot Ludzu), tad publiskas atbildes (mājas lapā ievietotu) saņemšanu nodrošina tikai deviņas no 38 pašvaldībām. Tikai trīs pašvaldības piedāvā interesentiem saņemt pašvaldību jaunumus uz e-pastu – Preiļu, Dobeles un Valmieras pašvaldības.

Kā apmeklētājus piesaistošs materiāls mājas lapās var tikt izmantotas dažāda veida aptaujas – gan ikdienas vai iknedēļas interaktīvā aptauja par pašvaldības darbu skarošiem jautājumiem (no vienas puses, ļaujot iedzīvotājiem izteikt viedokli par aktuāliem jautājumiem, no otras puses, ļaujot pašvaldībai iesaistīt sabiedrību, izzinot dažādus tās viedokļus), gan publiskojot pašvaldību un to pakļautības iestāžu veiktos pētījumus. Tādas interaktīvas iespējas, kā forumu un „čatu” piedāvā tikai 11 pašvaldības, taču interaktīvās aptaujas iespējas izmantojušas tikai 18 no 38 pašvaldībām. Nevienā no pilsētu mājas lapām nav pieejami pētījumi par pašvaldības darbu (iedzīvotāju apmierinātība ar pakalpojumiem utml.). Savukārt pētījumi par citām tēmām, kas saistītas ar pašvaldību, pieejami tikai Rīgas, Rēzeknes, Krāslavas un Saldus pilsētu mājas lapās. Zemo pētījumu atspoguļošanu pilsētu mājas lapās varētu skaidrot ar šādu pētījumu neesamību. Tajā pašā laikā, pašvaldības salīdzinoši aktīvāk publicē savas darbības gada pārskatus, taču tos mājas lapās nav ievietojušas Liepājas, Ventspils, Krāslavas, Aizputes, Staiceles, Cesvaines, Līvānu, Baložu, Vangažu un Rūjienas pašvaldības.

Vērtējot pašvaldību e-pārvaldes sasniegumus, varam vērot, ka e-iesnieguma iespēja piedāvāta tikai Rīgā, Jēkabpilī un Liepājā. Visumā pašvaldības savās mājas lapās izmanto tikai minimālas iespējas saziņai ar sabiedrību, pie tam visbiežāk tās ir veidotas formāli un birokrātiski. Tāpat jāuzsver, ka visas pašvaldību mājas lapas informāciju sniedz tikai informējoši un formāli, nesniedzot tās skaidrojumus, interpretāciju dažādām potenciāli ieinteresētajām mērķa grupām. Jāpiebilst gan, ka pašvaldību mājas lapu potenciālu komunikācijas nodrošināšanā nevajadzētu arī pārvērtēt, jo, kā liecina ārvalstu pieredze, aktīva oficiālo mājas lapu lietošana notiek galvenokārt informatīvos nolūkos.

Kopumā iespējams secināt, ka iedzīvotāji Latvijas pilsētās uzskata, ka pašvaldību pieņemtos lēmumus lielā mērā nespēj ietekmēt, līdz ar to arī nav bijusi motivācija un vēlme piedalīties pašvaldības darbā, ietekmējot tās lēmumus. Tomēr lielākā daļa pilsētas iedzīvotāju jūtas informēti par pašvaldību lēmumiem, līdz ar to var secināt, ka: 1) pašvaldības ir spējušas panākt informācijas pārraides mehānismu iedzīvotājiem, 2) pašvaldības nav spējušas nodrošināt atgriezeniskās saites veidošanos, un iesaistīt iedzīvotājus savā darbā. Situācija, kas liecina par zemo pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanos pašvaldību pārvaldē lielā mērā var negatīvi ietekmēt pašvaldības darbu, jo: 1) neveidojas atgriezeniskā saite starp pašvaldību un pilsētas iedzīvotājiem, 2) iedzīvotāju uzskata dēļ, ka viņi pašvaldības lēmumus nespēj ietekmēt, neveidojas arī sadarbības platforma, un pašvaldību un iedzīvotāju sadarbības institucionalizācijas līmenis paliek zems.

Pašvaldību savstarpējās sadarbības kapacitāte

Padomju Savienības mantojums – sadrumstalotā pašvaldību struktūra (no 500 pašvaldībām divās trešdaļās ir mazāk kā 2 000 iedzīvotāju) radījusi būtiskas problēmas Latvijas reģionālajā attīstībā. Mazās pašvaldības nav spējušas nodrošināt nedz ES

fondu piesaisti, nedz risināt nodarbinātības problēmas, ne arī sadarboties ar blakusesošajām pašvaldībām, kā to pierāda lēnā un neveiksmīgā novadu reforma.

Kamēr līdzšinējā pašvaldību sadarbības veidošana – apvienojoties novados – notikusi ļoti ilgstošā laika posmā, tālāk dots ieskaits pilsētu pašvaldību plānos: vai pilsētas, izstrādājot ilgtermiņa plānus, kā vienu no attīstības stūrakmeņiem iekļauj sadarbību ar citām pilsētām.

Šobrīd starp pilsētām pastāv dažādi sadarbības modeļi – sadraudzības pilsētu ietvaros, pārrobežu sadarbība. Piemēram, atbildot uz jautājumu: „Cik regulāra ir pilsētas pašvaldības sadarbība ar sadraudzības pilsētām ārpus Latvijas?” Lielākā daļa pilsētu atbildējušas, ka „regulāri notiek aktīva sadarbība”. Tomēr šī sadarbība ar ārvalstu partneriem ir īstermiņa un projektu veida sadarbība, nevis ilgtermiņa programma ar kopīgiem attīstības mērķiem. Te vērojama pretruna: kamēr pilsētas bieži vien nezina viena par otru Latvijas mērogā, sadarbība ar ārvalstu partneriem ir aktīva un regulāra.

Tabula 4.6-10. PILSĒTAS PAŠVALDĪBAS SADARBĪBA AR SADRAUDZĪBAS PILSĒTĀM ĀRPUS LATVIJAS; PILSĒTAS PAŠVALDĪBAS PĀRSTĀVJU DALĪBA STARPTAUTISKOS PASĀKUMOS*

Reģions	Pilsēta	Cik regulāra ir pilsētas pašvaldības sadarbība ar sadraudzības pilsētām ārpus Latvijas?	Cik bieži pašvaldības pārstāvji piedalās starptautiskos pasākumos ārpus Latvijas?
Rīga	Rīga	Reizēm notiek sadarbības projekti	Regulāri
Pierīga	Limbaži	Reizēm notiek sadarbības projekti	Reizēm
	Olaine	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reti
	Tukums	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri
Vidzeme	Cesvaine	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reizēm
	Gulbene	Reizēm notiek sadarbības projekti	Reizēm
	Mazsalaca	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reizēm
	Rūjiena	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reti
	Smiltene	Reizēm notiek sadarbības projekti	Reizēm
	Valka	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri
	Valmiera	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri
Kurzeme	Aizpute	Reizēm notiek sadarbības projekti	Reizēm
	Liepāja	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri
	Saldus	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri
	Ventspils	Reizēm notiek sadarbības projekti	Regulāri
Zemgale	Aizkraukle***	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reizēm
	Bauska	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reti
	Dobele	Reizēm notiek sadarbības projekti	Reti
	Jelgava	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reizēm
	Jēkabpils	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri
Latgale	Balvi	Reizēm notiek sadarbības projekti	Reizēm
	Daugavpils	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reizēm
	Krāslava***	Reizēm notiek sadarbības projekti	Reizēm
	Ludza	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri
	Preiļi	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Reti
	Rēzekne	Regulāri notiek aktīva sadarbība	Regulāri

*Pašvaldību aptauja

***Novada dati

Izteikumu „Lai pilsēta attīstītos, tai noteikti nepieciešams sadarboties ar citām pilsētām Latvijā”, liela daļa pilsētu pašvaldību pārstāvju novērtējuši neitrāli vai pozitīvi, taču vērojami arī negatīvi viedokļi (šim izteikumam nepiekrīt Limbažu un Bauskas pašvaldības). Savukārt, novērtējot izteikumu „Lai pilsēta attīstītos, tai noteikti jāmeklē sadarbības partneri ārvalstīs”, pašvaldības pādušas neitrālu vai pozitīvu viedokli (šim izteikumam nepiekrīt Limbažu, Cesvaines un Jēkabpils pašvaldības, kas daudz pozitīvāku viedokli nav sniegušas arī sadarbībai vietējā mērogā).

Tabula 4.6-11. IZTEICIENU PAR PAŠVALDĪBAS SADARBĪBAS NEPIECIEŠAMĪBU NOVĒRTĒJUMS*

Cik lielā mērā Jūs piekrītat sekojošiem izteicieniem? Novērtējumu sniedziet piecu punktu skalā, kur 1 nozīmē, ka nemaz nepiekrītat, bet 5 – ka pilnībā piekrītat			
Reģions	Pilsēta	Lai pilsēta attīstītos, tai noteikti nepieciešams sadarboties ar citām pilsētām Latvijā	Lai pilsēta attīstītos, tai noteikti jāmeklē sadarbības partneri ārvalstīs
Rīga	Rīga	3	5
Pierīga	Ogre	5	5
	Tukums	5	4
	Olaine	3	4
	Limbaži	2	2
Vidzeme	Mazsalaca	5	5
	Smiltene	5	5
	Valka	3	5
	Valmiera	3	3
	Gulbene	4	4
	Rūjiena	3	3
	Cesvaine	3	2
Kurzeme	Liepāja	5	4
	Saldus	5	4
	Aizpute	4	4
	Ventspils	4	3
Zemgale	Jelgava	4	4
	Aizkraukle***	4	3
	Dobele	5	4
	Bauska	2	4
	Jēkabpils	3	2
Latgale	Ludza	5	5
	Daugavpils	5	5
	Rēzekne	5	3
	Balvi	3	3
	Krāslava***	3	3
	Preiļi	3	3

*Pašvaldību aptauja

***Novada dati

Tālāk dots ieskats reģionu un pilsētu attīstības plānos saistībā ar savstarpējo pilsētu sadarbību.

Pierīgas reģions

Analizējot Pierīgas reģiona pilsētu (Baldone, Limbaži, Ogre, Olaine, Salacgrīva, Saulkrasti, Staicele, Tukums, Vangaži) attīstības plānošanas dokumentus, var secināt, ka lielākoties pilsētas nav skaidri definējušas to, vai tās ir uz sadarbību orientētas pilsētas un vai vēlas veidot Pierīgas reģiona pilsētu tīklojumu. Lai arī daļai pilsētu dokumentos ir minētas arī citas pilsētas, tās netiek minētas kā kāda tīklojuma partneri, piemēram, Staicele savā attīstības plānā min, ka jāsadarbojas ar citām pašvaldībām, lai nodrošinātu pašas pilsētas efektīvu attīstību. Daļa no pilsētām min kā prioritāti savu teritoriālo tuvumu Rīgai un nepieciešamību orientēties uz to, plānojot savas attīstības prioritātes, piemēram, Tukuma pilsētas attīstības programmā ir minēts, ka daudzi pilsētas iedzīvotāji ikdienā brauc strādāt uz Rīgu, bet, lai nezaudētu savus iedzīvotājus, ir jāattīsta mājokļa un infrastruktūras jautājumi, nodrošinot kvalitatīvus pakalpojumus šajās jomās. Savukārt Vangažu pilsētas attīstības plānā citas teritorijas tiek minētas tikai kā salīdzinājums, uzsverot to konkurenci ar pašu pilsētu, proti, Rīga tiek definēta kā Vangažu konkurente rūpnieciskajā zonā, bet apkārtējās, kaimiņu teritorijas – dzīvojamo platību nodrošināšanā.

Analizējot pilsētu attīstības plānošanas dokumentos iekļauto attīstības teritoriālo mērogu, ir jāsecina, ka tikai Olaine savu attīstību plāno Eiropas līmenī, pārējās pilsētas savu attīstību saskata tikai pilsētas vai novada mērogā.

Pierīgas reģiona pilsētas attīstības plānošanas dokumenti ir izstrādāti saskaņā ar Latvijas Nacionālo attīstības plānu un pamatā atbilst Rīgas reģiona attīstības programmai.

Kurzemes reģions

Apskatīto Kurzemes reģiona pilsētu (Aizpute, Grobiņa, Kuldīga, Saldus, Skrunda, Stende, Talsi, Valdemārpils) attīstības plānošanas dokumentu analīze liek secināt to, ka lielākoties šīs pilsētas neuzsver policentrisku vērtību ievērošanu savā attīstībā. Tikai Kuldīgas attīstības programmā var atrast to, ka pilsēta pati definē savu orientēšanos uz policentrisku attīstību, veicinot reģiona un valsts līdzsvarotu attīstību. Pilsētas konkrēti nemin gatavību veidot savā starpā sadarbības un partnerības attiecības, piedaloties pilsētu tīklojumā. Vienīgi Talsu integrētās attīstības programmā ir noteikta sadarbības veicināšana starp blakus esošām teritorijām, veidojot un attīstot novadu un tā teritorijas.

Zemgales reģions

Zemgales reģiona apskatītās pilsētas (Aizkraukle, Dobeles, Jēkabpils, Pļaviņas, Viesīte) līdzīgi kā Kurzemes reģiona pilsētas savos attīstības plānošanas dokumentos skaidri nedefinē savas attīstības policentriskos aspektus, piemēram, šīs pilsētas nemin iespēju veidot sadarbības attiecības ar citām pilsētām. Tikai Viesīte savā attīstības programmā ir noteikusi, ka vēlas iekļauties Jēkabpils un Aizkraukles rajonā, konkrēti minot iespēju izmantot piedāvāto pakalpojumu tīklu. Savukārt Jēkabpils vēlas sadarboties ar blakus esošajām teritorijām, nostiprinot rajona attīstību. Pilsētas savos attīstības plānošanas dokumentos arī konkrēti neidentificē priekšrocības, kuras varētu izmantot sadarbībā ar citām pilsētām, veidojot parterinstitūtu pilsētu tīklojumā.

Latgales reģions

Līdzīgi kā citu reģionu pilsētas, arī Latgales reģionā analizētās pilsētas (Balvi, Krāslava, Līvāni, Ludza, Preiļi) savos attīstības plānošanas dokumentos neuzsver policentrisku vērtību ievērošanu, proti, tās nedefinē iespējamās specializācijas jomas vai neidentificē pilsētas priekšrocības salīdzinājumā ar citām blakus esošām vai reģiona pilsētām, tādējādi neveicinot efektīvāk savu attīstību policentriskā virzienā. Jāatzīmē arī, ka šīs pilsētas savu attīstības mērogu ir izvēlējušās vai nu pilsētas vai novada līmenī.

Vidzemes reģions

Vidzemes reģiona pilsētas (Alūksne, Cēsis, Madona, Rūjiena, Smiltene, Strenči, Valka, Valmiera) savos attīstības plānošanas dokumentos nemin orientēšanos uz sadarbību vai partnerattiecību veidošanu ar citām pilsētām. Tikai dažos gadījumos tiek noteiktas sadarbības attiecības ar blakus esošām teritorijām novada veidošanā (Valmieras, Smiltenes un Strenču gadījumā) vai kādas konkrētas nozares attīstībai, tādējādi veicinot kopēju rajona attīstību. Piemēram, Valka plāno izveidot sadarbības tīklu ar blakus esošajiem pagastiem tūrisma centra izveidei, lai veicinātu visa rajona tūrisma sektora attīstību.

4.6.3. Secinājumi

Latvijas pilsētu administratīvā kapacitāte ilgstoši bijusi pakļauta kritikas uzbrukumiem, kas īpaši aktualizējās ES struktūrfondu ieviešanas jautājumos, kad pilsētu zemā administratīvā kapacitāte bija iemesls nepilnīgai fondu apguvei. Pilsētu pašvaldības tradicionāli atspēkojušas kritiku ar to, ka Rīga „nozog” pārējām pilsētām spēcīgākos cilvēkresursus, un tās politiskās ietekmes rezultātā netiek pievērsta pienācīga uzmanība reģioniem.

Analizējot administratīvās kapacitātes rādītājus, zemāk uzskaitīti būtiskākie secinājumi.

Pašvaldību izstrādātie attīstības plāni kopumā ir vispārīgi un nenosaka konkrētus attīstības ceļus un redzējumus, tādējādi var secināt, ka pilsētu vadītājiem trūkst vīzijas un skaidrības par pilsētu attīstību. Pārsteidzoši nekonkrēta ir arī sadaļa, kas attiecas uz finanšu resursu pārvaldību – nespējot plānot un paredzēt finanses, pašvaldība atturas plānos iekļaut konkrētas darbības nākotnes attīstībai.

Pašvaldību izstrādātie attīstības plāni ir nepamatoti. Pašvaldības, attīstot nākotnes plānus, gandrīz nekad tos nebalsta zināšanās par iedzīvotāju viedokli. Iedzīvotāju aptaujas un anketēšana ir vēl neapgūta prakse pašvaldību darbībā. Lai gan lielākā daļa pilsētas iedzīvotāju kopumā jūtas informēti par pašvaldību lēmumiem, pašvaldības nenodrošina atgriezenisko saiti, un informācija plūst tikai vienā virzienā: no pašvaldības pie iedzīvotājiem. Attiecībā uz iedzīvotāju iesaistīšanu, pašvaldības veic obligātos pasākumus (sabiedriskās apspriešanas, atklātās domes sēdes, u.c.), taču nav spērušas aktīvus soļus iedzīvotāju iesaistīšanā (piemēram, rīkojot sabiedriskās domas aptaujas). Tomēr, šeit visa vaina nav tikai pašvaldībās. Jau sen analizēta un kritizēta Latvijas sabiedrības iezīme ir iedzīvotāju zemā vēlme iesaistīties lēmumu pieņemšanas procesos (pilsoniskās sabiedrības vājums).

Pašvaldību izstrādātie attīstības plāni ir ‘izolēti’ no konteksta. Vēl viens iemesls attīstības plānu vājajam pamatojumam atkal meklējams pašvaldību izstrādātajos attīstības plānos. Pašvaldības attīstības plānos reizēm ne tikai neattīsta savas pilsētas SVID analīzi, vēl mazāka ir skaidrība par blakus esošo pilsētu attīstības plāniem un stratēģijām, vai Latvijas un ES kopējo attīstības virzību. Kā pierāda attīstības dokumentu plānu analīze, pilsētas koncentrējas primāri uz sevi, neskatot savu attīstību plašākā kontekstā. Kopumā vērojama noslēgtība, izolētība un konkurence. Pašvaldību sadarbības tendencēs novērojama arī pretruna: kamēr pilsētas bieži vien nezina viena par otru Latvijas mērogā, sadarbība ar ārvalstu partneriem ir aktīva un regulāra, taču jāņem vērā, ka tā balstīta īstermiņa projektos un vizītēs, nevis ilgtermiņa sadarbības programmās. Līdz ar to, pašvaldību plāni ir ‘izolētas vienības’, kas retoriski atbilst augstākas hierarhijas plānošanas dokumentiem (NAP u.c.), taču šai retorikai ir mazs sakars ar reālo dzīvi.

Iedzīvotāju neapmierinātību ar savu pilsētu galvenokārt rada neapmierinātība ar pieejamajām nodarbinātības iespējām. Lai gan savos attīstības plānos pašvaldības min cilvēkresursus kā būtisku priekšnoteikumu pilsētas attīstībai (atbilstoši NAP nostādņem: ‘cilvēks centrā’), noris maza aktivitāte šī resursa attīstīšanai (to jau pierādīja ES struktūrfondu apguves rezultāti, kad pašvaldības zemās administratīvās kapacitātes dēļ primāri koncentrējās uz ERAF (infrastruktūras attīstībai), nevis ESF (cilvēkresursu attīstībai) apguvi). Arī NVA sūdzības pašvaldību pasivitātē izstrādāt nodarbinātības plānus vērš uzmanību šim faktoram. Analizējot iedzīvotāju aptauju, redzams: kamēr plānošanas dokumenti uzsver infrastruktūru nepietiekamību pašvaldībās ārpus Rīgas, šī pētījuma rezultāti liecina, ka tieši iespējas atrast darbu (atbilstoši atalgotu un piemērotu) ir iedzīvotāju neapmierinātības ar dzīvi savā pilsētā galvenie aspekti. Tas nozīmē, ka pašvaldību attīstības plānos būtu vienlīdz svarīgs uzsvars jāliek gan uz infrastruktūras, gan uz kompleksu uzņēmējdarbības vides attīstību (uzņēmējdarbības kultūras veicināšanu, ārvalstu investīciju piesaisti utt.). Tomēr šobrīd nepietiekamās administratīvās kapacitātes dēļ pašvaldības primāri koncentrējas uz infrastruktūras attīstību (kas ir viens no priekšnoteikumiem uzņēmējdarbības attīstībai), taču nespējot veltīt resursus kompleksai uzņēmējdarbības vides attīstīšanai un jaunu darba vietu nodrošināšanai un radīšanai.

Kopumā ir vērojamas atšķirības pilsētu attīstības tendencēs, un katrā no analizētajiem administratīvās kapacitātes aspektiem varam aplūkot gan veiksmīgus, gan neveiksmīgus piemērus:

- Pašvaldību pašnovērtējums: Vidzemes un Zemgales un arī Rīgas pašvaldības ir visapmierinātākās ar tām pieejamajiem cilvēkresursiem un finanšu resursiem,
- Pašvaldību plānu izstrāde: vislielāko autonomiju un plānošanas kapacitāti izrādījusi Daugavpils pašvaldība, izstrādājot pilsētas attīstību līdz pat 25 gadu periodam. Salīdzinoši detalizēti attīstības plāni bijuši arī Rīgas, Rēzeknes, Ogres, Ventspils, Cēsu, Kuldīgas, Smiltenes un Tukuma pašvaldībām. Ekonomikas attīstību visdetalizētāk plānojušas Jēkabpils, Daugavpils, Ogres un Jelgavas pašvaldības, kas savā attīstībā veras tālāk par tūrisma attīstību, un plāno ražošanas un IT attīstību, savukārt Cēsu pašvaldības plāno, kā piesaistīt ārvalstu investīcijas.
- Pašvaldību darbības īstenošana: visvairāk apzinās iedzīvotāju viedokli, un veic iedzīvotāju aptaujas Rīgas, Rēzeknes un Daugavpils pašvaldības. Liepājas iedzīvotāji salīdzinoši aktīvi līdzdarbojas pašvaldības lēmumu pieņemšanā, savukārt, Rīgas un Pierīgas iedzīvotāji neuzskata, ka var ietekmēt pašvaldības lēmumus. Visapmierinātākie ar pašvaldības pakalpojumu kvalitāti un infrastruktūru ir Cēsu, Madonas, Talsu, Ventspils un Valmieras iedzīvotāji, iezīmējot Vidzemi kā vienu no veiksmīgākajiem reģioniem.
- Vispārēja iedzīvotāju apmierinātība ar savu pilsētu: visapmierinātākie ar savu pilsētu ir Liepājas iedzīvotāji, savukārt reģiona griezumā visapmierinātākie ir Vidzemes pilsētu iedzīvotāji. Liepājas un Vidzemes (īpaši Valmieras), kā arī Rīgas iedzīvotāji ir arī visvairāk apmierināti ar nodarbinātības iespējām savā pilsētā.

Attīstības scenāriji

Vairāku attīstības centru modelis

Kā argumentu par labu vairāku attīstības centru scenārijam varētu minēt līdz šim ne visai veiksmīgo un ļoti ilgstošo novadu reformu, kas liecina, ka pilsētu sadarbības tīklu attīstības modeļi Latvijas pašvaldību vidū līdz šim efektīvi nav darbojušies. Pilsētas nav gatavas sadarboties, balstoties uz brīvprātības principiem.

Līdz ar to iespējams secināt, ka nepieciešams stiprs līderis, kas ap sevi pulcē apkārtesošās teritorijas. Piedevām, būtiski arī tas, lai šis līderis būtu ‘paraugs’ un ‘labais piemērs’ līdzšinējā pilsētas attīstībā. Vairāku attīstības centru modelis piedāvā šī centra – veiksmīgākās pilsētas - labās prakses pārņemšanu uz plašāku teritorijas lauku.

Arī pētījuma rezultātā izkristalizējās veiksmīgākās pilsētas administratīvās kapacitātes ziņā, kas varētu veidot reģionu centrus, pulcējot ap sevi apkārt esošas teritorijas. Pierīgas reģionā tā ir Ogre un Tukums, Vidzemes reģionā – Cēsis, Valmiera, Madona, Kurzemē – Liepāja, Ventspils un Talsi, Zemgalē – Jelgava un Jēkabpils, savukārt Latgalē - Daugavpils un Līvāni. Šīs relatīvi veiksmīgākās pilsētas varētu veidot reģiona centrus, un pārņemt savu darba praksi uz apkārtesošajām pilsētām, kas līdz šim administratīvās kapacitātes ziņā nav bijušas tik veiksmīgas.

Pilsētu sadarbības tīklu modelis

Par labu pilsētu sadarbības tīklu modelim atkal iespējams izmantot līdzšinējās novadu reformas paraugu. Novadu reformas lēno virzību mēdz skaidrot ar mazo pašvaldību nevēlēšanos zaudēt varu un iedzīvotāju nevēlēšanos dzīvot plašākā

administratīvā struktūrā. Ja domājam par demokrātisku un decentralizētu pārvaldību, tad efektīva var būt arī mazu pilsētu pārvaldība ar priekšnoteikumu, ka tās sadarbojas un specializējas, nevis izolējas no apkārtējās vides. Darbojoties tīklveida struktūrā pašvaldības varētu saglabāt suverenitāti, tajā pašā laikā specializēties un papildināt viena otru. Tā, piemēram, viena reģiona ietvaros lielākā daļa pašvaldību nākotnē plānoja tūrisma attīstību, ražošanas attīstību, kultūras, sporta un atpūtas piedāvājumu attīstību. Taču, apvienojoties reģionā, pašvaldības varētu nodalīt specializēšanās nozares: izvēlēties, kura no pašvaldībām spēcīgāka būtu tūrismā, koncentrējot pašvaldības rīcībā esošos resursus uz tūrisma attīstību, kura - savukārt – ražošanā, utt. Viena reģiona ietvaros jau redzam šādu specializēšanos, taču diemžēl nenotiek pilsētu sadarbība. Piemēram, Latgalē Līvāni un Daugavpils fokusējas uz ražošanas attīstību, taču Rēzekne - uz kultūras un izglītības attīstību. Zemgalē Jelgava saredz sevi kā ražošanas attīstības centru, taču Jēkabpils – kā kultūras, sporta un atpūtas centru. Kurzemē izteikti ražošanu attīstošas pilsētas ir Ventspils un Saldus, savukārt izglītību un tūrisma vēlas attīstīt Liepāja. Vidzemē – Madona, Cēsis un Valmiera fokusējas uz ekonomikas un kultūras attīstību, taču varētu sadalīt funkcijas, un veidot savstarpēji izdevīgus sadarbības modeļus. Pierīgas un Rīgas reģions skatāms atsevišķi, jo Pierīgas pilsētas ir tuvu Rīgai, un tomēr savu attīstību primāri balsta Rīgas attīstības tendencēs.

Kopumā attīstības tīkli būtu jāveido no relatīvi veiksmīgākām pilsētām, nodrošinot ‘nepieciešamo kritisko masu’ administratīvās kapacitātes ziņā. Tādējādi, no pētījuma rezultātiem izriet sekojoši attīstības tīklu modeļi, kas būvēti uz kopsavilkumā noteiktajiem ‘pilsētu veiksmīguma’ faktoriem:

- Liepāja – Saldus- Kuldīga – Ventspils;
- Talsi – Saldus – Kuldīga – Tukums;
- Valmiera – Limbaži – Cēsis – Madona;
- Daugavpils – Jēkabpils – Rēzekne – Preiļi;
- Jūrmala – Rīga – Ogre – Jelgava.

Atsauces

Borja, Jordi, Manuel Castells, Mireia Belil and Chris Benner (1997), *Local and Global: The Management of Cities in the Information Age*. London: Earthscan Publications

Ekonomikas Ministrija et al (2005). Latvijas nacionālā Lisabonas programma 2005.-2008.gadam, Rīga

Graham, Stephen and Simon Marvin (1996), *Telecommunications and the City: Electronic Spaces, Urban Places*. London: Routledge

Harvey, David (1989), ‘From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism’, *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 71 (1): 3-17

Jaenicke, M. (2001). The Political System's Capacity for Environmental Policy: The Framework for Comparison, in Weidner, H., and Jaenicke, M., eds., *Capacity Building in National Environmental Policy*, Berlin, Springer

Politikas plānošanas dokumenti:

Valsts Stratēģiskais ietvardokuments 2007.-2013.gada periodam (VSI 2007-2013)

Lisabonas stratēģija 2005.-2008.gadam

Nacionālais Attīstības Plāns 2007.-2013.gadam

Vienotā Programmdokumenta aktivitāšu ieviešanas izvērtējums, 2.izvērtēšanas ziņojums rīga, 2006 (VPA, 2.ziņ., 2006)

5. PILSĒTU SVID ANALĪZE

Pētījuma ietvaros tiek apskatītas pilsētu attīstības plānošanas dokumentos aprakstītās patreizējās situācijas stiprās un vājās puses, to attīstības iespējas un draudi (SVID analīze). Pētnieki pilsētu SVID analīzes salīdzināja savā starpā reģiona līmenī ar mērķi noteikt, vai pilsētas redz savā attīstībā specializācijas jomas, vai arī to attīstības virziens ir samērā līdzīgs un neparedz kādas jomas, kurās tām būtu priekšrocības salīdzinājumā ar citām reģionu pilsētām.

Tika apskatītas šādu pilsētu SVID analīzes:

Rīga	Rīga
Pierīga	Limbaži
	Ogre
	Olaine
	Salacgrīva*
	Saulkrasti*
	Staicele
	Tukums
	Vangaži
Vidzeme	Alūksne
	Cēsis
	Madona
	Smiltene
	Strenči*
	Valka
	Valmiera
Kurzeme	Aizpute
	Kuldīga
	Liepāja
	Saldus
	Talsi
	Valdemārpils*
	Ventspils
Zemgale	Aizkraukle
	Dobele
	Jelgava
	Jēkabpils
	Viesīte*
Latgale	Balvi
	Daugavpils
	Krāslava
	Līvāni
	Preiļi
	Rēzekne

*Lai veiktu pēc iespējas plašāku analītisku analīzi par pilsētu SVID analīzēm, pētījuma ietvaros tiek izskatītas arī to pilsētu SVID analīzes, kuras nav iekļautas pētījuma pilsētu izlasē.

Jāatzīmē, ka dažu pētījuma ietvaros apskatīto pilsētu attīstības plānošanas dokumentos nebija iekļauta SVID analīzes sadaļa. Tādas pilsētas bija Baldone, Grobiņa, Līvāni, Ludza, Rūjiena, Pļaviņas, Skrunda, Smiltene un Stende.

Pilsētas savās SVID analīzēs pamatā veic izpēti visās attīstībai nozīmīgajās jomās, konstatējot pilsētas attīstības iezīmes un potenciālu, kā arī risināmās problēmas. Jāpiebilst, ka, ņemot vērā to, ka paši pilsētu attīstības plānošanas dokumenti ir samērā dažādi, tad arī pilsētu izstrādātās SVID analīzes ir salīdzinoši dažādi izstrādātas, attiecībā gan uz analīzes

detalizācijas pakāpi, gan arī SVID analīzes struktūru. Iespējams, lai nodrošinātu vienotu Latvijas pilsētu SVID analīzes izstrādes principu, būtu nepieciešams vadlīnijās iekļaut SVID analīzes modeli pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei. Tas ļautu efektīvāk salīdzināt pilsētas un to attīstības virzību.

Pilsētu SVID analīzes pamatā tiek izmantotas faktoru kopas – dzīves kvalitāte, ekonomiskā aktivitāte, cilvēkresursi un radošums, atvērtība, administratīvā kapacitāte, un ekoloģiskā situācija. Šīs faktoru kopas (to raksturojošie rādītāji) ļauj savstarpēji salīdzināt pilsētas SVID analīzes kontekstā, kā arī ļauj analīzes rezultātus integrēt pētījuma satura tālākajā analīzē.

5.1. Dzīves kvalitātes analīze

Apskatot Latvijas pilsētu SVID analīzēs iekļautos dzīves kvalitātes faktoros, uzmanība tiek pievērsta sekojošiem rādītājiem:

1. Ģeogrāfiskajam izvietojumam,
2. Pieejamiem dabas resursiem,
3. Pilsētas labiekārtojumam un pilsētvides kvalitātes nodrošinājumam,
4. Dzīvojamajam fondam,
5. Drošībai pilsētas teritorijās,
6. Kultūrvidei,
7. Rekreācijas iespējām,
8. Izglītības iespējām,
9. Veselības aprūpes un sociālās palīdzības nodrošinājumam,
10. Inženierinfrastruktūras pakalpojumu nodrošinājumam.

Ģeogrāfiskā izvietojuma analīze

Rīga atzīmē, ka tās ģeogrāfiskais izvietojums sniedz iespēju būt Baltijas valstu reģiona centrālajai metropolei, un saskata savu iespēju attīstīties par Eiropas līmeņa pilsētu ekonomisko centru, kā arī pozicionē sevi kā vārtus starp Rietumeiropu un Austrumeiropu. Savukārt kā vājo pusi Rīga uzskata lielāku attālumu (salīdzinājumā ar citām Baltijas valstu galvaspilsētām – Viļņu un Tallinu) no Eiropas attīstītāko valstu pilsētām (Berlīni, Helsinkiem u.c.). Kā iespējamo draudu sava ģeogrāfiskā izvietojuma priekšrocību neizmantošanā Rīga min nesadarbošanos ar Rīgas reģiona pašvaldībām, kas varētu arī apdraudēt Rīgas ekonomisko attīstību.

Gandrīz visas Pierīgas reģiona pilsētas norāda savu ģeogrāfisko izvietojumu kā priekšrocību. Daļa no pilsētām ir arī atzīmējušas, ka tām ir izdevīgs Rīgas tuvums un iespēja izmantot tās infrastruktūru. Kaut gan atsevišķas pilsētas to ir norādījušas arī kā savas attīstības draudu, piemēram, Ogrē – lai arī Rīgas tuvums ir norādīts kā priekšrocība, sociālās situācijas SVID analīzē tas ir norādīts arī kā viens no attīstības draudiem, jo Rīga piesaista Ogrē dzīvojošos skolēnus.

Līdzīgi arī daļa Kurzemes reģiona pilsētu min ģeogrāfisko izvietojumu kā savas pilsētas priekšrocību. Atsevišķas pilsētas, piemēram, Ventspils to min ekonomikas attīstības kontekstā, bet citas - infrastruktūras tīklojuma ziņā, piemēram, Saldus kā stipro pusi min atrašanos starp Liepāju un Rīgu, pie dzelzceļa un valsts galvenās maģistrāles. Savukārt Kuldīga kā stipro pusi nosauc atrašanos Kurzemes centrālajā daļā, bet tai pat laikā atzīst, ka vājā puse ir tās atrašanās nomaļus no galvenajiem valsts transporta koridoriem, kas saista valsts galvaspilsētu ar lielākajām Kurzemes pilsētām, ostu un tranzīta maršrutiem.

Savukārt no Zemgales reģiona pilsētām tikai Jelgava kā stipro pusi norāda savu ģeogrāfisko stāvokli, kas ir Latvijas centrā, proti, tranzīta ceļu krustpunktā. Arī attāluma ziņā tā neatrodas tālu no Rīgas un ir pieejami tās resursi, tai skaitā starptautiskā lidosta un osta. Savukārt Dobeles savu ģeogrāfisko izvietojumu min gan kā stipro pusi, gan arī kā savas attīstības draudu, neminot apstākļus, kādēļ tā uzskata.

Praktiski visas Vidzemes reģiona pilsētas savās SVID analizēs kā vienu no stiprajām pusēm atzīmē savu ģeogrāfisko izvietojumu. Atšķiras tikai konteksts, kurā pilsētas saskata tā stiprās puses. Piemēram, Cēsis - tūrisma, pilsētvides, kultūrvides attīstības kontekstā, Strenči – pilsētas dzīvojamā fonda kontekstā, Valka – ceļa infrastruktūras kontekstā. Savukārt iespēju izmantot savas ģeogrāfiskās atrašanās priekšrocības Valmierā saskata tad, ja starp Vidzemes pilsētām tā attīstās kā ekonomikas centrs. Dažas no Vidzemes reģiona pilsētām savu ģeogrāfisko stāvokli atzīmē arī kā savas pilsētas vājo punktu, piemēram, Valka savā SVID analizē norāda, ka neatrodas rajona centrā, savukārt Alūksne – tālu no galvaspilsētas.

Latgales reģiona pilsētas saskata savu ģeogrāfisko izvietojumu kā priekšrocību lielākoties infrastruktūras iespēju aspektā, piemēram, Preiļi atzīmēja, ka atrodas ceļu krustpunktā starp lielākajām Latgales pilsētām (Daugavpils, Jēkabpils un Rēzekne), un tas dod pamatu attīstīties kā reģiona administratīvajam centram. Līdzīgi arī Līvāni atzīmē kā priekšrocību savu stratēģisko izdevīgo ģeogrāfisko izvietojumu Latgales reģiona telpiskās plānošanas stratēģiskajā trijstūrī (Daugavpils – Rēzekne – Jēkabpils). Rēzekne savukārt konstatē, ka tās ģeogrāfiskais izvietojums tranzīta koridoru krustojumā sniedz plašu publisko pakalpojumu iespējas. Krāslava kā stipro pusi atzīmē atrašanos tranzīta koridorā (Rīga – Baltkrievija), bet kā vājo pusi – lielo attālumu no Rīgas.

Pieejamo dabas resursu klāsta un tā izmantošanas iespēju analīze

Rīga analizē pieejamos dabas resursus vides kvalitātes kontekstā. Tiek identificēts, ka Rīgas teritorija ir bagāta ar mežiem, apstādījumiem un ūdeņiem. Atsevišķi tiek norādīts, ka Rīgā ir liels dabas, atklāto un ūdens teritoriju īpatsvars, ko var izmantot dažādiem pilsētas attīstības mērķiem.

Gandrīz visas Pierīgas reģiona pilsētas savās SVID analizēs min pieejamos dabas resursus un to kvalitāti – mežs, ūdeņus (teritorijās esošās upes, ezeri), pieejamās lauku teritorijas. Pilsētas dabas resursus analizē gan to izmantošanas iespēju kontekstā, proti, tautsaimniecības nozaru attīstībai (lauksaimniecības, lauku tūrisma u.c.) vai arī rekreācijas iespēju uzlabošanai, gan arī to vides kvalitātes aspektā, proti, vai ir apdraudēts pieejamo dabas resursu piesārņojums. Piemēram, Ogrē kā stipro pusi atzīmē lauku teritorijas esamību, līdz ar to kā iespēju vēlas attīstīt lauksaimniecības un tūrisma nozares. Savukārt Saulkrasti savā SVID analizē norāda jūras krasta teritorijas esamību, kā arī pieejamos kvalitatīvus meža resursus, bet kā vājo pusi - to, ka pilsētā nav izstrādāta mežu apsaimniekošanas stratēģija un ir augsts jūras piesārņojuma līmenis. Līdz ar to kā pilsētas attīstības drauds varētu būt piesārņojuma palielinājums un jūras krasta un kāpu erozija. Staiceles pilsēta norāda, ka tai pieejamais Salacas upes baseins sniedz iespēju mazo HES celtniecībai. Staicele kā stipro pusi ir arī norādījusi lielo mežu resursu pieejamību un ka tai ir iespējas pilnveidot un attīstīt mežsaimniecību, bet kā draudu pilsēta ir atzīmējusi nelikumīgu un nepārdomātu meža izciršanu.

Līdzīgi kā Pierīgas reģiona pilsētās arī Kurzemes pilsētas savās SVID analīzēs norāda pieejamos resursus (iekšējie ūdeņi, nepiesārņoti zemes resursi, derīgie izrakteņi utt.) un to izmantošanas iespējas – galvenokārt rekreācijas un tūrisma attīstībai. Tai pat laikā daļa no pilsētām kā vājo pusi norāda dabas teritorijas degradāciju, tai skaitā jūras krasta eroziju (Liepāja) vai kā draudu - iekšējo ūdeņu pakāpenisko aizaugšanu (Aizpute). Aizpute savā SVID analīzē kā stipro pusi norāda arī pieejamo dabas resursu izmantošanu rekreācijas iespēju nodrošināšanai, bet kā vājo pusi to, ka dabas resursi netiek izmantoti tūrisma attīstībai pilsētā un ka ir nepietiekami finanšu līdzekļi situācijas uzlabošanai.

Daļa Zemgales reģiona pilsētu analīzē savus pieejamos dabas resursus un iespējas tos izmantot tautsaimniecības nozaru attīstībai un pilsētvides saglabāšanai. Piemēram, Jelgava norāda, ka pieejamie dabas resursi sniedz rekreācijas iespējas un bagātina pilsētas ainavisko vērtību, bet tai pat laikā par vājo pusi atzīst atpūtas vietu nepietiekamu labiekārtojumu. Savukārt kā attīstības drauds tiek minētas nesabalansēti plānotas apbūves teritorijas pilsētā, kas rada draudus līdzsvarotas pilsētvides attīstībai, un nesakārtota tūrisma un atpūtas vietu infrastruktūra, kas veicina bioloģiskās daudzveidības samazināšanos un dabas objektu iznīcināšanu. Savukārt Aizkraukle min dabas resursu izmantošanu arī tautsaimniecības nozaru kontekstā, proti, lauksaimniecības nozares iespēju attīstībā, bet tai pat laikā kā vājo pusi pilsēta min pieejamās lauksaimniecības zemes nepietiekamo kvalitāti, jo netiek pienācīgi koptas meliorācijas sistēmas un veikts pilns zemes uzlabošanas agrotehnisko pasākumu komplekss. Pilsēta atzīst, ka pieejamie derīgie izrakteņi nav pietiekami rūpniecības ražošanas attīstībai, izņemot kūdras krājumus. Attiecībā uz pieejamiem kokmateriālu resursiem – augstas kvalitātes kokmateriālu ražošanai izmantojamās krājas apjoms nepārsniedz 30% no tās kopapjoma.

Lielākā daļa Vidzemes reģiona pilsētu savās SVID analīzēs dabas resursu pieejamību min tikai tūrisma attīstības un rekreācijas iespēju kontekstā, bet nemin konkrēti, kādi ir šie pieejamie dabas resursi. Tikai Madona kā iespējas nosaukusi pilsētu upīšu gravu izkopšanu, veidojot tās par pastaigu un mācību teritorijām, kā arī pilsētas un piepilsētas mežu teritoriju izmantošanu iedzīvotāju vides izglītošanai un aktīvai atpūtai. Jāatzīmē arī, ka Valka kā savu stipro pusi min ūdens resursu – Zāģezera un Pedeles upes - enerģētisko potenciālu, bet kā attīstības draudu – mežu izciršanu pilsētas zaļajās zonās.

No Latgales reģiona pilsētām tikai Krāslava savā SVID analīzē ir minējusi dabas resursu pieejamību – kā stipro pusi tā ir atzīmējusi ezeru, pakalnu un Daugavas loku esamību. Atsevišķas pilsētas ir minējušas, ka pieejamie dabas resursi un apstākļi nodrošina tūrisma attīstības un rekreācijas iespējas, bet nav veikušas šo dabas resursu padziļinātāku analīzi.

Pilsētas labiekārtojuma un pilsētvides kvalitātes nodrošinājuma analīze

Rīga kā stipro pusi atzīst to, ka pilsētas centrs ir spēcīgs, dinamisks un attīstīts, tur ir daudz ekskluzīvi izmantojamu vietu, kā arī to, ka parkiem, dārziem, skvēriem un mežiem ir pozitīva loma pilsētvides tēla veidošanā. Savukārt kā vājo pusi Rīga min savu monocentrisko pilsētas struktūru un pilsētas apbūves plānojumu, proti, apbūves attīstība nenotiek harmonijā un sasaistē ar dabas vidi un gandrīz nenotiek degradēto un pamesto teritoriju atjaunošana. Kā iespēju savas pilsētvides uzlabošanā Rīga saskata pie ūdens esošo teritoriju un arī apakšcentru attīstību, kas atvieglotu Rīgas centru un veicinātu multicentriskas pilsētas struktūras attīstību.

Daļa no Pierīgas reģiona pilsētām SVID analīzēs ir raksturojušas savu pilsētvidi kā stipro pusi. Piemēram, Staicele norādījusi, ka pilsētai ir lauku dabiskais skaistums un idille, tai ir nepiesārņota vide un izdevīga vieta vietējās būvniecības paplašināšanai,

bet Tukums - ka pilsētā ir patīkama dzīves vide ar augstu pakalpojumu kvalitāti. Tikai Vangaži norāda uz nepievilcīgo apkārtni, salīdzinot to ar kaimiņu pašvaldībām. Lielākā daļa pilsētu kā vājo pusi un attīstības draudu min savu ierobežoto teritoriju.

Lai attīstītu pilsētvidi, iespēja tiek saskatīta vispārējā labiekārtojuma līmeņa paaugstināšanā, tādējādi veicinot cilvēku vēlēšanos dzīvot šajās pilsētās. Savukārt kā draudu pilsētas min iespējamo vispārējo veselības un psiholoģiskā stāvokļa pasliktināšanos, ja netiks domāts par veselīgas un patīkamas dzīves vides radīšanu.

Kurzemes reģiona pilsētas, analizējot savās stiprās puses, neakcentē pilsētvidi kā pilsētas priekšrocību. Atsevišķas pilsētas (Liepāja un Ventspils) kā vājās puses min degradētu teritoriju esamību pilsētās. Kā pilsētas attīstības iespējas vairākas pilsētas atzīmē tieši iespēju attīstīt savu pilsētvidi, piesaistot gan pašvaldības līdzekļus, gan privātās investīcijas. Pilsētvides attīstības draudus pilsētas saskata teritorijas attīstības nevienmērībā – nomales efekta veidošanās potenciālā. Līdztekus jāatzīmē, ka Liepāja kā draudu min privātmāju būvniecību ārpus pilsētas robežām, bet savā analizē tā nepaskaidro iemeslu, kāpēc šajā aspektā redz draudu.

Zemgales reģiona pilsētas stipro pušu analizē uzsver savu teritoriju vizuāli izteiksmīgo ainavu, kas pilsētām dod savdabīgu raksturojumu un pievilcību. Kā pilsētvides vājā puse tiek atklāta atsevišķu teritoriju nesakārtotība. Jelgava arī norāda, ka pilsētā trūkst pilsētvides vizuālo akcentu. No Zemgales pilsētām tikai Jelgava analizē pilsētvides attīstības iespējas, norādot vēlmi veidot vizuāli pievilcīgu pilsētas ainavu, bet kā pilsētvides līdzsvarotas attīstības draudu tā norāda nesabalansētu teritorijas apbūvi.

Vidzemes reģiona pilsētas, raksturojot savu pilsētvidi, uzsver, ka pilsētām piemīt tīra, veselīga un sakopta vide, kas ir raksturīga mazpilsētām. Alūksne papildus atzīmē arī to, ka paši pilsētas iedzīvotāji aktīvi veido savas dzīves telpu. Savukārt kā vājo pilsētvides raksturojošo pusi pilsētas min finanšu trūkumu pašvaldības īpašumu sakārtošanai. Madona kā vājo pusi norāda arī to, ka nav nodrošināti vides pieejamības jautājumi (cilvēkiem ar kustību, dzirdes vai redzes traucējumiem, bērnu ratiņu mobilitāte).

Pilsētas attīstības iespējās Vidzemes reģiona pilsētas norāda, ka vēlas pilnveidot un sakopt zaļo zonu, veidojot pievilcīgu pilsētas ainavu, labiekārtot dzīvojamos rajonus, izzināt sabiedrības attieksmi par pilsētvides sakārtošanu, kā arī nodrošināt pilsētvides pieejamību cilvēkiem ar kustības traucējumiem.

Kā pilsētvides attīstības drauds tiek minēta pilsētas ainavas degradēšana nepārdomātas apsaimniekošanas un celtniecības rezultātā. Madona vēl atzīmē iespējamo vandālismu kā pilsētvides degradējošu faktoru.

Latgales reģiona pilsētas kā savas stiprās puses pilsētvides raksturojumā atzīmē to, ka pilsētas ir kompaktas ar izteiktu teritoriālo zonējumu, kurām piemīt ainaviska un maz piesārņota vide. Pilsētvides vājos faktorus norāda tikai Balvi, minot, ka pilsētvides sakārtošana nav prioritāte pašvaldības budžetā.

Pilsētvides sakārtošanai Latgales pilsētas paredz sakārtot infrastruktūru un dabas pamatnes, izmantojot gan valsts finansējumu, gan Eiropas Savienības fondu finansējumu, gan arī piesaistot privātās investīcijas. Pilsētvides attīstības draudus

saskata tikai Balvi, kas savā SVID analīzē norāda, ka, iespējams, varētu būt maza iedzīvotāju aktivitāte pilsētvides sakārtošanā.

Dzīvojamā fonda analīze

Rīga kā stipro pusi atzīmē daudzveidīgos mājojumu tipus un attīstīto mājojumu tirgu, savukārt kā vājo pusi pilsēta norāda dzīvojamā fonda neatbilstību iedzīvotāju pieprasījumam, kā arī lēnu veco apsaimniekošanas formu transformāciju jaunos veidos. Līdz ar to Rīga saredz iespēju īstenot mērķtiecīgu pilsētas mājojumu attīstības politiku un veidot kompaktu un pievilcīgu dzīvojamo vidi ar atraktīvu publisko telpu dzīvojamos rajonos un kvartālos, kā arī veicināt iedzīvotāju iesaistīšanos mājojumu sakopšanā. Kā savas mājojumu politikas attīstības draudu Rīga saskata stagnāciju mājojumu fonda attīstībā un rekonstrukcijā, kā arī iespējamā iedzīvotāju skaita samazināšanos.

No Pierīgas reģiona pilsētām tikai Olaine un Limbaži kā stipro pusi norāda to, ka pilsētās ir pieejami salīdzinoši lēti (Olaine) un daudzveidīgi (Limbaži) mājojumi. Tukuma pilsēta kā stipro pusi atzīmē to, ka tās iedzīvotāji aktīvi iegādājas nekustamos īpašumus, izmantojot arī kredīta iespējas.

Kā nepietiekamu dzīvojamo fondu novērtē Vangaži un Tukums, kas norāda, ka tai trūkst arī teritorijas, lai veiktu nepieciešamo apbūvi. Daudzas pilsētas kā vājo pusi min arī neapmierinošo dzīvojamā fonda tehnisko stāvokli.

Dzīvojamā fonda analīzes kontekstā kā vienu no iespējamām pilsētas min dzīvojamo māju un to apkārtnes labiekārtošanu, bet kā draudu pilsētas saskata pilsētvides un lauku ainavas degradāciju.

Kurzemes reģiona pilsētas atzīmē, ka tām ir liela dzīvojamā fonda platība, kā arī attīstās jaunu mājojumu būvniecība un esošo renovācija, tika Liepāja un Saldus kā vājo pusi norāda zemu dzīvojamo māju būvniecības aktivitāti. Kopumā gandrīz visas Kurzemes reģiona pilsētas kā vājo pusi norāda dzīvojamā fonda nepietiekamību un dzīvojamo māju nolietošanos. Līdz ar to pie iespējamām gandrīz visur tiek minēta pilsētas dzīvojamā fonda attīstīšana. Kā draudu dzīvojamā fonda sektorā no Kurzemes pilsētām tikai Saldus un Ventspils norāda stagnāciju dzīvojamā fonda attīstībā.

Savukārt no Zemgales reģiona pilsētām tikai Jelgava un Jēkabpils savās stiprajās pusēs norāda dzīvojamā fonda pieejamību vai tā attīstības iespējas. Jēkabpils atzīmē, ka tās teritorijā ir brīvs dzīvojamais fonds un ka lielākā daļa ēku ir labā vai vidējā tehniskā stāvoklī. Jelgava norāda, ka pilsētā ir pieejamas brīvas platības individuālai dzīvojamai apbūvei. Turpretī daudzas Zemgales reģiona pilsētas norāda, ka pilsētu dzīvojamais fonds ir sliktā stāvoklī un ka turpinās ēku nolietošanās process. Jāatzīmē, ka vairākums pilsētu uzsver iespēju attīstīt un modernizēt sev pieejamo dzīvojamo fondu.

Vidzemes reģiona pilsētas norāda, ka to teritorijās attīstās privātmāju būvniecība un ir brīvas teritorijas dzīvojamā fonda attīstībai. Tai pat laikā samērā bieži kā pilsētu vājā puse tiek norādīts dzīvojamā fonda trūkums. Madona kā vājo pusi vēl norāda dzīvojamā fonda cenas un īres maksu.

Tikai Cēsis un Strenči atzīmē dzīvojamā fonda attīstības iespējas. Strenči vēlas attīstīt dzīvojamo fondu, lai palielinātu iedzīvotāju skaitu. Savukārt kā attīstības draudu pilsētas atzīmē to, ka mājokļu īres maksas paaugstinājums vairo komunālo maksājumu parādniķu skaitu pilsētās.

No Latgales reģiona pilsētām tikai Balvi un Rēzekne analizē pieejamo dzīvojamo fondu, norādot, ka tas ir sliktā tehniskā stāvoklī.

Drošība pilsētā

No pētījumā analizētajām pilsētām Rīga un Latgales reģiona pilsētas savās SVID analizēs nepēta un neizvērtē drošības situāciju pilsētās.

No Pierīgas reģiona pilsētām tikai Tukums un Vangaži analizē drošības aspektu pilsētās. Tukums to novērtē kā stipro pusi, norādot to, ka tiek ievērota sabiedriskā kārtība un drošība. Vangažu pilsēta, tieši pretēji, norāda, ka pilsētā ir zema drošība, salīdzinot to ar kaimiņu pašvaldībām.

Savukārt no Kurzemes reģiona pilsētām Liepāja un Saldus kā vienu no savas pilsētas stiprajām pusēm norāda zemo noziedzības līmeni. Savukārt Aizpute un Kuldīga kā vienu no savas attīstības iespējamiem draudiem saskata drošības situācijas pasliktināšanos, sociāli nelabvēlīgo parādību (alkoholisma, narkomānijas u.c.) pieaugumu.

Pārsvārā visas Zemgales reģiona pilsētas kā vienu no savas pilsētas draudiem min noziedzības līmeņa paaugstināšanos. Tikai Viesīte kā savu stipro pusi norāda pilsētas drošo vidi.

Salīdzinot ar citu reģionu pilsētām, Vidzemes reģiona pilsētas savās SVID analizēs daudz vairāk pievērš uzmanību drošības jautājumiem, norādot, ka pilsētu teritorijā ir samēra zems noziedzības līmenis un ir labs drošības struktūru tīkls. Kā vājās puses pilsētas drošības uzturēšanai tiek minēts nepietiekamais finansējums drošības struktūrām, ierobežots darbinieku skaits un viņu iespējas nodrošināt sabiedrisko kārtību. Atsevišķi tiek atzīmēta nepietiekama drošība masu pasākumos. Strenču pilsēta norāda arī, ka pilsētā nav izveidota pašvaldības policija, līdz ar to vakara stundās netiek kontrolēta jauniešu patvaļā.

Lai veicinātu drošības situācijas uzlabošanu pilsētās, tās plāno veikt profilaktiskas, izglītojošas aktivitātes sabiedrības izpratnes veidošanai par sabiedrības drošību, kā arī veidot pašvaldības finansiālu atbalstu drošības struktūrām.

Attīstības draudus drošībai pilsētas saskata jauniešu nodarbinātības trūkumā, kas var veicināt noziedzības izplatīšanos.

Kultūrvides analīze

Savā SVID analizē Rīga atzīmē, ka tai ir bagātīgs un unikāls kultūrvēsturiskais mantojums un sabiedrība ir ieinteresēta tā saglabāšanā. Tomēr daļai kultūrvēsturisko celtnu ir sliktā tehniskā stāvoklī un pašvaldības līmenī trūkst instrumentu kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai. Rīga saredz iespējas kultūrvēsturisko mantojumu izmantot tūrisma un citu tautsaimniecības nozaru attīstībā, kā arī, atjaunojot kultūrvēsturiskā mantojuma stāvokli, paaugstināt īpašuma vērtību Rīgā.

Pierīgas reģiona pilsētas savās SVID analīzēs kā stipro pusi atzīmē to, ka pilsētās tiek nodrošināta aktīva kultūras dzīve un tām ir kvalitatīvs un daudzveidīgs kultūrvēsturiskais mantojums. Tikai Olaine no visām Pierīgas reģiona pilsētām ir norādījusi, ka tās teritorijā trūkst kultūrvēsturisko objektu.

Atsevišķi ir jāizceļ Tukuma pilsēta, kas, kā vienu no savas pilsētas stiprajām pusēm, norāda speciāli izveidoto stipendiju fondu, kas ir paredzēts radošiem cilvēkiem kultūrā un mākslā.

Kā kultūrvides vājo pusi pilsētas min kultūrvēstures objektu nolietošanu un zemo infrastruktūras kvalitāti.

No Pierīgas reģiona pilsētām tikai Limbažos ir analizētas kultūrvides sektora attīstības iespējas, proti, ir atklātas dažādas kultūras jomas, kuras varētu attīstīt un pilnveidot (piemēram, amatiermākslas, bibliotēku pakalpojumu u.c. jomu attīstību).

Līdzīgi kā citos sektoros, arī kultūrvides attīstībai pilsētas saskata draudus finanšu resursu nepietiekamībā un kultūrvides infrastruktūras kvalitātes kritumā.

Kā savas stiprās puses kultūrvides sektorā Kurzemes reģiona pilsētas norāda savu bagāto un unikālo kultūrvēsturisko mantojumu, plašu piedāvāto pakalpojumu klāstu kultūras jomā – bibliotēkas, muzeji, dažādi pasākumi u.c. - aktīvo iedzīvotāju piedalīšanos kultūrvides aktivitātēs, kā arī iespējas pašvaldībām sniegt finansiālu atbalstu kultūrvides attīstībā.

Savukārt kā vājo pusi vairums pilsētu norāda nolietoto un nepietiekamu kultūras infrastruktūru. No visām Kurzemes reģiona pilsētām tikai Valdemārpils atzīst, ka pilsētā ir vāji attīstīta izklaides industrija, savukārt Ventspils kā savas pilsētas kultūras sektora vājo pusi norāda mazo iedzīvotāju blīvumu, līdz ar to pilsētā ir pasākumu apmeklētāju trūkums.

Kurzemes reģiona pilsētas kultūrvides sektora attīstību saskata kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā un izklaides pasākumu pilnveidošanā, piesaistot papildus finanšu līdzekļus. Līdztekus jāatzīmē, ka Aizpute un Saldus atzīmē iespēju attīstīt kultūrturismu.

Pilsētas kā draudus kultūrvides sektora attīstībā min iedzīvotāju maksātspēju un kultūras infrastruktūras iespējamo pasliktināšanos.

Daudzas Zemgales reģiona pilsētas kā vienu no savām stiprajām pusēm min daudzveidīgo pilsētas kultūras dzīvi, nodrošinot tās iedzīvotājus ar interesantiem pasākumiem un iespējām atpūsties un izklaidēties. Atsevišķas pilsētas (Aizkraukle, Jēkabpils) arī norāda, ka kultūras sektorā strādā kompetenti un pieredzes bagāti speciālisti. Jēkabpils min arī, ka kultūrvides attīstībai pašvaldība piešķir finansiālu atbalstu un privātu uzņēmēji aktīvi piedalās kultūras dzīves attīstībā.

Kā kultūrvides trūkumus pilsētas saskata neapmierinošā infrastruktūras un materiāli tehniskā bāzē kultūras jomā un kultūras iestāžu nepiemērotībā cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Līdztekus jāatzīmē, ka Aizkraukle kā vienu no savām vājajām pusēm norāda arī vājo kultūras menedžmentu un marketingu. Jēkabpils un Viesīte atzīmē arī nepietiekamu iedzīvotāju līdzdalību kultūras pasākumos.

Kultūrvides attīstības iespējas analizē tikai Jēkabpils, norādot vēlmi paplašināt kultūras iestāžu materiāli tehnisko bāzi un daudzveidot kultūras pasākumus.

Kā vienu no savas kultūrvides attīstības draudiem Jelgava norāda to, ka kultūrvēsturisko objektu tūlītēja nesakārtošana var veicināt šo objektu skaita samazināšanos un pilsētas identitātes zaudēšanu.

Vidzemes reģiona pilsētas norāda, ka tām ir unikāls kultūrmantojums, attīstīta kultūras iestāžu infrastruktūra, spēcīga kultūrizglītības sistēma, kā arī pilsētās darbojas profesionāli kultūras iestāžu vadītāji. Tikai Cēsu pilsēta ir norādījusi, ka tai trūkst profesionālu darbinieku.

Kā vājās puses pilsētas min nepietiekamo finanšu piesaisti kultūrvēsturiskajiem objektiem, to stāvokļa pasliktināšanos, kā arī vietām nepilnības kultūras iestāžu infrastruktūrā. Madona kā vājo pusi ir norādījusi arī zemo kultūras darbinieku atalgojumu.

Lai attīstītu kultūrvidi, pilsētas plāno piesaistīt papildus finansējumu kultūras pieminekļu renovācijai vai restaurācijai, infrastruktūras sakārtošanai, kā arī piesaistīt profesionālus kultūras projektu vadītājus un māksliniekus. Cēsu pilsēta arī norāda iespēju nodrošināt kultūras un atpūtas pasākumu pieejamību cilvēkiem ar kustību traucējumiem.

Kultūrvides attīstības draudus pilsētas saskata kultūrvēsturisko vērtību bojāejā līdzekļu trūkuma un neapzinīgas darbības rezultātā, kā arī sabiedrības neizpratnē par kultūrvēsturiskajām vērtībām.

Latgales reģiona pilsētas savās SVID analizēs norāda, ka pilsētām ir bagātīgs kultūrvēsturiskais mantojums un Latgales reģionam ir raksturīga multikulturāla vide un daudzveidīga kultūras dzīve. Kā vājo pusi pilsētas min nepieciešamību pilnveidot kultūras institūciju materiāltechnisko nodrošinājumu.

Savukārt kultūrvides attīstības iespējas pilsētas saskata kultūras dzīves aktivizēšanā un daudzveidošanā, kā arī līdzekļu piesaistīšanā kultūras un kultūrmantojuma attīstībai. Kā attīstības draudu pilsētas min iedzīvotāju maksātnespēju un kultūras speciālistu aizplūšanu no pilsētām.

Rekreācijas iespēju analīze

Rīga rekreācijas iespējas saskata sporta aktivitāšu īstenošanā, kā arī kultūras un sporta centru veidošanā, bet kā draudu tā min rekreācijas iespēju attīstībai nepietiekamos finanšu līdzekļus, piemēram, sporta būvju celtniecībai vai tehniskā nodrošinājuma iegādei pilsētas iedzīvotājiem ar kustību traucējumiem, kuri vēlas nodarboties ar sportu un fiziskām aktivitātēm.

Gandrīz visas Pierīgas reģiona pilsētas kā savas stiprās puses ir norādījušas pilsētā esošās sporta, aktīvās atpūtas un izklaides iespējas, ko iedzīvotājiem sniedz gan pilsētas teritorijā esošie dabas resursi, gan arī uzbūvētie sporta un izklaides centri. Tikai Salacgrīva ir norādījusi, ka tās iedzīvotājiem ir maz iespēju labi atpūsties, izklaidēties un sportot. Līdztekus jāatzīmē, ka tās pilsētas, kas atzīmēja, ka tām ir pieejamas labas izklaides objektu bāzes, kā rekreācijas sektora vājo pusi norādīja finanšu līdzekļu trūkumu atpūtas infrastruktūras attīstībai.

Savas attīstības ietvaros pilsētas vēlas attīstīt arī atpūtas iespējas saviem iedzīvotājiem, palielinot to daudzpusīgumu. Līdztekus jānorāda, ka Ogre sevi attīstībā saskata arī kā dažādu sporta pasākumu organizētāju.

Kā rekreācijas iespēju attīstības draudu pilsētas min finanšu trūkumu infrastruktūras sakārtošanai, kā arī norāda, ka, iespējams, samazināsies iedzīvotāju vēlme aktīvi atpūsties, bet netiek paskaidrots, kāpēc šī tendence pilsētās varētu būt.

Analizējot pilsētās pieejamās rekreācijas iespējas, lielākā daļa Kurzemes reģiona pilsētu ir norādījušas, ka to teritorijās ir iespējama daudzveidīga atpūta. Dažas pilsētas (Aizpute, Saldus, Talsi un Ventspils) norāda arī, ka pilsētās ir iespēja nodarboties ar dažādiem sporta veidiem. Tikai Aizpute un Talsi kā vājo pusi atzīmē to, ka sporta infrastruktūra ir novecojusi vai nepietiekama (sporta kompleksu trūkums). Sporta infrastruktūras atjaunošanā arī Aizpute saskata savas attīstības iespējas pilsētas rekreācijas jomā. Savukārt Ventspils redz iespēju attīstīt starptautiska mēroga sporta pasākumu organizēšanu. Attīstības draudus rekreācijas sektorā analizē tikai Aizpute, minot pārsvarā problēmas saistītas ar finanšu līdzekļu trūkumu.

Praktiski visas Zemgales reģiona pilsētas norāda, ka tām ir pieejamas plašas rekreācijas zonas iedzīvotāju atpūtas nodrošināšanai, tai pat laikā atzīstot, ka tās nav pietiekami labiekārtotas. Atsevišķas pilsētas (Aizkraukle, Dobeles) atzīmē arī sporta bāžu trūkumu kā vienu no savām vājajām pusēm. Attīstības iespējas rekreācijas jomā SVID analizē min tikai Jelgava, kas plāno izveidot aktīvu atpūtas zonu iedzīvotājiem, bagātinot pilsētas ainavisko vērtību, un Viesīte, kas savukārt plāno attīstīt sporta infrastruktūru.

Vairākums Vidzemes reģiona pilsētu, analizējot rekreācijas iespējas pilsētu teritorijās, norāda, ka tām ir attīstīta sporta infrastruktūra un iedzīvotājiem ir iespējas nodarboties ar dažādiem sporta veidiem. Tai pat laikā pilsētas atzīmē, ka tām ir nepietiekams sporta bāžu skaits un esošai sporta infrastruktūrai ir salīdzinoši slikts tehniskais un materiālais stāvoklis. Atsevišķas pilsētās norāda arī, ka tajās ir nepietiekamas izklaides iespējas un vāji attīstīta izklaides industrija.

Savas attīstības iespējas rekreācijas jomā pilsētas saskata sporta bāžu attīstībā, kā arī rekreācijas zonu izveidošanā pilsētu teritorijās. Rekreācijas iespēju attīstības draudus analizē tikai Cēsis un Strenči. Cēsis norāda, ka ir iespējama sporta darbinieku aizplūšana un finansējuma trūkums sporta attīstībai. Savukārt Strenči uzskata, ka nespēj konkurēt ar apkārtējo lielāko pilsētu organizētajiem pasākumiem.

Analizējot rekreācijas iespējas pilsētu teritorijās, Latgales reģiona pilsētas savās SVID analizēs norāda, ka pilsētās attīstās atpūtas industrija, un ka teritorijā ir piemērotas vietas atpūtas un sporta aktivitātēm. Rekreācijas sektora vājās puses un attīstības iespējas detalizētāk analizē tikai Balvi, norādot, ka pilsētā trūkst sporta būvju un nav pietiekami attīstīta atpūtas infrastruktūra. Attīstības iespējas Balvu pilsēta saskata dažādu valsts mēroga sporta pasākumu organizēšanā.

Izglītības iespēju analīze

Kā stipro pusi Rīga atzīmē lielu izglītības iestāžu koncentrāciju pilsētas teritorijā un spēcīgu eksakto zinātņu attīstības potenciālu, savukārt kā vājo pusi – izglītības sistēmas nespēju adekvāti reaģēt uz darba tirgus prasībām un nepietiekamu augsti kvalificētu mācībspēku skaitu augstākajā izglītībā un novecojušu izglītības infrastruktūru. Izglītības sektora attīstības

potenciālu Rīga saskata mērķtiecīgā izglītības sasaistē ar darba tirgu un Rīgas izveidošanā par izglītības pilsētu ar starptautiska līmeņa augstskolām un studentiem, kas brauc studēt no citām valstīm. Attīstības draudi Rīgā ir zems izglītotu iedzīvotāju īpatsvars (zems pamatprasmju līmenis starp iedzīvotājiem un augsts skolu nebeigušo skaits), izglītības dārdzība un nespēja nodrošināt nepieciešamās kvalifikācijas darbaspēku.

Viena no Pierīgas reģiona pilsētu stiprajām pusēm ir izglītības iespēju nodrošināšana saviem iedzīvotājiem, piedāvājot gandrīz visu izglītības spektru – pirmskolas izglītības iestādes, vidusskolas un ģimnāzijas, Mehānikas un tehnoloģijas koledžu Olainē, kas sniedz iespēju iegūt augstāko izglītību, kā arī Vangažos nodibināto profesionāli tehnisko mācību iestādi. Pilsētas nodrošina iedzīvotājus arī ar tālākizglītības iespējām. Mācību iestādes piedāvā akreditētas izglītības programmas, kas atbilst mūsdienu prasībām, skolās darbojas savā specialitātē labi sagatavoti pedagogi un tiek nodrošināta informācijas tehnoloģiju ieviešana izglītības procesā.

Kā vājos faktoros izglītības sistēmā pilsētas min to, ka mācību iestādēs joprojām ir novecojusi un mūsdienu prasībām neatbilstoša materiāli tehniskā bāze. Limbažu pilsēta arī norāda, ka trūkst saiknes starp profesionālās un augstākās izglītības iestādēm un darba devējiem, kas savukārt kavē kvalificētu speciālistu sagatavošanu nākotnē nepieciešamās profesijās un nozarēs. Tāpat tiek minēts, ka ir nepietiekama motivācija pilsētas izglītības iestādēm sadarboties savā starpā, līdz ar to pastāv neadekvāta konkurence. Tukums savukārt norāda, ka pilsētā trūkst pirmsskolas izglītības iestāžu un profesionālās arodizglītības ieguves iespēju.

Kā izglītības sektora attīstības iespējas pilsētas min savu vājo pušu novēršanu un mācību bāzes attīstības veicināšanu. Savukārt draudi ir iedzīvotāju skaita samazināšanās (līdz ar to rodas problēmas klašu komplektācijai), izglītības politikas nestabilitāte un finanšu līdzekļu trūkums.

Visas Kurzemes reģiona pilsētas kā stiprās puses norāda plaša līmeņa izglītības pieejamību. Piemēram, Ventspils, Kuldīga un Liepāja norāda, ka piedāvā saviem iedzīvotājiem visu līmeņu izglītības iespējas. Līdztekus jāatzīmē, ka Kuldīga uzsver, ka tā spēj nodrošināt izglītības iespējas visā novada teritorijā. Papildus pilsētas kā stiprās puses ir norādījušas to, ka tiek nodrošināta informācijas tehnoloģiju ieviešana mācību procesā.

Kā pilsētu izglītības sektora vājās puses pilsētas galvenokārt min izglītības speciālistu (pedagogu, psihologu) trūkumu, izglītības iestāžu materiāli tehniskās bāzes novecošanos, vietu trūkumu pirmskolas izglītības iestādēs, kā arī mācību programmu nespēju adekvāti reaģēt uz darba tirgus pieprasījumu. Saldus analizē vēl ir minēts, ka pilsētas teritorijā nav iespējams iegūt augstāko izglītību.

Izglītības sektora attīstības iespējas pilsētas saskata dažādu izglītības piedāvājumu palielināšanā. Piemēram, Ventspils domā palielināt profesionālās izglītības piedāvājumu, Aizpute vēlas attīstīt pirmskolas izglītības iestāžu kapacitāti, Valdemārpils paredz attīstīt papildizglītības sistēmu un pieaugušo izglītības sistēmu. Līdztekus jāatzīmē, ka atsevišķas pilsētas ir norādījušas, ka domā pielāgot izglītības sistēmu darba tirgus prasībām, bet Aizpute savas attīstības iespējās norāda, ka vēlas palielināt izglītības speciālistu kapacitāti.

Attīstības drauds Kurzemes reģiona pilsētās ir demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās – iedzīvotāju aizplūšana, dzimstības samazināšanās - līdz ar to rodas problēmas nokomplektēt klases. Daudzas pilsētas norāda, ka zemais izglītības līmenis jauniešu vidū var novest pie tā, ka viņiem rodas problēmas integrēties darba tirgū vai sabiedrībā. Vājo izglītības līmeni pilsētas pamato ar jauniešu pasivitāti, nevēlēšanos attīstīties.

Zemgales reģiona pilsētas par stipro pusi uzskata visu līmeņu izglītības, tai skaitā arī pieaugošo tālākizglītības, iespēju pieejamību. Pilsētas norāda arī, ka izglītības iestādēs darbojas profesionāli pedagogi. Jēkabpils atzīmē arī, ka nodrošina informācijas tehnoloģiju izmantošanu mācību procesā.

Kā izglītības sektora trūkumu pilsētas atzīmē nepietiekamo un novecojušo infrastruktūru un materiāli tehnisko bāzi, kā arī vājo saikni starp izglītības iestādēm un darba devējiem speciālistu sagatavošanas plānošanā. Jēkabpils piemin arī sociālo pagrimumu (augstais bezdarba līmenis, iedzīvotāju apātija), kas ietekmē arī izglītības kvalitāti jauniešu vidū.

Vairākums pilsētu atzīmē, ka plāno sekmēt izglītības iestāžu attīstību, lai veicinātu labi izglītota darbaspēka palielināšanos. Jēkabpils arī norāda, ka plāno veicināt sadarbību ar Latvijas Lauksaimniecības Universitāti, lai izveidotu patstāvīgu tehniska novirziena augstskolu Jēkabpilī.

Tikai Jēkabpils analizē izglītības sektora attīstības draudus, minot demogrāfiskās situācijas pasliktināšanos, proti, bērnu skaita samazināšanos, kā arī intelektuālā potenciāla aizplūšanu no pilsētas.

Vidzemes reģiona pilsētas norāda, ka tās nodrošina kvalitatīvas izglītības iegūšanas iespējas saviem iedzīvotājiem, izglītības sistēmas pakāpes no pirmsskolas līdz augstskolai, un ka pedagoģiskais process tajās tiek virzīts atbilstoši mūsdienīgu prasībām. Kā izglītības sektora trūkumus pilsētas min nepietiekamo materiālo nodrošinājumu mācību iestādēs, pirmsskolas izglītības iestāžu nepietiekamību un jaunu mācītspēku trūkumu pilsētās.

Izglītības sektora attīstībai pilsētas paredz uzlabot mācību iestāžu materiāltehnisko bāzi, kā arī pilnveidot mācību procesu. Atsevišķas pilsētas iespēju saskata profesionālās izglītības piedāvājuma modernizēšanā.

Savukārt kā izglītības sektora attīstības draudus pilsētas min zemo pedagogu atalgojumu un demogrāfiskās situācijas pasliktināšanos.

Visas Latgales reģiona pilsētas savās SVID analizēs norāda, ka tajās ir pieejamas plašas izglītības iespējas, piedāvājot mūsdienīgu izglītības infrastruktūru. Rēzeknē atrodas reģionālās nozīmes apmācību un metodiskie centri, profesionālās izglītības iestādes un Rēzeknes Augstskola, kas sagatavo reģionam darba tirgū pieprasītus speciālistus.

Kā izglītības sektora vājās puses atsevišķas pilsētas min dažādu izglītības iestāžu trūkumu – Balvos trūkst profesionālās izglītības mācību iestādes, Krāslavā trūkst tālākizglītības centra un augstākās izglītības iestāžu filiāles, savukārt Rēzeknē trūkst pirmsskolas izglītības iestāžu.

Izglītības sektora attīstībai pilsētas min savu vājo pušu novēršanu, proti, nepieciešamo mācību iestāžu izveidi, bet kā draudu min skolēnu skaita samazināšanos.

Veselības aprūpes un sociālās situācijas analīze

Rīga vērtē savu veselības aprūpes sistēmu kā kvalitatīvu un veiksmīgi darbojošos, tai pat laikā atzīstot, ka pilsētā ir nepietiekams sociālās aprūpes centru skaits, kā arī slimnīcās un poliklīnikās ir nolietojies materiāltehniskais aprīkojums. Par savām attīstības iespējām veselības aprūpē Rīga uzskata kvalitatīvu un pieejamu veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu attīstību visiem iedzīvotājiem, bet kā draudu atzīmē iespējamo pakalpojumu sadārdzināšanos virs iedzīvotāju maksātspējas.

Pierīgas reģiona pilsētas kā stipro pusi savās SVID analīzēs min pilsētās attīstīto veselības aprūpes un sociālās palīdzības pakalpojumu tīklu, tai skaitā arī alternatīvās aprūpes un sociālo rehabilitācijas pakalpojumu kontekstā. Atsevišķas pilsētas (Ogre, Tukums) norāda arī to, ka ir izveidota laba sadarbība ar nevalstisko sektoru sociālās aprūpes jautājumu risināšanā. Ogre ir arī minējusi, ka pakāpeniski pieaug privātā sektora īpatsvars veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanā. Savukārt Limbažu pilsēta norāda, ka tās veselības aprūpes sistēma ir decentralizēta pakalpojumu sniegšanā.

Lai arī pilsētas atzīst, ka tām ir attīstīts sociālo pakalpojumu sektors, tās identificē arī problēmas šajā sektorā: kvalificētu speciālistu trūkums, konkurēt nespējīgs atalgojums sektorā strādājošiem, novecojis materiāltehniskā infrastruktūra un finansējuma trūkums.

Attīstības iespējas veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu sektora Pierīgas reģiona pilsētas saskata sociālo pakalpojumu kvalitātes uzlabošanā, medicīniskā personāla izglītošanā un pieredzes papildināšanā, kā arī investīciju piesaistē tehniskās bāzes sakārtošanai. Papildus Tukuma pilsēta ir norādījusi iespēju sadarboties ar kaimiņu pašvaldībām sociālās aprūpes nodrošināšanā vientuļiem un gados veciem cilvēkiem.

Kā attīstības draudu pilsētas min vispārējā veselības un psiholoģiskā stāvokļa (iedzīvotāju apātija, netiekšanās uz savas dzīves labiekārtošanu) pasliktināšanos, ja netiks domāts par veselīgas un patīkamas dzīves vides radīšanu.

Kurzemes reģiona pilsētas kā savas stiprās puses norāda pilsētu attīstīto sociālās palīdzības un veselības aprūpes tīklu. Atsevišķas pilsētas norāda, ka tām ir pieejamas modernās tehnoloģijas vai tiek mērķtiecīgi strādāts pie tehniski materiālās bāzes uzlabošanas. Saldus kā savu stipro pusi norāda to, ka tās teritorijā ir vienīgā neauglības ārstēšanas vieta Kurzēmē.

Lai arī pilsētas norāda, ka to teritorijās ir attīstīts veselības aprūpes un sociālās palīdzības sektors, vairākas pilsētas atzīmē, ka sociālā infrastruktūra ir nepietiekama pilsētu vajadzību nodrošināšanai vai tā ir nolietojusies. Kā vājo pusi šajā sektorā pilsētas min arī speciālistu, tai skaitā mediķu, trūkumu, kā arī nepietiekami atvēlēto finanšu līdzekļu apjomu veselības aprūpes un sociālās palīdzības attīstībai. Aizpute kā vājo pusi norāda pacientu trūkumu, proti, nav pietiekams gultu noslogojums, bet Tukumā tieši pietrūkst gultas vietu slimnīcā. Praktiski visas pilsētas kā vājo pusi norāda to, ka pilsētās nav nodrošināta infrastruktūra cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.

Kurzemes pilsētas vēlas attīstīt savu veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu klāstu, piesaistot papildus finansējumu un realizējot dažādus projektus. Valdemārpils un Aizpute savās SVID analizēs norāda arī iespēju sadarboties ar citām pašvaldībām sociālo jautājumu risināšanai, bet nemin konkrētus iespējamās sadarbības piemērus.

Kā attīstības draudus pilsētas min iedzīvotāju sociālā stāvokļa pasliktināšanos un dzīves līmeņa pazemināšanos, iedzīvotāju sociālā inertuma pieaugumu pašvaldības protekcionisma rezultātā, speciālistu „novecošanos”/ profesionālo „sadeģšanu”.

Savās SVID analizēs Zemgales reģiona pilsētas kā stipro pusi norāda iedzīvotājiem nodrošināto veselības aprūpi un sociālos pakalpojumus, raksturojot tos, kā attīstītus un visiem iedzīvotājiem pieejamus. Kā vājās puses veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu jomā pilsētas norāda novecojušo infrastruktūru un materiāli tehnisko bāzi, kā arī infrastruktūras nepiemērotību cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Jēkabpils norāda arī kvalificētu darbinieku trūkumu.

Gandrīz visas pilsētas savas attīstības iespējās norāda, ka vēlas attīstīt kvalitatīvus veselības un sociālās aprūpes pakalpojumus. Papildus Jēkabpils atzīmē, ka plāno veicināt sadarbību ar citām pašvaldībām sociālo jautājumu risināšanā un izstrādāt un piedalīties dažādos projektos veselības un sociālās jomas sakārtošanā. Kā attīstības draudu Zemgales reģiona pilsētas min to, ka liels iedzīvotāju skaits kļūst atkarīgi no sociālās palīdzības (pabalstiem) un ka ir vērojama strādājošā personāla novecošanās.

Vidzemes reģiona pilsētas norāda, ka tajās ir attīstīts veselības un sociālās aprūpes tīkls un darbojas labs kvalificētu speciālistu sastāvs. Valmierā viena no stiprajām pusēm ir augsti kvalificēti veselības aprūpes pakalpojumi ar reģionālu nozīmību.

Kā vājo pusi veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu jomā pilsētas min nepietiekamo finansējumu, kā arī jaunu, kvalificētu speciālistu trūkumu un iedzīvotāju zemo maksātspēju par medicīnas pakalpojumiem. Madona norāda, ka pilsētā sociālais darbs un sociālā rehabilitācija nav pietiekamā līmenī. Savukārt Strenči atzīmē, ka pilnvērtīga medicīniskā aprūpe ir pieejama tikai blakus pilsētās (Valmierā, Valkā, Smiltēnē).

Attīstības iespējas pilsētas saskata investīciju piesaistē veselības un sociālās aprūpes budžetam, kā arī jaunu speciālistu piesaistē, līdz ar to paaugstinot pakalpojumu daudzveidību un uzlabojot to kvalitāti.

Savukārt kā attīstības draudus pilsētas min arvien pieaugošo sociāli maznodrošināto iedzīvotāju skaitu, kā arī dažādu atkarību (narkomānija, alkoholisms) izplatīšanos starp pilsētu iedzīvotājiem.

No Latgales reģiona pilsētām tikai Balvi analizē savas stiprās un vājās puses, kā arī iespējas un draudus veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu sfērā. Kā stiprās puses Balvi norāda pilsētā attīstīto sociālo palīdzību un sociālo infrastruktūru, bet kā vājo pusi – trūcīgo personu atkarību no sociālajiem pabalstiem, nepietiekamo infrastruktūru cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, kā arī nepietiekamo finansējumu visu vajadzību apmierināšanai.

Kā attīstības iespējas sociālās palīdzības sfērā Balvi min dažādu projektu īstenošanu, piesaistot papildus finansējumu, savukārt kā draudu - kvalificētu darbinieku trūkumu projektu kvalitatīvai izstrādei un īstenošanai.

Tāpat šeit ir vāji attīstīta sadarbība ar nevalstiskā sektora pārstāvjiem.

Inženierinfrastruktūras pakalpojumu analīze

Rīga investē lielus finanšu resursus inženierinfrastruktūras pakalpojumu attīstībā, ko norāda arī kā savu stipro pusi šajā sektorā. Savukārt kā vājo pusi Rīga norāda to, ka atkritumu apsaimniekošana neatbilst vides aizsardzības un dabas resursu racionālas izmantošanas prasībām un ūdenssaimniecības pakalpojumi netiek nodrošināti atbilstoši vides prasībām. Līdz ar to tā saredz iespējas attīstīt atkritumu apsaimniekošanu un ūdenssaimniecības infrastruktūru. Līdztekus jāatzīmē, ka Rīga kā vājās puses min arī zemo iedzīvotāju maksātspēju par komunālajiem pakalpojumiem, kā arī nepilnības siltumapgādes sistēmā un elektroefektivitātes nodrošināšanā. Kā inženierinfrastruktūras sektora attīstības draudu Rīga min sektora attīstību, pārmērīgi izsmēļot dabas resursus un piesārņojot vidi, kas var radīt draudus kopējai Rīgas attīstībai.

Pierīgas reģiona pilsētas savās SVID analīzēs norāda, ka nodrošina savus iedzīvotājus ar plaša spektra inženierinfrastruktūras pakalpojumiem, tai skaitā ar kvalitatīvu dzeramo ūdeni (tikai Saulkrasti min, ka pilsētā netiek nodrošināta kvalitatīva ūdens apgāde), dzīvojamo fondu, nodrošinot to ar siltumapgādi, elektroenerģiju, un atsevišķas pilsētas norāda arī gāzes apgādi. Pilsētas arī atzīmē, ka nodrošina efektīvu atkritumu apsaimniekošanu pilsētas teritorijā.

Kā vājo pusi pilsētas uzsver augstās komunālo pakalpojumu izmaksas un zemo iedzīvotāju pirktspēju, kas ietekmē inženierinfrastruktūras attīstībai pieejamo finansējumu. Daļa no pilsētām atzīmē arī, ka inženierinfrastruktūras tehniskais nodrošinājums ir vietām novecojis, tādējādi netiek nodrošināta pietiekami kvalitatīva pakalpojumu sniegšana, piemēram, Limbažu pilsētā, kur atsevišķas elektrolīnijas nespēj noturēt nepieciešamo jaudas padevi, kā arī vietām nav nodrošināta gāzes piegāde iedzīvotājiem. Staicele atzīmē, ka nav kanalizācijas un ūdens apgādes sistēmas vecā fonda ēkās, kā arī nav centralizētas siltumapgādes pilsētā. Attiecībā uz atkritumu apsaimniekošanas vājajām pusēm Limbažu pilsēta identificē to, ka pilsētā bīstamo atkritumu apsaimniekošanas sistēmas trūkums noved pie nelikumīgas izgāšanas, kas var būt bīstama videi un sabiedrības veselības stāvoklim, bet Ogre norāda, ka pilsētā trūkst atkritumu šķirošanas un dalītās savākšanas sistēmas un infrastruktūras.

Lai attīstītu sniegtos inženierinfrastruktūras pakalpojumus, pilsētas plāno turpināt tos pilnveidot, izmantojot dažādus finanšu resursus, tai skaitā, izstrādājot dažādus projektus investīciju piesaistei.

Savukārt attīstības draudus pilsētas saskata sniegto pakalpojumu tarifu pieaugumā, kas varētu pārsniegt iedzīvotāju maksātspēju. Kā drauds tiek atzīts arī iespējamais vides piesārņojums, ko var radīt inženierinfrastruktūras sektora attīstība pilsētā.

Lielākā daļa Kurzemes reģiona pilsētu savās SVID analīzēs norāda, ka pilsētās notiek aktīva inženierinfrastruktūras pakalpojumu uzlabošana. Saldus pilsēta min, ka izmanto mūsdienīgu dzeramā ūdens atdzelžošanas un notekūdeņu bioloģiskās attīrīšanas iekārtu, Valdemārpils norāda, ka pilsētas katlumājās ir mūsdienu prasībām atbilstoši katli. Pilsētas tiek

nodrošinātas ar visām elektrības jaudām un atsevišķas pilsētas arī norāda gāzes apgādes pieejamību pilsētas teritorijās. Talsu pilsēta par vienu no savām spēcīgajām pusēm uzsver reģionālās nozīmes atkritumu poligonus.

Lai arī pilsētas uzskaita daudzas priekšrocības inženierinfrastruktūras pakalpojumu sniegšanā, tās identificē arī daudzus trūkumus. Pamatā infrastruktūras pakalpojumu nepilnības ir saistītas ar nevienmērīgu inženierinfrastruktūras nodrošinājumu visās pilsētas teritorijās – vairākas pilsētu daļas nav nodrošinātas ar centralizētiem ūdensapgādes un kanalizācijas tīkliem, kā arī tehniskā bāze ir novecojusi vai nolietojusies, kas rada problēmas kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanā. Aizpute norāda arī komunālo pakalpojumu lielās izmaksas.

Līdzīgi kā Pierīgas reģionā, arī Kurzemes pilsētas, lai attīstītu inženierinfrastruktūras pakalpojumus, paredz īstenot dažādus projektus, tai skaitā attīstot arī publisko un privāto partnerību.

Pamatā visas pilsētas kā attīstības draudu min komunālo pakalpojumu tarifu pieaugumu, kas var ietekmēt iedzīvotāju maksātspēju.

Savās SVID analīzēs Zemgales reģiona pilsētas kā stiprās puses atzīmē iedzīvotājiem sniegtos inženierinfrastruktūras pakalpojumus, norādot, ka pilsētās ir pieejama elektroenerģija, dabas gāze, centralizēta siltumapgāde, atkritumu apsaimniekošana.

Pilsētas kā inženierinfrastruktūras trūkumus norāda novecojušo un nolietojušos infrastruktūru atsevišķos rajonos, nevienmērīgu pakalpojumu tīkla sadalījumu (ir dzīvojamo māju rajoni ar nepietiekamu komunālo pakalpojumu tīklu) un nepietiekamo atkritumu šķirošanu. Jāatzīmē, ka Jēkabpils kā vājo pusi inženierinfrastruktūras pakalpojumu sniegšanā norāda arī ierobežoto iespēju izmantot maksas pakalpojumus un segt komunālos maksājumus.

Neviena no Zemgales reģiona pilsētām savās attīstības iespējās nenorāda inženierinfrastruktūras attīstības iespējas, bet attīstības draudus analizē tikai Jelgava, minot inženierinfrastruktūras tehniskā stāvokļa pasliktināšanos, un Jēkabpils, kas kā draudu atzīmē komunālo pakalpojumu monopola izveidošanos un straujo cenu kāpumu.

Vidzemes reģiona pilsētas savās SVID analīzēs norāda, ka pilsētās ir attīstīta inženierinfrastruktūras pakalpojumu – elektroenerģijas, dabas gāzes maģistrālo pārvadu, centrālās siltumapgādes - pieejamība. Kā vienu no vājajām pusēm gandrīz visas Vidzemes pilsētas norāda nepilnības inženierinfrastruktūras pakalpojumos, kas radās novecojušas tehniskās bāzes dēļ, proti, pilsētās ir zema ūdens kvalitāte, atsevišķos mājokļos siltums nav pietiekams. Kā vājo pusi pilsētas norāda arī finanšu trūkumu inženierinfrastruktūras sakārtošanai un attīstībai.

Inženierinfrastruktūras attīstībā pilsētas norāda iespējas piesaistīt investīcijas un īstenot dažādus projektus, lai pilnveidotu gan siltumapgādes sistēmas pilsētās, gan atkritumu apsaimniekošanu, gan arī citu komunālo pakalpojumu infrastruktūru. Savukārt kā attīstības draudus pilsētas min iedzīvotāju maksātspējas samazināšanos.

Latgales reģiona pilsētu inženierinfrastruktūras pakalpojumu analīzē kā stiprā puse tiek norādīts, ka pilsētās ir uzlabota siltumapgādes un ūdensapgādes infrastruktūra, bet kā vājās puses tiek norādīti noliegtie dzīvojamie namu iekšējie tīkli, kā arī nepietiekamais finansējums situācijas uzlabošanai.

Inženierinfrastruktūras pakalpojumu attīstības iespējas analīzē tikai Balvi, kas norāda pilsētas piedalīšanos dažādos projektos, kā arī Preiļi, kas plāno sakārtot resursu ietilpīgāko infrastruktūru (siltumapgādi, ūdensapgādi).

5.2. Ekonomiskās aktivitātes analīze

Ekonomiskās aktivitātes analīzes kontekstā, tiek pētīts, kā pilsētas savās SVID analīzēs apraksta:

- savu uzņēmējdarbības vidi,
- ražošanas sektora potenciālu,
- pakalpojumu sektora potenciālu.

Uzņēmējdarbības vides analīze

Rīga kā stipro pusi norāda to, ka šeit koncentrējas lielākā daļa Latvijas ārvalstu investīciju, ko piesaista pilsētas diversificētā ekonomiskā bāze. Rīga arī atzīst, ka tieši pilsētas centrs ir ekonomisko aktivitāšu kodols un pilsētas teritorijā ir pietiekami daudz platības ekonomiskai attīstībai un jaunu attīstības centru veidošanai. Tomēr kā vājo pusi Rīga min to, ka nepilnīgi tiek izmantotas visas iespējas paaugstināt savu ekonomisko potenciālu un to, ka pilsēta ir monocentriska un visas ekonomiskās aktivitātes koncentrējas centrā. Rīga saskata iespējas veicināt dažādu nozaru attīstību pilsētā, piemēram, apstrādes rūpniecības, būvniecības, konsultāciju pakalpojumu u.c. nozaru attīstību, kā arī kopējās ekonomiskās vides uzlabošanu un integrēšanos pasaules tirgū. Atsevišķi Rīga savā SVID analīzē norāda iespējas attīstīt uz zināšanām balstītas, inovatīvas tehnoloģiju nozares. Draudi ekonomiskās vides uzlabošanai Rīgā ir tās lomas mazināšanās Latvijas mērogā, nepietiekamais atbalsts uzņēmējdarbības sākšanai un veicināšanai, kā arī zinātniskā personāla novecošanās.

Visas Pierīgas reģiona pilsētas savās SVID analīzēs apraksta stiprās un vājās puses uzņēmējdarbības jomā, norādot, ka tajās ir attīstīta uzņēmējdarbības vide ar salīdzinoši plašām iespējām un samērā augstu uzņēmēju aktivitāti. Limbaži un Tukums par stipro pusi uzskata arī to, ka pašvaldības uzņēmējdarbības uzsākšanai sniedz atbalstu mazajiem un vidējiem uzņēmējiem.

Lai arī lielākā daļa Pierīgas reģiona pilsētu ir atzīmējušas, ka to uzņēmējdarbības vide ir attīstīta un aktīva, Limbaži kā savu vājo pusi norāda pretējo – ka pilsētā ir zems uzņēmējdarbības aktivitātes līmenis. Salacgrīva atzīst pilsētā esošo uzņēmējdarbības vidi par vienveidīgu. Par pilsētu uzņēmējdarbības vides vājo pusi pamatā tiek uzskatīts kvalificēta darbaspēka trūkums – gan iedzīvotāju „aizplūšanas” rezultātā, gan sabiedrības novecošanās, gan arī motivācijas trūkuma dēļ, jo daudzi iedzīvotāji mazpilsētās izvēlas būt par bezdarbniekiem, nevis veikt uzņēmējdarbību. Papildus daudzas pilsētas vēl atzīmē arī iedzīvotāju zemo pirktspēju.

Uzņēmējdarbības vides attīstības iespējas pilsētas saskata dažādu projektu īstenošanā, piesaistot papildus ārējās investīcijas (valsts budžeta, Eiropas Savienības fondu finansējumu), orientācijā uz zināšanās balstītu tehnoloģiju izmantošanu

tautsaimniecības nozaru attīstībā, sadarbības attīstībā starp pašvaldībām un uzņēmējiem, kā arī ekonomiskās infrastruktūras attīstībā. Papildus tam Tukums kā vienu no uzņēmējdarbības vides attīstības iespējām norāda biznesa inkubatoru izveidi.

Attīstības draudus Pierīgas reģiona pilsētas saskata ekonomiskās situācijas lejupeļvē valstī, kas palēninātu uzņēmējdarbības vides uzlabošanu, kā arī nestabilā valsts politikā attiecībā uz uzņēmējdarbību regulējošo likumdošanu.

Kurzemes reģiona pilsētas savu uzņēmējdarbības vidi novērtē kā daudzveidīgu. Ventspils uzsver inovāciju iespēju attīstību un atbalstu jaunu tehnoloģiju ieviešanai uzņēmējdarbībā, Liepāja – sabalansētību starp pakalpojumu un rūpniecības sektoru, bet Valdemārpils – darbaspēka resursu pietiekamību.

Tomēr daudzas pilsētas atzīst, ka tajās ir samērā zema uzņēmējdarbības aktivitāte. Ventspils un Talsi atzīmē, ka to uzņēmējdarbība nav pietiekami diversificēta. Praktiski visas pilsētas ir atzīmējušas, ka tajās trūkst kvalificēta darbaspēka un no pilsētām dodas prom labākie speciālisti un jaunieši ar augstāko izglītību.

Lai attīstītu uzņēmējdarbības vidi, pilsētas paredz attīstīt ekonomisko aktivitāšu diferencēšanu, izmantot brīvās teritorijas, kā arī īstenot dažādus projektus. Piemēram, Ventspils paredz attīstīt uz zināšanām balstītu augstāko tehnoloģiju nozaru attīstību, bet Liepāja – teritoriju reģenerāciju, piemēram, izveidojot industriālos parkus.

Uzņēmējdarbības vides attīstības draudus pilsētas saskata kvalificēta darbaspēka aizplūšanā uz citām pilsētām un lēnajā finanšu stāvokļa uzlabošanā valstī kopumā. Papildus Ventspils kā draudu min arī komercsabiedrību zemo konkurētspēju valsts un starptautiskā mērogā, bet Liepāja – pieaugošo komercdarbības ietekmi uz apkārtējo vidi.

Raksturojot uzņēmējdarbības vidi, Zemgales reģiona pilsētas atzīmē, ka tajās ir attīstīta uzņēmējdarbība, nodarbinātības līmenis ir salīdzinoši augsts un arī uzņēmējdarbībai nepieciešamais infrastruktūras nodrošinājums ir viegli pieejams un daudzveidīgs. Tai pat laikā, ja lielākā daļa Zemgales pilsētu norāda, ka pilsētās ir augsts nodarbinātības līmenis, Jēkabpils atzīmē, ka pilsētā ir salīdzinoši vāji attīstīta uzņēmējdarbība, mazs darba vietu skaits un samazinās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits.

Kā uzņēmējdarbības trūkumus Zemgales reģiona pilsētas norāda to, ka trūkst arī kvalificētu speciālistu, darbaspēka profesionālā kvalifikācija neatbilst darba tirgus prasībām un vietējo uzņēmumu konkurētspēja ir salīdzinoši zema. Ņemot vērā inflācijas ietekmi uz māsaimniecību budžetu, iedzīvotāju pirktspēja ir zema, kas atstāj iespaidu uz uzņēmējdarbības attīstību pilsētās.

Lai attīstītu uzņēmējdarbību, pilsētas paredz īstenot dažādus projektus uzņēmējdarbības un inovāciju attīstīšanai, veicināt sadarbību starp uzņēmējiem un profesionālās izglītības iestādēm kvalificētu speciālistu sagatavošanai, kā arī aktivizēt uzņēmējdarbības vidi, organizējot dažādas izstādes un gadatirgus. Jelgava vēl papildus ir norādījusi iespēju zinātniski – tehnoloģisko un industriālo parku izveidei, izmantojot Latvijas Lauksaimniecības Universitātes potenciālu. Dobeles un Aizkraukles kā vienu no prioritātēm uzņēmējdarbības vides uzlabošanai norāda arī bezdarbnieku atgriešanos darba tirgū.

Uzņēmējdarbības vides attīstības draudus pilsētas saskata speciālistu aizplūšanā uz citām pilsētām nekonkurētspējīga atalgojuma un neapmierinošas dzīves vides apstākļu dēļ. Jēkabpils kā draudu norāda arī sabiedrības orientēšanos uz lētu un reizēm nekvalitatīvu precī, bet uzņēmēju – uz zemu pievienotās vērtības preču radīšanu.

Vidzemes reģiona pilsētas SVID analizē norāda, ka tajās ir uzņēmējdarbībai labvēlīga vide, ka ir iespējas attīstīties maziem un vidējiem uzņēmumiem, kā arī ir iespējas pašnodarbinātībai. Kvalificētu speciālistu trūkums (iedzīvotāju darba spējīgā vecumā aizplūst uz blakus esošām lielajām pilsētā, kur ir plašākas darba iespējas un lielāks atalgojums) un zemā iedzīvotāju pirktspēja ir pilsētu vājās puses. Strenčos, piemēram, bezdarbniekiem trūkst motivācijas atgriezties darba tirgū.

Uzņēmējdarbības vides attīstību pilsētas redz, aktivizējot uzņēmējdarbību un radot jaunas darba vietas, tas, iespējams, veicinās iedzīvotāju vēlēšanos dzīvot pilsētās. Attīstības draudus pilsētas saskata lielo ārējo konkurentu ienākšanā tirgū (neminot konkrētus piemērus), kā arī valsts ekonomiskajā lejupslīdē.

Latgales reģiona pilsētas raksturo uzņēmējdarbības vidi kā tendētu uz attīstību. Pilsētās ir lēts darbaspēks un tiek radītas jaunas darba vietas. Balvos, lai motivētu iedzīvotājus strādāt pilsētā, pašvaldība piešķir jauniem speciālistiem dzīvokļus. Papildus Līvāni norāda, ka pilsētas teritorijā attīstās Inženiertehnoloģiju un inovāciju centrs, kas ir viens no lielākajiem inovatīvās uzņēmējdarbības veicinātājiem Latgalē.

Kā vājās puses pilsētas norāda kvalificētu speciālistu trūkumu un iedzīvotāju zemo pirktspēju. Krāslavā nav biznesa attīstības centru un inkubatoru, savukārt Preiļos ir zema uzņēmējdarbības aktivitāte.

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanai pilsētas paredz īstenot dažādus projektus. Daugavpils norāda uz iespēju veicināt pilsētā klāsterizāciju. Savukārt kā draudu uzņēmējdarbības vides uzlabošanai Latgales reģiona pilsētas min to, ka pilsētu teritorijās pārsvarā attīstās pakalpojumu sfēra, nevis ražošana, apstrāde un pārstrāde, kā arī arvien palielinās speciālistu migrācija darbavietu trūkuma dēļ.

Ražošanas sektora analīze

Rīga kā stipro pusi min teritorijas pieejamību jaunu ražotņu izveidošanai un to, ka pilsēta ir lielākais rūpniecības centrs Latvijā. Tomēr vājā puse ir tā, ka saražotajai produkcijai ir zema pievienotā vērtība un konkurētspēja. Ražošanas sektora attīstībai Rīga plāno veikt degradēto teritoriju transformāciju rūpniecības izmantošanai un veicināt ražošanas attīstību ar augstu pievienoto vērtību un atpazīstamību pasaules tirgū.

Atsevišķas Pierīgas reģiona pilsētas atzīmē, ka tām ir attīstīts ražošanas sektors, piemēram, Olaine par vienu no stiprajām pusēm uzskata sevi kā Latvijas ķīmijas rūpniecības centru, savukārt Ogre un Vangaži kā stipro pusi norāda savu uz zināšanām balstītu ražošanas bāzi, kas ir arī virzīta uz eksportu. Ražošanas sektorā kā vājo pusi un attīstības draudu šīs pilsētas atklāj atsevišķu rūpniecisko teritoriju nesakārtotību.

No Kurzemes reģiona pilsētām Liepāja un Ventspils savu stipro pušu analizē norāda ražošanas sektora attīstību. Liepājā ir salīdzinoši augsts darba ražīgums apstrādes rūpniecības nozarēs, bet Ventspilī – uz zinātni balstītu, modernu ražotņu

izveide, sekmējot tehnoloģisko parku attīstību.

Savukārt Kuldīga kā vienu no savām vajajām pusēm norāda relatīvi neattīstīto industriālo bāzi un nepietiekamo rūpnieciskās ražošanas potenciālu. Liepāja un Ventspils ražošanas sektora analizē par vājo aspektu uzskata ražošanas sektora balstīšanos uz salīdzinoši lēto darbaspēku un ražotāju konkurētspējas trūkumu starptautiskajā tirgū.

Daudzas Kurzemes pilsētas savās SVID analizēs pie attīstības iespējām min rūpnieciskās ražošanas ar augstu pievienoto vērtību un uz zināšanām balstītas rūpniecības attīstību.

Zemgales reģiona pilsētas savās SVID analizēs norāda, ka tur attīstās rūpnieciskā ražošana, notiek ražošanas tehnoloģiju modernizācija un informācijas tehnoloģiju ieviešana. No Zemgales reģiona pilsētām konkrētas rūpnieciskās attīstības nozares min Dobeles un Jēkabpils. Dobeles atzīmē, ka tās teritorijā attīstītās labības produktu pārstrāde, rūpniecība un kokapstrāde, savukārt Jēkabpilī – vieglā rūpniecība, kokapstrāde un pārtikas pārstrāde.

Kā ražošanas sektora trūkumus pilsētas min nepilnīgi izmantoto ražošanas potenciālu, kā arī orientēšanos uz zemas pievienotās vērtības preču ražošanu. Jelgava arī norāda, ka tai trūkst brīvu teritoriju rūpnieciskajā zonā ar pilnu infrastruktūras nodrošinājumu. Savukārt Jēkabpils vēl atzīmē, ka pilsētas uzņēmējiem ir liels vecu un nolietoto tehnoloģiju īpatsvars.

Lai attīstītu ražošanas sektoru, iespējas ir labiekārtot rūpnieciskās teritorijas un veicināt produkcijas ar augstu pievienoto vērtību ražošanu. Jēkabpils norāda arī iespēju attīstīt pilsētas teritorijā celulozes rūpniecību un ieinteresēt investorus par rūpnieciski izmantojamajām teritorijām.

Ražošanas sektora attīstības draudus saskata tikai Jelgava vides piesārņojuma palielināšanās kontekstā un Aizkraukle, kas kā draudu norāda ražotāju riska paaugstināšanos sakarā ar tirgus atvērtību.

Tikai dažas Vidzemes reģiona pilsētas (Valka, Valmiera) norāda rūpniecisko potenciālu kā savu stipro pusi. Cēsis atzīmē, ka pilsētā ir rūpnieciskais panīkums, bet Strenčos trūkst brīvu teritoriju vieglās rūpniecības attīstīšanai.

Ražošanas sektora attīstības kontekstā pilsētas min, ka plāno atbalstīt produkcijas ar lielāku pievienoto vērtību ražošanu, kā arī izmantot esošās teritorijas rūpniecības attīstībai.

Arī no Latgales reģiona pilsētām tikai dažas min ražošanas sektora attīstības tendences. Balvi norāda, ka pilsētā ir rūpniecības panīkums, bet lēnām palielinās jaunu ražojošo uzņēmumu skaits. Savukārt Krāslava atzīmē, ka pilsētā ir spēcīgi uzņēmumi ražošanas sfērā. No visām pilsētām ražošanas sektora attīstības iespējas saskata tikai Rēzekne, kas izsaka vēlmi veicināt radošo industriju attīstību.

Pakalpojumu sektora analīze

Daudzveidīgo un kvalitatīvo pakalpojumu un darījumu klāstu Rīga min kā savu stipro pusi. Tā norāda, ka pilsētā ir attīstīta un stabila banku sistēma un banku tīkls, bet sniegtie pakalpojumi koncentrējas pilsētas centrālajos apgabalos. Lai attīstītu pakalpojumu sektoru, Rīga saredz iespēju attīstīt sevi kā Eiropas līmeņa finanšu un darījumu centru, tomēr kā draudu pieņemot arī faktu, ka darījumiem būs zema konkurētspēja (neminot iemeslu, kāpēc). Rīga arī plāno sekmēt pakalpojumu un darījumu decentralizāciju, lai veicinātu sektora attīstību.

Daļa no Pierīgas reģiona pilsētām kā stipro pusi norāda pakalpojumu sektora attīstību un to, ka uzņēmēji izrāda iniciatīvu jaunu pakalpojumu radīšanā. Par to runā tādas pilsētas kā Limbaži, Tukums, Ogre un Vangaži. Savā SVID analīzē Vangaži norāda, ka pilsētā pakalpojumu sektors ir koncentrēts vairāk, salīdzinot ar kaimiņu pašvaldībām. Tikai Olaine ir minējusi, ka pilsētā ir dažādu kvalitatīvu pakalpojumu (tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas u.c. pakalpojumu) trūkums.

Kurzemes reģiona pilsētas savās SVID analīzēs maz uzmanības velta pakalpojumu sektora izvērtēšanai. Tikai Ventspils un Aizpute ir minējušas, ka tur ir attīstīts pakalpojumu klāsts, piemēram, Ventspils kā vienu no savām stiprajām pusēm min daudzveidīgo un kvalitatīvo pakalpojumu un darījumu klāstu. Toties pakalpojumu sektora attīstību kā vienu no pilsētas attīstības iespējām saskata Liepāja un Saldus.

Daudzas Zemgales reģiona pilsētas norāda, ka tajās ir labi attīstīts pakalpojumu tīkls, kā arī pieaug to pieprasījums. Tikai Jēkabpils norāda, ka pilsētā ir salīdzinoši vienveidīgs pakalpojumu klāsts.

Pie savu pilsētu attīstības iespējām tikai Dobeles un Viesīte min pakalpojumu sektora attīstību. Viesīte kā piemērus nosauc apavu labošanu, automašīnu remontu, veļas mazgāšanu un ķīmisko tīrītavu. Savukārt pakalpojumu sektora attīstības draudus saskata tikai Jēkabpils, norādot, ka pakalpojumu patērētāju skaits un apjoms, iespējams, var samazināties.

Vidzemes reģiona pilsētās stiprā pusē ir plaši attīstīts pakalpojumu spektrs, bet vājā - nepietiekama jaunu pakalpojumu ieviešana. Jāatzīmē, ka Cēsis kā vājo pusi norāda arī maz attīstītu pakalpojumu un tirdzniecības iespēju nodrošinājumu pilsētas nomalēs.

Pakalpojumu sektora attīstības iespējas savās SVID analīzēs min tikai Valka un Strenči, kas kā draudu attīstībai saskata nepietiekamo pieprasījumu.

Pakalpojumu sektora analīzi no Latgales reģiona pilsētām veic tikai Balvi, Krāslava un Rēzekne. Tās norāda, ka pilsētās ir attīstīta tirdzniecības un pakalpojumu sniegšana, bet attīstības iespēja Rēzeknē būtu daudzfunkcionālu centru izveide pakalpojumu sniegšanai un jaunu produktu radīšanai.

5.3. Cilvēkresursu un radošuma analīze

Rīga savus cilvēkresursus raksturo kā augsti kvalificētu un izglītotu darbaspēku. Kā pilsētas stipro pusi tā norāda augsto nodarbinātības un zemo bezdarba līmeni. Tai pat laikā pilsētā ir augsts ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju skaits darbaspējas

vecumā, nav pieprasījumam atbilstoša darbaspēka piedāvājuma un pastāv neoficiāla nodarbinātība – šie faktori tiek minēti kā pilsētas vājie punkti. Cilvēkresursu attīstības iespējas Rīga saskata kvalificēta personāla veidošanā, kas atbilstu tirgus prasībām, bet draudus tajā, ka samazinās darbaspēka resursi (tai skaitā augsti kvalificēta un gados jauna darbaspēka aizplūšana uz ārvalstīm), pieaug bezdarba un samazinās nodarbinātības līmenis.

Pierīgas reģiona pilsētas savās SVID analīzēs atzīmē, ka ir pietiekams cilvēkresursu daudzums un pilsētās dzīvojošie ir labi kvalificēti darbinieki. Kā vienu no stiprajām pusēm pilsētas norāda arī zemo bezdarba līmeni un labo darba vietu nodrošinājumu.

Lai arī pilsētu iedzīvotāju struktūra pamatā tiek novērtēta pozitīvi, praktiski visas pilsētas norāda, ka sabiedrība kopumā noveco – ir pārāk zems dzimstības līmenis, kā arī jaunieši no mazākām pilsētām pārceļas uz lielajām, tai skaitā galvaspilsētu. Nodarbinātību raksturojošā vājā puse samērā lielais sieviešu skaits bezdarbnieku vidū. Limbaži, atšķirībā no citām Pierīgas reģiona pilsētām, norāda, ka pilsētā ir darba vietu trūkums, savukārt Salacgrīva - ka pilsētas darbaspēkam ir zems izglītības līmenis.

Cilvēkresursu attīstības ziņā tikai Limbaži savā SVID analīzē norāda plānotās aktivitātes – motivēt kvalificētus speciālistus strādāt tieši Limbažos un veicināt jaunu darba vietu radīšanu.

Kā attīstības draudus pilsētas saskata turpmāko sabiedrības novecošanos un darbaspēka aizplūšanu, kā arī bezdarba līmeņa palielināšanos.

Analizējot cilvēkresursu potenciālu, Kurzemes reģiona pilsētas savās SVID analīzēs kā stiprās puses min iedzīvotāju skaita stabilizāciju, pilsētai pieejamo augsti kvalificēto darbaspēku, augsto nodarbinātības un zemo bezdarba līmeni. Jāatzīmē, ka Talsi, raksturojot savus iedzīvotājus, uzsver, ka pilsētai ir pašapzinīgi, lepni iedzīvotāji, novada patrioti, neanalizējot tās iedzīvotājus kvantitatīvā vai kvalitatīvā aspektā. Savukārt Kuldīga raksturo savus iedzīvotājus kā izglītotus, radošus, sabiedriski aktīvus iedzīvotājus, kas ir pilsētas attīstību virzošs spēks.

Kā cilvēkresursu potenciāla vājās puses pilsētas min darbaspēka aizplūšanu, sabiedrības novecošanos, kā arī lielo sieviešu īpatsvaru bezdarbnieku vidū. Pretēji pārējām Kurzemes reģiona pilsētām, Valdemārpils kā vienu no vājajām pusēm norāda arī augsto bezdarba līmeni pilsētā.

Lai piesaistītu cilvēkresursus, Kurzemes pilsētas paredz radīt jaunas darba vietas un paaugstināt konkurētspējīgas algas. Kuldīga papildus atzīmē, ka vēlas izveidot iedzīvotāju iniciatīvas grupu, kas radītu sinerģijas efektu pilsētas attīstībai.

Kā pilsētas attīstības draudus tās min turpmāku darbaspēka samazināšanos, kā arī iedzīvotāju noslāņošanos un sociālās spriedzes pieaugumu.

Pilsētu pieejamo cilvēkresursu analīzē Zemgales reģiona pilsētas norāda, ka ir daudz darbaspējas vecuma iedzīvotāju. Jēkabpils papildus norāda arī, ka pilsētā ir samērā augsts intelektuālais potenciāls. Savukārt kā vājo pusi daudzas pilsētas

norāda negatīvo tendenču (dzimstības samazināšanās, novecošana) attīstību. Dobeļe, Viesīte un Jēkabpils norāda arī, ka pilsētās ir samērā augsts bezdarba līmenis, īpaši starp sievietēm. Dažas pilsētas norāda arī intelektuālā potenciāla aizplūšanu uz citām pilsētām un sociālo spriedzi iedzīvotāju vidū – depresiju, zemu sabiedrisko aktivitāti.

Pilsētas cilvēkresursu attīstībai paredz motivēt jaunus speciālistus strādāt pilsētās un iesaistīt iedzīvotājus demokrātiskos pilsētas pārvaldes procesos. Savukārt kā attīstības draudus pilsētas saskata turpmāko demogrāfiskās un sociālās situācijas pasliktināšanos.

Salīdzinot Vidzemes reģiona pilsētas ar citu reģionu pilsētām, ir jāsecina, ka tikai dažas no tām par stipro pusi uzskata cilvēkresursu kapitālu: Cēsis norāda, ka pilsētā ir augsts intelektuālais potenciāls, bet Valmierā - zems bezdarba līmenis. Turpretī Alūksne un Valka kā vienu no vājajām pusēm atzīmē tieši augstu bezdarba līmeni un skolēnu zemo motivāciju iegūt izglītību.

Par vienu no savas pilsētas attīstības iespējām Valmiera nosauc apkārtējā reģiona intelektuālā potenciāla piesaistīšanu.

Vidzemes pilsētas kā attīstības draudus saskata sabiedrības novecošanos, izglītotu un aktīvu iedzīvotāju aizplūšanu un sociālās situācijas pasliktināšanos.

Savās SVID analīžu vājajās pusēs un attīstības draudos Latgales reģiona pilsētas norāda, ka iedzīvotāju skaits pakāpeniski samazinās un mainās iedzīvotāju vecuma struktūra – notiek sabiedrības novecošanās. Daudzas pilsētas arī norāda, ka arvien vairāk iedzīvotāju brauc prom no pilsētām (līdz ar to samazinās pilsētu intelektuālais potenciāls), kā arī pilsētās ir salīdzinoši augsts bezdarba līmenis.

5.4. Atvērtības analīze

Pilsētu atvērtības kontekstā tiek pētīts, vai pilsētas savās SVID analīzēs ir aprakstījušas:

- transporta un sakaru infrastruktūras pakalpojumus,
- tūrisma attīstību.

Transporta un sakaru infrastruktūras pakalpojumu analīze

Kā stipro pusi savā transporta infrastruktūras sistēmā Rīga norāda transporta sauszemes attīstību, sabiedriskā transporta sistēmu, pieaugošu kravu apgrozījumu un investīciju apjomu transporta infrastruktūras attīstībai. Līdztekus jāatzīmē, ka Rīgā ir izveidota moderna un attīstīta telekomunikāciju un interneta sistēma. Savukārt kā vājo pusi tā norāda savstarpējas transporta sasaistes trūkumu, vāji funkcionējošus apvedceļus un to, ka vietām ir nolietota transporta infrastruktūra un transporta sistēmas kapacitāte nav pietiekama Rīgas vajadzībām. Rīgas transporta infrastruktūras attīstības iespējas ir iekļauties Transeiropas transporta tīklā, modernizējot lidostu, ostu un dzelzceļa infrastruktūru un izveidojot savstarpēji saistītu transporta sistēmu. Iespējamie draudi, kas varētu kavēt Rīgas transporta sistēmas attīstību, varētu būt starptautisko transporta koridoru attīstība, apejot Rīgu, un nepietiekama transporta tīkla caurlaides spēja un drošības līmenis, pieaugot kravu apjomam, kā arī apkārtējās vides piesārņojuma līmeņa paaugstināšanās.

Gandrīz visas Pierīgas reģiona pilsētas atzīst pilsētā izveidoto transporta un sakaru infrastruktūru par veiksmīgi darbošos – ar labu, sazarotu ceļu tīklu, labu sabiedriskā transporta satiksmi (nodrošinot iespēju iedzīvotājiem nokļūt visos nepieciešamajos virzienos), atsevišķām pilsētām pieejamu dzelzceļa sistēmu kravu un pasažieru pārvadājumiem (Ogre, Olaine, Tukums) un ar nodrošinātu mobilo sakaru un interneta pieejamību. Papildus Limbaži norāda, ka tās teritorijā ir pieejams arī lidlauks, bet Tukums katru gadu iegulda līdzekļus ceļu sakārtošanai, tur veiksmīgi darbojas pilsētas apvedceļš, caur kuru tiek novirzīts liels tranzīta apjoms.

Transporta infrastruktūras vājās puses pilsētas saskata galvenokārt ceļu un ietvju sliktajā stāvoklī, bet Limbaži, Olaine un Salacgrīva norāda, ka tām trūkst apvedceļu vai pievedceļu. Lai arī daudzas pilsētas norāda, ka tām ir pieejami dzelzceļa pakalpojumi, Limbaži kā vienu no vājajām pusēm atzīmē to, ka pilsētai nedarbojas dzelzceļš un tai pietrūkst finanšu līdzekļu transporta infrastruktūras attīstībai. Ogre papildus norāda, ka pilsētā trūkst veloceļu un ir nepietiekams skaits tiltu pār Ogres upi, kā arī pilsētā ir neekonomiska ielu apgaismojuma kvalitāte. Līdzīgi arī Tukums norāda uz tiltu trūkumu pilsētā, ielu apgaismojuma nepilnībām un arī uz dzelzceļa satiksmes trūkumu uz Jelgavu un Ventspili, kas ir tuvākie attīstītie reģionālie centri.

Praktiski visas pilsētas plāno attīstīt savu transporta infrastruktūru, tai skaitā remontējot ceļu segumus savās teritorijās, kā arī izbūvējot pilsētu apvedceļus, tādējādi atvieglojot transporta sistēmu pilsētu centros. Limbaži vēlas arī atjaunot dzelzceļa infrastruktūru pilsētā, attīstot, iespējams, arī ātrgaitas dzelzceļa līniju.

Kā transporta infrastruktūras attīstības draudus pilsētas norāda iespējamo ceļu stāvokļa pasliktināšanos gan dabas apstākļu iespaidā, gan nolietotības dēļ. Atsevišķas pilsētas norāda arī satiksmes negadījumu skaita pieaugumu.

Visas Kurzemes reģiona pilsētas savās SVID analīzēs norāda, ka to stiprās puses ir attīstītā transporta infrastruktūra un skaru tīkls. Ventspils norāda arī, ka tā ir labi sasniedzama lokālā un starptautiskā mērogā, bet Liepāja atzīmē, ka tai ir laba satiksme ar galvaspilsētu un ārvalstīm (pieejams aviotransports, dzelzceļš, autobusi, jūras pārvadājumi). Talsi savukārt kā vienu no stiprajām pusēm norāda arī notiekošo ielu segumu atjaunošanu.

Kā vājās puses pilsētas norāda ilgtspējīgas transporta politikas trūkumu – sliktu satiksmes organizāciju, neapmierinošu ielu tehnisko stāvokli, nepietiekamo ielu apgaismojumu, vietām - sabiedriskā transporta trūkumu (piemēram, Ventspils norāda, ka nav pieejams dzelzceļa transports), pilsētas apvedceļa trūkumu un veloceļu trūkumu.

Vairākums pilsētu savās attīstības iespējās min transporta infrastruktūras attīstību, izveidojot jaunus transporta koridorus, kā arī izbūvējot un rekonstruējot autoceļus. Savukārt kā sektora attīstības draudu pilsētas min finanšu investīciju trūkumu un ceļu stāvokļa pasliktināšanos.

Visas Zemgales reģiona pilsētas par stiprajām pusēm uzskata labi attīstīto transporta infrastruktūru – sakārtotu ceļu tīklu un attīstītu sabiedriskā transporta bāzi, bet kā vājo pusi tās norāda mūsdienu prasībām neatbilstošu ceļu kvalitāti.

No Zemgales pilsētām tikai Jelgava un Jēkabpils analizē transporta infrastruktūras attīstības iespējas un draudus, norādot, ka to iespējas ir piesaistīt investīcijas infrastruktūras uzlabošanai, bet drauds ir arī turpmākais pilsētas ceļu nolietojums.

Raksturojot transporta un sakaru infrastruktūru, Vidzemes reģiona pilsētas norāda, ka tām ir labs ceļu tīkls un noris darbs pie ceļu kvalitātes uzlabošanas. Tai pat laikā infrastruktūras vājās puses ir sliktais ceļu tehniskais stāvoklis. Atsevišķas pilsētas (Alūksne, Cēsis) norāda, ka trūkst veloceļu.

Transporta infrastruktūras attīstībai pilsētas plāno palielināt ceļa fonda līdzekļus un īstenot dažādus infrastruktūras projektus. Cēsis un Strenči norāda arī iespēju apvedceļu izbūvei, kas atvieglotu transporta kustības plūsmu pilsētas centrā. Savukārt par transporta infrastruktūras attīstības draudu pilsētas saskata transporta plūsmas palielināšanos un finanšu trūkumu infrastruktūras uzlabošanai.

Latgales reģiona pilsētas samērā maz uzmanības velta transporta sektora analīzei. Tikai Balvu pilsēta esošo transporta infrastruktūru raksturo kā sakārtotu. Pretēji tam Rēzekne norāda, ka tās teritorijā infrastruktūra nav sakārtota. Balvi kā vājo pusi norāda apvedceļa trūkumu, kā arī salīdzinoši zemo infrastruktūras tehnisko stāvokli.

Lai attīstītu transporta infrastruktūras sektoru, pilsētas plāno piesaistīt Eiropas Savienības fondu līdzekļus.

Tūrisma attīstības analīze

Balstoties uz savu izdevīgo ģeogrāfisko izvietojumu un bagātīgo kultūrvēsturisko mantojumu, Rīga sekmīgi attīsta tūrisma sektoru. Savā SVID analīzē Rīga norāda tūrisma vājās puses – tūrisma informācijas trūkums un vāja esošo centru tehniskā bāze, nepietiekama sadarbība ar citu pilsētu un ārvalstu tūrisma un informācijas centriem, kā arī nepietiekams valsts un pašvaldības atbalsts tūrisma attīstībai un sadarbības trūkums starp valsti, pašvaldību un privāto sektoru. Tūrisma sektora attīstību Rīga saskata kreatīvā tūrisma attīstībā, pilsētas sasniedzamības uzlabošanā un sadarbības uzlabošanā vietējā un starptautiskā līmenī. Savukārt attīstības draudus Rīga saskata pilsētas negatīvā tēlā vai atpazīstamības trūkumā ārvalstīs, valsts un pašvaldības atbalsta trūkumā tūrisma nozarē un Rīgas kultūrvēsturiskās savdabības un pievilcības zaudēšanā.

Analizējot tūrisma nozares stiprās puses, Pierīgas reģiona pilsētas uzsver savu izdevīgo ģeogrāfisko stāvokli, labi nodrošinātu transporta infrastruktūru, nodrošinot ērtu piekļuvi pilsētai, kā arī norāda to, ka pilsētās ir pievilcīga un aktīva vide, kā arī ir pieejami nozīmīgi tūrisma un kultūrvēsturiskie objekti, kas piesaista tūristus.

Kā vājās puses pilsētas norāda pastāvošās tūrisma infrastruktūras nepilnības – norādes zīmju, informācijas stendu trūkums, nav labiekārtotas pastaigu takas, naktsmītnu trūkums. Dažas pilsētas (Ogre, Salacgrīva, Limbaži) norāda, ka tajās trūkst specifisku, cilvēku veidotu tūrisma objektu.

Tūrisma sektora attīstības iespēja ir uzlabot infrastruktūru, palielināt pieejamo tūrisma objektu skaitu, kā arī īstenot dažādus investīciju projektus tūrisma un pakalpojumu infrastruktūras attīstībai.

Pierīgas reģiona pilsētas kā draudu tūrisma sektora attīstībai min apkārtējās vides situācijas pasliktināšanos pilsētā, kā arī pilsētvides degradēšanos – kā piemērs Tukumā tiek minēts vandālisms.

Kurzemes reģiona pilsētas savās SVID analizēs tūrisma sektora stiprajās pusēs norāda labvēlīgos priekšnosacījumus tā attīstībai – pieejamie dabas resursi, sakārtotā pilsētvide, attīstīta pakalpojumu infrastruktūra. Tai pat laikā pilsētas min, ka tūrisma infrastruktūra nav pietiekama vai ir nepilnīga. Aizpute, Talsi un Valdemārpils atzīst arī to, ka pilsētās trūkst specifisku tūrisma produktu. Liepāja kā vājo pusi min tūrisma iespēju sezonālītāti, savukārt Kuldīga norāda, ka pilsētai trūkst marketinga stratēģijas.

Attīstības iespējas pilsētas saskata tūrisma infrastruktūras pilnveidošanā, kā arī tūrisma produktu veidošanā, kas būtu pievilcīgi tūristiem, izmantojot esošos resursus (aktīvais tūrisms, dabas tūrisms, kultūras tūrisms).

Salīdzinot ar citu reģionu pilsētām, Zemgales reģiona pilsētas salīdzinoši maz velta uzmanības tūrisma sektora izpētei. Tikai Jēkabpils un Viesīte kā vienu no stiprajām pusēm norāda tūristiem pievilcīgu objektu un infrastruktūras esamību pilsētu teritorijās. Savukārt Jelgava kā vienu no vājajām pusēm norāda, ka pilsētā nav pietiekami attīstītu tūrisma produktu.

Tūrisma sektora attīstību no Zemgales reģiona pilsētām saskata Jelgava, Jēkabpils un Viesīte, kas paredz atbalstīt tūrisma attīstību kā vienu no pilsētas vizuālā tēla veidošanas un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas nodrošinājuma garantiem. Tūrisma sektora attīstības draudus saskata tikai Jelgava, kas norāda, ka nesakārtota tūrisma un atpūtas vietu infrastruktūra var veicināt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos un dabas objektu iznīcināšanu pilsētas teritorijā.

Lielākā daļa Vidzemes reģiona pilsētu norāda, ka tām ir attīstīta tūrisma infrastruktūra, tomēr tūrisma objekti ir sliktā stāvoklī.

Pie pilsētu attīstības iespējām Vidzemes reģiona pilsētas min vēlmi attīstīt videi draudzīgu tūrisma piedāvājumu, kā arī izmantot ģeogrāfisko un vides resursu priekšrocību. Cēsis norāda arī pilsētas marketinga stratēģijas pilnveidošanu kā tūrisma veicinošu pasākumu.

Tūrisma sektora attīstības draudus analizē tikai Cēsis un Madona, norādot, ka tūrisma attīstību varētu kavēt citu pilsētu konkurence. Cēsis papildus norāda kultūrvēsturisko objektu stāvokļa pasliktināšanos, kas, iespējams, mazinātu tūrisma plūsmu pilsētā.

Latgales reģiona pilsētas salīdzinoši nedaudz analizē savas tūrisma iespējas, norādot, ka tūrisma sektors attīstās un ir nepieciešams uzlabot un pilnveidot tūrisma infrastruktūru.

5.5. Ekoloģiskās situācijas analīze

Rīga atzīst, ka pilsētā vides kvalitāte kopumā ir labāka nekā citās Eiropas pilsētās, bet tai pat laikā atzīmē arī to, ka daudzos Rīgas rajonos ir kaitīgo vielu koncentrācija gaisā, kas pārsniedz maksimāli pieļaujamo normu. Tāpat arī kadastru politika nav vērsta uz zemes īpašnieku ieinteresētību dabas teritoriju saglabāšanā, līdz ar to par draudu tiek uzskatīta vides situācijas pasliktināšanās attīstoties tautsaimniecībai. Savukārt, lai uzlabotu vides kvalitāti pilsētā, kā iespējas Rīga atzīmē veselīgas, pievilcīgas un kvalitatīvas dzīves vides veidošanu un sabiedrības iesaistīšanu šajā procesā.

Lielākā daļa Pierīgas reģiona pilsētu savu vides situāciju novērtē kā pozitīvu - tā ir maz piesārņota, jo pilsētas efektīvi darbojas atkritumu apsaimniekošanā un tiek izmantoti videi draudzīgi kurināmie (gāze). Olaine savā SVID analizē ir norādījusi, ka vides kvalitātes nodrošināšanai izmanto, iespējams, drosmīgus un atraktīvus risinājumus.

Kā pilsētas vides situācijas vājā puse tiek nosaukts vides piesārņojums, kas rodas (vai ir iespējams) infrastruktūras nesakārtotības vai neatbilstības mūsdienu prasībām rezultātā (lietus ūdeņu savākšanas sistēma, zemais infrastruktūras līmenis individuālās apbūves teritorijās, atkritumu šķirošanas trūkums u.c.). Olaines pilsēta vēl atzīmē iespējamo vides kvalitātes pazemināšanos pilsētas rūpnieciskās darbības dēļ.

Lai uzlabotu vides situāciju pilsētās, tās vēlas uzlabot atkritumu apsaimniekošanas sistēmu, attīrīšanas sistēmu sakārtošanu, un Ogre atzīmē arī iedzīvotāju vides apziņas veidošanu.

Savukārt kā draudus vides situācijas uzlabošanai pilsētas min kopējās vides situācijas pasliktināšanos un piesārņojuma palielināšanos, kā arī zaļo platību samazināšanos pilsētās uz apbūves rēķina.

No Kurzemes reģiona pilsētām tikai Ventspils un Kuldīga kā stipro pusi atzīst zemo vides piesārņojumu. Ventspilī ir arī laba gaisa kvalitāte un attīstīts vides kvalitātes monitorings, bet tai pat laikā ostas darbība rada gaisa piesārņojumu, kas minēts kā vājais aspekts. Savukārt Liepāja kā savu vājo pusi min publiskās vides piesārņojumu un dabas teritoriju degradāciju, bet Saldus kā attīstības draudu identificē apkārtējās vides piesārņojumu.

Vides piesārņojumu Zemgales reģiona pilsētas raksturo kā relatīvi zemu. Jelgava kā savu stipro pusi norāda arī to, ka pilsētā ir veikta paaugstināta riska zonu noteikšana un to ievērtēšana teritorijas plānojumā, kā arī izstrādāta iedzīvotāju riska samazināšanas programma un veikta informācijas apkopošana par potenciāli piesārņotām vietām Jelgavas pilsētā.

Pie savas attīstības iespējām no Zemgales reģiona pilsētām tikai Jelgava un Dobeles atzīmē vides kvalitātes uzlabošanu. Jelgava papildus norāda, ka plāno iesaistīt iedzīvotājus vides izglītības un aizsardzības pasākumu īstenošanā.

Tikai Alūksne un Strenči no Vidzemes reģiona pilsētām savās stiprajās pusēs norāda, ka to teritorijā ir tīra un nepiesārņota vide. Strenčos iedzīvotāji aktīvi iesaistās pilsētas vides situācijas uzlabošanā, Savukārt Cēsīs un Madonā iedzīvotājiem trūkst informācijas par vides un ekoloģiskajiem jautājumiem.

Vides situācijas uzlabošanai pilsētas paredz veikt potenciāli piesārņoto teritoriju apzināšanu, novērtēšanu un sanāciju.

No visām Latgales reģiona pilsētām tikai Balvi analizē pilsētas vides kvalitātes situāciju, norādot, ka pilsētā ir ekoloģiski tīra vide. Kā attīstības iespēja šeit varētu būt finansiāla atbalsta piesaistīšana potenciāli piesārņoto vietu sanācijas projektu izstrādei un realizēšanai.

5.6. Administratīvās kapacitātes analīze

Analizējot Rīgas pašvaldības kapacitāti, var secināt, ka Rīga savā SVID analīzē pamatā apraksta sadarbību ar Rīgas reģionu, norādot to kā stipro pusi, bet kā vājo pusi tā atzīst reģiona iekšējās struktūras un institucionālo nesakārtotību. Arī attīstības iespējas Rīga redz sadarbībā un integrācijā ar pārējām Rīgas reģiona pašvaldībām.

Praktiski visas Pierīgas reģiona pilsētas savas pašvaldības darbību vērtē pozitīvi, norādot, ka to darbība ir koordinēta un efektīva. Tikai Vangaži kā vājo pusi norāda, ka pilsētas iedzīvotāji neuzticas pašvaldībai. Pārējās pilsētas kā vājās puses min finansējuma trūkumu, lai īstenotu visus pasākumus pilsētas efektīvai attīstībai. Savukārt kā attīstības draudu pilsētas min administratīvās reformas neprognozējamību.

Kurzemes reģiona pilsētas savu pārvaldi vērtē kā kompetentu un ar stabilu finanšu sistēmu, kaut arī, piemēram, Valdemārpils atzīst, ka finanšu līdzekļi nav pietiekami visu pilsētas vajadzību apmierināšanai. Aizpute kā vājo pusi min arī administratīvi teritoriālās reformas kavēšanos un nepārdomātu realizāciju.

Savas darbības attīstībai pilsētas nosauc pakalpojumu pieejamības uzlabošanu un dažādu projektu īstenošanu papildus investīciju piesaistei.

Raksturojot pilsētu administratīvo kapacitāti, Zemgales reģiona pilsētas norāda, ka pilsētu pārvaldēm ir pieredze projektu īstenošanā un tās savā darbībā nodrošina demokrātisko principu ievērošanu un sabiedrības viedokļa respektēšanu. Aizkraukle arī norāda, ka pašvaldības ienākumi uz vienu iedzīvotāju ir lielāki nekā vairākumā Latvijas pilsētu vai pagastu. Savukārt kā vājo pusi pilsētas norāda finanšu nepietiekamību – izdevumi palielinās ātrāk nekā ienākumi.

Pašvaldību darbības uzlabošanu pilsētas saskata dažādu investīciju projektu realizācijā, kā arī pašvaldības lomas palielināšanā budžeta ienākumu noteikšanā. Savukārt kā draudu praktiski visas pilsētas min reģionālo reformu. Jāatzīmē arī, ka Viesīte kā trūkumu norāda arī nespēju kvalitatīvi nodrošināt visu pašvaldības iestāžu darbību līdzekļu trūkuma dēļ.

No Vidzemes reģiona pilsētām tikai Alūksne un Valmiera raksturo pilsētas pārvaldes stiprās puses, norādot, ka pilsētās ir pārskatāmi organizēta pārvaldes struktūra, profesionāls administrācijas darbs un kvalificēti darbinieki, kuriem ir pieredze dažādu projektu īstenošanā. Savukārt kā pilsētas attīstības draudus, līdzīgi kā pārējo reģionu pilsētas, arī daudzas Vidzemes pilsētas norāda neskaidru reģionālo reformu.

Latgales reģiona pilsētas, raksturojot savu administratīvo kapacitāti, norāda uz finansējuma trūkumu pilsētu attīstības nodrošināšanai. Tikai Balvu pilsēta uzskata, ka tai ir pietiekams finansējums pilsētas pārvaldes nodrošināšanai. Kā attīstības iespējas Latgales reģiona pilsētas norāda pašvaldību darba optimizāciju, bet kā draudu min administratīvi teritoriālās reformas kavēšanos vai nepārdomātu realizāciju, ka arī valsts iestāžu un dienestu reģionalizāciju.

5.7. Policentriskuma vērtību analīze

Policentriskuma ieviešanas kontekstā tiek pētīts, vai pilsētas savās SVID analīzēs pievērš uzmanību:

- pilsētas attīstībai kā perifērijas centram,

- pilsētas specializēšanās iespējamībai,
- novada veidošanai,
- sadarbībai ar citām pašvaldībām,
- sadarbībai ar reģionālajām iestādēm.

Pilsēta kā attīstības centrs

Rīga sevi pozicionē kā visas valsts ekonomisko dzinējspēku, līdz ar to identificē sevi kā visas valsts attīstības centru.

No Kurzemes reģiona pilsētām tikai Kuldīga ir analizējusi savas stiprās un vājās puses attīstības centra kontekstā, proti, kā vienu no savām stiprajām pusēm tā identificē to, ka Kuldīga ilgstoši ir bijusi apriņķa un rajona centrs, tajā ir izvietotas rajona un reģionālās nozīmes iestādes, kā arī pilsēta nodrošina ar pakalpojumiem apkārtējo teritoriju iedzīvotājus. Kā vienu no savas attīstības draudiem Kuldīga min apdzīvojamā centra lomas un politiskās ietekmes samazināšanos.

Analizējot pilsētu identificētās priekšrocības reģionālā mērogā, ir jāatzīmē, ka Talsi kā vienu no savām stiprajām pusēm norāda reģionālās nozīmes atkritumu poligona esamību pilsētas teritorijā.

Pilsētas kā centra funkcijas konteksts Zemgales reģiona pilsētu SVID analizēs tiek akcentēts tikai Jelgavā un Aizkrauklē. Jelgava saskata sevi kā Zemgales reģiona ģeogrāfisko darījumu centru. Savukārt Aizkraukle kā vienu no savas pilsētas attīstības iespējām min pilsētas “centra” funkcijas attīstīšanu administratīvi teritoriālās reformas gaitā.

No Vidzemes reģiona pilsētām tikai Valmiera analizē sevi kā attīstības centru - kā vienu no savas attīstības iespējām tā norāda attīstību kā nacionālās nozīmes centru. Detalizēti Valmiera norāda, ka vēlas attīstīties kā tūrisma centrs, piedāvājot konferenču tūrisma pakalpojumus, uzlabojot sabiedriskās apkalpes infrastruktūru, viesnīcas un izklaides vietas, kā arī attīstīties kā ekonomiskais centrs, kas izmanto ģeogrāfiskās atrašanās priekšrocības starp Vidzemes pilsētām.

Salīdzinot ar citu reģionu pilsētām, Latgales pilsētas ir akcentējušas savu lomu reģionā kā attīstības centrs daudz vairāk. Rēzekne norāda, ka ir nacionālais attīstības centrs un ka vēlas attīstīties kā nacionālas nozīmes kultūras un izglītības centrs. Preiļi savukārt norāda, ka vēlas attīstīties kā reģiona administratīvais centrs, bet Balvi un Krāslava – kā rajona administratīvais centrs.

Pilsētas specializēšanās

Pētot pilsētu SVID analīzes, jāsecina, ka tās konkrēti nemin pilsētu iespējamās specializācijas jomas, veidojot sadarbības tīklus ar pārējām pilsētām vai vēlmi attīstīt specializēšanos, veidojot pilsētu tīklojumu. Vienīgi Kuldīga ir minējusi vēlmi attīstīt sadarbību ar citām nacionālās un reģionālās nozīmes pilsētām, veicināt pilsētas profila specializēšanos un funkcionālo saikņu attīstību, bet nenosauc konkrētas jomas, kurās tai būtu salīdzinošas priekšrocības citu pilsētu starpā.

Novadu veidošanās

Ņemot vērā to, ka Rīgai nav aktuāla novada veidošana, SVID analizē šī tēma netiek pieminēta.

No Pierīgas reģiona pilsētām, bez Ogres novada (kas jau ir izveidojies) tikai Tukums savā SVID analīzē norāda novada izveides nozīmīgumu un paredz savu attīstību tajā, kā arī identificē pilsētas vājos punktus, kas var rasties novada izveides rezultātā un ko ir nepieciešams novērst, piemēram, iespējams, būs nepietiekams sociālo pakalpojumu nodrošinājums pārējo novada vienību iedzīvotājiem.

Praktiski visas Kurzemes reģiona pilsētas (Talsi, Kuldīga, Aizpute, Saldus) kā priekšrocību un attīstības iespēju norāda plānoto novada izveidi, tādējādi veicinot pašas pilsētas attīstību. Saldus kā vienu no attīstības iespējām min iespēju kļūt par Saldus novada centru. Līdzīgi arī Kuldīga atzīmē iespēju palielināt savu politisko pārstāvniecību valsts līmenī, kā arī palielināt teritorijas konkurētspēju un izveidot vienotu pakalpojumu sistēmu novada iedzīvotājiem.

No Zemgales reģiona pilsētām par novada izveidi min tikai Viesīte, kas saskata sevi kā novada centru un atzīmē to kā vienu no attīstības iespējām.

Vidzemes reģiona pilsētas savās SVID analīzēs norāda novada izveides iespējas priekšrocības un paredz savu kā novada centra attīstību. Piemēram, viena no Cēsu attīstības iespējām ir kļūt par novada un valsts kultūras, izglītības, tūrisma, atpūtas un rehabilitācijas centru. Savukārt Madona paredz, veicot pilsētas kultūras nama renovāciju, to veidot par novada nozīmes kultūras centru, kur būtu plaša zāle pasākumu rīkošanai, mēģinājumu zāle, darba kabineti, izstāžu zāle un kafējnīca. Smiltene sevi saredz kā novada ekonomiskais un kultūras centrs.

Starp Latgales reģiona pilsētām tikai Balvi un Krāslava min novadu veidošanu kā attīstības iespēju administratīvi teritoriālās reformas ietvaros.

Sadarbība ar citām pašvaldībām

Rīga kā vienu no savām stiprajām pusēm min sadarbību ar pašvaldībām Rīgas reģiona ietveros, kā arī savās attīstības iespējās uzsver šīs sadarbības attīstību.

Pierīgas reģiona pilsētas savā attīstībā ir tendētas uz sadarbību ar kaimiņu pašvaldībām, ko vairākas pilsētas arī savās SVID analīzēs ir norādījušas kā priekšrocību un attīstības iespēju. Piemēram, Ogre vēlas attīstīt kopīgu infrastruktūru ar kaimiņu pašvaldībām, tādējādi veicinot arī paša novada infrastruktūras attīstību.

Lielākoties Kurzemes reģiona pilsētas savās SVID analīzēs saskata sevi kā sadarbības partneri ar citām apkārt esošām pašvaldībām vai reģiona pilsētām. Tomēr jāatzīmē, ka daļa no pilsētām saskata iespējamus draudus kaimiņu pašvaldībās, piemēram, Saldus kā vienu no savas attīstības draudiem atklāj lielo pilsētu konkurenci un Ventspils – reģionālās konkurences paaugstināšanos.

Sadarbību pilsētas plāno attīstīt dažādās jomās, piemēram, Aizpute kultūras jomā vēlas pilnveidot sadarbību ar Liepājas pilsētas un rajona kultūras iestādēm, kā arī veselības jomā – meklēt sadarbības partneri, lai piesaistītu vairāk pacientu.

Zemgales pilsētu SVID analizēs pilsētas sevi uzskata par orientētām uz sadarbību – gandrīz visas ir norādījušas, ka vēlas sadarboties ar kaimiņu teritorijām kopēju jautājumu risināšanai (izglītības, sociālās aprūpes un komunālās saimniecības jautājumu gadījumos).

Arī Vidzemes reģiona pilsētas pamatā sevi uzskata par orientētām uz sadarbību ar kaimiņu pašvaldībām. Tikai Cēsis kā vienu no draudiem norāda citu pilsētu iespējamo konkurenci (tūrisma nozarē – Sigulda).

Neviena no Latgales reģiona pilsētām savās SVID analizēs nav minējusi sadarbības priekšrocības ar citām pašvaldībām.

Sadarbība ar reģionālajām iestādēm

Rīga savā SVID analizē neapraksta sadarbību ar kādām no reģionālajām iestādēm.

Ventspils vienīgā no Kurzemes reģiona pilsētām kā priekšrocību ir atzīmējusi pilsētas pašvaldības sadarbību ar plānošanas reģioniem, to organizācijām un iestādēm.

Savukārt no Vidzemes reģiona pilsētām tikai Cēsis kā vienu no savas pilsētas attīstības uzlabošanas iespējām norāda sadarbības attīstīšanu ar reģionālajām un valstiskajām organizācijām.

No Zemgales reģiona pilsētām Jēkabpils un no Latgales reģiona pilsētām Balvi piemin iespēju sadarboties ar Latvijas Pašvaldību savienību dažādu jautājumu risināšanā nacionālā līmenī – normatīvo aktu komentēšanā u.c. jautājumos.

5.8. Kopsavilkums

Analizējot visu Latvijas reģionu pilsētu pieejamās SVID analīzes, var secināt, ka pilsētas samērā līdzīgi identificē savas stiprās un vājās puses, kā arī gandrīz vienādi saskata savas attīstības iespējas un draudus. Nelielās atšķirības analizēs rodas tikai atsevišķās faktoru kopās, ko pamatā ietekmē pilsētu ģeogrāfiskais stāvoklis vai to vēsturiskā attīstība.

Kopējam pilsētu dzīves kvalitātes raksturojumam var izveidot šādu SVID analīzi:

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> ■ izdevīgs ģeogrāfiskais izvietojums ■ dabas resursu pieejamība ■ labvēlīgas pilsētvides attīstība ■ bagātīgs kultūrvēsturiskais mantojums ■ plašas izglītības iespējas ■ veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu pieejamība ■ atpūtas iespēju pieejamība ■ dzīvojamā fonda pietiekamība vai brīvās teritorijas esamība dzīvojamā fonda attīstībai ■ inženierinfrastruktūras pakalpojumu pieejamība 	<ul style="list-style-type: none"> ■ novecojusi un mūsdienu prasībām neatbilstoša materiāli tehniskā bāze mācību un veselības aprūpes iestādēs ■ novecojis dzīvojamais fonds ■ inženierinfrastruktūras pakalpojumu nepilnības (piemēram, centralizētas siltumapgādes trūkums pilsētās) ■ kvalificētu speciālistu trūkums, cilvēkresursu aizplūšana ■ konkurēt nespējīgs atalgojums ■ iedzīvotāju zemā maksātspēja ■ pašvaldības finanšu resursu nepietiekamība
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> ■ pieejamo dabas resursu izmantošana ■ vispārēja pilsētas labiekārtojuma līmeņa paaugstināšana ■ izglītības iespēju attīstība 	<ul style="list-style-type: none"> ■ pilsētvides un lauku ainavu degradācija ■ sociālo pakalpojumu iespējamā nepietiekamība ■ inženierinfrastruktūras novecošanās un nolietojums ■ pašvaldību finanšu līdzekļu trūkums funkciju izpildei

<ul style="list-style-type: none"> ■ apkalpojošās infrastruktūras attīstība ■ sociālo pakalpojumu attīstība ■ atpūtas iespēju dažādošana ■ dzīvojamā fonda attīstība ■ dažādu projektu izstrāde investīciju piesaistei 	<ul style="list-style-type: none"> ■ sociālekonomiskās situācijas pasliktināšanās, iedzīvotāju ienākuma līmeņa pazemināšanās ■ vispārējā iedzīvotāju veselības, izglītības un sociālā stāvokļa pasliktināšanās
---	--

Vairākums Latvijas pilsētu savu ģeogrāfisko izvietojumu uzskata par savas pilsētas priekšrocību, kas sniedz iespējas dažādu nozaru – gan tūrisma, gan ekonomikas, gan arī rekreācijas - iespēju attīstībai. Daudzas pilsētas savās SVID analīzēs ģeogrāfisko izvietojumu min arī citu, blakus esošu pilsētu saistībā, kas var būt par pamatu apgalvojumam, ka pilsētas galvenokārt ir uz sadarbību tendētas. Tās ne vienmēr savā attīstībā redz tikai sevi vienu pašu, bet gan vēlas sadarboties ar kaimiņu pilsētām, pašvaldībām, lai attīstība būtu ātrāka un efektīvāka.

Aprakstot pieejamos dabas resursus, pilsētas pievērš uzmanību gan to kvantitātei, gan arī kvalitātei, tai skaitā arī vides kvalitātei, kā arī pievērš uzmanību iespējām tos izmantot gan tūrismā, gan pilsētas rekreācijas iespēju nodrošināšanā, gan arī ekonomikas attīstībā. Tikai dažas pilsētas pieejamos dabas resursus min kā savas pilsētvides veidojošo faktoru.

Toties attiecībā uz esošo pilsētvidi daudzas pilsētas atzīst, ka gan pašvaldība, gan arī paši pilsētas iedzīvotāji rūpējas, lai pilsēta būtu labiekārtota, ar nepiesārņotu vidi un attīstītu infrastruktūru.

Attiecībā uz pieejamo dzīvojamo fondu, lielākoties pilsētas norāda, ka tām ir pietiekama dzīvojamā platība vai arī ir iespējams to attīstīt. Praktiski neviena no pilsētām pieejamo dzīvojamo fondu neanalizē blakus esošo pašvaldību (pagastu) saistībā, proti, netiek analizēta iespēja attīstīt dzīvojamo fondu ārpus pilsētas - rajonos, kur ir dzīvojamā fonda pārpalikums.

Lai arī drošība pilsētā ir viens no faktoriem labvēlīgas pilsētvides nodrošināšanai un attīstībai, salīdzinoši nedaudz pilsētu savās SVID analīzēs pievērš šim jautājumam uzmanību. Piemēram, Rīga un Latgales reģiona pilsētas par drošības situāciju pilsētā nerunā, bet pārējo reģionu pilsētas tikai nedaudz apraksta, vai pilsētās ir droša vide tās iedzīvotājiem.

Savu kultūrvidi un rekreācijas iespējas pilsētas nereti saskata kā tūrisma nozares attīstības faktoru, lai arī lielākoties atzīst, ka ir nepieciešams sakārtot to atbalstošo infrastruktūru. Rekreāciju pilsētas pārsvarā saskata sporta aktivitāšu aspektā. Reti kura pilsēta ir minējusi citas atpūtas un izklaides iespējas.

Pilsētas atzīst, ka attīstās izglītības sistēma, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu, kā arī inženierinfrastruktūras pakalpojumi, tie tiek modernizēti, bet tai pat laikā savās SVID analīzēs pilsētas arī norāda, ka infrastruktūra un materiāltehniskā bāze šo pakalpojumu nodrošināšanai ir novecojusi un nolietojusies. Līdz ar to pilsētas salīdzinoši pretrunīgi novērtē šo nozaru pakalpojumu kvalitāti.

Kopējam pilsētu **ekonomiskā potenciāla** raksturojumam var izveidot šādu SVID analīzi:

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> ■ izdevīgs ģeogrāfiskais izvietojums ■ ražošanas sektora potenciāls ■ attīstīts pakalpojumu tīkls 	<ul style="list-style-type: none"> ■ kvalificētu speciālistu trūkums ■ cilvēkresursu aizplūšana ■ konkurēt nespējīgs atalgojums

<ul style="list-style-type: none"> ▪ laba infrastruktūras sistēma 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ iedzīvotāju zemā maksātspēja ▪ pilsētas teritorijas/ zemes platības ierobežojums
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> ▪ dažādu uzņēmējdarbības jomu (rūpniecības, netradicionālās lauksaimniecības) attīstība ▪ sniegto pakalpojumu dažādošana ▪ pieejamo dabas resursu izmantošana ▪ dažādu projektu izstrāde investīciju piesaistei 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sociālekonomiskās situācijas pasliktināšanās, iedzīvotāju ienākuma līmeņa pazemināšanās ▪ vides situācijas pasliktināšanās

Pilsētas norāda, ka uzņēmējdarbība to teritorijās attīstās, ka arvien vairāk uzmanības tiek pievērsts inovāciju, jaunu tehnoloģiju ieviešanai ražošanā un jaunu pakalpojumu, produktu ieviešanā. Attiecībā uz pakalpojumu sektora analīzi, tikai dažas pilsētas norāda, kādi tieši pakalpojumi pilsētā ir attīstīti un iedzīvotājiem pieejami.

Analizējot uzņēmējdarbības vides apstākļus, jāatzīst, ka salīdzinoši maz pilsētu norāda pašvaldības lomu tās attīstībā. Pilsētas maz apraksta iespējamus pasākumus, ko tās veic uzņēmēju atbalstam – nodokļu atbrīvojumu ieviešanai jauniem uzņēmējiem u.c. pasākumi.

Kopējā **cilvēkresursu un radošuma** analīzes aspektā var izveidot šādu SVID analīzi:

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> ▪ cilvēkresursu esamība ▪ attīstīta nodarbinātība 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kvalificētu speciālistu trūkums ▪ cilvēkresursu aizplūšana ▪ konkurēt nespējīgs atalgojums ▪ iedzīvotāju zemā maksātspēja ▪ sabiedrības novecošanās
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> ▪ jaunu darba vietu radīšana ▪ vispārēja pilsētas labiekārtojuma līmeņa paaugstināšana 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sociālekonomiskās situācijas pasliktināšanās, iedzīvotāju ienākuma līmeņa pazemināšanās ▪ vispārējā iedzīvotāju veselības, izglītības un sociālā stāvokļa pasliktināšanās

Lai arī lielākoties pilsētas norāda, ka tām ir pietiekami cilvēkresursi, gandrīz visas ir norādījušas, ka tām pastāv jaunu, kvalificētu speciālistu aizplūšanas tendence. Ņemot vērā arī to, ka arvien vairāk pasliktinās valsts sociālekonomiskā situācija, no mazām pilsētām gudri un radoši cilvēki meklē darba un dzīves iespējas lielākās pilsētās, kur ir konkurētspējīgāks atalgojums un labāki dzīves apstākļi.

Analizējot pilsētu **atvērtību**, var izveidot šādu SVID analīzi:

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> ▪ izdevīgs ģeogrāfiskais izvietojums ▪ tūrisma attīstība ▪ attīstīta infrastruktūras sistēma 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kvalificētu speciālistu trūkums ▪ cilvēkresursu aizplūšana ▪ iedzīvotāju zemā maksātspēja ▪ tūrisma infrastruktūras nepilnības ▪ zems vispārējs teritorijas labiekārtojums ▪ ceļu infrastruktūras sliktais stāvoklis (t.sk. apvedceļu trūkums) ▪ nepietiekams infrastruktūras pakalpojumu nodrošinājums cilvēkiem ar īpašām vajadzībām
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> ▪ pieejamo dabas resursu izmantošana 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sociālekonomiskās situācijas pasliktināšanās, iedzīvotāju ienākuma līmeņa pazemināšanās

<ul style="list-style-type: none"> ▪ vispārēja pilsētas labiekārtojuma līmeņa paaugstināšana ▪ tūrisma attīstība ▪ atpūtas iespēju dažādošana ▪ infrastruktūras attīstība (tai skaitā pievedceļu rekonstrukcija un jaunu apvedceļu būvniecība) ▪ satiksmes drošības nodrošināšana ▪ dažādu projektu izstrāde investīciju piesaistei 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ceļu infrastruktūras problēmas ▪ pilsētvides un lauku ainavu degradācija ▪ vides situācijas pasliktināšanās ▪ pašvaldību finanšu līdzekļu trūkums funkciju izpildei
---	--

Visas pilsētas savās SVID analizēs novērtē sevi kā „atvērta” pilsētas. To izdevīgais ģeogrāfiskais izvietojums nodrošina efektīvas transporta un sakaru infrastruktūras sistēmas attīstību. Līdz ar to pilsētās sekmīgi attīstītās arī tūrisma nozare.

Attiecībā uz kopējo pilsētu **administratīvās kapacitātes** analīzi, var izveidot šādu SVID analīzi:

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> ▪ kvalitatīvs pašvaldības darbs ▪ sadarbība ar kaimiņu pašvaldībām 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pašvaldības finanšu resursu nepietiekamība
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> ▪ dažādu projektu izstrāde investīciju piesaistei ▪ sadarbība ar privāto un nevalstisko sektoru 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ darbaspēka, speciālistu aizplūšana, ▪ teritoriālās reformas neprognozējamība

Lai arī pilsētas norāda, ka pašvaldībām trūkst finanšu resursu, lai nodrošinātu pilnīgu un efektīvu pilsētas attīstību, tās savu administratīvo kapacitāti novērtē pozitīvi. Daudzas pilsētas kā vienu no attīstību kavējošiem faktoriem norāda ieilgušo administratīvo teritoriālo reformu.

Kopējā pilsētu **ekoloģiskās situācijas** SVID analīze ir šāda:

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> ▪ vides situācijas kontrolēšana 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ iespējams vides piesārņojums
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> ▪ dažādu projektu izstrāde investīciju piesaistei ▪ vides kvalitātes uzlabošana un iedzīvotāju vides apziņas veidošana 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pilsētvides un lauku ainavu degradācija ▪ vides situācijas pasliktināšanās

Analizējot vides situāciju pilsētās, jāatzīmē, ka vairākums pilsētu norāda, ka tajās ir maz piesārņota vide, bet ir iespējami tās pasliktināšanās draudi rūpniecības vai arī nepārdomātu dabas resursu apsaimniekošanas rezultātā.

Policentriskuma modeļu (pilsētu sadarbības tīklojumi un attīstības centi) iezīmju analīzes aspektā jāatzīmē, ka galvenokārt pilsētas sevi redz kā uz sadarbību orientētas pilsētas. Daudzas iespējamo sadarbību ar kaimiņu pašvaldībām norāda kā vienu no iespējamiem attīstības faktoriem, bet dažas norāda to kā kādas nozares (piemēram, sociālo pakalpojumu) attīstības faktoru.

Jāatzīst, ka tikai viena pilsēta – Kuldīga – savā SVID analizē konkrēti norāda policentriskuma vērtību ievērošanu savā attīstībā, veidojot pilsētu sadarbības tīklojumu, bet nenorāda savas salīdzinošās priekšrocības ar citām potenciālām sadarbības tīklojuma pilsētām.

Nereti lielās pilsētas, īpaši nacionāla līmeņa pilsētas, saskata sevi kā perifēriju attīstības centru, norādot, ka to teritorijās iedzīvotājiem arī no kaimiņu pašvaldībām ir pieejami praktiski visi iespējamie pakalpojumi (izglītības iespējas, veselības aprūpe u.c.). To attīstības mērogs pārsvarā ir reģiona līmenī, proti, savā attīstības analizē šīs pilsētas saskata sevi kā reģiona attīstības virzītājspēku vai arī sadarbībā ar citām pilsētām veido šo virzītājspēku.

Savukārt mazās pilsētas salīdzinoši retāk arī min sadarbību ar citām pašvaldībām. Tās pārsvarā koncentrējas tikai uz sev pieejamiem resursiem un savu attīstības veicināšanu, neskatot to kontekstā ar citām lielākām pilsētām.

Izpētot pilsētu SVID analīzes var secināt, ka pilsētas salīdzinoši optimistiski vērtē savu attīstību, norādot izaugsmes iespējas praktiski visās sociālekonomiskajās jomās, kas veicinātu pilsētu attīstību, veidojot tās par sociāli un ekonomiski aktīvām dzīves telpām, ar labvēlīgu un pievilcīgu pilsētvidi. Lielākoties pilsētu pašvaldības attīstības draudus saskata nelabvēlīgajā ekonomiskajā stāvoklī iedzīvotāju vidū, kā arī pašvaldību finanšu trūkumā, kas ievērojami ietekmē pilsētas attīstības iespējas un attīstības tempu.

Jāatzīmē, ka pilsētu iespējamās attīstības iespējas ir nepieciešams skatīt to finanšu iespēju robežās, ko nereti pilsētas ir novērtējušas pārāk optimistiski attīstības iespēju mērogā, proti, atsevišķas attīstības iespējas prasa daudz lielākus finanšu ieguldījumus, nekā tie ir pieejami pašvaldībām.

SVID analīzes iezīmē pilsētu vēlmi attīstīties, pēc iespējas sekmējot līdzsvarotu pilsētu attīstību rajona vai pat reģiona mērogā. Nelielās pilsētas šādas attīstības iespējas salīdzinoši biežāk saskata pilsētu sadarbībā, savukārt lielās pilsētas - attīstības centru aspektā.

Atsauces

Aizkraukles novada attīstības programma

Aizputes pilsētas dome (2007). Aizputes pilsētas attīstības programma

Alūksnes pilsētas dome (2004). Alūksnes pilsētas nākotnes vīzija

Balvu pilsētas teritorijas attīstības programma 2007.-2010. (2007)

Cēsu pilsētas attīstības programma

Daugavpils pilsētas dome (2004). Daugavpils attīstības stratēģija

Dobeles pilsētas attīstības programma (2001)

Jelgavas dome (2004). Jelgavas pilsētas attīstības stratēģija 2004-2010

Jēkabpils pilsētas attīstības programma 2004.-2011.gadam

Krāslavas novada teritorijas plānojums (2007)

Kuldīgas pilsētas dome (2007). Kuldīgas pilsētas teritorijas attīstības programma

Liepājas pilsētas dome (2007). Liepājas pilsētas attīstības stratēģija

Limbažu pilsētas attīstības programma (2003)

Līvānu novada pašvaldības integrētās attīstības programma 2008.-2014.gadam

LR Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (2007). Vadlīnijas pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei

- Madonas pilsētas dome (2008). Madonas pilsētas attīstības plāns
- Mūriņš, S. (2007). Ziņojuma sagatavošana par policentriskas attīstības modeļiem, pilsētu politikas mērķa teritoriju noteikšanu un pilsētu politikās aptvertajām jomām/ nozarēm
- Ogres novada dome (2004). Ogres novada attīstības programma
- Olaines pilsētas dome (2004). Olaines pilsētas attīstības programma
- Preiļu novada attīstības programma līdz 2015.gadam
- Rēzeknes pilsētas dome (2007). Rēzeknes pilsētas integrētās attīstības programma 2007.-2013.gadam
- Rīgas dome (2005). Rīgas attīstības programma 2006.-2012.gadam
- Rīgas dome (2005). Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2025.gadam
Salacgrīvas pilsētas ar lauku teritoriju attīstības programma
- Saldus pilsētas stratēģiskā attīstības programma (2005)
- Saulkrastu pilsētas ar lauku teritoriju dome (2007). Saulkrastu pilsētas ar lauku teritoriju pašvaldības teritorijas attīstības programma
- Smiltenes pilsētas attīstības stratēģija 2008-2014
- Staiķes pilsētas ar lauku teritoriju attīstības plāns (1999)
- Strenču pilsētas attīstības programma 2007.2014.gadam
- Talsu integrētās attīstības programma 2008-2014 (2007)
- Tukuma pilsētas attīstības programma
- Valkas pilsētas dome (2005). Valkas pilsētas attīstības programma
- Vangažu pilsētas dome. Vangažu pilsētas 11 gadu (2007-2011) attīstības plāns
- Valdemārpils pilsētas dome (2006). Valdemārpils pilsētas ar lauku teritoriju attīstības programma (2007.2019.)
- Valmieras pilsētas pašvaldība (2007). Valmieras pilsētas sociāli ekonomiskās attīstības programma 2008.2014.gads
- Ventspils pilsētas dome (2007). Ventspils pilsētas attīstības programma
- Aktualizēta Viesītes pilsētas ar lauku teritoriju pašvaldības attīstības programma 2008.-2010.gadam (2007)

6. PĒTĪJUMA KOPSAVILKUMS

6.1. Vairāku attīstības centru modelis

Šī policentriskā modeļa telpiskās izaugsmes pamatā ir ideja, ka savstarpēji neatkarīgi attīstības centri ir reģionu izaugsmes un attīstības veicinātāji. Attīstību raksturo centra – perifērijas attiecības, t.i. attīstoties centram (spēcīgai pilsētai), attīstās arī tā perifērija (tuvumā esošās pilsētas un citas teritorijas). Par labu vairāku attīstības centru modelim liecina līdz šim ne visai veiksmīgā un ļoti ilgstošā novadu reforma. Pilsētas nav gatavas sadarboties, balstoties uz brīvprātības principiem. Līdz ar to iespējams secināt, ka nepieciešams stipra pilsētas, kas ap sevi pulcē apkārtesošās teritorijas.

Ekonomiski un radošuma ziņā lielākais Latvijas attīstības centrs ir Rīga. Tās īpatsvars Latvijas IKP ir aptuveni 57% un tirgus potenciāls - ievērojami augstāks nekā citām Latvijas pilsētām. Rīgas tirgus potenciāls ietekmē arī pārējo rajonu un pilsētu tirgus potenciālu – jo tālāk no Rīgas ir pilsēta, jo mazāks tas ir. Rīgā ir koncentrēti 83% no visu apskatīto reģionu pilsētu zinātniskajām institūcijām, 83% - augsto tehnoloģiju uzņēmumu, 70% - TOP 500 uzņēmumu. Arī 60% no Latvijas kopējā eksporta devuši Rīgā esošie uzņēmumi. Bez tam Rīgā ir 58% no visu Latvijas pilsētu radošās šķiras pārstāvjiem, lielāka vidējā darba alga un mazākais bezdarba līmenis. Interesanti, ka Rīgai kā lielākajai Latvijas pilsētai, kas daudzos rādītājos būtiski izceļas uz pārējo fona, nav lielākā ekoloģiskā pēda. Rīgas ekoloģiskā pēda pēc savas struktūras būtiski neatšķiras no citu republikas nozīmes pilsētu ekoloģiskās pēdas.

Pierīgas reģiona pilsētu (gan mazo - Baložu, Olaines un Vangažu, gan salīdzinoši lielāko - Jūrmalas, Tukuma un Ogres) tirgus potenciālu un attīstības iespējas lielā mērā ietekmē Rīgas attīstība. Kamēr Rīgā iedzīvotāju skaits samazinās, Pierīgas reģiona pilsētās tas strauji pieaug. To var izskaidrot ar Rīgas pārblīvību, augstām nekustamo īpašumu cenām, kā arī dažādiem dabas labumiem (piem. jūru, upēm u.c.), dzīves kvalitāti un drošu vidi, ko piedāvā Rīgas tuvumā esošās pilsētas. Šīs pilsētas kalpo kā Rīgas piepilsētas - to iedzīvotāji veido būtiski daļu no Rīgas darba tirgus, kā arī no Rīgā nodarbinātiem radošiem resursiem. Neskatoties uz to, ka ģeogrāfiski Rīga atrodas Eiropas reģionā, kur būtu brīva niša nozīmīgas Eiropas lielpilsētas veidošanai, tomēr kā liecina starptautiskās konkurētspējas, izaugsmes un zināšanu ekonomikas rādītāju rangi, Rīgai tai tas nav izdevies. Rīga kopā ar Bukaresti, Tallinu, Sofiju, Ļubļanu, Viļņu, Krakovu, Valletu, Korku, Turku, Bordo, Sevilju un Dženovu ierindojas zemākā mēroga Eiropas lielo pilsētu grupā.

Latvijas ekonomika lielā mērā (ar atsevišķiem izņēmumiem) ir pakārtota Rīgai. Rīgas īpatsvars turpina pieaugt. Raugoties no pieaugošas resursu atdeves iespējām tas ir pozitīvi, jo Latvijā veidojas centrs, kas varētu kļūt starptautiski nozīmīgs Baltijas reģionā un kurā varētu izvēlēties bāzēties gan Krievijas, gan Eiropas uzņēmumi. Tomēr Rīgā, kurai ir vislielākās specializācijas iespējas, nav novērojama kādu funkciju (piemēram, ražošanas, pakalpojumu vai pētniecības) koncentrācijas paaugstināšanās vai samazināšanās – piemēram, lai arī Rīgā ir ievērojami vairāk radošās šķiras pārstāvju, tomēr to īpatsvars kopējā nodarbinātībā ir līdzīgs kā citām Latvijas pilsētām.

Specializācijas neesamība, iespējams, apgrūtina Rīgas starptautisko pievilcību. Ja Rīga gribēs būt starptautiski nozīmīga, tai būs jāizšķiras vai tā būs ražošanas, vai ideju radīšanas centrs, jo kā rāda starptautiskā pieredze, abu šo funkciju līdzāspastāvēšana vienā pilsētā ir apgrūtināta. Aplūkojot radošuma indeksu, Rīgas salīdzinošās priekšrocības slēpjas ideju radīšanā un augstu pakalpojumu sniegšanā, jo Rīgā ir visaugstākie talantu un tehnoloģiju indeksi. Uzņēmumiem, pārvietojot

rūpniecību uz citām Latvijas pilsētām, būtu arī iespējams samazināt Rīgas pārblīvību un veicināt straujāku tās izaugsmi. Pašai Rīgai, savukārt, specializēšanos nevajadzētu uzvert kā savas izaugsmes un attīstības draudu.

Kā alternatīvi attīstības centri atsevišķos gadījumos parādās Liepāja un Ventspils Kurzemes reģionā, Jelgava Zemgalē, Daugavpils un Rēzekne Latgalē un Valmiera Vidzemē, tomēr šo pilsētu ietekme gan nesniedzas būtiski ārpus sava rajona robežām. Šajās pilsētās iezīmējas lielāka ekonomisko aktivitāšu un cilvēkresursu koncentrācija, kā arī labāka administratīvā kapacitāte. Tomēr resursu koncentrācijas ziņā tās nav salīdzināmas ar Rīgu.

Daugavpilī, Liepājā un Jelgavā ir Latvijas pilsētām salīdzinoši liels radošu cilvēku skaits. Liepāja un Daugavpils parādās kā centri, kuru tirgus potenciāls nav pilnībā atkarīgs no Rīgas ekonomiskās attīstības. Bez tam Liepāja ir otrais nozīmīgākais eksportējošo uzņēmumu centrs Latvijā.

Lai gan šo pilsētu - Daugavpils, Liepājas, Jelgavas un Valmieras - IKP ir pieaudzis, tomēr to īpatsvars Latvijas ekonomikā nav būtiski mainījies. Neviena no šīm pilsētām nav sasniegusi tādu aglomerācijas līmeni, lai spētu piedāvāt uzņēmumiem pieaugošas resursu atdeves iespējas, kā arī tās nerada būtiskus pozitīvus ārejos efektus (externalities) un zināšanu izplatīšanos (spillovers) pilsētas uzņēmumiem un radošiem cilvēkiem.

Izņemot Rīgu, neviena citas pilsēta šobrīd nav nozīmīgs alternatīvs reģionāls attīstības centrs (pieguloša teritorija). Valmieru un arī Jelgavu varētu raksturot kā "pašpietiekamus" centrus, kuri būtiski neietekmē apkārtējās pilsētas un citas teritorijas. Daugavpils visvairāk atbilst teorētiskajam attīstības centram ar modelī aprakstītajām centra – perifērijas attiecībām, taču pilsētas attīstība un spēja attīstīt apkārtējās teritorijas nav bijusi pārāk augsta. Liepājai no šīm pilsētām ir vislielākais potenciāls iesaistīties starptautiskos tīkļos, tomēr arī tās ietekme nav būtiska ārpus rajona. Tas liecina, ka šī pilsētām tomēr pietrūkst kritiskās masas un resursu koncentrācijas lielākai izaugsmei, kā arī monocentriskais (uz Rīgas vērtais) transporta tīkļums, iespējams, ierobežo to izaugsmi. Perifērijas pilsētas nav arī gatavas izmantot attīstības centru izaugsmi – pārņemot tiem lielās attīstībai traucējošās funkcijas, jo tās nav funkcionāli specializējušās. Piemēram, Daugavpils un Rēzekne varētu būt attālākās perifērijas pilsētas Rīgai, jo tām ir iespējams attīstīt ražošanu.

Viena teorētiska attīstības iespēja ir koncentrēt lielākus resursus attīstības centros. Piemēram, Liepājai būtu jāpiesaista cilvēkkapitāls no Ventspils, Kuldīgas un Saldus; Jelgavai - Dobeles, Aizkraukles un Jēkabpils, Daugavpilij - Rēzeknes, Ludzas un Preiļiem. Šāds modelis jau šobrīd darbojas Rīgas gadījumā - Rīgai piesaistot cilvēkkapitālu no Jūrmalas un Ogres. Šī iespējas neliekas ļoti ticama, jo visām pilsētām ir kopīga tendence samazināties iedzīvotāju skaitam, kā arī bez augstas specializācijas šīs pilsētas nerasīs būtisku kritisko masu, lai atstātu iespaidu uz blakus esošajām pilsētām. Tomēr, ja minētās lielās pilsētas – Rīga, Liepāja, Jelgava un Daugavpils – kļūtu par potenciālajiem attīstības centriem, aplūkojot datus par cilvēku mobilitāti, var secināt, ka tās varētu piesaistīt strādājošos un tos, kas mācās, pusstundas līdz stundas braucienā no šīm pilsētām. Tādā gadījumā nepieciešama transporta sistēma, kas nevis savieno lielās pilsētas savā starpā, bet saista centrus ar to perifērijā esošajām pilsētām.

Tā kā mūsdienās, pēc daudzu autoru domām, (R. Florida, Č. Landrijs vai Milkena institūta (Milken institute)) pētnieki, pilsētu attīstību galvenokārt nosaka spējas piesaistīt radošus cilvēkus nevis kompānijas uzņēmumus, tad šīm pilsētām: Liepājai,

Daugavpils, Valmierai un Jelgavai būtu jāveido laba pilsētas vide ar labu dzīves kvalitāti. Tām būtu jāizmanto savas dabiskās priekšrocības – jūra, ekoloģiska vide, parki, kā arī jāattīsta daudzveidīgas kultūras un izklaides iespējas, ieguldot līdzekļus t.sk. lai veidotu starptautiski konkurētspējīgu augstāko izglītību. To apliecina pētījuma dati - starp tiem, kas vēlētos mainīt dzīvesvietu republikas ietvaros, kā populārākā vēlamā dzīvesvieta minēta Rīga, kam seko Valmiera, Ventspils, Jūrmala, Sigulda, Cēsis, Daugavpils. Šajās pilsētās ir vai nu attīstīta kultūras un izklaides vide, vai arī tām ir kādas dabiskās priekšrocības – jūra, dabas ainava utt. Savukārt, to perifērijas pilsētās būtu jāveicina sociāli droša vide, jo tajās ir spēcīgāks sociāls kapitāls un vietējās kopienas varētu veiksmīgi tik galā ar sociālām problēmām, kā arī tajās ir koncentrētas lielākš daļa ražošanas, kas nodrošina darba iespējas šo pilsētu iedzīvotājiem.

Reģioniem un pilsētām, nevajadzētu koncentrēties uz dažādu nozaru puduru izvedi un attīstību, bet gan mēģināt paaugstināt dažādu sabiedrisko labumu piegādes efektivitāti. Piemēram, pilsētu konkurētspēju veicinošas stratēģijas, kas pielāgotas, lai kopētu kādu citu veiksmīgu pilsētu – ar selektīvām nodokļu atlaidēm, noteiktu nozaru attīstības (piemēram, augsto tehnoloģiju) veicināšanu, sporta centru būvniecību, azartspēļu rajonu attīstību, lielākoties nedarbojas. Galvenais, uz ko vajadzētu koncentrēties valsts pārvaldei un pilsētu pašvaldībām, ir institucionālās vides sakārtošana un efektīvāka sabiedrisko labumu nodrošināšana. Visefektīvākais ekonomikas pārvaldes veids ir ļaut tirgum noteikt, kā katrai konkrētai pilsētai attīstīties, valsts pārvaldei un pašvaldībai novēršot tirgus nepilnības un uzlabojot infrastruktūru. Specializācija attīstīšanai nevajadzētu veidot politiku "no augšas", bet gan stiprināt pašvaldību lomu un administratīvo kapacitāti savas pilsētas attīstībā, kā arī decentralizēt resursu sadales sistēmu.

6.2. Pilsētu sadarbības tīklu modelis

Pilsētu sadarbības tīkla modeļa telpiskās izaugsmes pamatā ir doma, ka pilsētas sadarbojas un funkcionāli papildina viena otru, lai veicinātu kopējo izaugsmi un attīstību. Tā ir sadarbībā radīta attīstība, kad pilsētām kopīgi strādājot, tiek veidota izaugsmei nepieciešamā kritiskā masa. Tiek radīta apjoma ekonomija, kā arī dinamiskas attīstības sinerģijas. Pilsētu sadarbības iespējas paplašinās, uzlabojoties cilvēku mobilitātei, kā arī transporta un informācijas tehnoloģiju infrastruktūrai. Bet attīstoties pilsētu tīklam, attīstās arī tam piekrietošā teritorija.

Novadu reformas lēno virzību mēdz skaidrot ar mazo pašvaldību nevēlēšanos zaudēt varu un iedzīvotāju nevēlēšanos dzīvot plašākā administratīvā struktūrā. Ja domājam par demokrātisku un decentralizētu pārvaldību, tad efektīva var būt arī mazu pilsētu pārvaldība ar priekšnoteikumu, ka tās sadarbojas (tai skaitā ar lielajām) un specializējas, nevis izolējas no apkārtējās vides un pārejām pilsētām.

Rīgai kā Eiropas policentriskuma mēroga pilsētai nepieciešams profilēties kā Eiropas līmeņa pilsētai. Tai būtu jāsadarbojas ar kādu no Eiropas pentagona pilsētām (Londonu – Parīzi – Milānu – Minhenei– Hamburgu), kā jāveido sadarbības tīklus ar Stokholmu, Helsinkiem, Viļņu, Talinu, Varšavu utt. Izmantojot savu ģeogrāfisko stāvokli un iedzīvotāju sociālos tīklus, varētu sadarboties ar bijušajām Padomju Savienības pilsētām, piemēram, Minsku, Maskavu, Kijevu utt. Rīgu un citas lielās pilsētas ir jāintegrē Eiropas, Krievijas, Baltkrievijas un Baltijas jūras reģiona transporta tīklos .

Kopumā ir jāveicina pilsētu sadarbību, kurām veidojas tautsaimnieciskas partnerības attiecības valsts iekšienē un kuras stiprina pilsētu starptautiskās pozīcijas. Tāpēc ne tikai Rīgai, bet arī citām pilsētām ir jābūt uz āru vērstām. Piemēram, Liepājai

vajadzētu stiprināt saites ar tai tuvākām Lietuvas pilsētām, bet Valmierai ar Igaunijas pilsētām, Daugavpilij ar tuvākām pārrobežu pilsētām. Pārrobežu sadarbībai un cilvēku kustībai būtu nepieciešams attīstīt pārrobežu transporta infrastruktūru. Rīgai joprojām trūkst kritiskās radošo cilvēku un starptautisko investīciju masas, lai radītu Eiropas nozīmes centru. Savukārt, citām pilsētām pietrūkst attīstībai nepieciešama kritiskā masa, lai tās sniegtu uzņēmumiem pieaugošanas resursu atdeves iespējas, radītu būtiskus pozitīvus ārējos dažādus zināšanu efektus. Pilsētu attīstībai nepieciešamā kritiskā masa ir jārada nevis no resursu koncentrācijas, bet gan savienojot dažādu pilsētu resursus ar transporta un informācijas tehnoloģijas infrastruktūru.

Pilsētām ir jāsadarbojas, tām ir jāpapildina viena otra un jācenšas nedublēt funkcijas. Tāpēc ir jāveido plaši pilsētu sadarbības tīkli, izmantojot dažādu Latvijas pilsētu resursus un kapacitāti, lai radītu kopīgu, uz attīstību vērstu sinerģiju. Tā kā Rīgas starptautiskā attīstība ir arī visas Latvijas izaugsmes dzinējspēks, tad nebūtu pamats veidot pilsētu tīklojumu, neiekļaujot tajā Rīgu vai veidojot tīklojumus kā jaunu alternatīvu Rīgai.

Lai pilsētas spētu papildināt viena otru, tām ir funkcionāli jāspecializējas, un jāveido komplementāri profili. Rīgai ir līdera pozīcija radošuma jomā, no kā citas pilsētas būtiski atpaliek, turklāt visām pilsētām, izņemot Rīgu, ir ļoti zems tehnoloģiju indekss. Latvijas pilsētas nav funkcionāli specializējušās, izņemot Daugavpili un Rēzekni, kas vēsturiski saglabājušās kā ražošanas centri. Pilsētu veidotie profili ir savstarpēji kopējoši. To un pilsētu vājo specializāciju apliecina arī pilsētu attīstības plāni - pilsētas koncentrējas primāri uz sevi, neskatot savu attīstību plašākā, citu pilsētu kontekstā. Piemēram, viena reģiona ietvaros lielākā daļa pašvaldību nākotnē plāno tūrisma attīstību, ražošanas attīstību, kultūras, sporta un atpūtas piedāvājumu attīstību. Tas ļauj runāt par pilsētu noslēgtību, izolētību un savstarpēju konkurenci.

Viena no pilsētu specializācijas iespējām varētu būt dažādu ar eksportēšanu saistītu pakalpojumu sniegšana. Eksportējošo uzņēmumu telpiskā izvietojuma analīze norāda, ka šo uzņēmumu pastiprināta koncentrācija, kas iespējams dod pieaugošanas resursu atdeves iespējas, novērojama atsevišķās Rīgas teritorijas daļās, kā arī Liepājā. Tas gan nenozīmē, ka visiem eksportētājiem būtu izdevīgi atvērt pārstāvniecības kādā no šīm vietām (piemēram, virkne uzņēmumu darbojas ar konkrētu partneri un ir vienojušies par eksportēšanu vēl pirms ražotnes izveides), taču uzņēmuma, kas savai produkcijai meklē jaunus eksporta tirgus, darbība Rīgā vai Liepājā varētu būt izdevīgākā nekā citur Latvijā.

Lai gan pilsētu profilos nav pamanāmu sadarbības tīklu, kā arī par tiem neliecina pilsētu specializācijas, cilvēku ikdienas mobilitāte liecina, ka eksistē dažādi, iespējams, neapzināti un nekoordinēti tīklojuma veidi. Vidēji 38,6% dažādu pilsētu iedzīvotāji dodas strādāt ārpus teritorijas, kur tie dzīvo, bet 39,4% - mācīties. Šie dati norāda, ka sadarbības un tīklojuma idejai piemīt potenciāls. Netieši par to liecina arī Pierīgas reģiona pilsētas, kas papildina viena otru. Piemēram, Jūrmala un Ogre ir pievilcīga dzīves vieta, bet Rīga - pievilcīga pilsēta darbam.

Dati par pilsētu iedzīvotāju piederības izjūtu liecina, ka visvairāk (pirmajā vietā) iedzīvotāji izjūt piederību Latvijai un tikai pēc tam rajonam. Tas liecina, rajons un, iespējams, arī reģions šo cilvēku dzīvē nefunkcionē kā nozīmīga piederības/identifikācijas kategorija. Ņemot vērā salīdzinoši nelielos attālumus Latvijas pilsētu starpā, pilsētu sadarbības tīklu veidošanā nevajadzētu aprobežoties ar reģioniem, bet veidot pārreģionālu sadarbības tīklu.

Pilsētu sadarbības modeli cilvēkkapitāla un radošuma gadījumā potenciāli būtu iespējams veidot, savā starpā satīklojot lielās pilsētas ar augstākajiem rādītājiem – Rīgu, Liepāju, Jelgavu un Daugavpili, kas būtu četri tīkla mezgli. Savukārt Vidzemes pilsētas – Valmiera, Cēsis un Madona – būtu satīklojamas, veidojot otrā līmeņa tīklu, un pievienojot to četru lielo pilsētu tīklam, kā piekto tīkla mezglu veidojumu. Lai izveidotu šādu sadarbības tīklu, ir nepieciešams attīstīt policentrisku starp reģionālu sabiedriskā transporta (īpaši dzelzceļa) satiksmi. Arī pirmajiem četriem tīkla mezgliem iezīmējas vairākas citas sadarbības pilsētas – Rīgai - Pierīgas reģiona Jūrmala un Ogre, Kurzemes reģiona Liepājai - Ventspils, Zemgales reģiona Jelgavai - Dobeļe, Latgales reģiona Daugavpilij - Rēzekne un Ludza. Nedaudz atšķirīgus tīklojumus var saskatīt arī saistībā ar dzīves kvalitāti un administratīvo kapacitāti. Saistībā ar dzīves kvalitātes tie būtu Alūksne-Cēsis-Gulbene-Valmiera-Limbaži; Daugavpils-Rēzekne-Jēkabpils; Olaine-Jelgava-Dobeļe-Rīga; Rīga-Jūrmala-Tukums. Savukārt ar administratīvo kapacitāti - Liepāja-Saldus-Kuldīga-Ventspils; Talsi-Saldus-Kuldīga-Tukums; Valmiera-Limbaži-Cēsis-Madona; Daugavpils-Jēkabpils-Rēzekne-Preiļi; Jūrmala-Rīga-Ogre-Jelgava.

Ekoloģiskās pēdas samazināšanai pilsētās ir būtiski izveidot sadarbību ne tikai ar citām pilsētām, bet arī ar lauku teritorijām, kas pamatā nodrošina pilsētu eksistencei vitāli svarīgu ekosistēmu funkcionēšanu. Veidojot uz biomasu orientētu energoapgādi pilsētām ir būtiski sadarboties ar lauku teritorijām, kurās notiek šīs biomasas ieguve. Tā kā visefektīvāk ir izmantot biomasu, kas iegūta 50 km rādiusā ap pilsētu, pilsētu plānotājiem un politiķiem būtu aktīvi jāiesaistās arī reģionālās plānošanas procesā, lai veicinātu pilsētu pieguļošo teritoriju spēju apgādāt pilsētas ar nepieciešamajiem resursiem.

Pilsētas un lauku attiecības skar ne tikai preču un pakalpojumu plūsmas. Tās savstarpēji papildina, sniedzot cilvēkiem plašākas dzīves kvalitātes iespējas, - paplašina un dažādo kvalitatīvas vides pieejamību, jo īpaši pieejamību dabiskām un ilgstspējīgām lauku un piejūras ainavām. Tā kā ārpus pilsētām atrodas dabiska un ilgstspējīga vide, kurai ir salīdzinošas priekšrocības pret citām ES valstīm, tad pilsētu un lauku partnerībām būtu jārisina šīs vides saglabāšanas, dabas pakalpojumu attīstīšanas un vides pieejamības jeb transporta infrastruktūras jautājumi. Pilsētām ir aktīvāk jāiesaistās partnerībā ar laukiem, lai līdzfinansētu vides saglabāšanu, dabas pakalpojumu sniegšanu un transporta infrastruktūru piepilsētu lauku teritorijās, kā arī izlīdzinātu ieguvumus un zaudējumus visām pārtnerībā iesaistītām pusēm.

Pašreizējā finansu resursu sadale Latvijā ir samērā centralizēta un Latvijas pilsētas savstarpēji konkurē par šiem resursiem caur Rīgu. Lai veidotos kaut kādi efektīvi pilsētu savstarpējie tīklojumi, pilsētām būtu jāpiešķir lielāka pašnoteikšanās un jāatļauj atrast savu identitāti – to specifisko resursu vai funkciju, ko tās būtu spējīgas veikt vislabāk. Var, protams, iet pretējo ceļu – saglabāt centralizēto sistēmu un pilsētām noteikt funkcijas no augšas, bet ņemot vērā Latvijas institucionālās vides nepilnības, maz ticams, ka šāds risinājums būs efektīvs. Lai stiprinātu un veidotu pilsētu tīklus, izmantojot dažādās investīciju programmas, būtu jāatbalsta nevis atsevišķu pilsētu, bet gan pilsētu sadarbības projekti, kā arī jāatbalsta reģionālas un pārreģionālās institūcijas. Šīm institūcijām būtu jāveicina pilsētu sadarbību izglītības un sabiedriskā transporta infrastruktūras veidošanā, jāuztur dialogu starp nozīmīgākiem ekonomikas spēlētājiem, kā arī jāveido izpratne par kopīgām pilsētu interesēm.

PIELIKUMI